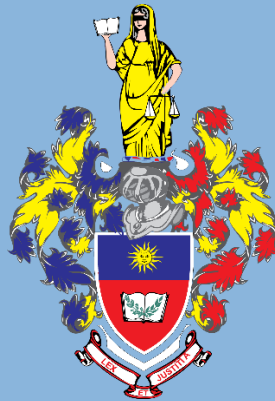


**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ  
ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

**НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ,  
ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**



**ЩОРІЧНА ЗВІТНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ  
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**(м. Хмельницький, 20 квітня 2023 року)**

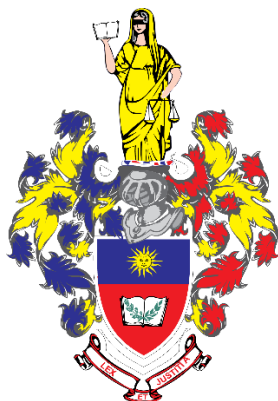


**Хмельницький  
2023**

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ  
ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

**НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПИРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І  
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**



**ЩОРІЧНА ЗВІТНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ  
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

**(м. Хмельницький, 20 квітня 2023 року)**



**Хмельницький  
2023**

УДК 001  
3 41

**Збірник тез щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (м. Хмельницький, 20 квітня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. 311 с.**

У збірнику представлені тези доповідей, які були подані на щорічну звітну наукову конференцію здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, яка відбулася 20 квітня 2023 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Теорія та історія держави і права», «Конституційне, адміністративне та фінансове право», «Цивільне право та процес», «Кримінальне право та процес», «Трудове право. Соціальне забезпечення», «Земельне право та аграрне право», «Фінансово-управлінські аспекти розвитку національної економіки», «Туризм: виклики сучасності», «Публічне управління та адміністрування», «Математика, статистика та інформаційні технології», «Міжнародне та європейське право», «Загальногуманітарні науки», «Мовознавство».

Збірник розрахований на здобувачів вищої освіти та широкий читацький загал.

*Організаційний комітет щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова не завжди поділяє думку учасників конференції.*

*У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.*

*Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи університету, які рекомендували ці матеріали до друку.*

УДК 001

© Колектив авторів, 2023

© Хмельницький університет управління та права  
імені Леоніда Юзькова, 2023 р.



## **Шановні учасники конференції!**

Щиро вітаю вас з початком роботи щорічної звітної конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова!

Студентське життя дає можливість розвиватися всебічно, але головна можливість, яку повинен використати кожен студент – це розвиватися інтелектуально. Тому проведення студентських наукових заходів є основним засобом виховання наукового інтересу у молоді. Так склалося, що наша студентська конференція проходить в такий непростий для нашої держави час.

Один зі способів, яким здобувачі вищої освіти можуть долучитися й виконати свій громадянський обов'язок у ці складні часи, – це навчатися й разом з тим проводити активну наукову діяльність.

Традиційна щорічна звітна конференція здобувачів вищої освіти дає можливість обговорити актуальні питання розвитку науки в різних галузях, підвести підсумки наукової роботи за рік. Приємно, що на пленарному засіданні представлені ключові наукові напрямки досліджень. Багато тем мають прикладний характер і є особливо цінними в умовах війни для розуміння подальших напрямів відбудови та розвитку різних сфер державного та суспільного життя.

Сподіваюсь на цікаві та інформативні доповіді, які сприятимуть жвавій науковій конструктивній дискусії.

**Ректор університету**

**Олег ОМЕЛЬЧУК**

## СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

*Андрієвська Ольга Олександрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

### УКРАЇНСЬКІ РАДЯНСЬКІ КВАЗІРЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ 1917–1920 РР.: ІСТОРИЧНІ УРОКИ

Зі зміною суспільних реалій сьогодення виникає нагальна потреба повернутися до нашого історичного минулого, оскільки воно нерозривно пов'язане з нашим сьогоденням. В історії України був непростий період пов'язаний із пануванням радянської росії. Більшовицькі орди намагалися захопити Україну на початку існування УНР. У період з 1917 по 1920 року на теренах України існували квазіреспубліки, які були створені більшовицькою росією, – Українська Народна Республіка Рад, Донецько-Криворізька Радянська Республіка, Одеська Радянська Республіка, Галицька Радянська Соціалістична Республіка.

Українська Народна Республіка Рад – маріонеткове квазіутворення, яке було проголошене більшовиками 25 грудня 1917 року та входило до складу РСФРР на підставі автономії. Хоч радянську Україну тоді було проголошено автономною, нічого автономного там не було. Де-факто, вона була адміністративним краєм росії, органи влади виконували розпорядження російського уряду. На Другому всеукраїнському з'їзді рад, що проходив у березні 1918 р. та не мав жодних підстав називатися українським, оскільки там було представлено менше третини рад, що існували тоді в Україні, проголосив незалежність радянської УНР. Влада радянської України поширювалася на територію Харківської та Катеринославської губерній та два повіти Херсонської – Херсонський та Олександрійський. Головним органом УНР став Центральний виконавчий комітет радянської України. 26 грудня було проведено перше засідання ЦВК, на якому головою цього органу став Ю. Медведєв, а урядом називався Народний Секретаріат. У березні 1918 року республіка рад була проголошена незалежною та з столицею у Харкові, де був розташований революційний уряд. У березні 1918 року всі радянські республіки об'єдналися в Українську Радянську Республіку зі столицею Харковом і революційним урядом. Після того, як РСФРР зазнала поразки у весняних боях 1918 року у результаті підписання прелімінарного миру, вона визнала УНР та вивела свої війська з її території [1].

Донецько-Криворізька Радянська Республіка – короткочасна квазірадянська республіка, яка була проголошена 30.01.1918 року в Харкові, та існувала лише 2 місяці. На Другому всеукраїнському з'їзді рад існування ДКРР визнали непотрібним, а сам сталін вважав, що ніякої такої республіки існувати не повинно. Уже 17 лютого 1919 року таку квазіреспубліку ліквідували постановою Ради Оборони РРФСР [2].

Одеська Радянська Республіка проголошена 20 лютого 1918 року після розгрому більшовиками анархістів та прибічників Румчерода, які підтримували УНР та проголошення Одеси «вільним містом». Квазіутворення зі столицею в Одесі охоплювало території Херсонської та Бессарабської губерній, які входили до складу колишньої Російської імперії. Влада належала Раді Народних Комісарів, яку очолював В.Юдовський. ОРР не визнавалася ні більшовиками, ні іншими державами світу, оскільки в ній не було стабільної політичної ситуації та через короткий строк її існування. Її лідери казали, що не визнаватимуть влади УНРР, а увійдуть до РРФСР на рівні з нею. Від лютого 1918 року ОРР вела оборонну боротьбу проти румунських військ, а у березні – австро-німецьких. 13 березня 1918 року Одеса була звільнена військом УНР та її союзниками, а радянське квазіутворення було ліквідоване. Лідери цієї республіки втекли до Севастополя через Чорноморський флот [3].

Галицька Соціалістична Радянська Республіка – державне утворення, що проголошено 15 липня 1920 року Галицьким революційним комітетом. Столицею ГСРР був Тернопіль, що було

ліквідоване 21 вересня того ж року. Створення цієї квазіреспубліки відбувалося за директивою Москви та під керівництвом самого Леніна. Ця республіка була остання з радянських квазірадянських республік, котрі створені за межами колишньої Російської імперії [4].

Головним уроком, який ми маємо винести з цього періоду, є збереження української державності від навали окупантів. Так вважає М.Княжицький.

Держава має бути єдиною в усіх значеннях. Свого часу імператор Візантійської імперії Юстиніан сказав такі слова: «Велич держави досягається тоді, коли в ній є єдність – єдність мови, єдність релігії, єдність закону». Для України ці слова і сьогодні є дуже актуальними. Можна зробити висновок, що якби держава тоді була єдиною, неподільною, то, можливо, росія не загарбала б українські землі та Україна залишилася незалежною.

У державі має бути армія. Якби М. Грушевський та його однодумці створили потужну армію, яка дала б відсіч радянській Росії, то Україна б вистояла та зберегла свою самостійність та незалежність.

Загалом, усі вищезазначені квазіреспубліки були підпорядковані лише радянській Росії. Створення двох центрів влади на території України – київського та харківського – дало можливість Росії формально залишитися осторонь «конфлікту» та скинути все на внутрішньодержавні розбіжності.

### Література:

1. Українська Народна Республіка Рад. URL : [https://www.wikidata.ukua.nina.az/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0\\_%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0\\_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0\\_%D0%A0%D0%B0%D0%B4.html](https://www.wikidata.ukua.nina.az/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%A0%D0%B0%D0%B4.html).
2. Донецько-Криворізька Республіка. Історія сепаратистського міфу. URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/02/11/23624/>.
3. Одеська Радянська Республіка. URL : <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%9E%D0%A0%D0%A0.html>.
4. Галицька Соціалістична Радянська Республіка. URL : <https://esu.com.ua/article-28353>.



**Більовський Владислав Сергійович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Brexit – назва процесу виходу Великобританії з Європейського Союзу. В ході цього процесу в червні 2016 року був проведений референдум, де більшість виборців проголосували за вихід Великобританії з ЄС. Після довгих переговорів уряд Великобританії та ЄС уклали угоду про вихід, яка набула чинності 31 січня 2020 року. Проте Великобританія продовжує переговори з ЄС щодо укладення торгової угоди.

Ідея виходу Великобританії з Європейського Союзу була винесена прем'єром Девідом Кемероном ще у 2013 році як зобов'язання, яке буде виконане, якщо його партія отримає більшість [1].

28 травня 2015 року консервативний уряд Великої Британії на чолі з Д. Кемероном вніс до парламенту законопроект про проведення референдуму з питання виходу держави з ЄС. Питання референдуму в законопроекті було сформульовано так: «Чи має Сполучене Королівство залишатися членом Європейського Союзу?». Термін проведення референдуму було визначено як «не пізніше 31 грудня 2017 року».

Передумови виходу Великобританії з Європейського Союзу були складними та містили різні фактори. Одним із головних був зростаючий націоналістичний настрій у Британії та бажання повернути контроль над власними справами. Також серед передумов можна виділити:

1. Економічні обставини – деякі британські політики вважали, що внески у ЄС є надто великими, а також відмова від національної валюти (фунт стерлінгів) на користь євро.

2. Міграційна політика – багато людей в Британії вважали, що вільний перехід між країнами ЄС призводить до надмірного прибуття іммігрантів, що ставить під загрозу місцеву економіку та здійснює негативний вплив на соціальну інфраструктуру.

3. Соціальні та культурні фактори – деякі британці вважали, що приєднання до ЄС призводить до втрати національної ідентичності та культурних цінностей [2].

На консультативному референдумі 23 червня 2016 року 51,9 % учасників референдуму, які проголосували за вихід Великої Британії з ЄС. У різних частинах країни підсумки голосування різнилися: так, жителі Шотландії та Північної Ірландії висловилися переважно проти виходу, а представники Англії (за винятком столиці) і Уельсу – за. Перша реакція світової громадськості була дещо здивованою – результати референдуму навіть шокували деяких політологів, адже багато хто з них передбачав протилежний результат голосування, беручи до уваги той факт, що правляча Консервативна партія на той момент офіційно виступала проти виходу з ЄС, а в лютому 2016 року на спеціальному саміті уряду Великої Британії навіть вдалося узгодити нові, додаткові до вже наявних, ексклюзивні умови постійного членства [3].

Британія довго відкладала вихід з ЄС через суперечки щодо умов подальшої співпраці та самого виходу з ЄС. У липні 2019 року прем'єр-міністр Британії Борис Джонсон запевнив, що виведе країну з ЄС до 31 жовтня за будь-яких обставин, але цього так і не сталося. 31 січня 2020 року о 23:00 год за місцевим часом Велика Британія покинула Європейський Союз [4].

Великобританія відчула велику кількість наслідків внаслідок Brexit, в тому числі економічні, соціальні та політичні наслідки. Наразі однією з найбільших проблем є економічні наслідки, які включають скорочення інвестицій та спад економіки. Після референдуму про Brexit Великобританія була змушена розірвати свої економічні зв'язки з ЄС, а це призвело до складнощів у торгівлі, зменшенні інвестицій та збільшенні ризику для бізнесу. Вихід Великобританії з ЄС також вплинув на імміграційну політику країни. Країна втратила право на безвізовий режим переміщення осіб між країнами ЄС, що може призвести до зниження кількості іммігрантів у країні. Водночас це також означає, що британці, які проживають у країнах ЄС, втратили багато своїх прав на вільний рух та доступ до суспільних послуг.

Крім того, вихід Великобританії з ЄС викликав також дискусії про майбутнє самого Європейського Союзу. Вихід Великобританії може виявитися прецедентом для інших країн-членів ЄС, що також можуть розглядати можливість виходу з ЄС у майбутньому.

Отже, британці змогли реалізувати своє бажання відокремитись від Європейського Союзу і продовжують вести свою політику, незважаючи на економічні наслідки. Досвід Великобританії демонструє, що Євросоюз має свої недоліки, і, можливо, деяким впливовим та потужним державам потрібно реалізовувати свій політичний та економічний потенціал незалежно, не обмежуючи себе домовленостями.

### Література:

1. Вихід Великої Британії з ЄС. *Wikipedia*. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Вихід\\_Великої\\_Британії\\_з\\_ЄС](https://uk.wikipedia.org/wiki/Вихід_Великої_Британії_з_ЄС).

2. Вихід Великобританії з ЄС: всі «за» і «проти» URL : <https://prostovisa.com.ua/uk/articles/vyhid-velykobrytaniyi-z-yes-vse-za-i-proty>.

3. Britain's withdrawal from the European Union. *Wikipedia*. URL : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Выход\\_Великобритании\\_из\\_Европейского\\_союза](https://ru.wikipedia.org/wiki/Выход_Великобритании_из_Европейского_союза)

4. Вихід Великої Британії з ЄС. *nina az*. URL : [https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/Вихід\\_Великої\\_Британії\\_з\\_ЄС.html](https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/Вихід_Великої_Британії_з_ЄС.html).



*Головко Павло Вадимович,*

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМА ВІДНОСИН КНР (КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ) І ТАЙВАНЮ**

Острів вперше з'являється в китайських хроніках у 239 році нашої ери, коли Китай послав експедиційні сили для його дослідження – факт, який Пекін використовує, аби обґрунтувати свої територіальні претензії [1].

Після Другої світової війни Тайвань став під контролем Китайської Республіки, яку підтримували США та Британія. Японія відмовилася від претензій на острів. Однак на початку 1950-х років війська під командуванням Чан Кайши поступово програли комуністам Мао Цзедуна. У 1949 році Чан Кайши та його прихильники втекли на Тайвань і зосередили владу в своїх руках. Ця група, відома як «материкові китайці» [2, с. 240]. Група складала 1,5 мільйона людей та контролювала політику Тайваню на протязі багатьох років, хоча становила лише 14% населення [1].

Після десятиліть ворожості й агресивної риторики відносини між Китаєм і Тайванем почали поліпшуватися в 1980-х роках. Китай висунув формулу, відому як «одна країна – дві системи», згідно з якою Тайваню дадуть значну автономію, якщо він погодиться на возз'єднання з материковим Китаєм [3, с. 167]. Пропозицію відкинули, але Тайвань спростив правила відвідування та інвестування в Китай. Він також у 1991 році оголосив про завершення війни з Китайською Народною Республікою. Велися й обмежені переговори між неофіційними представниками обох сторін. Позиція Китаю, що влада Тайванської Республіки є нелегітимною, перешкоджає контактам між урядами [1].

Уряд Китайської Республіки після перемоги Комуністичної партії у громадянській війні в 1949 році переселився на Тайвань. Він стверджував, що він є законним представником усього Китаю і багато західних країн визнавали його як єдиний китайський уряд. Тайвань був представлений в Раді Безпеки ООН [4, с. 30-31]. Пізніше в 1971 році був виключений, оскільки ООН визнала Пекін як єдиний законний уряд Китаю. З тих пір кількість країн, які визнають Тайвань дипломатично, значно зменшилась. Китай розглядає Тайвань як свою провінцію, яку він зобов'язаний повернути під свій контроль, в тому числі за допомогою сили. Тайвань же вважає себе суверенною державою з власною конституцією, демократично обраними лідерами та військовою силою яка налічує близько 300 000 військових. Хоча правовий статус Тайваню не визначений, він має більшість ознак незалежної держави [1].

Хоча політичний прогрес розвивався повільно, зв'язки між двома народами та їх економіками різко зросли. Тайванські компанії інвестували біля 60 мільярдів доларів у Китай, тоді як майже мільйон тайванців тепер проживають там та працюють на тайванських заводах. Хоча деякі тайванці виражають занепокоєння щодо того, що їхня економіка залежить від Китаю, інші вказують на те, що тісніші ділові зв'язки роблять військові дії з боку Китаю менш вірогідними, оскільки це може спричинити збитки для китайської економіки. У 2014 році суперечлива торговельна угода між країнами призвела до появи руху «Соняшник», коли студенти та активісти зайняли тайванський парламент, щоб протестувати проти зростання впливу Китаю на Тайвань. Демократична прогресивна партія (далі – ДПП) офіційно підтримує незалежність Тайваню, тоді як Гоміньдан – можливість об'єднання. Опитування громадської думки свідчать про те, що лише невелика частина тайванців підтримує одну з цих думок, більшість вважає за краще зберігати нинішній стан. Проте все більше та більше людей починають вважати себе тайванцями, а не китайцями. На виборах у січні 2016 року підтримка ДПП зросла [1].

Підсумовуючи я би хотів додати, що глибоко поважаючи демократію заперечувати право жителів Тайваню на самовизначення неможливо. Хоча вони й однієї раси та мають спільну культуру і майже спільну мову, яка відрізняється тільки вимовою деяких слів та інтонацією у них але все ж таки жителі відчують себе Тайванцями а отже вони і є Тайванці зі своєю історією та здобутками.



### Література:

1. BBC британська компанія суспільного телерадіомовлення. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46740156>
2. Портянкін В. В., Шатрова І. А., Квіток О. В. (ред.). *Сучасна Азія: політика, економіка, культура*. Київ: Видавничий дім «КМ Академія». 2016. С. 240.
3. Бабіч Л.І. Міжнародні відносини країн Азії і Африки. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. С. 167.
4. Олександр Васильєв. Тайвань: історія, суспільство, політика. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2015. С. 30-31.



**Голощук Дар'я Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДЕРЖАВНІЙ ВЛАДІ В СУЧАСНІЙ ІНДІЇ

Якби в індійському суспільстві визнали гендерну рівність між чоловіком і жінкою набагато раніше, тоді більше дівчат пішло до школи навчатися, а не заміж. Можна було б врятувати від смерті багато дітей, і багато родин були б освіченими і здоровими.

В Індії економічне зростання дуже низьке. Рівень бідності залежить від ступеня доходів. Показники освіти близькі, охорона здоров'я теж не встигає за зростанням доходів. Щоб впоратися із усіма проблемами, які виникли в індійському суспільстві, треба зрозуміти економічні можливості, зростання та розвиток, з урахуванням розширення можливостей для жінок.

Потрібні узгодження на місцевому та національному рівнях, щоб жінки були в пріоритеті з чоловіком в Індії, тоді країна почне зростати у своїх потребах. Важливо збільшити появу жінки в суспільних колах, на політичному державних рівнях. Зміна ставлення до жінки — це крок до поліпшення ситуації. Вирішиться багато проблем ставлення до жінки в домівках, зникнуть проблеми з абортами, освітою, політикою, насильства над жінками.

Люди повинні вчити своїх дітей із раннього дитинства про важливість гендерної рівності. Це буде крок у життя, де панує взаєморозуміння до гармонії у суспільстві [2].

Індія, яка переживає відродження, поступово набуває статус партнера і лідера. Незважаючи на важливість Індії як партнера України, в сучасній науковій літературі індійську проблематику досліджено недостатньо, особливо в економічному аспекті. Зовнішньополітичні та внутрішньополітичні процеси в Індії вивчають українські індологи.

Протидія терористичній та сепаратистській діяльності — найголовніше завдання в системі безпеки Індії. Тому спокій суспільства і внутрішня безпека та територіальна цілісність держави є першочерговим питанням в Індії.

В економічній сфері відбувається індустріальний бум, високим технологіями, податковою реформою, це сприяє поліпшенню статусу України, хоча тримається стабільно низький рівень життя та високий рівень соціальної напруженості [3].

Гендерну культуру Індії важко зрозуміти в сучасному індійському суспільстві, яка формувалась і розвивалась в історичних умовах. Відповідно до культури і релігії Індії жінки підпорядковані чоловікам у повсякденному житті, прикладом цього є ритуальне поховання. Жінка змушена була принести себе в жертву на похоронному багаті померлого чоловіка. Саме в цьому ритуалі ми бачимо гендерну нерівність у суспільстві Індії між чоловіком і жінкою. Саме тут ми розуміємо і бачимо, що в сучасній Індії жінки не мали свого місця в культурі й не були рівновартісні чоловікам.

Шлюб в ранньому молодому віці не давав змогу жінкам не тільки завершити освіту, але й дискримінував їх, як особистість в суспільстві. Жінки боролися за свій статус і роль у соціальних громадах, релігії та нації протягом багатьох років. Засади гендерної культури були закладені в канонічних книгах індійського права, де були сформовані доволі суворі вимоги до жінок. У силу

своїї емоційності, мінливості жінка не є, за логікою законодавця, спроможною до самостійності, тобто без чоловіка вона ніхто.

Жінки в індійських текстах часто сприймаються як істоти нижчого порядку. Традиційні гендерні ролі індійських жінок у домашньому господарстві змінилися за останні 100 років. Західні країни вплинули на ці зміни. Соціальний статус жінки нині призвів до значних змін, які стосуються широкого аспекту проблем: освіти, медико-санітарних заходів, сільських та промислових схем соціального забезпечення проблем ранніх шлюбів, насіння паранджі, статусу вдів, виборчого права жінок, представництва жінок в органах влади. У школах молодим жінкам дозволяють вивчати священні писання. Через цю роль жінок у суспільстві відбувається зменшення дитячої смертності, а також набувається право вдів на повторний шлюб. Схвалюючи ці зміни, жінки можуть прийняти традицію цих цінностей або ж ні [1].

### Література:

1. Гендерна культура в індуїзмі. URL : [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi224fwq4TAhXMhqQKHfzIDcMQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fgrani.org.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F364%2F370&usq=AOvVaw1lm-NyAhUEHGf\\_2BG2RD6I](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi224fwq4TAhXMhqQKHfzIDcMQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fgrani.org.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F364%2F370&usq=AOvVaw1lm-NyAhUEHGf_2BG2RD6I).

2. Індії потрібна свобода. *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2010/09/8/247530/>.

3. Соціально-політичні трансформації в сучасній Індії. *Osvita.ua*. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16516/>.



**Димкевич Олександр Леонідович,**

*здобувач освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК ЯПОНІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Японія є однією з найбільш розвинутих і демократичних країн світу, але її державно-правовий розвиток після другої світової війни був не простим і суперечливим. Після закінчення другої світової війни Японія опинилася під окупацією США, які провели ряд реформ з метою демілітаризації, демократизації і модернізації країни.

Одним з найважливіших кроків було прийняття нової Конституції Японії 1947 року, яка закріпила принципи парламентаризму, прав людини і верховенства права. Конституція також обмежила роль імператора до символу держави і народу і заборонила Японії мати власну армію. Новий демократичний уряд був відданий принципам верховенства права та захисту прав людини [1].

Після підписання мирного договору 1951 року Японія відновила свою суверенність і стала союзником США у холодній війні. Японська економіка пережила стрімкий зріст і досягла високого рівня розвитку і конкурентоспроможності. Японське суспільство також зазнало значних змін у напрямку буржуазно-демократичного розвитку. Однак Японська держава також стикалася з рядом проблем і викликів, таких як національна безпека, мирне використання атомної енергії, соціальна справедливість, захист навколишнього середовища тощо [2].

Повернення суверенності Японії в 1952 році визначило початок нового етапу її державно-правового розвитку. Японський уряд активно сприяв економічному відродженню країни, яке стало можливим завдяки сприятливим умовам світового ринку, ефективному управлінню та високому робочому потенціалу населення. У 1960-1970-х роках Японія досягла статусу однієї з провідних світових економічних держав. У той же час Японська держава продовжувала дотримуватися миролюбної політики і не брала участі в жодному збройному конфлікті [2].

Завдяки допомозі США, економічному співробітництву з країнами Заходу і власним зусиллям Японія досягла швидкого економічного зростання і стала одним з лідерів світової

промисловості. Японське «економічне диво» базувалося на розвитку високотехнологічних галузей, ефективному менеджменту, низьких соціальних витратах і високому рівні освіти населення [3].

Японська правова система зазнала значної трансформації після другої світової війни. Сполучені Штати, які окупували Японію з 1945 по 1952 рік, запровадили низку реформ у японській правовій системі, включаючи створення нової судової системи, розробку нових законів та запровадження нових юридичних процедур. Ці реформи мали глибокий вплив на японську правову систему [4].

Судова система Японії пережила значну трансформацію після війни. Було створено Верховний суд як найвищий орган судочинства і орган конституційного контролю. Було запроваджено присяжних у кримінальних справах і посилена гарантія прав і свобод обвинувачених. Було також реформовано систему освіти і кваліфікації суддів і адвокатів, щоб покращити їх професіоналізм і незалежність [4].

Адміністративне право Японії також зазнало змін під впливом американських моделей. Було прийнято Закон про адміністративне судочинство 1962 року, який надав громадянам право на оскарження адміністративних актів у судах загальної юрисдикції [4].

Правовий розвиток Японії після війни виявився успішним. Японське право адаптувалося до змін суспільства і міжнародного середовища. Були прийняті нові закони або змінені старі в галузях, таких як трудове право, адміністративне право, кримінальне право, цивільне право, конституційне право і т.д. Були також створені нові правові інститути, такі як омбудсмен, адміністративний суд, суд присяжних і т.д. Були покращені умови роботи і життя суддів, адвокатів і прокурорів. Були також зміцнені гарантії правосуддя і прав людини. Були прийняті нові міжнародні договори і конвенції, які стали частиною японського права [3].

Таким чином, Японія після війни зазнала значних змін у своєму державному і правовому розвитку. Вона перетворилася з агресивної імперської держави в миролюбну і демократичну країну. Вона стала одним з найбільш розвинутих і впливових економічних партнерів у світі. Вона також показала свою здатність адаптуватися до нових викликів і потреб сучасності. Японське право виявилось гнучким і ефективним інструментом для забезпечення стабільності, прогресу і справедливості в японському суспільстві.

### Література:

1. Державний лад Японії – Вікіпедія. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9\\_%D0%BB%D0%B0%D0%B4\\_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%97](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BB%D0%B0%D0%B4_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%97)
2. Держава і право Японії. URL : <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/21.04-P-12-IDPZK.pdf>.
3. Розвиток Японії після другої світової війни. URL : [https://studopedia.com.ua/1\\_302662\\_rozvitok-yaponii-pislya-drugoi-svitovoi-viyini.html](https://studopedia.com.ua/1_302662_rozvitok-yaponii-pislya-drugoi-svitovoi-viyini.html).
4. Правова система Японії – Вікіпедія. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0\\_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0\\_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%97](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%97).



**Ільчишена Аміна Олександрівна,**

*здобувачка освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ЧЕЧНЯ ТА РОСІЯ: ІСТОРІЯ ПРОТИСТОЯННЯ

Історія взаємин між Чечнею та росією свідчить про довготривалу боротьбу за незалежність та права на самовизначення народу чеченців. Історія відносин між Чечнею та росією бере свій початок ще в XVIII-XIX століттях, коли чеченці активно виступали проти військової експансії росії на своїй території. Пізніше, в XX столітті, під час побудови Радянського Союзу, Чечня була

включена до складу РСФРР як автономна республіка. Однак, навіть тоді, чеченський народ продовжував боротися за свої права та незалежність.

У 1991 році, під час розпаду Радянського Союзу, Чечня оголосила свою незалежність. Це призвело до війни між Чечнею та росією, яка тривала з 1994 по 1996 рік. Однак після перемоги чеченських повстанців було підписано мирний договір, який визнавав незалежність Чечні. У 1999 році, після так званого терористичного акту на будівлі Федеральної служби безпеки росії в Москві, росія почала другу війну з Чечнею, яка тривала до 2009 року. Конфлікт призвів до смерті більше 100 тисяч осіб та значних руйнувань на території Чечні. Сьогодні Чечня є автономною республікою в складі росії, однак питання незалежності та самовизначення досі залишається відкритим.

Компанії російської армії в Чечні супроводжувалися масовими порушеннями прав людини та військовими злочинами. Росія використовувала різноманітні методи під час війн та конфліктів з Чечнею, що викликало критику соціуму та міжнародної спільноти. Протягом історії взаємин між Чечнею та росією остання використовувала різні методи для здобуття контролю над територією чеченської республіки. Під час першої війни в 1990-х роках росія застосовувала бомбардування та артилерійський обстріл міст та населених пунктів. Ці дії призвели до значних людських втрат та руйнування інфраструктури. Крім того, росія намагалася залучити до своїх сил місцеві формування та створити колабораційні уряди, що спричинило розділення суспільства та ескалацію конфлікту.

Під час другої війни, що тривала з 1999 по 2009 рік, росія використовувала різноманітні методи боротьби з повстанцями, включаючи застосування сили, спецоперації, економічну блокаду та політичний тиск. Крім того, було застосовано такі методи, як зникнення людей, тортури, екстрадиція та засудження без суду. Ці дії були критиковані як в міжнародній спільноті, так і вітчизняних громадських організаціях, як порушення прав людини та міжнародних стандартів. Після завершення другої війни росія побудувала низку контролюючих структур на території Чечні, включаючи чимало ресурсів з охорони безпеки та військових баз. Результатом стало зменшення повстанської активності, проте також зумовили порушення прав людини та звуження політичних свобод. На території Чечні почали поширюватися звістки про насильство та викрадення людей, які були зв'язані з контролюючими структурами росії. Це спричинило протестні акції та обурення громадськості. Отже, використання різних методів росією в процесі конфлікту з Чечнею викликало критику як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях. Контроль над Чечнею продовжується, що породжує проблеми для місцевого населення та перешкоджає розвитку регіону. Незважаючи на це, знайти мирне та сталий шлях до взаємодії між Чечнею та росією є важливим завданням, яке може принести користь всьому регіону.

Як виявилось з цього дослідження, конфлікт між Чечнею та росією має довгу та складну історію. Бажання звільнити Чечню вимагає багатогранного підходу, який включає розуміння історичних, культурних, економічних та політичних факторів конфлікту.

### Література:

1. Як починалась перша Чеченська війна. URL : <https://hromadske.ua/posts/persha-chechenska-viina-22-roki>.
2. Друга Чеченська війна. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0930N/>.
3. Перша російсько-чеченська війна. Архівні фото. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/first-russo-chechen-war/30320463.html>.
4. Перша російсько-чеченська. Уроки для України. URL : <https://www.youtube.com/live/yHu-eeH7GSM?feature=share>.
5. Депортація чеченців. Операція «Сочевіця». URL : <https://www.5.ua/svit/chechenska-khatyn-i-zashchitniki-otiechiestva-za-shcho-stalin-vynyshchuvav-hortsiv-i-iaak-do-tsoho-stavytsia-putin-268124.html>.
6. Республіка Ічкерія: як чеченці боролися проти російської федерації. Історія без міфів. URL : <https://www.youtube.com/live/AcwrC0YQ9oU?feature=share/>



*Коваль Ярослав Сергійович,  
здобувач освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ СИСТЕМИ НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ СВІТУ**

Прецедентна система найбільш поширена в англосаксонській правовій сім'ї, але це не значить, що її вплив не поширюється й на інші держави. На сьогоднішня англійська прецедентна система є однією із найвпливовіших у правовій системі світу. Вона впливає на інші країни шляхом розповсюдження прецедентних ідей, котрі, в свою, чергу надають правовій системі певної юридичної передбачуваності, а також стабільності. Найбільший вплив зазнали країни, які колись перебували в статусі колоній Великої Британії; зараз їх ще називають країнами Співдружності націй. До них належать США, Канада, Індія, Австралія та інші.

У цих країнах, як і в Англії, існує такий принцип, як обов'язковість прецеденту. Його особливістю є те, що він не зафіксований у законодавстві. Цей принцип бере свій початок з того, що функцією англійського судді є його право вирішувати справи згідно з наявними нормами, а не на його створення. Строге дотримання прецеденту досить сильно відрізняє Англію від інших країн. Прикладом цього може бути США, в якому Верховний суд пристосовує прецеденти до сьогочасних умов життя, скасовуючи старі прецеденти, чого не можна сказати про Велику Британію, адже в ній діє принцип старшинства рішень, зміст якого розкривається в тому, щоб минулі рішення були прецедентом, і вони обов'язково повинні бути використані в подальших рішеннях [1, с. 5–6].

З кожним роком авторитет прецеденту все більше та більше поширюється на держави-члени Європейського Союзу. В них виявляється поступова інтеграція англосаксонського та романо-германського права, яке збільшує важливість судового прецеденту. Однією з причин є те, що вони мають єдиний історичний корінь, а саме: вони вивляються в римському праві та правопорядку, встановленому в Європі, а ще в незаперечній належності елементів до спільного права. Хоч в європейських державах є своє уявлення про прецедент, їхнє регулювання суспільних відносин, все ж таки, має спільні ознаки з англійською. До них можна віднести головну переконливу силу, зобов'язання суддів врахувати свої попередні рішення при розгляді справи. Досить таки сильний вплив щодо розвитку прецедентного права відіграють європейські інтеграційні процеси [2, с. 6].

Не обійшла впливу англійського прецедентного права і Україна, хоча має певні відмінності. У цій справі беруться до уваги ті судові рішення, в яких є нормативні приписи. Наприклад, рішення судів загальної юрисдикції, Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Запровадивши прецедент як джерело права, підвищиться професіональний рівень суддів, адже при заміні чи відміні судового рішення будуть з'являтися питання щодо утвердження причин з допуску помилок. Ще однією перевагою запровадження прецеденту стане передбачуваність та прозорість судової системи, а також правоохоронних органів. Наслідком цього буде зменшення тиску на суд або його посадових осіб, кількості скарг та корупції. Однак натеper в Україні судовий прецедент має рекомендаційний характер, а отже, він не є джерелом права [3, с. 29–30].

Отож англійська прецедентна система має певний вплив на багато європейських країн, а також на країни, що в минулому були її колоніями. Не вбачаємо в цій системі щось погане, крім досить великого впливу на правові системи світу. На жаль, вирішення цієї проблеми не має простого вирішення, адже існує велика кількість факторів. Наприклад, історичні, правові та інші взаємозв'язки між країнами. Однак можна запропонувати одну з можливостей її вирішення, а саме: створення певних спеціалізованих комісій. До їхніх повноважень повинен входити аналіз кращих світових практик разом із англійською прецедентною системою, а також їхнє пристосування до потреб кожної з країн. До позитивних моментів прецедентної системи можна виділити те, що їй належить стабільний та передбачуваний характер.

### Література:

1. Мідзяновська В. В. Прецедент як джерело права в англосаксонській правовій системі. URL : <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/13891/1/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%96.pdf>
2. Судовий прецедент і судова практика як джерела права. *Вісник академії правових наук України*. 2011. № 1(64). С. 34-41. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny\\_2011\\_1\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_1_4).
3. Судовий прецедент як джерело права в Україні. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32367/%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99%20%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%A6%D0%95%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%94%D0%96%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9B%D0%9E%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf>.



**Койда Олександр Олегович,**

*здобувач вищої освіти освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### РАШИЗМ ЯК ПРИКЛАД АНТИГУМАНІЗМУ В XXI СТОЛІТТІ

Гуманізм розвивався з початку історії людства. Багато філософських доктрин, часи просвітництва, багаточисленні війни за права людей, відміна рабства, боротьба за права жінок – це все створило сучасне розуміння гуманізму, де людина є найголовнішою цінністю в житті, вона має власні права та свободи, які є невідчужуваними. Люди істоти цікаві та багатогранні, людський розум є досі неосяжним і суперечливим. Люди борються за мир, але створюють все більше і більше зброї. Люди вважали рабів речами без прав. Люди борються за власні права, розуміють і бачать помилки минулих поколінь, але наступають на ті ж самі граблі, обираючи до влади тоталітариста. Ми вважаємо людину найголовнішою цінністю, але поруч з тим йдемо вбивати її за якісь імперіалістичні погляди автократа. Ми живемо в суперечливості, яку на відріз не хочемо сприймати.

Така суперечливість у сучасному світі, в якому існує гуманізм, демонструється росією. Імперіалістичні погляди президента рф бачить увесь світ. Особливо ці загарбницькі клики відчують українці, які фактично потерпають від «русского мира». Початок XIX століття характеризувався кривавими війнами на теренах Європи та Азії, гуманістичні постулати втрачали вагу серед тактичних військових потреб. Люди готові були знищити один одного, вони втрачали людську, а точніше ту утопічну форму людини, як центра світу. Ця тенденція продовжується і сьогодні. Війна в центрі Європи є прикладом антигуманізму в XXI столітті, таким чином росія руйнує ті здобутки людства, які розвивались протягом усього нашого існування. Вони піддали сумніву існування гуманізму в світі або, з іншого погляду, підтвердили його відсутність у своїй державі.

Людиноненависницька ідея в росії розвивалась протягом усієї її історії, цьому допомагала пропаганда, яка апелювала до бідних прошарків населення, посилюючи увагу на соціальні потреби. Ця пропаганда є результатом її історичного розвитку. Загалом у ній нічого не змінювалось, змінювались лише можливості її застосування. Людський розум дуже примітивний у цьому плані, адже ми готові сприймати якісь безглузді кричалки, заклики до ненависті та гру на почуттях, а не твердо, розгорнуту критику. А тому росіяни, і, відверто кажучи, не лише вони, є прикладом тієї частини людства, яка жила і живе у світі пропаганди і маніпуляцій, тим самим їх влучно порівняти зі стадом овець, які йдуть за пастухом (президентом).

Загальновідомий факт, що в росії рівень життя доволі низький порівняно з іншими більш розвинутими державами. Це відкриває простір для реалізації кремлівської пропаганди. Для початку, як зазначав італійський філософ Умберто Еко в своїй праці «Ur-fascism», фашистські режими у своїй пропаганді апелюють до збіднілого класу населення, зважаючи нібито на їхні проблеми [3]. Таким чином, причину їхньої бідності переносять у те русло, яке потрібне пропагандисту. В нашому випадку в пропаганді росії, винними виходять українці, американці та європейці, які заважають жити «великому руському народу Також слушно заявив український політолог О. Леусенко, що: «Росіяни ненавидять, передусім, самих себе, бо як інкше можна пояснити той скотячий рівень життя, в якому байдуже живе абсолютна більшість росіян? Росіяни ненавидять своїх сусідів, бо заздять успішнішим і зневажають менш удачливих...» [1]. Людиноненависницька енергія спрямовується на інші народи, і росіяни засліплені ненавистю, навіть не помічають справжній корінь проблеми. Таку ідею на ділі, як ніхто інший, добре описав Дж. Орвел у романі «1984», де у героїв роману на роботі відбуваються 2 хвилини ненависті. Усе починалось з жахливого звуку, який заважав критично мислити, а після цього з'являвся «ворог народу». Абсолютно в кожного в залі виникало почуття ненависті до нього, вони засліплювалися ним і вважали його головним злодієм, який є винуватцем у всіх їхніх проблемах, чим і користувалося партійне керівництво. Такий самий приклад продемонстрував «1 канал», коли випустив випуск новин про те, як Галина Пишняк розповідала, що «українські нацисти» розп'яли хлопчика на танку десь на площі. Хоча це і звучить абсурдно, але це апелювало до почуттів простих росіян, до почуття ненависті до українців та жалості до хлопця. І ніхто не розумів простої істини, що таку подію обов'язково мав хтось зняти або ж втрутитись в це, але цього не відбулось. Немає жодних доказів, які б свідчили про факт звірського знущання над хлопцем. Це дає нам чітке розуміння того, що почуття набагато сильніші за холодний розум. Таким чином, працює і кремлівська пропаганда, яка викорінює людське і розумне з росіян, які ненавидять абсолютно кожного, та повертають їх до тваринних інстинктів, які ніяк не перетинаються з розумінням гуманізму в сучасному суспільстві. Це і характеризує їхній рашистський режим, як расистський.

Велику увагу варто приділити ще одній ознаці рашизму, яку також описав Умберто Еко – родись, живи і вмири за країну, щоб стати героєм [3]. Кожну дитину в росії ще змалечку виховують героєм, який готовий вмерти за державу, до прикладу: та сама юнармія путіна. Цей метод виховання героїв загалом заперечує всі цивілізовані погляди на людське життя. Неможливо уявити подібне в цивілізованих країнах, і це є неправильним, коли існують якісь «загальні» інтереси суспільства, які важливіші за людські життя. Яскравим прикладом такого шаблонного героя є Павлік Морозов, який нібито здав батька через те, що він виявився ворогом народу. З поширенням цієї історії пропагандою зросла кількість дітей, які справді здавали своїх батьків, а за це партійне керівництво СРСР відправляло їх у табори на відпочинки. Ще одна тенденція «вмири, щоби стати героєм» простежується і сьогодні. У російсько-українській війні чоловіків агітують їхати в Україну визволяти «російський народ» від нацистів і тим самим каліка, або ж вже мертвий солдат, отримує героя росії і всі швидко забувають про його «подвиги». Тобто життя людини за рашистською ідеологією нівелювалося, воно взагалі немає ніякого значення. Значення має лише життя заради війни та героїчної смерті.

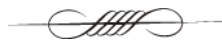
Така тенденція розвитку антигуманістичних ідей в ідеології рашизму та й всієї росії в цілому аргументована менталітетом та типом суспільства, які певним чином між собою пов'язані. Закрите суспільство, яким, на нашу думку, є народ росії, передбачає: 1) відсутність вибору; 2) чітких встановлених «правильних» для держави норм поведінки; 3) єдиної національної ідеї; 4) відсутності, а скоріше страху, перед різноманітністю [2]; Такий рабський менталітет зберігався ще з царських часів. Сьогодні це зумовлено менталітетом старшого покоління, яке прожило більшість своїх років у СРСР. І якщо українці як один із народів колишнього Радянського Союзу відсторонюються від його комуністичних замашок, то ностальгуючі та реваншистські погляди росіян беруть гору над критичним розумом.

Отже, на жаль, світ, який всю свою історію намагається стати абсолютно гуманістичним та правильним, далеко не такий. Хоча де-юре концепти гуманізму закладені в праві кожної цивілізованої країни, то за факту вони не реалізуються належним чином. Людська корисливість та

ненависть один до одного повністю нівелюють всі гуманістичні ідеї. Це є велика проблема для сучасного суспільства, адже не кожен хоче помічати ці страшні факти, людині легше жити за відсутності знань, аніж розуміти, що взагалі коїться у світі. Варто постійно підіймати це питання, аналізувати їх помилки та викоринювати рашистську та інші подібні антигуманістичні ідеології.

### Література:

1. Дем'яненко Б. Л. Рашизм як квазіідеологія пострадянського імперського реваншу. *Studa Politologica Ucraino-Polona*. Вип. 8. 2018. С. 35-40.
2. Рахмайлов Є. В. Фашистський ат комуністичний тоталітаризм у соціально-філософській та міждисциплінарній рефлексії. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. №77. 2015. С. 28-33.
3. Umberto Eco Ur-fascism. *The New York review of books*. Т. 42 № 11. 1995. Р. 12-15.



**Конончук Богдана Ростиславівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

### КОРЕЯ: ДВА ШЛЯХИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ

Сучасна правова система Республіки Корея входить у романо-германську правову сім'ю, маючи також значні запозичення з американського права. При цьому правосвідомість і правова культура корейців і раніше значним ступенем ґрунтувалися на загальнонародних конфуціанських традиціях Східної Азії.

Політика КНДР керується офіційною державною філософією чучхе, концепцією, створеною Хван Чан Йопом і пізніше приписуваною Кім Ир Сену. На практиці Північна Корея функціонує як однопартійна система під контролем тоталітарної сімейної диктатури, яку іноді описують як абсолютну монархію з Кім Ир Сеном та його спадкоємцями. Політична система Північної Кореї побудована за принципом централізації. Хоча конституція гарантує захист прав людини, на практиці свобода слова суворо обмежена, а життя людей жорстко контролюється урядом. Конституція визначає КНДР як «народно-демократичну диктатуру» під керівництвом Трудової партії Кореї, яка має юридичний пріоритет над іншими партіями. Незважаючи на демократичні положення Конституції, на практиці верховний лідер Кім Чен Ин (онук засновника держави Кім Ир Сена) здійснює повний контроль над урядом і країною.

Відповідно до конституції Північна Корея є демократичною республікою, Верховні народні збори і Народні збори провінції обираються загальним таємним голосуванням. Виборчим правом наділені всі громадяни, які досягли 17 років. Вибори в Північній Кореї не є змагальними і мають лише одиничні перегони кандидатів. Ті, хто бажає проголосувати проти єдиного кандидата в бюлетенях, повинні зайти за спеціальну кабінку, щоб викреслити ім'я кандидата, перш ніж кинути його в урну для голосування, про що, на думку багатьох перебіжчиків з Північної Кореї, занадто ризиковано навіть думати [1]. Усі обрані кандидати є членами Об'єднаного демократичного національного фронту, у Народному фронті домінує SSP. Також у коаліцію входять дві невеликі партії – Партія молодих друзів Небесного шляху і Соціал-демократична партія Кореї; у них є кілька виборних посадових осіб. STP здійснює безпосередній контроль за обраними кандидатами для виборів членів двох інших партій.

Протягом більшої частини своєї історії в політиці Північної Кореї домінували ворожі відносини з Південною Кореєю. Під час холодної війни Північна Корея уклала союз із Радянським Союзом і Китайською Народною Республікою. Уряд Північної Кореї вклав значні кошти у свою армію, сподіваючись розвинути здатність об'єднати Корею силою та підготуватися до відбиття будь-якої атаки з боку Південної Кореї чи Сполучених Штатів. Після появи концепції чучхе Північна Корея спрямувала свою політику на високий ступінь економічної незалежності та мобілізацію всіх національних ресурсів для захисту суверенітету Кореї від іноземних держав. У



результаті розпаду Радянського Союзу та втрати радянської допомоги Північна Корея зіткнулася з тривалим періодом економічної кризи, включаючи серйозний дефіцит сільського господарства та промисловості [3].

Головною політичною проблемою Північної Кореї було знайти спосіб підтримувати економіку без шкоди для внутрішньої стабільності уряду або здатність реагувати на передбачувані зовнішні загрози. Поки що спроби Північної Кореї покращити відносини з Південною Кореєю, з погляду збільшення торгівлі та отримання допомоги на розвиток, були досить успішними, але позиція Північної Кореї щодо розвитку ядерної та балістичних ракет завадила стабільним відносинам як з Південною Кореєю, так і зі Сполученими Штатами. Північна Корея також експериментувала з ринковою економікою в деяких секторах своєї економіки, але вони мали обмежений вплив. Чонг Сонг Чанг з Інституту Седжон, виступаючи 25 червня 2012 року, повідомив, що є певна ймовірність того, що новий лідер Кім Чен Ин, який явно зацікавлений у добробуті свого народу і вступає в більш тісну взаємодію з ним, ніж його батько, розглядатиме економічні реформи та регулювання міжнародних відносин [2].

Виконавчу владу очолює президент республіки, який обирається народом. Усім громадянам гарантується особиста свобода, а також свобода слова, друку, зборів і асоціацій. Конституція сприяє створенню атмосфери національної єдності та злагоди та спрямована на об'єднання Південної та Північної Кореї. Він також поважає міжнародні зобов'язання, договори та загальновизнані норми міжнародного права. Конституція передбачає дотримання принципу вільної конкуренції під час президентських виборів і обмежує здійснення президентом влади одним п'ятирічним терміном.

Як і в інших нових індустріальних країнах, Південна Корея переживає швидке зростання міст, спричинене міграцією великої кількості людей із сільської місцевості. Навіть у XVIII – XIX століттях лише деякі поселення вважалися містами, і найбільшим був Сеул, який налічував близько 190 тис. жителів з околицями (у 2000 р. – понад 10 млн). Протягом останніх років правління династії Чосон і перших років японського колоніального правління міське населення Кореї становило не більше 3% від загальної кількості корейців, що свідчить про глибоку сільську культуру корейського суспільства.

Важливу роль у корейському суспільстві відіграють міграційні процеси. Спочатку це була внутрішня міграція між різними територіями півострова і незначна племінна експансія в бік островів або малозаселених територій північної частини півострова і Маньчжурії. Потім, у зв'язку зі значним збільшенням сільського населення (пов'язане з високою народжуваністю), постало питання про його залучення, що вилилося в початок еміграції корейців у сусідні регіони. І ось на початку XX століття в Японії було майже 2 мільйони корейців, у Маньчжурії – 1,4 мільйона, у Сибіру – 600 тисяч, у Китаї – 450 тисяч, ще 40 тисяч корейців розкидано по світу. Після воєн початку та середини 20 століття деякі корейці були репатрійовані з Японії та Маньчжурії.

Вони ділять Корейський півострів, у них спільний кордон і схожі назви, але на цьому схожість між Північною і Південною Кореєю закінчується, тоді як у Північній Кореї панує жахливий деспотичний режим і більшості жителів не вдається уникнути голоду і насильства, в капіталістичній Південній Кореї можна спостерігати життєрадісну і щасливу картину. Північ на сьогодні є у 17 разів біднішою, ніж Південь, в перерахунку на душу населення, та вчетверо біднішою за сусідній Китай.

### Література:

1. Корея. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К-М. 792 с.
2. Laet, Sigfried J. de History of Humanity: From the seventh to the sixteenth century (англійською). ЮНЕСКО. 1994 с. 1133.
3. Walker, Hugh Dyson. East Asia: A New History (англійською). AuthorHouse. 2012. P. 6–7.



*Мазан Дарина Анатоліївна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ІСЛАМІ

Іслам – не перша і не остання релігія, яку тлумачать чоловіки. Жінки в християнстві, іудаїзмі та буддизмі в різний спосіб боролися з явним і прихованим сексизмом у своїх писаннях і традиціях. Це тому, що там, де є люди, часто є сексизм. Шаріат і фікх відводять чоловікам і жінкам різні ролі, з погляду прав і обов'язків. Гендерна дискримінація виявляється в таких питаннях, як освіта, працевлаштування, шлюб, розлучення, правовий статус та одяг [4].

Іслам, як і інші монотеїстичні релігії світу, безперечно, характеризується суворими патріархальними правилами та підпорядкованим становищем жінок стосовно чоловіків у суспільній та побутовій сфері. Однак саме з країнами з найбільшим мусульманським населенням ми, європейці, пов'язуємо тяжке становище жінок і відсутність свободи рішень і дій [3].

Досліджуючи це питання, зіткнулися з двома діаметрально протилежними поглядами: з одного боку, самі мусульмани стверджують, що життя жінок у постісламських суспільствах значно покращилося (краще, на думку дослідників, ніж життя жінок у більшості західних країн до ХХ століття), а з іншого – продовжується засилля негативних новин в інтернеті, які показують, що мусульманський світ живе за зовсім іншими законами і що звичайні люди явно не здатні їх зрозуміти або прийняти. Мусульманка буде стверджувати, що вона живе набагато краще, ніж решта суспільства, в той час як європеєць буде бачити її життя як постійний процес дискримінації без причини і без надії на поліпшення [5].

У традиційних мусульманських сім'ях дівчаток і хлопчиків виховують по-різному, і часто існує поділ між статями вдома і в соціальному середовищі. Вважається, що таке розділення існує для того, щоб запобігти виникненню «незаконних стосунків», які заборонені Кораном [1].

Іслам має широкий спектр досліджень, включаючи вивчення Корану, вивчення прав і хадісів (вчення про життя і слова пророка Мухаммеда). Від початку ісламу чоловіки відігравали важливу роль у поширенні та розвитку релігії. Після смерті пророка Мухаммеда жінки передавали його слова і розповідали про його життя. Однак згодом мусульмани почали ділитися на різні школи ісламу. І сьогодні у світі існує понад 70 різних шкіл ісламу. Основою релігії залишається віра в Аллаха, його атрибути і священна книга. Однак люди по-своєму інтерпретують повсякденні ситуації, такі як: життя громади та соціальні відносини.

Є багато розбіжностей з цих питань. Тому можна сказати, що з Кораном і хадісами немає жодних проблем. Мусульманські феміністки не кажуть, що їх з якихось причин неправильно переклали. Ми говоримо про те, що те, як деякі люди інтерпретують релігію, іноді підриває мозок. Відповіді, знайдені в сьомому столітті, зараз не мають сенсу, тому треба змінювати своє бачення. Один із головних аргументів критиків ісламського фемінізму полягає в тому, що іслам дозволяє чоловікам одружуватися з кількома жінками, а жінки не мають такого вибору. Взагалі, більшість мусульманських чоловіків мають лише одну дружину. Однак іслам дозволяє чоловікам мати до чотирьох дружин. Наприклад, шлюб з будь-якою жінкою має бути відкритим. Чоловіки не можуть одружуватися таємно чи мати інтрижки.

В ісламі жінка має право на підтримку чоловіка. Вона не зобов'язана утримувати себе і своїх дітей, але може працювати. А гроші, які вона отримує, може використовувати не лише для себе, а й для своєї сім'ї, якщо захоче. У вченні йдеться про те, що є багато жінок, які не можуть себе утримувати, є нужденними. Водночас, якщо чоловік одружується з кількома дружинами, він зобов'язаний любити їх і дбати про них однаково. Багатоженство виправдовується ще й тим, що чоловіки хочуть мати багато дітей, але вони все одно повинні належним чином про них піклуватися.

Жінка не може мати кількох чоловіків, тому що буде важко дізнатись, чию дитину вона носить. Однак сьогодні батьківство можна довести різними способами, і це питання можна обговорювати і змінювати. Жінки не несуть відповідальності за чоловіків, а чоловіки несуть

відповідальність за своїх дружин і дітей. Якщо жінка зможе мати кількох чоловіків, сприйняття зміниться [4].

Загалом, в ісламських суспільствах виховання дівчат базується на ролі, яку вони відіграватимуть у суспільстві в майбутньому – як дружини, матері та господині. Тому дівчат традиційно заохочують бути красивими для своїх майбутніх чоловіків. Крім того, чоловіки в мусульманських сім'ях повинні бути скромними і добрими, а тому велика увага приділяється поведінці і манерам дівчаток [1].

### Література:

1. Місце та роль жінки в традиціях мусульманського суспільства. Femwork. URL : <https://femwork.org/blog/2-mistse-ta-rol-zhinki-v-traditsiyah-musulmanskogo-suspilstva/>
2. Жінки в ісламі. Wikipedia. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8\\_%D0%B2\\_%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%96](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8_%D0%B2_%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%96)
3. Іслам, жінки і фемінізм: аналіз релігійних засад, традицій та практик мусульманських суспільств на Близькому Сході та Магрибі. Femwork. URL : <https://femwork.org/blog/islam-zhinki-i-feminizm-analiz-religijnih-zasad-traditsiy-ta-praktik-musulmanskih-suspilstv-na-blizkomu-shodi-ta-magribi/>
4. Хіджаб, домашнє насильство та жіночі права: що таке ісламський фемінізм та як він працює в Україні. Zaborona. URL : <https://zaborona.com/hidzhab-domashnye-nasilstvo-ta-zhinochi-prava-scho-take-islamskij-feminizm-ta-yak-vin-praczyuye-v-ukrayini/>
5. Обмеження прав жінок в ісламі: міф чи реальність? Teenergizer. URL : <https://teenergizer.org/2018/03/obmezhennya-prav-zhinok-v-islami-mif-chi-realnist-2/>



**Ороховський Ярослав Олександрович,**

*здобувач освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРОБЛЕМАТИКА ПРОКУРАТУРИ США

Прокуратура Сполучених Штатів Америки є федеральним органом прокуратури, відповідальним за переслідування кримінальних правопорушень та захист інтересів США у судових процесах. Проте останні роки прокуратура США стикається з декількома проблемами.

Аналізом діяльності прокуратури США та її проблематики займається когорта вітчизняних науковців, серед яких – О. Гладій, А. Кононенко, В. Левченко, Ю. Міщенко, О. Нестерпно, О. Поміщик, О. Романенко, І. Шпак та інші. Вони визначають, що однією з найбільших проблем прокуратури США є низький рівень довіри до неї з боку громадян. Багато американців вважають, що прокуратура переслідує не тих, хто повинен бути покараний, а тих, хто є не зручним для влади. Це призвело до того, що прокуратура США часто стає об'єктом політичного тиску [1].

Також варто наголосити на проблемі зловживання владою прокурорами. Це включає неправомірне використання доказів, переслідування людей з політичних мотивів або проведення незаконних обшуків та затримань. Для боротьби з цією проблемою прокуратура може встановлювати строгі правила щодо використання доказів, забезпечення незалежності прокурорської служби від політичних впливів та здійснення ретельного моніторингу діяльності прокурорів.

Іншою проблемою є висока кількість невдалих справ. Згідно зі звітом Міністерства юстиції США, кількість скасування засуджень у федеральних судах зросла на 25% за останні 10 років [3]. Це вказує на те, що прокуратура США не завжди представляє достатньо сильні докази в суді.

Третьою проблемою є те, що прокуратура США може мати нерівні можливості доступу до ресурсів, щоб ефективно здійснювати свої обов'язки. Наприклад, прокуратура може мати недостатньо фінансових, технічних або людських ресурсів для успішної реалізації своїх завдань.

Нарешті, ще однією з проблем є питання різноманітності. Прокуратура США складається переважно з «білих» чоловіків, що не відображає національну складову Сполучених Штатів. Це може призвести до недостатньої репрезентації та зростання нерівності у справах, які стосуються інтересів меншин.

Для розв'язання цих проблем прокуратурі США потрібно здійснювати реформи. Наприклад, можна розглядати встановлення жорстких правил щодо дотримання етики прокурорами та запровадження механізмів залучення сторін до діалогу з прокуратурою під час розгляду справ. Також можна розглядати питання про вдосконалення процесу підготовки справ, залучення експертів та проведення додаткових досліджень, щоб забезпечити якість доказів та зменшити кількість невдалих справ [2].

Окрім цього, прокуратура США може зробити кроки для забезпечення різноманітності, такі як: розширення програми набору прокурорів з різних соціальних груп та регіонів країни, встановлення завдань різноманітності та утворення комісій з моніторингу їх виконання [1].

Нарешті, можна встановити механізми для забезпечення підтримки та надання ресурсів прокурорам, які працюють з більш складними справами, такими як корупція або кіберзлочини.

У США помітна тенденція втягування прокуратури в політичні суперечки, особливо в часи змін влади. Це може призвести до використання прокурорських інструментів для здійснення політичних переслідувань та порушення прав людей. Щоб запобігти цьому, прокуратура США повинна залишатися незалежною від політичних впливів та відстоювати права громадян, незалежно від їхніх політичних поглядів.

Наразі викликом є проблеми, пов'язані зі злочинами у сфері інформаційних технологій. Кіберзлочини, насильство в мережі та порнографію з дітьми важко виявити та розслідувати. Прокуратура США може вдосконалювати свої технічні та криміналістичні знання, залучати до співпраці експертів з цих питань та використовувати сучасні технології, щоб забезпечити більш ефективне розслідування цих злочинів.

Прокуратура США стикається з багатьма проблемами, пов'язаними зі здійсненням своїх функцій. Однак для того, щоб забезпечити правосуддя та захист прав громадян, прокуратура повинна бути незалежною та компетентною. Тому важливо забезпечити прозорість та відкритість діяльності прокуратури, щоб зменшити ймовірність зловживання владою та політичного впливу на її роботу. Прокуратура повинна публікувати інформацію про свої рішення та дії, проводити відкриті слухання та консультації з громадськістю, а також співпрацювати з незалежними органами, що здійснюють контроль за її діяльністю [2].

Прокуратура США повинна бути готовою до викликів, які ставляться перед нею у сучасному світі, включаючи кіберзлочини, тероризм та корупцію. Це вимагає постійного вдосконалення технічних та криміналістичних знань, ефективної співпраці зі спеціалізованими експертами та залучення новітніх технологій [1]. Тільки тоді прокуратура зможе успішно виконувати свої завдання та захищати права та свободи громадян.

Отже, здійснення реформ та запровадження нових практик може допомогти забезпечити більш ефективну роботу прокуратури та збільшити довіру громадян до неї.

### Література:

1. Кононенко А. В. Принципи та засади діяльності прокуратури США. *Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Право.* (3). 2020. С. 61-67.

2. Lawrence, Daniel S., Camille Gourdet, Duren Banks, Michael G. Planty, Dulani Woods, and Brian A. Jackson, *Prosecutor Priorities, Challenges, and Solutions*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. URL : [https://www.rand.org/pubs/research\\_reports/RR2892.html](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2892.html).

3. *The Prosecutor Problem*. Paul Butler. URL : <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/prosecutor-problem>



*Сінкевич Анна Олегівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (УЙГУРІВ) У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ**

Уйгури – тюркський корінний народ Східного Туркестану, що нині є Сіньцзян-Уйгурським автономним районом Китайської Народної Республіки. Загальна чисельність населення Сіньцзяна становить 26 мільйонів. Уйгури складають близько 12 мільйонів або приблизно 47 відсотків від загальної кількості населення.

За статистикою кожен другий уйгур був насильно депортований до так званих «таборів перевиховання». Міжнародні журналісти та дослідники задокументували постійну систему масового затримання в усьому регіоні, використовуючи супутникові зображення, окремі свідчення та витік інформації [1].

Урядові чиновники спочатку не визнавали існування такої системи та обвинувачували іноземних журналістів у наклепах та недостовірності інформації. Проте наприкінці 2018 року все-таки визнали існування не таборів для утримання людей, а «центри професійної освіти та навчання». Урядовці публічно заявили, що ці центри мали дві мети: навчати мандаринській мові, китайським законам і професійним навичкам, а також запобігти впливу екстремістських ідей на громадян, тобто «припинити терористичну діяльність на зародку» [2].

Така діяльність перш за все пов'язана із терористичним актом вчиненим 11 вересня 2001 року ісламською організацією «Аль-Каїда». На думку урядовців Сіньцзяна та Китаю, для того, щоб запобігти будь-яким проявам тероризму у своїй країні, потрібно якомога більше уйгурів та інших представників мусульман затримувати та відправляти на перевиховання. У 2014 році одним із поліцейських відділів Сіньцзяна навіть був складений список із 75 пунктів про ознаки релігійного екстримізму, який дозволяв затримувати людей у разі притаманності їм хоча б одного. Серед них:

1. Володіння компасом.
2. Відмова від алкоголю.
3. Не дозволяти чиновникам сканувати райдужну оболонку очей.
4. Не дозволяти чиновникам їсти, спати та жити у вашому домі.
5. Бути пов'язаним з будь-ким, хто зробив будь-що із вказаного вище [3].

Більшість людей, які перебували в таборах для перевиховання, ніколи не були звинувачені в злочинах і не мали законних можливостей оскаржити своє ув'язнення. Згідно з повідомленнями ЗМІ, затримані, схоже, стали мішенню з різних причин, включаючи поїздки або контакти з людьми з будь-якої з двадцяти шести країн, які Китай вважає чутливими, таких як: Туреччина та Афганістан; відвідування служб у мечетях; наявність більше трьох дітей; надсилання текстів, що містять вірші Корану. Часто їхнім єдиним злочином є те, що вони мусульмани, кажуть правозахисні групи, додаючи, що багатьох уйгурів називають екстремістами просто за те, що вони сповідують свою релігію. Інформація про те, що відбувалося в таборах, залишається обмеженою, але багато затриманих, які з того часу втекли з Китаю, описували суворі умови. Офіс ООН з прав людини опублікував звіт [4] у 2022 році на основі інтерв'ю з десятками людей, у тому числі з двадцятьма шістьма особами, які були затримані та виявили «моделі тортур або інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження» в таборах з 2017 по 2019 роки.

Значна частина світу засудила затримання Китаєм уйгурів у Сіньцзяні. Офіс ООН з прав людини закликав Китай звільнити людей, які були свавільно затримані, і розкрити місцезнаходження тих, хто зник. Після того, як офіс оприлюднив свій звіт у 2022 році, кілька західних країн у Раді ООН з прав людини розглядали подання проти Китаю, можливо, із механізмом розслідування. Законодавці кількох країн оголосили, що Китай вчиняє геноцид проти уйгурів [5].

Оскільки глобальне засудження зловживань зростає, китайські чиновники та державні ЗМІ працювали над дискредитацією звітів про Сінцзян, використовуючи низку тактик, включаючи поширення дезінформації та переслідування активістів. Вони повторили наратив про те, що «антикитайські сили» в Сполучених Штатах та інших західних країнах поширюють «злісну брехню». Пекін намагався перешкодити офісу ООН з прав людини оприлюднити свій звіт. Після публікації офіційні особи Китаю назвали її неправдивою інформацією та опублікували спростування, в якому описувалося, як іноземні уряди та організації «поширюють численні чутки та брехню» про Сінцзян.

Отже, в наші часи існують табори, у яких утримують людей лише через їхню віру та етнічну приналежність до певної групи. Китайська влада пропагує це як застережливі заходи проти тероризму, проте світова спільнота це бачить, як воно є насправді: країна вчиняє геноцид нації, який вони намагаються будь-якими можливими способами зупинити.

### Література:

1. Maizland L. China's Repression of Uyghurs in Xinjiang. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights>.
2. The Fight Against Terrorism and Extremism and Human Rights Protection in Xinjiang - china.org.cn. China.org.cn. China news, business, travel & language courses. URL: [http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node\\_8011005.htm](http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_8011005.htm).
3. Dylan Welch Ariel Bogle Echo Hui and Stephen Hutcheon. Arrest by algorithm: Inside the dystopian state of surveillance and repression in Xinjiang. ABC News. URL: <https://web.archive.org/web/20191127230330/https://www.abc.net.au/news/2019-11-25/china-cables-beijings-xinjiang-secrets-revealed/11719016>.
4. OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/2022-08-31/22-08-31-final-assesment.pdf>.
5. Office of international religious freedom. Xinjiang - United States Department of State. United States Department of State. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/china/xinjiang/>.



**Шевчук Анастасія Анатоліївна,**

*здобувачка освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРАВА ТА СВОБОДИ ЖІНОК В ІРАНЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Рівноправність є найважливішою основою будь-якого демократичного суспільства, що прагне соціальної справедливості та поваги прав людини. Дискримінація щодо жінок є досить поширеним явищем, хоча причини та наслідки цього можуть бути різними в різних країнах. Збереженню цього явища сприяє наявність традиційних гендерних стереотипів у західних та східних культурах, що залишаються досить міцними, навіть за умов глобалізації.

Іслам проголошує рівноправність між чоловіками та жінками і не забороняє «слабкій» статі обіймати вищі керівні посади в державних органах. Жінки можуть отримувати професії, характерні в суспільстві для чоловіків, наприклад, пов'язані із судовою сферою.

Світова громадськість протягом 31 року існування Ісламської Республіки Іран (ІРІ) приділяє пильне увагу питанню становища жінок у цій країні [1]. Докладаються зусилля для того, щоб удосконалювати ті закони та постанови, в яких недостатньо враховано необхідність дотримання прав жінок [2].

Практика ісламської держави (далі – ІРІ) показує, що вона у стані забезпечити зростання освіти серед жіночого населення, регулювати відносини в сім'ї, сприяти розширенню участі жінок

у культурному, економічному, політичному житті та надає їм можливість виявити себе у вищих органах влади.

За Конституцією Ірану жінки отримали рівні права з чоловіками з урахуванням дотримання ісламських норм та гарантії сприятливих умов розвитку особистості. У 2005 році вища рада культурної революції прийняла Хартію прав та обов'язків жінок в умовах ісламського режиму, основні положення якої увійшли до Закону про права та обов'язки жінок, схвалений парламентом країни у 2006 році. Ці документи детально регламентують питання, пов'язані з правами жінок у сімейній, соціально-економічній та фінансовій сферах. У перспективному плані розвитку ІРІ на наступні 20 років один із розділів присвячений зміцненню ролі жінок у соціальному житті та реалізації їх законних прав [1].

Влада ІРІ усвідомлює, що статус жінки та її активне залучення до соціально-економічного життя країни – один з найважливіших факторів сталого розвитку суспільства, та приділяє значну увагу вирішенню жіночого питання [2].

Незважаючи на консервативність іранського суспільства, останнім часом спостерігається активізація діяльності жіночих організацій Ірану. Їхніми членами організуються та проводяться форуми, конференції, зустрічі як усередині країни, так і на міжнародному рівні, на яких велика увага приділяється питанням прав та свобод жінок. Так, найбільш значущою подією в житті жінок ІРІ став міжнародний форум «Мусульманки-мислителі – духовність, цнотливість та сім'я», що пройшов у Тегерані у лютому 2008 р. Метою цього форуму був аналіз проблем кризи духовності та нестабільності сімейних засад у сучасному світі, а також вироблення можливих шляхів їх вирішення. У грудні 2009 р. у Тегерані за участю дослідників та представників судової системи з Ірану, Швейцарії, Бахреїну, Австралії, Пакистану, Італії, Судану, Іраку та Шотландії відбулася Міжнародна конференція «Права жінок у судовій системі держави».

Мета проведення конференції – розгляд ролі жінок у судовій системі, підвищення їхніх здібностей та підтримки судовими органами прав жінок у різних країнах. Підсумком стало прийняття резолюції, що закликає до розвитку діяльності жінок у судових органах та встановлення наукових зв'язків із судовими центрами та жінками-поліцейськими інших країн. Крім того, резолюція наголошує на необхідності створення об'єднаного секретаріату для поширення інформації щодо прав жінок на регіональному та міжнародному рівнях. Нині понад 460 жінок обіймають різні посади у системі правосуддя Ірану.

Крім того, в Ірані щороку напередодні Дня жінки проводяться заходи, присвячені питанням захисту права і свободи жіночої частини населення. На них порушуються проблеми, які стосуються не лише іранських жінок, а й жінок усього світу, міжнародного співробітництва у справі врегулювання гендерних проблем [3].

Незважаючи на консервативність іранського суспільства, останнім часом спостерігається активізація діяльності жіночих організацій Ірану. Їхні члени організують та проводяться форуми, конференції, зустрічі як усередині країни, так і на міжнародному рівні, на яких велика увага приділяється питанням прав та свобод жінок. Так, найбільш значущою подією в житті жінок ІРІ став Міжнародний форум «Мусульманки-мислителі – духовність, цнотливість та сім'я», що пройшов у Тегерані в лютому 2008 р. Метою цього форуму був аналіз проблем кризи духовності та нестабільності сімейних засад у сучасному світі, а також вироблення можливих шляхів їх вирішення. У грудні 2009 р. у Тегерані за участю дослідників та представників судової системи з Ірану, Швейцарії, Бахреїну, Австралії, Пакистану, Італії, Судану, Іраку та Шотландії відбулася Міжнародна конференція «Права жінок у судовій системі держави».

Мета проведення конференції – розгляд ролі жінок у судовій системі, підвищення їхніх здібностей та підтримки судовими органами прав жінок у різних країнах. Підсумком стало прийняття резолюції, що закликає до розвитку діяльності жінок у судових органах та встановлення наукових зв'язків із судовими центрами та жінками-поліцейськими інших країн. Крім того, резолюція наголошує на необхідності створення об'єднаного секретаріату для поширення інформації щодо прав жінок на регіональному та міжнародному рівнях. Нині понад 460 жінок обіймають різні посади у системі правосуддя Ірану.

За роки, що минули після ісламської революції, значно розширилися можливості участі жінок в економічних і політичних структурах. У країні діють понад 200 громадських жіночих організацій. 72 іранки активно працюють у місцевих ісламських радах. За основних політичних партій країни створено жіночі фракції.

Проте рішення президента включити до складу уряду трьох жінок виявилось несподіваним. Оскільки міжнародна громадськість постійно критикує ІРІ за недотримання громадянських прав жінок, президент спробував продемонструвати всьому світу, що іранське керівництво успішно вирішує ці проблеми. Однак сам президент категорично заперечує будь-яке політичне підґрунтя у своєму рішенні і заявляє, що він не збирається маніпулювати правами жінок для досягнення своєї мети, а лише, враховуючи їхні прагнення, відкриває іранським жінкам можливість реалізувати свій потенціал [1].

Призначення М. Вахід Дастджерді на посаду міністра охорони здоров'я країни – це результат багаторічної боротьби іранських жінок за здійснення своїх політичних та цивільних прав. Вотум недовіри, винесений депутатами двом іншим жінкам-кандидатам на посади міністра з соціальних питань та міністра освіти, більшою мірою пояснюється аж ніяк не чоловічим шовінізмом та традиційним підходом, а некомпетентністю запропонованих кандидатур [2].

Але, незважаючи на це, на думку активісток жіночих рухів, в останні кілька років у країні виявилася тенденція, що свідчить про прагнення закріпити за жінками винятково роль матері та дружини, яка абсолютно не відповідає прагненням самих жінок, готових активно виявляти свої здібності у суспільних сферах та боротися за викорінення будь-яких форм дискримінації. У результаті просування жінок у різні сфери діяльності останніми роками в суспільстві посилюється усвідомлення того, що основною перешкодою на шляху подальшої реалізації прав і свобод жінок, ліквідації будь-яких форм її дискримінації залишаються норми шариатського права та історичні традиції країни.

Керівництво Ісламської Республіки Іран називає всі звинувачення з боку міжнародних правозахисних органів щодо порушення прав людини, а особливо у сфері захисту прав жінок у цій країні, безпідставними та стверджує, що закони ІРІ не суперечать нормам міжнародних конвенцій у галузі прав людини.

Боротьба жіночого іранського руху за реалізацію своїх прав не може призвести до успіху, якщо не буде підтримана більшістю жінок та чоловіків, які усвідомлюють необхідність забезпечення їхньої повної рівноправності.

#### Література:

1. CHN Press. URL : Female population predominant in 5000-year-old Burnt City.
2. Vakil, Sanam Women and Politics in the Islamic Republic of Iran: Action and Reaction. A & C Black. 2011. P. 85.
3. Factfish Enrolment, engineering, manufacturing and construction, tertiary, female world statistics and data as Table. URL : factfish.com.





## СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

*Григор'єва Марина Сергіївна,*

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Попри існування медіації більше 20 років, вона все ще не стала поширеним способом врегулювання спорів. І хоча сьогодні медіація широко впроваджується в національне законодавство та активно досліджується на доктринальному рівні, практика її застосування потребує бути кращою.

Статтею 55 Конституції України гарантується судовий захист та забезпечується право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права й свободи від порушень і протиправних посягань. При цьому відсутній виключний перелік правомірних засобів захисту порушених прав. Серед них найбільш поширеним є звернення до суду, тоді як альтернативні способи вирішення спорів гарантуються законом, проте не так широко використовуються. У зв'язку зі змінами законодавства, в цьому контексті особливе значення має медіація.

На думку А. Андрєєва, медіація – це «добровільна та конфіденційна процедура позасудового врегулювання спору (конфлікту), в якій медіатор (посередник) допомагає сторонам у розумінні їхніх інтересів та пошуку ефективних шляхів досягнення взаємоприйняттого рішення». Аналізуючи подане визначення, варто зазначити, що мета участі медіатора у спорі – задоволення інтересів не всіх учасників, а лише сторін спору, оскільки сам медіатор є незаінтересованим учасником переговорів [1, с. 156].

Медіація передбачає врегулювання правового конфлікту за допомогою незалежного, нейтрального посередника, який сприяє сторонам у досягненні згоди. Під медіацією в адміністративному судочинстві процесу розуміють альтернативний спосіб вирішення адміністративного спору, що є структурованою процедурою, що здійснюється за допомогою медіатора (незалежного, нейтрального та кваліфікованого посередника), який допомагає сторонам самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення спору, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін конфлікту.

Відповідно до Закону України «Про медіацію» медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [8].

При цьому виділяють дві умови застосування медіації в адміністративному судочинстві: наявність спору та автономію волі сторін на його вирішення шляхом медіації. До ознак медіації в адміністративному судочинстві слід віднести такі: добровільність та конфіденційність, наявність незалежного професійного посередника (медіатора), самостійне прийняття рішення сторонами у справі [3, с. 44].

Варто відзначити, що адміністративні спори найбільш складно підлягають вирішенню в порядку медіації як процедури вирішення досягнення взаємоприйняттого рішення. Суть правочинів у адміністративному судочинстві, в яких можна застосувати медіацію як інструмент вирішення, включає матеріальний та юридичний складники, які виявляються в поведінкових аспектах суб'єктів адміністративно-правових відносин, та правові обов'язки учасників адміністративної суперечки відповідно [5, с. 107].

При порівняльному аналізі українського законодавства та законодавства європейських країн впливає, що серед адміністративних спорів, які підлягають медіації, є такі: проходження і звільнення з публічної служби, оскарження рішень органів місцевого самоврядування про встановлення тарифів і передачу об'єктів комунальної власності, стягнення податкового боргу, надання земельних ділянок органами місцевого самоврядування у власність або в оренду, отримання публічної інформації, оскарження відмови місцевої ради надати дозвіл на розробку проєкту землеустрою, стягнення плати за землю тощо. За наявності практики та розмежування

дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень вказані спори можуть бути успішно вирішені за допомогою медіації.

Наразі Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) сприяє застосуванню медіації, підтвердженням є низка його норм, викладених у ч. 6 ст. 122, ч. 5 ст. 47, ч. 2 ст. 180, ч. 6 ст. 181 [4]. Проте, попри регулювання цього питання на правовому рівні, медіація рідко застосовується в адміністративному судочинстві. Причинами, які гальмують її застосування, є відсутність відповідних повноважень у суб'єктів публічної влади, наявність ризиків настання відповідальності для суб'єктів владних повноважень у разі примирення, відносна новизна інституту медіації в адміністративному судочинстві та в українському судочинстві взагалі. Загалом, основною причиною є особливий склад сторін, однією з яких є суб'єкт владних повноважень. Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [6], а в КАС України встановлено вимогу, що «умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень» [7, с. 107].

З вищевказаного випливає, що медіація як один із способів вирішення адміністративних спорів може вирішити проблеми, які сьогодні існують. Це, зокрема, пов'язано з тим, що спори про оскарження рішень суб'єктів владних повноважень належать до підсудності адміністративних судів. При цьому негативним є також обмежений судовий контроль у сфері діяльності органів державної влади. Саме тому медіація покликана ефективно вирішувати спори порушення владою прав і свобод громадян [2, с. 81].

#### Література:

1. Андреев А. Поняття та сутність функцій медіації в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 155-159.
2. Бліхар М. Медіація як спосіб вирішення адміністративних спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №10. С. 78-82.
3. Боженко Н. В. Впровадження медіації в адміністративних судах України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Ч. 1. С. 45–48
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. №2747-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 15.03.2023).
5. Кондратенко В.М., Коваленко Н.О. Організаційно-правові та процедурні аспекти медіації в адміністративному судочинстві України. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. №1 (15). С. 104–111.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.03.2023).
7. Мельничук О. Ф. Медіація в адміністративному судочинстві: європейський досвід для України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. №72. С. 77-81.
8. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20> (дата звернення: 15.03.2023).



*Капелюшок Софія Володимирівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні економічного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ЗРАЗКОВІ ТА ТИПОВІ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

В Україні проголошено конституційний тип верховенства права. Тому реалізація захисту прав і свобод громадянина завжди були пріоритетні, а це спричиняє потребу формування нових підходів до проблем судового захисту в цілому. Зміни економічної та політичної системи зумовлюють модифікацію відносин між владою та суспільством. Захист прав та інтересів здійснюється за допомогою правосуддя. Дієва судова система потребує залучення відповідних інститутів, що дають змогу суду впливати на владу. Тому, говорячи про важливість ролі адміністративного судочинства в теперішніх реформаторських процесах, можна стверджувати, що формування адміністративних судів та адміністративного правосуддя є безпосереднім процесом удосконалення судової системи України.

Серед новел судової реформи, що спрямовуються на єдність правозастосовної практики, окрему увагу отримують інститути «зразкова справа» та «типова справа». Ці інститути поширюються тільки на адміністративну юрисдикцію та мають на меті забезпечити ефективність, передбачуваність та однаковість судової практики в певних сферах та відносинах. Крім вищесказаного, це має зменшити навантаження на суди, що перевантажуються однотипними справами. Один із механізмів використання типових і зразкових справ визначається статтею 4 Кодексу адміністративного судочинства України[1].

Типові адміністративні справи – це адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень або ж його окремі структурні підрозділи, суперечність у яких виникла з однакових підстав у відносинах, що врегульовуються одними нормами права та в яких позивачами заявлено аналогічні вимоги, тоді як зразкова адміністративна справа є різновидом типової адміністративної справи, що прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Провадження в зразкових адміністративних справах реалізується Верховним Судом України, при тому він виступає як суд першої інстанції [2].

Результатом розгляду зразкової адміністративної справи є постановлення зразкового рішення. Інакше кажучи, якщо наявні ознаки типовості справи, то Верховний Суд відправляє її до провадження в першій інстанції, а внаслідок прийняття відповідного рішення така справа стає зразковою. Інститут зразкових справ є впровадженням в Україні інституту судового прецеденту, що є вагомим та важливим, зважаючи на те, що він становить собою додаткове джерело права [3].

Отже, на практиці активне застосування типових та зразкових справ має перешкодити можливості різного застосування судьями норм законодавства. Крім цього, це повинно зменшити навантаження на суди, які перевантажені однотипними справами. Як наслідок, ухвалення різних рішень у типових справах допоможе швидкому розгляду численної кількості справ, подоланню суперечок, зіткнень та просвітів у законодавстві. Застосування нормативно-правового регулювання типових та зразкових адміністративних справ є перспективним у вітчизняній правовій системі. Виконання рішень у типових та зразкових надає можливість забезпечення однакового застосування норм права судами та сприяють впровадженню інститутів судового прецеденту. Ризики щодо ухвалення помилкових рішень у типових та зразкових справах досі є, але набагато менші, ніж були до того. Тим не менш, чинний Кодекс адміністративного судочинства передбачає можливість оскарження судових рішень, тому відсоток ухвалення правильного рішення досить високий.

### **Література:**

1. Зразкові та типові справи як новий механізм адміністративного судочинства. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/124220-zrazkovi-ta-tipovi-spravi-yak-noviy-mekhanizm-administrativnogo-sudochinstva> (дата звернення: 02.04.2023).
2. ІПС Ліга:закон - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/situation-doc/SI080014> (дата звернення: 02.04.2023).

3. Хмельницький окружний адміністративний суд. *Хмельницький окружний адміністративний суд*. URL : <https://kmoas.gov.ua/news/view/3503-rozglyad-tipovih-ta-zrazkovih-sprav-v-administrativnomu-sudochinstvi> (дата звернення: 02.04.2023).



**Мартинюк Анастасія Миколаївна,**  
*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**

Розвиток відносин власності, економічних систем різних країн світу поступово призводить до появи необхідності нових підходів до побудови механізмів співіснування публічної влади та громадянського суспільства. Дослідження особливостей публічного адміністрування в сучасних умовах державотворення в Україні здійснюється на основі реформ місцевого самоврядування та передачі господарських повноважень на місцевий рівень управління, які до цього здійснювались лише державою.

Розглядаючи публічне адміністрування, часто можна побачити, що вчені здебільшого наводять широкий аспект тверджень і визначень, які розкривають певні частини концепції та підходи до його розуміння. Найбільш поширеним є розгляд публічного адміністрування з погляду його організаційно-структурної побудови та аналіз функціональних завдань у системі органів державної влади та місцевого самоврядування.

Проблемі дослідження сутності поняття «публічне адміністрування» присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед найбільш відомих праць вітчизняних учених необхідно назвати роботи В. Бакуменка, О. Лазора, В. Мартиненка, О. Оболенського, С. Серьогіна, В. Тертички, Ю. Шарова та ін. Найвідомішими зарубіжними науковцями, праці яких присвячені публічному управлінню, можна назвати таких: Г. Букерт, М. Вебер, К. Полліт, Д. Шавріц, П. Друкер, А. Файоль та ін. Мета статті полягає в дослідженні публічного адміністрування як форми реалізації публічної влади.

Насамперед, що стосується самого поняття «публічне адміністрування», то К. Бугайчук на основі власних досліджень визначає поняття публічного адміністрування як врегульовану законом та іншими іншими нормативно-правовими актами систематичну організаційно-владну та управлінську діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямовану на раціоналізацію їх організаційної структури, планування, підготовку, вироблення та реалізацію управлінських рішень, організацію апарату управління та повсякденне досягнення суспільно корисних завдань і самої мети створення та функціонування відповідних органів [1].

В. Тодосійчук визначає це поняття як вплив суб'єкта управління на суспільство (суспільні процеси, відносини) відповідно до покладених на нього суспільно значущих функцій і повноважень; взаємодія державного апарату і суспільства під час прийняття важливих для країни (суспільства, населення) рішень [2].

О. Митяй та О. Світовий наголошують на адмініструванні саме як на прерогативі виконавчих органів влади або чиновника (державного службовця), а суттю адміністрування визначають процедуру втілення рішень, встановлених у системі управління [3, с. 126].

Зважаючи на те, що в правовому полі відсутнє визначення цього поняття, а також враховуючи різноманітність поглядів на нього, пропонуємо дати таке визначення: публічне адміністрування – це сукупність організаційно-правових складових управлінської діяльності органів публічної влади, врегульована законом або іншими нормативно-правовими актами, що здійснюється шляхом прийняття адміністративних рішень, надання адміністративних послуг відповідно. Суб'єктом публічного адміністрування є публічна адміністрація, тобто система деяких

публічних інституцій, що складається з державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключові елементи якої є органи виконавчої влади і виконавчі органи місцевого самоврядування.

На наш погляд, варто погодитися з розумінням публічного адміністрування як комплексної цілеспрямованої діяльності, що поєднується з реалізацією повноважень суб'єктів управління щодо розробки, прийняття та впровадження державно-управлінських рішень. У цьому аспекті потрібно наголосити на тому, що важливим показником дійсності публічного характеру влади та адміністрування суспільного життя є здійснення управління на основі принципу публічності. Загальновідомо, що громадянське суспільство найбільш ефективно діє на регіональному та місцевому рівнях, і саме на останньому будуються взаємовідносини між органами публічної влади та громадянами щодо управління повсякденними потребами суспільства при вирішенні нагальних життєвих проблем та взаємодії різних суб'єктів [4, с. 163].

Загалом, публічне адміністрування має свою специфіку, яка виявляється в тому, що воно спирається, підкріплюється та забезпечується державною владою, має вплив на все суспільство і виходить навіть за його межі у сфері проведення міжнародної політики. Оскільки держава встановлює загальні принципи поведінки людей, то як механізм держави, через який реалізуються права та законні інтереси шляхом надання адміністративних послуг, виступає саме публічне адміністрування.

Публічне адміністрування в різних наукових позиціях може ототожнюватись із складовою системи державного управління – публічним управлінням. Однак публічне управління – це процес, за якого колективно приймаються та реалізуються стратегічні рішення на основі узгодження й координування мети та дій всіх його учасників, а публічне адміністрування – це діяльність суб'єктів, що спрямована на прийняття адміністративних рішень, надання адміністративних послуг.

За даними глосарія ООН, публічне адміністрування має два тісно пов'язаних значення: 1) державний апарат, що є цілісним (політика, правила, системи, персонал тощо), що фінансується державним бюджетом і відповідає за управління та функціонування виконавчої влади та її взаємодії з державою, суспільством, а також зовнішнім середовищем; 2) загальне управління та реалізація комплексу загальнодержавних заходів, пов'язаних з імплементацією законів, нормативно-правових актів, урядових та адміністративних рішень, надання державних послуг [5]. Що ж кажучи про «публічне управління», то варто звернутись до етимології самого терміна. Термін «публічний» охоплює ширше значення, яке включає дефініції «державний, суспільний, відкритий», тобто, використовуючи його, ми маємо на увазі все те, що стосується органів виконавчої влади, місцевого самоврядування. А поняття «управління» складається із дефініцій «адміністративне», «керування, керівництво». Отож можна дійти висновку, що публічне адміністрування є частиною публічного управління.

А щодо зіставлення понять «публічне адміністрування» та «державне управління», то, незважаючи на те, що визначення державного управління і публічного адміністрування дуже схожі, основною відмінністю в них є те, що державне управління належить до авторитарного виду управління, а публічне адміністрування – до демократичного. Об'єктом державного управління є держава, а публічного адміністрування – суспільство.

Отже, проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що за своєю природою публічне адміністрування є формою реалізації публічної влади, яке виступає одним із своєрідних засобів реалізації прав та охоронюваних законом інтересів громадян через послуги та функції, які надає їм, та при цьому гарантує їх належне виконання та охорону на державному рівні.

### Література:

1. Бугайчук К.Л. Публічне адміністрування: теоретичні засади та підходи до визначення. *Право і Безпека*. 2017. № 3. С. 38–44.
2. Годосійчук В.Л. Публічне адміністрування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 87–91.
3. Митяй О.В., Світовий О.М. Дослідження понять «державне управління» і «публічне адміністрування». *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2018. № 1 (61). С. 124–128.

4. Шумляєва І.Д. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади та громадян на місцевому рівні в умовах формування правової держави. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2 (41). С. 157–165.

5. Босак О.З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика* : збірник наукових праць. Харків : Вид-во «Магістр», 2010. № 2.



**Міхалець Андрій Валерійович,**  
здобувач освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОМУ ПЛАГІАТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

У житті кожної людини бувають випадки, коли їй доводиться щось створювати. Тоді часто в пошуках творчого натхнення люди знаходять зернину успіху в роботах інших людей. На жаль, не завжди використання чужих робіт обмежується тільки пошуком творчого натхнення. Інколи все залежить від того, як і з якою метою людина використовує чужу роботу. Переступаючи межу, люди шляхом привласнення ідей, поглядів та думок використовують чужі роботи з власною метою. Це пов'язано з можливістю вільного доступу до інтелектуальної власності та безперешкодністю її використання. Так і виникають питання, які породжують існування плагіату.

Важливість проблеми існування та виявлення плагіату полягає в тому, що більшість студентів та науковців не розуміє трактування поняття «плагіат». Тому доцільно дослідити поняття «плагіат», яке подається в різних джерелах. Так, кожна людина, яка не розуміє значення того чи того слова, в першу чергу, звертається до Тлумачного словника, у якому визначено, що плагіат – це привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилення на автора.

На нашу думку, найкраще визначення поняття «академічний плагіат» подано в таких нормативно-правових актах:

1. Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту», академічний плагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [1].

2. Аналогічне формулювання містить ч. 6 ст. 69 чинного Закону України «Про вищу освіту», де визначено, що заклади вищої освіти та наукові установи здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату – оприлюдненню (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [2].

Академічний плагіат розглядається як порушення етичних норм академічної спільноти та може стосуватися текстів, рисунків, фрагментів музичних творів, математичних моделей, виразів та перетворень, програмних кодів тощо. Його джерелами можуть бути книжки, статті, брошури, патенти, тези, рукописи, вебсайти та інші інтернет-ресурси, виступи під час обговорень, роздаткові матеріали для студентів, роботи інших студентів та ін.

Різновидами академічного плагіату є привласнення авторства, копіювання значної частини чужих матеріалів у свою наукову роботу без внесення в запозичене жодних змін та без належного оформлення цитування, представлення поєднання власних та запозичених аргументів без належного цитування, приховане некоректне запозичення, парафраза, компіляція, самоплагіат [3, с. 22].

Варто зазначити, що регулювання цього питання є досить розвиненим і актуальним як на державному, так і локальному рівнях. Протягом п'яти останніх років було багато дискусій та спроб щодо врегулювання питання академічної доброчесності на державному рівні – щонайменше два проекти законодавчих актів у цій сфері, які так і не були доведені до логічного завершення. Можливо, причиною цього є внутрішня демотивація чиновників до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах страху позбутися певної посади, однак це риторичне питання, яке зводиться до сталої позиції, що причиною всьому є відсутність необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень.

Схоже на те, що бажання впливових людей гальмують цей процес, який нам на сьогодні здається більш міфічним, ніж реальним.

Дещо краща ситуація на локальному рівні, адже навчальні заклади сприяють поширенню цього питання серед наукових працівників та здобувачів вищої освіти в регіонах, шляхом прийняття різного роду актів – кодексів, положень тощо.

Уже минуло кілька років, коли був затверджений Кодекс академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Саме прийняття цього локального акта стало ефективним початком змін у правовому та освітньому полі, шляхом встановленням рівноправності серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, адже кожен з нас знає, що норми передбачені цим Кодексом, є обов'язковими для всіх, тому незнання чи нерозуміння цих норм не звільняє від відповідальності за їх порушення [4].

На сьогодні судова практика щодо врегулювання плагіату є дискусійною. Це можна пояснити тим, що в суддів відсутня однаковість у прийнятті рішень по аналогічних справах. Яскравий приклад цього можна спостерігати по рішеннях Окружного адміністративного суду м. Києва, де за позовами А. В. Портнова та І. С. Гриценка до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО) суд ухвалив два зовсім протилежних рішення. У першому випадку рішення комітету з питань етики НАЗЯВО не було скасовано судом, на відміну від другого випадку, в якому суд скасував та визнав незаконним рішення Комітету з питань етики НАЗЯВО. Тому виникає колізія щодо підсудності таких категорій справ адміністративним судам. На нашу думку, варто зазначити, що ці справи є не підсудними адміністративним судам, тому що Комітет з питань етики НАЗЯВО діє в цих відносинах не як суб'єкт владних повноважень. На сьогодні Національне агентство тимчасово призупинило розгляд скарг про порушення академічної доброчесності до формування сталої судової практики або прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Сподіваємось, що Верховний Суд поставить крапку в багатьох спірних питаннях у сфері реалізації повноважень Комітету з питань етики НАЗЯВО і це сприятиме формуванню сталої практики правозастосування у сфері академічної доброчесності. Тому вважаємо за необхідне на законодавчому рівні врегулювати питання правового статусу Комітету з питань етики НАЗЯВО, шляхом прийняття відповідного нормативно-правового акта, у якому будуть подані роз'яснення щодо правового статусу, визначення чіткого переліку прав та обов'язків цього комітету.

### Література:

1. Про освіту: Закон України. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Про вищу освіту: Закон України. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
3. Матінченко С. Я. Інтелектуальна власність. *Інтелектуальна власність*. 2012. № 1. С. 21–23.
4. Кодекс академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. URL : [https://univer.km.ua/sites/default/files/Вакант%20пос/Акад%20доброч/Кодекс\\_akademichnoi\\_dobrochesnosti.pdf](https://univer.km.ua/sites/default/files/Вакант%20пос/Акад%20доброч/Кодекс_akademichnoi_dobrochesnosti.pdf).

*Савіцька Анастасія Миколаївна,  
здобувачка освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану є новинкою для вітчизняного права, але апарат суддів поступово адаптується до цих змін. Учасники адміністративного процесу зіткнулися з проблемами, які пов'язані із доступом до судочинства, а також виникли труднощі з використанням електронних засобів для забезпечення доступу до адміністративного правосуддя.

Метою дослідження є проблеми, з якими зіткнулось адміністративне судочинство в умовах воєнного стану; розробка ефективних шляхів їх подолання.

Військове вторгнення, якого зазнала Україна 24 лютого, суттєво змінило доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. Згідно зі статтею 64 Конституції України право на судовий захист в умовах воєнного стану не підлягає обмеженням і воно має бути забезпеченим належним здійсненням правосуддя. Функціонування судової системи не повинно обмежуватися, за винятком ситуацій цілковитої необхідності або в тому разі, коли таке функціонування фактично неможливе [1, с. 24].

В умовах, які склалися, великий тягар лягає на плечі кримінальної юстиції у зв'язку зі скоєнням військових злочинів, проте і кількість адміністративних правопорушень зросла в рази. Один з аспектів доступу до правосуддя в умовах воєнного стану полягає в зміщенні його функціональних акцентів, які мають бути зосереджені на фіксуванні заподіяної матеріальної і моральної шкоди внаслідок воєнних злочинів, злочинів геноциду, проти людяності й миру. Через засоби адміністративного судочинства можна фіксувати факти, які перешкоджають здійсненню адміністративних функцій, спрямованих на діяльність життєво важливої інфраструктури для проживання людей.

Одним із негативних наслідків повномасштабного вторгнення є неможливість проведення судових процесів, оскільки ускладнюється явка учасників справи, а також документування справи, якщо воно існує переважно або у письмовій форм. Судова влада знайшла вихід з подібної ситуації ще під час пандемії – це здійснення правосуддя у режимі відео конференції, а також активне використання електронних документів [2]. Згідно із цими правилами учасники процесу за допомогою електронного підпису можуть авторизуватися, а за відсутності такого підпису процедура здійснюється в порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України [3]. Якщо існують об'єктивні обставини, за яких учасник справи не може брати участь у судовому процесі в режимі відеоконференції за допомогою технічних засобів, визначених законом, то допускається участь такого учасника в режимі відеоконференції за допомогою будь-яких інших технічних засобів, у тому числі і власних. Існує можливість проводити засідання дистанційно, навіть для судді, за умови, що він перебуває на території України [4].

Важливу роль відіграє адміністративне судочинство, навіть у таких складних умовах, оскільки збільшилась кількість справ стосовно розмірів соціальних виплат, спорів у сфері публічного адміністрування, пов'язаних із наданням публічних послуг у сфері ділової активності населення, зокрема щодо свободи підприємницької діяльності, наданням дозволів та ліцензій тощо [5].

У зв'язку з важким періодом, на державу і її судові органи покладаються позитивні зобов'язання щодо здійснення правосуддя. Наразі це можна забезпечити за допомогою електронного документообігу, судових засідань у режимі відеоконференцій та іншого. Адміністративні суди справляються з викликами часу, розглядають справи і виносять рішення, тобто працюють у новому режимі й за новими правилами, але й надалі ефективно.



### Література:

1. Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування: Венеційська комісія за демократію через право, CDL-PI(2020)005rev, 26.05.2020, С. 24. URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI\(2020\)005rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI(2020)005rev-ukr).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України № 540- IX від 30.03.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2020, № 18, ст.123. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n156](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n156).
3. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. *Рада суддів України*, 02.03.2022. URL : <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudamukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodorooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>.
4. Окремі рекомендації організації роботи судів та суддів в умовах воєнного стану: затверджено Радою суддів України від 14.03.2022 р. № 10. URL : <https://zib.com.ua/ua/print/150884.html>.
5. Громадянам має бути забезпечений доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. *Голос України*, 22.03.2022. URL : <http://www.golos.com.ua/article/357628>.



**Чубатий Юрій Сергійович,**

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Права споживачів мобільного зв'язку визначаються як на законодавчому рівні Законом України від 12.05.1991 року № 1023-ХІІ «Про захист прав споживачів» [1], Законом України від 16.12.2020 року, №1089-ІХ «Про електронні комунікації» [2], так і на підзаконному нормативно-правовому рівні Постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 №295 «Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг» [3], наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 №239 «Державні санітарні норми і правила захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань» (ДСН 239-96) [4] та наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 22.02.2010 р. №91 «Про встановлення рівнів якості послуг фіксованого телефонного зв'язку» [5]. Відповідно до зазначених нормативно-правових актів визначаються права та обов'язки не лише споживачів, а й операторів мобільного зв'язку.

Військова агресія російської федерації зумовила введення в Україні воєнного стану. Після прийняття Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» діяльність надавачів послуг мобільного зв'язку автоматично почала регламентуватися Постановою Кабінету Міністрів України №812 від 29.06.2004 «Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану» [6]. Цей порядок передбачає організацію та алгоритм дій під час воєнного стану та надзвичайних ситуацій, схему взаємодії з державними органами, підпорядкуванням та інші організаційні питання. Відповідно до нього в період воєнного стану надавачі послуг мобільного зв'язку та власники всього телекомунікаційного обладнання підпорядковуються Національному центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій, який, у свою чергу, при виконанні поставлених перед ним завдань ще й визначає першочерговість надання телекомунікаційних послуг абонентам залежно від важливості їх цільового призначення. За такого ґрадування підприємства, установи, організації та громадяни забезпечуються телекомунікаційними послугами останніми.

За останні 15 років мобільний зв'язок, у мирний час та особливо в період воєнного стану, став для громадян основним видом телекомунікаційного зв'язку. За допомогою нього громадяни під час бойових дій мали і мають змогу оперативно зв'язатися з рідними, близькими. У перші дні війни через велику кількість дзвінків мали місце перевантаження мережі мобільного зв'язку, інтернету у зв'язку з тим, що обладнання було просто не розраховане на таку кількість опрацювання запитів, тому що воно розраховувалось на роботу в мирний час відповідно до вимог чинного законодавства, однак перебої зі зв'язком були короткотривалими не більше 10 – 15 хвилин, після перезавантаження обладнання зв'язок відновлювався.

Окремо слід відмітити взаємодію операторів мобільного зв'язку між собою, а саме: надання один одному доступу до мереж зв'язку, з метою можливості доступу до мережі громадян без прив'язки до належності оператора. Таке рішення дало змогу багатьом громадянам бути на зв'язку, так як у деяких регіонах обладнання одного оператора було знищено в результаті бойових дій, а іншого – працювало. Суттєвим фактором було і те, що оператори мобільного зв'язку в перші місяці війни запровадили скасування абонплат, безкоштовний роумінг.

Однією з найбільших проблем, яка вплинула на якість надання послуг операторами мобільного зв'язку, була проблема відсутності енергоживлення обладнання внаслідок пошкодження критичної енергетичної інфраструктури після ракетних обстрілів. Деякий час обладнання змогло працювати та надавати зв'язок за рахунок акумуляторних батарей, але після їх розрядки зв'язок все таки в певних місцевостях зникав. Справедливим треба зазначити, що в таких випадках зникав не тільки зв'язок, але й електроживлення житлових будинків, опалення, водопостачання. Однак надавачі послуг мобільного зв'язку дуже швидко знайшли шляхи вирішення проблем шляхом встановлення додаткових резервних елементів живлення на обладнання.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна відзначити, що права споживачів мобільного зв'язку в умовах воєнного стану не були порушені, а навпаки, надавачі послуг зробили все, щоб споживачі послуг були забезпечені в повному обсязі мобільним зв'язком.

#### Література:

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991р. № 1023-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
2. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. №1089-IX . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.
3. Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 р. №295. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-%D0%BF#Text>.
4. Державні санітарні норми і правила захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 р. №239. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-96#Text>.
5. Про встановлення рівнів якості послуг фіксованого телефонного зв'язку : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 22.02.2010 р. №91. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0220-10#Text>.
6. Деякі питання оперативно-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2004 р. №812. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2004-%D0%BF#Text>.



### СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Візник Алевтина Василівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### СІМ'Я В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ТА ЮРИДИЧНОМУ ЗНАЧЕННІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Поняття сім'ї неодноразово ставало предметом публікацій і наукових дискусій. Водночас сім'я як об'єкт дослідження є складним інститутом і не втрачає актуальності й сьогодні.

Аналіз юридичної літератури та законодавства показує, що поняття сім'ї практично завжди розглядається крізь призму не лише її правового, а й соціологічного розуміння. Це зрозуміло, оскільки сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів, а правове регулювання сімейних питань є суттєвим для будь-якого суспільства. Сучасне розуміння сім'ї, як соціологічне, так і правове, може відрізнитися в різних країнах, залежно від національних традицій, менталітету та законодавства.

Слід також зазначити, що в законі широко використовуються терміни «сім'я» та «члени сім'ї». Практично не можливо знайти сферу національного законодавства, в якій би не використовувалися поняття сім'ї та членів сім'ї. При цьому поняття «сім'я» не міститься в національному законодавстві України.

У юридичній літературі робилися і постійно робляться спроби дати визначення поняттю «сім'я».

Найчастіше автори будують таке визначення на основі переліку певних сімейних характеристик. Так, О.І. Загоровський вважає, що сім'ю можна визначити як групу людей, пов'язаних шлюбом або спорідненістю і які проживають разом. Г.К. Матвеев визначає сім'ю як об'єднання людей, пов'язане шлюбом і спорідненістю, суспільством і морально-матеріальним забезпеченням, народженням і вихованням дітей, взаємними правами та особистими обов'язками [1; с. 51]. В.С. Гопанчук вказує, що «сім'я – це мала соціальна група, яка складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або усиновлених) та інших осіб, пов'язаних із сім'єю, пов'язана зі своїми подружжям, родичами та веде свою життєдіяльність на основі єдиного господарського порядку, морально-психологічної, взаємної відповідальності, виховання дітей» [2; с. 27].

Найбільш широке і розгорнуте визначення сім'ї дає Є.О. Харитонов, який визначає сім'ю як спільність приватних осіб, пов'язаних шлюбом, родинністю чи іншими правовими відносинами, передбаченими законом, члени якої проживають разом, об'єднані спільним побутом і мають права та обов'язки один щодо одного [3; с. 293, с. 299]. Єдине зауваження, яке тут можна зробити, стосується спільного проживання, оскільки законодавство може робити і робить винятки з цього загального правила. Тому, на нашу думку, варто говорити про людей, які «зазвичай живуть разом».

Ю.С. Кривень визначив, що сім'я в соціологічному розумінні – це історично визначена, організована соціальна спільність, заснована на шлюбі та кровній спорідненості (або лише шлюбі чи лише кровній спорідненості), усиновленні та прийнятті дітей на виховання, ознаками якої є спільне життя її членів, взаємної підтримки моральної та матеріальної, а також взаємного виховання ними, насамперед, молодого покоління [4; с. 68].

На комплексний характер поняття сім'ї вказує і В.А. Ватрас, наголошуючи на її ознаках «одночасно як на соціологічну та правову категорію, оскільки, потрапляючи у сферу правового регулювання, сім'я стає соціально-правовим явищем», і далі автор зазначає, що «в цьому відношенні сім'ю «потрібно трактувати як юридичну категорію і як особливе явище суспільних відносин» [5; с. 136]. Дослідник дає таке визначення: сім'я – це «правовий зв'язок між фізичними особами, заснований на шлюбі, сімейних відносинах, усиновленні та інших передбачених законом підставах, що виявляється в наданні взаємних особистих немайнових і майнових прав сім'ї до них

на основі рівності та обов'язків, спільного проживання, спільності інтересів і взаємної юридичної відповідальності». Під «правовідносинами» між фізичними особами слід розуміти волевиявлення рівноправних суб'єктів сімейних відносин, юридично пов'язаних сімейними правами та обов'язками». Слід зазначити, що питання про можливість запровадження єдиного законодавчого визначення поняття «сім'я» є дискусійним у юридичних науках.

Проведений нами аналіз показує, що юридична література не дає однозначної відповіді на питання, що вважати сім'єю і яке визначення брати за основу, яким критеріям повинна відповідати сім'я і чи варто взагалі шукати таке визначення. Погоджуючись із важливістю сім'ї в суспільстві, слід зазначити, що правовий підхід до розуміння сім'ї має бути більш прагматичним. Для цього, перш за все, необхідно відповісти, чому спільнота осіб юридично визнається сім'єю і ці особи набувають статусу члена сім'ї.

Пропонуємо таке визначення сім'ї: сім'я – це створений на основі визначеного закону союз жінки та чоловіка, дітей, інших членів сім'ї, які проживають разом або окремо і піклуються один про одного, на основі визначених законів і заснований на повазі, любові, взаємній підтримці, піклуванні про спільну фінансову підтримку, дотримання моральних принципів суспільства та життя разом.

### Література:

1. Мироненко В. П. Сім'я як головний інститут соціалізації дитини. *Юридична наука*. 2018. № 2. С. 49–54.
2. Сімейне право України: підручник / за заг. ред. Т.В. Боднар та О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2016. 520 с
3. Харитонов Є.О. Сім'я як концепт сімейного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Випуск. 58. С. 293-301.
4. Чернега В.М. Відповідність підстав створення сім'ї моральним засадам суспільства. *Науковий часопис Нац. Педагог. ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія 18 «Економіка і право»*. 2014. Вип. 26. С. 162–66.
5. Явор О.А. Адаптація сімейного права України до стандартів європейського правового простору: значення для теорії юридичних фактів. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Право*. 2019. Випуск 4, т. 1. С. 134–137.



**Данилюк Юлія Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### АЛІМЕНТИ ЯК СІМЕЙНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

У сімейному праві досить важливе місце посідає дитина, виступаючи окремим суб'єктом сімейних правовідносин. З моменту народження і до досягнення повноліття на батьків дитини покладено обов'язок щодо її утримання (можливі винятки, коли утримання продовжується і після досягнення повноліття). Яким саме шляхом буде здійснене це утримання, залежить від домовленості між батьками, а в разі недосягнення згоди між ними – від рішення суду.

Поняття «утримання» та «аліменти» у Сімейному кодексі як такого розділення не мають, вони виступають синонімами, їх вписують одне поряд із іншим у дужках (прикладом може бути ч. 3 ст. 181 Сімейного кодексу України).

Аліментні правовідносини беруть свій початок ще з римського права, проте сам термін «аліменти» має латинське походження і означає «їжа, утримання». Тепер під аліментами розуміють матеріальне утримання, яке особа зобов'язана сплатити тому, з ким проживає дитина, за наявності умов, передбачених законом або договором. Із цього твердження зрозуміло, що аліменти належать до окремого виду зобов'язань. Варто вказати, що таке твердження існувало ще й у давнину [4; с.216].

Законодавче закріплення сплати аліментів має, насамперед, етичний характер. Дехто із науковців вважає таку сплату, як певну міру покарання для особи, яка не проживає з дитиною. Проте, на нашу думку, аліментні зобов'язання, насамперед, покликані забезпечувати підтримку дітей з боку батьків. Звісно, сплачені кошти мають головно мету – задовольнити потреби дитини, проте інколи ця сума є суто символічна. Тобто аліментне зобов'язання закріплено на законодавчому рівні, з одного боку – як матеріальний показник, а з іншого – моральний, адже вказує на обов'язок батьків брати участь у житті дитини.

Слушним, на нашу думку, є твердження Л. В. Красицької та В. І. Труби, що відносини, які виникають щодо виховання та утримання дітей, є сімейно-правовими. А аліменти як вид утримання відповідно також виступають сімейно-правовою категорією, яка регулюється нормами сімейного законодавства [1; с. 23].

Як зазначалось вище, умови аліментного зобов'язання передбачені законом або договором. Раніше згідно з КЗпШ умови цього виду зобов'язань регулювались лише законодавством. Як такого, договірної поняття не було. Проте зараз відповідно до Сімейного кодексу України сторони, які укладають договір щодо сплати аліментів, наділені досить широким спектром прав і можуть вирішувати питання щодо розміру, строку, форми і порядку надання утримання. У разі, коли вказаний договір визнається недійсним чи його розривають, щодо сплати аліментів застосовуються норми сімейного законодавства.

Договір подружжя про надання утримання є способом вирішення питання щодо аліментів без звернення до суду. За юридичними ознаками, договір є безвідплатним, консенсуальним та одностороннім. У ст. 189 Сімейного кодексу України містяться вимоги щодо форми такого договору: він укладається у письмовій формі й підлягає нотаріальному посвідченню.

Попри те, що договір про сплату аліментів укладається між батьками, але згідно із положенням ч. 1 ст. 179 Сімейного кодексу України аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Кошти, які отримані на утримання дитини, мають цільове призначення, а саме – вони повинні бути використані в інтересах дитини [3].

У разі, коли сторони не дійшли згоди, той із батьків, з ким буде проживати дитина, має право звернутись із заявою за місцем роботи, місцем виплати пенсії або стипендії іншого з батьків про відрахування коштів на утримання дитини з його коштів.

Також як крайній спосіб отримання аліментів у разі невиконання кимось із батьків свого обов'язку з утримання дитини в добровільному порядку він може бути примушений до цього за рішенням суду.

Щодо розміру аліментів, то їх повинно вистачати для забезпечення нормального розвитку дитини. Розмір аліментів перебуває у прямій залежності від прожиткового мінімуму на поточний рік (прожитковий мінімум встановлюється у Законі України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 р., і з кожним наступним роком він змінюється, у зв'язку із прийняттям нового закону).

У Законі № 2037 вказано, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку [2]. Щодо максимальної межі суми аліментів, то на законодавчому рівні такого закріплення немає.

Також можлива сплата утримання у вигляді твердої грошової суми. Розмір аліментів, визначений судом у твердій грошовій сумі, підлягає індексації відповідно до Закону України від 03.07.91 р. № 1282 «Про індексацію грошових доходів населення».

Навіть якщо особа і сплачує аліменти, проте вона зобов'язана брати участь у додаткових витратах, які повинні мати необхідних характер і викликані винятковими життєвими обставинами.

Отже, на батьків покладений обов'язок піклуватись про свою дитину, виховувати її, надавати їй безпечні умови, для її здорового морального та фізичного розвитку. Цей обов'язок неможливо виконувати без матеріальних витрат, саме тому сімейне законодавство закріплює обов'язок батьків утримувати своїх дітей. Таке утримання повинномати не лише матеріальний характер, а й духовний, адже досить часто батьки просто сплачують вказану суму й участі в житті дитини не беруть. Тому варто наголосити, що, попри аліментне зобов'язання, на батьків покладений обов'язок щодо

підкування про моральне здоров'я дитини, який неможливо виконати лише наданням певних коштів.

### Література:

1. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Національна академія прокуратури України. К., 2015. 496 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2017, № 25, ст.291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2037-19#top>.
3. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*, 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n912>.
4. Чепис О. І. Аліментні правовідносини: поєднання приватних інтересів та імперативного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 9. 2008. С. 216–218.



**Івановська Єлизавета Дмитрівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПРО ЦІЛІСНІСТЬ ОРГАНІЗМУ ПРИ ЖИТТІ ТА ПІСЛЯ СМЕРТІ

Питання збереження цілісності організму людини при житті та після смерті є актуальним та залежить від різних факторів, таких як: країна проживання, культурні та релігійні традиції, рівень розвитку демократичних стандартів тощо.

Зважаючи на важливість цього питання, його правове регулювання забезпечується цілим комплексом нормативно-правових актів як на національному, так і на міжнародному рівнях, що спрямовані на захист прав людини та забезпечення моральних та етичних стандартів у використанні органів та тканин людини.

У більшості країн існує законодавство, яке регулює використання органів людського тіла з медичною метою. Наприклад, в Україні це врегульовано Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», де визначені вимоги до процедури отримання згоди на використання органів для пересадки та порядок їх передачі [1].

Питання цілісності організму після смерті регулюються законодавством про поховання та захоронення. Зокрема, в Україні це врегульовано Законом України «Про поховання та похоронну справу», який визначає правила організації поховання, процедуру експертизи на причину смерті та правила проведення надгробних робіт [2].

Питання використання органів людського тіла для наукових досліджень також регулюється спеціальним законодавством та етичними нормами. Наприклад, в Україні це врегульовано Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність», де встановлені вимоги до проведення наукових досліджень з використанням біологічних матеріалів [3].

Крім того, на міжнародному рівні питання збереження цілісності організму людини регулюється різними міжнародними конвенціями та деклараціями. Наприклад, Конвенція про права людини та біомедицину, прийнята Радою Європи, забороняє будь-який вид отримання фінансової вигоди щодо трансплантації органів та тканин людини, а також передачу органів та тканин у комерційних цілях.

Також у рамках Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) прийнята Конвенція про трансплантацію органів від травня 1987 року, яка містить низку вимог та рекомендацій щодо

трансплантації, включаючи заборону на передачу органів з комерційною метою та вимогу забезпечення добровільності та безоплатності дарування органів.

Водночас і національне законодавство, і міжнародні конвенції мають на меті не лише захист прав людини, але й забезпечення моральних та етичних стандартів у сфері використання органів та тканин людини. Ці стандарти включають заборону торгівлі людськими органами та тканинами, вимоги щодо дотримання конфіденційності медичної інформації, прозорість та етичність процедур з пожертвування та пересадки органів, а також право людини на відмову від використання її органів після смерті.

В Україні, як і в більшості європейських країн, питання використання органів та тканин людини, а також захисту прав пацієнтів регулюється спеціальним законодавством. Насамперед, це Закон України «Про пересадку органів та інших анатомічних матеріалів», а також Кримінальний кодекс України, де передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил пожертвування та пересадки органів людини.

Вищезазначена Конвенція про права людини та біомедицину (відома як Конвенція про людські права та біомедицину) була ратифікована Україною у 2006 році. Як уже зазначалося, ця Конвенція встановлює правила та принципи, яких повинні дотримуватися під час використання органів та тканин людини в медицині та науці, зокрема, вимогу здійснювати таке використання лише за наявності згоди людини, захищати її від недопустимих форм тиску та дискримінації. Крім того, Конвенція містить положення про захист прав осіб, які не можуть давати згоду на використання своїх органів та тканин, зокрема дітей, осіб із зниженим розумовим потенціалом, психічно хворих тощо [4].

Питання цілісності людського організму є важливим аспектом біоетики, яке потребує удосконалення правового регулювання. Біоетика є науковою галуззю, яка займається етичними питаннями, пов'язаними з біологічними науками, медициною та технологіями.

У зв'язку з цим, варто розглянути можливість внесення додаткових норм до Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», які б відповідали принципам біоетики. Наприклад, у Законі можна було б додати норми, які б забезпечували дотримання принципу добровільності та конфіденційності при передачі органів та тканин, а також право померлої людини на достойну смерть.

Крім того, можна розглянути можливість внесення норм, які б забезпечували підвищення етичних стандартів використання органів та тканин, зокрема заборону на торгівлю органами та тканинами людини, а також заборону на використання їх з косметичною метою.

Окрім цього, важливим аспектом біоетики є захист прав дослідників та пацієнтів, які беруть участь у медичних дослідженнях. Тому можна розглянути можливість внесення норм до Закону, які б забезпечували дотримання принципів етичної поведінки при проведенні медичних досліджень та лікування пацієнтів.

Враховуючи важливість біоетики в галузі медицини та наук про життя, удосконалення механізму правового регулювання питання про цілісність людського організму після смерті та розпорядження ним, повинно відповідати біоетичним принципам. До Закону «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» можна внести додаткові норми, що визначатимуть процедури забезпечення дотримання біоетичних принципів у використанні органів та тканин людини.

Для забезпечення дотримання біоетичних принципів можна запровадити відповідні механізми контролю та відповідальності за їх порушення. Наприклад, можна передбачити проведення обов'язкової етичної експертизи під час використання органів та тканин, а також встановити відповідальність за неправомірне використання цих матеріалів.

Отже, внесення біоетичних принципів до правового регулювання питання про збереження цілісності людського організму після смерті та розпорядження ним допоможе забезпечити не лише дотримання прав людини, а й раціональне використання органів та тканин, безпеку та ефективність медичної практики та досліджень, а також захист прав тих, хто бере участь у цих процесах.

### Література:

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини : Закон України № 2427-VIII від 17 травня 2018 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>.
2. Про поховання та похоронну справу: Закон України № 1102-IV від 10 липня 2003 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15#Text>.
3. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України № 848-VIII від 26 листопада 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
4. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_334#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text).



**Корольчук Дар'я Русланівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ПРАВО СПОЖИВАЧА НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПРОДУКЦІЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Україна, яка проголосила себе соціальною і правовою державою, з метою забезпечення захисту життя людини і громадянина, взяла на себе низку завдань щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищими соціальними цінностями в Україні. Права і свободи людини, їхні гарантії визначають зміст і спрямованість дій держави [1].

У розвинутих країнах особлива увага приділяється правам споживачів, де споживачі є основними суб'єктами ринкових відносин, а акцент робиться на покращенні виробництва та якості товарів і послуг. В Україні застосування санкцій до продавців та виробників неякісної продукції зазвичай не дає результатів, і навіть після сплати штрафів вони продовжують здійснювати небезпечну для життя та здоров'я споживачів діяльність. Тому дуже важливо, щоб усі споживачі були обізнані про всі можливі шляхи та засоби захисту своїх прав. Це тому, що це безпосередньо впливає на підвищення якості товарів і послуг нашої країни.

У науковій літературі під поняттям права споживача пропонується розуміти, можливість, передбачену законодавством щодо захисту прав споживачів і спрямовану на задоволення охоронюваних законом інтересів споживача [2, с. 11].

Вважаю, що таке тлумачення наведеного поняття є правильним. Суб'єктивне цивільне право визначає види та ступінь можливої або допустимої поведінки уповноваженої особи, а його положення регулюють виконання обов'язків іншими суб'єктами та застосування примусу з боку держави.

Зважаючи на національний досвід класифікації прав споживачів, слід зазначити відсутність чіткої, збалансованої, повної та комплексної системи прав споживачів. Зокрема, О.В. Дзера та Н.С. Кузнєцова запропонували класифікувати права споживачів так: 1) згідно з джерелами підтвердження; 2) права, пов'язані з обов'язком продавця вчинити певні дії, права, гарантовані щодо товару; 3) права, що впливають із гарантії відповідності [3, с. 338].

На думку О. П. Письменної, споживачі, крім основних прав, мають також інші права, які в юридичній літературі називаються спеціальними. Загальні права можуть належати споживачу, якщо з виробником (підрядником, продавцем) існують правові відносини, а наявність спеціальних прав визначається деталями відповідних відносин сторін [4, с. 14].



У наш час права споживачів безпосередньо регулюються Законом України «Про захист прав споживачів», який визначає, що споживачі мають право: 2) на належну якість продукції та послуг; 3) безпечність продукції; 4) необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент та походження; 5) право на відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, відповідно до законодавства; 6) звертатися до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав; 7) право на об'єднання споживачів у державні установи. Однак потрібно зауважити, що це не вичерпний перелік прав споживачів [5].

Право на інформацію включає право здійснювати весь курс дій. Це збір, передача та прийом певної інформації. Воно закріплено в режимі прав споживачів, зазначеному в Керівних принципах захисту інтересів споживачів, схвалених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 09 квітня 1998 року [6]. Цей нормативний акт також включає: а) право на безпеку продукції; б) право вибору продуктів; в) право висловлювати свою думку; г) право на задоволення основних потреб; д) право на відшкодування збитків, право на освіту, право на здорове довкілля.

Важливою для оцінки належної якості товарів, робіт (послуг) є інформація про них, яка поширюється виробниками (виконавцями), продавцями та рекламодавцями. Згідно зі статтею 6 Закону України «Про захист прав споживачів» «продавець зобов'язується надати покупцеві необхідну та достовірну інформацію про товари, що пропонуються до продажу, відповідно до встановлених законами та іншими правовими актами зобов'язань, вимоги до змісту та методів, які зазвичай надають роздрібні продавці, які пропонують таку інформацію».

Інформація про продукцію особливо важлива для визначення наявності хорошої або бракованої продукції, якщо в контракті не передбачені умови якості.

Строк надання належної інформації споживач встановлює самостійно та письмово повідомляє продавця (контролера). У разі ненадання інформації в обумовлений термін споживач має право розірвати договір і вимагати повного відшкодування збитків. При цьому споживач зобов'язаний повернути товар (виконану роботу) виробнику (виконавцю, продавцю).

Подання недостовірної або неповної інформації про продукцію може призвести до заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну споживача, а також природним об'єктам, що перебувають у власності споживача. Способи та правила безпечного використання продукту, зберігання та утилізації, термін використання (відповідність, продаж), необхідні заходи після закінчення терміну придатності тощо [6].

Належна якість товару, роботи, послуги – це характеристика товару, що відповідає вимогам, установленим для певної категорії товарів нормативно-правовими актами, нормативними документами та умовами договору зі споживачами. Загальними критеріями, які відрізняють продукцію високої якості від продукції низької якості, є безпека, надійність, відповідність стандартам, технологічність, зручність використання за призначенням, інноваційність та естетичність. Усі критерії взаємопов'язані, визначають і доповнюють один одного і забезпечують оптимальний рівень якості продукції.

Крім стандартних показників якості (відповідність стандартам, безпека та надійність), особливо важливими в сучасних умовах є показники технологічності та інноваційності, тому що технологія виробництва повинна бути не лише безпечною, а й постійно вдосконалюватися, щоб продукт задовольняв не лише наявні. Як і передбачувані потреби споживачів. Важливо на законодавчому рівні встановити загальні стандарти якості.

Доцільно було б внести зміни до ЦК України [7] щодо надання прав усім покупцям за договорами роздрібною купівлі-продажу, тобто ч. 1, абз. 2. Статтю 707 ЦК України викласти в такій редакції: «У разі відсутності у продавця товару, необхідного для заміни, покупець має право придбати інший товар з наявного асортименту з відповідним перерахунком вартості або розірвати договір та отримати відшкодування вартості повернення, або продати продукт в обмін на аналогічний продукт після першого надходження відповідного продукту».

### Література:

1. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Іваненко Л. М. Захист прав споживачів : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 496 с.
3. Цивільне право України / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2015. Кн. 1. 642 с.
4. Письменна О.П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг): автореф. дис.канд. юрид. наук : 12.00.03. Одес. нац. юрид. акад. О., 2007. С. 14–15.
5. Про захист прав споживач : Закон України від 12 травня 1991р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради УРСР 1991. Ст. 379. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
6. Керівні принципи для захисту інтересів споживачів: затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 09.04.1985 р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1999. №6.
7. Цивільний кодекс України: Кодекс України 16.01.2003р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44, ст.356. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.



**Кушнір Ауріка Андріївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

Відповідно до абзацу 1 ст. 42 Конституції України [1] кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Відповідно до ч. 1 ст. 50 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2] право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Статтею 320 ЦК України передбачено право власника на використання свого майна для здійснення підприємницької діяльності, крім випадків, встановлених законом.

А відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України [3] під підприємництвом розуміють самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями), з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємницьким ризиком визнається загроза настання збитків у вигляді додаткових витрат або менших від очікуваних доходів, у будь-якому виді діяльності, пов'язаному з виробництвом продукції, реалізації товарів чи надання послуг. Він включає ризик повної або часткової втрати майна чи грошей, у тому числі ризик неплатоспроможності, характерний для ринкових відносин [4].

Відповідно до ч.1 ст. 52 ЦК України фізична особа-підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. При вчиненні порушення стягнення може бути звернене зацікавленою особою на все майно фізичної особи-підприємця, незалежно від того, чи використовується це майно в підприємницькій діяльності, чи призначене для задоволення особистих та побутових потреб фізичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність [5].

За зобов'язаннями одного з подружжя, який є приватним підприємцем, стягнення може бути накладено на його особисте майно і на його частку у праві спільної сумісної власності подружжя (ч.2 ст.52 ЦК України). За позовом кредитора (ст. 371 ЦК та ст. 73 Сімейного кодексу України [6]) стягнення за зобов'язаннями фізичної особи-підприємця може бути звернено на його частку у праві спільної сумісної власності подружжя лише після виділення такої частки в натурі.

Відповідно до ч. 2 ст. 73 СК України ключовим моментом для визначення того, чи буде майно (грошові кошти), одержане за договором, укладеним одним із подружжя під час шлюбу,

належати до об'єктів спільної сумісної власності подружжя та чи підлягатиме заборгованість за таким договором врахуванню під час поділу майна, є з'ясування:

- а) чи укладено договір під час шлюбу;
- б) чи укладено договір в інтересах сім'ї, а не у власних, не пов'язаних із сім'єю інтересах одного з подружжя;
- в) чи використано одержане за договором в інтересах сім'ї, а не у власних, не пов'язаних із сім'єю інтересах одного з подружжя [7].

Проте у Додатку до Закону України «Про виконавче провадження» [8] міститься Перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами. До нього належить майно, що належить боржникові-фізичній особі на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідне для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні.

Отже, цивільно-правова відповідальність фізичної особи-підприємця полягає в тому, що особа відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, яке їй належить. Крім того, якщо особа перебуває у шлюбі, відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, своїм майном та часткою у праві спільної сумісної власності подружжя, що буде належати їй при поділі цього майна.

### Література:

1. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст.356.
3. Господарський кодекс України від 16.01. 2003. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003 № 18. Ст.144
4. Чуприна І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. № 4. С. 187–193. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/812.pdf>.
5. Науково-практичний коментар до ст. 52 Цивільного кодексу України. URL: <http://www.jurists.org.ua/civil-law/2642-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-52-civlnogo-kodeksu-ukrayini.html>
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 .№21. Ст.135.
7. Бобак О. Борги подружжя: як бути при поділі майна? *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/142690.html>
8. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №30. Ст.542.



**Мартинюк Анастасія Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Правила адвокатської етики є одним із фундаментальних основ високих професійних стандартів адвокатури, що становлять престиж адвокатської професії, і встановлює права людини, справедливість і законність, як абсолютні орієнтири для правничої професії.

Адвокатура як основний інститут з захисту прав, свобод та законних інтересів громадянського суспільства, відіграє ключову роль у реалізації одного з основних принципів верховенства права – забезпечення надання кваліфікованої правової допомоги, що полягає у наданні юридичної допомоги кожному, хто її потребує. Однак здійснення адвокатами правозахисної діяльності з порушенням вимог законодавства та професійної етики не може бути визнано кваліфікованою юридичною допомогою.

Актуальність проблеми дотримання захисниками етичних правил пов'язана, зокрема, з повною реалізацією призначення правової діяльності. Дане питання досить часто стає предметом для дослідження науковцями та практиками. На мою думку, варто звернути увагу на праці таких вчених: Д. Кухнюк, А.О. Майорова, А.М. Бірюкова, О.І. Ткаченко, Т.Б. Вільчик, В.В. Заборовський та інші.

Метою моїх тез є визначення та дослідження відповідальності адвоката за порушення правил адвокатської етики, а також встановлення змісту й значення правил адвокатської етики як соціальних норм.

Професійна етика адвокатів досить добре врегульовані, оскільки викладені в спеціальних Правилах адвокатської етики від 17.11.2012 року, які покликані регулювати поведінку адвоката при здійсненні адвокатської діяльності [1]. Вони регулюють відносини адвоката з клієнтом, відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження, відносини між адвокатами та інші. Варте уваги дослідження адвокатської етики належать Д. Кухнюку: «вироблення адвокатурою та дотримання адвокатами особливих етичних вимог і правил є загальновизнаним міжнародним стандартом адвокатської діяльності та необхідною передумовою повноцінного функціонування адвокатури, виконання нею важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві» [2, с. 8].

Порушення цих Правил є дисциплінарним проступком адвоката. Чинний закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ст. 34 містить перелік дисциплінарних проступків, які є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, безпосередньо в п. 3 ч. 2 цієї статті — порушення правил адвокатської етики.

Стаття 35 зазначеного Закону передбачає, що вчинення дисциплінарного проступку адвокатом тягне за собою одне з таких дисциплінарних стягнень: а) попередження; б) зупинення права на ведення адвокатської діяльності на термін від одного місяця до одного року; в) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним вилученням з Єдиного реєстру адвокатів України, г) для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України [3].

Адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку.

Проаналізувавши практику притягнення адвокатів до відповідальності, можна дійти висновку, що типовими порушеннями зі сторони адвокатів, за які наступала дисциплінарна відповідальність, є: 1) неправдиві або образливі висловлювання стосовно клієнта або ж справи в більшості випадків в мережі Інтернет; 2) неякісне надання послуг клієнту, зокрема пасивність адвоката в процесі; 3) неповага до іншої сторони в процесі; 4) надання завідомо неправдивих обіцянок щодо виграшу справи тощо [4].

Одним із таких порушень є публічні висловлювання в мережі Інтернет, що негативно впливають на авторитет адвокатури та адвокатської діяльності, оскільки паплюжать принципи верховенства права, дотримання професійної етики та професію адвоката. Відповідно до рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 28 травня 2021 року № V-012/2021 скаржник Особа\_7 зазначає, що попри вимоги законодавства України, зокрема всупереч Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та всупереч Правил адвокатської етики, адвокат Особа\_1 на своїй офіційній сторінці у соціальній мережі Facebook, профіль «Адвокат Особа\_1», з даними вказаними у профілі – працює в Національній асоціації адвокатів України, керівник в Адвокатське бюро «Особа\_1 та Партнери», з метою тиску та впливу на прокурора грубо втрутила у здійснення прокурором Особа\_7 повноважень прокурора та 09.11.2020 р. розмістила публікацію, у якій публічно вдалася до образливих коментарів та критики здійснених скаржником повноважень прокурора у провадженні відносно її підзахисного Особа\_2 та порушила правила адвокатської етики, використовуючи образливі висловлювання на адресу опонента та учасника процесу у справі.

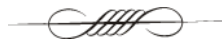
При розгляді скарги дисциплінарна палата дійшла висновку, що дії адвоката Особа\_1 є одноразовим грубим порушенням правил адвокатської етики та така поведінка є неприпустимою, оскільки наведену адвокатом Особа\_1 публікацію в соціальній мережі Facebook можна кваліфікувати як особисте висловлювання адвоката на адресу скаржника Особа\_7, який є опонентом

по кримінальному провадженню. Враховуючи обставини вчинення дисциплінарного проступку КДКА наклало на адвоката дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю строком на три місяці [5].

Підсумовуючи, варто зазначити, що особлива місія, роль адвокатської діяльності в суспільстві має питому вагу, оскільки вона виступає однією з форм забезпечення гарантованих державою принципів захисту прав, свобод та законних інтересів. Так, дослідивши практику застосування дисциплінарних заходів до адвокатів за порушення Правил адвокатської етики, воно має бути спрямоване не на покарання, а більше на підвищення професійних стандартів адвокатури, якості гарантування захисту інтересів клієнтів та посилення правової обізнаності суспільства.

### Література:

1. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 17.11.2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#Text> (дата звернення 19.02.2023 р).
2. Кухнюк Дмитро. Адвокатська етика в Україні – Звіт // Лабораторія законодавчих ініціатив. 2018. URL : <http://parlament.org.ua/wpcontent/uploads/2019/01/report.pdf>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2013 р., № 27, стор. 1438, стаття 282.
4. Ткаченко А. В. Найпоширеніші порушення правил адвокатської етики в Україні. URL: <http://surl.li/eyacq>
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 28 травня 2021 року № V-012/2021. URL : <https://vkdk.org/rishennya-v-0122021-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-mikolajivskoji-oblasti-59-vid-28-01-2021-roku-pro-prityagnennya/> (дата звернення 19.02.2023р).



**Мартинюк Юлія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

Інститут сепарації відомий у багатьох країнах і походить від канонічного права як наслідок Триденного собору католицької церкви 1563 року, який заборонив розірвання шлюбу та запровадив сепарацію – відлучення від стола та ложа. Згодом сепарація знайшла своє місце в законодавстві більшості країн світу. Радянська правова доктрина заперечувала сепарацію, віддаючи перевагу інституту розірвання шлюбу. Сімейний кодекс України (СК України) запровадив цей інститут. Цей правовий режим регулюється статтею 119 СК України [1].

Режим окремого проживання може встановлюватися судом не тільки за позовом одного з подружжя, а й за заявою подружжя, яке досягло спільної згоди [2].

Сепарація походить від латині «separation» – відокремлення, розлучення, розділення – право подружжя на встановлення режиму окремого проживання. Цей режим спрямований на забезпечення майнових прав та прав на батьківство одного чи обох з подружжя.

Встановлення режиму окремого проживання подружжя відбувається за наявності таких підстав:

1. За взаємною заявою подружжя, коли дружина та чоловік не можуть проживати разом і не заперечують на встановлення такого режиму (наприклад: тривалий від'їзд або відрядження, позбавлення волі одного з подружжя);
2. За позовом одного з подружжя в разі небажання дружини або чоловіка проживати спільно (наприклад: негідна поведінка одного з подружжя, зрада, психологічний тиск або інші вияви

домашнього насильства), коли ініціатором роздільного проживання виступає лише один із подружжя [3].

Метою введення законодавцем режиму сепарації подружжя в СК пояснюється прагненням зберегти шлюб шляхом надання подружжю додаткового часу (термін якого не встановлений законом) для обміркування свого рішення щодо подальшого перебування у шлюбі, оскільки, діючи під впливом емоцій, чоловік та дружина не завжди об'єктивно приймають рішення про розлучення, про яке згодом жаліють [4].

Оскільки сімейний кодекс України не встановлює конкретні строки тривалого режиму окремого проживання, право вибору терміну дії такого режиму належить позивачу із урахуванням думки відповідача. Суд може встановити режим окремого проживання подружжя без обмеження строку або обмежити його певним строком.

Шлюб є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя (ст. 36 СК України). Це означає, що протягом перебування чоловіка та дружини у шлюбі в них виникають різноманітні особисті немайнові й майнові права та обов'язки, які не лише закріплені в СК України (відповідно до глав 6–10), а які можуть бути також визначені у шлюбному договорі, якщо такий був укладений (глава 10 СК України). Як випливає зі змісту ст. 120 СК України, встановлення режиму окремого проживання не припиняє прав і обов'язків подружжя, встановлених СК, які дружина і чоловік мали до встановлення зазначеного режиму, а також прав і обов'язків, встановлених шлюбним договором. Це значить, що подружжя може звернутися до суду із заявою про встановлення режиму окремого проживання та до нотаріуса про посвідчення шлюбного договору, в якому будуть встановлені правила щодо правового режиму їхнього майна. У договорі можуть зазначатися окремі речі, які сторони набуватимуть під час окремого проживання, а також речі, які будуть складати їхню спільну (сумісну або часткову) власність, спільне майно, набуте під час шлюбу та придбане під час окремого проживання, буде належати одному з подружжя, передбачатися інші моменти.

Отже, сепарація може бути фактичною і юридичною. За фактичної сепарації подружжя просто припиняє шлюбні відносини, однак шлюб не призупиняє. Юридична сепарація полягає у зверненні до суду із заявою чи позовом, наслідком чого є рішення суду. Відповідно до ст. 119 СК України, за заявою подружжя або позовом одного з них, суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання в разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Режим окремого проживання припиняється в разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя.

Режим сепарації можна розглядати як одну із стадій припинення шлюбу, водночас встановлення такого режиму може тягнути за собою спад конфлікту між подружжям і подальшу нормалізацію сімейних відносин, тому залишається актуальним, а вдосконалення правових норм, що регулюють застосування режиму роздільного проживання подружжя, позитивно відобразиться на майнових та батьківських правах подружжя.

### Література:

1. Сімейний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Режим окремого проживання подружжя та його правові наслідки. URL : <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>.
3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Пленум Верховного Суду України від 21 грудня 2007 року № 11.
4. Аблятіпова Н.А. Сепарація як крок до розірвання шлюбу. *Науковий вісник*. Львів, 2008.



**Нянько Валерія Віталіївна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Право власності – центральний інститут будь-якої цивільно-правової системи, оскільки саме існування суспільства не можливе без виробництва матеріальних благ [1].

Відповідно до ч.1 ст.316 та ч.1 ст. 317 Цивільного кодексу України (ЦК України) правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном [2].

Право володіння, право користування і право розпорядження охоплюють будь-які можливі форми і способи впливу власника на річ і одночасно відмежують посягання інших осіб на ту саму річ [3; с. 323].

У сукупності всі три правоможності (знана нині тріада) становлять зміст права власності, його сутність, хоч і не вичерпують всієї різноманітності вияву володарювання власника над річчю, його правового впливу на відносини власності [3; с. 325].

До цих трьох правоможностей власності належать такі три відомі латинські терміни, як: «*jus possidendi*», «*jus utendi*» та «*jus abutendi*».

«*Jus possidendi*» означає право володіння майном. Це право дозволяє власнику вільно розпоряджатися майном, зберігати його, переміщати, знищувати та здавати в оренду. «*Jus utendi*» означає право користування майном. Це право дозволяє власнику використовувати майно відповідно до його призначення. «*Jus abutendi*» означає право розпорядження майном. Це право дозволяє власнику продати, обміняти, дарувати, здати в оренду або закласти майно.

Ці терміни представляють різні правомочності власності та вказують на різні аспекти контролю власника над майном. Власник має право на володіння, користування та розпорядження майном, і ці права дозволяють йому виконувати різні дії з майном відповідно до своїх потреб і бажань. Однак ці права можуть бути обмежені законом або рішенням суду, якщо вони порушують інтереси інших осіб або загрожують громадській безпеці, здоров'ю чи моралі.

Досить поширеними в багатьох європейських правових системах є й такі поняття, як: *usus*, *fructus* та *abusus*, – що також походять з римського права. «*Usus*» означає право користування майном. Власник має право використовувати майно, як він бажає, за умови, що його використання не порушує права інших осіб та не шкодить довкіллю. «*Fructus*» означає право на доходи, отримані в результаті використання майна та може включати орендну плату, виручку від продажу врожаю, отриманого від вирощування на землі, або інші прибутки, що виникають внаслідок користування майном. «*Abusus*» означає право розпорядження майном. Це право дозволяє власнику продавати, дарувати, здавати в оренду, знищувати майно та здавати його в заставу. Концепція *usus*, *fructus* та *abusus* є важливою складовою права власності й використовується як для захисту прав власності, так і для регулювання взаємовідносин між власниками та третіми особами.

Зокрема, французька цивільна кодифікація визначає *usus*, *fructus* та *abusus* як «три складові права власності». Відповідно до статті 544 цивільного кодексу Франції власник має право користуватися своєю власністю (*usus*), отримувати дохід від неї (*fructus*) та розпоряджатися нею (*abusus*). Право власності є абсолютним, тобто захищеним від будь-яких посягань третіх осіб, за винятком тих випадків, коли закон дозволяє відчуження майна в інтересах загального блага [4].

У німецькому праві, ці поняття відомі як «*Gebrauchsrecht*» (право користування), «*Nutzungsrecht*» (право використання) та «*Verfügungsrecht*» (право розпорядження). Відповідно до §903 Бюргерліхеського кодексу (Цивільного кодексу) Німеччини власник має право користуватися своєю власністю (*Gebrauchsrecht*), використовувати її для отримання доходів (*Nutzungsrecht*) та розпоряджатися нею (*Verfügungsrecht*) [5].

У британському та американському праві *usus, fructus* та *abusus* відомі як «bundle of rights» (набір прав) і зазвичай включають право володіння (*right to possess*), право користування (*right to use*), право використання (*right to enjoy*) та право розпорядження (*right to dispose*) над власністю.

Отже, у французькому, німецькому праві, в багатьох інших європейських правових системах *usus, fructus* та *abusus*, як правоможності не включають саме право володіння, яке виокремлюється у британському та американському праві, проте всі правоможності можуть бути розділені між різними особами, що може створювати складні ситуації. Так, якщо власник здає свою землю в оренду, то він має право на *usus*, але *fructus* отримує орендар. У такому випадку орендар може користуватися землею та отримувати виручку від використання, але не має права розпоряджатися землею (*abusus*). Іншими словами, орендар може отримати право користування, право використання та право володіння протягом строку дії оренди, але право розпорядження залишається у власника.

Українська дослідниця Я.М. Шевченко також констатує, що «розкриття змісту права власності не завершується визначенням належних власникові правомочностей». На її думку, суть права власності «виявляється у стані привласнення, ставленні особи до речі як до своєї. Тільки тоді правоможності володіння, користування і розпорядження набувають суспільно значимого вираження, виявляють, яке становище займає власник серед інших осіб щодо речі. Ці правомочності впливають з того, що річ належить певній особі, що річ його. Зазначені правоможності можуть належати не лише власникові, але й іншій особі (наприклад, володільцю). Однак передати ці правоможності іншій особі, не втрачаючи при цьому прив'язку до власності, може тільки власник. Тобто мова ведеться про волю власника, і саме належність речі власникові і його воля визначають долю речі» [6;18].

Варто зазначити й те, що у відносинах власності, як у складному суспільному явищі, існують статичні (володіння) і динамічні (користування, розпорядження) елементи змісту [7].

Отже, розуміння поняття «право власності» передбачає передусім те, що власник, на відміну від інших осіб, володіє всією сукупністю прав володіння, користування та розпорядження майном на однакових засадах, визначених Конституцією України та ЦК України.

### Література:

1. Перунова О.М., Селезень С.В. Цивільне право. Конспект лекцій. Харків: ХНАДУ, 2009. URL: <https://buklib.net/books/37758/>
2. Цивільний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 01 липня 2022 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2022. 326 с.
3. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підруч. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 528 с.
4. France FR512 Civil Code (consolidated version as of July 1, 2013). TITLE II. OWNERSHIP. Article 54. Франція. Цивільний кодекс (зведена редакція від 01.07.2013 р.) Розділ 2. ПРАВО ВЛАСНОСТІ. Стаття 544. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/450530>.
5. German Civil Code BGB. Section 903. Powers of the owner. Цивільний кодекс Німеччини. Стаття 903. Повноваження власника. URL: [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/)
6. Право власності в Україні / за ред Я.М. Шевченко. Київ: Бліц-Інформ, 1996, 194 с.
7. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України: навчальний посібник. Київ: Істина, 2013. 808 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/72741-2-ponyattya-vlasnost-prava-vlasnost.html>.





*Осадчук Костянтин Володимирович,  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Анатомічні матеріали людини є предметом інтересу для медичної науки та джерелом знань для виконання медичних процедур і наукових досліджень. Згідно зі статистикою, у світі щороку відбувається мільйони операцій та медичних процедур, які потребують використання анатомічних матеріалів людини, таких як: тканини, органи, кістки та інші біоматеріали. У зв'язку з цим, актуальності набуває питання: чи є анатомічні матеріали людини об'єктом цивільних правовідносин? Тому розглянемо питання, пов'язані з правовим статусом анатомічних матеріалів людини та їх використанням.

У дослідженні ми звернули увагу на низку проблем, пов'язаних з використанням анатомічних матеріалів людини, а саме: збереження конфіденційності інформації про пацієнтів та необхідність розширення законодавчої бази у сфері цивільних правовідносин, що виникають при вилученні, зберіганні та трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Законодавство багатьох країн містить низку нормативно-правових актів, що регулюють використання анатомічних матеріалів людини у медичній практиці та наукових дослідженнях, з метою забезпечення захисту прав пацієнтів та дотримання етичних норм при їх вилученні та використанні [1]. Наприклад, в Україні використання анатомічних матеріалів людини регулюється Цивільним Кодексом України, Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до статті 290 Цивільного кодексу України: «Повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин» [2].

Використання анатомічних матеріалів людини може здійснюватися тільки з дозволу відповідної особи або згідно із законодавством. Поки анатомічні матеріали знаходяться в тілі людини, вони є фізичним благом і не можуть розглядатися як об'єкти цивільних правовідносин; і лише в процесі відокремлення їх від тіла людини, для використання з медичною метою, тканини та органи людини можуть розглядатися як об'єкти цивільних правовідносин [3].

При цьому збереженню підлягають лише такі анатомічні матеріали, як: кров, її компоненти та клітини людини. Вони повинні бути збережені у спеціальних умовах та використовуватися лише з медичною метою, які пов'язані з діагностикою, лікуванням та науковими дослідженнями. Крім того, законодавчо встановлено правила знищення анатомічних матеріалів, які втратили свою актуальність та значущість для медичної практики.

Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини» містить вимоги щодо використання анатомічних матеріалів для трансплантації та донорства та встановлює процедури отримання дозволу на використання анатомічних матеріалів людини, а також вимоги до їх зберігання та транспортування [3].

Важливим правовим аспектом є норма Закону, яка передбачає, що пацієнти мають право на інформацію про використання їхніх анатомічних матеріалів та на можливі наслідки цього використання [4]. Крім того, пацієнти мають право відмовитись від використання їхніх анатомічних матеріалів, якщо це не є необхідним для їх лікування. У такому випадку лікар повинен повідомити пацієнта про можливі наслідки такої відмови [4; с. 253].

Анатомічні матеріали людини є важливим елементом медичного процесу, який потребує дотримання етичних норм та правових вимог, щоб запобігти порушенню права особи на фізичну недоторканність. Пацієнти мають право на інформацію про використання їхніх анатомічних матеріалів та на захист своїх прав. Лікарі, які використовують анатомічні матеріали, повинні дотримуватись встановлених правил та процедур, щоб запобігти порушенню прав пацієнтів та надати якісну та безпечну медичну допомогу. Національні органи з охорони здоров'я повинні

сприяти розвитку науково-технічних досягнень у галузі медицини та біології, а також забезпечувати відповідну підтримку використанню анатомічних матеріалів у наукових дослідженнях та медичній практиці. Усі учасники процесу використання анатомічних матеріалів повинні розуміти важливість збереження етичних та правових норм при їх використанні. Це дозволить забезпечити захист прав пацієнтів та зберегти довіру громадськості до медичної галузі [5; с. 69].

У свою чергу, вбачаємо доцільність у розширенні законодавчої бази в досліджуваній сфері, в тому числі і шляхом визначення поняття права власності на анатомічні матеріали людини, оскільки це може забезпечити захист прав власників таких матеріалів та сприяти розвитку нових технологій та методів лікування; удосконалення законодавчої бази, що регулює торгівлю анатомічними матеріалами, зокрема щодо встановлення правил щодо їх експорту та імпорту, ліцензування та контролю за їх використанням для забезпечення захисту прав власників та забезпечення безпеки та етичних стандартів при торгівлі анатомічними матеріалами; встановлення стандартів якості та безпеки анатомічних матеріалів, зокрема щодо їх зберігання, транспортування та використання.

Це може забезпечити безпеку пацієнтів та медичних працівників, які використовують такі матеріали.

Також, потребують нормативного удосконалення питання зберігання та обробки анатомічних матеріалів людини. Це може забезпечити конфіденційність та захист особистої інформації тих, хто був донором таких матеріалів.

Ці пропозиції можуть слугувати основою для розробки законодавчої бази у сфері цивільних правовідносин щодо анатомічних матеріалів. При цьому слід враховувати інтереси різних сторін, зокрема власників, пацієнтів та медичних працівників, а також етичні та правові стандарти.

Отже, використання анатомічних матеріалів людини в медичній практиці у своїй основі формує цивільні правовідносини із специфічним об'єктом, який на сьогодні недостатньо досліджений. Виходячи з цього, забезпечення захисту цивільних прав та законних інтересів донорів та реципієнтів як учасників цих правовідносин є основним завданням та розвитку цивільного законодавства.

### Література:

1. Конвенція про захист прав людини і гідності людини при застосуванні біології і медицини : Конвенція про права людини та біомедицину від 04.04.1997 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_334#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text).
2. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17 травня 2018 року № 2427-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
4. Шульга В. М. До питання вдосконалення функціонування системи органів державної влади України в сфері трансплантації. *Ефективність державного управління : збірник наукових праць*. Вип. 39. 2014. С. 248–256.
5. Шишка О. Р. Правовий режим анатомічних матеріалів людини : деякі напрямки рекодифікації цивільного законодавства України. *Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук*. 2019. С. 66-73. URL : [https://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2019/12/NDI\\_PPSN\\_2019-12-10.pdf](https://pp-ss.pro/wp-content/uploads/2019/12/NDI_PPSN_2019-12-10.pdf)



*Осієвська Наталія Валеріївна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПАТРОНАТУ НАД ДІТЬМИ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ**

Давно відомим фактом є те, що діти – це найбільш вразлива категорія населення. Це пов'язано, насамперед, з їх несформованістю – не тільки фізичною, а й психічною. Для розвитку кожна дитина потребує любові, розуміння і піклування, які їй може надати сім'я. Проаналізувавши законодавство, а саме: Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства», – можна зазначити, що право на виховання дитини в сім'ї визначено як основоположне. Навіть для дітей, які в силу різних обставин залишилися без батьківського піклування, фактично без сім'ї, існують альтернативні форми виховання: усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та патронат, – на особливостях застосування якого хочеться зупинитися детальніше.

Патронат як форма виховання дітей врегульований главою 20 Сімейного кодексу України. Зокрема, у ст. 252 СК України зазначено, що це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [1]. Під такими обставинами можна розуміти позбавлення батьків батьківських прав, безпритульність, тобто проблеми з житлом в дитини, загроза дитині в її сім'ї, насильство щодо неї, алкоголізм та наркоманія батьків, збройні конфлікти чи воєнні дії, тобто умови в державі, що не дозволяють надати дитині належний рівень виховання, неспроможність батьків належним чином піклуватися про дитину в силу психічних, інфекційних та інших захворювань, які роблять особу недієздатною, ув'язнення чи смерті.

Із аналізу наведеного визначення можна зробити висновок, що для призначення патронатного виховання не має значення наявність батьків чи інших законних представників у дитини. Якщо батьки чи інші законні представники є і в них виникли складні життєві обставини, то дитину можуть помістити в сім'ю патронатного вихователя до того часу, коли їх буде подолано. Тривалість патронату не повинна перевищувати трьох місяців, хоча в разі необхідності зазначений термін можуть подовжити до шести місяців, але не більше. Якщо ж батьків чи інших законних представників немає, то дитину можуть помістити до сім'ї патронатного вихователя, але в подальшому усиновити, встановити над нею опіку чи піклування, влаштувати її на виховання в прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу і, як наслідок, розірвати договір про патронат.

Сім'я патронатного вихователя – це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі [1]. На підставі патронату не створюється сім'я, у патронатного вихователя не виникає батьківських прав. Дитина поміщається у вже створену, повноцінну сім'ю для тимчасового виховання.

Підставою поміщення дитини в патронатну сім'ю є договір між органом опіки та піклування та патронатним вихователем. За юридичною характеристикою такий договір є відплатний: за виховання дитини за домовленістю патронатному вихователю призначається плата за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Метою встановлення патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на реінтеграцію дитини у сім'ю або надання дитині відповідного статусу для прийняття подальших рішень з урахуванням найкращих інтересів дитини щодо забезпечення її права на виховання в сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних [2].

Якщо досліджувати практику патронатного виховання в Україні, то можна зробити висновок, що вона набирає популярності, особливо в період російсько-української війни. Воєнні дії – час, коли діти стають ще більш вразливими. Вони перебувають у шоківому стані, відчувають небезпеку, незахищеність, можливо, втратили сім'ю, рідну домівку – всі ці складні життєві

обставини підсилюють потребу у патронатному вихованні. В умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану 10 травня 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 581 «Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя». Цим нормативно-правовим актом було спрощено правила влаштування дитини в патронатну сім'ю під час воєнного або надзвичайного стану та в разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини, врегульовано дії органів місцевого самоврядування та сімей патронатних вихователів у складних ситуаціях, спричинених агресією росії щодо України та встановлено, що:

- рішення про надання послуги патронату над дитиною та підписання договору про умови запровадження патронату може прийматися розпорядженням сільського, селищного, міського голови на підставі подання, підготовленого службою у справах дітей протягом п'яти календарних днів. Раніше таке рішення приймалося органом опіки та піклування протягом семи календарних днів;

- до сім'ї патронатного вихователя за необхідності та згоди патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які не є рідними братами та сестрами, або такими, що виховувались в одній сім'ї, хоча до впровадження воєнного стану одночасно влаштовані могли бути тільки діти-рідні брати та сестри, або діти з однієї сім'ї; Сімейний кодекс досі містить таке положення;

- у разі виникнення у зв'язку з військовою агресією обставин, що загрожують життю та здоров'ю дитини сім'я патронатного вихователя може переміститися разом з дитиною, яка перебуває під патронатом, на безпечну територію, в тому числі і за кордон, при цьому, якщо патронатний вихователь з якихось причин не може чи не хоче переміститися на безпечну територію, договір про патронат над дитиною може бути припинений, а служба у справах дітей має вжити заходів для переміщення дитини на безпечну територію та подальше її влаштування;

- дія договору про патронат над дитиною може бути продовжена з урахуванням фактичних обставин, у тому числі й на період воєнного стану та один місяць після його закінчення [3].

Отже, інститут патронатного виховання є досить актуальним для України, зважаючи на події, які відбуваються в нашій країні. Патронатна сім'я у плані виховання замінює дитині батьків чи інших законних представників на певний період, допомагає безболісно, найменш травматично для психіки дитини пережити складні життєві ситуації, адже для будь-якої дитини вилучення з сім'ї величезний стрес і при цьому забезпечує збереження зв'язків дитини з її біологічними батьками, а за можливості – на з'єднання дитини з рідною сім'єю.

### Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст.135. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

2. Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF/sp:max50:nav7:font2#Text>.

3. Зміни, що вносяться до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 581. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text>.



*Петяк Анастасія Ігорівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ ТА БАГАЖУ: ПОНЯТТЯ Й ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Транспорт – одна з найважливіших сфер суспільства, без якої неможливо уявити розвиток національної економіки та життя людей. Роль транспорту полягає в наданні специфічних послуг, пов'язаних з переміщенням товарів або людей у просторі. За допомогою транспорту як сполучної ланки можна задовольнити не лише потреби суспільного виробництва держави, а й населення. Тому одним із основних економічних ефектів, які можуть отримати сторони в результаті транспортної діяльності, є перевезення пасажирів і багажу.

Відповідно до Цивільного кодексу України перевезення пасажирів та багажу є одним із різновидів договору перевезення, за яким перевізник зобов'язується перевезти пасажирів до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а в разі здавання багажу – також за його перевезення [1, с. 230].

З визначення договору можна зрозуміти, що за своїми правовими ознаками договір перевезення пасажирів і багажу є взаємним, консенсуальним, оскільки законодавець вважає перевезення пасажирів транспортом загального користування таким, що укладається з моменту, коли пасажир купує проїзний квиток. В окремих випадках договір може бути реальним (наприклад, при перевезенні пасажирів у туристичних поїздках або на замовлення). У цьому випадку договір буде вважатися укладеним з моменту посадки пасажирів в транспортний засіб. Договір перевезення багажу, на відміну від договору перевезення пасажирів, завжди є реальним. Багаж приймається до переміщення відповідно до правил перевезення відповідним видом транспорту. Перевізник повинен доставити багаж у зазначений термін з урахуванням часу його перевантаження в дорозі. Перевізник повинен заплатити штраф за несвоєчасну доставку багажу. Він також відповідає за цілісність багажу в межах його вартості [3, с. 412].

Цей договір є оплатним, ціна на перевезення пасажирів і багажу, що здійснюється транспортом загального користування, визначається за домовленістю сторін або встановленими тарифами. Пільги на перевезення пасажирів і багажу транспортом загального користування можуть визначатися підприємствами або транспортними організаціями за їхній рахунок або за рахунок коштів відповідного бюджету у випадках, встановлених законодавством [2, с. 340].

Форма договору може бути усна, письмова або вчинена конклюдентними діями. Укладений договір перевезення пасажирів підтверджується проїзним документом (квитком), а багажу – багажною квитанцією. Укласти договір шляхом конклюдентних дій ми можемо через прохід турнікету в метро або ж сплатити проїзд жетоном [4, с. 213].

Отже, як тільки ми купили квиток ми вже уклали цей договір. У проїзному квитку, крім квитків на повітряному транспорті, не вказується прізвище та ім'я особи, яка його придбала, але саме він вже слугує документом, який підтверджує факт перевезення. При втраті квитка він не відновлюється, не видається дублікат, а також не повертається його вартість. Тому квиток варто не губити [2, с. 338].

Кожна сторона договору має взаємні права та обов'язки. Таким чином, основними обов'язками пасажирів є такі: сплатити встановлений тариф; дотримуватися правил користування транспортними засобами. Основними правами пасажирів згідно зі ст. 911 Цивільного кодексу України є отримати місце в транспортному засобі відповідно до придбаного квитка; безкоштовно перевозити з собою одну дитину віком до шести років без права зайняття окремого місця; придбати дитячі квитки за пільговою ціною для дітей від шести до чотирнадцяти років; возити із собою безкоштовну ручну поклажу, що відповідає нормам, тощо [1, с. 231].

Перевізник, у свою чергу, має право: а) скасувати або обмежити перевезення через непередбачені обставини; б) вимагати від пасажирів дотримання правил безпеки; в) відмовити

пасажиру в пропуску у разі пред'явлення недійсного квитка; г) відмовити пасажиру в поверненні платежів за недійсний проїзний документ у випадках, передбачених правилами. А основними обов'язками перевізника є забезпечення безпечних умов перевезення; вчасно доставити пасажирів та багаж до місця призначення; забезпечити справний та відповідно обладнаний транспорт [4, с. 211].

Виходячи зі змісту договору перевезення пасажирів і багажу, необхідно окремо розрізнити поняття «багаж» і «ручна поклажа», оскільки вони визначають деякі права та обов'язки сторін. Багаж – це речі, які здаються перевізнику і перевозяться за окрему плату у визначеному для цього місці (багажному вагоні, відсіку, відділенні). А ручна поклажа, або як ще називають «незарєєстрований багаж», – це речі, які пасажир легко може розмістити поруч із собою в купе, салоні чи каюті. Ручна поклажа повинна перебувати під наглядом пасажирів, тому в разі її втрати перевізник не несе відповідальності за це [3, с. 414].

Отже, вважаємо договір перевезення пасажирів та багажу слід доповнювати нормативно-правовими актами, через те, що в сучасному суспільстві швидко розвиваються відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та споживачами, власне, що і стосується цього договору. Тому лише втручання держави на законодавчому рівні зможе врегулювати питання, які пов'язані з перевезеннями.

#### Література:

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Цивільне право України Ю.В. Білоусов, В.А. Ватрас, С.Д. Гринько та ін.: навч. посіб. / ред. Р.О Стефанчук. Хмельницький, 2009. 536 с.
3. Цивільне право : підручник : у 2 т. В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. / ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 2011. 816 с.
4. Цивільне право України : підручник: в 2 т. / кол. авторів. ред. Г.Б Яновицької, В.О. Кучера. Львів : «Новий Світ-2000», 2014. 428 с.



*Петяк Анастасія Ігорівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПІДСТАВИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ

З урахуванням того, що шлюб і сім'я є дуже важливими соціальними інститутами, законодавець передбачив у Сімейному кодексі України детальний та вичерпний перелік правових фактів, з настанням яких відбувається припинення шлюбу, а також вибудував правовий механізм розірвання шлюбу, з метою забезпечення дотримання та захисту прав та законних інтересів подружжя та їхніх дітей.

За загальним правилом, шлюб в Україні припиняється внаслідок смерті одного з подружжя (або оголошення його померлим) або ж внаслідок його розірвання. Аналіз підстав припинення шлюбу, які містяться у ст. 104 СК України, дає можливість зробити висновок, що цей перелік підстав є вичерпним.

У випадку смерті одного з подружжя, шлюб припиняється, незалежно від волі чи бажання подружжя або одного із них. Реєстрація смерті відповідно до вимог законодавства проводиться в органах ДРАЦСу, які видають свідоцтво про смерть. Такий документ є підтвердженням припинення шлюбу, тому в цьому випадку не потрібно додаткових спеціальних документів. Якщо підставою припинення шлюбу стало визнання одного з подружжя померлим/ою, то відповідне рішення суду про оголошення особи померлою буде слугувати також формальним підтвердженням припинення шлюбу [3; с. 241].

З урахуванням того, що шлюб є соціальним інститутом, то держава зацікавлена в збереженні сім'ї. Тому припинення шлюбу шляхом розірвання проводиться під контролем суду або органів Державної реєстрації актів цивільного стану. За взаємної згоди подружжя на розірвання шлюбу необхідності звернення до суду можна уникнути. Але наявність неповнолітніх дітей змінює ситуацію, і тоді розлучення проводиться лише в судовому порядку, адже не можна нехтувати інтересами та долею дитини.

Припинення шлюбу органами державної реєстрації актів цивільного стану іноді називають адміністративним порядком припинення шлюбу, однак, на нашу думку, це умовний поділ і позначає лише спрощену форму припинення шлюбу порівняно із судовою. Контроль органів ДРАЦСу, про який зазначалося вище, є виправданим, коли в подружжя є діти віком до 18 років; якщо ж дітей немає або вони вже повнолітні, то подружжя повинно вирішувати питання зберегти їм сім'ю чи ні – самостійно. І в таких ситуаціях чоловік та дружина не зобов'язані повідомляти ДРАЦС про причини розпаду сім'ї та розкривати особисті обставини. ДРАЦС, у свою чергу, не надає сторонам строку для примирення. Як правило, при розлученні в адміністративному порядку подружжя повинно для подачі заяви прийти разом. Але через вкрай важливі життєві обставини чоловіка чи дружини, заяву може подати один із подружжя. Такими обставинами може виявитися тяжка хвороба, тривале відрядження, проживання у віддаленому місці. Тому нотаріально посвідчену заяву від імені відсутнього може подати другий з подружжя.

Отже, реєстрація припинення шлюбу відділом ДРАЦСу проводиться у випадку, коли пара не має неповнолітніх дітей та присутня спільна згода. У цьому випадку таке припинення шлюбу має два етапи: а) подача спільної заяви про розлучення; б) реєстрація розірвання шлюбу відділом ДРАЦСу [4; с. 101].

Зважаючи на те, що шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, то виявити волю про розлучення може і один з подружжя. У житті є випадки, коли один з подружжя має намір розлучитися, а інший в силу об'єктивних причин не може висловити своє ставлення до цього. Саме стаття 107 Сімейного кодексу України передбачає, що один із подружжя може подати заяву в ДРАЦС тоді, коли другий є безвісно відсутній або визнаний недієздатним. Наявність дітей віком до 18 років також не враховується. Отже, процедура припинення шлюбу відділами ДРАЦС за заявою одного із подружжя має два етапи:

а) подача заяви з причин, вказаних вище;

б) реєстрація розірвання шлюбу і відповідно видачі свідоцтва про розлучення [3; с. 245].

Заява до суду про розірвання шлюбу може податися як і спільно подружжям, так і одним з подружжя. Якщо між парою, яка має неповнолітніх дітей, існує згода щодо розлучення, то обов'язкове зазначення причин розлучення в позові вважаємо недоцільним. Як і надання строку на примирення такому подружжю. Такі причини можуть вказуватися подружжям лише за бажанням. Але суд має впевнитися, що після розірвання шлюбу не будуть порушені особисті та майнові права дружини та чоловіка, а також їхніх дітей. Основне значення при цьому має питання про те, з ким із батьків після розірвання шлюбу залишаться проживати діти та в яких умовах вони будуть виховуватися. Ситуація стає дещо складнішою, коли взаємної згоди не існує взагалі і виникає спір. Тоді за позовом до суду одного із подружжя всі питання про його припинення також будуть розглядатися в судовому порядку. У таких випадках суд з'ясовує всі фактичні обставини: взаємини подружжя, наявність спільних дітей тощо, – і буде зацікавлений у збереженні цього шлюбу. Судовий розгляд справ про припинення шлюбу завершується винесенням рішення суду [4; с. 105].

Правові наслідки припинення шлюбу виявляються у припиненні особистих немайнових та майнових прав подружжя. Тобто разом із розлученням припиняється режим спільної сумісної власності, набутої у шлюбі (право на одержання одним із колишнього подружжя спадщини після смерті другого з них, право на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою годувальника тощо). Водночас слід розуміти, що права та обов'язки, пов'язані із батьківством, у зв'язку з припиненням шлюбу не припиняються. Деякі права можуть бути збережені за бажанням одного із подружжя. Так, наприклад, право дружини на залишення прізвища чоловіка. А деякі можуть бути застосовані в силу прямого припису закону. Наприклад, неприцездатна особа, яка потребує матеріальної допомоги,

зберігає право на одержання утримання від колишнього чоловіка, колишньої дружини, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розлучення [2; с. 205].

Отже, ми може зробити висновок, що припинення шлюбу є не лише стресовою ситуацією для подружжя, але й достатньо складним юридичним процесом, який потребує чіткого правового регулювання. Припинення шлюбу відбувається шляхом вольового акту подружжя або одного із них. Кожне розлучення передбачає свою життєву ситуацію, але повинно відповідати законним підставам, на які вказує нам законодавець. Розірвання шлюбу між подружжям призводить до настання певних правових наслідків, які в деяких випадках в майбутньому вже достатньо важко змінити, тому це має бути чітко обдуманим рішенням чоловіка та дружини або одного із них.

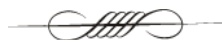
### Література:

1. Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Сімейне право: підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016, 512 с.

3. Сімейне право України: підручник / за ред. А.О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.

4. Сімейне право України: підручник Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 200 с.



**Савчук Ростислав Володимирович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРАВО СПАДКОЄМЦЯ НА ВІДМОВУ ВІД СПАДЩИНИ

Одним з елементів реалізації прав особи на власний розсуд є можливість спадкоємця прийняти спадщину чи не прийняти її (ст. 1268 ЦК України) [1]. У цьому випадку мова йде про односторонній індивідуальний правочин, спрямований на певні наслідки (прийняття спадщини або відмова від неї). Важливим є те, що коли один спадкоємець приймає спадщину, то це не означає що її приймають всі, адже решта може відмовитись.

Варто звернути увагу на деякі обмеження щодо прийняття спадщини, що передбачені ч.2 ст. 1268 ЦК України. Законодавець не надає спадкоємцю абсолютної волі щодо прийняття спадщини, забороняючи вчиняти такі дії із застереженням або умовою. Це цілком логічно і правильно, адже в такому випадку порушувалися б права інших спадкоємців.

Забороняється виставляти застереження, з метою зменшення обсягу майнових прав інших спадкоємців, або визначити порядок спадкування для особистих інтересів [2, с. 315]. Наприклад, спадкоємцю забороняється висувати застереження до інших спадкоємців, якщо лише в нього є право керувати квадроциклом, тільки він отримає право власності на нього.

Не можна висувати умови, що є обставинами, лише за наявності яких спадкоємець приймає спадщину [2, с. 315]. Тобто не можна зазначити, наприклад, що лише в разі відмови від прийняття спадщини іншим спадкоємцем, спадкоємець, що висуває таку вимогу, прийме спадщину. Також спадкоємець не може прийняти частину спадщини, а від іншої відмовитись (що йому належить).

Хоч статтею 1270 ЦК України встановлюється строк (6 місяців), протягом якого особа може обирати варіант своєї поведінки (прийняти чи не прийняти спадщину), існують умови, за наявності яких виражати свою волю щодо прийняття спадщини є необов'язковим, а саме:

- 1) спадкоємець постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини;
- 2) спадкоємцем є недієздатна, малолітня, неповнолітня особа або особа, дієздатність якої обмежена.



Тобто вважається, що такі особи не проти прийняти спадщину, проте у протилежному разі, їм (у другому випадку за згодою відповідних осіб) достатньо заявити про відмову від неї. Таким чином, виявляється диспозитивність у формі пасивного волевиявлення.

Щодо активного волевиявлення, то воно реалізується за допомогою подання заяви нотаріусу чи в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі місцевого самоврядування (ст. 1269 ЦК України) [1].

Якщо за активного волевиявлення важливі строки, протягом яких можна вчинити такі дії, то за пасивного – значення має термін, з настанням якого виникає прийняття спадщини як наслідок (тобто час відкриття спадщини). Тому від активності спадкоємців залежить ефективність реалізації їхніх прав на спадщину [2, с. 438].

Ще одним важливим відображенням принципу диспозитивності є можливість відмови від прийняття спадщини способом відкликання поданої заяви (ч.5 ст.1269 ЦК України). Так, навіть якщо особа спершу виявила бажання прийняти спадщину, вчинила певні кроки для реалізації цієї мети, але в подальшому передумала, вона не зобов'язується приймати спадщину. Навіть після відкликання заяви, особа все одно може знову прийняти спадщину шляхом подання нової заяви, адже протилежного в законодавстві не зазначено.

ЦК України передбачено і пасивну відмову від прийняття спадщини, тобто коли спадкоємець не подав заяву про прийняття спадщини протягом встановленого строку (ст. 1272 ЦК України) [1]. Але не слід забувати про вказаних раніше осіб, які своєю також пасивною поведінкою приймають спадщину. Навіть якщо строк буде пропущений спадкоємцем, він зможе запросити згоду в інших спадкоємців, щоб останні дозволили йому подати заяву про прийняття спадщини. Тому тут також простежується воля всіх спадкоємців.

Щодо активної відмови від прийняття спадщини, то спадкоємці як за заповітом, так і за законом можуть вчинити такі дії шляхом подання відповідної заяви (ст. 1273 ЦК України) [1]. На відміну від загальної відмови, є також адресна відмова на користь третьої особи, передбачена статтею 1274 ЦК України. Наприклад, у заповіті вказано лише син та дочка як спадкоємці. Син може вирішити відмовитися від прийняття спадщини. Це означатиме повну належність спадкового майна його сестрі. Таким чином, забороняється відмовлятися на користь іншої, не визначеної заповітом особи, адже законодавець максимально враховує волю спадкодавця.

У разі, якщо спадкування відбувається за законом, то спадкоємець може відмовитися від прийняття спадщини і передати таке право будь-кому із спадкоємців, причому черга значення не має. У разі, якщо спадкодавець, окрім основного спадкоємця, вказав і підпризначеного спадкоємця, то перший може відмовитися від спадщини тільки на користь останнього. Аналогічно з відмовою у прийнятті спадщини: спадкоємець може обрати такий шлях поведінки, за яким відмовлятиметься від тієї частки у спадщині, яка була передана на його користь іншим спадкоємцем (ст. 1274 ЦК України) [1].

Спадкоємець може відмовитися від прийняття спадщини на користь третіх осіб тільки впродовж виділеного строку для прийняття спадщини. Якщо ж строк закінчився, то особа, яка прийняла спадщину, має право розпорядження отриманого майна шляхом відчуження іншому спадкоємцеві за договором міни, купівлі-продажу, дарування тощо [3, пункт 25].

Отже, законодавець передбачив низку способів для прийняття спадщини і відмови від її прийняття, що значно збільшує межі диспозитивності у спадковому праві.

### Література:

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356
2. Кухарєв О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
3. Про судову практику у справах про спадкування. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7. *Вісник Верховного суду України*. 2008 р. № 6. ст. 17.

**Самолук Віталій Ігорович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ПОДІЛ МАЙНА, ЩО Є У СПІЛЬНІЙ СУМІСНІЙ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Відповідно до ч.1 ст. 368 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю. А, відповідно до ч.3 ст.368 ЦК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом.

Причини поділу майна можуть бути різними – від розбіжностей у використанні або управлінні майном, змін життєвих планів, місця роботи до конфліктів і розлучень у сім'ях та бажанні не втратити набуте за багато років спільного життя. Прикладом наведеного може слугувати судове рішення Тетіївського районного суду Київської області від 16.09.2019 р. у справі № 380/876/19 про розподіл спільного майна подружжя. Так, позивач звернувся до суду для того, щоб розділити майно, яке належить йому з відповідачем на праві спільної сумісної власності подружжя, а також визнати за ним право приватної власності на певну частину житлового будинку, посилаючись на те, що добровільно розділити спільне майно вони не можуть. Судом було встановлено, що сторони з 2001 року перебували в зареєстрованому шлюбі та під час шлюбу придбали нерухоме майно, а саме житловий будинок, що підтверджується копією договору купівлі-продажу та копією витягу МБТІ про реєстрацію права власності на нерухоме майно. Сторони визнають, що цей будинок є їхньою спільною сумісною власністю подружжя та не заперечують з приводу поділу його на дві рівні частини, а тому суд приходить до висновку про поділ майна подружжя, визнавши за позивачем право приватної власності на нерухоме майно – частину житлового будинку [2].

Загалом, при поділі майна, що є у спільній сумісній власності, слід звернути увагу на таке:

1. Майно, що може бути поділене між співвласниками за домовленістю між ними, крім випадків, передбачених законом (ч.1 ст.372 ЦК).

2. При поділі майна частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними, законом або шлюбним договором (ч.2 ст.372 ЦК, ч.1 ст.70 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [3]).

3. Незалежно від того, чи шлюб розірвано, чоловік і дружина мають право на поділ майна, а також на розподіл майна за взаємною згодою. Водночас договір про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя, має бути нотаріально посвідчений (ст.69 СК).

4. За рішенням суду частка співвласника може бути зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення, наприклад, якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилявся від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї (абз.2 ч.2 ст. 372 ЦК, ч.2 ст.70 СК України).

5. Частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена за рішенням суду, якщо з нею / ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування (ч.3 ст.70 СК України).

Наслідком поділу майна в цьому випадку є припинення права спільної сумісної власності.

Отже, завершуючи розгляд цього питання, варто зазначити, що одним із способів припинення права спільної сумісної власності подружжя є поділ майна, який може бути здійснено за домовленістю між співвласниками, крім випадків, встановлених законом. Водночас частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

### Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

2. Судове рішення Тетіївського районного суду Київської області у справі № 380/876/19 про розподіл спільного майна подружжя. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84266610>.

3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.



**Самолук Катерина Вікторівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ**

Відповідно до абзацу 2 ч.1 ст.30 Цивільного кодексу України [1] цивільна дієздатність фізичної особи – це здатність своїми діями набувати цивільних прав та самостійно їх здійснювати, а також за допомогою своїх дій створювати для себе цивільні обов'язки, їх самостійно виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Дієздатність може мати лише та фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними.

Щодо дієздатності неповнолітніх осіб, то правочини, які може самостійно вчиняти ця категорія осіб, зазначені у ч.1 ст. 32 ЦК України. Водночас науковці звертають увагу на те, що цей список потрібно розширити, зокрема, щодо можливості укладати договори про навчання у закладі вищої освіти.

Так, Ю.І. Чалий звертає увагу на те, що здебільшого договори про надання тієї чи іншої освітньої послуги укладаються на користь неповнолітнього батьками або іншими представниками неповнолітнього. За своєю структурою цей договір є договором на користь третьої особи, відповідно до якого замовник (законний представник) не може вимагати надання послуг на свою користь. Ці договори виконуються лише в інтересах третіх осіб (неповнолітніх), тобто навчальний заклад виконує свої зобов'язання щодо надання відповідних послуг безпосередньо неповнолітнім [2, с. 415].

У свою чергу, неповнолітній повинен виконувати освітню програму, індивідуальний навчальний план та досягати визначених освітньою програмою результатів навчання [3].

Враховуючи те, що відповідно до п.1 ч.1 ст. 32 ЦК України неповнолітня особа може самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами, то у випадку, коли неповнолітня особа особисто буде сплачувати за надання їй освітньої послуги, на нашу думку, сама неповнолітня особа повинна мати можливість укладати договір про навчання в закладі вищої освіти.

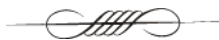
Для порівняння: у Цивільному кодексі Франції, дитина, яка не досягла 18 років, є повністю недієздатною та не може вчиняти жодних правочинів самостійно, а тому правочини укладають від їхнього імені батьки (ст. 389) [4]. Відповідно до ст. 106 ЦК Німеччини [5] неповнолітній, який досяг віку семи років, має обмежену дієздатність та згідно зі ст. 107 для волевиявлення, в результаті якого він отримує не тільки правову вигоду, потребує згоди законного представника. Водночас договір, укладений неповнолітньою особою без згоди законного представника, вважається чинним з початку, якщо неповнолітня особа здійснює виконання умов договору засобами, наданими їй для цієї мети або в безоплатне розпорядження законним представником або третьою особою (ст.110), договори, пов'язані із самостійним веденням торгівлі чи бізнесу (ч.1 ст. 112). Якщо неповнолітній став повністю дієздатним, ратифікація неповнолітнього замінює ратифікацію представника (ч.3 ст.108).

Можемо провести паралель з Цивільним кодексом України, відповідно до ч. 1 та ч.3 ст. 35 якого повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років та працює за трудовим договором або ж має бажання займатися підприємницькою діяльністю.

Отже, можна зробити висновок, що неповнолітня особа, як в Україні, так і за іноземним законодавством, наділена широким колом можливостей, щодо вчинення правочинів, але існують й обмеження, які спрямовані на захист інтересів самих неповнолітніх. З розвитком сучасного світу постає питання щодо розширення дієздатності неповнолітніх та в подальшому – щодо удосконалення законодавства в цьому напрямку.

#### Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст.356.
2. Чалий Ю.І. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх: окремі проблемні аспекти. *Форум права*. 2014. № 3. С. 412–416. URL : [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/699/civil\\_na\\_pravosub\\_yektnist\\_nepovnolitnih\\_okremi\\_problemni\\_aspekti.pdf?sequence=2&isAllowed=](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/699/civil_na_pravosub_yektnist_nepovnolitnih_okremi_problemni_aspekti.pdf?sequence=2&isAllowed=)
3. Про затвердження Типової форми договору про надання освітніх послуг закладом фахової передвищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2020 р. № 736. *Офіційний вісник України*. 2020. №69. Ст.2236.
4. Цивільний кодекс Франції 1804 р. URL : [https://www.napoleon-series.org/research/government/c\\_code.html](https://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html)
5. Цивільний кодекс Німеччини. URL : [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/)



## СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Боднар Анастасія Володимирівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

При визначенні кримінально-правової кваліфікації різні склади правопорушень мають як і спільні ознаки, так і відмінні риси, які їх відрізняють між собою. Такі правопорушення визначаються суміжними.

Якщо звернутися до предмета цих правопорушень, при крадіжці це конкретний предмет, який перебуває у приватній, муніципальній, державній власності або ж у власності громадських об'єднань. У свою чергу, предметом шахрайства вважається не лише майно, а й право на нього. Щодо об'єктивної сторони, розмежувати потрібно саме характер та зміст передачі майна. Для вчинення крадіжки правопорушники зазвичай задля того, щоб спростити доступ до майна та заволодіти цим майном, користуються певними обманними діями, які є лише допоміжними для досягнення основної мети саме на стадії її заволодіння. До прикладу, у вчиненні шахрайства спосіб обману є обов'язковим. На відміну від крадіжки, суб'єкт правопорушення набуває певні повноваження власника або ж їхню частину [1, с. 350]. Саме це відрізняє шахрайство від крадіжки.

Варто було б зазначити питання розмежування шахрайства з привласненням, розтратою або заволодінням майном шляхом зловживання службовим становищем. Якщо розглянути ознаки об'єктивної сторони обох складів правопорушень, вони характеризуються спільною рисою – зловживання довірою власника або уповноваженої особи. Але потрібно додати, що при шахрайстві така ознака визначається саме способом заволодіння чужого майна, а щодо правопорушення, передбаченого статтею 191 Кримінального Кодексу України, об'єктом є те майно, яким винний у момент скоєння правопорушення вже володіє [2]. Важливою ознакою шахрайства є омана, з її допомогою правопорушник отримує від жертв, яких ввів в оману, свою ціль, тобто те майно, яке перебуває у їхній власності. Якщо розглядати оману при викраденні чужого майна шляхом використання службового становища, в її основі лежить протиправне використання свого службового становища, адже без цього фактора омани є недієвою [3]. Саме це, на мою думку, є важливим у вчиненні розмежування зазначених правопорушень.

Також шахрайство має певні спільні риси із суспільно небезпечними діяннями, пов'язаними із виготовленням або збутом підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. Згідно постанови пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 року «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей цінних паперів» виготовлення підроблених грошових знаків та державних цінних паперів, які вилучені з обігу або ж вони мають лише колекційну цінність з метою збуту або ж їх збут не містить складу злочину ст. 79 Кримінального Кодексу. [4] Якщо очевидно, що грошовий знак або ж державний цінний папір несправжній – це означає, що особа вчинила правопорушення з прямим умислом, а саме шляхом омани окремих осіб задля заволодіння їх майном, що характерно для шахрайства. [5]

Варто було б розмежувати правопорушення, передбачені статтями 190 та 222 Кримінального Кодексу України, що на практиці викликає певні складнощі. Це пов'язано саме зі встановленням дійсних намірів особи, яка хоче шляхом омани заволодіти кредитними ресурсами. Непогашення кредитної заборгованості перед банком у встановлений термін, навіть якщо кошти були використані явно не за призначенням, не завжди можна вважати майновим злочином, тобто шахрайством. За рахунок отримання запланованих прибутків боржник може пояснити, що він має можливість виконати взяті на себе зобов'язання, а на підставі того, що він не може виконати зобов'язання, запропонувати таку версію, як провал комерційного проєкту, який важче спростувати. Кошти чи майно, одержані суб'єктами господарювання на законних підставах у вигляді субсидій, дотацій,

позик тощо, переходять у їхню власність з дня фактичного отримання. Якщо зазначені кошти були зібрані незаконно, то такі дії слід кваліфікувати як сукупність злочинів, передбачених статтею 222 та відповідними частинами статті 190 Кримінального кодексу. [6] Таким чином, є не досить доречно вказівка в абзаці 3 пункту 23 Постанови Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» № 3 стосовно застосування ст. 190 в сукупності з іншими злочинами, так як на практиці, проаналізувавши вироки судів, наприклад, ст. 222 ККУ в сукупності зі ст. 190 не застосовують [7].

Відмінності шахрайства та заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою полягає в особливостях об'єктивної сторони обох правопорушень. Таким чином, склади правопорушень «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою» (ст. 192 КК України) і «Шахрайство» (ст. 190 КК України) об'єднані однаковою змістом: об'єкт — чуже майно; спосіб вчинення — обман або зловживання довірою; суспільно небезпечні наслідки — майнова шкода. Різниця між цими правопорушеннями полягає у змісті суспільно шкідливого діяння: «заволодіння», про яке йдеться у ч. 1 ст. 190, це означає перехід майна з володіння власника у володіння винного або третьої особи. Щодо «заподіяння майнової шкоди», воно найчастіше стосується використання корисних властивостей чужого майна і не передбачає переходу такого майна від його власника у володіння іншої особи. Основний безпосередній об'єкт порівнюваних правопорушень не збігається. Однак зміст цієї ознаки визначається іншими ознаками складу правопорушення, то ця відмінність самостійної розмежувальної ролі не відіграє [8]. Варто зазначити, що стаття 190 ККУ передбачає вилучення майна або ж права на нього з фонду власника, тоді як стаття 192 ККУ цього не передбачає, адже правопорушник не займається вилученням майна, лише не передає це майно власникові або ж законному володільцю [9]. Склади цих правопорушень розмежовуються за характером їхніх наслідків, оскільки однією із обов'язкових ознак складу шахрайства є реальна шкода, у свою чергу, заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою визначається майновою шкодою саме у вигляді втраченої вигоди. Ця шкода спричиняється, якщо потерпіла особа не отримала прибуток, який могла б отримати в звичайних умовах цивільного обігу, якби злочином не були порушені його права шляхом обману або зловживання довірою [10].

Отже, правопорушення проти власності становлять одну із найпоширеніших і найнебезпечніших груп протиправних діянь, оскільки вони посягають на одне із найбільших цінних соціальних благ – право власності. Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК) [11]. Деякі правопорушення мають як і спільні ознаки, так і відмінні риси, які відрізняють їх від шахрайства; їх називають суміжними. У своїй науковому дослідженні відмежовуємо ці правопорушення. Оскільки суспільні відносини, що існують у реальному житті, є найрізноманітнішими, то наведені розмежувальні ознаки є характерними для найбільш типових виявів вказаних правопорушень.

### Література:

1. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2008. 496 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. Копотуна І. М. Київ: «К Н Т», 2023. 932 с.
3. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації шахрайства. Збірник матеріалів конференції. URL : <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/dudorov.pdf>
4. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.04.1996 № 6.
5. Ярошенко В.М. Відмежування шахрайства від інших суміжних складів злочинів за кримінальним кодексом України. М: ЮрІнфоР, 2015. С. 11.
6. Мойсик В. Р. Проблеми кримінальної відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юр. наук спец.: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право. Київ, 2002. 17 с.

7. Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 25.04. 2003. № 3.

8. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.

9. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2008. 496 с.

10. Антонюк Н.О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою : монографія. Львів : ПАІС, 2008. 216 с

11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.



**Бойко Вікторія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ**

Актуальність обраної теми полягає в тому, що свобода людини є однією з головних цінностей будь-якого цивілізованого суспільства, а так як кримінальне правопорушення, передбачене статтею 147 ККУ, належить до групи злочинів проти волі, честі та гідності особи, то відповідно це є пряме посягання на гарантовану Основним Законом України можливість реалізації свободи та особистої недоторканності.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це характерні ознаки, що розкривають зовнішню сторону кримінального правопорушення і визначають суспільно небезпечне діяння, тобто дію чи бездіяльність та його негативні наслідки [1].

Відповідно до ч.1 ст.147 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) захоплення заручників – це захоплення або утримання заручника з метою спонукання родичів затриманого, державних чи інших установ, підприємств чи організацій, фізичних чи службових осіб до вчинення чи утримання від вчинення будь-яких дій як умову звільнення затриманого [2].

Це кримінальне правопорушення є небезпечним явищем і має міжнародний вимір, тому його вирішення є важливою проблематикою для всієї міжнародної спільноти. Про те, що необхідно припинити це небезпечне явище, йдеться в багатьох правових актах, до прикладу, в Міжнародній конвенції про боротьбу із захопленням заручників, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН, де йдеться про те, що захоплення заручників є кримінальним правопорушенням, який викликає серйозне занепокоєння з боку міжнародного співтовариства [3].

Відповідно до статті 147 ККУ об'єктивна сторона полягає в захопленні або триманні особи як заручника. За будовою об'єктивної сторони, склад цього кримінального правопорушення формальний. Здійснення одного із вказаних діянь є достатнім для її встановлення [4, ст.81].

Таким чином, вчинення вказаного кримінального правопорушення прямо пов'язане з незаконним позбавленням потерпілого особистої свободи.

Захоплення заручника – це викрадення заручника, яке може бути таємним або ж відкритим; також воно може бути виконаним методом обману, може супроводжуватися насильством, зокрема із застосуванням зброї, а може бути і відсутнім. Так як викрадення є одним із способів захоплення заручників, поведінка винного при застосуванні цього способу є достатньою для виконання вимог ст. 147 Кримінального кодексу України. Також, якщо викрадення людини буде супроводжуватися обтяжуючими обставинами, які є у статті 146 ККУ і не передбачені статтею 147 ККУ, то такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю ч. 2 статті 146 та статті 147 КК.

Триманням заручника є наслідок його захоплення, хоч тримання може виконуватись і особою, яка не брала участь у захопленні. Воно може бути виконане і без попереднього захоплення

заручника. Тобто тримання вважається позбавленням волі заручника, коли йому забороняють залишати певне місце або уне-можливлують це зробити. Як і при викраденні людини, тримання заручника може супроводжуватися обтяжуючими обставинами, які зазначені в частині 2 статті 146 ККУ і не передбачені статтею 147 ККУ. Відповідно тоді дії особи також кваліфікуються за сукупністю ч. 2 статті 146 та статті 147 КК [5].

*Кримінальне правопорушення* в обох формах є *закінченим* з моменту фактичного захоплення потерпілого за тих умов, якщо це правопорушення було вчинене зі спеціальною метою – умовою звільнення заручників є спонукання родичів затриманих, державних та інших установ, підприємств чи організацій, фізичних чи службових осіб до вчинення або утримання від вчинення будь-яких дій як умови звільнення заручника [6].

Важливою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 147 ККУ, є спосіб вчинення кримінального правопорушення.

Здебільшого захоплення заручників здійснюється із застосуванням насильства або погрози застосування насильства щодо жертви. За ознаками злочину, захоплення заручника виявляється у викраденні заручника з наступним позбавленням його свободи пересування, а також можливості вільно залишити місце примусового тримання [3].

При захопленні заручника, як і при викраденні людини, діяння може бути таємним або відкритим, але факт тримання заручника має відкритий характер. Місцезнаходження заручників, як правило, не приховується від правоохоронних органів, а тримання заручників часто супроводжується погрозами заручникам чи їхньому здоров'ю або навіть виявами такої загрози. У разі викрадення факт тримання відомий лише родичам або іншим особам, на яких розрахований вплив факту викрадення, а місце затримання нікому невідоме і ретельно приховується [7, с. 87].

Варто звернутись до судової практики. Ухвалою Богунського районного суду м. Житомира у кваліфікації органами досудового слідства дій обвинуваченого як захоплення заручника відмовлено, бо потерпілого фактично не позбавляли волі. Суд постановив, що потерпілий мав можливість вільно пересуватися, перебував у місцях, які міг вільно залишити, але не зробив цього. У своїй кримінально-правовій оцінці захоплення заручників дослідники дійшли висновку, що буває зайва кваліфікація цього діяння за сукупністю із незаконним позбавленням волі чи викраденням людини.

Наприклад, Малиновський районний суд міста Одеси засудив чотирьох учасників організованої групи за викрадення та утримання в заручниках бізнесмена з корисливих мотивів, щоб схилити його родичів до передачі грошей як умови звільнення заручників. Діючи згідно з погодженим усіма учасниками організованої групи планом, спрямованим на захоплення підприємця та утримання його в заручниках для виконання покладених на них функцій, виконавці цього кримінального правопорушення, застосувавши фізичну силу, помістили підприємця в автомобіль та відвезли до приватного помешкання, де прикували його наручниками до радіатора. Продовжуючи діяти згідно з попереднім планом, заздалегідь розробленим організатором кримінального правопорушення і погодженим з усіма учасниками організованої групи, обвинувачений, виконуючи вказану йому роль, з метою спонукання родичів підприємця до вчинення дій, як умови звільнення заручника, за допомогою телефона зв'язався з його дружиною, якій повідомив про викрадення її чоловіка та вимагав передати йому за звільнення її чоловіка десять тисяч доларів, погрожуючи його вбити в разі невиконання нею висунутих ним вимог.

Факт викрадення людини і незаконного позбавлення його волі перед пред'явленням вимог жінці потерпілого дав підстави органам досудового розслідування і суду кваліфікувати діяння за частиною 3 як вчинені організованою групою ст. 146 ККУ, а тримання особи як заручника з метою спонукання його родичів до передачі грошових коштів як умови звільнення заручника – за ч. 2, як вчинене організованою групою ст. 147 ККУ.

Можна зробити висновок, що кваліфікація за ч. 3 ст. 146 ККУ у цьому випадку є зайвою, тому що захоплення або тримання особи як заручника неможливе без незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Стаття 147 ККУ є спеціальною нормою стосовно ст. 146 ККУ.

Оцінюючи правила кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально-правових норм, кваліфікувати ці посягання за сукупністю кримінальних



правопорушень неправильно, так як сукупність кримінальних правопорушень у цьому випадку відсутня, і застосуванню підлягає спеціальна норма, яка найбільшою мірою відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння, тобто ст. 147 ККУ.

Натомість правильною є кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 146 та ч. 2 ст. 147 ККУ, дій обвинуваченого, який напав на потерпілу – продавця-консультанта ювелірного магазину – та проти її волі схопив її за руку, погрожуючи застосуванням пістолета, змусив викликати таксі, щоб поїхати з ним до приміщення ювелірного магазину «Плаза», чим позбавив потерпілу можливості вільно пересуватися та безперешкодно вийти з автомобіля, обвинувачений погрожував потерпілій, наказуючи їй відкрити вхідні двері магазину та вимкнути охоронну сигналізацію. Погрожуючи потерпілій, він наказав їй відчинити вхідні двері магазину, відключити охоронну сигналізацію і відкрити сейф із золотими ювелірними виробами. Коли він з'ясував, що заволодіти ювелірними виробами в нього не вийде через відсутність ключів від сейфу в потерпілої, обвинувачений відпустив її і намагався зникнути з місця вчиненого діяння. Але коли він помітив, що на місце вчиненого діяння прибули працівники Державної служби охорони, і зрозумів відсутність можливості уникнути затримання, він заштовхав потерпілу назад до приміщення магазину і почав їй погрожувати вбивством, також вимагав у працівників ДСО надати йому можливість залишити місце кримінального правопорушення, яке було умовою звільнення потерпілої.

Можна вважати, що в цьому випадку намір утримати потерпілу як заручника в обвинуваченого виник раптово – коли стало очевидно, що йому загрожує затримання працівниками ДСО, але тоді він встиг незаконно позбавити потерпілу волі, що, на думку дослідників, вимагає самостійної кримінально-правової оцінки [8, с. 231].

Отже, специфіка об'єктивної сторони захоплення заручників полягає в захопленні або триманні особи як заручника. Відповідно захоплення заручника – це викрадення заручника, яке може бути таємним або ж відкритим; також воно може бути виконаним методом обману, може супроводжуватися насильством, зокрема із застосуванням зброї, а може бути і відсутнім. А тримання заручника є наслідком його захоплення, хоч тримання може виконуватись і особою, яка не брала участь у захопленні.

Щодо ознаки способу вчинення цього кримінального правопорушення, то вона характеризується застосуванням насильства або погрози застосування насильства щодо жертви.

Закінченим кримінальне правопорушення вважається з моменту настання хоча б однієї з форм захоплення заручників.

### Література:

1. Об'єктивна сторона злочину. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0\\_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0\\_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%83](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%83)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 1.09.2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст.131.
3. Кваліфікація злочинів проти волі, честі та гідності особи. URL : [https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture\\_2.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_2.html)
4. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Кримінальне право України. Особлива частина. Харків «Право» 2010. 81 ст.
5. Мего-Інфо – Юридичний портал №1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ТОМ 2. Стаття 147. Захоплення заручників. URL : [http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-147-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0\\_%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2](http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-147-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0_%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2)
6. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. URL : <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SnQ7eWgipzEJ:https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php>

7. Володіна О.О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Х., 2003. 181 с.

8. Андрушко А. Кримінальне право та криминологія – проблеми кваліфікації захоплення підручників. *Часопис Київського університету права* 2018. С. 231.



**Бондар Діана Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВИПРАВДУВАЛЬНИЙ ВИРОК: ПОНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ**

Вирок – це рішення суду першої або апеляційної інстанції, що стосується питання обвинувачення або виправдання обвинуваченого, застосування або незастосування до нього покарання. Варто зазначити, що вивчення поняття «вирок» в кримінальному провадженні посідає досить важливе місце, та і в цілому серед процесуальних рішень у кримінальному провадженні вироку належить особлива роль, оскільки всі дії органів розслідування, прокурора, суду спрямовані на забезпечення умов, необхідних для постановлення правильного вироку.

Відповідно до статті 373 КПК України вирок буває двох видів – обвинувальний та виправдувальний. Відповідно до частини 1 статті 373 КПК України виправдувальний вирок ухвалюється в разі, якщо не доведено, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення. Виправдувальний вирок також ухвалюється при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, передбачених пунктами 1 та 2 частини першої статті 284 цього Кодексу [1]. Чітко визначеної дефініції «виправдувальний вирок» у законодавстві не закріплено, проте науковці по-різному трактують це поняття. Так, М.О. Красій під виправдувальним ви роком розуміє судовий акт визначеної законом форми, у якому презюмується невинуватість обвинуваченого та який проголошується судом після розгляду ним кримінального провадження в тому разі, якщо в передбаченому кримінальним процесуальним законом України порядку встановлено наявність процесуальних підстав для його ухвалення [2, с. 72]. Науковець А.В. Матвійчук сутність дефініції «виправдувальний вирок» розглядає через владне заперечення кримінального правопорушення як соціально неправомірної поведінки в діяльності особи, визнання такої особи державою як політичною формацією невинуватою щодо інкримінованого їй діяння, відновлення її громадських прав і визнання невідривності її від законослухняного суспільства.

У юридичній літературі відсутнє однозначне тлумачення ознак виправдувального вироку, проте, все ж таки, науковці виділяють основні ознаки, які притаманні будь-якому виду вироку, оскільки вирок має силу акта правосуддя тільки за умови, якщо йому притаманні всі властивості, які передбачені законом. Відтак розрізняють внутрішні та зовнішні ознаки вироку. Серед внутрішніх виділяють законність та обґрунтованість, вмотивованість. Когорта учених виділяє в науковій літературі і таку внутрішню властивість вироку суду, як його справедливість. До зовнішніх ознак відносять виключність, обов'язковість і преюдиціальність [3, с. 10–16].

Виправдувальний вирок завжди означає позитивне посвідчення невинуватості обвинуваченого. Саме тому, згідно з кримінальним процесуальним законом, внесення у виправдувальний вирок формулювань, що ставлять під сумнів невинуватість виправданого, не допускається. Якщо у виправдувальному вироку невинуватість не засвідчується позитивно, вирок не може вважатися законним, обґрунтованим.

Виправдувальний вирок — це основний акт правосуддя, що володіє властивостями обов'язковості, винятковості, незмінності, істинності, завершує стадію судового розгляду, зокрема, і кримінальне судочинство в цілому, суть якого полягає у встановленні судом невинуватості особи у

вчиненні кримінального правопорушення, інкримінованого йому органами досудового розслідування. Однак, незважаючи на важливість винесення судом остаточного рішення у справі, яке фактично реабілітує людину, на сьогодні, якщо проаналізувати кримінально-судову статистику, можна зробити висновок, що судами виносяться доволі мала кількість виправдувальних вироків. В Україні кількість виправдувальних вироків із року в рік коливається в межах 1%. Так, у 2020 році із 78 008 засуджених осіб виправдано лише 735, що становить 0,94% від загальної кількості, у 2019 році із 83 311 засуджених виправдано лише 987, що становить 1.18% від загальної кількості. Варто зазначити, що мова йде лише про суди першої інстанції, а значна частина виправдувальних вироків надалі скасовується апеляційною інстанцією. Структура скасування виправдувальних вироків у 2019 році виглядає таким чином: в апеляційному порядку виправдувальні вироки скасовано стосовно 311 осіб, із них у зв'язку із скасуванням необґрунтованого виправдувального вироку апеляційні суди постановили нові вироки стосовно 49 осіб [4]. У касаційному порядку перевірено виправдувальні вироки стосовно 215 осіб, із них скасовано вироки із призначенням нового розгляду стосовно 89 осіб. Таким чином, якщо говорити про кінцевий відсоток виправданих осіб (стосовно яких вироки набрали законної сили), то він коливається в межах 0,3–0,4% [5]. При цьому можливість скерувати справу на новий судовий розгляд значно ускладнює обрахунок статистичних даних. Зважаючи на те, що виправдувальний вирок – це своєрідний акт реабілітації обвинуваченого, вважаємо, що вказана статистика свідчить про необхідність системного вивчення та нормативного удосконалення виправдувального вироку як акту реабілітації.

Отже, виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що виправдувальний вирок має свою цінність, яка полягає в його реальній можливості захистити і відновити порушені права людини, яка постраждала від незаконного кримінального переслідування. Лише виправдання обвинуваченого, яке тягне за собою його повну реабілітацію, може усунути всі моральні поневіряння та перешкоди, що виникають внаслідок пред'явлення особі необґрунтованого звинувачення, що доволі часто супроводжується взяттям під варту, багатогодинними допитами, очними ставками, виїздами на місце події, нервовим вимотуванням і виснаженням. Виправдувальний вирок як акт правосуддя в кримінальному провадженні потребує подальшого наукового вивчення та застосування на практиці, оскільки сам по собі із функціонального погляду, він підтверджує невинуватість особи в учиненні певного кримінального правопорушення.

#### Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон У країни від 13.04.2012. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.03.2023).
2. Красій М.О. Вирок з точки зору кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2016. № 41. С. 69–81.
3. Грошевий Ю.М. Правові властивості вироку – акта правосуддя. Х. 1994.
4. Статистичні дані систематизовано та узагальнено на підставі річних форм статистичної звітності №6 «Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання» Державної судової адміністрації України. URL : [https://court.gov.ua/inshe/sudova\\_statystyka/](https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/) (дата звернення: 21.03.2023).
5. Євген Крапивін. Статистика виправдувальних вироків в Україні та США. URL : [https://justtalk.com.ua/post/1-vipravdanih-v-ukraini-ta-ssha-chomu-vazhlivo-pravilno-tlumachiti-dani-kriminalnoi-statistiki?fbclid=IwAR0bbeb5kOho\\_6nuzlW\\_6siXH3dKdtaR\\_R9AAgJ4JHSr\\_frMK\\_Ko9xPmhFXg](https://justtalk.com.ua/post/1-vipravdanih-v-ukraini-ta-ssha-chomu-vazhlivo-pravilno-tlumachiti-dani-kriminalnoi-statistiki?fbclid=IwAR0bbeb5kOho_6nuzlW_6siXH3dKdtaR_R9AAgJ4JHSr_frMK_Ko9xPmhFXg) (дата звернення: 21.03.2023).



**Борозенна Анастасія Михайлівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова

## ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДУ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Суд є найважливішим засобом забезпечення правопорядку та правосуддя в суспільстві. Згідно зі ст. 2 закону України «Про судоустрій та статус суддів» [1], суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України. У законодавстві немає чітко визначеного розуміння правового статусу суду, тому для з'ясування його поняття та змісту потрібно чітко окреслити межі становища суду.

Власне, правовий статус як юридична категорія є сукупністю певних взаємопов'язаних елементів, що забезпечують її цілісність, яка закріплює межі правових можливостей та повноважень певного суб'єкта, покладаючи законом на нього відповідальність щодо виконання певних функцій. Суд, залежно від трактування, виконує різні функції. Як орган судової влади він насамперед забезпечує право особи на правосуддя, шляхом звернення до суду (як установи) певної галузі та інстанції для захисту своїх прав. Розуміння суду як конкретної установи є більш конкретизованим, так як воно характеризується такими ознаками, як територіальна та предметна юрисдикція. За такого підходу можна наочно роз'яснити єдність і цілісність функціонування судової влади на прикладі системних взаємозв'язків судових установ.

В своїй науковій роботі Баронін [2, с.15] виділяє два концептуальних значення правового статусу суду: «базовий правовий статус суду» і «спеціальний правовий статус суду». Під базовим правовим статусом суду розуміють сукупність принципів створення та діяльності судів, які надають право реалізації судових можливостей усім судовим органам. Підґрунтям цього розуміння правового статусу є уніфіковані нормативно-правові акти, які, в цілому, закріплюють правове положення судів, якими в Україні є Конституція України та закон України «Про судоустрій та статус суддів». Натомість спеціальний правовий статус суду трактується як визначення міри правових можливостей суду як суб'єкта суспільно-політичних, внутрішньо-системних та процесуальних відносин. Незалежно від концептуального значення, поняття правового статусу суду несе в собі цілісність, впорядкованість та системність його структурних елементів. Для кращого розуміння правового статусу суду, на нашу думку, вкрай необхідна уніфікація даного поняття, тому що досить важко визначити конкретизацію структурних елементів змісту певного виду правового статусу суду за відсутності встановлених правових понять.

Пошуки концептуального поняття змісту правового статусу суду привело нас до плюралізму думок. Різні вчені вносять в поняття змісту різну кількість складових, що розширює чи звужує його. На наш погляд, найбільш доцільним розкриттям змісту правового статусу суду є формування такого його складу як судова юрисдикція, підсудність та правомочність суду. Перед деталізацією цих понять, не можемо не зазначити, що цільове призначення суду зумовлює включення до змісту інституту компетенції суду, який передбачає наявність чітко відмежованого законодавством кола владних повноважень, відповідно до його призначення за юрисдикцією. Зміст компетенції суду визначає реалізація судової політики в державі.

Поняття судової юрисдикції часто трактують співвідносно з предметною компетенцією, але юрисдикція є областю застосування компетенції суду, коло правомочностей відповідних органів щодо вирішення справ з правопорушень. Саме тому компетенцію недоцільно виділяти як окрему складову змісту правового статусу суду. Юрисдикція напряму стосується діяльності органів щодо розв'язання юридичних справ. Відповідно, слід співвідносити це поняття безпосередньо з процесом судочинства. Юрисдикцію вживають у складі двох понять – «підлягати юрисдикції» та «володіти юрисдикцією». Перше визначення стосується підвідомчості юридичних справ, тобто розмежування компетенції, зважаючи на галузь правовідносин. Володіння юрисдикцією означає вищезгадану компетенцію певного судового органу при вирішенні справ.

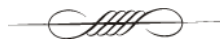
Термін «підсудність» є логічним продовженням юрисдикції. Він позначає компетенцію певного судового органу щодо провадження справ. Близьким до значення є термін «підвідомчість», який являє собою розмежування компетенцій органів судової системи. Підвідомчість несе в собі критерій розмежування за галузевою ознакою, а підсудність – функціональне та територіальне значення. Функціональне значення позначає надання судам статусів першої, апеляційної, касаційної інстанцій, а територіальне – розмежування судів за просторовою ознакою, тобто підсудність визначається за місцезнаходженням відповідача. Отже поняття «підсудність» слід розглядати співвідносно з поняттям «підвідомчість» щодо можливості реалізації судом певних повноважень.

Правомочність правового статусу суду полягає в збереженні ним свого особливого статусу органу судової влади, незалежно від правовідносин, в які він вступає. Обсяг і зміст правомочності суду залежатиме від виду правовідносин і його кола учасників, але його повноваження завжди залишатимуться публічними. Правомочність підкріплюється обов'язковістю виконання наданих судом рішень та вказівок, що закріплено Конституцією України. Разом з тим, надання суду певних прав супроводжується покладанням певних обов'язків, реалізація яких передбачається суддею відповідного суду.

Підсумовуючи наведені міркування, пропонуємо таке визначення правового статусу суду. Правовий статус суду – це сукупність основних положень функціонування суду як органу, що здійснює правосуддя. Значення поняття «правовий статус суду» залежить від предмета аналізу. Базовий правовий статус цього органу є збіркою загальних засад функціонування інституту суду, а спеціальний – містить правові положення діяльності окремих судових органів. Зміст правового статусу суду складають судова юрисдикція – область застосування компетенції суду під час процесу судочинства; підсудність – компетенція відповідного судового органу при вирішенні справ; та правомочність суду – складає низку прав та обов'язків суду, збереження особливого статусу органу судової влади.

#### Література :

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2023р. №1402-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2016, № 31, ст.545. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1402-19>
2. Баронін Д.Б. Правовий статус суду в Україні: дис.; кер. д.ю.н. Москович Л.М. 12.00.10 Харків, 2015. 201 с.
3. Леніш Н.Я., Проць І.М. Деякі питання правового статусу суду: матеріали IX international scientific and practical conference «Study of world opinion regarding the development of science». 22-25.11.2022 р. Prague, Czech Republic. С. 205–208.



*Гаврилюк Тетяна Іванівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ДО ПИТАННЯ ПРО ОБ'ЄКТИВНУ СТОРОНУ НЕЗАКОННОГО ПОМІЩЕННЯ В ЗАКЛАД З НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ**

Вивчаючи це питання, для початку свою увагу варто звернути саме на особливості, які виникають під час допомоги особам, які мають психіатричні розлади. Відповідно до Цивільного кодексу України [1] особі може надаватись психіатрична допомога лише відповідно до закону, яким у цьому випадку буде Закон України «Про психіатричну допомогу» [2] (далі – Закон) (ч. 6 ст 284 ЦКУ). Цей Закон чітко окреслює порядок і підстави госпіталізації осіб, які мають психіатричні розлади, а також вікову категорію та певні особливості, які стосуються цих осіб.

Зазначений Закон також висвітлює підстави, за відповідності яких особу можна примусово госпіталізувати на лікування. Ними можуть бути обставини, за яких було проведено експертизу для особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Кримінальний кодекс України [3] у статті 93 чітко визначає коло осіб, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Загалом, це:

1. Особи, які вчинили кримінальне правопорушення, будучи неосудними;
2. Особи, які, будучи обмежено осудними, вчинили певні злочинні діяння;
3. Особи, які визнані неосудними вже після винесення вироку або ще під час розгляду справи.

Загалом, варто зазначити, що такі випадки госпіталізації є законними та не будуть кваліфікуватись за статтею 151 Кримінального кодексу України. Що ж стосується об'єктивної сторони незаконного поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги, то вона буде виражатись у діях спеціального суб'єкта (наприклад, лікаря, який має повноваження у цій сфері діяльності), а саме в тому, що він буде мати намір помістити в такий заклад завідомо здорову особу. Ці дії він може вчиняти шляхом погроз, шантажу або підrobкою документів тощо.

Відповідно до офіційних статистичних даних Офісу Генерального прокурора клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру окремо не виділяються. Загалом, визначити кількість цих кримінальних проваджень можливо лише за кількістю поданих до слідчих суддів клопотань, пов'язаних із обранням запобіжних заходів у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги. Більш ніж 90% усіх розслідуваних злочинів у цьому напрямку здійснювали слідчі Національної поліції. Розглядаючи статистику 2020 року, загалом таких клопотань було подано 148, з них – 147 органами Національної поліції [4].

Важливим джерелом у кримінальних провадженнях у цьому напрямку є рішення Європейського суду з прав людини. Це має юридичне закріплення у ст. 17 Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5]. Прикладом цього можна розглянути справу «І. Н. проти України», де було визнано незаконність госпіталізації заявника та його незаконне лікування. Заявник стверджував, що його поміщення до психіатричних лікарень було незаконним. Загалом, все почалось з того, що за словами заявника його звинуватили в крадіжці і звільнили з роботи із відповідним записом до трудової книжки. Після численних спроб спростувати цей запис через суд, прокуратура направила до місцевого територіального медичного об'єднання лист, у якому зазначили, що громадянина І. Н. потрібно оглянути, щоб провести оцінку його психологічного стану. За результатами цього огляду, лікарі-психіатри постановили, що заявника потрібно направити до закладу із надання психіатричної допомоги, в результаті чого його туди й помістили. Заявник також стверджував, що в процесі лікування до нього застосовувались засоби фізичного впливу, робили ін'єкції та утримували за ґратами. Результатом цього стало те, що він зазнав моральної шкоди внаслідок його примусової госпіталізації, введення невідомих ліків, поганого харчування, страху за своє життя, антисанітарних умов та порушення його права на повагу до свого житла. Результатом у цій справі було призначення заявникові моральної компенсації.

Також варто зазначити думки дослідників щодо того, який склад буде мати цей злочин – формальний чи матеріальний. Прихильниками формального складу є більшість науковців, серед яких – Г. Є. Болдарь [6, с. 246], В. І. Борисов [7, с. 92], І. А. Вертилецька [8, с. 356], О. І. Плужник [9, с. 72], М. І. Хавронюк [10, с. 462–463]). Вони вважали, що для кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 151 ККУ не потрібно, щоб наставали суспільно небезпечні наслідки. Що ж стосується матеріального складу, то так вважали досить не багато дослідників. Серед них варто зазначити С.Д. Шапченка та І.М. Тяжкову та інших.

С.Д. Шапченко вважав, що об'єктивною стороною кримінального правопорушення за статтею 151 ККУ будуть діяння, наслідки, зв'язок між ними та саме місце, на якому стався злочин. Розбираючи цей злочин, він вважав, що наслідком прийняття лікарем рішення про те, що завідомо здорову особу буде переміщено в заклад з надання психіатричної допомоги, буде її фактичне перебування там. Тим самим він і визначив момент закінчення цього злочину. На його думку, цим моментом вже буде фактичне перебування особи в такому закладі [11].

На думку І. М. Тяжкової, наслідком злочину, передбаченого ст. 151 КК України, є поміщення особи в такий заклад; і це не є змістом цього діяння. Вона визначала незаконне поміщення як позбавлення особи її свободи, яка передбачена її Конституцією і є невід'ємною складовою життя

кожного. Така свобода буде порушена з моменту поміщення людини в заклад з надання психіатричної допомоги і в подальшому може викликати погіршення її фізичного стану внаслідок лікування та введення в її організм ліків, які не є їй необхідними [12].

Більш схильємось до думки, що такий злочин має формальний склад. Це виявляється в тому, що у диспозиції ст. 151 КК України законодавець передбачав вчинення цього злочину у прояві позбавлення особи її свободи не як діяння, а саме як наслідок, незважаючи на те, що фактично і діяння, і наслідок у цьому злочині мають збіг у часі.

### Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356.
2. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 № 1489-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. ст.143.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.
4. Статистична інформація: офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
5. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «І.Н. проти України» від 23 черв. 2016 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_d63#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d63#Text)
6. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Київ : Істина, 2010. 430 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
9. Плужнік О. І. Кримінальне право України. Особлива частина (конспект лекцій) : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид. перероб. та допов. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
11. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та інші; за ред. П. С. Матишевського та ін. Київ: Юрінком Інтер, 1999. С. 275. Андрейцев В. І. Об'єкти земельних правовідносин за новим Земельним кодексом України: *Науково-практичні коментарі*. 2002. №2. 14 с.
12. Тяжкова И. Незаконное помещение в психиатрический стационар. Уголовное право. 2002. № 3. С. 52.



**Галкін Назарій Вікторович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ

Важливу роль у відстоюванні справедливості, захисті прав та інтересів громадян відіграють адвокати. Вони є ключовими фігурами в правовій системі, забезпечують дотримання закону, захищають права клієнтів і допомагають забезпечити справедливість судових розглядів.

Однак, як і в будь-якій професії, юристи повинні дотримуватися певних правил і обов'язків. Відповідно до статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] адвокати можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність адвокатів має важливе значення для забезпечення законності та дотримання правил і процедур. Це означає, що адвокати, які порушують дисципліну, можуть бути притягнуті до відповідальності та, наприклад, позбавлені права займатися адвокатською діяльністю. Це забезпечує високий рівень професійної компетентності та етичної поведінки юристів.

Як уже зазначалося, адвокати повинні дотримуватись дисциплінарних правил, які встановлені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Ці правила включають:

- дотримання вимог несумісності. Адвокат не може одночасно займатися адвокатською та іншою несумісною з адвокатською діяльністю. Крім того, адвокат не може брати участь в одній справі з іншими адвокатами, які представляють протилежні інтереси;

- дотримання присяги адвоката. Адвокати зобов'язані дотримуватись присяги, яку вони склали під час здійснення адвокатської діяльності. Присяга вимагає від адвокатів захищати права, свободи та інтереси своїх клієнтів, дотримуватись у своїй діяльності принципів законності та добросовісності;

- нерозголошення адвокатської таємниці. Адвокати повинні зберігати в таємниці відомості, які стали їм відомі під час професійної діяльності.

Серед інших обов'язків адвокатів – ретельне, сумлінне та компетентне виконання професійних обов'язків та уникнення конфлікту інтересів при наданні правової допомоги.

Дисциплінарна відповідальність за порушення встановлених правил є необхідним елементом регулювання адвокатської діяльності, враховуючи важливість адвокатської діяльності для суспільства та підтримання її легітимності. Адвокат, який порушує дисципліну, може бути позбавлений адвокатського свідоцтва, а також підданий іншим видам дисциплінарної відповідальності, які передбачені законодавством.

Згідно зі ст. 37 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» маємо можливість впевнено сказати, що сучасне чинне законодавство детально регламентує всі моменти процедури дисциплінарного провадження [1]. Так, дисциплінарне провадження складається з таких стадій: проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката; порушення дисциплінарної справи; розгляд дисциплінарної справи; прийняття рішення у дисциплінарній справі. Але все ж таки законодавство про адвокатуру не позбавлено й недоліків.

Вважаємо, що до адвокатського співтовариства не повинні повторно прийматися ті, хто був позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю через вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого пунктами 1 – 4 частини другої ст. 32 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], оскільки така поведінка має розцінюватись як така, що накладає тінь на все адвокатське співтовариство. Але слід відмітити, що чинний Закон недостатньо захищає права та інтереси громадян від нечесних адвокатів, оскільки його нормами передбачена можливість повторно отримати статус адвоката такими особами.

Також вважаємо недосконалим зміст ч. 2 ст. 35 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка наголошує на тому, що адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку [1]. Переконані, якщо адвокат допустив порушення присяги адвоката, то такий строк не може застосовуватися. На кожен порушення потрібно встановити чіткі строки.

Дисциплінарна відповідальність адвокатів в Україні є важливим елементом забезпечення довіри суспільства до верховенства права та системи правосуддя. Адвокати повинні усвідомлювати свої професійні обов'язки та дотримуватись стандартів поведінки, встановлених законом.

### Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. 5076-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
2. Меланчук А.В. Особливості дисциплінарної відповідальності адвокатів у сучасній Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 14. С. 248-251.



*Гандзюк Богдан Олександрович,  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА СТРОКОВУ ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ, ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА ПРИЗОВОМ ОСІБ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ**

Важливою проблемою для українського суспільства протягом останніх років стало збільшення випадків ухилення від призову на строкову військову службу, а також військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Важливість цього кримінального правопорушення, з юридичного погляду, полягає в порушенні основоположного закону, тобто Конституції України, що закріплює основоположні та найважливіші права й обов'язки громадян України. Стаття 335 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за порушення статті 65 Конституції України. Ця стаття передбачає, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [1].

Важливо також зазначити, що важкість цього кримінального правопорушення й пояснюється зіставленням кількості громадян, які ухиляються від строкової військової служби, й осіб, які проходили строкову військову службу. Так, наприклад, у 2019 році кількість осіб, які ухилилися від призову, складає 245 тисяч осіб. З цієї кількості лише 423 особи були притягнуті до кримінальної відповідальності. Також 700 осіб пройшли всі стадії призовної кампанії та не прибули до військових частин без поважних причин [2], тоді як за 2019 рік було призвано на строкову військову службу лише 33952 особи, що показує колосальну різницю між цими даними [3].

Тому слід більш детально розглянути саме це кримінальне правопорушення, зважаючи на вищезазначене. Це кримінальне правопорушення, як вже зазначалось вище, передбачене статтею 335 Кримінального кодексу, що має однаковий зміст із темою цієї роботи [4]. Досліджуване кримінальне правопорушення слід відрізнити від зазначеного в ст. 336 Кримінального кодексу, а саме ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [4]. Зважаючи на події після 24 лютого 2022 року, такі правопорушення почали доволі часто плутати й по-різному трактувати. Основна відмінність між цими кримінальними правопорушеннями полягає в періоді й специфічності ситуації в країні, тобто у відповідальності за статтею 335 можна притягнути відповідальних осіб лише в мирний час, коли за статтею 336 притягуються до відповідальності особи лише під час мобілізації, або в особливий період.

Після того, як ми визначили особливості кримінального правопорушення, передбаченого статтею 335, слід зазначити кримінально-правову характеристику об'єктивної сторони нашого дослідження. Взагалі, об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення полягає в бездіяльності, а саме в ухиленні від призову на строкову військову службу, а також військову службу за призовом осіб офіцерського складу, тобто це означає невиконання загального й основного обов'язку відбувати військову службу, покладеного на громадян України зазначеною вище статтею 65 Конституції України. Не менш важливим аспектом, що слід виділити, є така факультативна ознака об'єктивної сторони, як час, адже ця стаття застосовується лише в мирний час. Також слід зазначити, що для більш детального визначення об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення слід звернутись до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», оскільки диспозиція статті 335 є бланкетною. У цьому випадку під ухиленням від строкової служби мається на увазі неявка особи без поважних причин до призначеного пункту у строки, визначені в повідомленні, або за умови, що особа не отримала такого повідомлення, але знає про призов і не з'являється до призовного пункту. Вищезазначені способи нез'явлення можуть бути різними, наприклад, умисне нанесення особою собі тілесних ушкоджень, підроблення документів про хворобу або від'їзд з місця постійного проживання. У разі підроблення документів дії винної особи будуть кваліфікуватись за сукупністю статей 335 та 358 Кримінального кодексу. Також відповідно до абз. 3 ч. 9 статті 29 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»

визначаються поважні причини для неприбуття або несвоєчасного прибуття до місця призову, зокрема це перешкоди стихійного характеру, сімейні обставини, а також причини з переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України [5]. До таких поважних причин належать:

1. Смерть близького родича (батьків, дружини, дитини, рідних брата, сестри, діда, баби) або близького родича дружини (чоловіка), яка сталася пізніше, ніж за сім діб до дати початку зборів;
2. Хвороба або необхідність догляду за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), які проживають разом із військовозобов'язаним чи резервістом, у разі неможливості догляду за хворим іншим близьким родичем;
3. Здійснення стосовно військовозобов'язаного чи резервіста кримінального провадження, а також застосування до нього адміністративного стягнення або кримінального покарання, яке робить неможливим його прибуття;
4. Потраплення під вплив надзвичайної ситуації, яка виникла під час призову на збори і стала перешкодою своєчасному прибуттю;
5. Складання державних іспитів у вищих навчальних закладах [6].

Підсумовуючи все вищезазначене, слід додати, що таке кримінальне правопорушення є доволі важливим і суттєвим важелем у спонуканні громадян до виконання ними конституційних обов'язків, а також для захисту не лише незалежності, територіальної цілісності, а всього народу України від будь-яких загроз. Також доцільним є збільшення строку відповідальності, зважаючи на важливість цього кримінального правопорушення в контексті останніх років.

#### **Література:**

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141.
2. Від призову на строкову військову службу ухилилися 245 тисяч осіб. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/02/28/vid-pryzovu-na-strokovu-vijskovu-sluzhbu-torik-uhilylysyia-245-tysyach-osib/>
3. Строкова військова служба: як змінювалася кількість призовників. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/18/infografika/suspilstvo/strokovu-vijskova-sluzhba-yak-zminyvalasya-kilkist-pryzovnykiv>
4. Кримінальний кодекс України від 05.04. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст.131.
5. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 27. ст.385.
6. Перелік поважних причин неприбуття чи несвоєчасного прибуття військовозобов'язаного чи резервіста для призову на збори, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку поважних причин неприбуття чи несвоєчасного прибуття військовозобов'язаного чи резервіста для призову на збори» від 28 липня 2010 р. №673. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2010-%D0%BF#Text>



**Гончар Іван Миколайович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ШЛЯХОМ САМОКАЛІЧЕННЯ АБО ІНШИМ СПОСОБОМ**

Стаття 409 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) закріплює як правопорушення ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Доцільність цієї статті в умовах воєнного стану та ведення активних бойових дій на території нашої держави є надзвичайно високою, оскільки за таких умов вірогідність вчинення такого правопорушення збільшується.

Об'єктивна сторона правопорушення характеризується одним із зазначених у ст. 409 ККУ способів: шляхом самокалічення, шляхом симуляції хвороби, підроблення документів чи іншого обману, а також відмови від несення обов'язків військової служби [4, с. 631].

Розглянемо такі способи більш детально.

Особливістю самокалічення як способу ухилення від несення обов'язків військової служби є те, що суб'єкт правопорушення не вигадує підстави для свого звільнення від служби, а сам їх реально створює шляхом спеціального штучного заподіяння собі тілесного ушкодження, тим самим змушуючи командира (начальника) звільнити його від виконання військових обов'язків [1, с.67].

Щодо ознак самокалічення, то науковці відносять до них такі:

1. Самокалічення – це тілесне ушкодження різного ступеня тяжкості;
2. Порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів;
3. Має штучний характер такого пошкодження;
4. Спричиняється військовослужбовцем самому собі;
5. Наявний умисел на спричинення ушкодження;
6. Мета – ухилитися від несення обов'язків військової служби [2].

Таким чином, самокалічення як спосіб ухилення від несення обов'язків військової служби – це умисне заподіяння військовослужбовцем собі штучного ушкодження, за допомогою вогнепальної чи холодної зброї, колючими або ріжучими знаряддями, різноманітною отрутою, механічними, тепловими та іншими засобами, з метою ухилення від військової служби.

Як приклад, можемо навести справу № 308/10565/22 Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області, в ході розгляду якої суд встановив, що солдат, ОСОБА\_4, діючи умисно, з метою ухилення від несення обов'язків військової служби, наніс собі один удар коло-ріжучим предметом [5].

Наступним способом ухилення від військової служби є ухилення шляхом симуляції хвороби. Симуляція – це удаване вираження певного фізичного стану, почуттів та іншого з метою введення кого-небудь в оману [3]. Порівнюючи такий спосіб ухилення з попереднім, а саме із самокаліченням, військовослужбовець вигадує, а не реально створює, підстави для свого звільнення від несення обов'язків військової служби.

У справах про симуляцію хвороби обов'язковим є проведення судово-медичної експертизи для встановлення самої події симуляції хвороби. Також ще однією підставою для проведення судово-медичних експертиз стану здоров'я особи є агравація, тобто особа не видає, а помилково вважає себе хворою і у зв'язку з цим – неспроможною виконувати службові обов'язки [1, с.69].

Отже, під симуляцією хвороби як способом ухилення від несення обов'язків військової служби слід розуміти удаване, умисне створення військовослужбовцем у його командира (начальника) думки про наявність у нього хвороби, якої насправді немає, з метою ухилитися від проходження військової служби.

Ще одним способом вчинення правопорушення, закріпленого у ст.409 КК України, є підроблення документів.

Підроблення – це виготовлення фальшивої подоби чого-небудь [3].

Підроблення документів військовослужбовцем, з метою ухилення від несення обов'язків військової служби, полягає в наданні військовослужбовцем командиру (начальнику) неправдивих документів для отримання тимчасового або постійного звільнення від військової служби [4, с.631].

Варто зазначити, що оскільки підроблення документів є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу ухилення від військової служби, то окрема кваліфікація цього діяння за ст. 358 ККУ не потрібна.

Підроблення документа, з метою ухилення від несення обов'язків військової служби, полягає у невідповідності дійсності зазначених у документі подій та обставин, посилаючись на які військовослужбовець, знаючи про таку невідповідність, заявляє клопотання про тимчасове чи постійне звільнення його від виконання службових обов'язків [4, с.632]. Якщо військовослужбовцем, з метою ухилення від військової служби, подається підроблений документ, який всупереч його припущенням не є підставою для звільнення від виконання обов'язків з військової служби, таке діяння варто кваліфікувати як замах на злочин [1, с.69].

Щодо наступного виду ухилення варто зазначити, що термін «інший обман» є широким та узагальнювальним і включає повідомленні командиру (начальнику) завідомо неправдивої інформації про події чи обставини, з метою отримання постійного чи тимчасового звільнення від служби або у свідомому замовчуванні з цією самою метою інформації, про яку був зобов'язаний доповісти. До такої інформації науковці відносять, наприклад, надання неправдивих відомостей щодо певних родинних та інших обставин, реальне існування яких надавало б військовослужбовцеві звільнення від несення військової служби.

Останнім видом ухилення від військової служби відповідно до ч.2 ст.409 ККУ є відмова від несення обов'язків військової служби.

Відмовою вважається відкрите (на відміну від попередніх видів) небажання військовослужбовця виконувати свої військові обов'язки та фактичне припинення їх виконання [4, с.632].

Відмова, як випливає з вищевказаного визначення, може бути в двох формах – у формі відкритої заяви про небажання нести військову службу та у формі фактичного припинення виконання обов'язків військової служби. Остання із зазначених форм знайшла своє відображення, наприклад, у справі № 183/4132/22 Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області, в якій молодший сержант відмовився від виконання наказу, залишивши визначену територію місця несення служби, тим самим відмовився від несення обов'язків військової служби [6].

Варто зазначити, що складом відмови від несення обов'язків військової служби охоплюються випадки ухилення від виконання цих обов'язків під приводом релігійних переконань [1, с.71].

Отже, види ухилень як складова об'єктивної сторони правопорушення, закріпленого у ст. 409 Кримінального кодексу України, не передбачають відповідальність самі по собі. Симуляція хвороби, з метою отримання додаткового одягу, харчування, ліків чи інших привілеїв не буде відноситись до складу правопорушення, передбаченого в ст.409, оскільки не буде такої мети, як ухилення від військової служби, яка і є вирішальним фактором при кваліфікації дій військовослужбовця.

### Література:

1. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г.М. Анісімов, Ю.П. Дзюба, В.І. Касинюк та ін.; за ред. М.І. Панова. Х.: Право, 2011. – 184 с
2. Ониськів А. Кваліфікація ухилення від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (стаття 409 Кримінального кодексу України) / А. Ониськів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(13). С. 122–134. URL : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2017/onyskiv.pdf>
3. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, С. 1970–1980.

4. Сухонос В. В., Білокінь Р. М., Сухонос В. В. (мол.) Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В. В. Сухоноса, 2020. 672 с.

5. Вирок від 06.03.2023 р. : справа № 308/10565/22 Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109368286> (дата звернення: 21.03.2023).

6. Вирок від 16.03.2023 р. : справа № 183/4132/22. Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109610910> (дата звернення: 21.03.2023).



**Горох Анастасія Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ**

Злочинність була, є і буде однією із провідних проблем суспільства, яка несе загрозу життю та здоров'ю людини. На превеликий жаль, за статистичними даними, було зафіксовано підвищення злочинності. Згідно з даними Офісу Генерального прокурора, в 2022 році кількість злочинів в Україні зросла на 8,8%. Водночас суттєво змінився і характер злочинності. Зокрема, 24 лютого 2023 року в Україні було зафіксовано 68,5 тисячі воєнних злочинів, а також 16 806 злочинів проти основ національної безпеки [1]. Безпосередньо причиною зміни характеру злочину стали саме соціальні, економічні, політичні, ідеологічні та психологічні детермінанти злочинності.

Необхідно підкреслити те, що всі причини та умови злочинності виявляють себе через психологію і свідомість людей, формуючи особу злочинця, підтримуючи антисоціальні погляди та прагнення. Особливістю психологічних детермінантів є те, що вони, з одного боку, є похідними від соціальних умов, а з іншого – виражаються самостійністю та стійкістю. Особа злочинця – це складне інтегруюче поняття, що включає і біологічні, і психологічні, і соціальні сторони людини [2, с. 34]. Будь-яка соціальна реакція людини все її життя залежить від тих особливостей особи, які сформувалися на базі її психічних станів і процесів у ході власного соціального досвіду, від спрямованості її особистості, мотиваційної сфери, від потреб та інтересів, тобто від системи її ставлення до дійсності [2, с. 38].

Відповідно одним із психологічних факторів, що є похідним від соціальних умов і впливає на формування особи злочинця, є первинне оточення особи – те, в якому вона виховується. Саме в сім'ї особа проходить первинну соціалізацію, і такий етап є надзвичайно важливим для подальшого розвитку і функціонування особи [3, с.67], оскільки на прикладі відносин і взаємозв'язків між членами родини дитина навчається поведінці і моделям відносин, які зберігаються у неї протягом усього життя. Саме методи виховання, характер відносин між батьками та дітьми, рівень сімейної гармонії чи психологічного дискомфорту, рівень підтримки чи засудження дій та вибору дитини є факторами, що можуть зумовлювати агресивну поведінку дитини в сім'ї і поза її межами. Агресивна поведінка особи активно виявляється під час навчального процесу в закладах освіти, що спричиняє поширення булінгу серед дітей та підлітків. Такі дії, у свою чергу, породжують стрес, який негативно впливає на подальше життя, функціонування та розвиток людини. Як показує практика, досить часто причиною вчинення протиправних діянь є дитячі психологічні травми та бажання помсти.

Також варто виокремити і такий фактор, як фрустрація. Фрустрація – це психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці та викликаний об'єктивно нездоланими труднощами, які виникають на шляху до досягнення певної мети. Характерною ознакою цього стану є діяльності у стані безнадійності та втрати перспективи. Відповідно такий стан супроводжується різними негативними переживаннями, а саме: розчаруванням,

роздратованістю, тривогою, відчаєм, апатією, депресивним станом, тому особи у стані фрустрації можуть виявляти агресивність, що може призвести до конфліктів, які породжують вчинення протиправних дій [4].

Безпосередньо детермінантами кожного злочину є особисті властивості конкретного індивіда і сукупність зовнішніх обставин, які викликають намір і рішення вчинити злочин. Тобто існує взаємодія криміногенних властивостей особи, які склалися під впливом несприятливих умов її формування, із зовнішніми об'єктивними обставинами і ситуаціями. Визначають два рівні такої взаємодії особи із соціальною дійсністю. На першому створюється передумова, можливість вчинити злочин конкретною особою, на другому – ця можливість реалізується [5, с.82].

Слід наголосити на тому, що на формування особи злочинця впливає велика кількість факторів. Безпосередньо психологічні фактори відіграють значну роль у формуванні злочинної поведінки, часто вони є похідними від соціальних умов. Тому кожній особі притаманні індивідуальні особливості такої поведінки, які сформовані ще з дитинства. До найпоширеніших факторів, які сприяють для вчинення злочину, слід віднести стрес, фрустрацію, стан афекту та настроїв.

### Література:

1. В Україні зафіксували 68,5 тисячі воєнних злочинів, вчинених росіянами за рік повномасштабного вторгнення. Інтернет-ресурс. URL : <https://zmina.info/news/v-ukrajini-zafiksuvaly-845-tysyachi-voennyh-zlochyniv-vchynenyh-rosiyanamy-za-rik-povnomasshtabnogo-vtorgennya/> (дата звернення: 26.02.2023).
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : Право, 2009. С. 34-38.
3. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики: наук.метод. посіб. Київ. нац. академія пед. наук України. Київ: Педагогічна думка, 2007. 67 с.
- 4.«Фрустрація». Інтернет-ресурс. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>. (дата звернення: 15.01.2001).
5. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. «Освіта України». Київ, 2020. С. 82.



**Горох Анастасія Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Самогубство є однією із гострих проблем, що загрожує життю та здоров'ю людини. На превеликий жаль, національна та світова статистика не має позитивних підрахунків. Оскільки, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно 800 000 осіб закінчують життя самогубством, загалом самогубство є другою провідною причиною смерті серед людей віком від 14 до 29 років [1]. Найчастіше для здійснення суїциду використовують повішення і вогнепальну зброю. Саме такі способи вважають найбільш летальними, що характерні для істинних суїцидів. Вживання пестицидів, перерізання вен вважають менш ефективними методами, що характерні для демонстративних суїцидів, після застосування яких особа, як правило, залишається живою і таким чином звертає увагу інших осіб на свої проблеми.

За статистикою, жінки та підлітки частіше роблять спроби самогубства, але кількість завершених самогубств значно вища в чоловіків. Загалом, існують припущення, що чоловіки оцінюють незавершене самогубство як «брак мужності», тому вони обирають більш ефективні способи, щоб гарантовано досягти своєї мети [2].

Зазвичай причини самогубства пов'язані з депресією і психічними розладами, фінансові проблеми, сварки з рідними, непорозуміння з однолітками, нерозділене кохання, що характерне для підліткового віку, а саме такий вік вважається найбільш імпульсивним і емоційним періодом у житті кожної людини, який сприяє підвищенню ризику самогубства [3]. Саме такі причини добровільного самогубства не тягнуть за собою кримінальної відповідальності. Відповідно проблематикою цього питання займаються фахівці з психології і психіатрії.

Проте варто звернути увагу на самогубство, вчинене за допомогою інших осіб шляхом насильства чи схиляння до скоєння суїциду. Відповідно таке діяння тягне за собою кримінальну відповідальність, передбачену у статті 120 ККУ.

Доведення до самогубства – це діяння, що загрожує життю та здоров'ю людини, має високу суспільну небезпеку, оскільки тягне за собою сукупність негативних наслідків. Відповідно до ст. 120 Кримінального кодексу України доведення особи до самогубства є безпосереднім наслідком жорстокого поводження з нею (тобто дій, які завдають особі фізичних чи психічних страждань, пов'язаних із систематичним заподіянням тілесних ушкоджень, позбавленням їжі, води, а також інших засобів для існування), шантажу (який передбачає погрозу наклепом, розголошенням відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці), систематичного приниження людської гідності особи, систематичного протиправного примусу до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства [4].

Опрацювавши судову практику з притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні кримінального правопорушення за ст. 120 ККУ, варто звернути увагу на проблеми, з якими стикаються суди та правоохоронні органи під час застосування положень цієї статті. По-перше, це відсутність єдиної позиції, що спричиняє виникненню колізій та прогалин у законодавстві. По-друге, це відсутність окремих факторів, які можуть впливати на кваліфікацію цього кримінального правопорушення.

Відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень, із 33 розглянутих кримінальних справ за статтею 120 КК України винесено лише 4 вироки. Причинами низького показника розкриття кримінальних правопорушень за ст. 120 ККУ здебільшого є відсутність доказів, складу кримінального правопорушення або неможливість встановити особу кримінального правопорушника.

Проблема доведення до самогубства особливо загострилась у 2017р. через створення «груп смерті» у соціальних мережах, що спрямовували свою діяльність на доведення осіб від 12 до 18 років до самогубства. За даними Департаменту комунікації Національної поліції України, кіберполіція виявила 926 таких груп, однією з найпоширеніших була група «Синій кит». За висновками досліджень більшої частини журналістів та психологів, ця гра прийшла в Україну з інтернет-простору країни-агресорки – росії, і може бути одним із елементів гібридної інформаційної війни проти України [5].

13 вересня 2022 року під час повномасштабної війни на території України мало не загинув 10-річний хлопчик, який вистрибнув із вікна квартири на 6-у поверсі. Причиною такої поведінки дитини стала участь у грі «Синій кит». У ході розслідування цієї справи стало відомо, що Микита побачив таку собі рекламу у ТікТок, йому стало цікаво в результаті він «почав гру». Дитина дивом вижила, однак проблема нікуди не зникла. Наразі триває розслідування обставин цієї справи. Як показує практика, такі випадки є непоодинокими [6].

Особливістю таких кримінальних правопорушень є: 1) відсутність прямого контакту представника «груп смерті» з потерпілим; 2) неможливість встановити особу кримінального правопорушника; 3) відсутність у чинному законодавстві положень, що конкретизують визначення цього кримінального правопорушення під час воєнного стану, коли люди особливо вразливі та піддаються негативному впливу інших осіб. Саме тому виникає необхідність розширення кримінально-правових норм.

Відповідно до вищезазначеного, слід зробити висновок, що причетність до самогубства іншої особи потребує уваги як на міжнародному, так і на національному рівнях. Оскільки проблемою правового регулювання цього кримінального правопорушення є відсутність у нормах положень, які регулюють актуальні проблеми. Як наслідок, виникає необхідність внесення відповідних змін до таких норм.

#### Література:

1. Всесвітній день психічного здоров'я. Міська дитяча поліклініка № 12: вебсайт. URL : <https://12detpol.city.kharkov.ua/vsesvitnij-den-psyhichnogozdorovya/>.
2. Способи самогубства. Інтернет-ресурс. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8\\_%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8_%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%B1%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0).
3. Самогубство: причини, мотиви, хто схильний та як допомогти. Інтернет-ресурс. URL : <https://vikna.tv/dlia-tebe/psykholohiia/samogubstvo-prychyny-motyvy-hto-shylnyj-ta-yak-dopomogty/>.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р № 2341-III. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. «Червона сова» Інтернет-ресурс. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B0\\_%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0\\_\(%D0%B3%D1%80%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_(%D0%B3%D1%80%D0%B0))
6. Мамо, «Синій кит» повернувся: історія 10-річного хлопчика, який вистрибнув із 6-го поверху через «гру смерті». Інтернет-ресурс. URL : <https://life.pravda.com.ua/society/2022/10/12/250791/>



**Давиденко Антон Андрійович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **РОЛЬ СУДОВИХ ДЕБАТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

На сьогодні Судові дебати є важливою складовою кримінального судочинства і відіграють важливу роль у процесі прийняття рішень судом. Проте є необхідність дослідити роль судових дебатів у сучасних реаліях.

Судові дебати відбуваються після того, як були викладені всі свідчення, докази та дослідження, що стосуються справи.

У статті «Судові дебати у кримінальному провадженні» вказано, що основу судових дебатів становлять промови учасників судового розгляду. Також, проаналізувавши статтю, можна сказати, що у своїх рішеннях щодо обвинуваченого суд враховує оцінку його дій, аналіз доказів, що були розглянуті в суді, і формулює висновки про винуватість або невинуватість обвинуваченого, а також про кваліфікацію дій, міру покарання і рішення щодо цивільного позову та інших питань, що стосуються вироку [1, с. 185].

Так, Н.Р. Бобиченко зазначає у своїй праці, що учасники, такі як: прокурор, потерпілий та його представник, законний представник, цивільний позивач та його представник, цивільний відповідач та його представник, обвинувачений, його захисник та законний представник, а також представник юридичної особи, щодо якої проводиться провадження, – мають можливість виголошувати свої промови, що і становить зміст судових дебатів. Кожному з них надається можливість виступити з промовою один раз [2].

Ольга Олійник у своїй праці «Мистецтво судових дебатів» вказує, що судові дебати виконують дві взаємопов'язані функції:

- а) комунікативну – сприяють обміну думками й судженнями учасників судового процесу;
- б) інформативну – містять інформацію про досліджувані події й дані, що підтверджують обґрунтованість висновків і пропозицій [3].



Так, Володимир Кравчук у своїй праці «Виключне право адвоката на представництво в суді» зазначає, що судова аргументація захисника-адвоката пов'язується з особливостями його процесуального статусу, з вимогами, які до нього пред'являються з урахуванням його процесуальної функції, а тому захисник тлумачить факти і застосовує право не в інтересах дотримання правопорядку, а в інтересах конкретної приватної особи. Під час судових дебатів адвокат намагається ефективно опанувати основні положення промови обвинувача-прокурора, підтримати позиції інших учасників судового процесу, які стоять на захисті, та презентувати нові докази, які не були зафіксовані на етапі досудового розслідування і можуть вплинути на достовірність звинувачень [4].

У свою чергу, необхідно дослідити і протилежну сторону, а саме промову прокурора. Найбільш влучно у своїй праці «Морально-етичні засади судової промови прокурора» аргументував І. Козьяков, який зазначив, що, приймаючи рішення про підтримання обвинувачення в судових дебатах, прокурор має бути повністю переконаний і беззаперечно вірити в те, що представлені ним докази є допустимими, достовірними, належними та в цілому достатніми для обґрунтування обвинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення перед судом, усвідомлюючи при цьому, що жоден із доказів не здобутий незаконним шляхом чи всупереч законній процедурі. А тому у своїй промові прокурор повинен бути максимально об'єктивним при формулюванні пропонуваного суду висновку щодо того, в чому, на його думку, винен обвинувачений [5].

Отже, проаналізувавши позиції науковців, дійшли висновку, що судові дебати відіграють вирішальну роль у кримінальному судочинстві, оскільки дають можливість сторонам висловити свої думки про факти і докази, викладені в справі, та аргументувати свої позиції, а суддям – зробити обґрунтоване рішення на підставі встановлених фактів та доказів.

#### Література:

1. Гарасимів О. І., Захарова О. В., Ряшко О. В. Судові дебати у кримінальному провадженні. URL : <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/1668/1/perspectives-of-world-science-and-education-2-4.10.19%20%281%29.pdf#page=185>
2. Бобиченко Н. Р. Судові дебати у кримінальному провадженні: суть, завдання, значення, зміст. *Право і суспільство*. URL : [http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4\\_2022/55.pdf](http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4_2022/55.pdf).
3. Олійник О. Мистецтво судових дебатів : навч. посібник. К. : Кондор, 2010. 258 с.
4. Кравчук В. Виключне право адвоката на представництво в суді. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2016. № 2. С. 2–7.
5. Козьяков І. Морально-етичні засади судової промови прокурора. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2(14). С. 94-101. URL : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/>



*Данилюк Юлія Олександрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ФОНОВІ ЯВИЩА ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ**

Будь-що у світі не виникає без причини і відповідно не зникає просто так. Усе має своє підґрунтя та все взаємопов'язане. І злочинність не є винятком.

Злочинність є окремим явищем, яке вказує на сукупність кількісних та якісних показників вчинюваних кримінальних правопорушень у певний період часу на тій чи тій території. Поняття кримінологічної детермінації тлумачить взаємозв'язок суспільної свідомості через відносини вже окремих індивідів, які в майбутньому породжують злочинність [1, с. 1].

Передумовами утворення злочинності є наявність окремого спектру причин. Такі причини формуються в системі суспільних відносин через вплив негативних явищ, які, у свою чергу, створюють придатні умови для зародження та подальшого формування злочинності. У кримінологічній науці такі явища прийнято називати фоновими. Традиційно до фонових явищ відносять пияцтво, наркотизм, соціальний паразитизм, проституцію, безпритульність, проте цей перелік не є вичерпним, і щороку все більш розширюється. У свою чергу, вплив фонових явищ нерозривно пов'язаний із кримінологічною детермінацією.

Вплив фонових явищ на процес формування злочинності присутній завжди, адже все, що нас оточує, у майбутньому і віддзеркалюється в нашій поведінці і на нас як особистостей загалом.

Кримінологія як наука вивчає злочинність щодо всіх виявів правопорушень, відповідно – і всіх кримінальних правопорушень, що містяться у Кримінальному кодексі України (далі – КК України). У розділі XII Особливої частини КК України передбачені норми, які вказують, що саме варто вважати порушень проти громадського порядку та моральності на рівні кримінального законодавства. У названому розділі передбачено посягання на два родових об'єкти – це громадський порядок та моральність. У цьому дослідженні увага приділена саме нормам щодо моральності.

У Законі України «Про захист суспільної моралі» від 20.11.2003 р. №1296-IV зазначено, що саме нам варто розуміти під поняттям «суспільна мораль», а саме – «це система етичних норм, правил поведінки, що склалися в суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість» [3].

Варто задати питання: що ж саме є підґрунтям для того, щоб особа вчиняла кримінальні правопорушення проти моральності? Усі зазначені фактори і будуть вважатись фоновими явищами, які певним чином впливають на детермінацію злочинності у вказаній сфері.

Зокрема, варто звернути увагу на таке явище, як відсутність освіти у суб'єкта, що вчиняє правопорушення. Як такого прямого зв'язку (кореляційної залежності) між рівнем освіти злочинців та їхньою поведінкою щодо вчинення кримінальних правопорушень проти моральності немає, проте рівень освіти впливає на правосвідомість, на здатність здійснити правильний вибір поведінки у тій чи тій ситуації [2, с. 217].

Не менш важливий вплив на формування злочинності, зокрема щодо моральності, вчинює сфера інтересів та занять. Здебільшого аморальний спосіб життя ведуть саме ті особи, що не мають постійного місця роботи чи навчання. Неприйнятне ставлення до праці та схильність до паразитичного існування негативно позначаються на розвитку їх особистості, загострюють відносини з оточуючими й певною мірою обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у сфері моральності [2, с. 217]. Це, у свою чергу, є одним із фоновим явищ – соціальний паразитизм.

Щодо впливу наступних фонових явищ, таких як: пияцтво, наркотизм, – то вони є збудниками злочинності щодо більшості кримінальних правопорушень. Небезпека таких фонових явищ полягає в тому, що вживання алкогольних та наркотичних засобів, вперше за все, впливає на стан особи-злочинця, зокрема, спричинюючи залежність у вказаних осіб. Згідно із звітними даними за 2022 рік, у стані алкогольного сп'яніння найбільше було вчинено кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 297 КК України, що стосуються наругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого, що становить 27,5 % від загальної кількості осіб, засуджених за вказаною нормою [4].

У свою чергу, під дією наркотичних засобів більш за все було вчинено саме кримінальних правопорушень щодо жорстокого поводження з тваринами (а саме за кваліфікуючою нормою – ч.3 ст. 299 КК України). Від загальної кількості засуджених осіб за цією нормою статті – це 11,2 % [4].

Отже, у детермінації злочинності важливе значення відіграють фонові явища. Це дозволяє простежити закономірності, які виникають із впливу таких явищ, на криміногенну ситуацію в державі, оскільки такі явища є негативними і відповідно порушують загальноприйняті норми і правила поведінки осіб. А тому фонові явища негативно впливають не тільки на особі злочинця, так і на всю злочинність у державі.

Дослідження фонових явищ, зокрема і тих, що є виявом злочинності у сфері моральності, є необхідним, адже сприятиме прогнозуванню приблизної картини криміногенної ситуації на декілька років вперед, і дозволить створювати необхідні засоби для їх протидії. Також варто

зазначити, що в теперішній проєвропейський напрямок розвитку України необхідним є переосмислення певних питань, зокрема щодо легалізації сфери надання послуг інтимного характеру; щодо впровадження ефективної системи оподаткування зазначеної діяльності тощо. Вважаємо, що вирішення вказаних питань дозволить значно зменшити кількість вчинених кримінальних правопорушень проти моральності.

#### Література:

1. Головкін Б. М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. № 1. URL : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals.pdf>
2. Лихова С. Я. Кримінологічна характеристика злочинів проти моральності. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1(10). 2016. С. 214 – 218. URL : [http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1\\_2016/49.pdf](http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2016/49.pdf)
3. Про захист суспільної моралі : Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2003, № 14, ст.192 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
4. Про склад засуджених : Звіт від 23.06.2018 № 325. URL : [https://court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/main\\_site/7\\_2022.xls](https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/main_site/7_2022.xls)



*Демчук Віктор Миколайович,*  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

### ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КАТУВАННЯ

Катування є вкрай поширеним правопорушенням сьогодні, оскільки в країні триває війна, і кількість катувань значно збільшилася, а отже – потрібно чітко розмежовувати саме катування від інших правопорушень для правильної кваліфікації. Для початку потрібно зазначити, що таке катування – це умисне діяння, котре має на меті вчинити щодо особи сильний фізичний біль або моральне страждання, зроблене з метою змусити її або, як внаслідок, іншу особу вчинити дії, котрі будуть зроблені не з її волі, до цього можна віднести заволодіння певною інформацією чи зізнатися у вчиненні певних дій, або має на меті покарати її або іншу особу за будь-які вчинки, вчинені нею чи іншою особою, у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або виявляється намір залякати [1].

Згідно зі ст. 127 ч.1 КК України катування є будь-яким умисним заподіянням саме сильного фізичного болю чи фізичного (морального) страждання. Саме ця, на перший погляд, невелика частина диспозиції цієї статті вказує на об'єктивну сторону складу цього кримінального правопорушення.

У цьому випадку, встановлюючи об'єктивну сторону катування, необхідно визначити в цій статті Кримінального Кодексу найімовірніші суспільно небезпечні наслідки катування, а саме: наявний фізичний біль, певні фізичні страждання, використання до жертви моральне страждання, позначивши їх виборність стосовно один одного; для визначення механізму вчинення згаданих наслідків використовується перш за все слово «заподіяння». Законодавець використав це для звернення більш детальної уваги на спрямованості настання наслідків у деяких складах кримінальних правопорушень. Якщо виходити з цього, катування є кримінальним правопорушенням з наявним у ньому матеріальним складом.

При встановленні об'єктивної сторони конструкції складу кримінального правопорушення катування окреслюється як одна із його ознак – наявність сильного фізичного болю. До фізичного болю належать певні фізичні, психічні, хімічні, біологічні, фактори. Враховуючи шкідливу дію попередньо названих факторів, відбувається порушення фізіологічної стійкості організму.

Фізичні страждання – це наявність будь-яких психічних страждань, котрі не утворюються самі по собі, а спричинені внаслідок небезпечних дій спрямованих на тіло особи, тобто на завдання фізичного болю [3, ст. 50].

Фізичний біль – це специфічний психічний стан людини, котрий формується комплексом фізіологічних процесів центральної нервової системи, спровокований надмірно сильними чи руйнівними подразненнями [3, ст. 50].

Страждання – це моральні почуття, певний емоційний перебіг стану людини у вигляді невідконтрольних хвилювань, котрі травмують психіку, здоров'я, зачіпають настрій, самопочуття та інші цінності [3, ст. 50].

Емоційний профіль страждання є найскладнішим, враховуючи те, що власне страждання як окреме явище трапляється вкрай рідко. У звичайному житті воно спостерігається у вигляді страху, гніву, імпульсивності особи, афекту, певних почуттів провини, психічної напруженості, котра переслідує людину, посттравматичних стресових станів, сорому, інших негативних психічних та емоційних станів. Найбільш популярним є перебування особи у стані страждань і страху, страждань та стресу (фрустрації) [3, ст. 51].

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується:

- 1) діями – певні умисні дії, котрі спрямовані саме на заподіяння особі сильного фізичного болю або моральними в поєднанні з фізичними стражданнями;
- 2) наслідками, котрі виявляються у вигляді сильного фізичного болю чи фізичного або морального страждання;
- 3) причинним зв'язком між вищенаведеними діями і наслідками.

Діями, які сконцентровані на заподіянні людині сильного фізичного болю або фізичного та морального страждання, можна вважати:

Побої – це множинне (два або й більше) заподіяння ударів саме по тілу потерпілого, котре не спричинило тілесних ушкоджень [2, ст. 3].

Мучення (чи заподіяння мук) – це деякі дії, котрі зазвичай пов'язані з довготривалим ненаданням людині їжі, пиття чи тепла, утриманням її в шкідливих для здоров'я умовах тощо [2, ст. 3]. До інших насильницьких дій можна віднести, наприклад, умисне легке та середньої тяжкості тілесне ушкодження, всілякі посягання на статеву недоторканність особи, діяння, схожі на мордування, та інші, але слід зауважити, що цього списку не потрібно відносити побоїв і мучення, форми насильства [2, ст. 3].

На думку Ю. Кричуна, проблема об'єктивної сторони катування має важливе для визначення самого складу правопорушення, оскільки потрібно відмежувати їх із суміжними складами [5].

Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 189 ККУ відповідальність за вимагання, з об'єктивного боку, є побої, мучення, мордування та інше. Внаслідок цього потрібно розмежувати ці склади злочину для правильної кваліфікації злочину [5].

Відповідно до звіту громадської організації «Харківська правозахисна група», котра провела моніторинг у 40 місцях позбавлення волі, вказано, що 400 людей звернулися про надання їм правової допомоги, які постраждали від катувань у 2020 році [6].

Також відповідно до статистики, котру надав Офіс Генерального прокурора у 2019 році, зареєстровано 164 провадження, із яких тільки 24 справи було розглянуто. Усі інші 140 проваджень залишилися без розгляду, оскільки, в більшості з них не було знайдено об'єктивну сторону даного злочину [7].

Отже, можна зробити висновок, що об'єктивна сторона катування є вкрай важливим елементом складу цього кримінального правопорушення, оскільки, за своїми ознаками, катування повинно відмежовуватись від деяких суміжних складів правопорушень. Чітке його визначення дає змогу для правильної кваліфікації правопорушення та подальшого вироку суду. Варто зазначити те, що статистика є негативною щодо кількості фактів катування в Україні, а отже, необхідно покращити соціального стану суспільства та кримінального законодавства.

### Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Верховна рада України*. 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Коментар до статті 127. Каткування. ККУ. 2014. URL : <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/1807-127.html>.
3. Мигур В. О. Кримінально-правова характеристика каткування (ст. 127 КК України) : дис. канд. юр. наук. Київ, 2016. 109 с.
4. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки каткування. *Студ Файл*. 2014. URL : <https://studfile.net/preview/5129577/page:3/>.
5. Кричун Ю. Проблема відмежування каткування від деяких суміжних складів злочинів. *Підприємство, господарство і право*. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/46.pdf> (дата звернення: 27.03.2023).
6. Толерантність українців до незаконного насильства зростає – правозахисники. *Права людини в Україні*. URL : <https://khp.org/1593100576> (дата звернення: 27.03.2023).
7. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. *Генеральна прокуратура України*. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 27.03.2023).



**Дорошук Олександр Олександрович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТА НАЙМАНСТВА

XX століття відзначилось досить великою кількістю збройних конфліктів, які зачепили не лише одвічні території військової сфери, тобто Європу, а й увесь світ. Сукупність дрібних зіткнень та постійних змагань між великими державами за пальму першості у «Старому світі», що розпочалася у XIX столітті, мали серйозні наслідки для наступних поколінь. Сучасність також не порушує цих традицій, та досі у, здавалося б, демократичному та досить сильно лібералізованому світі знаходиться місце для збройних конфліктів. Проблема найманства почала особливо гостро поставати якраз після закінчення однієї із найбільш кровопролитних воєн новітнього часу – Другої світової війни. Інституція, яка взяла активну участь у розробці міжнародних нормативно-правових актів, що мали на меті конкретизувати таке діяння, як найманство, та внести його до переліку міжнародних злочинів, була Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Необхідність встановлення відповідальності за це діяння не оскаржувалась жодним із політиків чи правників провідних країн того часу.

Взагалі, перші згадки про найманців, що використовують у міждержавних конфліктах, відомі ще з часів античності, особливо часто їх використовували для того, щоб досягти паритету із протилежною воюючою стороною у якомусь певному роді військ (Ахеменідська держава активно використовувала найманців, вихідців із Греції, під час греко-персидських воєн та завоювань Александра Македонського, тому що власна піхота була погано навчена на наголову програвала грецькій, чого не скажеш про перську кінноту). У більш сучасні періоди найманці часто використовувались як військові з'єднання, що нічим не гірші власне національних, як це було в XVIII ст. із найманими гренадерами герцогства Нассау під час війни за іспанський спадок у 1703 р. чи Семилітньої війни 1756 – 1763 рр.

Щодо актів, які здійснюють правове регулювання цього питання, належать:

- Гаазька конвенція про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни 1907 р.;
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р.;
- Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і

навчанням найманців 1989 р. (статус цього документа не є однозначним, адже ратифікувала її досі доволі незначна кількість країн) [1, с. 142].

Національним законодавством також криміналізовано це діяння внаслідок виконання зобов'язань, що виникли в Україні після ратифікації Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. Статтею 447 Кримінального кодексу України передбачено кримінально-правову відповідальність за це діяння, а у примітці винесено ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони, які дозволяють ідентифікувати особу як найманця.

В уже раніше зазначеній Міжнародній конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 1989 р. (далі – Конвенція) у ст. 1 міститься вичерпний перелік ознак суб'єкта цього діяння. Так, відповідно до п. 1 ст. 1 Конвенції найманцем є особа, яка спеціально завербована на місці конфлікту або за кордоном, щоб битися у збройному конфлікті; беручи участь у воєнних діях, керується, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду і якій дійсно обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває у конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи виплачується комбатантам такого ж рангу і функції, які входять до особового складу збройних сил цієї сторони; не є ні громадянином сторони, що перебуває у конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, що контролюється стороною, яка перебуває у конфлікті; не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває у конфлікті; не послана державою, яка не є стороною, що перебуває у конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил.

Додатково, для більшої конкретизації у п. 2 ст. 1 Конвенції найманцеві притаманні такі ознаки:

- спеціально завербована на місці або за кордоном для участі у спільних насильницьких діях, спрямованих на:
  - повалення уряду або інший підрив конституційного порядку держави або
  - підрив територіальної цілісності держави;
  - беручи участь у таких діях, керується, головним чином, бажанням одержати значну особисту вигоду і яка спонукається до цього обіцянкою виплати або виплатою матеріальної винагороди;
  - не є ні громадянином, ні постійним жителем держави, проти якої спрямовані такі дії;
  - не надіслана державою для виконання офіційних обов'язків;
  - не входить до особового складу збройних сил держави, на території якої здійснюються такі дії [2].

Також подібні ознаки зазначено і в Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р. Проте на практиці всі подібні ознаки не дозволяють належним чином ідентифікувати та покарати найманця, адже відповідно до п. 1 ст. 47 цього протоколу найманець не має права на статус комбатанта, тобто безпосереднього учасника бойових дій; це і означає, що він не має права на статус військовополоненого в разі потрапляння у полон. Проте в усіх цих переліках ознак, як у п.п. б) п. 1 ст. Конвенції чи п.п. с) п. 2 ст. 47 Протоколу, наявне твердження про те, що особа не визнається найманцем, якщо її матеріальна винагорода буде відповідати винагороді військовослужбовця її рангу тієї країни, на боці якої вона воює, або якщо обіцяна винагорода не перевищує ту, яку отримують військовослужбовці в армії. Це ж положення викликає складнощі і при застосуванні п. 3 ст. 45 цього ж Протоколу, стосовно осіб визначення статусу яких у конфлікті ускладнено, в якому зазначено, що таким особам надається захист, передбачений ст. 75 Протоколу. Доцільно зазначити, що у примітці до ст. 447 ККУ спірних ознак, які дозволяють уникнути кримінальної відповідальності особі, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею, – не вказано [3].

Доволі цікавим є п.п. с, е) п. 2 ст. 47 Протоколу також стосовно того, що дозволяє відмежувати добровольців та найманців. Так, найманець приймає одну зі сторін конфлікту, переслідуючи лише власні інтереси, а не зважаючи на власні політичні вподобання чи діяльність держави, а також не бажає офіційно вступати до лав збройних сил країни, за яку він збирається

воювати (це означає, що відповідальність за дії, вчинені ним під час збройного конфлікту, не бере на себе та держава, яка його ж використовувала). На відміну ж від найманця, діяльність добровольця є цілком правомірною, що підтверджується Конвенцією про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни (V) від 18.10.1907 р. Доброволець включається до складу збройних сил країни, за яку воює, що і робить його комбатантом, а отже, відповідно до ст. 3 IV Конвенції про закони і звичай війни на суходолі та додаток до неї (Положень про закони і звичай війни на суходолі), воююча сторона є повністю відповідальною за всі дії, які вчиняє доброволець (відповідно до ст. 6 Конвенції про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни (V) від 18.10.1907 р., нейтральна держава, громадяни якої прийняли одну із воюючих сторін, не несе за це відповідальності). Також визначальним є той факт, що доброволець приймає сторону в конфлікті, керуючись власними переконаннями, а не матеріальним чи корисливим мотивом, що є важливою ознакою суб'єктивної сторони цього діяння [4, с. 68-70].

Таким чином, підсумовуючи все вищезазначене, можна сказати, що найманство є тяжким міжнародним злочином. Встановлення відповідальності за таке діяння необхідне, зважаючи на постійний характер воєн, які навіть у наші часи досі є «одним із засобів продовження політики іншими засобами». Правильна ідентифікація суб'єкта найманства за допомогою міжнародно-правових нормативних інструментів та чітке розмежування із діяльністю іноземних добровольців є складним процесом, але особливо важливим для вітчизняних правоохоронців у ці складні часи.

### Література:

1. Юртаєва К. В. Кваліфікація найманства: національний та міжнародно-правовий аспекти. *Форум права*. 2018. № 3. С. 141–148.
2. Конвенція від 04.12.1989, «Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців» № 995\_103.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.07.1977 р.
4. Наден О. В. Найманство як соціальне та кримінально-правове явище: сутність, новітні тенденції розвитку та проблеми протидії: монографія. Київ: Атіка, 2005. 264 с.



**Івановська Єлизавета Дмитрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ВЧЕННЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ НА ПРИКЛАДІ ДЖЕКА РІЗНИКА

Вчення про особу злочинця є важливою темою для кримінальної психології та кримінальної правосудності. Знання про особистісні характеристики злочинців може допомогти в розслідуванні злочинів, розумінні причин їхньої поведінки та розробці ефективних стратегій попередження кримінальної діяльності. Один з найбільш відомих злочинців в історії Джек Різник є прикладом, який може допомогти в дослідженні особистісних характеристик злочинців.

Джек Різник, або Джек-Патрач, є псевдонімом невідомого серійного вбивці, який діяв у Лондоні в 1888 році. Злочинець вбивав жінок, які працювали у сфері проституції, і після цього виконував жахливі акти зневаження їхніх тіл. Злочини Джека Різника були дуже відомі у світі, і до цього дня є одними з найбільш вивчених історій серійних вбивць [1].

Особистісні характеристики Джека Різника є темою дискусій у кримінальній психології. Було запропоновано багато теорій про його особистість та мотивацію, але жодна з них не є підтвердженою. Проте дослідники згодні, що дослідження особистісних характеристик Джека Різника може допомогти в розумінні природи серійних вбивць загалом.

Одна з головних теорій про мотивацію Джека Різника – це теорія про його сексуальну дисфункцію. Ця теорія стверджує, що Джек Різник був не здатний до здорового статевого життя, тому йому потрібно було шукати компенсацію в інших формах. Згідно з цією теорією, Джек Різник вбивав жінок, які відображали його внутрішні фантазії та прагнення, і виконував зневажливі акти з їхніми тілами, щоб отримати сексуальне задоволення [2].

Інша теорія про мотивацію Джека Різника – це теорія про його бажання звернути на себе увагу. Згідно з цією теорією, Джек Різник був людиною, яка відчувала недооціненість іншими та неповагу від них, тому він вирішив викликати паніку і створити атмосферу страху, щоб звернути на себе увагу і відчувати себе важливим.

Також існують теорії про те, що Джек Різник міг мати психічні проблеми, такі як: шизофренія, параноя або маніакальна депресія. Згідно з цими теоріями, Джек Різник був людиною, яка мала проблеми з розумінням реальності та соціальною взаємодією, що призвело до його насильницької поведінки [3].

Незалежно від того, яку теорію про мотивацію Джека Різника вибрати, дослідники згодні, що він був людиною зі складною особистістю та мав низку характеристик, які є загальними для багатьох серійних вбивць. Деякі з цих характеристик включають:

- нарцисизм: багато серійних вбивць мають високе піднесення свого «я», або нарцисизм. Це означає, що вони вірять у свою важливість та переваги порівняно з іншими людьми. Нарцисична особистість у серійних вбивць може виявлятися як бажання отримати славу та визнання або як бажання контролювати та маніпулювати іншими;

- садистичні нахили: багато серійних вбивць відчують задоволення від знущань та насильства, які вони заподіюють своїм жертвам. Це може виявлятися як фізичне насильство, так і психологічне тероризування;

- емоційна незрілість: серійні вбивці часто мають незрілу особистість та низький рівень емоційної інтелігентності. Вони можуть мати проблеми з контролем своїх емоцій, а також з розумінням та спілкуванням з іншими людьми;

- соціальна відчуженість: багато серійних вбивць відчуває себе відокремленими та відчуженими від соціуму. Вони можуть мати проблеми зі спілкуванням з іншими людьми, а також із пошуком місця у світі;

- неадекватна реакція на стрес: серійні вбивці можуть мати неадекватну реакцію на стресові ситуації, що може призвести до агресивної поведінки та насильства.

Уявлення про себе як про «виправдану жертву»: багато серійних вбивць відчуває себе як жертви обставин, що виправдовують їхню насильницьку поведінку. Вони можуть вважати, що життя ставило їх у нерівні умови порівняно з іншими людьми, тому вони мають право на помсту та насильство.

Загалом, вчення про особу злочинця на прикладі Джека Різника дозволяє нам краще розуміти психологічні характеристики серійних вбивць та їхні мотивації. Хоча Джек Різник був в ХІХ столітті, багато з його поведінки та характеристик відображають загальні тенденції серійних вбивць. Це включає нарцисизм, садистичні нахили, емоційну незрілість, соціальну відчуженість, неадекватну реакцію на стрес та уявлення про себе як про «виправдану жертву» [4].

Важливо зауважити, що не всі серійні вбивці мають однакові характеристики та мотивації. Є багато факторів, які можуть сприяти виникненню такої поведінки, включаючи дитячий травматичний досвід, генетичні та біохімічні фактори, а також культурні та соціальні чинники. Тому хоча вчення про особу злочинця на прикладі Джека Різника є цікавим та корисним для подальшого вивчення серійних вбивць, воно не може бути повністю універсальним для всіх випадків.

З метою попередження серійних вбивств та захисту суспільства від насильницької поведінки, важливо розуміти, які фактори можуть впливати на виникнення такої поведінки, як її можна виявити та запобігти їй. Для цього необхідно проводити подальше дослідження в галузі психології та кримінальної поведінки, а також розвивати методи профілактики та лікування серійних вбивць.



### Література:

1. Canter, D. (1994). *Criminal Shadows: Inside the Mind of the Serial Killer*. New York, NY: HarperCollins.
2. Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., & Ressler, R. K. (1992). *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crimes*. John Wiley & Sons.
3. Holmes, R. M., & DeBurger, J. (1988). *Serial murder*. Newbury Park, CA: Sage.
4. Schechter, H. (1989). *Serial killers: An encyclopedia of the disturbed*. McGraw-Hill.



**Ігнатенко Марія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ДЕРЖАВНА ЗРАДА

Державна зрада – це певна дія, де суб'єктом є громадянин України, котрий вчинив шкоду для суверенітету України, територіальній цілісності та недоторканості державних кордонів, обороноздатності військових, державній, економічній чи інформаційній безпеці України в різних її проявах: перехід на сторону ворога під час збройного конфлікту, шпигунство на користь ворога, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам інформації або вчинення певних дій під час проведення підривної діяльності проти України.

Отже, державна зрада посягає на декілька безпосередніх об'єкти, кожен з яких має в собі суспільні відносини у сфері охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки України.

Вважається, що для даного правопорушення притаманний спеціальний суб'єкт. Державну зраду може бути вчинено майже кожною особою, яка наділена загальними та спеціальними ознаками суб'єкта складу злочину, – від Президента нашої держави та до пересічної людини. Наявність громадянства іншої держави не є тим, що особа автоматично втрачає громадянство України, так як є спеціальна процедура припинення громадянства. Проте, дані норми важко застосувати відносно справ про втрату громадянства, вважаючи на те, що не наявний механізм підтвердження отримання іноземного громадянства, так як стаються випадки, коли інша держава не визнає обов'язково повідомляти Україну про надання свого громадянства тій чи іншій особі. Встановлено особливості суб'єктивної сторони складу злочину «державна зрада». Саме, що державна зрада вчиняється тільки із прямим умислом, так як відповідний злочин описаний так, що має формальний склад. Прямий умисел впливає з його мети – спричинити шкоду суверенітету, територіальній цілісності й недоторканності.

У ст. 111 КК України вказується на способи злочинної поведінки, кожна з яких в альтернативі створює самостійну дію об'єктивної сторони. Наприклад, законодавець визначає три самостійні способи державної зради: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; шпигунство; надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України.

Демо аналіз першому, вчинення яких саме діянь свідчитиме про такий спосіб державної зради, як перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. При кваліфікації вчиненого важливим, зокрема, є визначення сторін конфлікту у разі оголошення воєнного стану або сторін збройного конфлікту. Відсутність ворожої сторони виключає кваліфікацію вчиненого при переході на цю сторону в умовах воєнного стану як державну зраду.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 111 КК України, може не знати напевно, на який об'єкт посягає його діяння, але він неодмінно повинен розуміти, що заподіює шкоду національній безпеці держави. Усвідомлення фактичних ознак об'єкта відбувається під час вчинення державної зради через усвідомлення об'єктивних ознак злочину, саме суспільно небезпечного діяння, предмета посягання (у випадку вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 ККУ, способом шпигунства).

Наприклад, в умовах протистояння під час вторгнення чужих військ на територію України та посягань ними на територіальну цілісність держави військовослужбовець присягає владі іноземної держави та схиляє інших військовослужбовців до переходу на 120 сторону збройних сил держави-агресора. У цьому разі злочинець чітко усвідомлює, що своїми діями порушує норми Конституції та військових статутів, відповідно до яких він зобов'язаний обороняти Україну, захищати її суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність інше.

В. О. Навроцький правильно зазначає, що ознаки складу злочину є тими ознаками, за якими проводиться зіставлення (порівняння, розмежування) злочинів. Збіг ознак свідчить про те, що порівнювані злочини є суміжними. Відмінність між окремими ознаками свідчить, що злочини відрізняються між собою. «Розмежування складів злочинів чи не найскладніше у виборі правової норми, адже воно вимагає не просто знання окремих посягань, а й розуміння відмінностей між ними». Якщо кваліфікація – це вибір кримінально-правової норми, що передбачає певне суспільно небезпечне діяння, та закріплення цього вибору в юридичному акті, то розмежування полягає у відшуканні ознак, які індивідуалізують склад того чи іншого злочину, що дозволяє відрізнити його від суміжних складів злочин. Це сприятиме правильній кваліфікації діяння, а в кінцевому результаті – реалізації принципу законності під час розгляду кримінального провадження. Теорію розмежування складів злочинів розвинула, а, по суті, створила Л. П. Брич. Склад злочину, – каже Л. П. Брич, – це складна конструкція, система, утворена сукупністю елементів, які сформовані ознаками складу злочину. «Порівняння ж, як діяльність мислення, у якій втілений процес розмежування складів злочинів, повинно відбуватися на рівні первинного – найменшого елемента системи, в нашому випадку – ознаки складу злочину». Критерієм розмежування суміжних складів злочинів є саме їхні ознаки, а не склад злочину загалом або його елементи. Ознаки складу злочину, за логікою, є «конкретними поняттями, тими, які відтворюють певний предмет у його цілісності». На думку Є. В. Фесенка, суміжними є склади злочинів, які мають схожі ознаки у різних комбінаціях. Відтак роль критеріїв відмежування виконують відмінні ознаки. Слід зазначити, що у кримінально-правовій літературі наводиться чітка ієрархічна система відмінних ознак: від загальних до окремих, від вищого рангу – до нижчого. Їх виокремлюють три різновиди: 1) склади не мають між собою жодної спільної ознаки, крім осудності та віку, з якого настає кримінальна відповідальність; 2) склади мають невелику кількість загальних ознак; 3) склади повністю тотожні, за винятком однієї ознаки. Звісно, проблема розмежування постає лише щодо споріднених – суміжних – злочинів, тобто таких, які збігаються за низкою своїх характерних ознак. Розмежування різних складів злочинів зазвичай здійснюється за кількома ознаками. Тобто, як зазначає Л. П. Брич, «відправним пунктом, моментом для розмежування в ході кримінально-правової кваліфікації є наявність у вчиненому ознак, що відповідають ознакам одночасно кількох складів злочинів». Що більше є розмежувальних ознак, то чіткішим і більш очевидним є розмежування між ними.

Але не всі ознаки складу злочину можуть виконувати роль розмежувальних, оскільки кримінально-правова кваліфікація здійснюється лише на підставі ознак, які мають значення для кваліфікації. В. О. Навроцький зазначає, що розмежувальними ознаками окремих злочинів є тільки обов'язкові ознаки складу, які прямо передбачені в диспозиції відповідних статей Також, повністю поділяємо думку В. О. Навроцького з приводу того, що неможливо також розрізняти злочини за загальним об'єктом, причиновим зв'язком, загальними ознаками суб'єкта злочину. Правильність вибору конкретної кримінально-правової норми, що передбачає вчинений злочин, залежить від точності виявлення місця і зв'язків конкретних складів злочинів у системі складів злочинів зі спільними ознаками. Наведемо приклад із практики, де особи обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111 КК України та ч. 1 ст. 114 КК України. Так, у листопаді 2009 р. заступник директора з технічних питань Федерального державного унітарного підприємства «Завод «Електроприбор» громадянин РФ, діючи умисно та усвідомлюючи, що своїми діями завдає шкоди національній безпеці України у сфері оборони, вступив із громадянином України у злочинну змову, спрямовану на збирання з метою передачі іноземній організації – ФДУП «Завод «Електроприбор» – відомостей, що становлять державну таємницю, які містяться в блоках до станції постановки перешкод МП-405-1. Відповідно до заздалегідь обумовленого єдиного плану і розподілу ролей, останній мав здійснити дії щодо доступу до блоків станції постановки перешкод МП-405-1, які

містять відомості, що становлять державну таємницю України, після чого, діючи спільно з громадянином РФ, придбати їх. Так, громадянин України встановив контакт із військовослужбовцем військової частини А4068 м. Севастополь, який мав допуск і доступ до блоків станції постановки перешкод МП-405-1, і запропонував йому за грошову винагороду зібрати та передати їх для подальшої передачі ФДУП «Завод «Електроприбор» вказані блоки, у тому числі й ті, які містять відомості з обмеженим доступом. Згодом 25 січня 2010 р. громадянин України прибув до м. Севастополь, де зустрівся з військовослужбовцем та узгодив із ним конкретний план незаконного придбання таємних відомостей з подальшою їх передачею за грошову винагороду іноземній організації. Після передачі зазначеному військовослужбовцю грошових коштів за блоки до станції постановки перешкод МП-405-1 на автомобілі прибули до орендованого ним гаражу, де зберігались вказані блоки для їх отримання. Цього дня у ході проведення оперативно-розшукового заходу «контрольоване постачання» після отримання зазначених блоків у вказаному гаражі співробітниками Служби безпеки України було виявлено та припинено злочинні дії громадянина України щодо збирання з метою передачі представнику іноземної організації відомостей, що становлять державну таємницю, які містяться у блоках до станції постановки перешкод МП-405-1. Таким чином, органом досудового розслідування дії злочинців (громадянина України та громадянина Російської Федерації) правильно кваліфіковані за статтями, які передбачають кримінальну відповідальність за державну зраду і шпигунство. Також, не потрібно виключати випадки, коли дії особи одночасно слід кваліфікувати за ст. 111 та ст. 114 КК України. Зокрема, О. О. Дудоров та Є. О. Письменський слушно стверджують, що за сукупністю злочинів діяння може бути кваліфіковано лише тоді, якщо шпигунські дії протягом певного періоду особа вчиняла будучи громадянином України, а протягом іншого періоду – будучи іноземцем.

Отже, узагальнюючи цю тему, можна зробити висновок, що тема державної зради є досить складною і актуальною проблемою в багатьох країнах світу. Вона пов'язана зі зрадою національних інтересів та безпеки держави з боку її внутрішніх чи зовнішніх ворогів. Державна зрада може мати різноманітні прояви, такі як шпигунство, тероризм, диверсія, підлив державної влади, розкрадання державного майна та інші. Такі дії завдають серйозної шкоди державі, її національній безпеці, економіці та іншим сферам життя. Боротьба з державною зрадою є важливим завданням держави і суспільства. Для цього необхідно розвивати ефективні механізми контролю та запобігання діям, що загрожують національній безпеці, а також забезпечувати суворе покарання винних осіб.

Тому, державна зрада є серйозною проблемою, і для боротьби з нею необхідно забезпечувати ефективний контроль та покарання винних осіб, при цьому захищаючи конституційні права та свободи громадян.

### Література:

1. Кончук Н. С. Кримінальна відповідальність за державну зраду: дис. канд. юр. наук : 081 / Кончук Наталія Сергіївна. Львів, 2019. 218 с.
2. Державна зрада – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій – WikiLegalAid. URL : [https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Державна\\_зрада](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Державна_зрада) (дата звернення: 03.04.2023).
3. Державна зрада: все, що треба знати – Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції. Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції – (м. Дніпро). URL : [https://psjust.gov.ua/post\\_news/державна-зрада-все-що-потрібно-знати/](https://psjust.gov.ua/post_news/державна-зрада-все-що-потрібно-знати/) (дата звернення: 03.04.2023).
4. Державна зрада і диверсія: кримінальна відповідальність. Реанімаційний Пакет Реформ. URL: <https://rpr.org.ua/news/derzhavna-zrada-i-dyversiya-kryminalna-vidpovidalnist/> (дата звернення: 03.04.2023).
5. Журнал Юридична наука. URL : <http://legal.nam.edu.ua/journal/n-3-2016.pdf#page=109> (дата звернення: 03.04.2023).



*Ищук Андрій Олександрович,  
здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Принцип гласності та відкритості у кримінальному процесі є одним з основних принципів, які забезпечують справедливість та довіру громадськості до правосуддя. Наприклад, у п. 6 ч. 2 ст. 129 Конституції України (далі – КУ) гласність судового процесу віднесено до основних засад судочинства. Гласність і відкритість судового процесу є засадничими основами організації судової влади, що впливає зі статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України їх віднесено до загальних засад кримінального провадження.

Тому можемо спостерігати, що законодавець приділив багато уваги закріпленню та обґрунтуванню розглядуваних принципів, що свідчить про їхню важливість як у судоустрої в цілому, так і в кримінальному процесі України.

Якщо проаналізувати ці два принципи, то можна помітити, що термін «гласність» є більш широким, ніж термін «відкритість», адже саме по собі вміщує зміст терміна відкритості. Тому з впевненістю можна вважати відкритість елементом гласності. Також у КПК України можна спостерігати, що ці терміни розміщені в одному термінологічному ряді та жодним чином не розмежовуються. Тобто гласність у кримінальному процесі – це відкритий судовий розгляд. Однак поняття гласності кримінального судочинства не обмежується відкритістю судового розгляду. Воно є значно ширшим, оскільки разом із правом на звернення до судових інстанцій, доступністю процедури провадження у справі до початку власне процедури судового провадження – важлива гарантія забезпечення самої можливості правосуддя, безпосередньої реалізації принципу його гласності [1, ст. 78].

Принцип гласності та відкритості передбачає, що судові засідання повинні бути відкриті для громадськості, яка має право бути присутньою на них. Застосування принципу відкритості та публічності є необхідним для забезпечення справедливого судочинства та довіри громадськості до нього. Цей принцип дозволяє відстежувати процес розгляду справи та переконатися в законності та обґрунтованості прийнятих рішень. Принцип відкритості також передбачає право громадян України на інформацію про кримінальну справу. Це право допомагає забезпечити публічний нагляд за діяльністю правоохоронних органів та судів.

Також нещодавно ми могли стикатися із нововведеннями до розглядуваних принципів. Зокрема це стосується пандемії коронавірусу. Законодавець додав, що слідчий суддя, суд можуть прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь у судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи. Таке обмеження доступу осіб до судового процесу є виправданим, адже недотримання мір безпеки може призвести до поширення вірусу, а також до інших негативних наслідків.

Практика Європейського суду з прав людини (далі – Суд) містить певні правові позиції щодо гласності та відкритості кримінального провадження. Так, безпідставне обмеження щодо забезпечення відкритості судового розгляду в першій інстанції як шляхом прийняття необґрунтованих рішень про здійснення провадження в закритому судовому засіданні міститься і в справі «Шагін проти України». Національним судом було ухвалено рішення про закриті судові провадження з міркувань запобігання розголошенню відомостей про свідків і потерпілих та забезпечення безпеки учасників судового процесу. Проте Суд зазначив, що міркування безпеки повинні бути достатньо переконливими і повністю поясненими, чого зроблено не було [2, п. 65].

У справі «Лучанінова проти України», заявниця скаржилася, що розгляд її справи не був публічним. У свою чергу, суд повторює, що проведення публічних судових засідань є основоположним принципом, закріпленим у п. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція). У цій справі доступ громадськості до судового розгляду був обмежений фактично, що слугувало очевидною перешкодою принципу публічності. Зокрема, розгляд справи відбувся в диспансері з обмеженим доступом. Також суд не дозволив іншим особам, окрім учасників провадження, залишитися в палаті, де відбувався розгляд, або входити до неї. Наостанок, була відсутня інформація про дату та місце засідання. Тому відповідно в цій справі мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю публічного розгляду справи [3, п. 56].

Схожим є рішення у справі «Ріпан проти Австрії», де слухання відбувалося в Гарштенській в'язниці. Розклад проведення слухання розіслали засобом масової інформації. Однак, окрім оголошення у звичайному порядку якихось особливих заходів, наприклад, таких, як: окреме оголошення на дошці окружного суду із зазначенням у разі потреби того, як дістатися до в'язниці, з чіткою вказівкою щодо умов доступу, – не вжили. Також слухання провели рано-вранці у приміщенні, яке хоч і не було настільки мале, щоб не вмістити присутніх, але, як видається, не було обладнане як звичайна зала судових засідань. Отже, суд дійшов висновку, що національний суд не вжив достатніх компенсаційних заходів, щоб урівноважити негативні наслідки, які проведення судового розгляду в справі заявника в закритій зоні в'язниці мало для його публічного характеру [4, п. 30].

Підсумовуючи вищезазначене, у своїх рішеннях суд наголошує на тому, що принцип відкритості та публічності не може бути обмеженим, крім випадків, коли це необхідно для захисту інтересів справедливості або національної безпеки. Це означає, що винятки повинні бути обґрунтованими і не повинні порушувати основні принципи справедливого процесу та прав людини. Практика ЄСПЛ свідчить про те, що відкритість та публічність у кримінальному процесі є необхідною умовою для забезпечення справедливого судочинства та довіри громадськості до нього.

Тому принцип гласності та відкритості у кримінальному процесі є важливим засобом забезпечення прав людини та справедливого судочинства. Застосування цього принципу має бути обґрунтованим та здійснюватися з урахуванням інтересів сторін у справі. Цей принцип забезпечує довіру громадськості до судової системи та впливає на ефективність забезпечення прав людини, що в умовах сьогодення є дуже важливим.

#### Література:

1. Вільгушинський В. Проблеми визначення суті і змісту принципів гласності та відкритості як фундаментальних основ кримінального судочинства в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Т. 2, № 50. С. 77–82.
2. Шагін проти України (Заява № 20437/05): рішення Європейського суду з прав людини від 10 грудня 2010 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SO6419> (дата звернення 04.03.2023);
3. Лучанінова проти України (заява № 16347/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 9 червня 2011 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SO000237> (дата звернення 04.03.2023);
4. Ріпан проти Австрії (Riepan v. Austria), (заява № 35115/97): рішення Європейського суду з прав людини від 14 листопада 2000 року. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-58978> (дата звернення 04.03.2023).



*Крилова Яна В'ячеславівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ІНФОРМАЦІЙНА ВІКТИМІЗАЦІЯ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ З 2022 РОКУ**

Україна від моменту своєї незалежності стала свідком постійної експансії національного інформаційного простору, яка за останні декілька років набула небачених масштабів. Це призвело до віктимізації певних груп населення та спричинило різноманітні девіації у їх поведінці. Особливо типовими явищами вітчизняного медіа-простору останнім часом стали дезінформація та пропаганда [1, с. 49]. При цьому варто відзначити, що в країні-агресорці пропаганду використовують дуже активно. Пропаганда для російського населення – це процес цілеспрямованого впливу на громадську думку та переконання людей з метою формування певної ідеології або підтримки певної політики. У росії пропаганда використовується як інструмент державної політики для контролю громадської думки та забезпечення підтримки влади.

Для початку слід пояснити термін «віктимність». Одним із основоположних термінів віктимологічної науки є поняття «віктимізація», введене у правову літературу Л. В. Франком. Під віктимізацією він розуміє процес перетворення особи на реальну жертву або кінцевий результат такого процесу [2, с. 147]. Загалом, це складне соціально-психологічне явище, яке можна ілюструвати сукупністю жертв, які зазвичай спричиняють серйозну соціальну проблему [3, с. 5]. На думку В.В. Голіни, віктимізація – процес набуття або збільшення віктимності на індивідуальному або масовому рівнях, що підкоряється закону детермінації [4, с. 93]. Під час війни інформаційна віктимізація означає використання збройного конфлікту для збільшення впливу на населення через маніпулювання інформацією та створення враження, що одна сторона або конфлікт у цілому є правильним, а інша – неправильною. Цей процес може включати дезінформацію, пропаганду та інші методи впливу на настрої населення. Інформаційна віктимізація має негативний вплив на суспільство, так як сприяє формуванню негативних соціальних патернів, наприклад, сприйняття інформації на емоційному, а не на раціональному та критичному рівні, недовіра до влади, виховання ненависті до опонентів та відчуття небезпеки в державі.

Україна зазнала численних випадків інформаційної віктимізації у різних сферах, таких як: політика, соціальні мережі та ЗМІ. Російська інформаційна війна проти України розпочалася задовго до розгортання російсько-українського конфлікту в Криму у 2014 році. Але з початком війни на сході України російські ЗМІ та пропагандисти збільшили свої зусилля, використовуючи військову кампанію, щоб збільшити свій вплив на українське населення та зміцнити свій контроль над регіоном [5]. Російська інформаційна війна в Україні охоплює різноманітні аспекти, такі як: дезінформація, пропаганда, фейки, спроби дискредитувати уряд та армію України, маніпулювання громадською думкою та створення віртуальних груп, які підтримують російську агресію.

У період повномасштабного вторгнення РФ на територію України з 2022 року інформаційна віктимізація може стати важливим фактором. Російська пропаганда використовуватиме різні методи, щоб впливати на думки і погляди населення, створювати хибні стереотипи та спотворювати факти. Наприклад, активно поширюються фейкові новини та спотворення фактів, щоб створити сприятливий образ військових дій на території України з боку росії. Російські ЗМІ активно розповсюджують інформацію про дії України, які, на думку росії, є провокацією, що може стати приводом для військової реакції. Крім того, можуть використовуватися інші методи, такі як: маніпулювання емоційним станом населення, створення образів «ворога» та «свого», посилення патріотичних настроїв, інструменталізація релігійної ідентичності тощо.

У зв'язку з обмеженнями законодавства щодо розповсюдження інформації, соціальні мережі (такі, як: Facebook, Instagram, форуми та чати) та месенджери (зокрема Telegram, Viber, Messenger тощо) стали основними платформами для поширення проросійських повідомлень в Україні від початку війни. Наразі існує велика кількість різноманітних Telegram-каналів та Facebook-груп, де поширюють панічні настрої та неправдиві відомості, з метою створення образу «непереможної

російської армії». Ці повідомлення були перепощені у новинах інтернет-ЗМІ, а іноді – і в більш традиційних ЗМІ. Росія активно просуває ідею ядерного шантажу та голоду, де залякує українське населення тезою про загрозу продовольчій безпеці у світі через затягування війни. Насправді загрозу голоду створила сама росія, чий флот заблокував морський експорт з українських портів і чий солдати руйнували аграрну галузь України.

Якщо порівняти особливості подачі інформації 2021 та 2022 років, то можна зауважити, що минулого року спостерігалася значна кількість фейків та публічних постів з неприхованими ознаками пропаганди, що не викликали такої масової негативної реакції читачів. Проросійська пропаганда 2022 року, стикаючись із законодавчими обмеженнями, вочевидь, несхвальною реакцією аудиторії та ризиком блокування пропагандистських акаунтів, стала не такою відвертою та більш прихованою [6]. Через це грубі та очевидні приклади дезінформації, такі як «фотошоп-фейки», якими пропагандисти активно заповнювали світовий медіапростір, рідко потрапляли до соціальних мереж та каналів у Telegram. Один з пропагандистських трендів дезінформації та пропаганди в соціальних медіа (зокрема, Telegram та Facebook) України за період війни – формування образу ворога з використанням нацистської ідеології та символіки, а також відповідних описів дій керівництва, Збройних сил та громадян країни. Інший важливий пропагандистський тренд, що широко використовувався в соціальних медіа на Півдні України протягом 5 місяців війни, – ідея нібито історичної єдності росіян і українців. Цей тренд отримав ідеологічну основу, зокрема, у статті володимира путіна, яку він опублікував у липні 2022 року під назвою «Про історичну єдність росіян і українців». Російські пропагандисти постійно супроводжують антиукраїнську риторіку з антизахідними та «антиНАТОВськими» наративами, підштовхуючи до переконання, що Захід та НАТО становлять небезпеку для росії, тому що вони прагнуть знищити її шляхом дестабілізації пострадянського регіону, зокрема України [7]. Українські владні структури, ЗМІ та громадськість повинні бути обережними щодо розповсюдження неперевіреної інформації та реагувати на фейкові новини, а також активно працювати над забезпеченням доступності об'єктивної інформації про ситуацію на передовій. Також можна рекомендувати проведення інформаційної кампанії для населення з питань медіаграмотності та критичного мислення, що допоможе уникнути відчуття паніки та зберегти духовну стійкість у важкій ситуації.

Отже, одним з основних завдань інформаційної віктимізації під час війни є маніпулювання думками та почуттями населення, зміна його поглядів на конфлікт та сторони в ньому. Це може впливати на громадську думку, настрої населення та відносини між народами. Інформаційна віктимізація під час війни може бути небезпечною, оскільки вона може призвести до зростання насильства та ворожості між сторонами конфлікту, сприяти поширенню ненависті та іншим негативним наслідкам. У таких умовах важливо мати доступ до незалежних джерел інформації та критично оцінювати отриману інформацію, щоб уникнути потрапляння в пастку інформаційної віктимізації.

### Література:

1. Головка О. М. Інформаційна віктимізація у медіа-просторі. *Інформація і право*. № 3 (15). 2015. С. 49–55.
2. Деревянко Н. Поняття віктимності і віктимізації у юридичній психології. *Наукові інновації та передові технології*. 10 (22). 2022. С. 145-152
3. Джужа О.М. Місце віктимологічного вчення у кримінологічній науці. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2(2). С. 3–10.
4. Рівман Д. В. Кримінологічне поняття віктимізації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2015. С. 93–96.
5. Запорожець О. Ю. Російська пропаганда під час окупації Криму. 2015. URL: [http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol\\_n/article/view/2762](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2762).
6. Тренди дезінформації та пропаганди соціальних медіа Півдня України за 5 місяців війни. 2022. URL: <https://intent.press/publications/medialiteracy/2022/trendi-dezinformaciyi-ta-propagandi-v-socialnih-media-pivdnya-ukrayini-za-5-misyaciv-vijni/>

7. Поліщук В. В. Кремлівська пропаганда під час війни (на прикладі російських телеграм-каналів). *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12095>



*Кухарчук Дарія Володимирівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОВЕДЕННЯ ВИДОВИЩНОГО ЗАХОДУ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ З УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ (СТ. 301-2 КК УКРАЇНИ)**

Враховуючи законодавчі зміни останніх років, спрямовані на захист прав неповнолітніх, Кримінальний кодекс України було доповнено новими нормами. Однією з таких стала нова стаття 301-2 «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи». Вона передбачає кримінально-правову відповідальність за вчинення кримінального правопорушення у сфері моральності щодо неповнолітніх осіб.

Захист неповнолітніх осіб від посягань на їхню статеву свободу є обов'язком кожної держави. Сексуальне насильство чи експлуатація дітей потребує неабияких заходів державного примусу для тих, хто їх порушує, та заслуговує на найвище покарання.

До березня 2021 року така норма, як «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи», ніколи раніше не траплялася в українському законодавстві, окрім цього, вона включає положення, прямо передбачені Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції) [1]. Такий крок зумовив удосконалення загальної сфери законодавства щодо захисту дитячих прав.

За статтею 301-2 КК України родовим об'єктом цієї норми є загальний громадський порядок (за якого забезпечується спокійне життя громадян) та моральність суспільства [2]. Основним безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що встановлюють основні принципи моральних засад у сфері статевих відносин щодо неповнолітніх. Додатковим об'єктом для цієї статті може виступати життя, здоров'я неповнолітньої особи, її законодавчо встановлені права у випадках із застосуванням шантажу і погроз фізичної розправи.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого статтею 301-2, характеризується шляхом дій – активної поведінки суб'єкта. Крім того, як і більшість кримінальних правопорушень цього розділу Особливої частини КК України, таке діяння є кримінальним правопорушенням з формальним складом, що є закінченим з моменту вчинення особою певних дій. Але, на відміну, від інших статей розділу XII Особливої частини, ст. 301-2 містить декілька різних частин з різновидами кримінальних правопорушень.

Особливістю даного діяння за ч.1 ст.301-2 є використання різних інформаційно-телекомунікаційних засобів. Такі засоби є поєднанням різних методів, засобів та програм, які розроблені з метою розробки, зберігання, розповсюдження та використання різних інформаційних ресурсів та даних (ІТЗ) [3, с.7].

За ч.2 ст.301-2 кримінальну відповідальність буде нести особа, яка відвідала публічний показ, з діями сексуального характеру із залученням неповнолітньої особи [4].

За ч.3 досліджуваної норми, кримінальна відповідальність може наставати за втягнення або примушування неповнолітньої особи у транслюючому заході сексуального характеру.

У ч.4 ст.301-2 передбачені кваліфікуючі обтяжуючі ознаки такого кримінального правопорушення – втягнення до участі в демонстрації дій порнографічного характеру малолітньої особи. Варто розмежувати: малолітньою є особа, що не досягла чотирнадцяти років, тоді як неповнолітньою визнається особа у віці від 14 до 18 років [5].



Суб'єктом кримінального правопорушення, що передбачає кримінальну відповідальність за проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи або відвідання такого заходу чи примушування до участі в ньому малолітніх чи неповнолітніх осіб, є фізична осудна особа, яка цілком усвідомлює значення своїх дій та досягла повноліття.

Суб'єктивною стороною складу кримінального правопорушення за ст. 301-2 КК України є вина у формі умислу. Тобто правопорушник цілком усвідомлює значення своїх дій на момент вчинення суспільно небезпечного діяння, може повною мірою керувати своїми діями та розуміє, що вчинення дій, передбачених диспозицією частин статті 301-2 КК України, принесуть шкоду як моральному порядку суспільства, так і окремим особам. При цьому здійснює своє діяння, бажаючи настання таких наслідків.

Варто зазначити, що внесення останніх змін до КК України, що стосуються захисту дітей від сексуальної експлуатації та насильства, створюють деякі прогалини в законодавстві. Це стосується формулювання диспозицій статті, які є певною мірою двозначними. А тому внесення наступних нових змін щодо покращення законодавства із захисту прав неповнолітніх потребує ретельного дослідження та аналізу. А в ч.3 кваліфікуючою ознакою є ще й мета вчинення суспільно протиправного діяння. Як вже зазначалося раніше, це примусове або з погрозою примусу залучення особи до вчинення певних дій [2].

Держава повинна оберігати одну з найбільш вразливих груп населення від небажаної інформації, расових та релігійних посягань та різних творів порнографічного та експлуатаційного характеру, що дуже негативно впливають як на фізичне, так і на психічне здоров'я неповнолітніх та малолітніх осіб.

#### Література:

1. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 01.12.2012. *Офіційний Вісник України*. 2012. № 52. Ст. 3817.
2. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
3. Швачич Г.Г., Толстой В.В., Петречук Л.М., Іващенко Ю.С., Гуляєва О.А., Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.
4. Кримінальний кодекс України : Закон від 27.01.2023 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 25.03.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 05.02.2023 №4651-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 25.03.2023).



*Лемешова Катерина Дмитрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ДО ПИТАННЯ ПРО СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Станом на 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. У цей період злочини проти основ національної безпеки набули актуальності та особливої небезпечності для територіальної цілісності нашої держави, національних інтересів українців, демократичного конституційного ладу України. Відповідно до п.9 ч.1 ст.1 Закону України «Про національну безпеку» під поняттям «національна безпека» розуміємо захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Кримінальним кодексом України охоплюються види злочинів проти національної безпеки нашої держави. Оперуючи даними Офісу Генерального прокурора, станом на 12.02.2023 року від 24.02.2022 року зареєстровано 16874 злочини проти національної безпеки, з яких найбільш популярними та найчастіше вчинюваними в умовах нашого сьогодення є такі: 8 663 – посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст.110 ККУ); 4 691 – колабораційна діяльність (ст.111-1 ККУ); 2 122 – державна зрада (111 ККУ); 524 – пособництво державі-агресору (ст. 111-2 ККУ); 874 – інші [2]. Щоденно інформація оновлюється і можемо спостерігати негативну тенденцію зростання кількості вчинених кримінальних діянь. Відповідно до статистичних даних щодо вчинення окремих складів злочинів проти основ національної безпеки України можна проаналізувати їх у порядку спадання.

Найбільша кількість проваджень за ст. 111 «Державна зрада» було відкрито в березні та квітні 2022 року, а найменше – наприкінці 2022 року. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» було відредаговано ст. 111 ККУ. Відтепер відповідно до ч.2 ст.111 ККУ ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану, караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна [3]. Спостерігаємо посилення відповідальності за вчинення злочину в період воєнного стану. На думку Ю. Луценка, суспільна небезпека державної зради полягає у витокі інформації, яка містить державну таємницю, із власності держави та може бути використана проти України, – зокрема планів оборони країни, інформації щодо створення зброї, з метою захисту суверенітету держави, тощо [4, с.429].

У березні 2022 року до Кримінального кодексу України було включено ст. 111-1 ККУ «Колабораційна діяльність». Під поняттям «колабораціонізм» слід розуміти співпрацю з ворогом. Роз'яснюючи нововведену статтю, О. Кравчук та М. Бондаренко зазначають, що основною контекстуальною відмінністю між колабораційною діяльністю та державною зрадою є факт здійснення колабораційних дій, які вчиняються винною особою в умовах здійсненої окупації чи агресії [5]. Зокрема, під колабораційною діяльністю слід розуміти дії, спрямовані на заперечення збройної агресії проти України, публічні заклики в підтримку держави-агресора, співпрацю з агресором, його збройними формуваннями чи тимчасовою адміністрацією; добровільне обіймання громадянином України посади в незаконних органах влади на окупованих територіях; здійснення пропагандистської діяльності в будь-яких закладах освіти України, метою якої є сприяння збройної агресії проти нашої держави; передачу матеріальних ресурсів збройним формуванням агресора або провадження господарської діяльності у взаємодії з ворогом; участь у мітингах, зборах, демонстраціях, а також одержання, зберігання та розповсюдження інформації, яка спрямована на підтримку держави-агресора, добровільне обіймання посади в незаконних судових чи правоохоронних органах на тимчасово окупованих територіях, участь у будь-яких воєнізованих ворожих формуваннях [6]. І. Сервецький вважає, що суспільна небезпечність цього діяння полягає у передачі матеріальних та нематеріальних ресурсів (засобів) ворогу, які мають на меті заподіяння шкоди суверенітету, територіальній цілісності та економічному становищу країни [7, с. 53]. Звертаючи увагу на структуру статті, можемо зазначити, що вона є досить об'ємною та включає 8 частин та 4 примітки для ширшого розуміння такого злочинного діяння та караності вчинюваного діяння. Покарання за вищевказані діяння варіюється від заборони обіймати посаду до довічного позбавлення волі. Також слід зауважити, що державна зрада може бути вчинена на користь будь-якої держави, у свою чергу, як колабораційна діяльність здійснюється на користь держави-агресора.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» у квітні Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-2 «Пособництво державі-агресору» [8]. Суспільна небезпечність цього діяння полягає в реалізації чи підтримці рішень або дій держави-агресора, добровільному зборі, підготовці або передачі матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, що в майбутньому спричинить порушення цілісності території країни та суверенітету, демократичності

й конституційності України. Суб'єктами цього злочину можуть бути громадяни України, іноземці або особи без громадянства, за винятком громадян держави-агресора. Крім того, строків давності для притягнення злочинця до кримінальної відповідальності не встановлюється.

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що система захисту національної системи України зазнала певних реформ, адже в період повномасштабного вторгнення з'явилася потреба врегулювати нові види суспільно небезпечної злочинної діяльності, що несуть загрозу для територіальної цілісності нашої держави, її демократичності та конституційного ладу. Законодавець, доповнивши Особливу частину Першого розділу Кримінального кодексу України, зробив ще один крок до Перемоги України, адже всі причетні до створення загрози для української державності повинні бути покарані.

#### **Література:**

1. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. *Голос України*. 2018. 7 лип. (№ 122). С. 10–13.
2. Офіс Генерального прокурора: Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 12.03.2023)
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 3.03.2022 року № 2113-IX. *Голос України*. 2022. 6 бер. (№47). С. 3
4. Кравчук О. Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>
5. Луценко Ю. В. Підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду. *Держава і право*. 2012. С. 429–434.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.
7. Сервецький І.В. Щодо поняття колабораційної діяльності та її суспільної небезпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. С. 46–55.
8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 року №2198-IX. *Голос України*. 2022. 22 квіт. (№ 92). С. 3.



**Набенюк Леся Василівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ**

Відповідно до статті 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону [1].

За деяких обставин діяння за своїми зовнішніми рисами можуть бути схожими на протиправні, але не визнаватись як суспільно небезпечні та протиправні, а навпаки як суспільно корисні, так як вони спрямовані саме на захист інтересів громадян, суспільства та держави. Такі діяння визначаються як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння та передбачені розділом VIII Кримінального кодексу України.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України Верховною Радою було прийнято Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та

інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану». Зокрема, Законом України №2124-IX від 15 березня 2022 року, який набрав чинності 21 березня 2022 року, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 43-1, яка виключає кримінальну відповідальність за дії, передбачені Особливою частиною цього Кодексу, за певних обставин, що визначені в цій статті.

Згідно з частиною 1 цієї норми кримінальним правопорушенням не вважається діяння, що було вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту і спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни, у випадку якщо була заподіяна шкода життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяна шкода правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4].

Частина 2 цієї статті встановлює, що кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних сил України [2].

Згідно з поданою статтею особі надається можливість діяти рішуче і наступально: незалежно від того, чи можна уникнути зіткнення, заподіяння шкоди або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів державної влади чи Збройних Сил України [2].

Крім того, у випадку захисту України її громадянином це є виконання його обов'язку, який він може здійснювати через Збройні сили України чи інші військові формування. Якщо громадянин України не перебуває на військовій службі, а самотужки знищує ворога, то такі дії вважаються його правом. У тому випадку, якщо на захист України стала особа без громадянства чи іноземець – це його особисте право.

Відповідно ця норма не зобов'язує особу до певних дій, але натомість надає їй право вчинити дії, які передбачені частиною 1 статті 43-1 КК, незалежно від того, чи можна уникнути зіткнення, заподіяння шкоди або звернутися за допомогою до інших осіб, чи органів державної влади, чи Збройних сил України [4].

Частиною 3 цієї статті передбачено, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, та за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна. Згідно з частиною 4 статті 43-1 КК України запроваджує запобіжники від перевищення права, що передбачено цією статтею, і встановлює, що не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни, яке явно не відповідає небезпечності агресії або обставинці відсічі та стримування, не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу [3].

Частини 1 та 4 статті 43-1 КК України застерігають від недопущення випадків у яких було б перевищення виконання обов'язку. Таким чином визначені умови за наявності яких діяння, що спрямоване на відсіч стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни не вважається як виконання такого обов'язку. То таких умов належить:

- 1) умисне діяння;
- 2) діяння не відповідає небезпечності агресії або обставинці відсічі та стримування;
- 3) діяння не є необхідним для значної суспільно корисної мети у певній конкретній ситуації;
- 4) вчинене діяння створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу [2].

Таким чином, можна підбити підсумки, що через повномасштабне вторгнення російською федерацією на територію України у лютому 2022 року Верховною Радою України було прийнято прийнято Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України

щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану». Відповідно до поданої інформації можна зазначити, що Кримінальний Кодекс України було доповнено статтею 43-1, яка створила правове підґрунтя для захисту кожного її громадянина та інших осіб, що здійснюють захист своєї батьківщини, що є дійсно важливо в сучасних воєнних умовах. Стаття 43-1 Кримінального кодексу України виділяє певні умови, за наявності яких виключається кримінальна протиправність діяння.

#### Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
2. Обов'язок захищати Вітчизну і нові статті Кримінального кодексу. Реанімаційний Пакет Реформ. URL : <https://rpr.org.ua/news/obov-iazok-zakhyshchaty-vitchyznu-i-novi-statti-kryminalnoho-kodeksu/>.
3. Пересунько С. Про забезпечення права на захист Батьківщини. PRAVO.UA. URL : <https://pravo.ua/pro-zabezpechennia-prava-na-zakhyst-batktivshchyny/>.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 року № 2124-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text>.



**Ніколайчук Марія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність завжди була дестабілізуючим чинником суспільного життя, який сприяє розвитку різних негативних соціальних явищ. Особливу увагу привертає інтенсивна криміналізація середовища неповнолітніх. Злочинність неповнолітніх є глобальною проблемою сучасності, у вирішенні якої зацікавлене усе світове співтовариство. Це зумовлюється, зокрема, тим, що підрастаюче покоління відіграє вирішальну роль у забезпеченні життєздатності суспільства та його розвитку.

Необхідно взяти до уваги, що кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, збільшується в умовах погіршення рівня життя великої кількості населення, інтенсивного соціального розшарування суспільства, втрати соціальної цілеспрямованості, зростання різноманітних проявів жорсткого поводження з неповнолітніми. Війна та активні воєнні дії на території нашої держави також негативно позначилась на рівні злочинності серед неповнолітніх. На формування особистості неповнолітнього впливає безліч факторів: соціальне середовище, відносини з батьками, соціальний статус у колективі однолітків, сформованість творчих інтересів.

Особливістю злочинності неповнолітніх є те, що кримінальні правопорушення вчиняються особами, які в силу, насамперед, вікових особливостей, схильні до численних ризиків, що можуть призвести як до вчинення ними кримінального правопорушення, так і вчинення кримінального правопорушення проти них.

Інститут звільнення від покарання розвивався і розвивається відповідно до принципів, на яких побудовано вітчизняне кримінальне законодавство.

Звільнення неповнолітніх від покарання визначено нормами чинного Кримінального кодексу України, які традиційно поділяються вченими на загальні та спеціальні. Загальні види передбачаються нормами Кримінального кодексу, що відносяться до всіх категорій громадян, як до повнолітніх, так і тих, які не досягли 18 років, і поширюються будь-які злочини за наявності

визначених законом підстав. Спеціальні види діють лише стосовно певної категорії осіб, а саме неповнолітніх.

Одним із напрямків розвитку кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства останніх років є індивідуалізація підходів до злочинів, які вчинені неповнолітніми. Індивідуалізація призначення покарання в законі – це вираз в нормах кримінального права загальних положень в абстрактній формі, що зобов'язують суд враховувати ці положення при призначенні покарання особі, яка вчинила злочин, в рамках закону.

Щодо неповнолітніх у ст. 105 КК України передбачено особливий характерний лише для них вид звільнення від покарання, який полягає у застосуванні судом примусові заходи виховного характеру. Серед них застереження, обов'язок відшкодування майнової шкоди для осіб, які досягнули п'ятнадцятирічного віку та мають власне майно, обмеження і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача неповнолітнього під нагляд батьків або ж осіб, які їх замінюють, трудового/педагогічного колективів, на прохання окремих громадян. Також можливим є направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до їх виправлення.

Суд надає вищезазначені можливості у разі щирого розкаяння та бездоганної поведінки в подальшому, якщо неповнолітній вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин і на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

Для звільнення від відбування покарання з випробуванням є можливість застосування тоді, коли неповнолітнього засуджено до арешту чи позбавлення волі, що передбачено у ст. 104 ККУ. Встановлюється іспитовий строк від одного до двох років, а також суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи на окрему особу за її згодою або ж проханням.

Особи, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення та вчинили його у віці до вісімнадцяти років, можуть претендувати на умовно-дострокове звільнення незалежно від тяжкості вчиненого правопорушення. Застосовується за умови, що засуджений мав сумлінну поведінку та ставлення до праці та навчання, чим доводить своє виправлення. Особливістю УДЗ є і те, час звільнення від покарання залежить від тяжкості скоєного кримінального правопорушення та фактичного відбуття певної частини строку покарання.

Отже, заохочувальні кримінально-правові заходи, що застосовуються виключно щодо неповнолітніх, здатні реально запобігати вчиненню ними нових кримінальних правопорушень і сприяти виправленню підлітків [2, с.116]. Це дає суспільству надію на покращення ситуації у сфері підліткової злочинності, зокрема, як загальне зменшення кількості неповнолітніх злочинців, так і зменшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, які скоюють особи, які не досягли 18-річного віку.

### Література:

1. Кримінально-правові заходи в Україні: підручник / під ред. професора О. В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2015. 216 с.
2. Баланенко А. Порівняльно-правовий аналіз звільнення від покарання неповнолітніх за кримінальним законодавством України та окремих країн Європи. *Новітні кримінально-правові дослідження*. 2017. С. 116–119.
3. Казначеева Д.В. Деякі дискусійні питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 187–194. URL : [https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10411/Deiaki%20dyskusiini\\_Kaznacheeva\\_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10411/Deiaki%20dyskusiini_Kaznacheeva_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
4. Фідря Ю.О. Стан та перспективи вдосконалення інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. URL : [http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2\\_92\\_2014/rozd](http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2_92_2014/rozd).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page6>.



*Олійник Анастасія Олександрівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ**

На сьогодні особливу увагу привертає проблема злочинності неповнолітніх. Тому важливим є формулювання правових заходів та створення юридичного поля, яке визначатиме якість та ефективність протидії злочинності неповнолітніх.

Примусові заходи виховного характеру є спеціальними заходами державного примусу, які не є кримінальним покаранням і застосовуються до неповнолітніх у випадку їх звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Чинне кримінальне законодавство, слідча, судова практика спрямовані на широке застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру тому, що це є більш м'яким та ефективним методом. Але варто зазначити те, що сама ідея визначення, застосування та виконання примусових заходів виховного характеру розроблена в теорії кримінального права недостатньо. На нашу думку, це пов'язано з недостатньою розробкою в кримінально-правовій науці поняття та класифікації примусових заходів виховного характеру як єдиного інституту, співвідношення цих заходів з інститутами кримінальної відповідальності та покарання.

Взагалі, відокремлено три підстави застосування примусових заходів виховного характеру [1]. На наш погляд, їх варто розглянути через судову практику.

Перша підстава зазначена у ч.1 ст.97 КК України: неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання [1].

Так, неповнолітня особа 10 лютого 2021 року ввечері, перебуваючи в приміщенні гардеробу комунального закладу, умисно, з корисливих мотивів, із рюкзака таємно викрав гаманець та грошові кошти з нього в сумі 600 гривень. Дії неповнолітнього кваліфіковано за ч. 1 ст. 185 КК. Обвинувачений не судимий, до кримінальної відповідальності не притягувався, вперше вчинив кримінальний проступок, вину визнав та щиро розкався у вчиненому, завдана ним шкода потерпілій повністю відшкодована. Тому суд звільнив обвинуваченого від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 97 КК та застосував до нього такий захід як застереження [2].

Другу підставу зазначає законодавець у ч.1 ст.105 КК України: неповнолітній, який вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання [1].

Наприклад, у березні 2022 року неповнолітня особа придбала ніж. Після чого вона умисно, без законних підстав та без отримання дозволу на носіння холодної зброї незаконно носила його при собі. 21.06.2022 року ввечері, інспектором Управління патрульної поліції було проведено перевірку автомобіля в якому перебувала неповнолітня особа, в сумці якої було виявлено зазначений ніж, який є мисливським ножом загального призначення колоче-ріжучої дії (ч. 2 ст. 263 КК). Неповнолітня особа визнала себе винною та щиро розкалась. Суд звільнив неповнолітнього від покарання на підставі ч. 1 ст. 105 КК та застосував примусові заходи виховного характеру у вигляді обмеження дозвілля та встановлення особливих вимог до поведінки, а саме: встановити обмеження перебування неповнолітній особи поза місцем проживання з 21:00 год. по 06:00 год. наступної доби без присутності батьків або осіб, що їх замінюють, на строк 3 місяці [3].

Остання підстава зазначена у ч.2 ст.97 КК України: примусові заходи виховного характеру, передбачені частиною другою статті 105 цього Кодексу, суд застосовує і до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу[1].

Так, 28.09.2018 року ввечері особа у віці 13 років, з метою відкритого викрадення чужого майна, підійшов до потерпілого, у якого зажадав віддати навушники чорного кольору вартістю 150 гривень до мобільного телефону вартістю 9850 гривень. Після чого відкрито викрав вказані навушники до мобільного телефону. Викравши майно, обвинувачений з місця скоєння кримінального правопорушення втік, розпорядившись при цьому викраденим майном на власний розсуд (ч. 1 ст. 186 КК). Винуватим визнав себе повністю та пояснив суду, що він відкрито викрав майно потерпілого. Суд, на підставі ч. 2 ст. 97 КК, застосував примусові заходи виховного характеру у вигляді обмеження дозвілля та встановлення особливих вимог до поведінки малолітнього, а саме: встановити обмеження перебування обвинуваченого поза місцем проживання з 18 годин до 07 годин без присутності батьків або осіб, що їх замінюють, на строк 1 рік та заборонити виїжджати в іншу місцевість без супроводу батьків без дозволу служби у справах дітей протягом 1 року [4].

У всіх цих випадках застосовуються ті ж самі заходи, передбачені ч. 2 ст. 105 КК України: застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років [1].

Отже, доцільним і найкращим способом виправлення проблеми злочинності неповнолітніх є застосування конкретного виду кримінально-правового примусу — примусових заходів виховного характеру.

#### Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws2341-14>.
2. Ухвала Луцького міськрайонного суду Волинської області від 13 квітня 2021 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96225072>.
3. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 27 жовтня 2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106979466>.
4. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 3 вересня 2019 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83999071>.



**Осадчук Костянтин Володимирович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ, ВЧИНЕНА З МОТИВІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ**

У зв'язку з тим, що з двадцять четвертого лютого дві тисячі двадцять другого року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, що продовжується і по сьогодні, помічається тенденція збільшення кількості кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті або ж на основі національної нетерпимості. Пояснюється це тим, що за період з двадцять четвертого лютого дві тисячі двадцять другого року і по нині російські війська та росіяни загалом скоїли чималу, а точніше шалену кількість, кримінальних правопорушень проти українського народу та суспільства загалом, що і спровокувало формування в українського народу, так би мовити, упередження щодо всього російського, незалежно від того, чи мова йде про людину, чи просто товар із росії.



У країнах з конфліктами національного чи етнічного характеру, таких як: Україна, Індія, Бірма та інші, – статистика вбивств, вчинених з мотивів національної нетерпимості, може бути високою, і ці випадки можуть мати серйозні наслідки для безпеки та стабільності в цих регіонах.

Повертаючись до теми кримінальних правопорушень на основі національної нетерпимості, потрібно, перш за все, дати визначення цьому поняттю та визначити основні його ознаки.

Тож кримінальними правопорушеннями на ґрунті національної нетерпимості вважаються ті кримінальні правопорушення, підставою яких стала саме нетерпимість до певної групи людей конкретної національності. Серед основних ознак таких кримінальних правопорушень відзначаємо такі:

- відповідна дія визначається як кримінальне правопорушення згідно з чинним Кримінальним кодексом України;
- кримінальне правопорушення було умотивоване певним упередженням особи, яка його скоїла.

Такі кримінальні правопорушення не обов'язково означає, що особа, яка його вчинила, відчуває ненависть до потерпілого. Це означає, що у людини, що вчинила таке неправомірне діяння наявні викривлені уявлення про якусь особу або групу осіб.

Оскільки кримінальне правопорушення на ґрунті національної нетерпимості мають місце через те, як сприймаються особа, особи або майно, що стають мішенями зазначених протиправних діянь, той, хто вчиняє такий злочин, може взагалі не мати особистих почуттів щодо конкретної фактичної жертви [1].

Розглянемо питання, чому до кримінальних правопорушень на ґрунті національної нетерпимості, зокрема погрози вбивством, потрібно ставитися інакше, ніж до інших кримінальних правопорушень, а також наслідки таких кримінальних правопорушень.

Як уже зазначалося вище, кримінальні правопорушення на основі національної нетерпимості мають тенденцію до збільшення. Пояснюється це тим, що в умовах сьогодення, тобто в умовах воєнного стану, злочинці сприймають свої дії морально виправданими, більше того, в тому випадку, якщо громада та органи державної влади не можуть ефективно покарати та засудити протиправні дії злочинців, що ґрунтуються на національній нетерпимості, то такі та інші потенційні злочинці вважатимуть за норму продовжувати таку свою діяльність, що, у свою чергу, сприятиме подальшому збільшенню такої тенденції.

Також відзначаємо, що таким кримінальним правопорушенням властиве таке явище, як ескалація. Тобто в тих випадках, коли особа, котра починає з незначних кримінальних правопорушень, не була вчасно покарана, надалі буде тяжіти до більш насильницьких дій щодо інших осіб, котрі підпадають під ту чи ту категорію нацменшин, тощо [2].

Тож, як, все ж таки, розпізнати, що погроза вбивством базується саме на національній нетерпимості. Важливим показником зазначеного є те, що у злочинця наявні певні упередження щодо потерпілого, а також є факт або низка фактів, котрі дають підстави вважати, що кримінальне правопорушення (в нашому – випадку погроза вбивством) могло бути саме через упередження щодо жертви та її національної приналежності.

Важливо зазначити, що Кримінальний кодекс України містить положення, яке дозволяє більш суворе покарання за будь-яке кримінальне правопорушення, вчинене через упередження [3]. Крім того, кодекс визначає упередження обтяжуючими обставинами деяких кримінальних правопорушень, таких, як: убивство, напад або погрози [3].

Зазначені положення нашого національного законодавства оперують такими ознаками: раса, національність, релігія. Відповідно якщо буде доведено, що погроза вбивством здійснена на основі національної нетерпимості, то покарання за кримінальне правопорушення може бути суворішим.

Варто також звернути увагу на судову практику щодо вбивств, вчинених з мотивів національної нетерпимості. Наведемо кілька прикладів:

У 2018 році в США підліток, який був прихильником білої расової переваги, вбив двох людей, які допомагали біженцям. Він був засуджений за два вбивства з ненависті до довічного ув'язнення без можливості звільнення [4].

У 2019 році в Новій Зеландії було вчинено теракт на мечеті, в результаті якого загинуло 51 людина. Злочинець, який мав екстремістські погляди та мотивацію національної нетерпимості, був засуджений до довічного ув'язнення без можливості звільнення.

У 2020 році у Франції вчинено вбивство вчителя, який викладав про карикатури на пророка Мухаммеда. Злочинець був засуджений до 25 років ув'язнення за вбивство з мотивів національної нетерпимості [5].

Ці приклади показують, що судова практика може бути суворою для злочинців, які вчиняють вбивства з мотивів національної нетерпимості, і надає покарання, які відображають серйозність та наслідки таких кримінальних правопорушень.

Отже, з усього вищезазначеного можемо зробити висновок, що суспільство відіграє незамінну роль у забезпеченні ефективного реагування органами державної влади проблематики кримінальних правопорушень на основі національної нетерпимості. Однак відзначаємо, що причетні органи влади повинні активізувати свою роботу з громадськістю з метою покращення системи виявлення, реєстрації, а також моніторингу кримінальних правопорушень на основі національної нетерпимості, цим самим запобігати подальшому зростанню кількості таких протиправних діянь у нашому соціумі, як: погроза, вбивство на основі національної нетерпимості.

### Література:

1. Національна академія внутрішніх справ. Мультимедійний підручник з навчальної дисципліни «Кваліфікація окремих видів злочинів». *Національна академія внутрішніх справ*. URL : [https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture\\_1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_1.html)

2. Розуміння поняття «злочини на ґрунті ненависті». URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/208186.pdf>

3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. «Hate Crime Statistics». Сайт Федерального бюро розслідувань (FBI) США. URL : <https://ucr.fbi.gov/hate-crime>

5. «Hate Crime: Concepts, Policy, Future Directions» : стаття у виданні Annual Review of Criminology, автори Brian Levin та Pete Simi, 2020 рік. URL : <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-criminol-012519-025832>.



***Петришина Анастасія Василівна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК-ЖЕРТВ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Насильство є вагомим проблемним питанням у багатьох країнах, та велика кількість жінок щодня стикаються з фізичним, психологічним та економічним насильством з боку своїх партнерів, родичів або інших людей.

Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, більше ніж одна третина жінок у світі стикалася з фізичним та/або сексуальним насильством, зазвичай з боку свого партнера або іншої близької особи. Це підкреслює важливість дослідження віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень, щоб розуміти проблеми, з якими вони стикаються та забезпечити їм відповідну підтримку та захист [1, с. 390-392].

Пропонується визначити низку проблемних питань віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень, які потребують уваги та вирішення, такі як:

По-перше, жінки-жертви насильства можуть відчувати стрес та травму через насильство, що може мати вплив на їхнє фізичне та психічне здоров'я.

По-друге, жінки-жертви насильства можуть відчувати недостатню підтримку з боку близьких людей, які не розуміють або не вірять у їхню ситуацію.

По-третє, жінки-жертви насильства можуть не знати про наявні ресурси та послуги для жертв насильства, що може ускладнити їхню ситуацію.

По-четверте, жінки-жертви насильства можуть бути економічно залежні від своїх кривдників, що ускладнює їхню можливість піти від нього.

Наступною проблемою є відчуття страху та безпеки та боязнь за свою безпеку, що може перешкоджати їм у зверненні за допомогою.

Також такі особи можуть мати стосунки з дітьми, що може впливати на їхні можливості виходу з насильницьких відносин та на психічне здоров'я дітей.

Ці проблемні питання можуть стати перешкодою для жінок, які стали жертвами насильства, тому важливо надавати їм підтримку та ресурси для забезпечення їхньої безпеки та добробуту.

Проблемні питання віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень потребують комплексного підходу для їх вирішення, а саме: важливо забезпечити законодавчу підтримку для жінок-жертв насильства, зокрема, шляхом регламентації насильства та кримінального переслідування кривдників. Забезпечити доступ до судової захисту та компенсації для жінок-жертв насильства; жінки, що стали жертвами насильства, часто потребують психологічної підтримки, щоб допомогти їм зі своїми емоційними та психічними труднощами. Забезпечити доступ до безкоштовної або доступної за розумними цінами психологічної підтримки для жінок-жертв насильства; важливо проводити освітню роботу та підвищення свідомості про насильство в суспільстві. Важливо звернути увагу на гендерну рівність та насильство в сім'ї у школах та інших навчальних закладах; забезпечити належну підтримку та захист жінок-жертв насильства. Це може включати широкий спектр послуг, від притулку до юридичної підтримки та медичної допомоги; робота з кривдниками.

Кожен з вище перелічених аспектів вирішення поставленої проблеми є важливим, але пропонується зупинитися на питанні роботи з особами, які вчиняють насильство, бо є одним з важливих елементів вирішення проблем віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень.

Кривдники часто мають психологічні проблеми. Деякі з них характеризуються низьким рівнем самооцінки та можуть ставати жертвами насильства в своїй власній сім'ї. Тому для цього важливо забезпечити доступ до програм та послуг, що допоможуть кривдникам вирішити їх психологічні та соціальні проблеми, а також змінити їхню поведінку.

Такі програми можуть включати психотерапію, консультування та навчання навичкам здорового спілкування та вирішення конфліктів. Також можуть бути проведені програми з виховання у дусі гендерної рівності та поваги до жінок [2, с. 34-37].

Особливу увагу слід звернути на профілактичну роботу з кривдниками, щоб запобігти повторенню насильства та попередити подібні ситуації у майбутньому. Для цього можуть бути проведені тренінги та семінари з психологічної та соціальної підтримки, які допоможуть їм виявляти та вирішувати проблеми з домашніми стосунками. Також можуть бути встановлені механізми контролю та відслідковування поведінки таких осіб, які допоможуть уникнути повторного насильства.

Тому робота з кривдниками є важливою складовою вирішення проблем віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень. Необхідно забезпечити доступ до відповідних програм та послуг, які допоможуть їм змінити свою поведінку та попередити повторення насильства.

Одним з ефективних підходів до роботи з кривдниками є програма інтервенції в домашньому насильстві. Така програма може включати індивідуальні та групові зустрічі з психологом, тренінги з підвищення навичок спілкування та конфліктології, а також практичні вправи з розвитку соціальних навичок.

Для досягнення кращих результатів необхідно враховувати індивідуальні потреби кожного кривдника та забезпечити різноманіття підходів до роботи з ними. Для цього можуть

використовуватися різні методи терапії, такі як позитивна психотерапія, когнітивно-поведінкова терапія, сімейна терапія та інші.

Також можуть бути використані інші підходи, такі як програми з підвищення навичок батьківства, які допоможуть кривдникам здійснювати виховання своїх дітей без використання насильства. Для досягнення максимальної ефективності, важливо також забезпечити підтримку таких осіб з боку їхніх рідних та близьких [3, с. 10].

Таким чином, ефективність вирішення проблемних питань віктимної поведінки жінок-жертв насильницьких кримінальних правопорушень залежить від комплексного підходу до цієї проблеми. Для досягнення максимального результату необхідно залучати різні галузі і професії, такі як правоохоронні органи, медичні та психологічні служби, соціальні працівники, адвокати та інші. Ефективність може бути досягнута шляхом: попередження насильства (необхідно проводити постійну роботу зі свідомістю суспільства щодо відповідального ставлення до питань насильства, підвищення рівня освіти та інформованості про наслідки насильницької поведінки); захист жертв насильства (необхідно забезпечити швидкий доступ до медичної та правової допомоги, а також надати можливість жертвам насильства отримувати психологічну та соціальну підтримку); робота з кривдниками (потрібно забезпечити доступ до відповідних програм та послуг, які допоможуть змінити свою поведінку та попередити повторення насильницької поведінки); моніторинг і оцінка ефективності (необхідно проводити постійний моніторинг та оцінку ефективності заходів, що вживаються з метою запобігання насильству та допомоги постраждалим особам та кривдникам).

Також важливим фактором є розробка та впровадження національної стратегії з запобігання насильству та захисту жертв насильства, а також посилення міжнародного співробітництва у цій сфері.

#### **Література:**

1. Ладиченко В. В., Гулак О.В., Артеменко О.В. Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 70. 2022. С. 389-392.
2. Продан Т. В. Кримінологічна характеристика жіночої насильницької злочинності в Україні: Монографія. Чернівці: Технодрук, 2020. 284 с.
3. Войтович Є. М., Тичина Д. М., Антощук А. О. Основи методики розслідування насильницького зникнення людини : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 176 с.



***Попсуй Людмила Юрївна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ**

Державна зрада, кримінальна відповідальність за вчинення якої передбачена ст. 111 Кримінального кодексу України, є одним із найбільш небезпечних злочинів проти основ національної безпеки України. У зв'язку з цим, розуміння та аналіз суб'єктивної сторони таких злочинів відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки, розслідуванні та запобіганні подібних дій.

Суб'єктивна сторона державної зради може мати різні форми, а її виявлення та дослідження допомагає правоохоронним органам, судам та законодавцям розробляти ефективні стратегії протидії та забезпечувати належний рівень національної безпеки. У зв'язку з цим, вивчення суб'єктивної сторони державної зради стає особливо актуальним для сучасної наукової спільноти, законодавців та практиків у сфері права.

Державна зрада відповідно до статті 111 Кримінального кодексу України (КК України) полягає у свідомій діяльності громадянина України, спрямованій на завдання шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності України, а також її державному, економічному або інформаційному безпеці [1]. Суб'єктивна сторона злочину включає умисел, який передбачає свідомість і бажання вчинити злочин [2, с. 62].

Суб'єктивна сторона державної зради має кілька аспектів, серед яких співвідношення між умислом та діями, що завдають шкоди державним інтересам, а також мотиви і мета що керують особою під час вчинення злочину. Встановлення цих аспектів допомагає краще зрозуміти сутність злочину, а також розробляти ефективні методи протидії та запобігання державній зраді.

Одним з ключових елементів суб'єктивної сторони державної зради є мотив. Мотиви осіб, які вчиняють державну зраду, можуть бути різними, включаючи політичні, ідеологічні, матеріальні або особисті причини. Вивчення мотивів допомагає зрозуміти причини вчинення злочину та розробити ефективні методи його запобігання.

Крім того, суб'єктивна сторона державної зради включає в себе різні форми умислу, такі як безпосередній та опосередкований умисел. Безпосередній умисел передбачає свідомість і бажання завдати шкоди державним інтересам, тоді як опосередкований умисел виявляється у свідомому прийнятті ризику нашкодити державі [2, с. 65–66].

Суб'єктивна сторона державної зради може мати різні форми, такі як шпигунство, відкрите сприяння агресії, передача інформації або матеріалів, що мають державне значення, та інші види діяльності, спрямовані на нашкодження Україні. Зокрема, такі форми можуть включати:

1) шпигунство – збір, зберігання, передача або використання відомостей, що становлять державну таємницю, на користь іноземної держави, її органів або представників [3, с. 129];

2) відкрите сприяння агресії – допомога іншій державі або міжнародному об'єднанню, що веде агресію проти України, яка може виявлятися у військовому, економічному, політичному або іншому плані [4, с. 80];

3) передача інформації або матеріалів, що мають державне значення – передача інформації, що становить державну таємницю, або матеріалів, що мають державне значення, які можуть використовуватися проти національних інтересів України [5, с. 95].

Важливим аспектом суб'єктивної сторони державної зради є виявлення специфічних ознак умислу, які характеризують цей злочин. Зокрема, це може включати умисел на завдання шкоди державним інтересам, а також на використання отриманих відомостей або матеріалів проти держави [3, с. 130–131]. Вивчення таких ознак допомагає краще розуміти механізми вчинення державної зради та розробляти ефективні методи її виявлення та припинення [2, с. 64–65].

Враховуючи складність та значимість державної зради для національної безпеки України, ретельне дослідження суб'єктивної сторони цього злочину має важливе значення. Розуміння мотивів та механізмів, що керують діями осіб, які вчиняють державну зраду, дозволяє розробляти більш ефективні стратегії її запобігання та боротьби з ним.

Отже, варто підсумувати вищесказане тим, що суб'єктивна сторона важлива для визначення суб'єкта правопорушення. Розуміння умислу, форм та особливостей суб'єктивної сторони допомагає ефективно розслідувати і покарати злочини державної зради, а також запобігти їх вчиненню в майбутньому.

### Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Білоус В. М. Суб'єктивна сторона злочинів проти держави. *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. № 1 (21). С. 62–68.
3. Семененко Б. О. Шпигунство як форма прояву державної зради. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 129-136.
4. Мельник Р. І. Відкрите сприяння агресії як форма державної зради в умовах збройного конфлікту на сході України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2016. № 3 (42). С. 80–84.

5. Литвиненко В. І. Передача інформації, що має державне значення, як форма прояву державної зради. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. № 80. С. 95–100.



**Прокопишина Дарина Леонідівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ТА ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ**

Обрана тема є досить актуальна та дискусійна, оскільки на сучасному етапі розвитку України має місце посилене увага до охорони приватного життя фізичних осіб. Це пов'язується, насамперед, із більш глибоким осмисленням значення цієї сфери життя для того, щоб розвиток особистості й суспільства відбувався належним чином без всяких перешкод, а також для підвищення якості особистого життя. Варто було б зазначити про важливість об'єктивного боку складу порушення недоторканності житла та іншого володіння особи. Воно має важливе значення для теорії кримінального права, а також для кваліфікації досліджуваного діяння, оскільки це правопорушення є таким, що посягає на конституційні права людини в Україні. Саме Конституція України гарантує кожному громадянину недоторканність житла. Стаття 30 Конституції України наголошує, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду.

Дослідженню проблеми об'єктивного боку складу порушення недоторканності житла присвятили свої роботи Г.В. Авдєєв, П.П. Андрушко, В.Є. Гулієв, О.О. Дудоров, О.М. Костенко, С.Я. Лихова, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, А.А. Музика, В.О. Навроцький, Ф.М. Рудинський, Г.Ю. Рунов П.І. Тюрін, М.І. Хавронюк та інші вітчизняні дослідники.

Відповідно до статистичних даних Державної судової адміністрації України, у 2020 р. судами першої інстанції України було розглянуто 1662 кримінальні провадження за ч. 1 ст. 162 КК щодо 1811 осіб. Для порівняння: за 2020 р. на розгляді цих же судів перебувало 67 942 кримінальні провадження за ст. 185 КК (крадіжка); 20675 – за ст. 125 КК (умисне легке тілесне ушкодження); 7755 – за ст. 190 КК (шахрайство). Тому, порівнюючи із кількістю вчинених злочинів, які є більш поширеними, порушення недоторканності житла можна розглядати як таке, що вчиняється відносно рідко.

Загалом, об'єктивним боком складу кримінального правопорушення в науці кримінального права є сукупність встановлених кримінальним законодавством ознак, які характеризують безпосередньо зовнішній процес злочинного посягання [1, с. 135].

Також варто зупинитись на структурних елементах об'єктивного боку цього кримінального правопорушення. Першою складовою об'єктивного боку є сам факт незаконного проникнення до житла чи до іншого володіння особи. Під незаконним проникненням до житла чи іншого володіння особи потрібно розуміти будь-яке протиправне вторгнення в житло або інше володіння особи, яке було здійснене проти волі законного власника, якщо відсутні визначені законом підстави або порушення встановленого законом порядку [5].

Слід звернутись і до думки різних науковців щодо цього поняття. Під незаконним проникненням П.П. Андрушко розуміє будь-яке вторгнення в житло чи до іншого володіння особи всупереч чи з ігноруванням волі особи (таємне, відкрите, обманне) [7, с. 480–482]. Щодо думки М.І. Мельника, то він трактує це поняття як будь-яке вторгнення у житло (інше володіння), здійснене всупереч волі законного володільця, за відсутності визначених законом підстав чи в порушенні встановленого законом порядку [8, с. 131]. Тобто автори ототожнюють поняття «проникнення» і «вторгнення», проте їхні визначення цілком не збігаються.

Другою складовою є незаконне проведення огляду або обшуку в житлі чи іншому володінні особи. Важливим моментом є те, що огляд або обшук вважаються незаконними лише за такої умови, якщо вони вчиняються особою, яка не має на це службових повноважень. Проте, навіть якщо особа є уповноваженою на це, але відсутнє рішення суду на такі дії, така особа не має права здійснювати їх. Слід конкретніше дослідити поняття незаконного огляду. Під зазначеним поняттям варто розуміти такі слідчі дії, як огляд житлового приміщення чи іншого володіння особи без дотримання вимог щодо підстав його проведення. Тобто якщо не немає понять, відсутнє складання протоколу тощо, такий огляд є незаконним. На відміну від обшуку, огляд житла відповідно до чинного законодавства може проводитися без рішення суду та погодження з прокурором. Проте відповідно до статті 13 Перехідних положень Конституції України цей порядок необхідно змінити і лише після обґрунтованого рішення суду проводити огляд житла [5].

Щодо третьої складової об'єктивного боку такого правопорушення, то це є незаконне виселення. Це означає, що має місце саме безпідставне виселення із займаного житлового приміщення або, якщо таке виселення відбувається з порушенням порядку, встановленого законом. Якщо звернутися до чинного законодавства України, то лише за рішенням суду та у визначених законом випадках можна здійснити примусове виселення громадянина. Незаконним вважається також виселення, яке здійснюється особою, яка не має повноважень на такі дії.

Також до елементів об'єктивного боку складу порушення недоторканності житла та іншого володіння особи належать й інші дії, які також порушують недоторканність житла громадян. Загалом, термін «інші дії» дає підстави говорити про те, що склад розслідуваного кримінального правопорушення утворюють будь-які дії, що полягають у безпідставному проникненні в житло чи інше володіння громадянина [4, с. 92].

На думку П.П. Андрушка, це, насамперед, незаконне виселення особи з її житла чи іншого володіння, незаконне вселення до житла та незаконне тимчасове користування ним, а також незаконне проведення виїмки [7, с. 482]. Ю.В. Александров, О.О. Дудоров та В.А. Клименко до них відносять ще «самовільне вселення» [9, с. 132]. П.С. Матишевський, у свою чергу, окремо зазначає про незаконну ночівлю [10, с. 301]. М.І. Мельник не обмежує незаконні дії лише вищезазначеними, а підкреслює, що «інші дії» – це будь-які дії, що полягають у неправомірному проникненні в житло чи інше володіння [8, с. 362].

Також існують випадки порушення недоторканності житла в невідкладних випадках. Такі випадки не утворюють складу кримінального правопорушення, що передбачене ст. 162 КК України, якщо вони пов'язані із врятуванням життя людей та майна, якщо такі дії є необхідними для затримання злочинця, навіть у тому разі, якщо має місце недотримання установлених процесуальним законом вимог огляду чи обшуку.

Отже, об'єктивний бік складу порушення недоторканності житла та іншого володіння особи може виражатись у таких діях: а) незаконне проникнення до житла або іншого володіння особи проти її волі; б) незаконне проведення в них огляду або обшуку; в) незаконне виселення; г) інші дії, що порушують недоторканність житла громадян. Проте, на нашу думку, доцільно було б внести деякі зміни. Першу складову об'єктивного боку складу порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи варто було б сформулювати саме як незаконне проникнення або вторгнення до житла чи іншого володіння особи таємно, відкрито або шляхом обману. Щодо такого елементу об'єктивного боку, як «інші дії, що порушують недоторканність житла громадян», можна було б змінити на «інші діяння, що порушують недоторканність житла чи іншого володіння особи».

### Література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / за ред. П. С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. К. : Юрінком Інтер, 1997. 512 с.
2. Актуальні проблеми юридичної науки – 2012 : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми юридичної науки – 2012»], (Київ, 14 грудня 2012 р.) / за заг. ред. В.К. Матвійчука, Ю.В. Нікітіна, М.І. Карпенка. Київ, 2013. 506 с.

3. Актуальні проблеми кримінального права : матеріали VII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 18 листоп. 2016 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 316 с.

4. Плужнік О. І. Кримінальне право України. Особлива частина. (Конспект лекцій) : навч. посібник. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.

5. Науково-практичний коментар до ст. 162 Кримінального кодексу України. URL : <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1813-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-162-kriminalnogo-kodeksu-ukrayini.html>

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України.

7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: : у 2-х т. Т. 1 / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. К. : Алеута; КНПБ; Центр учбової літератури, 2009. 964 с.

8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 3-тє вид., перероб. та допов. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К. : Атіка, 2004. 1056 с.

9. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В. Акименко та ін. Вид. 2-ге, перероб. та допов. ; за ред. М.І. Мельника, В.А. Климента. К. : Атака, 2008. 712 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-тє вид., перероб. та допов. / відп. ред. С.С. Яценко. К. : А.С.К., 2006. 848 с.



**Суходольський Богдан Юрійович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ВЛАСТИВОСТІ ВИРОКУ ЯК НАЙВАЖЛИВІШОГО АКТА ПРАВОСУДДЯ**

Вирок суду – це процесуальне рішення суду, результат всієї попередньої процесуальної діяльності, акт правосуддя.

Серед всіх процесуальних актів вирок має своє особливе місце. Варто зазначити, що всі дії органів розслідування, прокурора і суду, які передують вироку спрямовані, насамперед, на забезпечення всіх умов, котрі є необхідними для постановляння правильного вироку.

Слід розрізняти внутрішні і зовнішні властивості вироку. Ці властивості, безумовно, взаємопов'язані та встановлюють певну характеристику даного процесуального акта в системі процесуальних рішень [1, с. 6].

До внутрішніх властивостей вироку відносять його законність, обґрунтованість, вмотивованість і справедливість.

Як відомо, вирок суду повинен бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених кримінально-процесуальним кодексом [2].

Це означає, що суд обґрунтовує вирок виключно на тих доказах, які були розглянуті в судовому засіданні. Суд в обов'язковому порядку оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись при цьому законом.

Законність означає те, що вирок за своїм змістом заснований на доказах, які неможливо заперечити, та за формою і характером прийнятих рішень відповідає вимогам Конституції України, кримінального, кримінально-процесуального законодавства та інших нормативно-правових актів.



Законним може бути тільки справедливий вирок, тобто такий, що ґрунтується на встановленні істини та на правильному вирішенні справи.

Ключовим постає тезис щодо того, що право підлягає захисту з дотриманням вимог законності. А відповідно до усталеної практики Європейського Суду з прав людини вимога щодо законності вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля (див. рішення у справі «Антріш проти Франції» від 22.09.94 р., Series A № 296-A, п. 42, та «Кушоґлу проти Болгарії», заява № 48191/99, п. п. 49 – 62, від 10.05.2007 р.).

Під обґрунтованістю вироку варто розуміти відповідність висновків, викладених у вироку, а також фактичним обставинам справи, фактам, що мали місце в дійсності і встановленим сукупністю належних до справи, допустимих та достовірних доказів у справі.

Мотивованість вироку — це наявність у ньому не тільки опису діяння, події, обставин, а й посилання на докази, певний аналіз, відповідні пояснення. Мотивованість прийнятого рішення повинна сприяти нагляду за законністю і обґрунтованістю процесуального акта, допомагати виявляти помилки в судженнях осіб, які приймають рішення, давати можливість обвинуваченому й іншим особам зрозуміти доводи, що покладені в основу прийнятого рішення і належним чином захищати свої права та інтереси. Мотивованість певним чином робить більш яскравими обґрунтованість і законність рішень, надає документам внутрішньої і зовнішньої переконаності, виключає сумніви, суб'єктивізм.

Справедливість вироку — це певна його морально-правова характеристика, котра заснована на його законності і обґрунтованості. Окрім того, розрізняють справедливість вироку у вузькому розумінні (справедливість покарання) і широкому розумінні (правильність вироку по суті).

Отже, справедливий вирок — це такий вирок, який є правильним за своєю суттю і за формою вирішення справи і відповідає як правовим, так і моральним принципам ставлення до підсудного і вчиненого ним злочину.

До зовнішніх властивостей вироку належить його виключність, обов'язковість і преюдиціальність [1, с. 10–16].

Виключність вироку означає що не може бути порушено кримінальне провадження проти особи у відношенні якої існує по тому ж обвинуваченні вирок, що набрав законної сили.

Обов'язковість вироку означає, що викладені в ньому рішення суду є обов'язковими для всіх органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, посадових і інших осіб і підлягають виконанню на всій території України. Таку властивість вирок отримує після набрання ним законної сили.

Преюдиціальність вироку що набрав законної сили, означає те, що його висновки про встановлені судом факти є обов'язковими для інших судів при розгляді і вирішенні тих самих обставин у цивільному судочинстві та органів розслідування, інших правоохоронних органів.

Як висновок, можна зазначити що лише суд своїм вироком, постановленим за результатом судового розгляду, при доведенні вини підсудного має право визнавати особу винною у вчиненні злочину і піддавати кримінальному покаранню. У судовому вироку вирішуються і всі інші питання по справі. Саме тому вирок є найважливішим актом правосуддя. Звідси й походять особливі вимоги, що до нього пред'являються.

### Література:

1. Грошевий Ю.М. «Правові властивості вироку – акта правосуддя», навчальний посібник. Х. : УкрЮА, 1994. 48 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.



*Туз Вадим Юрійович,  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТИВНУ СТОРОНУ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ**

Аналіз криміногенної ситуації в Україні показує, що поширеним видом кримінальних правопорушень є злочини проти життя та здоров'я людини, які на сьогодні становлять близько 13,0% в її структурі. Найбільш небезпечними з них є посягання на життя людини, особливо вбивства з необережності. Незважаючи на загальну мету злочину, наслідки умисних і необережних посягань на життя людини, суспільну небезпеку, яку становлять ці діяння в сукупності, вбивство з необережності має свої особливості, які необхідно враховувати при кримінально-правовому аналізі, кваліфікації, призначенні покарання та відмінності від умисного вбивства.

Що стосується суб'єктивного аспекту злочину, то він стосується внутрішнього аспекту злочину, тобто психологічного ставлення суб'єкта злочину до поведінки, яка загрожує суспільству, і наслідків, які загрожують суспільству, коли він вчиняє злочин. На відміну від об'єктивних ознак злочину, які можуть бути безпосередньо сприйняті іншими особами, суб'єктивні ознаки не можуть бути безпосередньо спостережені. Воно ґрунтується на показаннях сторін, аналізі й оцінці об'єктивних ознак злочину.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується двома формами вини – умислом (прямим/непрямим) щодо суспільно небезпечного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження і необережністю щодо настання смерті потерпілого (похідні наслідки). При цьому винний усвідомлює можливість настання похідного наслідку в результаті настання первинного.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується наявністю двох форм злочину – умисного (прямого/опосередкованого) заподіяння тяжких суспільно небезпечних тілесних ушкоджень та необережності, що спричинило смерть потерпілого (наслідки). При цьому правопорушник усвідомлює, що настання первісних наслідків може призвести до настання похідних наслідків.

Суд підкреслив, що визначення таких злочинів має переважно суб'єктивний характер. Зміст і характер критеріїв кмітливості та волі до вчинення конкретного злочину залежать від уявлення особи про характер вчиненого злочинного діяння, передбачення її негативних наслідків, ставлення до цих наслідків, а відповідні суди повинні уважно вивчити Докази того, що зміст і спрямованість людських намірів є значущими. Питання про умисел необхідно вирішувати з огляду на сукупність усіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень

Роз'яснення Верховного Суду України (Постанова Пленуму № 2, ч. 4 ст. 26 ВСУ від 7 лютого 2007 р.) чітко орієнтує судову практику, так звану справу Як реальна загроза життю іншої особи, смерть цієї особи не передбачалася, не повинна була і не могла бути передбачена. Смерть від нещасного випадку є різновидом невинного ушкодження, оскільки не містить ознак суб'єктивної ініціативи сторони та не містить складу злочину, вона не несе кримінальної відповідальності, оскільки кримінальне законодавство України об'єктивно не передбачає приписування вини. Іноді випадкова смерть може бути пов'язана з обставинами, які виключають злочинність діяння, особливо щодо необхідного захисту.

З метою з'ясування кількості вчинених вбивств через необережність, варто звернутися до статистичних даних щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень за останні п'ять років (2017–2021 рр.).

Так, за офіційними даними Генпрокуратури, у 2017 році було зареєстровано 38 274 кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, у тому числі вбивства з мотивів (ст.ст. 116-119 Кримінального кодексу України), з них 169. були зареєстровані за ст. 119 Кримінального кодексу України – 134 кримінальні правопорушення, що становить 79,3% від загальної кількості вбивств з пом'якшуючими обставинами.

У 2018 році зареєстровано 39 164 кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, у тому числі умисне вбивство (ст. 116-119 КК України), з них 180 – за ст. 119 КК України – 137 кримінальних правопорушень, що становить 76,1% від загальної кількості вбивств з пом'якшуючими обставинами.

У 2019 році зареєстровано 41 101 кримінальне правопорушення проти життя та здоров'я, у тому числі умисне вбивство (ст. 116-119 КК України), з них 161 – за ст. 119 КК України – 118 кримінальних правопорушень, що становить 73,3% від загальної кількості вбивств з пом'якшуючими обставинами.

Загалом, у 2020 році зареєстровано 37 328 кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, у тому числі умисне вбивство (ст. 116-119 КК України), з них 170 – за ст. 119 Кримінального кодексу України – 135 кримінальних правопорушень, що становить 79,4% від загальної кількості вбивств з пом'якшуючими обставинами.

Загалом, у 2021 році зареєстровано 33 657 кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, у тому числі умисне вбивство (ст.ст. 116-119 КК України), з них 129 – за ст. 119 КК України – 108 кримінальних правопорушень, що становить 83,7% від загальної кількості вбивств з пом'якшуючими обставинами. Таким чином, можна помітити значне зростання кількості вбивств з необережності серед усіх привілейованих вбивств, коливаючись у різні роки від 73,3% (2019) до 83,7% (2021). Крім того, цей рівень залишається стабільно високим, а відповідні показники у 2021 році розраховуються згідно ст. На фоні загального значного зниження рівня злочинності найбільшу питому вагу становлять 119 злочинів Кримінального кодексу України.

Отже, хоча вбивство через необережність може бути визнане як неумисний злочин, це не зменшує його серйозності. Такі випадки можуть мати серйозні наслідки для життя та здоров'я людей, які стали жертвами, а також для сімей та близьких жертв.

Тому суспільство повинно підтримувати правосуддя та захист прав жертв, а також працювати над запобіганням вбивствам через необережність шляхом підвищення відповідальності, належного навчання та підготовки, а також розвитку технологій та інших інструментів, що зменшують ризики виникнення таких випадків.

### Література:

1. Спільник С. І. Особливості кваліфікації вбивства через необережність. URL : <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/3/13.pdf>
2. Суб'єктивна сторона злочину. *Велика українська юридична енциклопедія*. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В. Я. Тацій (відп. ред.) та ін. 2017. С. 934.
3. Кримінальний кодекс України. Документ 2341-III, чинний, поточна редакція від 27.01.2023, підстава 2839-IX.
4. Вбивство через необережність. URL : <http://surl.li/gkzzd>
5. Коментар до статті 119 ККУ. URL : <http://surl.li/bbkac>.



**Ткачук Каріна Віталіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Пом'якшення державної правозастосовної практики яке розпочалося, починаючи із 70-х рр. ХХ століття в небагатьох європейських країн, зокрема певних країн західної Європи слугувало розширенню некаральних напрямів кримінологічної профілактики, важливе місце в якій зайняла програма зменшення можливостей вчинення злочинів.

Перегляд основних підходів правоохоронної діяльності спочатку в США, Великій Британії, а згодом у Німеччині, Франції та інших європейських країнах відбувся внаслідок несприйняття підходу щодо «ліквідації» злочинності, «нейтралізації» її причин і умов. Як зазначено науковцями, вказані положення були своєрідними мантрами радянської кримінологічної теорії і практики запобігання злочинності, які відповідали на той час комуністичній ідеології та розвитку СРСР. Однак фахівцям з кримінології, соціології, психології та інших країнах на заході вдалось раніше зрозуміти неправильність таких мислень, адже «знищити», «ліквідувати», «нейтралізувати» чи іншим чином повністю знищити злочинність неможливо [1].

Так, для підвищення ефективності діяльності з протидії злочинності, зокрема належного виявлення та розслідування, у західних європейських країнах створюються спеціалізовані органи.

Для прикладу у Франції у 1983 р. створено Національну раду із запобігання злочинам, у яку входять члени парламенту, мери міст, міністри, експерти, представники бізнесових структур. Головою Національної ради із запобігання злочинам є прем'єр-міністр країни. Рада має на меті вирішувати такі завдання: фінансує програми запобігання злочинам; інформує громадськість про стан справ зі злочинністю; розробляє національну політику у сфері боротьби зі злочинністю, стимулює державні антикримінальні ініціативи, координує взаємодію між місцевими органами влади, громадськими організаціями і приватним сектором [2, с. 5].

У Великій Британії з 1966 р. працює Постійна конференція з профілактики злочинів, до якої входять певні представники Конфедерації британських промисловців, Торговельної палати, профспілок і Асоціації старших офіцерів поліції. У штаті цього товариства працюють робочі групи, які розуміються на запобіганні грабежам та розбійним нападам. Важливим здобутком системи профілактики злочинів розвинутих європейських країн західної Європи слід вважати її ґрунтовне правове забезпечення. Зокрема урядові програми містять визначення напрямів соціологічних досліджень, процес їхніх методів, формуванню персоналу, фінансування, організацію і реалізацію превентивних заходів з акцентом на ранню профілактику. Програми часто передбачають систему заходів спеціально-кримінологічної превенції, які належать до сфери кримінального, процесуального і пенітенціарного права. Важливою рисою в боротьбі зі злочинністю у країнах західної Європи в останні роки є прагнення до централізованого планування і координації даної сфери діяльності, формувати для цього спеціальних органів і наділення їх досить широкими повноваженнями і також наділеними певними завданнями та функціями [2, с. 5].

У більшості країнах світу утворено подібні органи, які регулярно аналізують стан справ у сфері запобігання злочинності й дають певні висновки урядовим структурам для прийняття відповідних рішень. Наприклад, в Австрії існує консультативна служба із запобігання злочинності, що має 143 регіональних бюро; у Бельгії – Вища профілактична рада; у Данії – Вища рада профілактики, до якої входить 46 організацій.

Водночас до особливостей протидії боротьби зі злочинністю в країнах західної Європи слід віднести, зокрема визначення основних напрямків державної політики у сфері запобігання злочинності; проведення загальнонаціональних досліджень щодо рівня латентної злочинності; аналіз проявів міжнародної та транснаціональної злочинності; координація діяльності державних структур та правоохоронних органів з питань реалізації заходів запобігання злочинності; узагальнення практики протидії злочинності; організація міжнародного співробітництва щодо запобігання злочинності, тощо [3].

Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати, що вказані принципи протидії злочинності дозволяють системно та структуровано підходити до питання протидії злочинності, намагатися якісно запобігти виникненню соціально-негативних явищ в суспільстві в частині саме запобігання вчинення будь-яких злочинів.

#### Література:

1. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія за ред. В. В. Голіни. Харків. Право. 2017. 252 с
2. Ключко А.М. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. Київ, 2012. № 3. Ч.2. С. 132-135. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/44992/3/>.

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.



*Чайковська Алла Віталіївна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **СМЕРТНА КАРА: ДОЦІЛЬНІСТЬ ВВЕДЕННЯ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ ЗА ОСОБЛИВО ТЯЖКІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Питання смертної кари завжди цікаве та дискусійне для будь-якого соціуму, адже не варто вважати, що проблематика смертної кари більше не актуальна для України і є справою минулого часу. Щоразу після заслуховування чергового випуску новин про ще одного диверсанта, який коригує вогонь по наших домівках чи серію інших особливо тяжких злочинів, які вчиняються під час воєнного стану, питання відсутності адекватної реакції з боку держави на такі дії набуває дедалі більшої ваги.

Актуальність дослідження смертної кари як виду покарання за особливо тяжкі злочини в умовах воєнного стану пов'язана із тим, що часто виникають питання, чому таких осіб не карають шляхом позбавлення життя, адже їхня діяння спричиняють смерть сотням, а то і тисячам людей.

Зміст цієї теми добре розкритий у працях таких вчених та дослідників: А. Мухай, О. Соболев, І. Чернінко та інших.

Смертна кара є найвищою винятковою мірою покарання, яка базується на страті правопорушника за вчинення особливо тяжкого злочину, який визначається державою [4, с. 170].

Якщо враховувати історію, то смертна кара розпочалася на українських землях із Руської Правди. Втім, князь Володимир після хрещення Русі її скасував. Козаки також використовували смертну кару, але тільки за найтяжчі злочини. Радянський Союз скасував смертну кару, а найвищою мірою покарання зазначалося позбавлення волі на двадцятип'ятирічний термін у таборах суворого режиму. Сумнівно, але факт, що під тиском громадськості смертну кару згодом було поновлено, але тільки за державні злочини, потім перелік злочинів став розширюватися, адже постала проблема рятування законслухняних громадян від свавілля правопорушників, вбивць, гвалтівників, а держави – від шпигунів та диверсантів, оскільки вони почали відчувати безкарність та всюдозволеність за відсутності такого покарання, як смертна кара. Але ж Україна успадкувала з радянських часів виважений та справедливий Кримінальний кодекс, у якому смертна кара могла передбачатись як реально виняткова міра покарання у вигляді розстрілу. Кримінальне законодавство того часу встановлювало смертну кару за злочини проти держави, життя, правосуддя, військові злочини в умовах воєнного стану або бойової обстановки. Згодом визнали, що смертна кара суперечить Конституції України як Основному закону, а для Верховної Ради України стала пріоритетом ратифікація протоколу №6 до Європейської конвенції з прав людини [7], а сама відмова від смертної кари була обов'язковим фактором для того, щоб Україна вступила до Ради Європи [8, с. 496-497], тому смертну кару було остаточно скасовано у 2000 р., а вже Кримінальним кодексом нової редакції 2001 р. не передбачалося смертної кари як виду покарання.

Якщо звернути увагу на зміст статті другої протоколу № 6 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо скасування смертної кари, який ратифікувала Україна, то варто зазначити, що держава має можливість передбачати у своєму законодавстві смертну кару за діяння, які можуть бути вчинені під час війни або неминучої загрози війни [7]. В Україні оголошення війни — це окреме від затвердження воєнного стану повноваження Верховної Ради за поданням Президента України відповідно до пункту дев'ятого статті вісімдесят п'ятої Конституції України [3]. Навіть існує Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [5], що одразу дає зрозуміти правове регулювання теперішнього становища нашої держави, — це воєнний стан, а не

війна. Відповідно до вищезазначеного в Україні немає війни, а тільки воєнний стан, тому таку статтю конвенції можна було б використовувати тільки за умови війни або неминучої загрози війни. Але варто зазначити, що Україна також ратифікувала протокол № 13 цієї ж Конвенції, який передбачає виключення застосування смертної кари як у мирний час, так у час війни [6].

Якщо звертатися до нинішнього стану в країні, то кількість тяжких і особливо тяжких злочинів, які вчиняються в умовах воєнного стану, досить велика. Це може наштовхувати на думку про те, що реально доцільно повернути виняткову міру покарання до чинного Кримінального кодексу України. Така позиція панує і серед науковців, які вивчають це питання. Вони зазначають, що смертна кара важлива та необхідна для нашого кримінального законодавства, оскільки наше суспільство поки немає досягнутого рівня реальної справжньої гуманності і високої цивілізованості.

Можна взяти тільки до уваги такі злочини, які були вчинені спочатку повномасштабного вторгнення, через які постраждало багато людей: 9 лютого 2023 р. СБУ викрило працівника «Укрзалізниці», який коригував ракетні удари по Києву [2]. Також однією із таких ситуацій була та, коли 20 березня 2022р. збройні сили російської федерації розбомбили торговий центр «Retroville», який розташований у Києві [1]. Щодо тверджень російського уряду, то торговий центр використовувався Україною нібито як прикриття для того, щоб зберігати та перезаряджати боєприпаси. Навіть якщо це правда про зберігання боєприпасів там, то доведення цієї інформації до відома агресора спричинив злочинець, внаслідок дії якого загинула велика кількість людей.

Якщо аналізувати досвід зарубіжних країн, то можна дійти до висновку, що застосування покарання смертної кари загалом може залежати саме від культури та певних традицій нації. Проблематика відміни або запровадження смертної кари в державі повинна враховуватись, виходячи із думки всієї міжнародної спільноти, але з урахуванням різних чинників (релігії, віросповідання та інших). Але саме важливість питання, переконані, полягає в тому, що під час воєнного стану в кожній державі одна людина може згубити життя багатьох. І це питання потрібно врегулювати на законодавчому рівні так, щоб не виникало жодних запитань продати Батьківщину або життя сотні людей задля власної вигоди.

### Література:

1. Бомбардування торгового центру «Retroville» у Києві. *Вікіпедія: Вільна Енциклопедія (Wikipedia: The Free Encyclopedia)*. 2022. URL: <http://surl.li/fsayl>
2. Затримано співробітника «Укрзалізниці», який коригував ракетні удари рф по Києву. *Слово і діло. Аналітичний портал*. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/09/novyna/bezpeka/zatrymano-spivrobitnyka-ukrzaliznyczy-yakuj-koryhuvav-raketni-udary-rf-po-kyevu-sbu>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Мухай А. А., Соболь О. І. (2019). Смертна кара як найсуворіший вид покарання. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2019 р.), 170-173.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин Рада Європи: Міжнародний документ від 03 травня 2002 № 13. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_180#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180#Text)
7. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари. Рада Європи: Міжнародний документ від 28.04.1983 № 6. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_802#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text)
8. Черінько І. Скасування смертної кари в контексті інтеграції України до європейського політико-правового простору. *Наукові записки*. К. : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2008. Вип.40. С. 496-504.



**Чорноус Богдан Олегович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Подолання домашнього насильства є однією з актуальних проблем, які необхідно вирішити державі та суспільству. Як одна з найпоширеніших форм порушення прав і свобод особи та основний фактор, що призводить до розлучення подружніх пар, цей вид насильства є серйозною та масовою проблемою, яка породжує багато інших соціальних проблем. Нині феномен домашнього насильства тільки починає усвідомлюватися та осмислюватися, стає об'єктом громадської і державної політики. Виокремлення насильства в родині в глобальну соціальну проблему – тільки перший крок, спрямований на її розв'язання. На цьому шляху багато перешкод: відсутність вичерпної інформації про масштаби та причини застосування насильства в сім'ї, відсутність чітких визначень та обґрунтувань, недосконалість законодавства про відповідальність за правопорушення тощо.

Також слід зазначити що, через небажання або побоювання жертв цього кримінального правопорушення заявляти про такі факти привселюдно, таким виявам домашнього насильства притаманний латентний характер. Зазвичай, це негативно позначається на подоланні цього феномена. Домашнє насильство руйнує безпеку не лише сім'ї, а й суспільства. Проблема домашнього насильства дуже пов'язана з явищами, такими як: збільшення кількості розлучень, бездоглядність та безпритульність дітей, формування агресивного менталітету нації, жебрацтво, втрата загальнолюдських цінностей. Крім того, це явище є одним із факторів формування адиктивної поведінки людини та передумовою для вчинення злочинів. Домашнє насильство є глобальною проблемою, і статистика показує, що воно поширене:

- понад 30% жінок у всьому світі досвідчають фізичного або сексуального насильства від свого партнера (за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я);
- за даними Європейського Союзу, близько 1 з 3 жінок в Європі зазнає фізичного або сексуального насильства від партнера;
- у США близько 1 з 4 жінок і 1 з 7 чоловіків зазнають серйозного фізичного насильства від свого партнера;
- за даними ООН, понад 87 000 жінок та дівчаток убили у 2017 році через гендерне насильство;

Україна є однією з країн, де домашнє насильство є серйозною проблемою. За даними поліції, за 2021 рік на території України зареєстровано понад 68 тисяч випадків домашнього насильства.

Важко провести чітку межу між різними видами домашнього (подружнього) насильства: так, одні дослідники відносять недосип до психологічного насильства, інші – до фізичного. Подібним чином знищення або знищення особистих речей, нанесення шкоди чи вбивство домашніх тварин може, залежно від обставин, становити психологічне чи економічне насильство. Отже, домашнє насильство є складним явищем, наслідки якого зазвичай охоплюють декілька сфер: фізичну (соматичне здоров'я), емоційну, економічну, сексуальну. Будь-який вид насильства веде до руйнування особистості жертви, оскільки сексуальний насильство неминуче тягне за собою приниження, фізичне насильство також має значний вплив не тільки на соматичну (тілесну) сферу, а й на морально-емоційну сферу особистості, тобто воно водночас і психологічне.

Важливість досліджень у цьому напрямі визначається особливим місцем сімейно-побутових відносин у системі людських цінностей, а також в історії людства в цілому. Це підтверджує всесвітнє визнання сім'ї як природного та основного осередку суспільства, що потребує надійного захисту з боку суспільства та держави.

Крім того, досить важко відрізнити насильство (переважно психологічне) від конфліктних ситуацій, суперечок, які виникають у кожній родині та є основою для подальшого розвитку здорових сімейних стосунків. Тому їх слід розрізняти: якщо конфлікти в парі вирішуються на основі

компетентності, тобто на основі того, хто краще розбирається в тому чи іншому питанні, то про насильство не може бути й мови. Сприятливою є ситуація, коли принцип «хто сильніший, той і правий» стає основним способом вирішення якогось спірного питання або коли головною метою є не вирішення проблеми, а будь-яким чином довести свою правоту за будь-яких умов. Закладіть основу для виникнення насильницьких стосунків Крім того, для встановлення домашнього насильства у подружніх стосунках має бути присутнім агресивний елемент, мотив заподіяння шкоди. Домашнє насильство має ознаки інших злочинів, але потерпілий є особливим, насильство є систематичним, а максимальне покарання за інші злочини нижче або дорівнює покаранню, передбаченому цією статтею, статтею 1261 КК України. Кваліфікація відбувається за окремими положеннями (наприклад, якщо насильство в сім'ї включає систематичне заподіяння умисного легкого тілесного ушкодження, частина перша ст. 125 КК України, – за ст. 1261 КК України).

Домашнє насильство має різні форми:

– психопатична модель, в основі якої лежить насильницька схильність дорослих (алкоголь, наркотики, низька самооцінка, невміння спілкуватися, соціальна ізоляція, соціальні, психологічні та духовні проблеми, депресія, відсутність самоконтролю, суїцидальні нахили, агресія, раннє материнство, втрата дитини тощо) та дітей (передчасні пологи, хворобливість, небажання, фізичні та розумові вади тощо);

– соціальні моделі, які пояснюють насильство зовнішніми (соціальними) факторами та умовами, включаючи бідність, низький дохід, безробіття, соціальну ізоляцію та закриті сім'ї, перенаселення, низький рівень освіти та грамотності тощо. Ось декілька пропозицій щодо вирішення проблеми домашнього насильства:

1. Запровадження ефективних законів та політик, що карають злочинців та захищають права жертв насильства.

2. Проведення ефективних кампаній з просвітництва та освіти для громадськості, щоб збільшити свідомість про проблему домашнього насильства та надати інформацію про можливості допомоги жертвам.

3. Забезпечення доступності до професійної допомоги для жертв насильства, такої як психологічна підтримка, лікарська допомога та юридична консультація.

4. Розвиток програм попередження домашнього насильства та відновлення для злочинців, щоб зменшити кількість насильницьких поведінок та допомогти їм змінити своє поведінку.

5. Забезпечення підтримки та фінансування організацій та ініціатив, що займаються проблемою домашнього насильства, таких як центри підтримки жертв та організації, що просувають права жінок.

6. Підтримка досліджень та збір статистики щодо проблеми домашнього насильства, щоб отримати більш детальну картину стану справ та розробити ефективні політики та програми для боротьби з цією проблемою.

Домашнє насильство – це серйозне кримінальне правопорушення, яке потребує ефективних заходів з боку кримінальної правосудної системи. Щоб боротися з цією проблемою, необхідно запроваджувати та дотримуватися жорстких законів, які карають злочинців та захищають права жертв насильства. Крім того, потрібно забезпечувати доступність до професійної допомоги для жертв насильства, розвивати програми попередження насильства та відновлення для злочинців, а також проводити кампанії з просвітництва та освіти. Кримінальне право має велике значення в боротьбі з домашнім насильством, і ефективні заходи на рівні правосуддя можуть допомогти покласти край цій проблемі.

Крім кримінальної правосудної системи, боротьба з домашнім насильством потребує комплексного підходу, що включає також соціальні, економічні та культурні аспекти. Необхідно підтримувати розвиток соціальних служб, які надають підтримку жертвам насильства, забезпечувати доступність до житла, роботи та інших соціальних послуг, що допоможе жертвам вийти з насильницького середовища. Також важливо розвивати ініціативи зі зменшення економічної залежності жертв насильства, які можуть змушувати їх залишатися у насильницьких стосунках. Крім того, важливо проводити кампанії з просвітництва та освіти, які допоможуть зменшити культурні та соціальні корені домашнього насильства.



Загалом, боротьба з домашнім насильством потребує комплексних заходів на рівні кримінальної правосудної системи, соціальних служб та культурного контексту, щоб захистити права жертв насильства та запобігти подальшому поширенню цієї проблеми.

#### Література:

1. Кримінальний кодекс України від 27.01.2023 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26, ст.131.
2. Литвинова Д. Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід). Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід) : зб. тез доп. учасників XXI студент. науково-практ. конф. інозем. мовами, м. Харків, 09 квіт. 2009 р.
3. Литовченко С.. Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід). Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід) : зб. тез доп. учасників XXI студент. науково-практ. конф. інозем. мовами, м. Харків, 09 квіт. 2009 р.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 31 березня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 03.04.2023).
5. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 19 лют. 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 03.04.2023).



**Швець Анна Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні досить актуальним є питання щодо впровадження інституту ювенальної юстиції. Для кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених фізичними осудними особами, що досягли віку кримінальної відповідальності, існує Кримінальний кодекс України. Однак лише його наявність не є достатнім правовим елементом вирішення суперечливих питань, які виникають при кваліфікації діянь неповнолітніх осіб. Так, у кодексі містяться деякі статті, однак сьогодні дає чіткі сигнали щодо потреби новітнього правового інституту в галузі кримінального права та процесу.

Найбільшою мірою розуміння про кримінальну відповідальність неповнолітніх формується у розділі 15 Кримінального кодексу України [2]. Деякі статті вищенаведеного нормативно-правового акта вже підштовхують нас до розуміння особливостей інституту ювенальної юстиції. Так, ми бачимо, що, наприклад, вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім є пом'якшуючою обставиною, про що вказано у статті 66 КК України [2]. Або ж той факт, що до неповнолітніх ми не можемо застосовувати обмеження волі. Саме через це ми можемо спробувати дати таке визначення: ювенальна юстиція — це система правового захисту прав дітей, яка передбачає вирішення ювенальних справ (справ про дітей, які порушили закон) за допомогою спеціальних процедур та інститутів, що відрізняються від тих, що застосовуються в інших категоріях справ.

Як бачимо, є декілька ознак, які характеризують такий правовий механізм:

- 1) спеціальний суб'єкт;
- 2) новітність у рамках української юриспруденції;
- 3) особливість застосування заходів кримінально-правової відповідальності.

Крім того, запровадження інституту ювенальної юстиції, якій притаманні наведені ознаки, є значним викликом для нашої держави. Порівнюючи правову систему України з іншими державами,

можна зазначити, що їхнє законодавство більше адаптоване під реалії його виконання, що зумовлює динаміку у вирішенні подібних кримінальних справ, де фігурує неповнолітня особа. У нашому ж випадку законодавча база (точніше – її відсутність) постає однією із найголовніших проблем. Так, можна виокремити таке коло правових проблем та запропонувати їх вирішення:

- 1) недостатня законодавча база;
- 2) нестача кваліфікованих кадрів, які б могли взяти на себе відповідальність за формування інституту ювенальної юстиції;
- 3) малоінтенсивне запозичення іноземного досвіду;
- 4) вплив воєнного стану.

Починаючи з першої проблеми, варто сказати, що Україна просто потребує введення в дію законодавства, яке б повністю регламентувало усі правові аспекти. Так, ми можемо сказати про ратифіковану Верховною Радою України Конвенцію ООН про права дитини, де у статті 4 написано: «Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції. Щодо економічних, соціальних і культурних прав Держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і за необхідності в рамках міжнародного співробітництва» [1]. Проте навіть цю норму не можна вважати повністю імplementованою в законодавство, якщо в реальності не відчувається її дія.

Наступний проблемний аспект – відсутність професіоналів. В Україні ми маємо один із найбільших у світі наукових потенціалів, і його можна й потрібно спрямовувати саме на розвиток інституту ювенальної юстиції, так як у цьому є пряма потреба. Звісно, існує також багато перешкод у вигляді цілковитої відсутності законодавчої бази, певне нівелювання професійною етикою та невміння знайти підхід до особливої категорії осіб. Саме в цьому випадку досить важливими є не тільки юридичні знання, але й знання психології та вміння знайти контакт із неповнолітнім, не нашкодивши його ще не сформованій психіці. Важливо, аби ювенальну юстицію формували саме ті люди, які прагнуть не провчити, а навчити і показати, які негативні наслідки може нести те чи інше діяння.

Ще один фактор – малоінтенсивність запозичення іноземного досвіду. Необхідно враховувати особливості розуміння та сприйняття заходів ювенальної юстиції у різних культурних та соціальних середовищах. Саме крізь призму запозичення та порівняння можна виокремити найбільш прийнятні норми і впровадити їх в українське законодавство. Навіть тут постає питання професійної підготовки працівників, які будуть здатні діяти відповідно до етичних та професійних норм.

Остання зазначена проблема – воєнний стан. Найвищою точкою зростання в суспільстві завжди був кризовий стан. Саме тому досить затребуваним та актуальним є питання запровадження належної ювенальної юстиції. Так, неповнолітня особа може бути не лише винною, але й потерпілою. Опанування практичних навичок, знання норм міжнародного законодавства і вміння діяти професійно у складних ситуаціях дозволили б уникати тих воєнних злочинів, які ми спостерігаємо зараз: примусова депортація українських дітей на територію держави-агресора, жорстокі знущання і вбивства, примусове усиновлення. Так, ми поєднуємо не лише юридичну і психологічну, але й дипломатичну складову. Україна є державою з європейськими цінностями, а тому в питаннях, що стосуються особливої категорії осіб, потрібно діяти досить виважено та обережно, не порушуючи норм, встановлених на міжнародній правовій арені.

Можна зробити висновок, що інститут ювенальної юстиції – це один з ідейних стартапів, який досить доречно можна запровадити і розвинути в Україні. Такі дії дозволять вивести на більш високий рівень національне законодавство і наблизити його до світового визнання. Одним із реальних кроків до цього може стати створення законопроекту, який дасть початок формуванню належної законодавчої бази. Попри складні обставини, зумовлені воєнним станом, вирішення подібних правових проблем дозволить розв'язати не лише внутрішні колізії, але й побудувати партнерство з іншими країнами та закріпити його, що зміцнить дипломатичні зв'язки та підтримку нашої держави, пришвидшивши динаміку її розвитку в політико-правовому контексті.

### Література:

1. Конвенція про права дитини : Конвенція від 20 листопада 1989 р. №995\_021. Організація Об'єднаних Націй. Міжнародний документ. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. №2341-III. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.



**Шевчук Анна Олегівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ПОРУШЕННЯ

Адвокатська конфіденційність є основним змістом професійної етики та професійної поведінки юристів, і юристи повинні дотримуватися високих стандартів довіри, чесності. Це означає, що адвокати повинні забезпечити повну конфіденційність усіх інформаційних матеріалів, що стосуються їхніх клієнтів та їхніх справ. Адвокатська таємниця включає інформацію, отриману під час виконання адвокатськими обов'язками, в тому числі інформацію від клієнта, а також інформацію, яка є власністю клієнта. Адвокати повинні гарантувати, що ця інформація зберігається в повній конфіденційності та не розголошується третім особам, за винятком випадків, передбачених законом або за згодою клієнта [1].

Порушення адвокатським обов'язком конфіденційності може мати серйозні наслідки для репутації та професійної діяльності адвоката [2]. Це може призвести до втрати довіри клієнтів, погіршення стосунків із колегами та зменшення можливостей для нового бізнесу. Нижче наведено докладні наслідки порушення адвокатської конфіденційності:

1. Втрата довіри клієнтів: клієнти очікують від юристів збереження повної конфіденційності та захисту їхніх прав. Якщо адвокат порушує адвокатську конфіденційність, це може спричинити втрату довіри клієнта та зменшити ймовірність отримання нової справи.

2. Погіршення стосунків з колегами: адвокатська таємниця є основою довіри між юристами та важливою частиною професійної етики. Якщо адвокат порушує це положення про конфіденційність, це може призвести до напружених стосунків із колегами та негативно вплинути на репутацію професійної спільноти.

3. Потенційні правові наслідки: порушення адвокатської конфіденційності може мати правові наслідки [2], включаючи скарги до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії та можливу втрату свідоцтва про право на здійснення адвокатської діяльності (припинення адвокатської діяльності).

4. Наслідки для репутації: порушення конфіденційності адвоката може серйозно зашкодити репутації адвоката. Це впливає на шанси залучення нових клієнтів і відносини з партнерами та колегами.

Загалом, адвокати повинні дотримуватися високих стандартів професійної етики та забезпечувати повну конфіденційність своїх клієнтів. У разі порушення адвокатської конфіденційності адвокати повинні вжити всіх необхідних заходів для мінімізації наслідків і відновлення довіри клієнтів і професійної спільноти.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» детально регламентує питання наслідків порушення адвокатської таємниці, проте, на нашу думку, не позбавлений недоліків. Тому ми пропонуємо можливість розкриття адвокатської таємниці без настання дисциплінарної відповідальності для такого адвоката, але лише у тому випадку, коли предметом адвокатської таємниці виявилась інформація про злочин, що готується [3]. Переконані в тому, що задля забезпечення дієвості засади верховенства права можна відступити від загального правила, яке

говорить про те, що порушення адвокатської таємниці тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

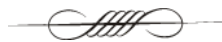
Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та захисту адвокатської таємниці:

- для більш ефективного захисту прав та інтересів клієнтів необхідно посилити законодавство, яке регулює адвокатську діяльність та охорону адвокатської таємниці;
- необхідно встановити відповідальність за порушення адвокатської таємниці та передбачити відповідні санкції, які б дискредитували адвоката, який порушив адвокатську таємницю;
- важливо забезпечити юристів необхідними технічними засобами для збереження конфіденційності даних і захисту від несанкціонованого доступу;
- необхідно розширити повноваження професійних органів, які контролюють діяльність адвокатів, для більш ефективного захисту прав та інтересів клієнтів;
- необхідно забезпечити професійну етику та підвищення кваліфікації адвокатів, що допоможе зберегти довіру громадськості до цієї професії;
- потрібно регулювати доступ до інформації, що міститься у документах, які зберігаються адвокатами, щоб забезпечити захист адвокатської таємниці та конфіденційності даних клієнтів;
- важливо підтримувати професійні асоціації, що об'єднують адвокатів, та забезпечувати їх дієву взаємодію з державними органами.

Загальна мета таких пропозицій – підвищити рівень захисту адвокатської таємниці та забезпечити високий рівень професійної етики та довіри до адвокатів. Виконання цих пропозицій забезпечить більш ефективну захист прав та інтересів клієнтів та підтримає довіру громадськості до професії адвоката.

#### **Література:**

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. 5076-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
2. Меланчук А.В. Дисциплінарна відповідальність адвокатів за Судовими статутами 1864 р. і в сучасній Україні. Адвокатура України: історія та сучасність: всеукр. круглий стіл. 2013. С. 54 Ю.М. 57.
3. Правила адвокатської етики. з'їзд адвокатів України 15.02.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.



***Шокур Єва Анатоліївна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Питання спеціального суб'єкта кримінального правопорушення є актуальним для України як держави, яка визначає себе правовою, адже в такій державі зростає особливий рівень вимогливості до дотримання правових норм як службовими особами, так й іншими особами, які у зв'язку із певними обставинами наділені спеціальними повноваженнями або якостями.

В українському кримінальному законодавстві закріплено визначення поняття «суб'єкт кримінального правопорушення». Відповідно до ч.1 ст.18 Кримінального кодексу України – це «фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [1]. Тобто в цьому визначенні акцентується увага на таких ознаках, як: фізичність, осудність та відповідний вік настання кримінального правопорушення.

Чинне законодавство України містить визначення терміну «спеціальний суб'єкт» в ч.2 ст.18 КК України, яке є тотожним визначенню загального суб'єкта кримінального правопорушення із додатковим зазначенням, «суб'єктом якого може бути лише певна особа» [1]. Однак таке визначення не є повним, адже не розкриває ні усіх ознак, ні конкретних прикладів, хто може бути спеціальним суб'єктом. Досить повне визначення цього поняття пропонує науковець Гончар Т.О., на думку якого під спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення слід розуміти фізичну особу, яку кримінальний закон наділив спеціальними рисами, які можуть характеризувати її правову приналежність до держави (громадянство), службове становище, родинні зв'язки, наявність судимості тощо, але обов'язково передбачені відповідним складом кримінального правопорушення [2, с. 45]. Однак існує протилежна наукова думка, яка зосереджується на правовому досвіді багатьох зарубіжних держав, де не лише визначення «спеціального суб'єкта кримінального правопорушення» законодавчо не було закріплено, а й поняття загального суб'єкта. Як зазначає Ландіна А.В., не настільки важливо закріпити коментоване поняття в якійсь конкретній статті КК України, як більш доцільно в усіх статтях, де елементом складу кримінального правопорушення є спеціальний суб'єкт, чітко та лаконічно закріпити ці додаткові вимоги до суб'єкта, що і продемонстровано в кримінальному праві США, окремих країн Європи, країн Сходу тощо [3, с. 54].

Сучасний кримінальний закон містить в декілька разів більше додаткових ознак спеціальних суб'єктів, тож пропонується розподіл за трьома групами ознак: 1) спеціальний суб'єкт із ознаками, що визначають його відносини та зв'язок із потерпілим (родинні, службові, матеріальної залежності потерпілого тощо) (ст. 164 КК України) [4, с.285]; 2) спеціальний суб'єкт, особливістю якого є певні фізичні властивості. Суб'єкти цього виду закріплені, наприклад, у ст. 133 КК України – особа, у якої наявна венерична хвороба, про яку їй відомо [5, с. 184]; 3) спеціальні суб'єкти із ознаками, що описують соціальне становище та правовий статус. Варто зазначити, що суб'єктів цього виду існує найбільша кількість, а прикладом може слугувати ст.111 КК України, суб'єктами якої визнаються лише громадяни України [4, с. 285].

У науковій доктрині існує багато робіт науковців, які пропонують класифікувати спеціальні суб'єкти кримінального правопорушення за такими критеріями, як: за додатковими ознаками, за кількістю ознак, за способом зазначення норми в КК України, за видом діяльності, за юридичним значенням тощо.

Існує велика кількість спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення, однак, на нашу думку, доцільно детально проаналізувати службових осіб, військовослужбовців, суддів, працівників правоохоронних органів, а також медичних працівників.

У чинному КК України чітко регламентовано ч. 3–4 ст.18 КК України та п.1–2 примітки ст.364 КК України, що службові особи бувають двох великих груп – ті, що підпорядковуються державним та комунальним підприємствам, установам та організаціям (ст.ст. 364, 368, 3685, 369 КК України тощо), і ті, які несуть службу у всіх інших підприємствах, установах, організаціях [1].

Одним із поширених спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень є військові. Вимоги до ознак військовослужбовців як спеціальних суб'єктів закріплені ч.2 ст. 401 КК України, серед яких: ознаки загального суб'єкта, з уточненням віку – 18 років (адже з цього віку особа може нести військову службу) та власне військова служба в певних структурних підрозділах військового характеру, як: ЗСУ, СБУ, ДПСУ тощо. На думку вчених Головка М.Б. та Остапенко Л.А., доцільно до спеціальних суб'єктів-військовослужбовців віднести й резервістів, адже вони пов'язані з військовою справою.

Доцільно дослідити ознаки суддів як спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Можна підсумувати, що судді належать до кожної з двох груп службових осіб, зазначених вище. До додаткових ознак суддів у розрізі досліджуваного питання слід зазначити: вища юридична освіта; спеціальна підготовка і кваліфікаційний іспит; відповідний професійний стаж 5 років і більше; безпосередньо статус судді у зв'язку із зайняттям посади судді в суді України та відповідні професійні повноваження та обов'язки.

Окремої уваги заслуговує працівник правоохоронного органу. Наукова думка зводиться до класифікації працівників правоохоронних органів як спеціальних суб'єктів в залежності від складів кримінальних правопорушень за КК України на: 1) лише працівник правоохоронного органу може

бути спеціальним суб'єктом (наприклад, ст.365 КК України); 2) не лише працівник правоохоронного органу, а й інші спеціальні суб'єкти, відповідно до диспозицій та кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) (наприклад, ст. 366–368 КК України); 3) конкретно визначені посади працівників правоохоронних органів (наприклад, ст. 374 КК України – і прокурор, і слідчий) [6, с.8].

Останній у цьому дослідженні спеціальний суб'єкт – це працівники медичної сфери, а саме: професійні медики і особи, які вчиняють кримінальні правопорушення у медичній сфері, однак не мають відповідних офіційних кваліфікацій чи здійснюють ці правопорушення поза професійних повноважень. Щодо останніх, то, на думку вченого Гринчак С.В., до них слід віднести осіб, які здійснюють незаконні трансплантацію та донорство (ст.143-144 КК України). Адже здійснити такі операції, очевидно, може лише особа, яка наділена необхідними знаннями та лікарським обладнанням. До ознак, якими характеризуються винятково медичні працівники як спеціальні суб'єкти, слід віднести відповідну освіту з медицини, здійснення лікарської та медичної професійної діяльності та наділення їх відповідними професійними повноваженнями та обов'язками. Прикладом кримінальних правопорушень із таким спеціальним суб'єктом є, наприклад, проведення нелегального абортів чи стерилізації, відповідно до ст.134 КК України та розголошення лікарської таємниці в заборонених випадках, відповідно до ст.145 КК України тощо.

### Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. ст.13. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.01.2023).
2. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Видання восьме, перероблене та доповнене. Одісей. Харків. 2012. 904 с.
3. Ландіна А.В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України*. № 1(10). 2018. С. 54-63. URL : <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/161038> (дата звернення : 22.01.2023).
4. Ландіна А. В. Відповідальність спеціальних суб'єктів злочинів за кримінальним законодавством України: узгодженість із принципами кримінального права. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 281-288. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe\\_2018\\_29\\_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_38) (дата звернення : 22.01.2023).
5. І. Гриненко. Ознаки суб'єкта злочину як критерії класифікацій злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. №7. 2019. С.182-187. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/34.pdf> (дата звернення : 22.01.2023).
6. Здренник І.В. Працівник правоохоронного органу як суб'єкт злочину. Автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.08. Київ. 2020. 21 с. URL : [http://idpnan.org.ua/files/2020/zdrenik-i.v.-pratsivnik-pravoohoronno-go-organu-yak-sub\\_ekt-zlochynu\\_a.pdf](http://idpnan.org.ua/files/2020/zdrenik-i.v.-pratsivnik-pravoohoronno-go-organu-yak-sub_ekt-zlochynu_a.pdf) (дата звернення : 22.01.2023).



*Юрчик Анастасія,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗГВАЛТУВАННЯ ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СПІЛЬНІ ТА РОЗМЕЖУВАЛЬНІ ОЗНАКИ**

Війна є однією з найбільш жорстоких форм конфлікту, яка часто супроводжується вчиненням злочинів проти людства. Серед таких злочинів є згвалтування та сексуальне насильство, які відбуваються відразу під час воєнних дій. Наприклад, станом на 27 вересня 2022 місяця ООН документально зафіксувала майже 124 випадки сексуального насильства. Можна вважати, що це лише «верхівка айсберга» [4]. Також можна звернутися до статистики Офісу Генерального прокурора, яка стверджує, про 175 фактів сексуального насильства, котрі офіційно виявлені, лише в Бучі під час окупації [5].

Також виникли перша слідчі розслідування, наприклад, закінчилося перше розслідування про згвалтування під час війни російського військового службовця, котрий скоїв свої жакливі злочини окупації одного з населених пунктів у Броварському районі. Такі дії були скоєні у стані алкогольного сп'яніння, під час якого вбив цивільного чоловіка та після цього згвалтував його дружину [6].

Для початку потрібно зрозуміти, що таке згвалтування – це здійснення дій, котрі потрібно відносити до сексуальних, що існують у тісній взаємодії із вагінальним, анальним чи оральним проникненням у тіло людини за допомогою власних генеталій чи якомсь предметі, тоді як потерпіла особа не дала на це добровільної згоди [1; 2].

Об'єктивна сторона цього правопорушення зазвичай характеризується саме здійсненням або погрозою здійснення фізичного насильства. А також використанням безпорадного стану людини, що ігнорує волю потерпілого.

У свою чергу, сексуальне насильство є здійснення певних дій, котрі мають сексуальний характер, але, в свою чергу, не пов'язані з проникненням в тіло, без власної згоди потерпілого.

Об'єктивна сторона характеризується у задоволенні статевого потягу без введення частини тіла людини, а будь-яким іншим способом, наприклад, мастурбація чи вплив на ерогенні зони людини.

Згвалтування та сексуальне насильство є найжакливішими виявами війни, які завдають непоправної шкоди як жертвам, так і суспільству в цілому. Незалежно від контексту, вони завжди мають об'єктивну сторону, що зумовлює спільні та розмежувальні ознаки цих злочинів.

Спільними ознаками згвалтування та сексуального насильства, вчинених під час війни, є переважно однотипні механізми вчинення цих злочинів. Здебільшого це здійснюється в рамках масової кампанії насильства, під керівництвом окупантів, сил збройних формувань або інших злочинних груп [1].

Нерідко такі злочини вчиняються з метою тероризування населення, відволікання від бойових дій, або збудження міжетнічної чи міжконфесійної ворожнечі. Жертвами зазвичай стають жінки та дівчата. Це пов'язано з тим, що вони є найбільш вразливою групою населення. Часто це є своєрідним способом дискримінації та покарання цієї групи населення за їхню стать або етнічну належність.

Також спільною рисою є те, що згвалтування та сексуальне насильство часто є супутником інших злочинів, таких як: вбивства, пограбування та вивезення населення з території. Це пов'язано з тим, що злочинці часто вважають, що такі дії є невід'ємною частиною їхньої стратегії війни.

Безпорадність осіб, що передбачено об'єктивною стороною цих правопорушень, поєднує їх у вигляді неспроможності людини чинити опір для гвалтівника, хоча і потерпілий усвідомлює протиправність даних діянь.

Нарешті, спільною рисою є те, що зґвалтування та сексуальне насильство під час війни можуть мати серйозні наслідки для жертв. Це може включати психологічну травму, стигматизацію та відчуття відсутності безпеки та захисту. Також жертви можуть бути позбавлені доступу до медичної допомоги та інших ресурсів, що можуть допомогти їм відновитися після травми.

Розмежувань між цими правопорушеннями небагато, наприклад, можна говорити про те, що зґвалтування до чоловіків відбувається частіше із застосуванням певних предметів (зброя, бутылки чи інші продовговуваті предмети), тоді як до жінок та дітей зазвичай використовують саме проникнення частини тіла гвалтівника. Також варто зазначити те, що гвалтування здійснюється частіше, ніж сексуальне насильство. Це пов'язано з тим, що кривдники (а це зазвичай окупанти) відчувають свою безкарність та хочуть вчиняти ці дії саме природним шляхом [3].

Отже, можна зробити висновок, зґвалтування та сексуальне насильство під час війни є одними з найжорстокіших злочинів проти людства. Вони мають як і спільні (фізичне насильство, психологічні травми), так і відмінні риси (непроникнення в тіло людини під час сексуального насильств), що не відміння жахливості вчинення цих дій. Кожна людини, котра здійснила такі дії, повинна бути притягнена до відповідальності відповідно до законодавства України.

### Література:

1. Григорчак О. М. Чому сексуальне насильство під час збройних конфліктів є міжнародним злочином? *Асоціація жінок-юристок України*. 2022. URL : <https://jurfem.com.ua/chomu-seksualne-nasylystvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-ye-mizhnarodnym-zlochynom/>.
2. Кримінальний кодекс України. *Верховна рада України*. 2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Поперечна Д. М. Зґвалтування під час війни. *Українська правда*. 2022. URL : <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/28/248437/>.
4. Свобода Р. Війна рф проти України: ООН зафіксувала 124 випадки сексуального насильства, але це «лише верхівка айсберга». *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zgvaltuvannya-oon-124-ukrayina/31937077.html> (дата звернення: 01.04.2023).
5. Стешенко А. Офіційно зафіксовані 175 фактів сексуального насильства окупантами, – Офіс Генпрокурора. LB.ua. URL : [https://lb.ua/society/2023/03/31/550648\\_ofitsiyno\\_zafiksovani\\_175\\_faktiv.html](https://lb.ua/society/2023/03/31/550648_ofitsiyno_zafiksovani_175_faktiv.html) (дата звернення: 01.04.2023).
6. Служба Безпеки України. Log into Facebook. Facebook. Facebook. URL : <https://www.facebook.com/SecurSerUkraine/posts/pfbid0BVN4jJ4TEucPFXzmZu71yhNVEYMaKhdkjoiwd9bmg6ZLfA4gWSAKGVBWBsEsurKl> (date of access: 01.04.2023).



**Янюк Світлана Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ, ЩО ЗНИЖУЮТЬ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ**

Пияцтво, наркоманія, токсикоманія – це те зло, яке безпосередньо впливає на суспільство, збільшуючи кількість кримінальних правопорушень. Більшість кримінологічних досліджень показує, що 40–45% людей, які вчиняють кримінальні правопорушення, перебувають у стані алкогольного сп'яніння.



З усіх кримінальних правопорушень такі серйозні злочини, як: вбивство, серйозні тілесні ушкодження, хуліганство, грабежі та розбої, – у 70–80% випадків здійснені у стані алкогольного сп'яніння (так зване фізіологічне сп'яніння).

Переважно ступінь сп'яніння на момент скоєння кримінального правопорушення буває різним. Як правило, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані сильного сп'яніння, посилається на те, що не пам'ятає, як вчинено кримінальне правопорушення та що мотивувало її дію. Зловживання алкогольними напоями та наркотиками, а також іншими наркотичними одурманюючими речовинами, призводить до зниження самоконтролю людини, з'являється моральна нестійкість, егоїзм, агресивні мотиви, нерозрізненість у виборі засобів досягнення різноманітної асоціальної мети. Свідомість людини, ніби кудись пропадає, мозок не функціонує нормально, втрачається пам'ять, мислення, і це призводить до поганих та плачевних наслідків у майбутньому.

У зв'язку з цим, і виникає питання про осудність або неосудність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи психотропного сп'яніння, і про правомірність її притягнення до кримінальної відповідальності.

У Кримінальному кодексі України ця проблематика висвітлюється у ст. 21, у якій зазначено про те, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, підлягає кримінальній відповідальності [1].

Тому, за загальним правилом, стан сп'яніння, незалежно від його ступеня, не звільняє особу від кримінальної відповідальності. Така позиція законодавства є цілком прийнятною. Зрозуміло, що це робиться для запобігання та профілактики злочинності в нетверезому стані.

Цей висновок підтверджується тим, що за звичайного фізіологічного сп'яніння відсутній медичний критерій – психічне захворювання, а тому немає підстав для визнання особи неосудною. За фізіологічного сп'яніння не настають ті істотні зміни в психічному стані особи, які характерні для психічного захворювання. Необхідно отримати і те, що такі властивості добровільно доводять себе до стану сп'яніння, усвідомлюючи негативний вплив на свою поведінку алкогольних напоїв, наркотиків чи інших одурманюючих речовин. Вони передбачають свій характер можливої негативної поведінки внаслідок стану сп'яніння та можливості її суспільно небезпечних наслідків. Практика нам показує те, що навіть у стані глибокого фізіологічного сп'яніння особи, вона не втрачає повної міри здатності усвідомлювати характер вчинюваних дій і керувати ними.

Інший підхід до розгляду питання призвів би до необґрунтованого звільнення від кримінальної відповідальності багатьох осіб, які вчинили тяжкі, особливо тяжкі кримінальні правопорушення.

Загалом, при скоєнні кримінальних правопорушень у стані фізіологічного сп'яніння відсутній не тільки медичний, але і юридичний критерій неосудності.

У судовій практиці, хоч і рідко, проте трапляються випадки, коли постійне споживання алкоголю викликає тяжкі психічні захворювання – біла гарячка, алкогольний галюциноз та ін. Під впливом таких захворювань особа може почати суспільно небезпечне діяння в стані, коли вона не усвідомлює своїх дій (бездіяльності) або не може керувати ними.

Відповідно до ч.2 ст.19 Кримінального кодексу України не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру [1].

Таке захворювання може виникнути не тільки у хронічних алкоголіків, але і в тих, хто не є одним із них. У практиці трапляються випадки, коли під впливом різних несприятливих умов – фізичного чи психічного виснаження, нервових перевантажень та інших несприятливих обставин, навіть за незначного вживання алкоголю та наркотиків – виникають такі серйозні розлади психіки (так зване патологічне сп'яніння). У такому стані особа не може керувати своїми діями. Таких осіб з урахуванням судово-психіатричної експертизи визнаються неосудними [2].

Отже, з вищесказаної інформації ми можемо зробити висновок про те, що кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, здебільшого таки настає. Тому потрібно завжди дбати про свою безпеку та оберегатися від цих речовин та препаратів.

#### Література:

1. Кримінальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Науково-практичний коментар ККУ Кримінального кодексу України. Том 1. URL: <https://is.gd/xDr340> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Федорчук І.М. Обставини, які обтяжують покарання за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2010. С. 1–19.



**Ястремська Владислава Віталіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ

Інститут Генерального прокурора відіграє важливу роль у системі органів прокуратури України, оскільки саме Генеральний прокурор організовує діяльність прокуратури в Україні та забезпечує належне виконання покладених на неї функцій. Зважаючи на вищезазначене, вкрай необхідно дослідити особливий правовий статус і засади діяльності Генерального прокурора. Особливої актуальності досліджувана тема набула після реформування системи органів прокуратури, що розпочалося з прийняття нової редакції Закону України «Про прокуратуру» у 2014 році.

Для того, щоб розглянути особливості правового статусу Генерального прокурора, спершу потрібно дати визначення цього поняття. Так, під правовим статусом Генерального прокурора розуміється конституційно та законодавчо визначена взаємодоповнювана система прав, обов'язків, повноважень, функцій та завдань інституту Генерального прокурора, а також принципів та гарантій його діяльності [1, с. 109].

Особливістю правового статусу Генерального прокурора є строк його повноважень У ч. 4 ст. 131-1 Конституції України закріплено, що строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Також у Конституції України передбачено обмеження в кількості разів перебування однієї особи на цій посаді: одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль [2]. Це положення є прикладом позитивних законодавчих змін, оскільки раніше на конституційному рівні було відсутнє подібне обмеження, що уможливлювало зловживання такими особами своїм правовим статусом.

Особливості правового статусу Генерального прокурора великою мірою впливають також з його повноважень, з яких водночас можемо вивести основні обов'язки. Відповідно до ч. 3 ст. 131-1 Конституції України, Генеральний прокурор очолює прокуратуру в Україні [2], а відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», Генеральний прокурор очолює Офіс Генерального прокурора – орган, що, згідно із ч. 1 зазначеної статті Закону, організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури [3]. Керівний вплив Офісу Генерального прокурора на інші органи прокуратури прямо впливає на повноваження Генерального прокурора, деталізовані у ст. 9 Закону України «Про прокуратуру».

Якщо говорити про основні засади діяльності Генерального прокурора в Україні, то, як зазначає Н.О. Рибалка, засади – це базові основи для всіх правових актів діяльності як державних інститутів у цілому, так і кожного структурного елемента чи ланки окремо [4, с. 44-45].

Закон України «Про прокуратуру» визначає перелік основних засад діяльності прокуратури, які розповсюджуються абсолютно на всіх осіб зі статусом прокурора, незалежно від обійманої посади. Відповідно до ст. 3 вищезгаданого Закону, діяльність прокуратури ґрунтується на засадах верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; територіальності; презумпції невинуватості; незалежності прокурорів; політичної нейтральності прокуратури; недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; поваги до незалежності суддів; прозорості діяльності прокуратури; неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [3].

Законодавство України поступово реформується відповідно до світових стандартів, зокрема і законодавство, що регулює діяльність органів прокуратури, а саме в частині визначення правового статусу і засад діяльності Генерального прокурора. Нові підходи й особливості знайшли своє відображення в Законі України «Про прокуратуру» 2014 року, а також у Конституції України. Отже, ми можемо простежити позитивні зміни, особливо щодо чіткого визначення правового статусу Генерального прокурора. Проаналізувавши основні засади діяльності Генерального прокурора, можемо також зробити висновки, що їх додержання здатне значно підвищити авторитет органів прокуратури і забезпечити реалізацію головної мети їхньої діяльності – захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави

#### Література:

1. Басараб Р.І. Організаційно-правові засади діяльності Генерального прокурора України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 Київ, 2015. 245 с.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2–3. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
4. Рибалка Н. Засади діяльності прокуратури. *Право України*. 2015. № 6. С. 44–51.

## СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Бекас Ярослав Андрійович,*

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМАТИКА В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Надання соціальних виплат та послуг є основою для будь-якої соціально орієнтованої держави. Грошове забезпечення незахищених верств населення, виплати літнім людям та особам, які тимчасово або назавжди втратили можливість забезпечувати себе самостійно, – це основи, які мають безперервно функціонувати в державі, яка прагне бути сучасною та спирається на найкращі країни сучасного світу. Сучасна Україна з її проблемами та невизначеністю у багатьох аспектах не може повною мірою виконувати всі соціальні гарантії перед населенням, затримуючи необхідні виплати або виплачуючи суму, якої недостатньо для покриття наявних витрат. Така проблема є достатньо гострою та потребує перегляду з різних поглядів для того, щоб знайти оптимальне рішення, яке буде ефективним у практичній діяльності.

Незважаючи на те, що проблема надання соціальних послуг різним верствам населення обговорюється доволі широко та постійно, існує мало конкретних кроків, які б допомогли виправити становище цього аспекту державної політики. Проблеми, які впливають на ефективність процесу грошового забезпечення населення, які потребують соціальних виплат, можуть мати як зовнішній, так і внутрішній характер. До зовнішніх чинників можна віднести середовище, в якому перебуває держава, наявність проблем з іншими країнами. Україна вже достатньо великий проміжок своєї незалежної історії знаходиться у стані відкритого конфлікту з росією, який прямим чином впливає на загострення проблеми надання соціальних гарантій. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році люди, які були змушені змінити своє життя, переїхавши в інші регіони країни, мали отримати грошові виплати, які б допомогли їм. Це свідчить про те, що зовнішній фактор нагально демонструє важливість наявності ефективних механізмів надання соціальних гарантій.

Проблему непостійності надання соціальних послуг та соціального забезпечення не можна пов'язувати лише із зовнішніми чинниками. Більшість зовнішніх факторів, які впливають на цю сферу держави, можна попередити, якщо в державі наявна злагоджена система соціального забезпечення населення. В Україні існує постійний брак коштів на надання соціальних послуг, а наявні кошти використовуються неефективно та просто витрачаються, а не працюють на громадян. Такий стан справ бентежить, оскільки надання соціального забезпечення дає розуміння населенню держави про те, як сильно державна влада піклується про їхній добробут та забезпечення їхнього життя на високому рівні в разі настання, наприклад, часткової втрати працездатності. Такі речі є важливими для побудови держави європейського типу, яка провадить свою діяльність для громадян. У нашій державі існує більше питань, ніж відповідей, що кардинально відрізняється від європейських країн. Вирішення внутрішніх протиріч та реалізації базових принципів забезпечення соціальних гарантій є першочерговим завданням, щоб забезпечити поступове та постійне реформування цієї галузі.

У контексті вирішення проблем соціального забезпечення корисним для нашої держави може бути досвід іноземних держав, аналіз їхнього досвіду реформування сфери надання соціальних послуг та побудова наявної системи. Такий досвід є неоціненним та обов'язковим до розгляду, оскільки він може допомогти змінити наявний стан справ та покращити становище швидко й ефективно. Сучасні європейські країни характеризуються високою часткою ВВП, яка йде на соціальні виплати, широкою сферою застосування та наявністю ефективною та стабільною системою виплат. Ці обов'язкові принципи, на яких заснована більшість систем надання соціальних послуг, надають державі можливість постійного розвитку та високий рівень задоволеності населення.

Прикладом для наслідування в цій сфері є країни Скандинавії, які є найбільш соціально орієнтованими державами. Це має своє відображення в фінансуванні соціальної сфери, яка надає соціальне забезпечення різним верствам населення. Окремо варто виділити Швецію, яка має найвищий рівень системи соціальних виплат, яка ґрунтується на стабільних виплатах населенню та побудованій системі, що має високий рівень захисту громадян. Ця скандинавська країна має один з найвищих рівнів зайнятості громадян, що свідчить про високий рівень економічного розвитку держави та інвестування наявних коштів у людський капітал, який забезпечує прекрасні економічні показники держави. Соціальні виплати в цій країні здійснюються з метою досягнення соціального добробуту всіма верствами населення, починаючи від простих робітників. На нашу думку, головною особливістю цієї системи надання соціального забезпечення є всеохоплюючий характер, оскільки понад 80 відсотків населення країни отримує певні соціальні виплати. Всеохоплюючий характер має свої вияви і у сфері застосування соціальних гарантій. Вони мають своє застосування в освіті, медицині та інших галузях, виплати дітям до досягнення ними 16-річного віку та виплати, які пов'язані з проблемами зі здоров'ям. Розмір соціальних виплат не має фіксованого показника, а постійно змінюється. Швеція має позитивну динаміку розміру соціальних виплат, що означає їх постійне збільшення [1, с.105].

Характерною особливістю країн Європи є соціальна допомога. В Україні соціальна допомога має чітко визначений характер та обмежується прожитковим мінімумом, який виплачується непрацездатним громадянам. Європейські країни застосовують цей інструмент соціальної підтримки більш широко, включаючи статті на освіту, дозвілля та розвиток особистості. Це свідчить про зацікавленість держави в розвитку нормального суспільства та наданні можливості всьому населенню, незважаючи на різні обставини, шансу реалізувати свій потенціал. Розмір такої соціальної допомоги в європейських країнах значно перевищує показники нашої держави, що дає підстави для перегляду наявної системи та реформування цієї сфери як на державному, так і на місцевому рівнях [2, с. 25].

Роблячи висновок з наведеного матеріалу, варто відзначити, що розвиток та реформування системи надання соціальних послуг залежить від багатьох чинників. У сучасному світі ми не можемо з упевненістю планувати та дивитися у майбутнє, оскільки існує пристойна кількість факторів зовнішнього середовища, які важко спрогнозувати та розрахувати всі можливі ризики. У сфері надання соціальної допомоги та захисту різних верств населення ми маємо створити ефективну систему, де розподіл коштів буде зрозумілим та обґрунтованим. Важливо врахувати успішні європейські практики та реалізовувати конкретні заходи для вирішення цих проблем, а не просто обговорювати це питання. Важливо пам'ятати, що будь-яка людина має право реалізувати себе, незважаючи на всі життєві обставини, які її спіткали. Велику роль у цьому процесі має відігравати як бюджетна система, так і розпорядники цих коштів.

### Література:

1. Оліфіренко Л., Коваль К. Удосконалення методичних підходів оцінювання ефективності соціальної допомоги у контексті політики подолання бідності та нерівних можливостей населення України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 98–110.
2. Ольчак М., Ростек К. Вдосконалення соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах. : посібник. Київ, 2019. 57 с.

## СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

*Акопян Олександра В'ячеславівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Смарагдова мережа чи мережа «Емеральд» – поняття, яке виникло та почало функціонувати в країнах Європейського Союзу як термін, що визначає комплекс територій, які мають важливе значення для природи та екології. Смарагдова мережа Європи – сукупність територій, які мають важливе природоохоронне значення та особливу цінність для збереження біорізноманіття в країнах Європейського Союзу та деяких країнах Африки. Її було створено 1998-го року з метою дотримання вимог конвенції «Про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі» (також відома як Бернська конвенція (від 19.09.1979 року)) [1, с. 11].

Представники Української природоохоронної групи визначили мету існування Смарагдової мережі так: «Мережа має на меті зберегти види та екосистеми, які були визнані рідкісними на рівні всієї Європи. Їхній перелік доступний у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції» [2]. Резолюція № 4 містить перелік природних середовищ існування, що перебувають під загрозою зникнення, що потребують спеціальних заходів збереження. Резолюція №6, своєю чергою, містить перелік видів, що потребують спеціальних заходів збереження їхніх оселищ, включаючи мігруючі види.

Смарагдова мережа України – частина Смарагдової мережі Європи. У країнах-членах Європейського Союзу на сьогодні мережа «Емеральд» має назву «Натура 2000» (ориг.: Natura 2000). Її назва (ориг.: Emerald network. Укр.: Смарагдова мережа) притаманна країнам, які не мають членства ЄС. Наявність членства Європейського Союзу в країнах і є основною відмінністю мережі Натура 2000 і мережі Емеральд. Ця мережа зараз активно працює в Швейцарії, Норвегії, Великобританії та інших високорозвинених країнах Європи. Робота із втіленням мережі «Емеральд» в Україні – своєрідна підготовка України до членства в ЄС та переходу до європейського екологічного та природоохоронного законодавства [2].

Для того, щоб запровадити в Україні ефективну діяльність Смарагдової мережі, а також захистити її від неправомірних посягань, потрібні законні підстави її існування. Отже, створення мережі в Україні повинно ґрунтуватись на певних нормативно-правових актах. Перший із них, який уже існує, – названа раніше Бернська конвенція 1979 року. Конвенція передбачає охорону дикої флори та фауни і їхніх природних середовищ існування, особливо тих видів і середовищ існування, охорона яких вимагає співробітництва декількох держав, а також сприяння такому співробітництву [3]. Бернська конвенція була ратифікована Україною ще у 1996 році, а це, своєю чергою, зобов'язує Україну дотримуватись встановлених нею норм. Для цього, ці норми потрібно правильно імплементувати в національне законодавство. Це і є першою підставою і причиною створення нових нормативно-правових актів у природоохоронній сфері, які б розширили вплив конвенції, на території України, у тому числі стосовно Смарагдової мережі.

Наступною правовою підставою створення мережі «Емеральд» є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угода як правовий регулятор створення мережі «Емеральд» визначає, що законодавство України повинно бути максимально наближене до законодавства ЄС, у тому числі в природоохоронній сфері [4].

Оскільки українське законодавство повинно відповідати вимогам Європейського Союзу, перше, що слід зробити – це створити нові механізми та нормативні акти, серед яких частина повинна стосуватись екологічної та природоохоронної сфери. Водночас слід зауважити, що законодавство ЄС у цих сферах жорстке та вимогливе. У зв'язку із цим, наказом Мінприроди №321 від 14.10.2014 року було створено робочу групу з охорони природи, яка розробила проєкт Закону «Про території Смарагдової мережі». Загалом, Законопроект відповідає вимогам визначення територій та спрямований на імплементацию європейського законодавства в національне, що є

основними його завданнями. Ухвалення цього Закону стане причиною побудови охорони природи на європейському рівні. Проте першу редакцію Законопроекту було одержано ВРУ ще у грудні 2020 року, доопрацьовану версію ВРУ отримала у вересні 2021 року, а станом на березень 2023 року його ще не прийнято [5]. Закон мав би уже визначити правові особливості функціонування мережі «Емеральд» в Україні, проте цього ще не сталося. Проектом Закону передбачено 20 статей, які визначають усі важливі аспекти функціонування мережі – від роз'яснення термінів, використаних в акті, до встановлення відповідальності за порушення законодавства у цій сфері. Проект Закону представлений на сайті Верховної Ради України, де на сьогодні можна отримати електронний варіант документа. Деякі науковці вважають, що Законопроект «Про території Смарагдової мережі» дуже недосконалий, але називають і його позитивні сторони, такі як: готовність України до наближення до природоохоронних стандартів ЄС та чітко окреслену процедуру формування переліку територій та визначення території Смарагдової мережі [6, с. 118]. Розділяємо таку думку, оскільки він виконує свою головну функцію й демонструє перші спроби змінити природоохоронне законодавство України та адаптувати його під європейську реальність.

Розбудова мережі «Емеральд» – складний процес. Правовою особливістю існування Смарагдової мережі України є те, що в національному законодавстві України немає інструменту та механізму для її функціонування. Вона створюється відповідно до Європейського права, яке діє на території України, у перспективі функціонуватиме й буде захищена Законом України «Про територію Смарагдової мережі». Стосовно територій Смарагдової мережі можна зауважити, що на сьогодні за розбудову мережі відповідає Міністерство екології та природних ресурсів України. У першу чергу, було розроблено БО «Інтерекоцентр» (2009–2016 роки), наступним проєктувальником була ГО «Українська природоохоронна група» (2017–2019). У 2019 році засідання Постійного комітету Бернської конвенції затвердило сучасну схему Смарагдової мережі, в яку, загалом, увійшло 377 об'єктів [7].

У висновку мережа «Емеральд» – величезна територія, яка займає близько 8 млн га [8], а отже – потребує чіткого законодавчого механізму, який би контролював її. Окрім Закону «Про території Смарагдової мережі», потрібно прийняти ще низку нормативно-правових актів та внести зміни в ті, що є зараз. Те, що закон про території досі не прийнятий, не є позитивним аспектом, оскільки під час війни території Смарагдової мережі сильно та невідворотно страждають; і на національному рівні це жодним чином не можна зафіксувати чи проконтролювати, а це шкодить як екологічній складовій країни, так і процесу євроінтеграції України. Створення мережі «Емеральд» та надійного правового механізму її функціонування в Україні не лише збереже рідкісні види та осередки, а й надасть ще одну перевагу – імідж нашої держави на міжнародній арені, зрушення на шляху до євроінтеграції, економічні вигоди та найголовніше – добробут громадян, що в умовах стрімкої зміни клімату на пряму залежить від збереження дикої природи.

#### Література:

1. Болтачов О.Р., Дідух Я.П., Дудкін О. В. (та ін.). Смарагдова мережа України: підруч./ за ред. Проценка Л.Д. Державна служба заповідної справи МОНПС України, БО «ІнтерЕкоЦентр». Київ, «Хімджест», 2011, 193 с.
2. Українська природоохоронна група. Важлива інформація про впровадження в Україні європейської мережі Emerald (Смарагдової мережі): стаття. URL : <http://emerald.net.ua/> (дата звернення: 21.03.2023).
3. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, від 19 вересня 1979 року, Берн; приєднання від 29.10.1996, підстава - 436/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України* URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_032/conv#o1](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032/conv#o1) (дата звернення: 21.03.2023).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014; ратифіковано від 16.09.2014, № 1678-VII; у ред. від 25.10.2022 р. 845\_001-22. *Верховна Рада України. Законодавство України* URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text) (дата звернення: 21.03.2023).

5. Верховна Рада України. Проект Закону про території Смарагдової мережі: вебпортал, законотворчість. URL : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=70592](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70592) (дата звернення: 21.03.2023).

6. Ващишин М. Правове забезпечення формування Смарагдової мережі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал* Запоріжжя, 2018. №3/2018. С. 115–119.

7. Конвенція про збереження дикої природи та природного середовища в Європі. 39-е засідання Постійного комітету, Страсбург, 3 – 6 грудня 2019 р. URL: <https://rm.coe.int/updated-list-of-officially-adopted-emerald-sites-december-2019-/168098ef51> (дата звернення: 21.03.2023).

8. Інфографіка / упорядник В. Колодежна. URL : [https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/InfoSmarahdova\\_UAs.pdf](https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/InfoSmarahdova_UAs.pdf) (дата звернення: 21.03.2023).



**Боднар Тетяна Анатоліївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ**

11 грудня 2019 року була здійснена презентація Європейської зеленої угоди – набору політичних ініціатив Європейської комісії з головною метою зробити Європейський Союз кліматично нейтральним у 2050 році, а також запровадити нове законодавство щодо економіки замкнутого циклу, реконструкції будівель, біорізноманіття, сільського господарства та інновацій, а також перетворити економіку ЄС на сучасну, ефективну та конкурентоспроможну, забезпечуючи економічне зростання, не пов'язане з використанням ресурсів [1; 2].

У часи післявоєнної відбудови, безперечно, виникне проблема відновлення виробничого потенціалу підприємств, оскільки на сьогодні фактично припинена інвестиційна діяльність, існує реальна загроза неможливості фактичного здійснення виробничої та інноваційної діяльності. На думку багатьох фахівців галузі, для відновлення економіки України знадобиться довготривалий період часу та підтримка з боку міжнародних партнерів. Саме тому, на нашу думку, досягання Україною приписів Європейського зеленого курсу є надзвичайно актуальним.

Основними підходами, які мають бути основою «зеленої» моделі післявоєнного відновлення економіки України, на думку вчених, мають стати розбудова та модернізація ефективної логістики, що передбачає розробку логістичних маршрутів, побудову логістичних хабів, які дозволять збільшити транзитний потенціал України; розвиток ринку альтернативної енергетики, зменшення енергозалежності, що зумовлює збільшення кількості енергії, отриманої альтернативним шляхом, модернізацію газотранспортної системи України, відбудову нафтопереробних підприємств та будівництво сміттєпереробних заводів; вихід українських виробників на міжнародні ринки, чому сприятиме скасування імпортного мита країнами Європейського Союзу на українські товари та отримання статусу кандидата на членство в ЄС; модернізація та подальший розвиток військово-промислового комплексу (ВПК) України; перегляд державної політики підтримки виробників, що передбачає надання переваги регулювання економіки на принципах дерегуляції та лібералізації, підтримку бізнесу, створення нових робочих місць; забезпечення модернізації промисловості та розвитку на засадах сталого розвитку, що дозволить прискорити інтеграцію до ЄС та забезпечити створення кліматично нейтральної промисловості, що забезпечить досягнення мети – доведення викидів вуглецю до рівня 1991 року [3].

Таким чином, саме «зелена» модель розвитку може стати інструментом, що пришвидшить відновлення економіки України та забезпечить отримання додаткових конкурентних переваг на ринках країн-партнерів за рахунок продажу кліматично дружньої продукції.



Незважаючи на перелік переконливих практичних перспектив реалізації Зеленого плану, наявні законодавчі та правові проблеми, пов'язані із його втіленням. Так, наприклад, попри євроінтеграційні зусилля України, між європейською та українською енергетичними системами й досі існує значний технологічний розрив.

Зміна політичних підходів у ЄС накладає додатковий тягар на Україну, адже досі не виконані повною мірою попередні зобов'язання щодо гармонізації законодавства та регулювання. Попри те, що оновлений Додаток XXVII до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС був ратифікований ВРУ ще в червні 2019 року, Керівні настанови щодо застосування Додатка (у частині проведення консультацій з Європейською комісією) Україна погодила із ЄС лише наприкінці січня 2020 року, а профільний комітет Верховної Ради України заявив про початок погодження з ЄС енергетичних законопроектів за новою процедурою лише в березні 2020 року. На нашу думку, наведене демонструє невиправдане затягування законодавчого процесу в досліджуваній сфері і, як наслідок – імплементаційного у практичній площині [4; 5].

Також у рамках виконання Угоди про асоціації з ЄС, умови якої на пряму корелюють із приписами Зеленого курсу, Україна мала удосконалити законодавство з метою переходу до сільськогосподарських практик, що передбачають сталий розвиток економіки. Серед прийнятих нормативно-правових актів – Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII, Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII та Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII [6].

Незважаючи на те, що такі закони були прийняті, чимало із них не має реальної дії. Зокрема, Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10 липня 2018 року № 2496-VIII не впроваджений практично, адже досі триває процес прийняття підзаконних актів, які мали б врегулювати правила та процедури ведення органічного сільського господарства [7].

Хоча органічне виробництво розвивається в Україні з початку 2000-х років, його частка в загальній площі земель сільськогосподарського призначення станом на 31.12.2018 року становить всього 0,7%. І така нерозвиненість стану органічного сільського господарства може бути пов'язаною із відсутністю правової визначеності в площині такого предмета правовідносин, а як наслідок – відсутності національних і закордонних інвестицій через цілком логічні фінансові ризики [7].

Також важливим для сталого розвитку сільського господарства є й прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII для запобігання можливим наслідкам від агропромислової діяльності на довкілля, проте наявно багато інших «білих плям», прогалин серед нормативного регулювання. Неврегульованими залишаються питання адаптації до зміни клімату, хоча наприкінці 2019 року була розроблена Стратегія запобігання та адаптації до зміни клімату сільського, лісового, мисливського і рибного господарств України на період до 2030 року [7].

Також Україна відстає у впровадженні цілого блоку питань, пов'язаних із впливом сільськогосподарського сектору на довкілля та харчові продукти, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами з сільськогосподарських джерел, ухвалення кодексу сільськогосподарських практик, встановлення контролю за генетично модифікованими організмами, врегулювання заходів щодо застосування добрив та пестицидів.

Отже, ми вважаємо, що прислання до вимог Зеленого курсу є перспективним та привабливим для української економіки, проте наявні законодавчі та правові проблеми, пов'язані із його втіленням. На нашу думку, такими проблемами є власне законотворчі (у сфері впливу сільськогосподарського сектору на довкілля та харчові продукти, а саме: регулювання забруднення підземних та поверхневих вод нітратами з сільськогосподарських джерел, сільськогосподарських практик, встановлення контролю за генетично модифікованими організмами, врегулювання заходів щодо застосування добрив та пестицидів), проблеми підзаконної нормотворчості (щодо правил та

процедур ведення органічного сільського господарства) або ж матеріально-організаційного забезпечення (модернізація газотранспортної системи України, відбудова нафтопереробних підприємств та будівництво сміттєпереробних заводів, підтримка малого і середнього екологічно орієнтованого бізнесу).

#### Література:

1. Tamma P., Schaart E; Gurzu A. «Europe's Green Deal plan unveiled». *POLITICO*, 2019. P. 23.
2. A European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral. *European Commission* : official website. URL : [continenthttps://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en) (date of access: 18.03.2023).
3. Сагайдак Ю.А. Формування «зеленої» моделі післявоєнного відновлення економіки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». №1 (91), 2022. С. 34.
4. Порядок отримання висновків Єврокомісії щодо законопроектів у сфері енергетики. *Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України* : вебсайт. URL : [https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/191756.html?fbclid=IwAR1WC8Oc3bWwHHhkOU\\_E-xntsrSDjYOEyiNelsf1jifteVJBonWjZiMc5KI](https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/191756.html?fbclid=IwAR1WC8Oc3bWwHHhkOU_E-xntsrSDjYOEyiNelsf1jifteVJBonWjZiMc5KI) (дата звернення: 18.03.2023).
5. Рада починає погоджувати з ЄС енергетичні законопроекти за новою процедурою. *Українська правда* : вебсайт. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/27/658629/> (дата звернення: 18.03.2023).
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Верховна Рада України* : вебсайт. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text) (дата звернення: 18.03.2023).
7. Органічний ринок в Україні : інформаційний бюлетень від 12.12.2020 р.
8. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 грудня 2017 року №878. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.03.2023).



**Гошпа Вікторія Юрїївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Екологія є невід'ємною частиною нашого життя. Більше того, наука, присвячена екології, для деяких стала способом мислення та поведінки. Відсутність дбайливості до нашої планети є основною причиною катаклізм, зникнення видів рослин та тварин, забруднення тощо.

Говорячи про Україну, можна зазначити, що таке ставлення призвело до того, що забрудненими є понад 20% земель України (статистика від 2019 року). Також цьому значно сприяють глобалізація, уніфікація та інші трансформації [1].

Зважаючи на сучасний стан у період війни, екологія України зазнає ще більшого руйнування внаслідок забруднення атмосферного повітря та ґрунтів хімічними продуктами внаслідок вибухів боєприпасів; знищення ландшафтів та рослинності у зв'язку з використанням військової техніки та будівництвом оборонних споруд; знищення значних площ лісів унаслідок викликаних війсьними діями пожеж та неконтрольованих рубок, масштаби яких навіть поки неможливо визначити через бойові дії та тимчасову окупацію.

І саме тому виникає потреба у формуванні екологічної політики, що включає заходи, які спрямовані на заходи щодо захисту довкілля, що є пріоритетним завданням кожної держави сучасності.

Основні засади екологічної політики України викладені у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [2].

Метою державної екологічної політики є досягнення кращого стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України.

Засадами екологічної політики України є збереження стану кліматичної системи, який не буде підвищувати ризик для здоров'я громадян, сприяння збалансованому розвитку, інтегрування екологічних вимог, запобігання виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення екологічної безпеки тощо [2].

Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних завдань. Всього таких завдань відповідно до ЗУ п'ять. Варто розібрати кожне завдання детальніше.

Перше завдання полягає у формуванні в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва. Це можливо завдяки підвищенню рівня поінформованості суспільства сталого споживання ресурсів, впровадження екологічної освіти та виховання, залучення громадськості в участі у прийнятті управлінських рішень у сфері охорони навколишнього середовища, дотримання екологічних прав та обов'язків громадян.

Друге завдання має на меті забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Вона полягає у впровадженні інструментів сталого споживання ресурсів, зменшення втрат біологічного різноманіття, збереження та відновлення чисельності видів рослинного та тваринного світу, збільшення територій природно-заповідного фонду.

Третім завданням є забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України. Завдання забезпечується завдяки таким діям, як покращення якості повітря, покращення якості води, збереження озонового шару, запобігання зміні клімату, управління відходами та ресурсами, забезпечення охорони та захисту природи, зменшення промислового забруднення та ризиків промислових аварій, контролю та запобігання біологічному забрудненню.

Четверте завдання має на меті зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їхнього впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення. Досягається завдяки зниженню рівня забруднення повітря та води, покращення якості ґрунтів та впровадження ефективної системи підвищення їх родючості, впровадження системи управління відходами та небезпечними хімічними речовинами.

П'яте завдання полягає у вдосконаленні та розвитку державної системи природоохоронного управління. Її завдання включають посилення відповідальності за шкоду, заподіяну довкіллю, розвиток і вдосконалення природоохоронного законодавства та підвищення рівня його дотримання, забезпечення чіткого розподілу повноважень у сфері охорони навколишнього природного середовища на різних рівнях, забезпечення цільового бюджетного фінансування природоохоронних заходів [2].

Зазначені завдання встановлені на період до 2030 року і мають виконуватись у два етапи: до 2025 року та до 2030 року – відповідно до IV пункту Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [2].

Згаданий вище Закон є потужним кроком уперед для збереження природи та довкілля. Створення сучасної правової системи захисту довкілля, яка б, до того ж, відповідає екологічним стандартам Європейського Союзу, є головним та довгостроковим завданням нашої держави.

Вирішення екологічних проблем сприятиме розв'язанню внутрішніх проблем суспільства, формуватиме позитивний імідж держави, сприятиме забезпеченню збалансованого розвитку виробництв та буде підтримувати найголовнішу гуманістичну мету – створення сприятливого середовища життєдіяльності для майбутніх поколінь.

### Література:

1. Проблемні питання очищення ґрунтів від забруднюючих речовин. Платформа рішень для менеджерів природоохоронної діяльності. URL : <https://ecolog-ua.com/news/problemni-pytannya-ochyshchennya-gruntiv-vid-zabrudnyuyuchyh-rechovyn#:~>.

2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.



*Григор'єва Марина Сергіївна,*

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Основний Закон встановлює, що земля є основним національним багатством, а тому перебуває під особливою охороною держави [1]. Оскільки законодавство встановлює такий спеціальний правовий режим земель, то набуття права власності на них має свої особливості. Це свідчить про те, що право власності на землю є важливим фактором забезпечення інтересів всіх членів суспільства. І хоча Земельний кодекс України (далі – ЗК України) встановлює підстави набуття права на землю, виникають певні проблеми при реалізації вказаних прав.

Окремі аспекти набуття права власності на землю досліджувалися такими вченими, як: В.В. Бордіян, І.А. Заплітна, Н.В. Ільків, А.М. Мірошніченко, С.Д. Гринько, І. О. Костяшкін та ін.

ЗК України визначає такі підстави набуття громадянами України права власності на земельну ділянку: цивільно-правові угоди, безоплатна передача із земель державної і комунальної власності, приватизація земельних ділянок, прийняття спадщини, виділення в натурі земельної частки (паю) [2].

В.В. Бордіян, характеризуючи гарантовану земельним законодавством безкоштовну приватизацію земельних ділянок громадянами, відзначає низьку частину населення, яка скористалася наданим правом. Зокрема, лише третина громадян змогли належним чином реалізувати своє право на приватизацію земельних ділянок [7, с. 35].

Н.В. Ільків звертає увагу за сучасного законодавчого закріплення права на безоплатне одержання земельної ділянки в приватну власність; його реалізація та гарантування для всіх громадян України ускладнені, а із часом стануть неможливими через обмеженість кількості земель та зростання кількості громадян, що бажають отримати у власність землю [9, с. 158].

Для вирішення вказаної проблеми важливо не просто внести зміни до законодавства, а переглянути концепцію права громадян на безоплатне одержання земельних ділянок у межах встановлених норм приватизації. Існує багато шляхів вдосконалення правового регулювання в цій сфері: зменшення норм безоплатного отримання землі; передбачення меншої кількості видів цільового призначення земельних ділянок для безоплатної передачі, встановлення груп громадян, яким надається першочергове право на безоплатне отримання земельних ділянок. Кожна із вказаних стратегій потребує детального аналізу.

Певні проблеми існують також щодо виділення в натурі земельної ділянки (паю). Заплітна І.А. вказує на значну кількість невитребуваних земельних ділянок, а також наводить статистику по 12 областях України. Невитребуваною земельною часткою (паєм) варто вважати частку у сільськогосподарських угіддях колективного сільськогосподарського підприємства, які підлягали паюванню, документ про право на яку не був отриманий її власником у зв'язку з відсутністю його вимоги [8, с. 130].

При цьому важливою новелою законодавства є таке положення: якщо до 01 січня 2025 року власник невитребуваної земельної частки (паю) або його спадкоємець не оформив право власності на земельну ділянку, він вважається таким, що відмовився від одержання земельної ділянки. У такому випадку ця земельна частка переходить до комунальної власності [3].

Слід звернути увагу на відсутність єдиної бази невитребуваних земельних ділянок, їх правовласників та користувачів. Вказане зумовлює випадки, коли одна і та ж земельна ділянка є предметом декількох договорів оренди з різними орендарями. Це підтверджується судовою практикою, зокрема справами № 912/2369/17 [4], № 912/871/17 [5], № 927/421/17 [6].

Проблемним питанням є існування невитребуваних земельних часток (паїв) через неможливість визначення органу, уповноваженого на передачу таких паїв у користування, неможливість державної реєстрації такого права, а також неможливості визначення їх точного місця розташування. Зазначене свідчить про недоцільність розгляду невитребуваних земельних часток (паїв) як об'єктів ринкового обігу без виділення їх у натурі у земельні ділянки та визначення компетентного органу управління ними [8, с. 131].

Доцільним у цьому випадку є запровадження органами місцевого самоврядування реєстру невитребуваних земельних часток (паїв) та надання відкритого доступу до такої інформації.

Отже, підстави набуття права власності на земельні ділянки є передбаченими в Земельному кодексі України. Однак при реалізації вказаних норм виникають певні проблеми, які потребують не лише змін до законодавства, але і перегляд концепції права власності на землю.

#### Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 19.03.2023).
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 19.03.2023).
3. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 5 червня 2003 року № 899-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text> (дата звернення: 19.03.2023).
4. Ухвала Господарського суду Кіровоградської області від 09 жовтня 2017 року по справі № 912/2369/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69436704> (дата звернення: 19.03.2023).
5. Рішення Господарського суду Кіровоградської області від 30 травня 2017 року по справі № 912/871/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66961264> (дата звернення: 19.03.2023).
6. Ухвала Господарського суду Чернігівської області від 16 травня 2017 року по справі № 927/421/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66536409> (дата звернення: 19.03.2023).
7. Бордіян В.В. Правові проблеми безоплатної приватизації земель в Україні. *Проблеми застосування норм аграрного, земельного та екологічного Права: збірник матеріалів Університетської інтернет-конференції*: матер. конференції (м. Одеса, 24 травня 2019 року). С. 34–36.
8. Заплітна І.А. Щодо проблеми визначення правової природи невитребуваних земельних часток (паїв). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. №5 (20). 128–132.
9. Ільків Н.В. Проблеми правового регулювання безоплатного одержання земельної ділянки у приватну власність. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №1. С. 156–159.



*Зінчук Діана Миколаївна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УМОВАХ РЕНТИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ**

З початком повномасштабного вторгнення та введенням воєнного стану національне законодавство зіткнулося з проблемою адаптації до такого правового становища. Збільшення видатків на військову сферу – справжній виклик для економіки країни. Тож сприяння новим надходженням у бюджет є абсолютною необхідністю.

Зменшення надходжень до державного бюджету із аграрної сфери спричинило введення деяких законодавчих новел. З метою посприяти сільськогосподарській сфері, було вирішено залишити органам місцевого самоврядування повноваження з передачі в оренду земель сільськогосподарського призначення комунальної власності. Попередньо ці функції під час воєнного стану поклалися на районні військові адміністрації [1].

Нововведенням передбачалося, що договори оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, строк користування яких закінчився після введення воєнного стану, автоматично поновлюються ще на один рік без волевиявлення сторін договорів оренди, без внесення відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Під час дослідження виникає питання щодо можливості передачі несформованих земельних ділянок сільськогосподарського призначення в оренду, а також надання можливості орендувати земельну ділянку сільськогосподарського призначення строком на 1 рік без проведення земельного аукціону. В Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» законодавець зазначає, що під час призупинення дії Державного земельного кадастру на всій території України передача в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на строк до одного року земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності (крім тих, що перебувають у постійному користуванні осіб, які не належать до державних, комунальних підприємств, установ, організацій), а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, нерозподілених та невитребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв), здійснюється за особливою процедурою [2].

Підпунктом 2 пункту 27 розділу X Земельного кодексу передбачено, що передати відповідну земельну ділянку в оренду можна без проведення земельних торгів, а також те, що сформувавши земельну ділянку з метою передачі її в оренду можна без внесення відомостей про таку земельну ділянку до Державного земельного кадастру (державної реєстрації) та присвоєння їй кадастрового номера [3].

Отже, передача в оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення органами місцевого самоврядування на один рік без проведення земельних торгів можлива лише під час призупинення дії Державного земельного кадастру на всій території України.

Щодо того, чи потрібно реєструвати право оренди на земельні ділянки, договори оренди по яких закінчилися в період з 24.02.2022 р. по 19.11.2022 р. та були поновлені на один рік без волевиявлення сторін, то підпунктом 1 пункту 27 розділу X Земельного кодексу України до 19.11.2022 договори оренди автоматично поновлювались на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану [3].

Пунктом 29 розділу X Земельного кодексу України передбачено необхідність орендарів земельних ділянок, що передані згідно з положеннями підпункту 8 пункту 27 розділу X Земельного

кодексу України (передача в оренду ділянок, що використовуються на праві постійного користування) та згідно з положеннями підпункту 9 пункту 27 розділу X Земельного кодексу України (передача права оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням) протягом двох місяців з 19.11.2022 зобов'язані подати заяву про державну реєстрацію права оренди земельної ділянки лише для ділянок [3].

Слід зазначити, що відповідно до листа Міністерства юстиції України щодо формування єдиної практики державної реєстрації речових прав на земельні ділянки зазначено: у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень можуть проводитися всі реєстраційні дії щодо речових прав, зареєстрованих на підставі відповідних договорів [4].

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що норм, які б передбачали обов'язкову реєстрацію автоматично продовженого договору щодо права оренди для договорів, строк дії яких закінчився в період дії зазначених положень, немає, однак так само відсутні і норми, які б забороняли зареєструвати таке право в Державному реєстрі речових прав. Тож було б доцільно нормативно визначити наявність чи відсутність такої можливості задля попередження колізійних випадків.

### Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. *Голос України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-%D0%86%D0%A5#Text> (дата звернення : 23.03.2023)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 19.10.2022 р. № 2698-X. *Голос України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text> (дата звернення – 23.03.2023)

3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. С.27. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення – 23.03.2023)

4. Лист Міністерства юстиції України № 45857/8.4.1/32-22 від 13.06.2022. URL : <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/07/27/20220727163523-73.pdf> (дата звернення : 23.03.2023)



**Зінчук Діана Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ НА ДОНБАСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Вже майже дев'ять років країна-агресорка шкодить екологічному стану України. 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення росії територія пагубного впливу значно зросла. Українська екосистема потерпає від отруєння хімічними токсинами, артилерійських обстрілів, застосування вибухівки, понівечення земель, мінувань. Особливо страждають області Донецького вугільного басейну через відповідне розміщення прифронтової межі. Враховуючи ці обставини, з'являється потреба врегулювання екологічної катастрофи в правовому аспекті.

Зважаючи на свій промисловий потенціал, Донецька та Луганська області завжди були територією погіршеної екологічної ситуації. З початком воєнних дій та розширенням зони їх ведення зазначені території перебувають під ризиком непридатності для життя, тож така проблема потребує негайного втручання.

У ході ведення бойових дій російські окупанти використовують тактику «випаленої землі». Масові обстріли спричиняють пожежі колосальних масштабів, що знищують екосистему Донбасу. У Червоній книзі України внаслідок такої агресивної «екологічної політики» кількість зникаючих видів тільки зростає. На сьогодні відомо про 136 видів тварин на території Донецької області та 137 – у межах Луганської, що входять до Червоної книги України. Щодо флори, то показник рослин у Донецькій області становить 147, у Луганській – 117 [1]. В умовах здійснення воєнних дій та частковій окупації цих областей неможливим є здійснення будь-яких заходів щодо збереження та охорони рідкісних і зникаючих видів. Виникає певна недієздатність України як суб'єкта міжнародного права виконувати покладені на неї зобов'язання внаслідок ратифікації низки міжнародних договорів екологічного спрямування.

29 жовтня 1996 року Україна приєдналася до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Україна як підписант не в змозі як здійснювати моніторинг та контроль стану вразливих видів, так і сприяти їхньому збереженню [2]. До того ж, 14 травня 1999 року Україною було підписано ще один міжурядовий договір – Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Основною метою є гарантування безпеки торгівлі зникаючими та вразливими видами. Так як більша частина Донбасу перебуває під контролем росії, то здійснювати навіть мінімальні кроки боротьби із браконьєрством неможливо [3].

Варто зазначити і те, що у зв'язку зі збройним конфліктом докільля зазнає значного забруднення хімічними токсичними речовинами, уламками металів і важкими металами внаслідок артилерійських обстрілів та застосування вибухівки. Внаслідок обстрілів виникають пожежі на небезпечних хімічних підприємствах, що також призводить до хімічного забруднення навколишнього середовища.

Зазначені явища негативно впливають на життя та здоров'я людей, що проживають на окупованій території. У Законі України «Про охорону навколишнього середовища» (далі – Закон) законодавець бере на себе низку зобов'язань щодо гарантування екологічних прав громадян. У статті 6 Закону передбачено, що держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки, а у статті 10 Закону передбачено компенсацію шкоди заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, що є неможливим у реаліях воєнного стану [4].

Широкомасштабного характеру в результаті бойових дій набули лісові пожежі, в результаті яких постраждали тисячі гектарів лісових масивів, включаючи об'єкти природно-заповідного фонду (наприклад, регіональний ландшафтний парк «Донецький кряж»). Варто згадати і те, що бойові дії велися, зокрема, у межах Луганського (три відділення) та Українського степового (два відділення) природних заповідників, національних парків «Меотида» і «Святі гори», регіонального ландшафтного парку «Донецький кряж». Пожежі пошкодили ділянки заказників «Нагольчанський», «Волнухинський», «Білоріченський», «Білогорівський», «Піщаний» на Луганщині. При цьому найбільше постраждали степові заповідники [5, с.20]. У статті 5 Закону визначено імперативну норму щодо особливої державної охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України та інших територій, визначених законодавством [4].

Підсумовуючи, варто зазначити, що у зв'язку з розгортанням активних бойових дій на Донбасі з'явилася чимала кількість екозахисних правових норм, що Україна не в змозі виконувати як суб'єкт міжнародного права та як гарант екологічної безпеки всередині держави. Тож доцільно було б внести деякі правки в норми, що регулюють екологічні правовідносини. Перш за все, варто прийняти закон, який призупинив би дію міжнародного договору в сфері екології. Також доцільно внести певні корективи у Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та зазначити обставини, за яких держава не може виступати гарантом екологічної безпеки. Здійснення таких кроків свідчатиме про високу сумлінність України як міжнародного партнера та правову державу щодо власних громадян.

#### Література:

1. Червона книга України. URL : <https://redbook-ua.org/> (дата звернення: 23.03.2023).



2. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979 р.). К. : Вид-во Мінекобезпеки України, 1998. 76 с. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_032#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text) (дата звернення : 21.03.2023).

3. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтон, 1973 р.). Юридична енциклопедія : у ред. кол.: Ю. С. Шемшученко та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. 792 с. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_129#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text) (дата звернення : 21.03.2023).

4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення : 21.03.2023).

5. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України/ А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р. Короткий, О.А. Мартиненко, М.О. Медведєва, В.В. Пархоменко; за заг. Ред. А.П. Бущенко / Українська Гельсінська спілка з прав людини. К. : КИТ, 2017. 88 с. URL : <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Na-mezhi-vyzhyvannya.pdf> (дата звернення : 21.03.2023).



**Львівська Жанна Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Проблема зміни клімату є однією з найбільш актуальних тем сучасності. Питання у цій сфері не можуть бути вирішені лише шляхом наукових досліджень та екологічних ініціатив, оскільки вони мають прямий вплив на права та свободи людей, а також на економіку та соціальний розвиток країни. Україна не є винятком, і правові проблеми зміни клімату стають все більш гострим національним питанням.

Конвенція ООН про зміну клімату, яку Україна ратифікувала у 1997 році, визначає зміну клімату як проблему глобальну [1]. Тому максимальна участь держав у цьому питанні має сприяти його ефективному вирішенню. Слід мати на увазі, що при впровадженні стандартів захисту клімату необхідно враховувати економічну спроможність кожної країни, щоб якомога більше держав могли відповідати їм і підтримувати розвиток глобальної кліматичної політики на високому рівні.

Україна прийняла Кіотський протокол у 2004 році [2] та Паризьку угоду в 2016 році [3], зобов'язавшись до зменшення викидів парникових газів та збільшення відновлюваної енергетики. Однак українське законодавство ще не повністю відповідає вимогам цих міжнародних угод, а також не відповідає національним потребам у зменшенні впливу зміни клімату.

Одна з головних проблем полягає у відсутності законодавчої бази для зменшення викидів парникових газів та підвищення відновлюваної енергетики в Україні. Незважаючи на те, що законодавство щодо зменшення викидів вже існує, воно неефективно застосовується і не забезпечує належного контролю за викидами підприємствами та іншими джерелами.

Крім того, існують проблеми з впровадженням в Україні відновлюваної енергетики через технічні та економічні обмеження. Українська енергетика зараз залежить від вугільної енергетики, яка є дешевшою порівняно з відновлюваною енергетикою, тому перехід до відновлюваної енергетики потребує значних інвестицій та технологічного розвитку.

І, тим не менш, Україна має великий потенціал для розвитку відновлюваної енергетики, зокрема сонячної та вітрової енергетики, біомасового палива та гідроенергетики. Відновлювана енергетика не тільки зменшує викиди шкідливих речовин, але й забезпечує енергетичну незалежність країни та стимулює економічний розвиток.

На початку 2021 року обсяг виробництва електроенергії з відновлюваних джерел становив більше 6% від загального обсягу виробництва електроенергії в Україні. Це вже є великим кроком до досягнення мети, яку встановлював уряд, щоб до 2035 року відновлювана енергетика становила не менше 25% від загального обсягу виробництва електроенергії [4].

Зменшення викидів та перехід до відновлюваної енергетики є надзвичайно важливими завданнями для України з погляду збереження навколишнього середовища та здоров'я населення. Недооцінення цього завдання може призвести до серйозних наслідків для нашої планети та майбутніх поколінь.

Очевидно, що для вирішення наявних проблем необхідна збалансована кліматична політика – діяльність національних органів влади, спрямована на скорочення викидів парникових газів та адаптацію до зміни клімату, та відповідні дії інших зацікавлених сторін [5, с. 5]. Це впливає на енергетичний сектор, сільське та комунальне господарства, охорону навколишнього середовища, будівництво, транспорт та інфраструктуру загалом, водний, лісовий сектори тощо. Майже кожна с вищенаведених складових кліматичної політики відчуває на собі зміну клімату.

Водночас в Україні найімовірніше зростатиме частота та інтенсивність кліматичних аномалій та стихійних лих, особливості українського клімату призводять до виникнення посух, появи нових видів сільськогосподарських хвороб рослин, низьких рівнів родючості ґрунтів, проблеми водопостачання південно-східних регіонів України [6, с. 107]. Вищезазначені проблеми передусім свідчать про пасивність органів державної влади та місцевого самоврядування на національному рівні та безініціативність нашої країни на міжнародній арені, що виявляється в неефективному виконанні міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Проте на сьогодні всі проблеми правового регулювання щодо зміни клімату відходять на другий план та є нікчемними, через те, що в нашій країні панує війна. Саме цей чинник найболючіше зараз впливає на кліматичні зміни не тільки в нашій державі, а й у всій Північній півкулі. Масштабні пожежі в лісах, нафтобазах, складах боєприпасів є настільки сильними, що їх дими здатні підніматися високо в атмосфері і з хмарами розповсюджуватись по величезній площі. Населення півкулі вже відчуває це у вигляді рекордно високих температур влітку та взимку, у посухах, повенях та, як наслідок – у втраті посівів і врожаю.

Отже, можна зробити висновок, що в Україні існує низка проблемних питань, пов'язаних з врегулюванням впливу на зміну клімату, проте це є ніщо порівняно з тим, яку шкоду зараз несе за собою війна. Тому найголовнішим завданням для вирішення низки проблем зі змінами клімату в Україні зараз – це припинення бойових дій. Саме після досягнення цієї мети український уряд зможе акцентувати свою увагу й активізувати зусилля на вирішення нагальних екологічних проблем, а також спрямувати свої дії на підвищення обізнаності населення щодо проблеми кліматичних змін.

На нас покладається відповідальність за збереження планети для майбутніх нащадків. Тому необхідно створити належну кліматичну політику та стратегії екологічного розвитку, законодавчо закріпити положення щодо охорони клімату з урахуванням досвіду інших держав, контроль та нагляд за дотриманням норм та виконувати міжнародні зобов'язання, що буде якісно покращувати кліматичну ситуацію в Україні та світі.

### Література:

1. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text).
2. Киотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_801](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801).
3. Паризька угода. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_161#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text).
4. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/sector-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>
5. Кліматична політика України: енергетична складова. URL : [https://ua.boell.org/sites/default/files/hbs\\_klimatichna\\_politika\\_ukrayini\\_energetichna\\_skladova.pdf](https://ua.boell.org/sites/default/files/hbs_klimatichna_politika_ukrayini_energetichna_skladova.pdf).
6. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації : аналіт. доповідь / С.П. Іванюта, О.О. Коломієць, О.А. Малиновська, Л.М. Якушенко ; за ред. С.П. Іванюти. Київ : НІСД, 2020. 110 с.

**Мигас Катерина Іванівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИМИ ОРГАНІЗМАМИ В УКРАЇНІ**

Інтенсивне зростання населення планети поряд з обмеженими природними ресурсами зумовило необхідність створення та впровадження нових підходів вирощування й використання багатств природного середовища. Однією з потужних складових сучасного життя, без якої важко уявити існування, стала біотехнологічна діяльність, складовими якої є генно модифіковані організми (ГМО). Через стрімкий розвиток технологій та суспільства в цілому регулювання ринку ГМО потребує оновлення й удосконалення.

Основним міжнародним документом, який регулює поведження із генетично модифікованими організмами, є Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття від 29.01.2000 р. (Україна приєдналась 12.09.2002 р.) До 2007 року Картахенський протокол був єдиним нормативним документом в Україні у сфері поведження з ГМО. Уже у 2007 році український законодавець прийняв Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (далі – Закон), який покликаний регулювати відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками), розробниками, дослідниками, науковцями та споживачами генетично модифікованих організмів та продукції, виробленої за технологіями, що передбачають їх розробку, створення, випробування, дослідження, транспортування, імпорт, експорт, розміщення на ринку, вивільнення у навколишнє середовище та використання в Україні (далі – поведження з ГМО) із забезпеченням біологічної і генетичної безпеки [1]. Зазначений Закон у ст.1 визначив, що генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) – це будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах [1]. Окрім того, деяку увагу генетично модифікованим організмам приділено у Законі України «Про захист прав споживачів», де у п.5 ч.1 ст.15 зазначається, що інформація про продукцію повинна містити позначку про наявність або відсутність у складі ГМО [2].

Створення генно модифікованої продукції, зокрема вирощування ГМ-сортів сільськогосподарської продукції, має як переваги, так і недоліки. До основних переваг варто віднести подвоєння виробництва зазначеної продукції, поряд із здешевленням її вартості, виведення стійкіших сортів рослин, зниження виробничих витрат, підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Водночас існує низка недоліків, а саме: недостовірність щодо безпечності продукції, загроза перезапилення традиційних сортів рослин, руйнування природних харчових ланцюгів.

На законодавчому рівні встановлено, що всі генно модифіковані організми повинні вноситись до Державного реєстру ГМО, тобто підлягають державній реєстрації – занесенню до реєстру з урахуванням оцінки їх ризику щодо впливу на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища, з метою подальшого отримання дозволу на практичне використання ГМО в Україні відповідно до їх господарського призначення [1]. Так, у Державному реєстрі ГМО повинні реєструватися:

- сорти сільськогосподарських рослин та породи тварин, створені на основі ГМО;
- ГМО джерела харчових продуктів;
- ГМО джерела кормів.

На жаль, наразі в Україні не зареєстровано жодної ГМО-продукції. Тобто де-юре генно модифікована продукція в країні не виробляється, не вирощується і не використовується. Насправді ж, така продукція широко поширена на тіньовому ринку, що становить велику небезпеку, адже за таких умов вона перебуває в обігу поза будь-яким контролем. Така ситуація створює можливість

порушення прав споживачів, а також погіршенню репутації України як експортера сільськогосподарської продукції на міжнародній арені [3].

Величезним мінусом наявного законодавства є те, воно не лише має неточності та неузгодженість, а й те, що в ньому відсутній чіткий механізм моніторингу й контролю. У цьому випадку варто звернутися до європейського досвіду, адже Європейська регуляторна система поводження з ГМО наразі найконсервативніша у світі. У ній розроблено та впроваджено цілу низку нормативно-правових актів, які регулюють проблемні аспекти ГМО, починаючи з отримання дозволу на ввезення із процедурою оцінки безпечності й ризиків, закінчуючи маркуванням та відстеженням продукції на території ЄС. Незалежні вчені з Європейського агентства з безпеки продуктів харчування (далі – EFSA) проводять оцінку безпечності генетично модифікованих організмів, перш ніж дозволити їх імпорт та реалізацію. Тільки після перевірки та відповідної реєстрації дозволяється використання таких організмів. Заявник, який має намір вперше запровадити ГМО на ринок, має надати експертизу екологічного ризику, після чого уповноважений орган протягом 90 діб надає позитивний або негативний звіт [4, с. 22]. На жаль, в Україні така процедура відсутня.

Крім вищезгаданого, також існує проблема щодо утилізації облікового матеріалу ГМО. Закон передбачає, що обліковий матеріал ГМО, одержаний при випробуваннях, непридатний або заборонений до використання ГМО, а також тара від них, підлягають утилізації, знищенню та знешкодженню в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища [1]. Однак така норма не забезпечує наявності чіткого порядку утилізації та контролю за ним, що створює небезпеку нехтування законодавством.

Ще одним негативним фактором є те, що законодавство України, яке регулює відповідальність у сфері поводження з ГМО, встановлює надто низькі штрафи за порушення обігу такої продукції, через що є неієвим. Для боротьби з цією проблемою створено Законопроект №5840 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності у сфері поводження з ГМО», який має на меті збільшити розмір штрафів, що призведе до зменшення кількості адміністративних правопорушень, пов'язаних із недотриманням законодавства у сфері поводження з ГМО.

Як бачимо, наявне законодавство, яке регулює сферу генетично модифікованих організмів, не відповідає реаліям сучасності. Через відсутність ефективного моніторингу та контролю все частіше трапляються випадки обігу ГМО на тіньовому ринку, що створює небезпеку як для споживачів, так і для навколишнього природного середовища. Щоб вирішити наявні проблеми, варто звернутися до європейської практики та гармонізувати національне законодавство відповідно до європейських норм.

### Література:

1. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : Закон України від 31.05.2007 року № 1103-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#Text>.

2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 року № 1023-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

3. Регулювання сфери ГМО в Україні потребує осучаснення з урахуванням європейського досвіду: стаття. URL: <https://minagro.gov.ua/news/regulyuvannya-sferi-gmo-v-ukrayini-potrebuye-osuchasnennya-z-urahuvannyam-yevropejskogo-dosvidu>.

4. Волков О. Державне регулювання обігу ГМО в Україні: поточний стан та концепція реформування. Проєкт USAID «АгроІнвест» 2014. 37 с. URL: [https://pdf.usaid.gov/pdf\\_docs/PA00KRR3.pdf](https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00KRR3.pdf).



**Недоборська Карина Леонідівна,**  
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЛІСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Зі зміною суспільних реалій сьогодення, а саме під час введеного в Україні воєнного стану, виникає нагальна потреба в охороні лісових насаджень. Війна в нашій країні внесла істотні корективи у функціонування лісової галузі. Треба зазначити, що бойові дії різної інтенсивності проводились на 3 млн га лісу, а на сьогодні – на 600 тис. га. Треба наголосити, що внаслідок війни в нашій країні горіли ліси. Від масових пожеж лісових насаджень потерпали північ, схід та південь України. Починаючи з 24 лютого 2023 року, в нашій країні пожежі охопили більше 40 тис. га лісу, з них – 50% припадає на Чорнобильський біосферний заповідник. Слід додати, що 39 % лісових насаджень нашої держави заміновано. З початку повномасштабної війни України з російським агресором виникли значні потреби в деревині для забезпечення оборонного сектору, а саме для того, щоб облаштувати фортифікаційні споруди, оборонні укріплення, виготовляти дрова для опалення та приготування їжі [1, с. 36]. Цим і зумовлена актуальність досліджуваної теми.

Досліджено, що в умовах запровадженого воєнного стану право на охорону лісів може обмежуватись, однак охорона лісових насаджень повинна здійснюватись відповідно до законодавчих документів та умов збереження екологічної безпеки. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачено, що під час воєнного стану охорона природи та природних ресурсів здійснюється відповідно до вимог законодавства. Постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2023 р. № 112 був затверджений Порядок здійснення лісовпорядкування, яким визначається єдина система, умови організації та здійснення лісовпорядкування [2, с. 164].

Слід розглянути правове забезпечення збільшення вирубки лісових насаджень. У п'ятому пакеті санкцій Європейського Союзу проти росії передбачено заборону на імпортування деревини з держави-агресорки. У відповідь на це Міністром захисту довкілля України було заявлено, що наша країна буде нарощувати обсяги рубок, з метою часткової заміни росії та Білорусі на європейських ринках деревини. У квітні місяці 2022 року Державне агентство лісових ресурсів України на офіційному сайті оприлюднило проект постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання проведення рубок в лісах України та інвентаризації лісів в умовах воєнного стану». У головній новелі проекту передбачається заготівля деревини під час рубок; формування й оздоровлення лісів та інших заходів, що не пов'язані з функціонуванням лісової галузі (здійснення рубки дерев, які є небезпечними, роботи з розчистки просік вздовж ліній зв'язку, електромереж, інших інженерних споруд, роботи з розчистки лісових ділянок, які вкриті лісовою рослинністю, для проведення будівництва гідровузлів, трубопроводів, шляхів, відвалів, смуг вздовж кордону та ін.), можливість здійснення суцільних санітарних рубок у Карпатському регіоні [2, с. 166].

Також слід додати, що на законодавчому рівні на період воєнного стану скасовано «сезон тиші», тобто заборона на здійснення вирубки лісових насаджень із квітня до червня – на час, коли розмножуються тварини.

Треба зауважити, що під час воєнного стану не вистачає коштів для фінансування лісових господарств. Опрацьовано, що робота лісгоспів переважно здійснюється на основі самофінансування – за гроші від вирубок, які в багатьох регіонах є неможливими через замінування лісів, то й на охорону лісових насаджень від пожеж, засмічення лісів коштів може не залишитись. Призупинено роботу зі створення нових заповідників на територіях з лісовими насадженнями [1, с. 38].

Опрацьовано, що проблему нестачі коштів можна вирішити за допомогою додаткового фінансування з Європи. У Європейському Союзі зараз готується інструмент «Rebuild Ukraine» — здійснення накопичення коштів для підтримки України, які відповідно до плану будуть витрачатись відповідно до зелених засад Євросоюзу. У рамках форуму «Ліси Європи» була схвалена резолюція, якою передбачаються рекомендації стосовно відновлення лісового господарства нашої країни. Мова

йде, в тому числі, про матеріально-технічну підтримку. Федеральним Міністром продовольства та сільського господарства Джемом Оздеміром ініційований процес європейської підтримки [3].

Необхідно наголосити на важливій ролі участі громадськості в охороні лісів. Так, кожна людина, використовуючи смартфон, може надавати інформацію щодо лісових пожеж чи незаконної вирубки. В Україні запроваджено діджиталізацію в лісовій галузі, а саме запуск телеграм-бота (сучасного засобу зв'язку між Державним агентством лісових ресурсів та громадськістю) за допомогою застосування «ЕкоЗагроза», який розробило Міністерство захисту довкілля і природних ресурсів України за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та партнерів [2, с. 167].

Таким чином, проаналізувавши правові проблеми охорони лісів під час воєнного стану в Україні, можна зробити висновок, що охорона лісів є в пріоритеті напрямків розвитку лісової галузі, адже в умовах воєнного часу постала гостра необхідність у використанні деревини з оборонною метою держави, промисловості та потреб суспільства. Крім того, ліси здійснюють важливі екологічні функції та мають значний вплив на інші екосистеми, тому належна правова охорона і захист сприятимуть забезпеченню стабільного стану навколишнього природного середовища й успішному розвитку економіки України.

### Література:

1. Губарева В. Лісові пожежі, війна і несподівані наслідки: що робити зі згарищем? *Рубрика: все по полочках. Спецпроект: Енциклопедія екорішень*. 2023. № 7. С. 35- 41. URL : <https://rubryka.com/article/war-and-forest-fires/>.

2. Заверуха М.М. Правова охорона лісів в умовах воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. С. 164-167. URL : <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/download/234/205>.

3. Європа ініціювала підтримку лісового фонду України під час війни. *Державне агентство лісових ресурсів України*. 31.08.2022. URL : <https://forest.gov.ua/news/evropa-initsiiuvala-pidtrymku-lisovoho-fondu-ukrainy-pid-chas-viiny>.



**Недоборська Карина Леонідівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРОБЛЕМИ «КОДИФІКАЦІЇ» АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Зі зміною суспільних реалій сьогодення виникає нагальна потреба у «кодифікації» аграрного законодавства України, адже воно є невід'ємною частиною національного права.

Багато науковців-правників досліджувало необхідність кодифікації аграрного законодавства, серед них: Н.О. Багай, С.І. Бугера, С.Ф. Домбровський, З.А. Павлович, А.М. Статівка,

Л.С. Тараненко, Н.І. Титова, В.Ю. Уркевич, М.В. Шульга та інші [2, с. 95].

Слід відмітити, що Н.О. Багай визначає «кодифікацію» як спосіб упорядкування законодавчих документів, механізм їх систематизації, в процесі якої до проекту акта, що створюється, включаються чинні та нові норми, якими вносяться зміни в регулювання певної галузі суспільних відносин. Результатом «кодифікації» є прийняття різноманітних кодифікаційних актів – законів, кодексів, основ, положень та ін. [1, с. 35].

Досліджено, що «кодифікація» законодавчих документів в аграрній галузі – необхідна процедура, оскільки значна кількість Законів України, нормативно-правових документів у сфері аграрного права зумовлює колізії, суперечки, протиріччя, що створює проблему для

євроінтеграційних процесів та перешкоджає вдосконаленню національних здобутків. Також треба зазначити, що правникам для ефективної роботи необхідно ретельно вивчати всі зміни законодавчих документів в аграрній галузі. Оскільки аграрна законодавча база дуже велика, часто трапляються випадки, коли юристи використовують застарілу інформацію в процесі здійснення своєї правничої діяльності.

Слід вказати, що аграрна законодавча база України потребує систематизації за допомогою такого механізму, як «кодіфікація». Слід наголосити, що тривають дискусії серед вчених-правників стосовно використання форми «кодіфікації». Одні науковці виступають за прийняття Аграрного кодексу України, інші – наголошують, що необхідно ввести Основи аграрного законодавства України (Н.І. Титова) чи Закон України «Про сільське господарство» (А.М. Статівка та В.Ю. Уркевич) [3, с. 78].

Варто зауважити, що спеціалістом у галузі аграрного права З.А. Павловичем висунуто ідею стосовно необхідності «кодіфікації» агропромислового законодавства (в тому числі й аграрного як його складової частини) у формі Закону України «Про агропромисловий комплекс» [2, с. 97].

У процесі дослідження з'ясовано, що, на думку А.М. Статівки, «кодіфікацію» законодавчих документів в аграрній галузі потрібно проводити в три етапи. Перший етап передбачає здійснення інкорпорації, тобто проведення систематизації споріднених нормативно-правових актів у хронологічному чи алфавітному порядку в єдиному збірнику. Необхідно, щоб зміст актів не змінювався. Інкорпорація сприятиме більш зручному користуванню законодавчою базою в аграрній галузі не тільки теоретично, а й на практиці.

Слід відмітити, що під час другого етапу потрібно прийняти новий комплексний Закон України «Про сільське господарство України», який визначатиме правове становище суб'єктів аграрного виробництва, основи державної підтримки аграрного сектору, актуальні юридичні прогалини в інноваційному розвитку аграрної галузі, регулюватиме земельні відносини, державну політику у сфері міжнародного співробітництва, зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів сільського господарства України та ін.

Треба зазначити, що проведення третього етапу залежатиме від наслідків набуття чинності Законом України «Про сільське господарство України». Якщо після прийняття цього комплексного Закону не будуть отримані бажані результати, то постане необхідність у створенні Аграрного кодексу України [3, с. 80].

У процесі дослідження з'ясовано, що на сьогодні не завершено реалізацію земельної реформи (немає повноцінного ринку земель, зокрема, внаслідок запровадженого воєнного стану), результати якої позначаються на подальшій реструктуризації аграрного виробництва. Цим пояснюється передчасність прийняття Аграрного кодексу України.

Потрібно наголосити, що «кодіфікацію» законодавчих документів в аграрній сфері потрібно здійснювати з урахуванням міжнародних вимог, які встановлені до аграрного виробництва, у тому числі до якості сільськогосподарської продукції, тому актуальною є наукова праця Г.Г. Гуменюк стосовно потреби адаптації нормативно-правових актів України з безпечності харчових продуктів та продовольчої сировини до вимог Євросоюзу.

Варто взяти до уваги, що в подальшому необхідним буде розроблення пропозицій стосовно структури та змісту кодифікаційного акта аграрного законодавства. Водночас доцільним є врахування таких категорій, як: безпека сільськогосппродукції; вимоги до якості сільськогосппродукції та їх контроль; юридична відповідальність за недотримання вимог до якості сільськогосппродукції та деякі інші [1, с. 39].

За результатами опрацьованих даних, слід вказати, що ефективність «кодіфікації» аграрного законодавства буде забезпечена тільки за умови її здійснення на засадах законності, науковості, комплексності, при цьому «кодіфікація» повинна проводитись поетапно та безперервно, з урахуванням різних думок науковців та фахівців з цього приводу [2, с. 101].

Таким чином, досліджено проблеми кодифікації аграрного законодавства України, розглянуто погляди різних правників-науковців на це питання. Слід відмітити, що показником успішної «кодіфікації» є набуття чинності єдиним нормативно-правовим актом, яким би регулювались усі невіршені та спірні питання, законодавчі колізії та прогалини. У нашій країні

цим законом повинен стати Закон України «Про сільське господарство України», який допоможе забезпечити дієве юридичне регулювання роботи суб'єктів аграрного права, завершити аграрну реформу і започаткує якісно новий етап розвитку аграрних відносин.

#### Література:

1. Багай Н.О. Кодифікація аграрного законодавства України: окремі питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 6. С. 35–42. URL : <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-1-2/30.pdf>.

2. Павлович З.А. Проблеми правового забезпечення реалізації аграрної політики України в умовах формування ринкових відносин. *Вісник Академії правових наук України*. 2019. № 3. С. 95-102.

3. Статівка А.М. Про Концепцію систематизації аграрного законодавства. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. № 3. С. 77–89.



**Николайчук Любов Гнатівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОХОРОНИ ДЕГРАДОВАНИХ ТА ЗАБРУДНЕНИХ ГРУНТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Відповідно до ст.1 Закону України «Про охорону земель» зазначається, що ґрунт – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості [1]. Але агресивна війна, яку росія розв'язала проти України, спричинила й продовжує негативний вплив на ґрунтові та земельні ресурси, що є національним багатством України, на глобальну й національну продовольчу та екологічну безпеку. Повномасштабна російська військова агресія змінює не тільки світове безпекове середовище, а й підштовхує до перегляду завдань і пріоритетів аграрної та екологічної політики, напрямів наукового забезпечення сталого розвитку.

Україна тривалий час виконує роль гаранта продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки потужному продовольчому експорту, який у міжнародному масштабі в останні роки був еквівалентним забезпеченню харчовими продуктами майже 400 млн осіб. Важливу роль у цьому й утвердженні лідерських позицій у світі за обсягами торгівлі аграрною продукцією відігравав потужний ґрунтово-земельний ресурсний потенціал, за яким Україна посідає пріоритетне місце серед усіх країн.

Зокрема, з розрахунку на одного жителя в Україні припадає 1,34 га земельної території, у тому числі 0,71 га – орної землі, 0,59 га – чорноземних ґрунтів. За цим показником істотно випереджаємо майже всі країни [2]. Узагальнивши інформацію про чорноземи і чорноземоподібні ґрунти, то 60% площі ґрунтів України та майже 30% європейських, 9% світових площ. Але росія продовжує знищувати національне багатство України.

У травні 2022 р. науковці ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського» розробили першу картосхему «Вплив воєнних дій на ґрунтовий покрив України». Було підраховано площі кожного типу ґрунту, які постраждали внаслідок воєнних дій і в подальшому потребують обстеження. Картосхема є базовою картографічною основою, створеною при Оперативному штабі Державної екологічної інспекції України, до числа якої входять і науковці НААН. Згідно з оцінками вчених ННЦ «ІГА імені О. Н. Соколовського», станом на травень 2022 р. найбільша площа впливу бойових дій характерна для таких основних типів ґрунтів: чорноземи звичайні (50,1 тис. кв. км), дернові та дерново-підзолисті ґрунти (29,4 тис. кв. км), чорноземи південні (16,2 тис. кв. км), темно-каштанові (9,6 тис. кв. км). Отже, з огляду на площу, наймасштабніше постраждали саме чорноземи [2].



Здійснення охорони деградованих та забруднених ґрунтів під час дії воєнного стану в Україні може мати деякі правові проблеми. Основні проблеми пов'язані з тим, що воєнний стан передбачає певні обмеження щодо прав та свобод людей, а також діяльності підприємств та організацій.

Однією з головних проблем є те, що під час дії воєнного стану може бути обмежено право на доступ до деградованих та забруднених ґрунтів для їх охорони та відновлення. Також можуть бути обмежені можливості проведення досліджень та вимірювань, необхідних для встановлення рівня забруднення та вибору оптимального методу очищення ґрунту.

Ще однією проблемою є недостатня регуляторна база для охорони деградованих та забруднених ґрунтів в умовах воєнного стану. Україна має низку нормативно-правових актів, які регулюють питання охорони навколишнього середовища та реагування на надзвичайні ситуації, проте їхнє ефективне використання стає складним в умовах воєнного стану.

Крім того, під час воєнного стану можуть бути порушені права власників ґрунтів та забруднювачів. Наприклад, можуть виникнути проблеми з визначенням власності на земельні ділянки або з відшкодуванням збитків від забруднення навколишнього середовища. Також можуть бути порушені права працівників підприємств, які займаються очищенням деградованих та забруднених ґрунтів, наприклад, можуть бути обмежені права на безпеку та здоров'я на робочому місці.

Окрім цього, під час дії воєнного стану можуть виникнути проблеми з фінансуванням проєктів з охорони деградованих та забруднених ґрунтів, адже бюджетні кошти можуть бути перерозподілені на потреби воєнного часу. Також можуть виникати проблеми з логістикою та транспортуванням необхідного обладнання та матеріалів для очищення ґрунту.

Тому потрібно ефективно та правильно вирішувати та реагувати на проблеми із забрудненням ґрунтів в Україні, адже це не тільки призведе до екоциду на нашій землі, а буде і впливати на стан екології в цілому світі. Саме це хотів зазначити на саміті «двадцятки» Володимир Зеленський: «Ми повинні знайти спільні відповіді на всі екологічні загрози, створені війною. Без цього не буде повернення до нормального стабільного життя, а відлуння війни буде ще довго зберігатися – у вибухах мін, які будуть забирати життя дітей та дорослих, у забрудненні води, ґрунтів, атмосфери» [3].

Потрібно також розробити закони та нормативно-правові акти, які б доповнювали вже наявні закони та були розроблені на протидію забруднення ґрунтів в умовах воєнного стану. Тож варто зазначити, що одним із варіантів відродження постраждалих ґрунтів може бути створення «червоних зон» на територіях, де велися інтенсивні бойові дії, як зазначають різні науковці та спеціалісти. У такому випадку можна звернутися до досвіду Франції, де після Першої світової війни були створені «червоні зони», а люди звідти переселені. Площа понад 1200 км родючої землі в районі Верденської битви (1916 рік) була визнана французькою владою як «повністю розгромлена»: було введено сувору заборону доступу та ведення сільськогосподарських робіт там. Згодом шляхом очищення, площу критично ураженої зони вдалося знизити до 100 км [4].

Також для вирішення цих проблем необхідно створити регуляторну базу для охорони навколишнього середовища в умовах воєнного стану, забезпечити координацію дій між різними державними органами та зацікавленими сторонами, забезпечити фінансування проєктів з охорони деградованих та забруднених ґрунтів та забезпечити права власників та забруднювачів.

Отже, така проблема дуже гостро стоїть у сьогоденні й потрібні швидкі та ефективні законопроєкти, які допоможуть вирішити проблеми здійснення охорони деградованих та забруднених ґрунтів під час дії воєнного стану в Україні.

### Література:

1. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
2. Святослав Балюк Анатолій КУЧЕР. Національне багатство України – чорноземи – під загрозою знищення: стаття. *Голос України*. 2 грудня 2022р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/366511>

3. Олена Богданюк. «Настав час, коли російську руйнівну війну потрібно і можна зупинити» – Зеленський виступив на саміті лідерів G20: стаття. Суспільне новини. 15.11.22. URL : <https://suspilne.media/316812-nastav-cas-koli-rosijsku-rujnivnu-vijnu-potribno-i-mozna-zupiniti-zelenskij-vistupiv-na-samiti-lideriv-g20/>

4. Олексій Василюк. «Дати можливість природі відновитися, як у Чорнобильській зоні»: інтерв'ю для громадського радіо. 21 березня 2023. URL : <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynyy-maraton/daty-spokiy-ta-mozhlyvist-pryrodі-vidnovytysia-іak-u-chornobylyskiy-zoni-ekoloh-pro-terytorii-zabrudneni-khimichnymy-rechovynamy-cherez-viynu.>



**Петраш Анна Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Зі зміною суспільних реалій сьогодення виникає нагальна потреба у регулюванні земельних відносин – одного з пріоритетних і стратегічних питань. Необхідно відмітити, що регулювання земельних відносин закріплено у статтях 13, 14 Конституції України. Зокрема, у статті 14 Конституції України йдеться про те, що право власності на землю гарантується. Це право громадяни, юридичні особи та держава набувають та реалізують виключно згідно із законом [2, с. 177].

Дослідженням земельних відносин в умовах воєнного стану займалися такі сучасні правники-науковці, як: Волощук О., Луцук О., Костяшкін І., Навроцький Д., Муравська Н., Шеретько В. та ін. [3].

Варто вказати, що з часу введення воєнного стану в Україні постійно відбуваються зміни у законодавстві, яким регулюються земельні відносини. Слід проаналізувати введений у дію 9 червня 2022 року Закон № 2247-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» [1]. Треба зазначити, що вказаним Законом запроваджуються ключові зміни, серед яких такі:

1. Цим документом була введена спрощена передача в оренду земельних ділянок державної та комунальної власності. Зокрема, відповідно до Закону № 2247-ІХ від 12.05.2022 не потрібно проводити земельні торги для забезпечення оперативного розміщення виробничих потужностей підприємств, які переміщені (евакуйовані) з території військових дій, при цьому введено жорсткі обмеження умов оренди [3].

2. Закон України № 2247-ІХ від 12.05.2022 спростив порядок зміни цільового призначення земельних ділянок з метою, пов'язаною із воєнним станом. Вказані зміни повинні бути зафіксовані у Державному земельному кадастрі.

3. Відповідно до Закону командою Держгеокадастру вже відновлено роботу кадастру, що дозволяє забезпечити функціонування ринку земель [1].

4. Законом передбачено отримання спеціального дозволу на здійснення топографо-геодезичних робіт для складання документації із землеустрою, топографо-геодезичних і картографічних робіт, оцінки земельних ділянок [3].

5. Документом строки сплати землекористувачем (крім тих, що користуються землями державної і комунальної власності) різних видів платежів перенесено на строк до шести місяців із дня відміни або скасування воєнного стану [1].

Таким чином, наше дослідження вказує на особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що Законом України № 2247-ІХ від 12.05.2022 р. впроваджено позитивні зміни (введення спрощеної передачі землі в оренду (без земельних торгів); запровадження спрощеного порядку зміни цільового призначення земельних ділянок з метою,

пов'язаних із воєнним станом та ін.), які сприятимуть регулюванню земельних відносин в умовах воєнного стану та допоможуть відновити економіку нашої країни в максимально короткі строки. Вважаємо за потрібне на період воєнного стану заборонити купівлю-продаж землі як фізичним, так і юридичним особам. На нашу думку, така заборона унеможливить рейдерські атаки під час воєнного стану, що виник внаслідок військового вторгнення рф.

### Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України № 2247-IX від 12.05.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text> (дата звернення: 26.03.2023).

2. Костяшкін І. Особливості здійснення прав на землю за особливих умов. *Земельне право*. Харків: Юрайт, 2023. С. 179-186.

3. Озвучено ключові зміни в земельних відносинах під час воєнного стану. URL : <https://minagro.gov.ua/news/ozvucheno-klyuchovi-zmini-v-zemelnih-vidnosinah-pid-chas-voynennogo-stanu> (дата звернення : 26.03.2023).



*Удот Діана Сергіївна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ВИДАМИ ДИКОЇ ФЛОРИ ТА ФАУНИ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ЗНИКНЕННЯ**

Найбільш актуальними та важливими проблемами сучасності є ті, що стосуються охорони навколишнього середовища та її об'єктів. Задля здорового існування тепер та в недалекому майбутньому суспільство повинно звертати особливу увагу на дотримання екологічних норм та правил.

У правовому полі існує чимала кількість проблем, котрі стосуються охорони природи, зокрема і проблема торгівлі видами дикої флори та фауни, що перебувають під загрозою зникнення.

Основним документом, що регулює відносини у цій сфері, є Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення (далі – Конвенція)[1]. Відповідно до цієї Конвенції [1] під торгівлею слід розуміти експорт, реекспорт, імпорт та інтродукцію з моря. Згідно з абз. 10 ст. 1 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2], експорт / імпорт – це продаж / купівля товарів (зразків) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без такого товарів (зразків) через митний кордон України, а реекспортом вважається експорт раніше імпортованого товару (зразка). Інтродукцією з моря прийнято вважати ввезення в державу зразків, що виловлені в морському середовищі, яке не знаходиться під юрисдикцією будь-якої держави.

Щодо дикої флори та фауни, що перебувають під загрозою зникнення, у контексті торгівлі ними, то разом із зазначеною вище Конвенцією [1] на рівні нашої держави прийнято низку законів та підзаконних нормативно-правових актів, котрі визначають поняття і перелік таких видів та забезпечують їх охорону. Наприклад, ЗУ «Про тваринний світ» [3] та ЗУ «Про рослинний світ» [4] покликані регулювати відносини у сфері охорони та використання тваринного та рослинного світу; а ЗУ «Про червону книгу України» [5], зі свого боку, регулює описані відносини в царині охорони та використання рідкісних і таких, що перебувають на межі зникнення, видів тваринного і рослинного світу, котрі занесені до Червоної книги України (далі – ЧКУ), задля попередження зникнення таких видів із природи та забезпечення збереження їх генофонду.

Аналізуючи Конвенцію [1], можна зробити висновок, що над торгівлею видами флори і фауни, які знаходяться під загрозою зникнення, повинен бути встановлений суворий контроль. Оскільки нехтування правилами торгівлі вказаними видами, як мінімум, може спричинити негативний вплив на їхнє існування в цілому, як максимум – призвести до незворотних змін в екосистемі.

Такий контроль встановлюється в результаті отримання спеціальних документів: дозволів – для експорту та імпорту, і сертифікатів – для реекспорту та інтродукції з моря, що передбачено Конвенцією [1]. Закріплення порядку та встановлення форми видачі таких документів можна знайти у постанові КМУ «Про заходи щодо забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України ...» [6], постанові КМУ «Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори...» [7] та наказі Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження форм дозволу на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори ...» [8].

Також Кодексом України про адміністративні правопорушення [9] передбачена відповідальність за незаконне вивезення з України або ж ввезення на її територію зазначених вище об'єктів тваринного та рослинного світу, зокрема таких, котрі перебувають під загрозою зникнення на певній території, але не є занесеними до ЧКУ.

Проте, якщо звернути увагу на предмет адміністративно-правової охорони, то можна помітити певні розбіжності з вимогами, які вказані в Конвенції [1], а саме: Конвенцією регулюються міжнародні перевезення не лише живих або мертвих тварин, а й їх частин та похідних від них, що не передбачено КУпАПом [9]. Розбіжності можна помітити не лише між положеннями КУпАПу та Конвенції, вони присутні у ЗУ «Про тваринний світ» [3] теж. У цьому випадку вони полягають у відповідальності за вчинене правопорушення. Відповідно до зазначеного Закону та Конвенції в усіх випадках незаконної торгівлі має місце конфіскація тварини, її частини чи продуктів життєдіяльності, а КУпАПом передбачена відповідальність у вигляді штрафу з конфіскацією видів тварин, які занесені до ЧКУ, або без такої.

Щодо кримінальної відповідальності за вчинення незаконної торгівлі об'єктами дикої флори та фауни, що перебувають під загрозою зникнення, то її належним чином не встановлено, адже незаконне перевезення вказаних об'єктів не стосується кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201 КК України [10], оскільки предметом контрабанди є лише культурні цінності, деякі речовини (отруйні, сильнодіючі, вибухові), радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси, зокрема частини вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації. Таким чином, достатня кількість засобів попередження та переслідування незаконного обігу об'єктів флори та фауни, що перебувають на межі зникнення, не вживається.

Отже, можна підсумувати, що, незважаючи на регламентовані законодавством правила торгівлі, механізм контролю за вказаною торгівлею є доволі слабким, відповідальність – незначною, а координація органів влади щодо цього питання – відсутньою.

### Література:

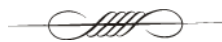
1. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_129#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text) (дата звернення : 21.03.2023).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 року № 959-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. ст. 377.
3. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 року № 2894-ІІІ. *Відомості Верховної Ради*. 2002. № 14. ст.97.
4. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 року № 591-ХІV. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 22-23. ст.198.
5. Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002 року № 3055-ІІІ. *Відомості Верховної Ради*. 2002. № 30. ст.20.
6. Про заходи щодо забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у зв'язку з її приєднанням до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення : постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2000 року № 1822.

7. Про затвердження Порядку видачі дозволів на імпорту та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 року № 953.

8. Про затвердження форм дозволу на імпорту та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифіката на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, та зразка заяви для їх отримання : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29.02.2012 року № 107.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року №8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. ст.1122.

10. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131.



**Шандра Сергій Вікторович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ В УКРАЇНІ**

Незаконний видобуток бурштину в окремих регіонах нашої держави не є новим соціально-економічним явищем. В умовах стрімкого розвитку ринкової економіки та зростання її сірого сегменту родовища бурштину як один з цінних природних ресурсів зазнали розграбування та знищення на всіх стадіях пошуково-розвідувальних робіт [1, с. 11]. Україна, яка посідає друге місце за світовими покладами цієї цінної копалини, не могла залишатися без врегулювання цього питання в законодавчому полі. Втім, відповідне регулювання до сьогодні не змогло усунути тих численних порушень, які продовжують розорювати регіони України, де залягає бурштин. Зважаючи на досвід останніх років та важке становище нашої держави, яка вимушена вести масштабні військові дії на своїй території, особливого значення набуває додатковий контроль над економічною та екологічною ситуацією. Відповідно для покращення наявного правового регулювання, життєво необхідним є визначення наявних проблем, та аналіз досвіду минулого.

Звертаючись до питання визначення, що є тими правовідносинами, які потрібно аналізувати, зауважимо, що сам термін «бурштин» та його сутність розкриваються лише в одному нормативному акті – наказі Державної комісії України по запасах корисних копалин від 10.02.2003 №29 [2]. Цей нормативний документ широко розглядає як види покладів і родовищ бурштину, так і надає їхню чітку характеристику, тому досить повно, на нашу думку, визначає предметну складову відносин з видобутку бурштину. Також слід зазначити, що питання класифікації родовищ та обліку сировини, яку вони містять, повною мірою розкривається в проаналізованому наказі.

Широке врегулювання цієї проблематики відбулося в національному законодавчому полі досить нещодавно [3], проте йому не вдалось закрити дискусій з питання видобутку бурштину. Навіть те, що в кримінальному законодавстві міститься окрема стаття, яка встановлює відповідальність за такі дії, не змогло припинити злочинний видобуток бурштину. А зміна регулювання в ключовому акті сфери нормативного регулювання видобутку корисних копалин – Кодексі України про надра – не створила правової однорідності та чіткості. Також на сьогодні встановлено адміністративну відповідальність за використання обладнання для видобутку корисних копалин, яке не пройшло відповідної сертифікації. Слід особливо зазначити посилення дозвільного контролю за видобутком бурштину, адже час дії дозволу було зменшено до п'яти років, а також встановлено обов'язкову оцінку впливу на довкілля з обов'язковим затвердженням проектною документації щодо проведення рекультивациі земельної ділянки, на якій провадиться діяльність з

добування бурштину. У цих зусиллях помітна воля законодавця до встановлення контролю над процесом використання запасів цінного природного ресурсу та боротьба з екологічними збитками, які приносить таке користування [4].

Згадуючи інші наукові погляди [5, с. 361] та спроби законодавчого врегулювання [6, с. 1] проблем видобутку бурштину в Україні, можна прийти до висновку, що не можна відкидати економічну сторону цього питання, зосереджуючись лише на дозвільній та заборонній нормотворчості. Зокрема цікавою, на нашу думку, є пропозиція О. О. Сурілової [5] про створення державно-приватного партнерства підприємництва в цій сфері для залучення інвестиційних фондів бізнесу та забезпечення інтересів держави та суспільства. Крім того, шкідливо на регулюванні видобутку позначається непослідовна позиція законодавця, який у своїх попередніх намаганнях не боровся проти так званих «старателів», що мали залишитися поза законодавчим полем [6, с. 6]. На нашу думку, неможливо займати таку слабку позицію в одній з найважливіших сфер національної економіки та створювати цим правову невизначеність.

На нашу думку, дії щодо посилення кримінальної відповідальності за видобуток саме бурштину без відповідного дозволу є казуїстичним та заборонним регулюванням, яке можливо замінити іншими засобами державного впливу. Зокрема, розумним вирішенням є посилення позицій держави або її надійних партнерів у цій сфері, з метою формування конкурентного та законного ринку бурштину без встановлення монополій. Крім того, важливо взяти до уваги скрутну ситуацію, яка мала та має місце в районах родовищ бурштину та спричиняє криміногенну дію на місцевих жителів. Саме її виправлення дозволить скоротити масштаб незаконної діяльності в цій сфері. Важливо встановлювати однакове та адекватне регулювання всієї добувної сфери на сучасному етапі розвитку української держави, адже таким шляхом можна тримати руку законодавця на пульсі цивілізаційної боротьби за екологічне майбутнє та стабільність життя наступних поколінь. У цьому випадку набуває особливого значення не тільки відновлення порушеного природного середовища, а й превентивна діяльність для його захисту від шкідливого впливу в сучасності та майбутньому.

#### Література:

1. Баранова В. О. Актуальні проблеми законотворчості у сфері легалізації видобутку бурштину Проблеми легалізації видобутку бурштину місцевими жителями: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 11 вересня 2015 р. / ред. кол. В. В. Галуцько, І. В. Гиренко, О. Ю. Дрозд, С. О. Короєд та ін. К. : «МП Леся», 2015. 136 с.
2. Про затвердження Інструкції із застосування Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр до родовищ бурштину : наказ Державної комісії України по запасах корисних копалин від 10.02.2003 р. №155/7476. Міністерство Юстиції України.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питання видобутку бурштину: Закон України від 19.12.2019 р. № 402-IX. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text> (дата звернення : 23.03.2023 р.)
4. Кодекс України про надра : від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР. *Верховної Ради України*. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 23.03.2023 р.)
5. Сурілова О. О. Проблеми правового регулювання видобутку бурштину в контексті сталого розвитку. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 360–362.
6. Голюк Н. Г. Проблеми правового регулювання діяльності, пов'язаної із видобуванням бурштину в Україні. Проблеми застосування норм аграрного, земельного та екологічного Права : збірник матеріалів університетської інтернет-конференції «Проблеми застосування норм аграрного, земельного та екологічного права»: матеріали конференції (м. Одеса, 24 травня 2019 року) / відп. ред. д.ю.н., доц. Т.Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Є.О. Платонова, к.ю.н., доц. Л.А. Канівець, к.ю.н., доц. К.М. Караханян. Одеса : Гельветика, 2019. С. 58–60.



**Швець Анна Миколаївна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНОВИЩА ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У контексті сучасних подій можна зрозуміти, що війна торкнулася не лише політичних, а й екологічних аспектів. Так, ми говоримо про суходіл і, що не менш важливо, про морський простір. Морська екосистема та її постійний моніторинг показують нам, що на сьогодні саме ця «гілка» екології є чи не найбільшою точкою зосередження ворожого впливу. І, враховуючи це, логічним є виникнення проблем у правовому контексті. Перед тим, як зазначити найбільш актуальні, необхідно вказати юридичне тлумачення об'єктів, які постраждали від впливу війни і потребують законодавчо врегульованих рішень для вирішення цих проблем.

Одними із найбільш популярних у національній юриспруденції нормативно-правовими актами, які так чи інакше торкаються порушеного в науковому дослідженні питання, є Водний кодекс України [1], Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» [4], Конвенція про захист Чорного моря від забруднення [2], Закон України «Про державний кордон України» [3].

Так, ми можемо говорити, що вирішення правових проблем екологічного становища Чорного та Азовського морів під час воєнного стану в Україні першочергово зумовлено тим, що названі об'єкти є територіальними морями України, про що зазначається у статті 5 ЗУ «Про державний кордон України» і де вказано: «До територіального моря України належать прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки. Географічні координати цих точок затверджуються в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України. В окремих випадках інша ширина територіального моря України може встановлюватись міжнародними договорами України, а за відсутності договорів – відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права» [3].

Бачимо, що виникнення будь-якої проблеми, пов'язаною з акваторією Чорного та Азовського морів, матиме погані політичні та екологічні наслідки, тому необхідно зрозуміти, що саме може стати причиною таких негативних виявів. До головних проблем слід віднести:

1) порушення правових норм та міжнародних домовленостей, які регулюють використання природних ресурсів та охорону довкілля;

2) забруднення водного середовища хімічними та радіоактивними викидами;

3) негативний вплив на флору і фауну морів;

4) зниження рівня належної охорони морської території України, що впливає на безпеку;

5) невикористання морських ресурсів для господарських потреб держави.

Трактуючи першу проблему, ми можемо говорити про те, що всі попередні юридичні домовленості на міжнародному рівні де-факто втрачають свою важливість, адже країна-агресорка поклала край дипломатичним відносинам та прописаним конвенціям і договорам. Так, Україна, будучи державою з європейськими цінностями, продовжує дотримуватися всіх прописаних норм, однак такі дії не є помітними, якщо їх виконує лише одна із сторін. Тому від такого явища страждають природні ресурси, що стають все більш небезпечними і від цього – непридатними для їх подальшого використання.

Друга проблема характеризується постійною наявністю у водах Чорного та Азовського морів ворожих кораблів-ракетоносіїв. Хімічні викиди забруднюють воду. І навіть якщо це відбувається лише в межах певної площини, то таке забруднення здатне поширюватися через його подальше перенесення хвилями, що є негативним екологічним явищем.

Наступне із вказаного – негативний вплив на флору і фауну. Фактично, це пов'язано із вищезазначеними пунктами. Так, води морів зазнають надмірного впливу людської небезпечної діяльності, а тому це призводить до масового вимирання риби та деструкції морських рослин.

Ще одне із окресленого – зниження рівня охорони. Під час воєнного стану часто зменшується рівень дотримання екологічних стандартів, так як головним пріоритетом стає військова безпека та захист національних інтересів. Це може призвести до зниження рівня моніторингу забруднення морського середовища та зменшення кількості заходів, спрямованих на його захист.

Остання із вказаних, проте не за важливістю, проблем – невикористання морських ресурсів для господарських потреб держави. Таке явище досить боляче вплинуло на експорт морської продукції в інші країни, що дало відбиток на економічне становище України. Так само й українці, вже не можуть отримати користь із цієї продукції, адже будь-яке її вживання чи використання стає небезпечним для життя і здоров'я. Зокрема, невикористання власних ресурсів українцями призводить до незаконного їх викрадення загарбниками, що також тягне за собою вищевказані проблеми.

Отже, спектр правових проблем екологічного становища Чорного та Азовського морів під час воєнного стану в Україні є досить широким, а тому потребує негайного вирішення. Для розв'язання цих проблем потрібні спільні зусилля з боку уряду, наукових установ, громадських організацій та громадян. Необхідно розробити та впровадити ефективні заходи з охорони морського середовища та забезпечення виконання законодавства, які будуть діяти навіть під час воєнного стану. Окрім того, важливо підвищувати свідомість населення про необхідність збереження морського довкілля та зменшення негативного впливу на природу. Необхідно залучати громадян до спільної роботи з моніторингу та контролю над станом морського середовища, а також до проведення прибирання узбережжя. Воєнний стан є надзвичайним режимом, який передбачає особливі умови діяльності уряду та громадян. Проте захист екологічної безпеки завжди був, є і залишатиметься першочерговим пріоритетом для України як для держави з європейськими цінностями.

#### Література:

1. Водний кодекс України : Закон України від 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Ковенція про захист Чорно моря від забруднення: Міжнародний документ від 21 квітня 1992р № 995\_065. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_065#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text).
3. Про державний кордон України : Закон України від 04 листопада 1991 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.
4. Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів : Закон України від 22 березня 2003 р. № 2333-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2333-14>.





## СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

*Анур'єв Владислав Олександрович,*

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В РИМСЬКОМУ ПРАВознавстві

Виходячи із висновків науковців та аналізу чинного міжнародного, зокрема європейського права, можна стверджувати, що нинішнє право пройняте духом римського права, оскільки положення римського права сьогодні покладено в основу сучасного законодавства багатьох країн, особливо в тих, правовою системою яких є романо-германська.

Доктор юридичних наук В.С. Макаруч, виділяючи предмет римського цивільного права, досить обґрунтовано окреслює коло чинників, котрі мали великий вплив на становлення римського права, зокрема: 1) після завоювання майже усього античного світу правова система вимагала унормування нових (міжнародних) відносин; 2) римська держава історично виникла пізніше за східні деспотії, грецькі колонії, і у своєму праві мала змогу запозичувати певні правові інститути; 3) Рим мав широке коло осіб-правотворців, зусиллями яких і виникло римське право; 4) особливе призначення права; 5) розвиток продуктивних сил; 6) велич Риму становила гіпнотичний характер, тому Рим виступав як зразок; 7) перевіреність римського права часом.

Основними прогресуючими чинниками у становленні правової системи держави, беззаперечно, можна вважати мультинаціональність Римської імперії та діяльність римських юристів. Доктор юридичних наук Р.А. Калюжний стверджує, що, завоювавши античний світ, Рим перетворюється на мультинаціональне об'єднання, на території якого виникають і встановлюються численні ділові, торговельно-грошові відносини, за участі представників різних країн. У зв'язку з цим, виникає потреба в регулюванні цих нових відносин. Цивільне право як право націоналізоване і формальне, на той час не знало багатьох інститутів, що були необхідні для здійснення торговельних операцій, зокрема таких, як: представництво, товариства, договори страхування та інші види договорів тощо. Регулюванням таких відносин займалися претори переґринів. Вони вирішували міжнародні спори шляхом застосування матеріально-правового рішення, створеного для конкретної справи, і виведеного із законів країн, залучених до справи. Саме через предметне існування як права народів, римське право змогло об'єднати різні народи й народності в єдину спільноту в правовому сенсі. Саме з діяльністю преторів переґринів багато вчених пов'язують виникнення міжнародного права.

Взагалі, римське право пройшло три етапи свого розвитку: період докласичного римського права, період класичного римського права та період післякласичного римського права. У різні роки відбувається його занепад, розвиток та удосконалення, існування самого права забезпечується рецепцією. Зазначимо, що під рецепцією наука розуміє відновлення дії (відбір, запозичення, переробка і засвоєння) того нормативного, ідейно-теоретичного змісту римського права, яке виявилось придатним для регулювання нових відносин більш високого рівня суспільного розвитку [1].

Насамперед, варто звернути увагу на космополітичний характер римського права, яке через предметне існування як права народів змогло об'єднати різні народи й нації у єдину спільноту в правовому сенсі. Вказана особливість права народів була теоретично розроблена римськими мислителями: для Цицерона *ius gentium* – це право, яке стосувалося не лише переґринів, а й поширилося на всіх вільних людей. В «Інституціях Гая» в першій книзі вказувалося на те, що поруч із суто народним (громадянським) правом, характерним лише для окремого народу, існує ще й таке, яке «застосовується і захищається однаково у всіх народів і називається правом загальнонародним, яким користуються всі народи. Таким чином, і римський народ користується частково своїм правом, частково правом, спільним для всіх людей» [2, с.16].

Хотілося б звернути увагу на ще одну особливість римського права — феномен мультикультуралізму. Для римської культури характерною є множинність культур і субкультур, які

складали реальність «мультикультури» – наявності в одній культурі присутності інших активних культур. Римляни широко використовували елементи правових культур інших народів, зокрема у греків римляни запозичили основні технологічні прийоми створення позитивного права; римські громадяни активно використовували надбання звичаєвого правового регулювання поневолених народів [2, с.19].

Характерною особливістю розвитку міжнародного права в Стародавньому Римі стало запозичення римлянами багатьох елементів у стародавніх греків. Але саме римляни вдосконалили розвиток різноманітних міжнародно-правових інститутів, що їх згодом запозичила Європа. Так, римляни впорядкували розуміння міжнародно-правових норм, джерел, суб'єктів тощо. Врешті-решт, надали й саму назву міжнародного права, яка після незначних змін увійшла до сучасного вжитку. Ведення зовнішніх справ у Римі було правом державних органів і знатних осіб, які мали вищу владу. Спочатку це були царі, потім – сенат і Народні збори, пізніше (починаючи із Сулли) – диктатори і, зрештою, – імператори. Так само, як і в давньогрецькому світі, в міжнародному праві Стародавнього Риму найбільший розвиток отримали інститути посольського права та право війни.

Посольське право. У період республіки сенат приймав послів і вів з ними переговори. У III ст. до н. е. було докладно розроблено процедуру прийому послів. Посли перебували на утриманні Риму, одержували подарунки, користувалися пошаною. У спеціальний день послы з'являлися в сенат, де сповіщали про свої прохання та пропозиції. Без їхньої участі зазвичай відбувалися обговорення питань. Римляни підтримували і визнавали принцип дипломатичної недоторканності. Видали декрет, який забороняв суд над послами за борги, які були зроблені до прибуття в Рим, і закон про заборону послам позичати гроші в Римі під час виконання обов'язків. Поступово до посольського права додається право іноземців. Спочатку вони не мали жодних прав і мусили підпадати під заступництво патрона – римлянина. Фактично іноземці розглядалися як вороги. Тому для захисту інтересів іноземців-перегринів у Римі склався спеціальний інститут патронату (який чимось схожий на грецький інститут проксенії) і спеціальна посада – претор (praetor peregrine), який від імені держави виносив рішення в спорах, де сторонами були перегрини, або писав формули, згідно з якими остаточне рішення повинен був винести суд.

Поняття гостинності було двох видів: особиста (характер сімейних зв'язків) і громадська (державна). Договір про державну гостинність укладав сенат, відповідно до якого іноземцю надавались певні привілеї. Порушення правил гостинності каралося за міжнародними договорами та римськими законами, які застосовував претор. Поступово з кінця IV – початку III ст. до н. е. доволі таки обмежений обсяг прав іноземців почав розширюватися за рахунок торгового й шлюбного права. Поступово виникає право захисту у спеціально створених для іноземців судах. У 212 р. до н.е. імператор Каракалла формально зрівняв у правах усіх іноземців з правами громадян. Договірна практика характеризувалася тим, що всі договори поділилися на рівні та нерівні. Рівні укладалися із залежною державою і вважалося, що вони не обмежують суверенітету. Нерівні – обмежували суверенітет. Це були договори про «захист римського народу».

Право війни. У римлян воно мало багато спільних рис із грецьким, проте було більш досконалим та релігійно і політично обґрунтованим. Римляни, з погляду їхньої самосвідомості, не могли вести несправедливі війни. Всі, які вони вели – справедливі, оскільки все корисне для Риму, потрібно богам! Існувала спеціально прийнята процедура оголошення війни, що була закріплена у феціальному праві, яка була достатньо складною для виконання. Для оголошення війни посилалися два – три представники з колегії жерців-феціалів, які висловлювали конкретні претензії. Якщо вимоги, названі жерцями, не були виконані впродовж призначеного строку, то після прийняття рішення сенатом і Народними зборами феціали приносили священні жертвування і знову направлялися до кордону, де на землю ворога кидали припалений з кінця дротик, що означало оголошення війни. З моменту початку війни та до її завершення ворота храму Марса залишалися відчиненими, а зачинялися лише тоді, коли оголошувався мир. Враховуючи той факт, що римляни розглядали війну як виконання волі їхніх богів, вони тривалий час не признавали ніяких обмежень щодо її ведення. Жителі переможених міст та все їхнє майно вважалися здобиччю переможця.

Найменш розробленими залишалися питання міжнародно-правового режиму території. Море було внутрішнім морем імперії. Римляни тривалий час заважали свободі судноплавства навіть прикордонними річками.

Процес виділення юриспруденції в самостійну галузь знань завершився в Римі, хоч і почався ще з часів Стародавньої Греції. У I ст. до н. е. юриспруденція стала самостійною наукою. Поступово в її межах формується й міжнародне право. На основі ідеї стоїків про внутрішню єдність людства та праць римських юристів у практиці діяльності преторів переґринів у римському праві сформувалося «право народів» (*jus gentium*). Поняття «право народів» було ідентичним ідеалу всесвітньої організації людства, представленої Римською імперією, яка була покликана встановити вічний мир та забезпечити вічний спокій, взаємну повагу та взаєморозуміння між народами [3, с. 91–92].

### Література:

1. Болелов О.Ю. Феномен римського права. *Вісімнадцяті економіко-правові дискусії* /30-05-2017. URL : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1902/> (дата звернення: 22.02.2023).
2. Вовк В.М. Римське право і сучасне європейське право. *Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження»*. 2009. № 2. С. 16, 19. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18371/02-Vovk.pdf> (дата звернення : 22.02.2023).
3. Міжнародне публічне право : навчальний посібник. Том 1. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка. К. : НАУ, 2012. С. 91–92.



**Бурдельна Софія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## СЕРВІТУТНІ ВІДНОСИНИ ТА ПРОБЛЕМА ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Сервітутні відносини досить давній та широко розповсюджений інститут у системі речового права, що зародився у Стародавній Римській державі. У класичному римському праві сервітуті також були одним із видів прав на чужі речі. Досліджуючи сервітутні відносини, багато науковців приділяли увагу поняттю, значенню, змісту цих відносин та їхнім відмінностям від інших прав на чужі речі. Вагомий внесок у вивчення та дослідження сервітутів зробили такі вчені: М. Гаррідо, Г. Дербург, Л. Елверс, В. Мартин, О. Підпригора, Б. Тищик, Є. Харитонов, Дж. Франозі, О. Шонеманн.

Розглядаючи питання сервітутних відносин у практичній площині, обов'язково постає проблема правоможностей повноважень власника, яка полягала в обмеженні його права власності на речі. Право власності як самостійний інститут одним із перших отримав свій доктринальний розвиток і правове закріплення. Тому пройшов певну трансформацію та ускладнення, з метою задоволення потреб та інтересів не лише власника речі, а й інших осіб. Зміст права власності розкривається через сукупність виключних повноважень власника, зокрема: право володіння (*jus possessionis*), право користування (*jus utendi*), право розпорядження (*jus abutendi*). Сервітут спочатку виник із відносин землекористування, а згодом і поширився на інші речі.

Розуміння сервітуту можна подати у декількох значеннях. Сервітут – це речове право користування чужою річчю в одних або кількох відносинах; це право, за якого земельна ділянка, не тільки служить своєму власнику, а й використовується для задоволення економічних потреб сусіднього земельного наділу; це право на часткове користування річчю у суворо визначеному відношенні. Наведені визначення лише підкреслюють позитивні риси сервітуту та його користь і переваги не лише власникам, а й для інших користувачів.

Основними поширеними ознаками речових сервітутів є такі:

1. Об'єктом сервітуту є тільки чужа річ, оскільки він полягає у праві на чужу річ.
2. Сервітутам властивий принцип «слідування». Сервітути зберігають чинність у випадку переходу права власності на обтяжену річ до інших осіб.
3. Обов'язковою умовою встановлення предіальних (земельних) сервітутів було існування двох земельних ділянок, які розташовані поруч (тобто є сусідськими) – панівної та обслуговуючої.
4. Сервітути носили економічний характер, оскільки мали на меті компенсувати недоліки однієї земельної ділянки за рахунок іншої.

Традиційно визначають два види сервітутів: земельні або предіальні та особисті. Сервітути зародилися з появою приватної власності на землю. Земельні сервітути (*servitutes praediorum*) встановлювалися на земельну ділянку. Земельні сервітути у римському праві поділялися на два види: сільські предіальні сервітути (*servitutes praediorum rusticorum*) та міські предіальні сервітути (*servitutes praediorum urbanorum*).

Серед сільських сервітутів поширеними були дорожні сервітути: право проходу пішки, проїзду на коні або на носилках, право прогону худоби, проїзду возом з вантажем та водні сервітути – це право проведення води, право черпати воду з чужого джерела, право вигону худоби на водопій. Крім вказаних, існували також сервітути на видобування глини, піску, вапна.

Серед міських сервітутів найбільшою популярністю користувалися такі сервітути: право робити собі дах або навіс, вторгаючись при цьому в повітряний простір сусіда, право спирати балку на чужу стіну, право стоку дощової води, право спуску води, право вимагати, щоб не був зіпсований вид, право вимагати, щоб не були забудовані вікна, право зводити будівлі не вище встановленої висоти.

Римське право для всіх земельних сервітутів встановлювало такі вимоги:

1. Обслуговуюча ділянка мала бути корисною для будь-якого власника панівної ділянки.
2. Ділянки повинні були знаходитись поряд.
3. Обслуговуюча ділянка мала бути здатною забезпечувати своїми вигодами, перевагами, природними ресурсами постійну, а не термінову потребу панівного наділу.
4. Заміна суб'єктів сервітутних відносин не припиняла дії сервітуту.
5. Земельний сервітут належав особі як власнику земельної ділянки.
6. Користування сервітутами було суворо визначеним і обмеженим.
7. Необхідно було зберігати вигоди обслуговуючої ділянки.
8. Не можна було встановлювати сервітут, який погіршував би властивості ділянки.

Особисті сервітути полягали у праві користування чужою річчю в інтересах конкретної особи. Цей вид сервітуту відрізнявся від земельних. Об'єкт особистих сервітутів – інші речі; суб'єкт особистого сервітуту – та особа, на користь якої сервітут встановлений. Земельні сервітути не обмежувалися строками, а особисті сервітути, як правило, були строковими.

Основними видами особистих сервітутів були узурфрукт (*ususfructus*), узус (*usus*), хабітація (*habitatio*), право користування послугами чужих рабів і тварин (*operae servorum vel animalium*).

Обмеження права власності при сервітутних відносинах відбувалося за законом, або ж з волі самого власника. Обмеження мали на меті вдосконалити відносини власності. Звичаєве право й закон, а в подальшому й преторське право звузили вільне здійснення права власності з міркувань «загального блага», тобто держави, а також в інтересах окремих приватних осіб, переважно сусідів.

Так, у римському приватному праві сформувалася концепція «добросусідства», що стосувалася переважно інтересів власників сусідських земельних ділянок. Перші юридично закріплені обмеження з'явилися у Законах XII таблиць. За Законами XII таблиць введені обмеження щодо вчинення певних дій на власній земельній ділянці, з метою забезпечення інтересів сусідів, а саме: під час зведення забору заборонялося виходити за межу, під час будівництва стіни приписувалося відступати від сусідньої ділянки на один фут, під час зведення будинку – на два фути; могила, рівчак, яма повинні знаходитися на відстані своєї глибини від сусідньої земельної ділянки, колодязь теж мав бути достатньо віддалений від останньої, детально регламентовані були також питання розташування дерев на сусідніх земельних ділянках.

Право власності могло бути обмежено шляхом встановлення сервітутів у судовому порядку. Наприклад, право власності на публічні дороги обмежувалося необмеженим правом усіх і кожного пересуватися по них, переміщувати вантажі та худобу.

Тому можемо дійти висновку, що сервітути є давнім способом налагодження добросусідських відносин та задоволення власних, у тому числі економічних потреб. Сервітутні відносини, безумовно, є предметом подальших наукових досліджень, оскільки вони були рецепційовані у цивільне право багатьох сучасних країн і охоче використовуються власниками на користь певної територіальної громади як у сільській місцевості, так і в місті.

### Література:

1. Калюжний Р. А. Римське приватне право: курс лекцій. К.: Істина, 2005. 144 с.
2. Основи римського приватного права : підручник / за загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової. Харків, 2007.
3. Основи римського цивільного права : навч. посібник / І.Г. Козуб, М.І. Боднарук. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с.
4. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. [3-тє вид.] К. : Юрінком Інтер, 2013. 528 с.
5. Харитонов Є.О. Основи римського приватного права : посібник для підготовки до іспитів для зайнятих, розумних та допитливих. Х. : Одиссей, 2013. 352 с.



*Завадська Уляна Олегівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ДОКТРИНА ДЕРЖАВНОГО ІНТЕРЕСУ І ПОЛІТИЧНОЇ РІВНОВАГИ У ВЧЕННІ Н. МАКІАВЕЛЛІ

Актуальність цього питання полягає в тому, що політична доктрина Макиавеллі становить цілісну систему і загалом може бути оцінена як найвищий зліт політичної думки в період ренесансу. Письменник мав досить радикальну думку щодо низки питань, наприклад: форма держави, форма правління, релігія. Також у результаті дослідження розберемось із відомим висловом, який мислитель часто використовував, зокрема й у творі «Державець» (*De Principatibus II Principe*): «мета виправдовує засоби». Чому мислитель притримувався саме такої думки?

Давайте розпочнемо із мети, яку ставив перед собою мислитель. Насамперед – це створення не децентралізованих, а навпаки, централізованих держав, також він мав на меті ліквідувати абсолютно політичного домінування церкви. Варто також зазначити, що у своїх поглядах Макиавеллі не звертав уваги не лише на віровчення католицької церкви, а й вимоги моралі. Він доводить теорію на фактах сучасної йому реальності, намагається дослідити вплив різних чинників (клімату, кількості й густоти населення, географічних умов) на традиції людей і різні форми вияву державно-правових подій.

Макиавеллі розрізняв дві форми держави – монархію (королівську владу) і республіку. Повністю підтримував республіку. При цьому він вважав, що найкращою республікою є та, в якій здійснення влади одночасно беруть участь представники аристократії, народу та обраний глава держави. Можливість обрання князя для керівництва народом він визнавав лише в надзвичайних обставинах (війна, стихійні лиха). На його думку, республіка могла забезпечити народну владу через обрання правителів, унеможлививши зловживання. Мислитель вважав, що народ мудріший і ставив його вище за царя. Водночас стверджував, що заради досягнення політичної мети правитель може застосовувати будь-які засоби, незважаючи на вимоги моралі: використовувати обман, діяти силою, фізично знищувати своїх політичних ворогів. Правитель має бути схожим на сильного лева,

щоб його підопічні та правителі інших країн боялись і поважали його. «Існує всього два способи досягнення мети – шлях закону й шлях насильства. Правитель не повинен вибрати одне з двох, він повинен уміти користуватися обома способами... Розумний правитель не може й не повинен залишатися вірним своїй обіцянці, якщо це шкодить його інтересам і якщо відпали причини, що спонукали його дати таку обіцянку» [1, с 230].

Нікколо також був одним з перших, хто розглядав політику як автономну сферу людської діяльності, де існують природні причини і корисні правила, за допомогою яких можна розрахувати свою здатність передбачити майбутні події, вжити необхідних заходів. Раціональні та практичні настанови у сфері політики та політичних відносин були рішуче підірвані теологічними настановами Середньовіччя. Макіавеллі стверджував, що суспільство розвивається завдяки сили деяких природних причин, а не волі Бога, і наголошував на необхідності єдиної, вільної і сильної держави, щоб покласти край громадянським війнам і міжусобицям в Італії, яка була розділена на кілька князівств [2].

А ще він аргументує політику як дослідницьку науку. При цьому відкидає наукову середньовічну доктрину про державу і право. На основі аналізу історичного життя він дійшов висновку, що суть політичної діяльності людини полягає не в християнській моралі, а у владі та вигоді. «Доля, – зазначав Н. Макіавеллі, – завжди на тому боці, де краща армія». Мислитель також порівнює насильство із злом, якого не можна уникнути, що реалізується для досягнення спільного блага і запобігання ще більшого зла. Звідси – і теза про те, що в політиці треба спрямовувати свої зусилля не до моралі, а до сили – «мета виправдовує засоби».

#### **Література:**

1. Класики політичної думки. Від Платона до Макса Вебера: пер. з нім. / ред. Євген Причепій. К. : Тандем, 2002. 580 с.

2. Політичні вчення в XVI–XVII ст. Вчення Нікколо Макіавеллі. URL : [https://pidru4niki.com/1652020536324/politologiya/politichni\\_vchennya\\_xvi-xvii](https://pidru4niki.com/1652020536324/politologiya/politichni_vchennya_xvi-xvii)



***Костишина Руслана Леонідівна,***

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ**

Принцип правової визначеності є основоположним елементом верховенства права [1, с. 11]. Однак необхідно звернути увагу на те, що поняттю принципу правової визначеності наразі немає нормативного закріплення. Дефініція принципу правової визначеності сформульоване юридичною наукою і судовою практикою. Дослідженню окремих аспектів цього принципу присвячено роботи Ф. Гаска, С. Головатого, С. Кашкіна, В. Кернза, М. Козюбри, М. Марченко, Ю. Матвєєвої, С. Погребняка, А. Приймака, П. Рабіновича, М. Савчина та інших науковців.

Тлумачення принципу правової визначеності у вітчизняній юриспруденції багато в чому відповідає уявленням зарубіжних правознавців про його зміст. У багатьох випадках правова визначеність розглядається як елемент верховенства права і виявляється через такі поняття, як непорушність і незворотність набутих юридичних прав, незворотність дії закону і неможливість застосування закону до тих, хто не знав про його існування, правомірні очікування – право особи у своїй поведінці покладатися на стабільність чинного права [2].

Принцип правової визначеності зазвичай розуміють у досить вузькому сенсі. Йдеться про вимоги чіткості, зрозумілості та недвозначності правових норм, оскільки вони, по суті, стосуються лише вимог до їх формулювання, тобто правотворчого процесу, а їх реалізація залежить переважно лише від рівня юридичної майстерності законодавця. Натомість, ми пропонуємо розглядати

принцип правової визначеності в більш широкому розумінні як сукупність вимог до правотворчого та правозастосовного процесів, покликаних забезпечити захист особи від можливих виявів державного свавілля.

Аналіз вимог принципу правової визначеності дозволяє зробити висновок, що вони спрямовані, насамперед, на забезпечення відповідності поведінки індивідів нормативним умовам правової дійсності, забезпечення впевненості у правовому статусі індивідів та захисту від свавільного втручання з боку держави. Мета іншого принципу, який, як і правова визначеність, є «однією з найважливіших складових верховенства права та правової держави», є аналогічною: принцип правової безпеки передбачає, серед іншого, захист впевненості у правовому статусі особи.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини показує, що, використовуючи термін «правова визначеність», суд спирається на певне поєднання вимог принципу правової визначеності та принципу правової безпеки. Для того, щоб якомога детальніше пояснити зміст принципу правової визначеності в його широкому розумінні, необхідно розглянути природу та призначення кожної з його вимог. Для зручності розпізнавання ці вимоги можна поділити на три групи: вимога законодавчої визначеності, вимога визначеності органу влади та вимога визначеності судового рішення. Основною вимогою в групі вимог законодавчої визначеності є вимога чіткого формулювання правової норми [3, с. 7].

Дійсно, чіткість, зрозумілість, недвозначність і відносна конкретність норми є запорукою її правильного тлумачення, а отже, і реалізації. Вимоги принципу правової визначеності можна сформулювати на основі рішення Європейського суду з прав людини: у справі «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства» (рішення від 25 листопада 1999 року) [4]. Суд зазначив, що вимога, яка випливає з поняття «встановлений законом», полягає в передбачуваності. Іншими словами, правило не слід розуміти як «закон», якщо воно не визначене достатньо чітко, щоб особа могла використовувати його у своїх діях. Ступінь чіткості, якого слід дотримуватися при розробці національних законів, у будь-якому випадку не повинен охоплювати всі непередбачувані ситуації, а має значною мірою залежати від змісту відповідного інструменту, сфери, на яку поширюється дія закону, а також кількості та статусу осіб, на яких поширюється дія цього інструменту (п. 31). Цікавим аспектом цієї справи є те, що вона не передбачає втручання у свободу вираження поглядів у формі «санкції» або «покарання» за конкретну поведінку, а у формі наказу – про те, що заявник у майбутньому не буде порушувати громадський порядок або діяти в антигромадський спосіб. Згідно із законодавством Великої Британії, це поведінка, яка, на думку більшості наших сучасних співгромадян, є «більш негативною, ніж позитивною». Заборони проти такої поведінки викладені в досить неточних і загальних формулюваннях. Фраза «поводитися належним чином» є особливо розпливчастою, і особі, на яку покладено обов'язок, було недостатньо зрозуміло, яка поведінка становитиме порушення заборони. У зв'язку з цим, суд вважає, що мало місце порушення статті 10 Конвенції.

У своєму рішенні від 18 грудня 2008 року у справі «Новік проти України» Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що «щодо позбавлення волі дотримання основоположного принципу правової визначеності є суттєвою обставиною». Вимога «якості закону» в контексті статті 5(1) Конвенції полягає в тому, що «якщо національне законодавство дозволяє позбавлення волі, воно має бути повністю доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у застосуванні з метою усунення ризику свавілля» (п. 19) [4, с. 25].

Отже, принцип правової визначеності вважається одним з основоположних положень європейського права, а також таким, що постійно використовується в практиці Європейського суду з прав людини.

Що стосується встановлення місця принципу правової визначеності, то слід зазначити, що його слід розглядати в рамках національної правової системи. Це пов'язано з тим, що в разі виконання вимог принципу правової визначеності українське законодавство, безперечно, наблизиться до європейських правових стандартів і буде розглядатися як додаткова гарантія захисту громадян від свавілля органів державної влади. Таким чином, можна зробити висновок, що принцип правової визначеності є фундаментальною та системною складовою верховенства права.

Тому важливими складовими принципу правової визначеності є, зокрема, доступність закону, передбачуваність законодавства, незмінність закону, очікування відповідно до закону, відсутність зворотної дії закону в часі, покарання, що не має юридичної сили, заборона подвійного притягнення до відповідальності за одне й те саме правопорушення, а також те, що судові рішення мають бути остаточними. Принцип правової визначеності за своєю суттю пов'язаний з необхідністю стабільного правового регулювання, яке можна охарактеризувати через статичку та динаміку права [5, с. 34]. Статика може виявлятися через стабільність правового регулювання суспільних відносин, тоді як динаміка права досягається через правозастосовні дії, в тому числі судові рішення, які допомагають віднайти необхідний динамічний рух правових норм у державі.

### Література:

1. Матвєєва Ю. І. Принцип правової визначеності як один із аспектів верховенства права. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку*: зб. ст. К., 2010. С. 153.
2. Матвєєва Ю. І. Поняття та розуміння принципу правової визначеності. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 93-97.
3. Кравцова Т. Правова визначеність: основні принципи та практика Європейського суду. Протокол: юридичний інтернет-ресурс. 07 липня 2019 р. URL: [https://protocol.ua/ua/pravova\\_viznachenist\\_osnovni\\_printsipi\\_ta\\_praktika\\_evropeyskogo\\_sudu/](https://protocol.ua/ua/pravova_viznachenist_osnovni_printsipi_ta_praktika_evropeyskogo_sudu/).
4. Справа «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства» (Case of Hashman and Harrup v. The United Kingdom). Рішення від 25.11.1999 № 25594/94. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO0564>.
5. Матвєєва Ю. І. Статична та динамічна концепції правової визначеності. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 2. С. 34–38.



**Коцман Петро Іванович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ ТА КІБЕРАТАКАМИ

Поширення інтернету та технологій революціонізувало сучасне життя, але це також призвело до зростання кіберзлочинності та кібератак. Звернімося до дефініцій цих понять: кіберзлочинність – це будь-яка злочинна діяльність, яка здійснюється з використанням комп'ютерів або інтернету як основного засобу вчинення злочину, може набувати різних форм, включаючи хакерство, крадіжку персональних даних, фішингове шахрайство та розподілені атаки на зразок «відмова в обслуговуванні». Кібератаки – це особливий вид кіберзлочинів, який передбачає навмисну експлуатацію комп'ютерних систем, мереж або пристроїв з метою порушення їхньої цілісності, конфіденційності або доступності. Кібератаки можуть приймати різні форми, включаючи зараження шкідливим програмним забезпеченням, атаки з вимогою викупу, фішингові атаки та DDoS-атаки [4].

У 2021 році середня світова вартість витоку даних становила \$4,24 млн, а середня вартість одного втраченого або викраденого запису – \$150 [3]. У 2020 році у світі було зафіксовано 155,8 мільйона атак з використанням програм-вимагачів, що на 62% більше, ніж у попередньому році [1]. У 2020 році фішинг був найпоширенішим типом кібератак, на який припадало 80% усіх зареєстрованих інцидентів безпеки [5].

У 2020 році Україна посіла 17-те місце серед країн, які найчастіше стають об'єктами кібератак, зафіксувавши понад 3,7 мільйона атак [10]. У 2020 році найпоширенішими типами кібератак в Україні були фішинг (38% усіх атак), шкідливе програмне забезпечення (31%) та



вебатаки (15%) [2]. У першій половині 2021 року в Україні було зареєстровано 200 кіберзлочинів, що на 70% більше, ніж за аналогічний період попереднього року [13].

Однією з найважливіших міжнародних угод у цій сфері є Конвенція про кіберзлочинність. Це перший міжнародний договір, прийнятий Радою Європи у 2001 році, що спрямований на боротьбу з кіберзлочинністю та кібератаками і забезпечує основу для міжнародного співробітництва між країнами з метою запобігання та боротьби з кіберзлочинністю. Конвенція про кіберзлочинність надає широке визначення кіберзлочинності та встановлює юрисдикцію держав-членів щодо кіберзлочинів. Вона також вимагає від держав-членів вживати ефективних заходів для запобігання та розслідування кіберзлочинів і забезпечення того, щоб покарання за кіберзлочини були пропорційними до тяжкості злочину. Конвенція також містить положення про міжнародне співробітництво, таке як взаємна правова допомога та екстрадиція, для сприяння розслідуванню та переслідуванню кіберзлочинців. Конвенцію ратифікували 66 країн, включаючи США, Канаду та багато європейських країн, серед яких і Україна [6].

Окрім міжнародних угод, багато країн також прийняли внутрішні закони для боротьби з кіберзлочинністю та кібератаками. У Сполучених Штатах, наприклад, Закон про комп'ютерне шахрайство та зловживання (CFAA) – це федеральний закон, який забороняє несанкціонований доступ до комп'ютерних систем і мереж. Закон також передбачає кримінальне та цивільне покарання для осіб або організацій, які займаються кіберзлочинністю або кібератаками. Аналогічно, у Великій Британії діє Закон про зловживання комп'ютерами, який криміналізує несанкціонований доступ до комп'ютерних систем [8; 7; 12].

На додаток до Будапештської конвенції про кіберзлочинність, Україна також прийняла кілька законів, спрямованих на боротьбу з кіберзлочинністю та кібербезпекою. Одним з ключових законів є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який був прийнятий у 2017 році [9]. Цей Закон встановлює правові засади забезпечення безпеки інформаційно-комунікаційних систем в Україні, а також визначає обов'язки державних органів, приватних компаній та фізичних осіб щодо захисту від кіберзагроз. У п. 8 ч. 1 ст. 1 цього Закону наведено визначення кіберзлочину. Так, законодавець кіберзлочином (комп'ютерним злочином) називає суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [9]. Відповідальність за кіберзлочини передбачена розділом XVI Кримінального кодексу України, який, зокрема, криміналізує несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, крадіжку електронних даних, поширення шкідливого програмного забезпечення тощо [11].

Відсутність гармонізації законів у різних юрисдикціях ускладнює ефективну боротьбу з кіберзлочинністю та кібератаками. Для розв'язання цих проблем необхідна міжнародна співпраця. Обмін інформацією, досвідом та найкращими практиками між урядами та правоохоронними органами має вирішальне значення для боротьби з кіберзлочинністю та кібератаками. Приватний сектор також відіграє важливу роль у протидії кіберзагрозам, впроваджуючи надійні заходи кібербезпеки та повідомляючи про будь-які кіберінциденти відповідним органам влади.

Отже, правові аспекти боротьби з кіберзлочинністю та кібератаками мають вирішальне значення. Надійна правова база, яка передбачає ефективні заходи для запобігання, розслідування та судового переслідування кіберзлочинів і кібератак, має важливе значення. Однак ефективність правової бази залежить від міжнародного співробітництва та готовності урядів і правоохоронних органів працювати разом для боротьби з кіберзагрозами.

### Література:

1. Atlas VPN. (2021). Ransomware attacks in 2020: statistics and facts. URL : <https://atlasvpn.com/blog/ransomware-attacks-in-2020-statistics-and-facts> (дата звернення : 30.03.2023).
2. CERT-UA. (2020). Кібербезпека в Україні 2020. URL : [https://cert.gov.ua/content/files/CERT-UA\\_Analytical\\_report\\_2020\\_EN.pdf](https://cert.gov.ua/content/files/CERT-UA_Analytical_report_2020_EN.pdf) (дата звернення: 30.03.2023).
3. IBM Security and Ponemon Institute. (2021). 2021 Cost of a Data Breach Report. URL : <https://www.ibm.com/security/data-breach> (дата звернення : 30.03.2023).

4. Kshetri, N. (2018). Cybercrime and Cybersecurity in the Global South: Research, Analysis and Recommendations. *Telecommunications Policy*, 42(10), 817-826. URL : <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2018.08.005> (дата звернення : 30.03.2023).
5. Verizon. (2021). 2021 Data Breach Investigations Report. URL : <https://enterprise.verizon.com/resources/reports/dbir/> (дата звернення : 30.03.2023).
6. Конвенція про кіберзлочинність. URL : <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185> (дата звернення : 30.03.2023).
7. Закон про зловживання комп'ютерами: URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents> (дата звернення : 30.03.2023).
8. Закон про комп'ютерне шахрайство та зловживання (CFAA). URL : <https://www.justice.gov/criminal-ccips/file/872771/download> (дата звернення : 30.03.2023).
9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України від 05.10.2017 року № 2163-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення : 30.03.2023).
10. Касперський. (2020). Ландшафт кіберзагроз для систем промислової автоматизації в першому півріччі 2020 року. URL : [https://ics-cert.kaspersky.com/wp-content/uploads/sites/6/2020/10/Cyberthreat\\_landscape\\_for\\_industrial\\_automation\\_systems\\_in\\_H1\\_2020\\_EN.pdf](https://ics-cert.kaspersky.com/wp-content/uploads/sites/6/2020/10/Cyberthreat_landscape_for_industrial_automation_systems_in_H1_2020_EN.pdf) (дата звернення : 30.03.2023).
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960 року № 2001-05. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n361> (дата звернення : 30.03.2023).
12. Міністерство юстиції США. (2020). Кіберзлочинність. URL : <https://www.justice.gov/criminal-ccips/cybercrime> (дата звернення : 27.03.2023).
13. В Україні зафіксовано зростання кіберзлочинів на 70% у першому півріччі 2021 року. URL : <https://www.unian.info/society/ukraine-records-70-increase-in-cybercrimes-in-h1-2021-11435203.html> (дата звернення : 30.03.2023).



***Ліневич Аліна Миколаївна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМСЬКОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ**

У римському праві договір був основним способом юридично закріпити стосунки між людьми, внаслідок якого у кожній із сторін виникають, змінюються або припиняються права та обов'язки. Його укладення було спрямоване на досягнення певного правового результату. Нерідко кредитор сумнівався у добросовісному виконанні боржником його зобов'язань, які були чітко прописані в договорі. Враховуючи такий важливий недолік договірних зобов'язань, римські юристи створили спеціальні засоби, які забезпечувати кредитору або якісно виконане зобов'язання боржником, або відшкодування ним збитків за неналежне його виконання.

Засоби забезпечення виконання зобов'язань – це заходи примусового характеру, які гарантують кредитору, що боржник вчасно виконає свої зобов'язання, які юридично закріплені в договорі. У римському праві таких засобів існувало декілька: порука, завдаток, застава та неустойка [1, с. 135].

Порука була одним з найпоширенішим засобом забезпечення зобов'язань у той час. Суть цього засобу полягала в тому, що перед кредитором міг відповідати не лише боржник, а й поручителі. У разі невиконання зобов'язання самим боржником вони виконували його замість нього. Поручителів обирав сам боржник, і їхня кількість не була чітко встановлена, могло бути більше п'яти осіб. Проте поручителі могли вимагати повернення в боржника суми боргу, яку вони сплатили кредитору [2; 3]. Порука припиняється в тому випадку, коли виконана воля кредитора і

він не подав позову до суду на поручителя протягом трьох місяців після укладання договору [1, с. 135]. Характерним для поручительства було те, що з початку зародження цього засобу забезпечення зобов'язання поручитель повинен був нести відповідальність разом із боржником у разі неналежного виконання зобов'язань. Але якщо умови поруки були важчими за основний борг боржника, вона визнавалася недійсною. Згодом цей засіб удосконалився й особа поручителя вже розглядалася як додаткова можливість гарантування задоволення потреб кредитора, коли боржник неспроможний був цього зробити [5, с. 235].

Завдаток – це грошова сума або цінна річ, яку одна сторона передає іншій у момент укладання договору. Найчастіше завдаток використовувався для укладання таких договорів як купівля-продаж, найм. Він розцінюється як речовий доказ того, що договір укладений, і в разі порушення його умов факт його укладення неможливо буде спростувати. Через цю причину, він слугує ще й гарантією, що боржник та кредитор виконають свої зобов'язання один перед одним. Після належного виконання сторонами зобов'язань річ (завдаток) повертається власнику. Якщо ж договір порушується, то настають певні юридичні наслідки. Це залежить від того, яка саме сторона порушила умови договору. Якщо ініціатором був боржник (той, хто дав завдаток), то він втрачає право власності на завдаток, а якщо ж це був кредитор (той, хто отримував завдаток), то він повинен повернути його в подвійному розмірі [1, с.136; 2; 3].

Застава – це право кредитора в разі невиконання боржником зобов'язання вимагати стягнення на певну річ, яку раніше кредитор визначив як заставу, незалежно від того, в кого вона знаходиться. Якщо боржник не виконав вчасно або належним чином своє зобов'язання, він втрачав цю річ (предмет застави) на користь кредитора. Умови стягнення повинні вказуватись у договорі.

Заставне право пройшло тривалий історичний шлях розвитку, проіснувавши у трьох досить поширених формах – фидуціарна угода, ручна застава (*pignus*) та іпотека [1, с.137].

Сутність фидуціарної угоди полягала у передачі боржником на праві власності кредитору певної речі, яка слугувала своєрідним доказом виконання договірної зобов'язання. Проте особливістю цієї форми є те, що кредитор міг і не повернути предмет застави через вигідне становище фактичного права власності на неї. Через цю причину, в римському праві боржнику, який скористався цим видом заставного права, надавався фидуціарний позов.

Ручна застава відрізняється від попередньої форми тим, що предмет застави надається кредитору не на праві власності, а лише на праві володіння. Він не має права нею користуватись, може лише тримати її у своєму володінні. Ручна застава дещо покращувала матеріальне становище боржника, оскільки надавала йому можливість у судовому порядку вимагати повернення предмета застави у випадку недобросовісного поведіння кредитора.

Укладення іпотеки було найвигіднішою формою застави для боржника, оскільки предмет застави перебував у його володінні, користуванні та розпорядженні: зокрема міг вилучати доходи з речі під час застави; міг продати її або заставляти по кілька разів [4].

Неустойка – визначена в договорі грошова сума, яку боржник зобов'язаний сплатити кредитору в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання. Цей засіб забезпечення зобов'язання був не зовсім практичний, тому що кредитор мав сумніви чи зможе сплатити боржник ще й неустойку в разі порушення строку виплати основного боргу. Існували такі види неустойки, як: штраф та пеня [1, с.136–137; 3].

Кожен із вищезгаданих засобів забезпечення виконання зобов'язань був рецепійований у сучасне цивільне право багатьох країн світу. Їх основний зміст не зазнав суттєвих змін та був закріплений у цивільних кодексах романо-германської правової сім'ї [6].

Узагальнюючи зобов'язальні відносини, стверджуємо, що забезпечення дотримання умов договору було важливим елементом приватного права у Давньому Римі. Це свідчить також про прогресивний розвиток договірних відносин, оскільки юридично закріплювалися гарантії однієї сторони (кредитора) у задоволенні його інтересів іншою стороною (боржником). Їх ефективність згодом була підтверджена сучасним цивільним правом. Протягом багатьох століть засоби забезпечення зобов'язань у договорах модернізуються, покращуються та активно застосовуються у юридичній практиці.

### Література:

1. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Забезпечення виконання зобов'язань. Основи римського права : підручник. Харків, 2008. С. 134–137. URL : [https://library.nlu.edu.ua/POLN\\_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf](https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf) (дата звернення: 29.03.2023).
2. Забезпечення зобов'язань. *Medlit*. URL : <http://medlit.pp.ua/zabezpechennya-zobov'язan-rimske-pravo.html> (дата звернення: 29.03.2023).
3. Виконання зобов'язань і способи забезпечення їх виконання. *Букліб*. URL : <https://buklib.net/books/24915/> (дата звернення: 29.03.2023).
4. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Право на чужі речі. Речове право. *Римське приватне право* : підручник. 2-ге вид. Київ, 2014. С. 167–169. URL : <http://dcmaup.com.ua/assets/files/rimske-pravo-2014-rik-1.pdf> (дата звернення: 29.03.2023).
5. Козуб І.Г., Боднарук М.І. Забезпечення виконання зобов'язань. Загальне вчення про зобов'язання. Зобов'язальне право. *Основи римського цивільного права* : навчальний посібник. Чернівці, 2020. С. 322–325.



**Ліневич Аліна Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ОСОБЛИВОСТІ СУДДІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Судова система США вважається однією із найефективніших у світі. Вона входить до англосаксонської правової сім'ї, джерелом права якої є судовий прецедент. Саме тому професія судді тут вважається дуже престижною та цінується в суспільстві. Оскільки правосуддя повинно здійснюється не лише за чітко визначеними законами, а ще й підкріплюватись незалежністю у своїх діях судді, зважаючи на етичні принципи. Тому до кандидатів на посаду судді ставляться дуже прискіпливо й обирають кращого із кращих.

Судова система США поділяється на два рівні – федеральні та на рівні штатів. Кожен із них має свої особливості щодо вимог для працевлаштування суддів, їх обов'язків та припинення судових повноважень. Аналізуючи відмінності між цими двома рівнями, ми можемо зазначити, що головна із них полягає в тому, що судді федерального рівня розглядають справи, які регульовані федеральними законами, Конституцією США, а судді на рівні штатів розглядають справи, які регульовані місцевим законодавством.

У Конституції США вказано, що на посаду федерального або штатного судді може претендувати громадянин США, який досяг 21-го року, має юридичну освіту, проживає на території штату не менше одного року та вільно володіє англійською мовою [2, с. 129]. Практика щодо відбору суддів у США висунула такі додаткові вимоги: відмінні теоретичні знання з юриспруденції та практичний досвід у юридичній діяльності, добре фізичне здоров'я та розумовий розвиток, наявність високих моральних цінностей та бездоганна репутація у професійній та особистій сферах. Суддям США будь-якого рівня дозволено займатись викладацькою діяльністю. Вони можуть досліджувати юриспруденцію у навчальних закладах, тим самим покращуючи законодавство та методи здійснення правосуддя в країні [1, с. 145–148]. На нашу думку, така практика є чудовою, тому що судді можуть займатись юриспруденцією не лише в стінах будівлі суду, а й у юридичних школах, де може передавати свій безцінний досвід майбутнім юристам своєї країни. До того ж, суддя може реалізувати себе як науковець і досліджувати спірні моменти у юридичній сфері США.

Відбором кандидатів на посаду федерального судді займається Міністерство юстиції, а саме – Служба правової політики. Його працівники повинні зібрати всі необхідні документи про кандидата та передати їх до Комітету у справах правосуддя Сенату. Там проводиться слухання у

присутності кандидата, під час якого Комітет детально встановлює його компетентність, висвітлює всі сторони особистого життя протягом багатьох років та професійний досвід. Попередньо претендент на посаду федерального судді проходить анкетування, у якому повинен відповісти на перелік питань щодо себе, своїх здобутків, правової культури тощо. Під час слухання не повинно бути дискримінації особи за будь-якою ознакою (раси, релігії, походження, майнового стану тощо). Міністерство юстиції також бере до увагу думку Американської організації адвокатів (далі – АВА), які оцінюють кандидата та дають йому коротку характеристику. Кінцевий етап – Сенат повідомляє президента у письмовій формі про призначення кандидата на посаду судді США, після чого президент підписує цей документ. Новий федеральний суддя отримує пакет документів, який містить текст присяги і встановлений час, коли її потрібно принести. Після її принесення суддя може розпочати виконання своїх робочих обов'язків [1, с.148].

Кожен штат держави має певну автономію у сфері законодавства. Через цю причину кожен із них може мати власні закони, які відрізняються від законів інших штатів. Судді на рівні штатів можуть працевлаштуватись такими шляхами: на партійній основі, непартійні вибори, призначення губернатором або законодавчим органом із наступним підтвердженням населенням на виборах (губернатор штату призначає на посаду судді одного з трьох кандидатів, запропонованих йому спеціальною комісією експертів, а після певного строку виконання своїх судових обов'язків, населення може переобрати суддів), призначення губернатором або законодавчим органом без наступного підтвердження населенням (аналогічно до переднього способу, але населення не може переобрати суддів). Отже, судді на рівні штату повинні досконало знати закони певного штату та мати бездоганну репутацію, щоб його населення обрало їх на цю посаду [2, с.129].

Найвищою ланкою судової ієрархії США належить Верховному суду США. До обов'язків його суддів належить керувати та контролювати абсолютно всю федеральну судову систему країни. Вони також мають право розглядати апеляції на рішення апеляційних судів і рішення судів штатів, які пов'язані з федеральних правом. Головує складом із дев'яти суддів цією найвищою судовою інстанцією Головний суддя. Кандидат на цю посаду повинен пройти успішно співбесіду та набрати абсолютну більшість голосів у Сенаті [1, с.141].

Ми можемо підкреслити, що така процедура, як обрання та призначення кандидата на посаду судді в США, вимагає майже ідеальності людини у всіх сферах життя. Неважливо, на якому із рівнів судової системи кандидат на посаду судді хотів би працювати, тому що вимоги скрізь однаково складні. Допускаємо, що саме через цю причину в кожному суді США працюють судді, які роблять своїй державі репутацію однієї з найкращих судових систем на планеті.

Судді, яким виповнилось принаймні 65 років і мають не менше п'ятнадцяти років досвіду роботи, можуть отримати статус вищого рівня – «старшого судді». Якщо судді надають такий статус, то він має право виконувати менше роботи [3]. Вважаємо, він дає можливість судді похилого віку менше виснажуватись від щоденної рутини, яка потребує багато зусиль та наполегливості.

Згідно зі статтею 3 Конституції США, розділу I, суддя може обіймати свою посаду аж допоки його поведінка є належною. Федеральні судді призначаються довічно або на досить тривалий строк (від семи до чотирнадцяти років). Тому важливо, щоб судді не зловживали своїми повноваженнями протягом свого строку роботи, а якщо так сталось, то існують юридично зафіксовані правила щодо звільнення особи з цієї посади. Звільнити суддю можна шляхом імпічменту, який здійснюється у Конгресі США [1, с.149].

Звільнення судді на рівні штатів може відбуватись по-різному, залежно від їхнього законодавства. Проте майже у всіх штатах діє процедура імпічменту або усунення особи з посади вищою інстанцією на вимогу законодавчого органу. В іншому вони можуть відрізнятись. Наприклад, в одному штаті серйозною причиною для звільнення зазначена психічна або фізична недієздатність, в іншому – звинувачення у корупції або в тяжкому злочині та ін. Оскільки суддів на рівні штату обирає його населення, то в деяких штатах дозволено населенню штату, де працює суддя, позбавити його судових повноважень шляхом голосування. Спеціальна комісія проводить попереднє розслідування після отримання серйозних звинувачень на ім'я судді на рівні штату. Якщо комісія його схвалює, то всі дані передаються до Верховного суду штату. До остаточного виголошення результатів звинувачуваний суддя зберігає свою добру репутацію [4, с.269-270].

Звільнення судді слугує ще одним доказом того, що у США приділяють багато уваги професії, представники якої повинні захищати народ від правопорушень різного роду. Судді такої могутньої держави, яка випереджає інші країни за багатьма показниками, повинні дотримуватись багатьох принципів, щоб бути прикладом наслідування і в жодному разі їх не порушувати, тому що навіть будь-яка дрібна помилка судді в певній сфері його життя може йому дорого коштувати.

Отже, професія судді Сполучених штатів Америки – важка робота. Судді цієї країни довели, що можна мати незалежність у здійсненні правосуддя і одночасно мати високий рівень правової культури та моральні принципи, які не дозволяють цій незалежності здійснювати свавілля в судовому процесі.

#### Література:

1. Нестерчук Л.П., Біденко О.В., НУ «ОЮА». Система федеральних судів США та ефективність здійснення правосуддя. *Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 62. С. 131–151.

2. Підпригора К.О. Особливості призначення суддів у різних правових системах сучасності. *Збірник матеріалів XI наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Кокейчикова*. 2021. С. 127–129.

3. About Federal Judges. Senior Judges. *United States Courts*. URL : <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/about-federal-judges>.

4. Молдован В.В., Молдован А.В. Судоустрій Україна, Велика Британія, російська федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН. Навчальний посібник. 2012. С. 269–270.



**Мурава Вікторія Олегівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ВІРУВАНЬ НА ХАРАКТЕРИСТИКУ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Якщо давати в найзагальніших словах характеристику європейського суспільства в період Високого Середньовіччя (XII – XIV ст.), не розділяючи його на нації, народи і держави, то можна сміливо стверджувати, що, незважаючи на місцеві відмінності, були риси, що об'єднують це суспільство. І це дозволяє говорити про нього, як про щось цілому. У першу чергу, це спільність релігійних основ, християнської релігії як єдиної духовної константи, що не змінюється в різноманітні динамічних політико-правових явищ середньовічної Європи кілька століть [3, с.270]. У другу чергу, це спільність культурних початків, що лежать у глибинах Римсько-античної цивілізації і варварського раннього Середньовіччя.

Очевидно, що право у всіх його виявах і галузях було під сильним впливом релігії. Те ж саме можна сказати про суспільну мораль, звичаї і, звичайно, політику. Неправильно було б говорити про повне змішування релігії, права і політики в середньовічному суспільстві. Вони мали свою структуру, свої інститути, свої механізми реалізації, залишаючись певним чином автономними, не змішуючись один з одним. Управління кожною з цих систем здійснювалося спеціальним корпусом людей, що мають для цього особливу кваліфікацію і відповідають особливим вимогам, властивим тільки цій статті.

Дуалізм церковної та світської юрисдикції був відмінною рисою західних суспільств. Як вказує видатний дослідник у галузі історії права і політики Г.Д. Берман, «першою західною системою права стало канонічне право Римо-Католицької церкви» [2]. Можна продовжити, що політичні системи західноєвропейських держав склалися також під впливом Римо-Католицької церкви і християнського світогляду.

Однак було б неправильно стверджувати, що саме релігійний світогляд виявився прообразом майбутнього спільного європейського праворозуміння. Починаючи з XVI століття і особливо в XVII столітті ця «непорушність» була поставлена під сумнів. Основну роль при виникненні сумнівів зіграла світська наука, яка тоді почала активно розвиватися (механіка, математика, геометрія, фізика та ін.). З цього моменту істини почали стосуватися три інтелектуальних сфери – теологія, філософія і природознавство, а не тільки перші дві, як це було в Середньовіччі.

У юриспруденції з'являється нова лінія, окреслена голландцем Гуго Гроцієм, його продовжувачем з Німеччини Самуелем Пуффендорфом і учнем останнього – Християном Томазіусом – теорія чистого природного права. Ця теорія протягом довгого часу панувала в умах європейських юристів пізнього Середньовіччя і Нового часу.

Ця природно-правова теорія не прибирала Бога взагалі. Він займав особливе, периферійне місце щодо соціального регулювання. Але він був у їхньому мікро- та макрокосмосі. Зв'язок між правом і мораллю, етикою і філософією був ще дуже тісним. І люди, які сповідували теорію природного права, не були атеїстами.

Кінець Середньовіччя і початок Нового часу знаменувалися явно вираженою тенденцією до секуляризації права. Вона продовжувала наростати, і деякі вчені повернули в бік атеїзму, що стало можливо в часи Просвітництва. Як зазначає Мішель Фуше, «для Монтеск'є Європа є світською ідеєю, пов'язаною зі свободою, тобто вільною від деспотизму. Освічена та інтелектуальна Республіка Вольтера об'єднує науки; мистецтва і науки, закладає фундамент домінуючого становища Європи... звідси впливає повний поділ між Європою і християнством і встановлюється нова полярність, полюси якої розрізняються своїм ставленням до прогресу. Ідея Європи означає світську модель» [1, с.15]. Для автора ідея християнства, як це впливає зі сказаного, пов'язана зі стагнацією в суспільному розвитку, тоді як ідея світськості однозначно асоціюється з розвитком. Країни нової Європи об'єдналися в прийнятті цієї світської свободи, скинувши пута християнського обтяження.

Саме світська модель на противагу християнської, колишньої основою старої Європи, на думку Мішеля Фуше, є основа нової інтегрованої Європи. Не заперечуючи цю тезу, нагадаємо, що позиція «проти кого дружити будемо», не є найвдалішою для створення надійних відносин. Аналіз проблем нової інтегрованої Європи не входить у наше завдання і може бути здійснений в рамках іншого дослідження.

#### Література:

1. Забзалюк Д. Є. Хрестоносний рух і політико-правова доктрина доби Середньовіччя: головні детермінанти становлення та розвитку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Випуск 4. Львів, 2017. С. 13-20.
2. Фисун Ю. Ю. Міжнародно-правове регулювання інституту релігійної безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 – міжнародне право. Одеса, 2004.
3. Філософія права: навч. посібн. / [О.Г.Данільян, Л.Д. Байрачна, С.І. Максимов та ін.]; за заг. ред. О. Г.Данільяна. К. : Юрінком Інтер, 2002. 272 с.



**Садовець Вікторія Василівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **МОЖЛИВІСТЬ ДЕРЖАВИ ВТРУЧАТИСЯ В ПРАВА, ЯКІ ГАРАНТОВАНІ КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД**

Відповідно до ст. 21 Конституції України, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, права людини є невідчужувані та непорушні [1]. Також Основний Закон України закріплює, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод [1, ст.22]. Проте в сучасних умовах, під час повномасштабної війни,

обмеження деяких прав людини є необхідністю. Тому варто з'ясувати, в яких випадках держава може обмежувати людину в правах, а в яких – ні.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та протоколи до неї визначають основні права людини, які не можуть жодним чином порушуватись цивілізованою державою. Але варто зазначити, що відповідно до ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що під час надзвичайної ситуації країна може вживати заходи, які відступають від зобов'язань у межах, які вимагає ситуація, окрім таких прав, як: 1) право на життя (крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій); 2) заборона катування; 3) заборона рабства і примусової праці (щодо заборони тримати в рабстві або підневільному стані); 4) заборони покарання без закону [2, ст.15].

Окрім цього, Конвенція передбачає можливість держави у виняткових випадках обмежувати передбачені права. Так, наприклад, у ч.2 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (щодо права на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції) передбачено, що «органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [2]. Подібні частини містяться й у інших статтях Конвенції, де у першій частині визначається право особи, а в другій встановлюється дозвіл на обмеження у певних випадках цих прав.

Дослідивши статті 8-11 Конвенції, а також статті протоколів до цієї Конвенції, можна дійти висновку, що вони дозволяють обмежувати людей у правах, якщо це «згідно із законом» та «необхідно в демократичному суспільстві» [2].

Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав щодо умов законного обмеження прав людини. Наприклад, у рішенні по справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» від 2 грудня 2010 року було розглянуто обставини щодо порушення права на житло у зв'язку з визнанням недійсною їхньої прописки та виселенням. У вказаному рішенні ЄСПЛ вказав, що «втручання держави є порушенням статті 8 Конвенції, якщо воно не переслідує законну мету, одну чи декілька, що зазначені в пункті 2 статті 8, не здійснюється «згідно із законом» та не може розглядатись як «необхідне в демократичному суспільстві» [3]. Подібні висновки є й в інших рішеннях ЄСПЛ. Вказане визначається як «трискладовий тест» та передбачає три вимоги для можливості держави втручатися у права, які гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, а саме: 1) втручання здійснене «згідно із законом»; 2) відповідає законній меті; 3) «необхідне в демократичному суспільстві».

Як зазначає О. І. Антонюк, невідповідність втручання у право особи хоча б одному із зазначених критеріїв свідчить про протиправність втручання навіть у випадку дотримання національного законодавства [4, с. 85]. Розглянемо пункти «трискладового тесту» детальніше.

Поняття «згідно із законом» зазначається в рішенні по справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» від 13 липня 1995 року щодо порушення права на свободу вираження поглядів. ЄСПЛ визначив, що «згідно із законом» означає, що «заходи, які оспоруються, мали здійснюватися на підставі національного закону» [5, с. 118]. Також було сформовано що «закон (норма) має бути сформульований настільки чітко, щоб можливо було з усією очевидністю передбачити наслідки, які може тягнути за собою певна дія» [5, с. 118]. Тобто такий критерій, як втручання «згідно із законом» передбачає наявність зрозумілого та недвозначного нормативно-правового акта (не лише закон як такий, але й інші види актів), який зобов'язує діяти певним чином. Відсутність такого закону ставить під сумнів законність дій держави, а відповідно створює умови, за яких втручання в права особи є протизаконним.

Наступний пункт «трискладового тесту» – це законна мета у держави. Для визначення того, чи наявна в держави мета, необхідно звернутись до Конвенції, де вказується законна мета обмеження права щодо кожного права. Наприклад, у ст. 9 Конвенції передбачається, що обмеження свободи сповідувати свою релігію або переконання можуть застосуватися в інтересах громадської



безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [2]. Тобто все вказане буде законною метою для втручання в право особи.

Останнім пунктом «трискладового тесту» є те, що втручання «необхідне в демократичному суспільстві». Зазначена категорія визначається в кожному випадку шляхом дослідження чи обмеження прав осіб є виправданим, чи дії держави відповідають законній меті, а також чи є обмеження особи в правах нагальною потребою для суспільства. Наприклад, у справі «Швидка проти України» від 30 жовтня 2014 року було встановлено, що заявниця, за рішенням суду, вчинила дрібне хуліганство, яке жодним чином не шкодило життю чи здоров'ю інших осіб, була притягнена до адміністративної відповідальності у вигляді арешту строком на 10 діб. Зважаючи на це, ЄСПЛ зазначив, що в діях заявниці дійсно було порушення закону, але захід, який застосовувався до неї, є непропорційний її діям [6].

Отже, держава може втручатися в права, які гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, але лише у випадках, коли таке втручання є необхідним та відповідає критеріям «трискладового тесту».

#### Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950 року. №995\_004. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» від 2 грудня 2010 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_774#top](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_774#top)
4. Антонюк О.І. «Трискладовий тест» для оцінки правомірності втручання у право власності. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 2 (42) 2019. URL: <http://visnyk-sp.kpi.ua/article/view/194949/195182>
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» від 13 липня 1995 року. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-113043&filename=CASE%20OF%20TOLSTOY%20MILOSLAVSKY%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%20%205BUkrainian%20Translation%205D.pdf>
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Швидка проти України» від 30 жовтня 2014 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_a40#top](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a40#top)



**Сапожнікова Роксолана Владиславівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ МЕТОД КОМПАРАТИВІСТИКИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЯПОНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ**

У другій половині XIX ст. вчені-компаративісти під впливом лінгвістики висунули ідею про об'єднання правових систем у правові сім'ї, що характеризуються спільністю найбільш важливих рис, які вказують на суттєву схожість між ними. Нині це вкрай полегшує порівняльно-правові дослідження. Правова система кожної держави формується під впливом об'єктивних історичних чинників, серед яких можна виділити релігійні, національні, геополітичні та економічні особливості. Україна та Японія – держави, що співпрацюють між собою, належать до різних правових сімей. Варто застосувати на практиці порівняльно-історичний метод компаративістики та розглянути історичні фактори, що визначають побудову їхніх національних систем.

Правові системи Японії та України докорінно відрізняються природою свого походження та розвитку. Японську правову систему («хосісутему») доцільно розглядати як «гібридну» правову систему, що може бути охарактеризована як частина будь-якої наявної правової сім'ї, оскільки сучасна правова система Японії сформувалася внаслідок вибіркової рецепції елементів правових

систем країн, що належать до романо-германської та англо-американської правових сімей [1, с. 81]. Основою японського права була філософська концепція конфуціанства, під впливом якої розвивалося законодавство («хосей») та правова філософія, яка підтримувала національну цілісність («кокутай»). Протягом XVII – середини XIX століть правляча військово-феодална верхівка проводила вкрай консервативну політику, що мало на меті захистити японське населення від «західної ідеології», тому застосовувався принцип незнання законів. У цей час інтенсивно розвивається і правова думка Японії, яку ілюструють два документи, що значно вплинули на становлення національної правової ідеології – «Стостатейні установлення Токугава» (1616) й «Кодекс зі ста статей» (1742). Переломний момент у правовій культурі та правосвідомості японців збігся з розвитком капіталістичних відносин. Як наслідок, у 1889 р. проголошується перша Конституція Японії, яка була створена за зразком пруської конституції, що передбачала конституційно-монархічний устрій. Вона поєднала ідеї імператорського ладу та принципи західноєвропейського конституціоналізму. Рецепції з континентальної правової сім'ї можна прослідкувати в цивільному, кримінальному, кримінально-процесуальному та торговельному кодексах. Отже, вся система Японії до Другої світової війни ґрунтувалася на романо-германському праві, але після поразки зазнала впливу американського права, що в історії отримало назву «вестернізація». Це відобразилося на третій рецепції іноземного права – Конституції 1947 р., яка закріпила суверенітет японського народу, пацифізм та повагу до прав основних прав людини.

Правова система України входить до континентальної правової сім'ї та є цілісною, структурно впорядкованою за допомогою джерел права та інших юридичних засобів стійкою взаємодією суб'єктів національного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства. На правову систему України значно вплинули досягнення історичного минулого. Варто згадати найважливішу пам'ятку українського права – Руську Правду, що заклала початки розвитку цивільного, кримінального, процесуального та сімейного галузей права. Під впливом Руської Правди розвивалися також правові системи Великого Князівства Литовського та Польського Королівства, у складі яких перебувала більшість українських земель [2, с. 29]. Особливу роль відіграло унікальне за своєю природою «козацьке право», що утворилося з норм звичаєвого права, міждержавних угод і нормативно-правових актів Війська Запорізького. Важливою подією тих часів було проголошення так званої Конституції Пилипа Орлика, договору між гетьманом, козацькою старшиною, козаками та шведським королем. Новаторство Орлика полягає у розподілі на гілки влади – законодавчу, виконавчу та судову. Цей принцип у юридичній думці Європи виник за кілька десятиліть і був пізніше обґрунтований визначними правниками того часу у Франції та інших країнах Європи. «Конституція Орлика – це один із якорів української ідентичності. Для українців XIX сторіччя цей документ є одночасно і дороговказом», – зазначив Олександр Алфьоров. Протягом наступних XIX–XX ст. Україна зазнавала впливу правових систем різних держав (Польща, Австро-Угорщина, Російська імперія, СРСР).

Попри значну вибірккову рецепцію елементів правових систем іноземних держав, Україна та Японія будували підвалини своєї правової системи на основі правових звичаїв, культури та ментальних особливостей нації. Право відображає характер певного народу, ступінь його історичного розвитку, природні умови його життя. Національне право є органічним і не може бути кардинально змінене з метою наближення до якогось примарного єдиного для всіх народів абсолюту [4, с. 44]. Крізь століття українському праву були характерні такі цінності, як: верховенство права, демократія в її політичному та економічному житті, свобода думки та слова, виборність вищих органів влади. За формально-юридичними ознаками, українська національна правова система тяжіє до романо-германського права, що пояснюється спільним історичним минулим з Візантією, завдяки якій наша держава успадкувала західну правову традицію. Японська правова система відображає особливості правового менталітету японського народу, який сповідує ідеї конфуціанства, за якими благо суспільства завжди стоїть вище за благо особистості, а імператор відображає єдність японської нації, носія суверенітету. Попри столітній вплив китайського права, особливу важливу роль у побудові сучасного японського права відіграли континентальна та англосаксонська правові сім'ї.

### Література:

1. Феномен японської правової системи. Характеристика та особливості: наук. вид. 2016. С. 81.
2. Богачова Л.Л., Магда Є.В. Правова система України: сучасний стан та тенденції розвитку: електрон. журнал. 2021. С. 29.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: посіб. для студ. юрид. ВНЗ. Харків, 2009. С. 630.
4. Порівняльне правознавство: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. наук. праць. Одеса, 2012. 620 с.



**Стоянова Варвара Олексіївна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ФЕНОМЕН СМЕРТНОЇ КАРИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ**

Тема смертної кари наразі доволі актуальна в правовому просторі та вирізняється неоднозначним поділом думок. Це питання варто дослідити крізь призму міжнародного досвіду та букви і духу закону, а не на релігійні, соціальні, політичні, економічні та інші погляди та цінності, проте, безумовно, із застосуванням деяких аспектів останніх.

Міжнародно-правова доктрина та доктрина захисту прав людини і основоположних свобод мають людиноцентричну мету та декларують її невід’ємне право на життя. Україна, йдучи гуманістичним шляхом, відмовилася від смертної кари на вимогу Ради Європи, що спричинило на сьогодні виникнення біполярних настроїв щодо сприйняття такого революційного рішення і розділило суспільство на прихильників «за» та «проти» тенденції скасування такої вищої міри покарання.

Україна відмовилася від застосування цього інституту законодавчо – 29.12.1999 року рішенням КСУ № 11-рп/99 від 29.12.1999 у справі № 1-33/99, а новий Кримінальний кодекс України 2000 р. виключив смертну кару з переліку покарань, натомість найвищою мірою покарання стало довічне позбавлення волі. Наразі з початку збройної агресії РФ проти України і повномасштабного вторгнення на наші території питання щодо прихильності до інституту смертної кари стало набирати більших обертів. І тому слід визначити деякі аргументи «за» та «проти», враховуючи нинішню ситуацію. Щодо причин відновлення смертної кари слід зазначити таке: по-перше, це фактор соціальної превенції від суспільно небезпечних елементів, адже національна система профілактики щодо осіб, які вчиняють особливо тяжкі злочини, не відповідає очікуванням, а у випадку звільнення таких осіб шляхом амністії або втечі з’являється реальна загроза рецидиву, а після – і створення іміджу безкарності. У цьому випадку інститут смертної кари працює як ефект спокутування за свою провину, що в історичній ретроспективі має на увазі уособлення справедливості за скоєний злочин і є частковою компенсацією втрати для близьких осіб жертви, тощо; по-друге, за даними офіційних осіб Мін’юсту, на утримання одного довічно ув’язненого витрачається не менше 10 тис. грн щомісяця, виключаючи корупційні аспекти, що доволі часто практикуються в подібних установах, а кошти надходять із податків громадян, у тому числі й тих, чий рідні стали жертвами довічно засуджених, що в сукупності створює ефект недовіри до інституту покарання; по-третє, невідворотність покарання у вигляді смертної кари може бути хорошим фактором стримування для багатьох видів злочинів, таким чином, подібне рішення сприяє зміцненню принципу справедливості, адже, окрім того, що покарання таким чином буде пропорційно злочину, також це буде важелем стримування для людей, які хочуть вчинити подібне правопорушення. Більш сильну позицію займають теоретики позиції «проти» інституту смертної

кари, адже стверджують, що метою будь-якого покарання є перевиховання особи, надання їй другого шансу, отже, впровадження цього інституту суперечить меті покарання. До того ж, застосування смертних вироків порушує право недоторканості людського життя. На думку Г. Татари (магістр Кінгстонського університету з прав людини, співробітник Міжнародної організації з прав людини в країнах Близького Сходу), смертна кара немає ніякого стримувального ефекту і впливу на потенційних злочинців, а відтак – не гарантує зменшення злочинності в суспільстві. Тобто найчастіше з 80 – 90 відсотків злочинців не обдумує свій злочин. Усе це відбувається у стані афекту. Після того, як особа скоїла злочин, вона розуміє, що їй уже нічого втрачати, і це також не зупиняє від того, щоб далі продовжувати коїти такі речі [1]. Законодавче скасування смертної кари відбувалося внаслідок реалізації процесів євроінтеграції України. Для того, щоб стати членом Ради Європи, невід’ємною умовою було скасування смертної кари, що Україна і зробила. ЄС вважає її несумісною із членством у союзі, бо смертна кара як справедлива відплата є раціоналізованою помстою і не гідна цивілізованого суспільства. До того ж, слід звернутися до практики ЄСПЛ (далі – Суд), наприклад, У рішенні ЄСПЛ від 02.03.2010 року в справі «Al-Saadoon і Mufdhi v. the United Kingdom» (заява № 61498/08) [2]. У цьому рішенні Суд зазначив, що смертну кару необхідно кваліфікувати як нелюдське та таке, що принижує гідність поводження, що порушує ст. 3 Конвенції. Під час розробки Конвенції смертна кара як найвища міра покарання не порушувала міжнародних стандартів. Проте ЄСПЛ акцентує увагу, що Конвенція є живим інструментом, який повинен тлумачитися в контексті сучасних умов, і що все більш високі стандарти, яких вимагає захист прав людини і основоположних свобод відповідно, обов’язково вимагають і більшої суворості стосовно критичного аналізу фундаментальних цінностей демократичного суспільства, – така позиція була сформульована у рішенні ЄСПЛ від 28.07.1999 року в справі «Selmouni v. France» [3]. Також еталонним є і рішення, в якому особу мали депортувати до країни, де існування інституту смертної кари корелюється із недемократичними тенденціями, наявністю корупційних зв’язків, відсутністю транспарентності та гарантій забезпечення матеріальних і процесуальних свобод. ЄСПЛ у своєму висновку зазначив, що оскільки смертні вирoki виконуються за відсутності громадського контролю і підзвітності, всі обставини стосовно виконання смертного вироку спричинили б заявнику хвилювання та сильний страх [4].

Отже, враховуючи практику ЄСПЛ, підтримку Україною євроатлантичного курсу, вважаємо, що це питання наразі не повинно бути на порядку денному, адже ми не можемо нехтувати надбанням декількох десятиліть на користь інституту, до якого українська система державної влади, представлена усіма гілками, не відповідає вимогам, які висуваються до реалізації такого інституту – наявність повсякчасної реалізації права на справедливий суд, відсутності можливості допустити судову помилку, вимогам прозорості, рівності, відсутності дискримінації, низького рівня корупції на всіх рівнях влади, а також наявності інших процедурних та матеріальних гарантій для засудженого. А військова агресія РФ і велика кількість військових злочинів не повинна в нас проковувати поведінку країн третього світу, навіть із застосуванням процедури дерогації, якою Україна скористалася 21.05.2015 року.

### Література:

1. Литовченко Л. Смертна кара не гарантує зменшення злочинності в суспільстві – експерт. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/24742987.html>. (дата звернення : 04.02.2023).
2. Рішення ЄСПЛ від 02.03.2010 року в справі «Al-Saadoon и Mufdhi v. the United Kingdom» (заява № 61498/08). URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-3044411-3369175%22%5D%7D> (дата звернення 04.02.2023).
3. Рішення ЄСПЛ від 28.07.1999 року в справі «Selmouni v. France» (заява №25803/94). URL : <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b70210.html>. (дата звернення : 04.02.2023)
4. Рішення ЄСПЛ від 08.11.2005 року в справі «Bader and Kanbor v. Sweden» (заява №13284/04). URL : <https://www.refworld.org/cases,ECHR,437dd21dd.html>. (дата звернення : 04.02.2023).



*Шутюк Аліна Євгенівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ГЕНЕЗА ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОСОЛЬСЬКОГО ПРАВА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Термін «право зовнішніх відносин» є нещодавнім доповненням до галузі, що відображає розширення застосування його норм. Вперше використання цього терміна було запропоновано відомим українським вченим-міжнародником, професором К.К. Сандровським. «Закон зовнішніх зв'язків» – це концепція, яка вперше була запропонована К.К. Сандровським і була розширена кількома іншими поважними авторами.

Ця сфера охоплює міжнародні закони, принципи та норми, які регулюють офіційні відносини між державами та міжнародними організаціями. Складається з таких підгалузей, як: дипломатичне право, консульське право, право спеціальних місій і дипломатичне право міжнародних організацій [1, с. 95].

У XV столітті заклали постійні дипломатичні посольства між західноєвропейськими державами, які мали загальні політичні справи. Призначення дипломатичних представників були класифіковані і стали початком класичного дипломатичного права. Пізніше Вестфальського миру з'явився термін «дипломатичний корпус», який включає глави дипломатичних місій різних держав, які перебували при дворі монарха, куди вони були направлені. Східним державам було нелегко виробляти сталі дипломатичні представництва, проте Віденський конгрес 1815 року зіграв важливу роль у розширенні права зовнішніх відносин. Віденський регламент винайшов три рівні дипломатичних агентів і також винайшов систему старшинства для них, що посприяло розвитку демократії відносин між державами. Цей документ був вдало кодифікований, і ще існує в дипломатичній практиці. У 1928 році була затверджена Конвенція про дипломатичних агентів, яка стала ліпшою комплексною кодифікацією дипломатичного права. Потім багато раз пробували організувати та розробити нові проекти кодифікації, але жоден не був затверджений. ООН у створенні схеми переваг та імунітетів для дипломатів та інших посадових осіб. Зрештою, була затверджена Віденська конвенція про дипломатичні відносин, яка охоплює всі фактори дипломатичних відносин та включає детальну нормативну базу щодо переваг та імунітетів різних категорій працівників. Конвенція збільшила правові рамки дипломатичної діяльності, включила норми і переробила деякі колишні «правила ввічливості» повноправними міжнародними законами. Велику роль у створенні права зовнішніх відносин відіграв взаємозв'язок дипломатичних представництв і консульських установ. Насамперед, двосторонні консульські конвенції показували практичні реалії в різних регіонах, проте у 1955 році було розроблено комплексний розбір, який спричинив до роботи останньої конвенції про консульські зв'язки, яка була ухвалена на конференції у Відні в 1963 році і прийнята 92 країнами [2, с.62-72]. Вибір Відня як місця проведення був зумовлений різними причинами. По суті, Конвенція встановила мінімальний стандарт, якого держави повинні дотримуватися щодо консульських відносин. З розширенням міжнародних зв'язків між державами, удосконаленням засобів зв'язку та спільними інтересами відбулося значне збільшення кількості спеціальних місій, що надсилаються та приймаються. Однак постійні міжнародно-правові документи, що регулюють дипломатичну та консульську діяльність, недостатньо відповідали нормам спеціальної дипломатії, що призвело до включення дипломатії ad hoc до порядку денного XII сесії Комісії міжнародного права ООН у 1960 році. Проект комісії, заснований на принципі аналогії з постійними представництвами, мав на меті усунути прогалину в дипломатичних нормах. У 2006 році Комісія міжнародного права представила проект Конвенції про дипломатичний захист, який згодом був прийнятий як резолюція Генеральної Асамблеї ООН у 2008 році. Зміцнюючи конвенційну основу права зовнішніх відносин, цей документ забезпечує ефективне виконання обов'язків дипломатами по всьому світу. Водночас пошук рішення щодо статусу дипломатичного кур'єра та несупроводжуваної дипломатичної пошти має вирішальне

значення в глобальному масштабі. Законодавча імплементація міжнародно-правових норм є обов'язковою для вирішення зовнішньокommунікаційних питань, а значну частину з них мають вирішувати окремі держави.

#### **Література:**

1. Queller D. The office of ambassador in the Middle Ages. Princeton University Press. 1967. P. 95
2. Fennesy I.G. The Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organization of Universal Character. *American Journal of International Law*. 1976. Vol. 1. P. 62-72.



## СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Бачинський Артьом Анатолійович,*

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІКУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Вплив фінансової політики на економіку є особливо актуальним питанням в умовах зростання глобальних викликів та нестабільності на світових ринках, коли вирішення економічних проблем стає у фокусі уваги для багатьох країн. Фінансова політика є одним з найважливіших інструментів, яким користується держава для впливу на економіку своєї країни. Вона охоплює набір заходів, пов'язаних з державними витратами та податковою політикою, які спрямовані на досягнення різноманітних завдань, таких як: збільшення економічного зростання, стимулювання зайнятості.

Метою дослідження є з'ясування використання фінансової політики державою для впливу на економіку своєї країни та розуміння теоретичних основ та емпіричних даних щодо впливу фінансової політики на економіку, що дозволить зробити висновки щодо її ефективності та можливих шляхів її оптимізації для досягнення різних завдань держави.

Фінансова політика зумовлює використання можливостей уряду формувати податки і витрачати кошти державного бюджету для регулювання рівня ділової активності й розв'язання різноманітних соціальних проблем, тобто це система регулювання, пов'язана з урядовими видатками і податками. Основним важелем фінансової політики держави є зміна структури податків і, насамперед, зміна податкових ставок згідно з метою уряду. Проведення фінансової політики – прерогатива законодавчих та виконавчих органів влади країни, оскільки якраз вони контролюють оподаткування і витрати коштів [1].

Теорія фінансової політики розглядає різні варіанти застосування інструментів фінансової політики, визначає ефективність їх використання та вивчає вплив фінансової політики на економіку з погляду макроекономіки та мікроекономіки. Практика фінансової політики полягає в реалізації різних програм та проєктів, встановленні податкових ставок та рівнів державних витрат.

На практиці ефективність фінансової політики може бути оцінена за допомогою різних показників, таких як: дефіцит бюджету, рівень інфляції, рівень безробіття та валовий внутрішній продукт (далі – ВВП). У 2019 році ВВП США становив 21,43 трлн доларів, проте в результаті економічних наслідків пандемії COVID-19 у 2020 році ВВП зменшився до 20,93 трлн доларів. Це було пов'язано зі значними втратами у сфері бізнесу та зменшенням виробництва, а також зі зменшенням споживання населення.

Одним із прикладів неправильного застосування фінансової політики може бути зменшення податків у період економічного зростання, коли економіка вже функціонує близько до свого потенціалу і може призвести до перегріву економіки. Це може спричинити збільшення інфляції і більш високу потребу в імпорті товарів та послуг, що може призвести до збільшення дисбалансу в зовнішньоекономічному балансі країни [2].

В Україні також можна прослідкувати вплив фінансової політики на економіку. Наприклад, у 2014 році уряд збільшив податки та зменшив видатки на підтримку економіки, що призвело до зростання дефіциту бюджету та зниження ВВП. Однак у 2020 році під час пандемії COVID-19 уряд запровадив стимулювальну фінансову політику, збільшивши витрати на охорону здоров'я та соціальну підтримку, що допомогло зберегти рівень зайнятості та забезпечити стабільність економіки.

У розвинених країнах вартість регулювальних заходів фінансової політики МВФ оцінює на рівні 27,7% ВВП. При цьому в структурі фінансових пакетів додаткові державні видатки і податкові заходи досягають 16,4% ВВП, а фінансові заходи з підтримки ліквідності – 11,3% (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень стимулювання фіскальною політикою під час пандемії COVID-19,  
у % до ВВП

№ з/п	Країна	Додаткові державні видатки і недоотримані доходи	Бюджетні кредити, держгарантії та поповнення статусного капіталу
1.	Австралія	16,1	1,8
2.	Аргентина	3,9	2,0
3.	Бразилія	8,8	6,2
4.	Велика Британія	16,2	16,1
5.	Іспанія	7,6	14,4
6.	Італія	8,5	35,3
7.	Канада	14,6	4,0
8.	Німеччина	11,00	27,8
9.	США	25,5	2,4
10.	Франція	7,6	15,6
11.	Японія	15,9	28,3
<b>12.</b>	<b>Україна</b>	<b>3,5</b>	<b>0,8</b>
13.	Країни групи двадцяти	10,7	7,2
14.	Розвинені країни	16,4	11,3

Примітка: побудовано за даними [4].

Серед високорозвинених економік найбільшими обсягами фіскальних пакетів вирізняються: Німеччина – 38,8%, Італія – 43,7%, Японія – 44,2%, Об'єднане королівство – 32,4%, Франція – 23,3%, США – 27,9%. За даними МВФ, 2020 року бюджетний дефіцит у розвинених країнах сягнув 11,7% ВВП [3].

Ефективність застосування фіскальної політики залежить від того, наскільки вона відповідає реальній економічній ситуації. Недостатня увага до економічних тенденцій та процесів може призвести до неправильного вибору виду фіскальної політики, який не тільки не допоможе досягнути мети, але й погіршить економічну ситуацію.

Отже, фіскальна політика є важливою складовою економічної політики держави, яка може використовуватися для стимулювання або послаблення економіки. Однак ефективне застосування фіскальної політики потребує обґрунтованих та узгоджених рішень, а також контролю за ризиками. Правильно застосована фіскальна політика може стимулювати економіку та підвищувати рівень зайнятості, а неправильно застосована може призвести до ризику інфляції та дефіциту бюджету.

#### Література:

1. Букліб. Фіскальна політика держави та механізм її реалізації в перехідній економіці. URL : <https://buklib.net/books/33915/>.
2. Маршалок Т. Я. Фіскальні імперативи економічної рівноваги: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 382 с.
3. Богдан Т. Фіскальні пакети боротьби з кризою. URL : <https://zn.ua/ukr/macrolevel/fiskalni-paketi-borotbi-z-krizozu.html>.
4. International Monetary Fund. Fiscal Monitor April 2021. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2021/03/29/fiscal-monitor-april-2021#Press%20Conference>.





**Бачинський Дем'ян Вадимович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Спрощена система оподаткування є однією з основних форм оподаткування для малих підприємств та фізичних осіб-підприємців в Україні. Така система оподаткування була введена з метою спрощення податкового адміністрування для малих підприємств, зменшення податкового тягаря та стимулювання розвитку малого бізнесу.

Варто відзначити, що, за даними 2022 року, на спрощеній системі оподаткування перебувають більше 2,7 млн осіб, що складає 90% від загальної кількості зареєстрованих платників податків, а понад 95% підприємств належать до малого бізнесу. Тому саме суб'єкти малого мікропідприємництва відіграють важливу роль у наповненні бюджету, створенні робочих місць, наданні всіх необхідних послуг та забезпеченні різноманітними товарами – у збалансуванні попиту та пропозиції.

Згідно з Податковим кодексом України, спрощена система оподаткування є особливим механізмом справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку [1]. Введення такого податку скасувало сплату шістнадцяти прямих податків та обов'язкових платежів і зборів, що призвело до зниження податкового навантаження [2, с. 40]. Наразі ставки напряду залежать від групи платників єдиного податку, які чітко розмежовані у Податковому кодексі України (табл.1).

Таблиця 1

### Оподаткування суб'єктів господарювання за спрощеною системою у 2023 р.

	1 група	2 група	3 група	4 група	
	Фізичні особи – підприємці	Фізичні особи – підприємці	Фізичні та юридичні особи	Агровиробники	
				юридичні особи	фізичні особи
Ставка єдиного податку	до 10% від прожиткового мінімуму	до 20% від мінімальної заробітної плати	5% від доходу	Відповідно до п. 293.9 ст. 293 Податкового кодексу України	
	268,4 грн	1340,0 грн	5% від доходу (із включенням ПДВ) або 3 % від доходу +ПДВ	Відповідно до п. 293.9 ст. 293 Податкового кодексу України Ставка єдиного податку з 1 га сільгоспугідь або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування (у відсотках до бази оподаткування)	
На період воєнного стану	Можуть не сплачувати (з 01.04.2022 р.)		2% від доходу		

*Примітка: складено автором на основі джерела [3].*

Тому саме упровадження спрощеної системи оподаткування сприяло полегшенню та своєрідному спрощенню процесу господарювання, адже вона характеризується простотою, прозорістю та стабільністю. Так, досліджувана система є одним із засобів стимулювання розвитку бізнесу в Україні. Неодноразово на законодавчому рівні здійснювалося її реформування, спрямоване на побудову ефективної системи оподаткування в цілому.

Із початком функціонування спрощеної системи оподаткування виявлено низку її переваг та недоліків (табл. 2).

Так, перевагами є простота нарахування податку, спрощене ведення обліку та відносна простота процедури заповнення звітності, зменшення витрат на сплату податків [4, с. 208]. Не менш важливим є спрощення процедури та порядку реєстрації платника податку. Таким чином, суб'єкти з допомогою процедури спрощеного оподаткування мінімізують витрачений час та кошти, котрі йдуть на сплату податків та ведення передбаченого законодавством обліку. Вважаємо, що однією із найважливіших переваг системи спрощеного оподаткування є зростання вкладу єдиного податку у податкові надходження бюджету.

Таблиця 2

Переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування в Україні

Переваги спрощеної системи оподаткування:	
Спрощення податкової звітності:	підприємствам не потрібно складати складні фінансові звіти, які необхідні для інших режимів оподаткування.
Зменшення витрат на бухгалтерський облік:	зменшуються витрати на заробітну плату бухгалтерів, які повинні вести складну бухгалтерію.
Зменшення податкового тягаря:	розмір податкових платежів в режимі спрощеної системи оподаткування значно менше, ніж для інших режимів оподаткування.
Недоліки спрощеної системи оподаткування:	
Обмеженість меж, які дозволяють працювати в цьому режимі:	підприємства, що мають високий обсяг продажів, не можуть працювати в спрощеній системі оподаткування.
Обмеження щодо діяльності підприємства:	діяльність, що не передбачена в законі, не може бути здійснена в рамках спрощеної системи оподаткування.
Обмеження щодо податкових відрахувань:	підприємства, які працюють за спрощеною системою оподаткування, не можуть відраховувати певні види податків, такі як ПДВ та акцизний податок.

*Примітка: складено автором на основі джерела [4,5].*

Так, місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок, який зараховується до відповідного місцевого бюджету [1].

Система спрощеного оподаткування також має і недоліки. Так, з початку функціонування досліджуваної системи через відсутність проміжної ланки між єдиним податком та загальною системою оподаткування господарюючі суб'єкти нерідко приховували реальні доходи для їх меншого оподаткування. Попри те, що Податковим кодексом України були внесені суттєві зміни у сферу функціонування системи спрощеного оподаткування, господарюючі суб'єкти все-таки тривалий час були не в змозі самотійно вести облік та звітуватись за результатами діяльності без професійної допомоги [5, с. 369]. Проте зараз більшість суб'єктів стверджує, що відносно просто вести облік та заповнювати необхідну звітність.

До недоліків спрощеної системи оподаткування належить лише грошова форма розрахунків з контрагентами і той факт, що розмір оподаткування напряму не залежить від результатів їх діяльності. Так, у випадку отримання незначних сум доходів чи навіть збитковості бізнесу податок має бути сплачено у встановленому законодавством розмірі, тому питання відповідності спрощеної системи оподаткування принципу соціальної справедливості залишається актуальним.

Отже, єдиний податок виконує важливу роль у системі оподаткування в Україні. Спрощена система оподаткування сприяє розвитку підприємництва, створенню конкурентного середовища, зайнятості населення. Наразі Україна перебуває у стані пошуку найоптимальнішої спрощеної системи оподаткування, яка б забезпечила податкові надходження до всіх рівнів бюджету, пожвавивши економічну діяльність і підтримку малих, мікро- та середніх підприємств.

### Література:

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-2755-17#Text>.
2. Короткевич О. В. Єдиний податок: формування та вплив на доходи бюджету України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 39–44. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd\\_2015\\_21\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_21_10).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. Закон України від 15.03.2022 №2120-IX. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-%D0%86%D0%A5#Text>.
4. Хомутенко А. Спрощена система оподаткування в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. №10. С. 204–217. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv\\_2017\\_10\\_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2017_10_17).
5. Сидоренко Р. В. Напрями вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 366–372. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRNape\\_2015\\_2\\_47](http://nbuv.gov.ua/UJRNape_2015_2_47).



**Бачмага Діана Андріївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## БЕЗРОБІТТЯ ЯК ВИЯВ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Макроекономічна нестабільність може бути викликана різними чинниками, такими як: спад виробництва, зниження економічної активності, фінансова криза, зміна умов торгівлі тощо. Безробіття є одним з головних виявів макроекономічної нестабільності. Воно відображає невідповідність між попитом на робочу силу та її пропозицією на ринку праці. Безробіття – це явище, коли частина економічно активного населення є бездіяльною (не працює) через відсутність відповідної роботи. Безробітні (за методологією МОП) – це особи, які не мають роботи, але активно її шукають і готові стати до неї впродовж наступних двох тижнів [1].

Одним з можливих причин зростання безробіття є рецесія, тобто зниження рівня виробництва та збільшення кількості підприємств, що закриваються. Це може призвести до зменшення попиту на робочу силу, зокрема на робочі місця у виробництві. Іншою можливою причиною зростання безробіття є технологічні зміни. Розвиток технологій може призвести до автоматизації виробничих процесів та зменшення потреби в робочій силі. Це призведе до того, що деякі люди можуть втратити свої робочі місця. Хоч технологічні зміни мають позитивний вплив на економіку в цілому, попри це вони також створюють виклики для ринку праці і призводять до зростання безробіття.

Зниження рівня зайнятості та збільшення безробіття є наслідком погіршення макроекономічних показників. Нестабільність в економіці може призвести до скорочення виробництва та зменшення замовлень, що, у свою чергу, зменшує попит на робочу силу. І саме це може призвести до зниження доходів та створення додаткових проблем для тих, хто вже безробітний.

Існує Закон Оукена, який стверджує, що є обернена залежність між рівнем безробіття та ВВП. За цим законом, коли безробіття зростає, попит на товари та послуги зменшується, що призводить до зниження цін. У свою чергу, зниження цін зменшує ВВП, оскільки компанії отримують менше прибутку від продажу товарів та послуг. Якщо фактичний рівень безробіття перевищує його природний рівень на 1%, то втрати ВВП становлять 2 – 3 %.

Основним показником використання ресурсів праці є рівень безробіття в країні – це виражене у відсотках відношення кількості безробітних до економічно активного населення. Чисельність безробітного населення розраховано за методологією МОП: людина визнається безробітною, якщо вона протягом чотирьох тижнів не мала роботи, шукала роботу та була готова стати до роботи (слід зазначити, що цей показник істотно відрізняється від кількості офіційно зареєстрованих безробітних в Україні, тобто тих, які перебувають на обліку в центрі зайнятості). Для розрахунку рівня безробіття береться відношення чисельності безробітного населення, розрахованого за методологією МОП, та економічно активного працездатного населення [1].

На рис. 1 подано відомості про динаміку обсягу ВВП та рівня безробіття в Україні упродовж 2010 – 2021 рр. Наведений рисунок добре демонструє на практиці Закон Оукена, тобто обернений зв'язок безробіття і ВВП, крім 2020 р. і 2021 р.

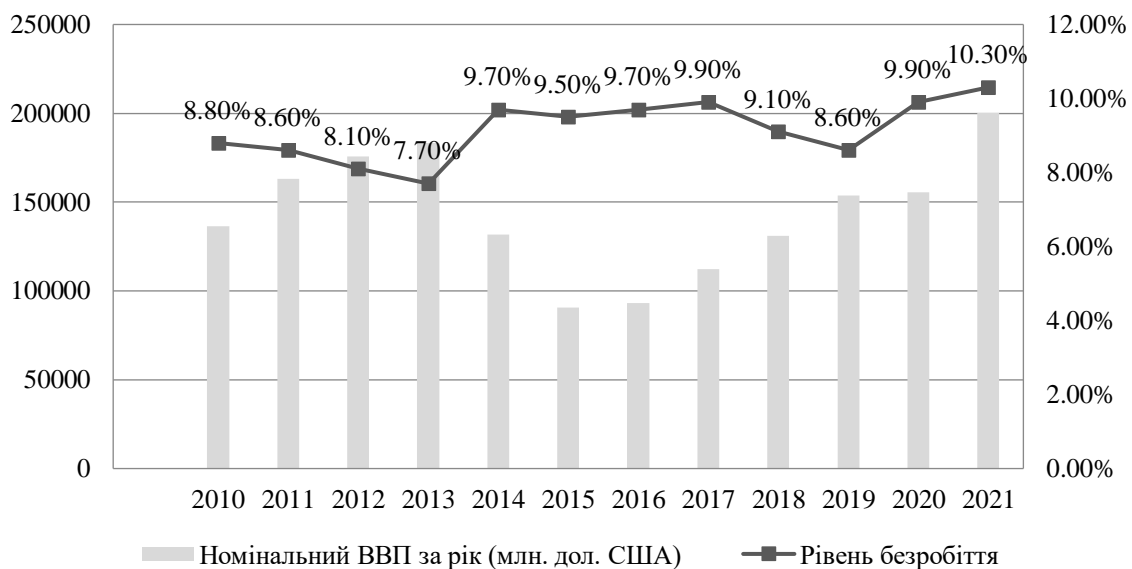


Рис. 1. Динаміка обсягу ВВП та рівня безробіття в Україні у 2010-2021 роках  
Примітка: побудовано автором за даними [2, 3].

На сьогодні повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило суттєве погіршення економічної ситуації та безробіття для українців. Рівень безробіття в Україні становить близько 35% через проголошений воєнний стан, мобілізацію, добровольців у територіальну оборону, вимушену міграцію людей за кордон та через бойові дії, що також негативно впливають на економіку та соціальне становище населення. Усі ці аспекти можуть призвести до зниження виробництва, перерв у поставках, руйнування інфраструктури та майна, а також до збільшення кількості постраждалих людей та навіть смерті, що і є причинами безробіття в країні.

Отже, в результаті проведеного дослідження однозначно можна сказати, що безробіття є серйозним викликом для будь-якої економіки та суспільства. Як зазначалося раніше, з кожним збільшенням рівня безробіття на 1%, ВВП країни зменшується на 2 – 3%. Це і є виявом макроекономічної нестабільності, в результаті якої виявляються серйозні наслідки для економіки та погіршується соціальне становище людей.

#### Література:

1. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012832-11#Text>
2. Рівень безробіття в Україні. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
3. Структура ВВП України за кінцевим використанням з 2005 по 2022 рр. (млн грн). URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

4. Війна змінює ринок праці: як державі разом з українцями побороти безробіття. URL : <https://www.unian.ua/economics/finance/viy-na-zminyuye-rinok-praci-yak-derzhavi-razom-z-ukrajincyami-poboroti-bezrobittya-novini-ukrajina-11946903.html>



**Висоцька Анастасія Юрївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ**

У широкому розумінні ризик передбачає об'єктивно-суб'єктивну категорію, яку розглядають як ймовірність відхилення фактичного результату від очікуваного, включаючи процес прийняття рішення зазвичай у ситуації невизначеності. Водночас підприємницький ризик – це загроза виникнення необхідності затрат більшого обсягу ресурсів організації у певних видах її діяльності, пов'язаних із наданням послуг чи виробництвом товарів.

В умовах сучасних реалій, враховуючи військовий стан, будь-яка діяльність функціонує в умовах постійного ризику та невизначеності, що, безумовно, впливає на її рентабельність у цілому. Загалом, усі ризики виникають під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, формуючи відповідний клімат в організації. Тобто всі ризики, які виникають в умовах військового стану, можна розділити за джерелом походження на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні ризики безпосередньо пов'язані з ситуацією на ринку, відносинами з конкурентними, політичною ситуацією в державі. Тобто до основних факторів виникнення зовнішніх ризиків організації слід віднести нестабільну політичну ситуацію в країні; зниження загальних економічних показників; послаблення конкурентоспроможності організації; можливу втрату майна через військові дії на певних територіях. Тому кожна організація повинна постійно проводити моніторинг зовнішнього середовища, з метою аналізу можливих ризиків та їх мінімізації в цілому [1, с. 34]. Окрім цього, до характеристики саме політичних ризиків належать ті, що пов'язані з політичною ситуацією в регіоні чи країні, а також безпосередньо діяльністю представників владних структур, адже на розвиток організації безпосередньо впливають зміни в законодавстві, які прямо можуть бути не пов'язані з її діяльністю, але все ж таки відіграють певну роль у перспективах її функціонування.

Також важливою складовою зовнішніх ризиків в організації виступають ризики, які пов'язані з природними чинниками, особливо якщо ми розглядаємо господарську діяльність, що залежить від природних умов у цілому. Проте найбільший акцент у виникненні зовнішніх ризиків в умовах військового стану варто зробити на політичній ситуації в державі та на міжнародній арені, адже дуже багато підприємств були змушені закрити власну діяльність або в кращому випадку зменшувати обсяги діяльності через постійну загрозу з боку країни-агресорки.

Слід ще виокремити такий різновид зовнішніх ризиків, як логістичні, особливо враховуючи проведення військових дій на території держави. Логістичні ризики – це ризики, які пов'язані з виконанням логістичних операцій у транспортуванні, складуванні, вантажопереробці, управлінні запасами. Цей різновид ризиків досить актуальний для підприємств, діяльність яких безпосередньо залежить від налагодженої комунікації з іншими містами чи навіть країнами [2, с. 40]. Тобто всі ці зовнішні ризики мають значний вплив на рівень ефективності організації.

Однак внутрішні ризики також займають важливе місце у процесі функціонування організації. Внутрішні ризики виникають у результаті господарської діяльності суб'єктів ринку і залежать від операцій, які ними проводяться. Серед найбільш розповсюджених внутрішніх ризиків виокремлюють організаційні, ресурсні, технічні, інноваційні, технологічні, кредитні. Варто зазначити, що, аналізуючи діяльність організацій в умовах військового стану, будь-яка організація

зазнає значних збитків внаслідок цінових коливань, зміни споживчого попиту, втрати частини ринків збуту. Війна в державі призвела до нестабільного фінансування, оскільки мають місце значні затримки в розрахунках, втрата частини майна внаслідок проведення бойових дій тощо. Також у працівників значно зменшується зацікавленість у роботі, через затримки із виплатою заробітної плати та відсутність її індексації. Тобто керівництво безпосередньо повинно розробляти заходи, виходячи з наявних ресурсів організації, з метою підвищення рівня вмотивованості працівників [3, с. 55]. Окрім цього, весь персонал організації постійно перебуває у психологічному напруженні через військові дії на території країни, що також сприяє збільшенню кількості звільнень у зв'язку з майбутньою міграцією цих осіб. Тому кількість працівників може бути недостатньою для виконання всіх поставлених завдань та мети, формуючи певний внутрішній ризик для функціонування організації в цілому.

Водночас, досліджуючи причини виникнення виробничих ризиків, необхідно зазначити про можливе зниження запланованих обсягів виробництва товарів, зростання матеріальних та інших видів витрат, адже всі ці ризики, насамперед, формують нестабільне становище організації, яке впливає на її конкурентоспроможність на ринку.

Тому задля ефективного управління ризиками на підприємстві, варто розробити підхід, який буде орієнтований на ідентифікацію проблем, враховуючи всю нестабільну ситуацію в країні та визначення можливих варіантів нейтралізації ризиків. Серед переліку необхідних заходів з усунення можливих ризиків варто виділити проведення аналізу макроекономічної ситуації в країні і за її межами; застосування сучасних методів маркетингу; використання оцінки кон'юнктури ринків новітніх товарів і послуг, а також діяльності груп стратегічного впливу; оцінка і запровадження адаптивності підприємств до змін кон'юнктури ринків товарів, послуг, фінансів, праці, інтелектуальних ресурсів тощо; постійний моніторинг чинників зовнішнього та внутрішнього середовища в цілому [4, с. 60].

Тобто мінімізація ризиків повинна бути підкріплена детальним аналізом ринку, формуючи необхідну стратегію для організації, з метою її успішного функціонування. Водночас до умов розширення можливостей організації також належить вміння швидко адаптуватися до сучасних реалій за рахунок раціональної розробки системи мінімізації ризиків та ефективних стратегічних програм соціально-економічного розвитку організації в цілому.

#### Література:

1. Партин Г.О., Бурба О.А. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації. *Науковий вісник НЛТУ. Серія : Економіка*. 2010. № 20. С. 215–220.
2. Ткаченко А.М., Якоюсь І.С. Методи оцінки підприємницького ризику. *Науковий вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. № 1. С. 136–139.
3. Чуприна І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія : Економічні науки*. 2012. № 4. С. 187–193.
4. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент». Дніпро : ДДУВС, 2021. 224 с.



**Гавриш Аліна Володимирівна,**

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

#### ЗАВДАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

З моменту здобуття незалежності Україна пішла шляхом самостійного розвитку та становлення ринкової економіки. Як засіб державного контролю, фіскальна політика також

сформувалася відтоді, як Україна стала незалежною. Державна фіскальна політика відіграє важливу роль в економічних змінах, адже є невід’ємною частиною національної економічної політики. Фіскальна політика потрібна для того, щоб по-справжньому зрозуміти важливість економічної політики, тому що вона дозволяє оцінити її вплив на розвиток країни. Процес розвитку економіки ускладнюється економічними кризами, циклічністю розвитку, глобальною пандемією та повномасштабним вторгненням на наші території. Це важливе питання, вирішення якого значною мірою залежить від того, наскільки ефективною є фіскальна політика, адже вона забезпечує зростання частини доходу до державного бюджету. Також наскільки науково-обґрунтованим є підхід до розподілу та використання державних коштів, що підвищує ступінь публічної довіри до фіскального адміністрування та адаптований до сучасних реалій.

Фіскальна політика – це сукупність дій держави, спрямованих на збалансування доходів та витрат, створення оптимальної системи оподаткування, забезпечення стабільності державного боргу та здійснення регулювання економічного розвитку країни [1].

Основною метою та завданням фіскальної політики є досягнення бюджетної стабільності та збалансованого розвитку економіки. Для досягнення цього фіскальна політика має декілька інструментів у межах трьох складових фіскальної політики, зокрема:

1. Податкова політика використовує інструменти встановлення податкових ставок, зборів та інших обов’язкових платежів. Податкова політика може бути використана для збільшення бюджетних надходжень або стимулювання розвитку певних галузей економіки.

2. Бюджетна політика полягає у застосуванні інструментів регулювання бюджетних витрат та доходів держави. Бюджетна політика може бути використана для стимулювання економічного зростання, забезпечення соціального захисту населення, зменшення бюджетного дефіциту та забезпечення стабільності в економіці.

3. Кредитна політика полягає у регулюванні обсягів заборгованості країни в економіці. Кредитна політика може бути використана для зменшення інфляції, стимулювання економіки.

Вказані інструменти є основним інструментом реалізації фіскальних інтересів держави, які не обмежуються лише стягненням коштів на користь державі, оскільки реалізація функцій держави на цьому не закінчується. Процес формування фінансових фондів забезпечує державу ресурсами, необхідними для реалізації її функцій.

Досягнення завдань фіскальної політики є досить складним завданням, що вимагає запровадження оптимальної податкової системи, чіткого визначення елементів оподаткування, контролю за правильністю, повнотою та своєчасністю сплати платежів до бюджету та за необхідності – надання податкових пільг [2].

Таблиця 1

Динаміка окремих показників оцінки фіскальної політики, млрд грн

№ з/п	Показники	Роки			Темп приросту, %	
		2020	2021	2022	2022 р. до 2021 р.	2022 р. до 2020 р.
1.	Доходи державного бюджету	1076	1296,8	1787,7	37,9	66,1
2.	Видатки державного бюджету	1288,1	1491,2	2705,7	81,4	110,1
3.	Дефіцит державного бюджету	217,6	198,8	914,9	360,2	320,5
4.	Державний борг	2259,2	2362,7	3715,1	57,2	64,4
5.	Номинальний ВВП	4222,0	5450,8	4926,8	-9,6	16,7
6.	Частка державного боргу у ВВП, %	53,5	43,3	75,4	74,0	40,9

Примітка: складено за даними [3; 4].

З наведеної таблиці 1 видно, що доходи державного бюджету в 2022 році склали 1787,7 млрд грн, що на 66,1 % більше, ніж було в 2020 році. Видатки державного бюджету в 2022 році склали 2705,7 млрд грн, що на 110,1 % більше, ніж у 2020 році. Станом на 31 грудня 2021 року державний борг України складав 2362,7 млрд грн, що становить 43,3 % від номінального ВВП. Порівняно з

2020 роком державний борг зменшився на 10,2 %. У наступному 2022 році цей показник зріс на 74 % порівняно з 2021 роком і на 40,9 % – порівняно з 2020 роком.

Отже, зміст фіскальної політики полягає у використанні інструментів державного регулювання економіки, з метою забезпечення стабільності національної економіки, зменшення бюджетного дефіциту та розвитку соціально-економічних процесів у країні. Для досягнення цих завдань фіскальна політика використовує інструментарій податкової політики, бюджетної політики та кредитної політики. Важливо зазначити, що успішна реалізація фіскальної політики залежить від багатьох факторів, таких як: економічна ситуація в країні, міжнародні фактори, соціально-політична ситуація та інші. Отже, вирішення завдань фіскальної політики потребує комплексного аналізу та оцінки всіх названих факторів.

#### Література:

1. Макаренко М. І. Макроекономіка: навч. посіб. за заг. ред. проф. ЦУЛ, 2014. 216с.
2. Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю. Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України. *International Scientific Journal*. 2016. № 2. С. 107-115. URL : <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14593421538196.pdf#page=108>
3. Статистичний збірник: «Бюджет України 2021». Міністерство Фінансів України. URL : [https://mof.gov.ua/storage/files/2\\_Budget\\_of\\_Ukraine\\_2021.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf)
4. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. URL : [https://mof.gov.ua/uk/budget\\_2022-538](https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538)



**Галянт Анастасія Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Категорія «соціально-трудова відносина» вперше почала використовуватися на початку 1980-х рр. і міцно увійшла в сучасну термінологію. Методологія регулювання соціально-трудова відносин спирається на використання загальних і специфічних принципів, оцінку впливу факторів внутрішнього й зовнішнього впливу та передбачає застосування інструментарію, що дозволяє оцінити цей вплив. Регулювання є функцією управління, яка забезпечує функціонування економічних процесів у межах заданих параметрів, тому регулювання соціально-трудова відносин – це цілеспрямований вплив, що забезпечує збереження, підтримку або зміну форм і методів взаємодії між учасниками цих відносин.

Регулювання соціально-трудова відносин повинно здійснюватися на всіх рівнях управління (державному, регіональному, внутрішньофірмовому) і включати такі етапи: постановка мети, виходячи з виявленої проблеми; обґрунтування критеріїв регулювання; проведення аналізу фактичного стану для виявлення відповідності встановленим критеріям; оцінка виявлених відхилень і розробка заходів щодо усунення небажаних наслідків із контролем за їх виконанням [3].

Сучасні соціально-економічні умови викликають необхідність забезпечення розвитку соціально-трудова відносин, що потребує запровадження сучасної моделі ставлення до головного суб'єкта цих відносин – людини, найманого працівника. На думку А. Колота, вкрай важливо опрацювати та запровадити сучасну національну модель найму працівників на основі використання зарубіжного досвіду та позитивних вітчизняних здобутків у соціально-трудова відносинах. Ця модель має передбачати кілька етапів відносин:

- перший етап: укладення угоди про прийняття на роботу на певний випробувальний термін з метою узгодженості інтересів сторін;
- другий етап: перехід до постійних відносин між працівником і роботодавцем;



- третій етап: надання працівникові особливого статусу, за яким він входить до кадрового «ядра» колективу, за умов чого працівник зобов'язується найефективніше використовувати свій трудовий потенціал в інтересах підприємства, а підприємство гарантує працівникові широку участь в управлінні й розподілі доходів підприємства;

- четвертий етап передбачає поєднання в одній особі найманого працівника і акціонера-співвласника підприємства. Це може бути здійснено шляхом пільгового продажу акцій або безплатної їх передачі працівникам (без права передачі за межі акціонерного товариства).

Цей підхід має сприяти оптимізації соціально-трудова відносин між такими суб'єктами, як: «людина» і «організація» [1].

Соціально-трудова відносини регулюються різними способами залежно від країни та її правової системи. Однак у цілому сучасні підходи до регулювання соціально-трудова відносин можуть бути описані такими способами [2]:

1. Законодавче регулювання: законодавчі акти є основним інструментом регулювання соціально-трудова відносин в більшості країн. Законодавче регулювання може включати норми про права працівників, роботодавців, органи управління праці та інші аспекти трудових відносин.

2. Тарифні угоди, які є домовленостями між профспілками і роботодавцями щодо умов праці, заробітної плати, соціального захисту та інших аспектів трудових відносин.

3. Добровільні кодекси поведінки, які можуть бути прийняті роботодавцями, профспілками та іншими зацікавленими сторонами з метою встановлення стандартів поведінки та принципів роботи відповідних груп.

4. Медіація та арбітраж як методи вирішення конфліктів, які можуть виникати між роботодавцями та працівниками.

5. Глобальні стандарти, такі як стандарти Міжнародної організації праці (МОП) та принципи Організації Об'єднаних Націй (ООН) щодо бізнесу та прав людини, можуть впливати на соціально-трудова відносини в країнах світу.

6. Цифрові технології, які можуть використовуватись для покращення управління соціально-трудова відносинами, зокрема у контексті забезпечення доступу до інформації про вакансії, та пропонувати зручний спосіб подачі заявок на роботу.

7. Соціально відповідальна бізнес-поведінка, яка означає врахування соціальних, економічних та екологічних наслідків своєї діяльності на працівників, споживачів та інші сторони. Це може включати визнання прав працівників, забезпечення безпечних умов праці та соціального захисту.

8. Розвиток людського капіталу, що є важливим для забезпечення стійкого розвитку та підвищення рівня життя, шляхом навчання, підвищення кваліфікації та інші ініціативи, які спрямовані на підвищення ефективності працівників.

9. Партнерство між роботодавцями та працівниками, що означає спільну роботу сторін, з метою досягнення спільних завдань і передбачає консультації та діалог між сторонами, спільне вирішення проблем та інші співпраці.

Сучасні підходи до регулювання соціально-трудова відносин мають певні особливості: зосередження на людському капіталі, визнання його найважливішим ресурсом у будь-якому підприємстві або організації і розуміння визначної ролі навчання, розвитку та захисту прав працівників; більш широкий погляд на соціальні проблеми, визнання необхідності не тільки захисту прав працівників, а й вирішення широкого спектру соціальних проблем, таких як: бідність, безробіття, нерівність та інші; застосування новітніх технологій для покращення управління соціально-трудова відносинами, таких як штучний інтелект, аналітика даних та інші; партнерство між роботодавцями та працівниками з метою досягнення спільних завдань та вирішення проблем [2].

Отже, сучасні підходи до регулювання соціально-трудова відносин є важливими, тому що вони допомагають забезпечити права працівників, включаючи їх безпеку та здоров'я на робочому місці, а також гідну оплату праці, розвивати соціальну відповідальність бізнесу та створювати позитивний вплив на соціальне середовище, ставлять перед собою завдання вирішення широкого спектру соціальних проблем, таких як: бідність, безробіття, нерівність та інші.

### Література:

1. Колот А. Проблеми розбудови національної моделі соціально-трудових відносин. Україна: аспекти праці. 2020. С. 23-28.
2. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання. Київ, 2019. 25 с.
3. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : монографія. Київ, 2020. 320с.



**Гандзюк Вікторія Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Державне регулювання грошової сфери економіки є важливою складовою будь-якої національної економіки. Це означає, що держава використовує свої політичні та економічні інструменти для контролювання грошової маси в обігу, рівня відсоткових ставок та ступеня ліквідності фінансових установ.

Гроші виконують різноманітні функції у суспільстві, серед яких – зберігання вартості, засіб обміну та розрахунковий засіб. Залежно від виконуваних функцій, гроші можуть бути у вигляді готівки, депозитів на банківських рахунках або електронних коштів. Гроші є важливим ресурсом для економіки, і їх правильне регулювання є необхідним для забезпечення економічного зростання та стабільності.

Для регулювання грошової сфери економіки проводиться відповідна грошово-кредитна політика. Суб'єктами проведення цієї політики з боку держави є центральний (Національний) банк країни, комерційні банки, міністерство фінансів, державна скарбниця, органи нагляду за діяльністю банків і контролю за грошовим обігом, установи зі страхування депозитів тощо [2, с. 90].

Центральний банк відповідає за контроль за кількістю грошей в обігу та рівнем відсоткових ставок. Він може здійснювати монетарну політику, встановлюючи відсоткові ставки для кредитних установ та відповідно змінюючи рівень грошової маси в обігу. Це забезпечує збалансованість між збереженням вартості грошей та стимулюванням економічного зростання.

У міжнародній банківській практиці для визначення грошової маси широко використовується агрегатний метод класифікації форм грошей, який ґрунтується на їхній ліквідності. Цей метод дозволяє визначити, яка частина грошей знаходиться у руках населення та підприємств, а яка – у банківській системі.

Наприклад, в Україні, починаючи з 1993 р., НБУ визначає структуру грошової маси за агрегатним методом. Для розрахунку сукупної грошової маси в Україні передбачені такі грошові агрегати:

- $M_0$  = готівка (гроші поза банками);
- $M_1 = M_0 +$  депозити до запитання;
- $M_2 = M_1 +$  строкові депозити та інші кошти (до інших належать кошти на рахунках капітальних вкладень підприємств і організацій, кошти Держстраху та валютні заощадження) [1, с. 55].

Центральний банк регулює грошову масу також за допомогою операцій на відкритому ринку. В основі цих операцій лежить купівля або продаж державних цінних паперів, з метою регулювання грошового обігу та впливу на рівень відсоткових ставок. Коли центральний банк купує цінні папери на відкритому ринку, це збільшує кількість грошей, які перебувають у системі. Якщо центральний банк продаватиме цінні папери, це зменшуватиме кількість грошей в обігу. Таким чином, центральний банк може впливати на обсяг грошей у циркуляції, регулюючи свої операції на відкритому ринку.

Державне регулювання грошової сфери може відбуватися також через регулювання діяльності комерційних банків. Для цього держава може встановлювати різні обов'язкові резервні норми, які вимагають від комерційних банків зберігати певний рівень резервів щодо суми вкладів клієнтів. Це дозволяє державі контролювати ліквідність банків та запобігати занадто агресивній кредитній політиці, що може призвести до інфляції та інших негативних наслідків.

Збільшення норм обов'язкових резервів зменшує доступність коштів у комерційних банках, оскільки вони мусять зберігати більше грошей на своїх рахунках у центральному банку. Це може призвести до зменшення кредитної активності банків, оскільки вони мають менше коштів для кредитування клієнтів. Також збільшення норм обов'язкових резервів може призвести до підвищення відсоткових ставок за кредитами, оскільки комерційні банки можуть виправдати збільшення витрат на зберігання обов'язкових резервів. Зменшення ж норм обов'язкових резервів має протилежний ефект. Комерційні банки мають більше доступних коштів, що може призвести до збільшення кредитної активності та зниження відсоткових ставок за кредитами.

Крім згаданого вище, держава може впливати на грошову політику і шляхом фіскальної політики, яка полягає в регулюванні державних витрат та оподаткування. Наприклад, збільшення державних витрат може призвести до збільшення грошової маси в обігу, тоді як збільшення податків може зменшити споживчу здатність населення та зменшити грошову масу в обігу.

Отже, державне регулювання грошової сфери економіки є важливою складовою економічної політики кожної країни. Його мета – забезпечення стабільності грошового обігу та функціонування грошової системи в цілому. Для досягнення цієї мети використовуються різні інструменти, такі як: вплив на відсоткові ставки, резервні вимоги до банків, валютне регулювання тощо. Правильне й ефективне державне регулювання дозволяє забезпечити стабільність економіки та запобігти кризам і спадам. Однак важливо забезпечити баланс між регулюванням та діями ринку, щоб забезпечити конкурентність та інноваційний розвиток економіки.

#### Література:

1. Третяк Г. С., Бліщук К. М. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с.
2. Ушакова Н. Г., Зарецька Л. М. Державне регулювання економіки : навч.-метод. посібник. Харків : ХДУХТ, 2014. 225 с.



**Ксьондз Артем Юрійович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,*

### КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Однією з важливих функцій сучасного менеджера є допомога співробітникам у підвищенні якості їхньої роботи, розкритті їхнього трудового та творчого потенціалу. Крім того, в процесі роботи можуть бути допущені помилки, для усунення яких може знадобитися допомога керівництва. Основною причиною неякісно виконаної роботи є дефіциту знань та досвіду у роботі. Тому для мінімізації наслідків допущених у роботі помилок потрібний своєчасний контроль діяльності співробітників. Як показує досвід, контроль, за допомогою якого ви не стільки караєте, скільки підказуєте, завжди сприймається з розумінням. Тому важливо не віддавати накази, а привести людину до думки, що певна дія має бути виконана на користь організації. Контроль є невід'ємною частиною процесу управління, який починається з формулювання мети і завдань. Без контролю організація не може функціонувати ефективно і ризикує потрапити в хаос.

Охарактеризуємо контроль як складову частину системи менеджменту організації. Так, Вікіпедія трактує контроль як «...одну з основних функцій системи управління. Контроль здійснюється на основі спостереження за поведінкою керованої системи, з метою забезпечення

оптимального її функціонування (вимірювання досягнутих результатів і зіставлення їх з очікуваними). На основі даних контролю здійснюється адаптація системи, тобто прийняття оптимальних управлінських рішень...» [1]. Якщо ж відокремитися від конкретної сфери контролю, то його функція полягає у спостереженні та аналізі проходження певних операцій, пов'язаних із втіленням планів та програм, для використання інформації, отриманої в ході контрольних процедур, з метою коригування.

Суб'єктами контролю виступають державні, відомчі органи, громадські організації, колективні й колегіальні органи управління, лінійний і функційний апарат підприємств та об'єднань [2]. Об'єктами контролю є місія, функція та стратегія підприємства, здійснення виробничих процесів, діяльність структурних підрозділів та окремих працівників. Правильно обрані об'єкти контролю є однією з основних складових процесу вдосконалення системи управління підприємства.

Залежно від конкретних характеристик виділяють декілька різновидів контролю (табл. 1).

Таблиця 1

## Види контролю

Класифікаційна ознака	Вид контролю
За етапами реалізації	Попередній, поточний, заключний
За функціональною метою	Лінійний, операційний, функціональний.
За характером контрольної діяльності	Пасивний та активний

*Примітка: складено автором на основі [3].*

Охарактеризуємо їх більш детально. Так, попередній контроль спрямований на попередження виявів відхилень від намічених планів. Це здійснюється шляхом пошуку й ідентифікації можливих проблем, які виникають або можуть з'явитися під час реалізації планів, та усунення цих проблем на стадії розробки планів заради мінімізації припустимих відхилень. Поточний контроль передбачає перевірку виконання планів та здійснення коригуючих дій безпосередньо під час події або ж одразу після її закінчення. Він заснований на постійному моніторингу процесу виробничо-господарської діяльності та регулюванні часу, рівня і шляхів використання ресурсів, з метою забезпечення досягнення кількісних та якісних запланованих рівнів результатів роботи [4, с. 54].

Заключний контроль за проектом чи виконаною роботою проводять після її завершення. Хоча заключний контроль недоцільно використовувати для виявлення та вирішення проблем, він може виконувати такі функції. Перша функція дозволяє керівництву організації отримати інформацію для планування майбутніх проектів або робіт на основі фактичних результатів та порівняти їх із запланованими (це допомагає оцінити реалістичність планів та розробити нові, з урахуванням ідентифікованих проблем). Друга функція заключного контролю полягає в тому, щоб сприяти мотивації. Якщо керівництво підприємства пов'яже мотиваційні винагороди з досягненням певного результату, то він повинен вимірюватися точно й об'єктивно. Саме заключний контроль і надає інформацію про результативність виконання плану [5, с. 82].

За функційною метою виділяють лінійний, операційний та функціональний контроль. Лінійний контроль, виконується здебільшого, лінійними керівниками (менеджером, бригадиром, директором підприємства) в межах контрольованого об'єкта. Функційний контроль проводиться переважно функціональними підрозділами підприємства (планово-економічним відділом, і бухгалтерією) та передбачає аналіз об'єкта контролю з погляду на якість реалізації певних функцій в управлінському процесі. Операційний контроль зі свого боку проводиться в рамках завершення операційного циклу підприємства.

За характером контрольної діяльності виділяють активний та пасивний контроль. Активний контроль передбачає втручання в процес прийняття рішень або здійснення інших функцій. Пасивний контроль, навпаки, мінімізує втручання у виконання рішень чи виконання інших функцій.

Наведена класифікація контролю не вичерпується вказаними видами. У науковій літературі виокремлюють також внутрішній і зовнішній контроль, загальний і спеціальний. Окреме місце в системі контролю і контрольних процедур відводиться самоконтролю власної діяльності.

Сучасна система контролю дещо відрізняється від тієї, що існувала у світі кілька десятиріч років тому. З того часу ця функція менеджменту пройшла значний шлях еволюції, і тепер перетворилась на систему, яку можна охарактеризувати такими параметрами:

- гнучкість. Як і вся організація в цілому, контроль має бути гнучким, підлаштовуючись та адаптуючись під швидкі зміни умов на ринку;
- простота. Найбільшу ефективність система контролю демонструє тоді, коли її норми та правила найбільш прості та доступні кожному працівникові. А також застосування простих методів контролю передбачає використання меншого обсягу ресурсів, отже, контроль має відповідати більшості потреб і можливостей працівників;
- економічність. Якою б високою не була ефективність контролю на підприємстві, витрати на реалізацію тих чи тих правил не покрийть збитки компанії. У зв'язку з цим було встановлено, що найбільш затребуваною є та форма контролю, яка є найбільш економічною;
- відповідність стандартам організації. Контроль повинен аналізувати та оцінювати лише те, що дійсно важливо в організації. Тому контроль має бути об'єктивним.

Безперечно, кожна функція менеджменту несе на собі певне важливе завдання, без якого жодне підприємство не зможе належним чином існувати. Але на основі отриманих даних можна зробити висновок про те, що найважливішою та найзатребуванішою функцією менеджменту є функція контролю. Пов'язано це з тим, що ця функція виконує низку найважливіших для компанії завдань, до них належать запобігання збиткам на підприємстві, нарощування виробничих потужностей, збільшення прибутку тощо. На будь-які мету та завдання прямо чи опосередковано впливає система контролю. Тому дуже важливо приділяти належну увагу цій системі та знаходити різні шляхи розвитку контролю для підприємства.

#### Література:

1. Контроль. *Вікіпедія*. URL : <http://surl.li/fwdep> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Ефективність управлінського контролю у підприємстві [URL:/http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/). (дата звернення : 15.03.23).
3. Ткачук Н.О. Організація системи контролю на підприємстві України. *Вісник Тернопільського національного університету*. 2021. №2. С. 20–27. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream>. (дата звернення 19.03.2023).
4. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту : Підручник Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Кафедра фінансів, грошового обігу та кредиту. К. : КП «ВАЗАКО»: Молодь, 2016. 998 с.
5. Ладанов І.Ю. Практичний менеджмент для керівників, менеджерів та бізнесменів: монографія. Київ, 2012. 253 с.



**Кубіна Анна Петрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Економіка України протягом останніх років перебуває під впливом негативних чинників, що призводять до нестабільного функціонування й банківської системи. Зокрема виділимо такі фактори, як: пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення росії, дія яких призвела до порушення фінансової стійкості банківської системи України.

У кожній країні банківська система відображає головну роль у її функціонуванні, й Україна не є в цьому винятком. Українські банки здійснюють свою діяльність відповідно до чинної нормативно-правової бази: Конституція України, Закон України «Про банки і банківську

діяльність», Закон України «Про національний банк України», а також інших нормативно-правових актів НБУ.

Банківська система України побудована за дворівневим принципом, що передбачає наявність першого (вищого) її рівня – НБУ та другого рівня – усі комерційні банки, що обслуговують юридичних і фізичних осіб на території країни. Вважаємо за доцільне відслідкувати динаміку кількості комерційних банків за останні 5 років для порівняння з даними поточного року (рис. 1).

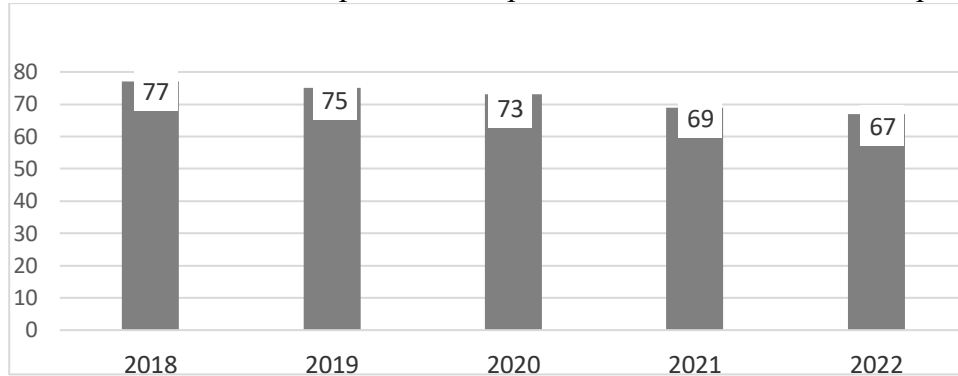


Рис. 1. Кількість діючих банків в Україні у 2018–2022 рр.

*Примітка: побудовано автором на основі офіційних даних НБУ [1].*

Як видно з наведених на рис. 1 даних, за досліджуваний період кількість банків, що володіють банківською ліцензією, щороку зменшується, зокрема, з 77 банків у 2018 р. до 69 банків у 2022 р. Упродовж 2023 р. налічується 67 діючих банків. За період ковідного карантину та війни, внаслідок дії багатьох негативних факторів, бачимо реальне зменшення кількості банківських установ – як і з іноземним, так і з національним капіталом. За підсумками 2022 р. більшість комерційних банків мимовільно скоротили майже кожне п'яте своє відділення та його робітників у регіонах, де велись активні військові дії, а саме: у Харківській, Донецькій, Херсонській, Київській та інших областях нашої держави. Внаслідок запровадження стратегії скорочення банківського капіталу, карантину та військової агресії на сьогодні в банківській системі України діє 67 банківських установ.

Із запровадженням військового стану в Україні внаслідок російської агресії Національним банком України введено низку необхідних обмежень для банків другого рівня, які позначились на банківських операціях для фізичних осіб, а також на діяльності суб'єктів господарювання. Так, згадані обмеження стосувалися виплати банками дивідендів своїм акціонерам, полегшення вимог до операційної діяльності, введення «кредитних канікул» для позичальників банків, скасування покарань для банків через порушення подання звітності після 24 лютого 2022р. [2].

Не всі вітчизняні банки змогли вистояти перед складними викликами. Зокрема, в червні 2022 року НБУ відніс АТ «Мегабанк» до розряду неплатоспроможних через виявлені значні порушення в оцінці ним кредитного ризику, суттєві відхилення в плані докапіталізації банку та недоліки у здійсненні інсайдерського кредитування. У липні цього ж року НБУ було затверджено рішення про скасування банківської ліцензії для АТ «Мегабанк» і АТ «Банк Січ» та ліквідацію їх суб'єктів банківського ринку. В лютому 2023р., через недотримання вимог банківського законодавства України, до розділу неплатоспроможних потрапив і банк «Форвард», частка якого в чистих активах банківської системи становила 0,1%. Варто зауважити, що два з вищезгаданих банки мали в своєму статутному фонді російський капітал [3].

Проаналізувавши дані Міністерства фінансів за друге півріччя 2022 року можна виділити ТОП-5 банків за категорією стійкості, серед яких АТ «Укрсиббанк», АТ «ОТП Банк», АТ КБ «Приватбанк», АТ «Креді Агріколь Банк» та АТ «Райффайзен Банк Аваль». В останньому кварталі 2022 р. банківський сектор України продовжував працювати стабільно, незважаючи на удари росії по енергетичній інфраструктурі. Банки максимально намагалися відновити роботу своїх мереж у звільнених від окупантів територіях, попри те, що загальна кількість їх відділень скоротилась.

Відтак можемо відмітити, що 2022 рік виявився справжнім операційним викликом для банків і, можна сказати, що банківська система успішно пододала цей проміжок часу та працювала у складних умовах війни. Надалі українським банкам необхідно концентрувати увагу на регенерації кредитування та підтримці своїх бізнес-моделей за умов тривалої війни. Актуальним питанням для банківських установ залишається рівень кредитного ризику за виданими позиками. Ліквідність банківської системи України загалом залишається значною, відбувається збільшення припливу капіталу клієнтів, хоча попри це, можливе зменшення частини строкових коштів підвищить ризики для банків у майбутньому. Тому банківським установам доцільно зосередитись на ефективному управлінні ліквідністю: дотримуватися відсоткової політики, що заохочуватиме клієнтів укладати строкові депозитні договори з банками. З цією метою задля покращення строкової структури залучених ресурсів банків НБУ підтримує рівень резервних умов для депозитних коштів клієнтів на банківських рахунках на невисокому рівні.

Підсумовуючи вищевикладене, відзначимо, що банківська система України доволі швидко пристосувалась до діяльності в умовах військових дій і навіть демонструє стабільність й прибутковість. Цьому також слугували реформи, що були впроваджені в минулі роки, та перебудова банківських бізнес-моделей під впливом НБУ. Для забезпечення ефективного функціонування банківської системи в нашій країні необхідно підтримувати стійкість фінансової системи, зберігати довіру клієнтів до банківських установ, що буде сприяти операційній ефективності та прибутковості.

#### Література:

1. Основні показники діяльності банків України. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#4>
2. Національний банк уточнює низку валютних обмежень. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-utochnyue-nizku-valyutnih-obmejen>
3. Огляд банківського сектору за лютий 2023. *Національний банк України*. URL : [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/Banking\\_Sector\\_Review\\_2023-02.pdf?v=4](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4)
4. Рейтинг стійкості банків. URL : <https://minfin.com.ua/ua/2022/12/08/96813392/>



**Куцєпалова Каріна Юрїївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ЗОВНІШНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ**

Зовнішні запозичення як невід’ємна складова фінансової діяльності держави є об’єктивно зумовленим феноменом державних фінансів в умовах ринкових та демократичних трансформацій. В умовах товарно-грошових відносин, що існують у суспільстві, держава не може виконувати свої завдання і функції щодо управління суспільством і забезпечення його життєдіяльності в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів (насамперед, нестачі внутрішніх заощаджень), тому вона й вдається до зовнішніх запозичень. За допомогою таких запозичень влада залучає фінансові ресурси, з метою фінансування дефіциту державного бюджету, платіжного балансу країни та різноманітних програм, врегулювання зовнішніх розрахунків, рефінансування раніше здійснених державних запозичень, а в окремих умовах – фінансування безпеки й оборони країни та ін. [2, с.195].

Зважаючи на зазначене, розглянемо динаміку зовнішніх запозичень України за період 2018 – 2022 рр. (рис. 1).

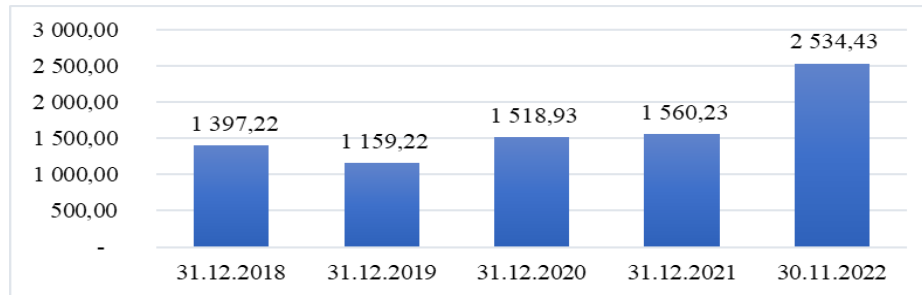


Рис. 1. Динаміка обсягів зовнішніх запозичень України за 2018–2022 рр., млрд грн  
Примітка : розроблено автором на основі даних [1].

З рис. 1 видно, що порівняно із 2018–2019 рр. обсяги зовнішніх запозичень України у 2020 та 2021 рр. значною мірою зросли. Станом на 31.12.2020 р. величина державного зовнішнього боргу збільшилась на 31,03% порівняно із заборгованістю попереднього року. Перш за все, причиною такого зростання є пандемія COVID-19. Необхідність вирішення проблем економічної кризи та подолання наслідків пандемії обумовило поглиблення співпраці з міжнародними фінансово-кредитними інституціями у 2020–2021 рр. щодо подальшого кредитування України для забезпечення відновлення економіки.

Водночас найбільшого значення величина зовнішніх запозичень за досліджуваний період набула у 2022 році. Лише станом на 30.11.2022 р. сума запозичень сягнула 2 534,43 млрд грн, що на 62,44% більше від заборгованості попереднього року. Основною причиною такої ситуації є повномасштабне вторгнення агресора на територію України, що створило суттєву загрозу економічній безпеці нашої країни, адже спричинена криза вплинула на всі сфери та сектори економіки і позначилася на зниженні економічної активності і платоспроможності населення, а також зростанні дефіциту бюджету. Загалом, в Україні через військову агресію росії спостерігаємо значне скорочення пропозиції багатьох товарів, порушення ланцюгів поставок, збільшення витрати вцілілого бізнесу, знищення низки об'єктів інфраструктури, багатьох виробничих потужностей тощо. Тож, зважаючи на те, що регенерація цих вражаючих збитків вимагає значного часу й допомоги – фінансової, військової і гуманітарної, наша держава почала активно вдаватись до зовнішніх запозичень.

У загальній сумі зовнішнього боргу України за 2022 р. (рис.2) вагому частку в зовнішніх запозиченнях займають кредити міжнародних фінансових організацій – 49% (1244,06 млрд грн) від загальної суми та заборгованості за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку – 35% або 882,02 млрд грн.

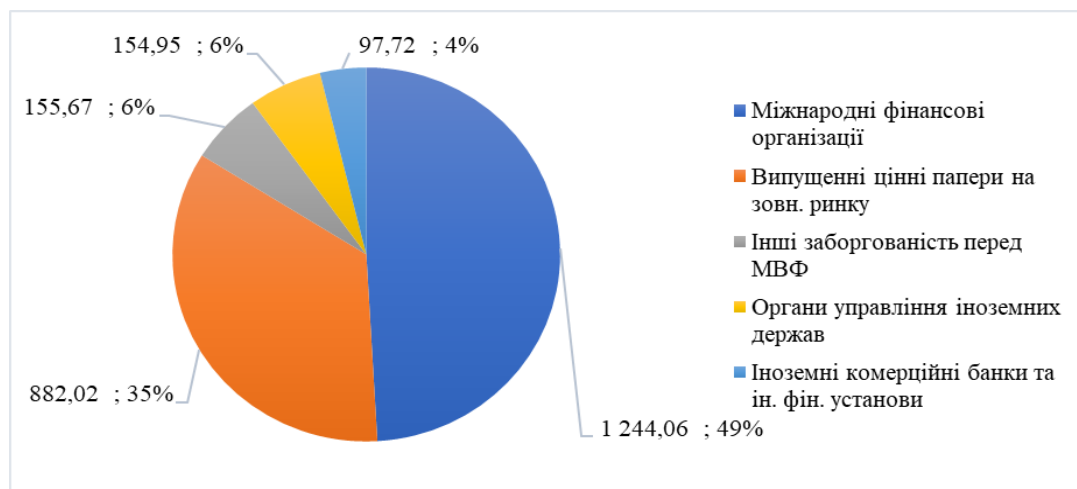


Рис. 2. Структура зовнішніх запозичень України станом на 30.11.2022, млрд. грн.  
Примітка: розроблено автором на основі даних [1].



Нині саме підтримка міжнародних партнерів стала неоціненним вкладом у забезпечення відносної стабільності економіки України та захисту територіальної цілісності нашої держави під час війни із росією. Допомога була спрямована на порятунок бізнесу, національної валюти, громадян України.

Серед міжнародних фінансових організацій (МФО) найбільшими кредиторами України станом на листопад 2022 р. були Міжнародний Валютний Фонд – 379,5 млрд грн, Міжнародний банк реконструкції та розвитку – 303,31 млрд грн та Європейський інвестиційний банк – 97,41 млрд грн [1]. Найбільшим був розмір офіційних позик Україні від урядів таких держав: Канада (53,67 млрд грн), Японія (35,31 млрд грн) та Німеччина (20,75 млрд грн) [1].

Отож результати дослідження показують, що зовнішні запозичення у фінансовій діяльності держави мають вагомe значення, адже в умовах неочікувано складних ситуацій усередині країни та нестачі внутрішніх ресурсів саме запозичення на зовнішньому ринку дають змогу отримати необхідні фінансові ресурси для здійснення державою своїх завдань та функцій.

Внаслідок війни Україна змушена невпинно шукати величезні незаплановані грошові ресурси для забезпечення обороноздатності країни та вирішення гуманітарних проблем, спричинених війною, що, на наш погляд, є єдиним ефективним рішенням. Обсяги міжнародної допомоги залежатимуть від дій української влади та, що є не менш важливо, успіхів на полі бою.

### Література:

1. Міністерство фінансів України. Державний борг та гарантований державою борг. URL : <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>.

2. Полковниченко С.О. Залучення зовнішніх державних запозичень та їх вплив на розвиток економіки України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 20. С. 194–199. URL : <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/39.pdf>.



**Кучерук Альона Володимирівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах господарювання ринок страхових послуг відіграє значну роль в економіці кожної країни, Україна не є виключенням. Щодня відбуваються зміни у фінансовій, економічній та політичній сфері життя суспільства, що обумовлюють забезпечення сталого розвитку країни. Тому виникає необхідність пошуку шляхів, які б захистили нас від будь-яких різких змін та забезпечили стабільність у суспільстві. Саме тому ця тема є настільки актуальною на сьогодні.

Враховуючи умови життя, які ми маємо на сьогодні, питання страхування відіграє важливу роль в економіці нашої країни, адже воно захищає нас від настання тих чи тих ризиків та дозволяє мінімізувати витрати за їх настання. Під мінімізацією витрат ми розуміємо повне або часткове покриття збитків, які отримуємо.

Розглядом питання страхового ринку України займалися багато науковців, проте хочемо виділити погляд Бовсуновської Г.С., яка наголошує на тому, що страховий ринок та фінансовий ринок є невід’ємною складовою фінансової системи. Це дійсно так, адже фінансовий ринок України містить різні складові, які мають певне місце у ньому [1].

Протягом декількох останніх років страховий ринок України потерпає від низки чинників, які знижують ефективність функціонування його на території нашої держави. Серед основних чинників можна виділити такі: COVID-19, високий рівень інфляції, коливання фінансового стану страхових компаній, недостатній рівень платоспроможності, недовіра з боку страхувальників та початок повномасштабної війни проти України.

Якщо простежити динаміку основних показників страхових компаній, то можна сказати, що в Україні з кожним роком їх стає все менше. Таке явище обумовлено, насамперед, економічною нестабільністю та недостатньою розвиненістю нашої країни (табл. 1).

Таблиця 1

## Основні показники діяльності страхових компаній

Період	Показники				
	Кількість зареєстрованих страховиків, од.	Компанії зі страхування життя, од.	Кількість укладених договорів, од.	Чисті страхові виплати, тис. грн	Рівень чистих виплат, %
I кв. 2021	208	20	29248,8	4301,7	38,7
II кв. 2021	181	19	62769,5	8552,1	36,4
III кв. 2021	169	17	99940,0	13215,7	37,5
I кв. 2022	145	13	20102,1	3145,8	33,7
II кв. 2022	142	13	39705,4	5912,5	34,4
III кв. 2022	139	13	39705,4	9349,6	33,7

*Примітка.* Складено автором на основі джерела [2].

З табл.1. видно, що станом на кінець першого кварталу 2021 року в Україні функціонувало 208 страхових компаній, з яких 20 займалися страхуванням життя. Аналізуючи той же квартал, через рік ми бачимо істотне зменшення кількості страхових компаній, їх кількість становила 139 одиниць, з яких 13 займалися страхуванням життя. Також можна простежити значну нестабільність щодо укладання договорів, якщо в третьому кварталі 2021 року їхня кількість сягала 99940,0 одиниць, то в 2022 році в той же період вона зменшилася помітно і становила 39705,4 тис. грн. Такі коливання на ринку страхових послуг обумовлені посиленням нестабільності соціально-економічного розвитку країни.

Пропонуємо зосередити увагу на лідерах ринку страхових послуг протягом 2021 – 2022 років, відображених у табл.2.

Таблиця 2

## Лідери страхових компаній України за чистими преміями

Страхові компанії	кінець III кварталу 2021 р.			кінець III кварталу 2022 р.		
	Чисті премії, млн. грн.	Страхові виплати, млн. грн.	Рівень виплат, %	Чисті премії, млн. грн.	Страхові виплати, млн. грн.	Рівень виплат, %
СК «ARX»	2084	942,3	45,3	2228	775,7	34,8
СК «Уніка»	1823	961,8	52,8	1813	980,6	54,1
СК «ТАС»	1585	837,4	52,8	1685	675,6	40,1
СК «Арсенал-Страховання»	1303	622,7	47,8	1257	521,7	41,5

*Примітка.* Складено автором на основі джерела [3].

Проаналізувавши лідерів страхового ринку в табл.2, можна виділити 4 найбільші страхові компанії, які зберегли свої позиції на ринку страхових послуг протягом 2021–2022 на тому ж місці. Це такі компанії: СК «ARX», СК «Уніка», СК «ТАС», СК «Арсенал-Страховання». Визначити роль страховика ми можемо за допомогою рівня виплат. Якщо рівень виплат більший за 40%, то це свідчить про те, що страхова компанія дійсно виплачує значну частку коштів страхувальникам у разі настання ризику. Лише в страховій компанії «ARX» рівень виплат зменшився і сягає 34,8%, порівняно з іншими страховиками, в яких цей відсоток значно вищий.

Безумовно, значний вплив на страховий ринок має війна, яка триває в країні ще з 24 лютого 2022 року. У зв'язку з окупацією деяких територій, багато страхових компаній припинили свою діяльність, адже ускладнився доступ до офісів та документів, які знаходяться у ньому, знизилася

надходження страхових платежів. Все це і впливає на зменшення розміру страхових компаній. Добре це видно в табл. 2. Позитивним явищем є те, що, незважаючи на військові дії, страховий ринок продовжує розвиватися і докладає максимум зусиль, щоб підтримувати українців у таких важкий час.

Можна виділити такі перспективи розвитку страхового ринку України на сьогодні:

- привабливість ринку страхових послуг на європейському рівні;
- поява нових продуктів страхування;
- зростання довіри споживачів до страхових компаній;
- облаштування страхового ринку на світовому рівні;
- стабілізація фінансового стану страховиків тощо.

Отже, на сьогодні ринок страхових послуг є невід’ємною частиною формування економіки країни. На жаль, страховий ринок України далекий від європейського рівня, проте якщо врахувати досвід вітчизняних та світових ринків, то можна досягти трансформування ринку та стабільного рівня розвитку економіки країни в цілому.

### Література:

1. Бовсуновська Г. С. Тенденції розвитку страхового ринку в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Економіка розвитку*. 2017. № 3. С. 53–58.
2. Показники діяльності страхових компаній України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
3. Рейтинг страхових компаній України у 2022 році. URL : <https://britishinsurance.com.ua/article/rejting-strakhovikh-kompanij-u-2022-rotsi>.



**Кушнір Анастасія Юрївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ БЕЗРОБІТТЯ

На сьогодні однією з найглобальніших проблем сучасного суспільства є феномен безробіття, навіть країни з високим економічним розвитком страждають від цього явища. Феномен безробіття як вияв макроекономічної нестабільності є найгострішою проблемою, яка стоїть перед населенням України. Причиною такого поширення є неефективне використання робочої сили в минулому та відсутність економічних умов, які б дозволяли людям застосовувати свої навички у продуктивній праці за гідну заробітну плату. Тому це явище є водночас і економічною, і соціальною проблемою. Безробіття є проявом макроекономічної нестабільності, оскільки знижує купівельну спроможність населення, зменшує кількість платників податків тощо.

Безробіття не може бути економічно чи соціально доцільним, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: зменшується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал. Зростає ризик соціальної напруги та додаткових витрат на підтримку безробітних, уповільнений темп зростання ВВП, неналежне використання економічного потенціалу країни, втрати кваліфікованих працівників, негативний психічний стан людей.

Безробіття посилює рівень соціальної напруги, знижує соціальний захист та соціальні гарантії, підриває довіру з боку населення до успіху економіки. Тривале безробіття практично руйнує навички працівника та майже унеможливує його наступне залучення до трудових відносин. Значна частина економічно активного населення в разі безробіття та відсутності реальних перспектив працевлаштуватися в межах вітчизняної економічної системи починає шукати

«трудового щастя» за кордоном, що не лише викликає відтік трудових ресурсів, а й може призвести до виникнення їх дефіциту в разі виникнення зростаючої потреби [2, с. 47].

Різно зросло безробіття, що супроводжувалося зниженням купівельної спроможності населення, зменшенням кількості платників податків і, як наслідок, зростанням ризику соціальної напруги. Усе це суттєво впливає на соціально-трудові відносини, національний ринок праці, зайнятість та трудову міграцію та інші соціальні процеси, потребує активного державного регулювання зайнятості [3, с. 33].

Аналіз безробіття може виявити такі негативні наслідки:

1) безробіття призводить до неповного використання економічного потенціалу суспільства. Безробітне населення не бере участі у зростанні національного багатства, що спричиняє збитки в країні від неповного використання виробничих потужностей;

2) у разі тривалого безробіття втрачається кваліфікація звільнених працівників. Особливо значні соціально-економічні втрати через масові звільнення та вимушені переходи на низько кваліфіковану роботу спеціалістів і науковців. Навіть при наступному включенні у виробничий процес працівник досягає нормального, стабільного рівня продуктивності, приблизно через півроку;

3) зростання безробіття призводить до зниження рівня життя, що підриває психічне здоров'я нації.

Оцінюючи безробіття як втрату суспільства, слід також назвати такі фактори економічної нестабільності: зниження споживчого попиту; зменшення заощаджень; зниження інвестиційного попиту; скорочення пропозиції, спад виробництва.

Проаналізуємо динаміку безробіття населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2018 – 2021 роках (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка безробіття населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2018 – 2021 роках

Рік	Причини незайнятості, %			
	вивільнені з економічних причин	звільнені за станом здоров'я через оформлення пенсії	звільнені за власним бажанням	не працевлаштовані після закладів освіти
2018	23,2	2,0	34,5	12,2
2019	20,7	1,1	38,0	9,8
2020	21,5	3,4	39,6	9,4
2021	22,9	3,0	34,1	9,3

*Примітка. Побудовано автором на основі даних [4].*

Розглянувши дані, наведені в табл.1, доходимо висновку, що відсоток безробітних, які не працевлаштовані після закінчення закладів освіти, з 2018 по 2020 рік, йшов на спад, але у 2021 році збільшився та сягнув відмітки 10,2%. Також спостерігаємо, що відсоток звільнених за власним бажанням збільшується з 2018 року по 2019 рік, у якому він сягнув відмітки 39,6%, але у 2021 році відбувається зниження відсотка за цим показником до 32,4%. Якщо ж розглянути останні два роки, можна помітити тенденцію до збільшення звільнених з економічних причин із 22,9% до 27,1% та зменшення звільнених за станом здоров'я через оформлення пенсії з 3,0% до 2,4%.

Однак безробіття має і низку позитивних наслідків. Зокрема, бачимо, що до позитивних наслідків належать соціальні та економічні. До перших входять такі: підвищення соціальної цінності робочого місця, збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи, підвищення соціальної значущості та цінності праці. До економічних позитивних наслідків безробіття можна віднести створення резерву робочої сили для перебудови економіки, посилення конкуренції між працівниками, стимулювання інтенсивності праці та продуктивності праці, можливість безробітнього використовувати перерву в зайнятості для власної перепідготовки та навчання.

Таким чином, за рівнем безробіття можна робити висновки про економічний розвиток країни, регіону, а без усунення цієї проблеми неможливо коригувати показники економіки.

### Література:

1. Базилінська О. Я. Макроекономіка: навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 442 с.
2. Всеукраїнська інформаційно - аналітична «Міграція». URL : <https://tsn.ua/ukrayina/%20ukrayinu-zalishat-milyoni-talanovityh-lyudey-pislya-vidkrittakordoniv-ekonomist-518017.html>
3. Полуяктова О.В. Проблеми безробіття в Україні. *Економічна теорія та історія економічної думки. Економіка і суспільство*. №2. 2016. С. 31–35.
4. Безробітне населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості. *Державна служба статистики України*. URL : [https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/ean/ean\\_u/arhbrnpr\\_rik\\_u.htm](https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/ean/ean_u/arhbrnpr_rik_u.htm)



*Лащук Тетяна Русланівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

З кожним днем збільшується чисельність та щільність населення, потужність підприємств разом з цим зростає і вплив людства на навколишнє середовище. Погіршення екологічного стану виявляється на здоров'ї людини. В Україні досить високий рівень екологічної небезпеки, саме тому стає необхідним екологічне страхування, яке є аспектом політики держави з охорони навколишнього середовища. Багато суб'єктів господарювання є потенційним джерелом небезпеки для навколишнього середовища, що зумовлено видом та масштабом діяльності.

З початком розвитку України, як незалежної держави почав спостерігатися економічний спад, що відобразилося на кількості техногенних аварій та екологічно небезпечних викидів та скидів на промислових об'єктах. У результаті негативного впливу наслідків таких аварій погіршується здоров'я населення, стан довкілля, відбулася деградація природної екосистеми, зменшуються біорізновиди та виникає загроза глобальних змін. Одним із способів мінімізації негативного впливу аварій та катастроф є розробка та впровадження екологічне страхування.

Екологічне страхування – це система відносин між страховиком і страхувальником щодо відшкодування збитку за аварійне забруднення навколишнього середовища. Воно полягає в утворенні страхових фондів, які попереджають аварії та катастрофи, відшкодування збитків внаслідок забруднення навколишнього середовища, забезпечення життя людей та підприємства в аварійній ситуації. Основним завданням екологічного страхування є зменшення витрат на подолання наслідків надзвичайних ситуацій, так як це відшкодовує страхова компанія.

У проєкті Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 49) зазначається, що екологічне страхування проводиться обов'язковій та добровільній формі. Але в Декреті Кабінету Міністрів України «Про страхування» проблеми екологічного страхування не є абсолютно врегульованими. Зокрема потрібно розробляти концепцію страхування екологічних ризиків України як сукупність початкових положень, що розкривають нові підходи формування механізму регулювання відносин, що компенсують збитки та зберігатимуть природні ресурси [1].

Відповідно до чинного законодавства України, підприємства мають відшкодовувати заподіяну іншим суб'єктам шкоду внаслідок своєї бізнес-діяльності, більше десяти законів регулюють таку відповідальність. Проте, наносячи шкоду навколишньому середовищу, підприємства зазвичай обмежуються лише штрафами та санкціями. Отже, важливою проблемою екологічного страхування є регулювання законодавства, так як досі немає жодного спеціального

закону або нормативно-правового акта, який регулюватиме функціонування екологічного страхування. Також є інші проблеми розвитку екологічного страхування в Україні, серед яких:

- фінансове становище підприємств часто не дозволяє впроваджувати екологічне страхування, яке є досить дорогим видом страхування, і не всі підприємства можуть дозволити собі, через нестачу коштів, навіть якщо такі витрати переходять на валові витрати підприємства. А ті підприємства, що мають кошти, не бачать необхідності в такому виді страхування і просто сплачують штрафи за викиди у навколишнє середовище;

- договір екологічного страхування має чимало умов, які потребують дотримання певних норм, а саме: зношення основних фондів, стан природоохоронного обладнання, наявність очисних споруд та частота проведення ремонтів;

- недостатня мотивація підприємств укласти договори екологічного страхування, оскільки випадки подання позовів третіми особами, тобто тими, хто зазнав збитків внаслідок аварійних забруднень довкілля, є поодинокими і можуть бути вирішені в приватному порядку;

- відсутність достатньої статистичної інформації щодо забруднення довкілля підприємствами та збитків, які заподіяні ними навколишньому середовищу.

Окремо в екологічному страхуванні слід виділити проблему оцінки ризиків, яка зазвичай полягає в заповненні заяви-опитувальника страхувальника та огляду об'єкта страхування, що є недостатнім для об'єктивної оцінки. Під час здійснення екологічного страхування потрібно провести детальний екологічний аудит підприємства, який тягне за собою низку труднощів: від високої вартості екологічного аудиту до визначення платника за договором страхування при реалізації інвестиційних чи спільних проєктів.

Завданням екологічного страхування є поєднання соціально-економічних та екологічних аспектів, з урахуванням особливостей правового регулювання екологічних відносин у реальних кризових умовах. Це передбачає систематизацію, розробку та удосконалення законодавства, тобто:

- вдосконалення нормативно-правової бази, враховуючи роль галузевих міністерств та відомств у сфері екологічної безпеки при екологічному страхуванні;

- визначення державних органів, які можуть на високому рівні з дотриманням сучасних європейських стандартів сприяти розробці проєктів та актів за напрямом екологічного страхування;

- обґрунтування економічного, методичного, кадрового, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення екологічного страхування.

На нашу думку, у першу чергу, потрібно прийняти і реалізувати концепції, які будуть впровадження обов'язкового екологічного страхування.

Отже, можна зробити висновок, що екологічна несвідомість населення та бізнесу перешкоджає становленню екологічного страхування в нашій країні. Екологічне страхування має стати одним із інструментів екологічної безпеки України, який є необхідним та обов'язковим для сталого розвитку нашої держави.

#### Література:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України № 1264-ХІІ від 25.06.1991. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

2. Бурик Н.О. Правове регулювання екологічного страхування : недоліки та шляхи їх подолання. Інноваційна економіка. 2013. № 1(39). С. 246–249

3. Криворучкіна О.В. Екологічне страхування в Україні: перспективи та проблеми впровадження. Журнал «*ECOBUSINESS. Екологія підприємства*». 2021. № 5. URL : <https://ecolog-ua.com/news/ekologichne-strahuvannya-v-ukrayini-perspektyvy-ta-problemy-vprovadzhennya>



**Макартецька Валентина Сергіївна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова

## МАГІЧНИЙ ЧОТИРИКУТНИК ЗАВДАНЬ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У макроекономічній теорії виділяють чотири основних макроекономічних індикатора здоров'я і стану економіки: темп інфляції, рівень безробіття, приріст національного багатства і рівновагу платіжного балансу. Кожен з цих індикаторів прямо або побічно пов'язаний з усіма іншими. Так, збільшення рівня зайнятості зазвичай тягне за собою зростання інфляції. Підвищення безробіття, як правило, означає гальмування економічного розвитку. А штучне пожвавлення економічного життя в багатьох випадках призводить до погіршення платіжного балансу країни і / або нарощування темпів інфляції. В економічній науці взаємозв'язок цих чотирьох величин отримав назву «магічний чотирикутник». Саме його існування означає, що не можна одночасно вирішити всі економічні проблеми. Виділяючи пріоритетні завдання і спрямовуючи зусилля на їх рішення, необхідно чимось жертвувати.

Магічний чотирикутник показує, що зміна одного фактора може мати вплив на інші три. Наприклад, зниження відсоткових ставок центральним банком може стимулювати попит на кредити, що збільшить інвестиції, збільшить рівень зайнятості та збільшить витрати державного бюджету на соціальні програми. Однак зміни в одному факторі можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для інших факторів, тому економісти постійно вивчають та аналізують ці зв'язки для досягнення більш ефективного регулювання економіки.

Використовуючи дані Державної служби статистики України та Національного банку України, ми отримали магічний чотирикутник завдань макроекономічної політики України 2018 – 2020 років (рис.1).

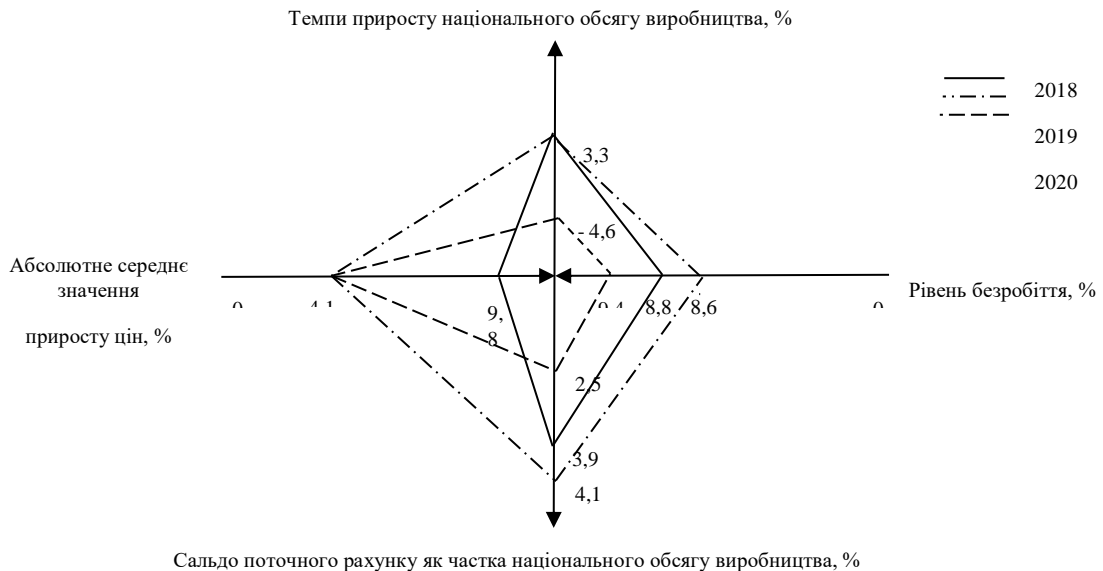


Рис. 1. «Магічний чотирикутник» для економіки України 2018–2020 рр.  
Примітка: складено за даними [2;3;4].

Магічний чотирикутник є важливою моделлю для економістів, які досліджують макроекономіку, тобто економіку на рівні країни або регіону. Вона допомагає розуміти, як взаємодіють різні фактори економіки і які зміни можуть мати негативний чи позитивний вплив на інші аспекти економіки.

Магічний чотирикутник унаочнює проблему співіснування завдань макроекономічної політики, дає змогу оцінити її результативність, здійснювати порівняння. Завдяки специфічному поданню шкали значень показників краща економічна політика уособлюється більшою за площею фігурою неправильного чотирикутника, сторони якого з'єднують значення досягнутих показників на осях координатної площини. Необхідність вибору з числа завдань макроекономічної політики пріоритетних завдань впливає із суперечності її завдань, потреби в пошуку компромісів та поступок у процесі реалізації завдань макроекономічної політики. Найменш складною є ситуація, коли загострюється проблема одного із чотирьох показників. Ще гірше, коли відбувається одночасне накладання кількох проблем, що дуже болісно позначається на соціально-економічній ситуації в країні.

### Література:

1. Навчальна інформація для українських студентів. Так званий «магічний чотирикутник» (восьмикутник) економічної політики держави. URL : [http://ni.biz.ua/4/4\\_7/4\\_78135\\_vopros--tak-nazivaemiy-magicheskiy-chetirehugolnik-vosmiugolnik-ekonomicheskoy-politiki-gosudarstva.html](http://ni.biz.ua/4/4_7/4_78135_vopros--tak-nazivaemiy-magicheskiy-chetirehugolnik-vosmiugolnik-ekonomicheskoy-politiki-gosudarstva.html)
2. Державна служба статистики України. Основні показники соціально-економічного розвитку України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України. Індекси споживчих цін на товари та послуги. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Державна служба статистики України. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Цілі та інструменти макроекономічної політики. URL : [https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty\\_of\\_Economics\\_and\\_Administration/kmdu%20fetau/2014/12-4545.pdf](https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/kmdu%20fetau/2014/12-4545.pdf)



**Михайловський Олександр Миколайович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН СВІТУ

У сучасному світі інфляція є одним з найважливіших макроекономічних показників, який безпосередньо впливає на життя людей та стабільність економіки країни в цілому, тому питання причин та наслідків інфляції є досить важливим. На сьогодні інфляція в багатьох країнах стала серйозною проблемою. Наприклад, в Україні у 2022 році інфляція досягла позначки в 22,2%, що є найвищим показником за останні декілька років. У таких країнах, як: Аргентина, Венесуела та Іран, – інфляція є ще більш серйозною проблемою, оскільки вона суттєво впливає на життя населення та стабільність економіки.

Інфляція – це зростання рівня цін на товари та послуги в економіці, що може мати серйозні наслідки для життя людей та економічного розвитку країни. Вона може виникати з різних причин, включаючи збільшення грошової маси в економіці, зростання попиту на товари та послуги за обмеженого або скороченого виробництва, збільшення витрат на виробництво, зниження вартості валюти тощо.

Інфляцію слід розглядати як наслідок внутрішніх і зовнішніх причин. До причин інфляції в економіці можна віднести зростання цін на світових ринках, скорочення надходжень від зовнішньої торгівлі, від'ємне значення зовнішньоторговельного балансу, посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків між державами, що супроводжується загостренням конкуренції на світових ринках капіталів, монопольне становище великих виробників та їх диктат цін на ринках, непомірно високі податки або процентні ставки за кредит, порушення пропорцій відтворення між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією [1].



Висока інфляція може мати негативний вплив на економіку, зокрема призводити до зниження інвестицій та економічного зростання, збільшення безробіття та зниження рівня життя населення [2].

Інфляція є одним з ключових факторів, що впливає на економічний розвиток країн та на добробут їхніх громадян.

По-перше, інфляція може викликати зниження споживчої купівельної здатності, що може призвести до зниження виробництва та збільшення безробіття. Якщо люди витрачають більше грошей на купівлю товарів, це може призвести до підвищення цін на товари та послуги, що, у свою чергу, може знизити загальний рівень життя населення.

По-друге, інфляція може впливати на зовнішню торгівлю країни, що може мати великий ефект на економічний добробут. Якщо вартість валюти країни знижується через інфляцію, то товари та послуги, які країна експортує, стають дешевшими, що може призвести до збільшення експорту та покращення торговельного балансу. Однак водночас це може зробити імпорт дорожчим, що може призвести до збільшення цін на імпортні товари, що може погіршити умови життя населення.

По-третє, інфляція може впливати на рівень процентних ставок та інвестиційні можливості. Якщо інфляція зростає, то центральні банки можуть підвищувати відсоткові ставки, щоб зменшити споживчу витрати та зменшити тиск на інфляцію. Однак це може зробити інвестиції менш привабливими та знизити економічний розвиток.

Інфляційними лідерами є країни, які пережили громадянську війну чи бездарне економічне управління: Ліван (211%; останній місячний показник р/р), Зімбабве (192%), Судан (192%), Венесуела (167%), Сирія (139%), Туреччина (78,62%), Аргентина (60,7%), Суринам (59,8%), Шрі-Ланка (54,6%), Іран (52,5%).

На протилежному кінці цієї шкали не тільки Південний Судан із дефляцією у 4,29%, а й країни з низькою – до 2,5% – інфляцією, зокрема Саудівська Аравія (2,2%), ОАЕ, Китай та Японія (усі по 2,5%).

Решта країн світу знаходиться між ними, зокрема інфляція в Австралії досягла 5,1%, Індії – 7,04%, Канаді – 7,7% (39-річний рекорд), США – 8,6% (41-річний рекорд), ЄС – 8,8% (в єврозоні – 8,6%, що є абсолютним рекордом за історію існування євро), Бразилії – 11,73%, в Україні – 21,5%.

Таблиця 1

## Рівень інфляції в країнах світу, %

Місце	Країна	Рівень інфляції
Топ-5 країн із найвищим рівнем інфляції		
1	Ліван	211,0
2	Зімбабве	192,0
3	Судан	191,5
4	Венесуела	167,1
5	Сирія	139,2
Окремі 5 країн із середнім рівнем інфляції		
1	Туреччина	19,3
2	Єгипет	14,2
3	Пакистан	11,1
4	Нікарагуа	11,0
5	Колумбія	6,9
Топ-5 країн із найнижчим рівнем інфляції		
1	Руанда	-2,0
2	Мальдіви	0,2
3	Чад	0,5
4	Габон	0,6
5	Японія	0,6

Примітка: сформовано автором на основі даних [3; 4].

У таблиці 1 представлено країни світу з різним рівнем інфляції. Так, безпосередніми лідерами із найвищим рівнем інфляції є такі країни, як: Венесуела, Судан, Ліван, Сирія, Суринам, Зімбабве, Аргентина, Туреччина, Іран, Ефіопія [3]. Країн із середнім рівнем інфляції у світі існує дуже багато, деякі із них наведено в таблиці 1, зокрема: Туреччина, Єгипет, Пакистан, Нікарагуа, Колумбія, Філіппіни, Перу, Індія, Мексика, Індонезія. Щодо країн із найменшим рівнем інфляції, то можна відзначити такі країни, як: Чад, Руанда, Мальдіви, Габон, Японія, Бахрейн, Фіджі, Вануату, Болівія, Саудівська Аравія.

Який є оптимальний рівень інфляції, якщо і занадто висока, і занадто низька інфляція можуть мати негативний вплив? Оптимальний рівень інфляції буде різним для кожної окремої країни і залежатиме від її унікальних завдань, що базуються на специфічних економічних умовах. Однак Федеральна резервна система США встановила, що ідеальний рівень інфляції складає два відсотки на рік, який вважається найбільш показовим для досягнення основних завдань політики підтримки стабільності споживчих цін та максимального збільшення зайнятості [5].

Наслідки інфляції можуть бути дуже негативними для економіки. Підвищення цін на товари та послуги призведе до затримки економічного зростання і підвищення цін на товари та послуги. Інфляція також може призвести до посилення корупції, зменшення заощаджень та зниження інвестицій.

До соціально-економічних наслідків інфляції можна віднести такі: знижуються реальні доходи населення; знецінюються фінансові активи із сталим доходом, порушується нормальний розподіл доходів між дебіторами та кредиторами, знижується мотивація до інвестування довгострокових програм, прискорюється матеріалізація грошей (тобто домогосподарства і підприємства намагаються позбутися грошей, вкладаючи їх у запаси товарно-матеріальних цінностей та в нерухомість), інфляція як фактор зайнятості та безробіття, знижується мотивація до праці, інфляція підриває управлінський механізм економі [6].

Отже, можна стверджувати, що інфляція є серйозною економічною проблемою, яка впливає на всіх громадян, незалежно від їхнього статусу та соціального стану. Причинами інфляції можуть бути підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат на виробництво, зниження обсягу продукції, а також дефіцит державного бюджету. Наслідками інфляції можуть бути зростання цін на товари та послуги, зменшення купівельної спроможності населення, збільшення боргового навантаження, падіння курсу валют та загальне зниження економічної стабільності.

### Література:

1. Макроекономіка. Н. Грегорі Манків. Підручник для України. Наукова редакція перекладу Степана Панчишина. 2000. 578с.
2. Круш П., Клименко О. Інфляція: суть, форми та її оцінка: навчальний посібник. 2010. 288с.
3. Інфляція стала головною економічною проблемою світу. Інфографіка. Садовничий В'ячеслав. 2022. URL : <https://finclub.net/ua/infographica/infliatsiia-stala-holovnoiu-ekonomichnoiu-problemoiu-svitu.html>
4. Trading Economics, Inflation Rate. 2022 p. URL : <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate?continent=world>
5. Звіт про монетарну політику подано до Конгресу відповідно до розділу 2В Закону про Федеральну резервну систему. 2021. URL : <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/2021-02-mpr-summary.htm>
6. Поняття інфляції. Інфляція і процентні ставки. Ефект Фішера. Соціально-економічні наслідки інфляції. URL : [https://osvita.ua/vnz/reports/econom\\_theory/22285/](https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22285/)



**Огородня Вікторія Сергіївна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ВПЛИВ ВІЙНИ НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Під час війни в Україні все більшої актуальності набувають проблеми зайнятості населення. Військові дії призводять до фізичного руйнування цивільної та економічної інфраструктури, втрати контролю або обмеження виробництва суб'єктів господарювання на тимчасово окупованих територіях або на територіях, де ведуться активні бойові дії, порушення логістичних та виробничих комунікацій.

Дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці набув значних розмірів. Попит на робочу силу значно впав через неможливість працювати в зонах бойових дій, зниження попиту на товари та послуги, логістичні проблеми та невпевненість у завтрашньому дні. Війна призвела до падіння заробітної плати. Оскільки кількість безробітних значно зросла, то безробітних стало більше, ніж робочих місць. Масштабна втрата робочих місць і масова внутрішня та зовнішня еміграція людей працездатного віку під час війни погіршили ситуацію на ринку праці.

За даними Державного центру зайнятості, на початок жовтня кількість офіційно зареєстрованих безробітних становила 260 000 осіб. Згідно з опитуванням групи «Рейтинг», лише 36% тих, хто працював до війни, працюють у звичному режимі, 19% – працюють віддалено або частково, 6% – знайшли нову роботу, а 37% – втратили роботу і наразі є безробітними [4].

Не всі безробітні офіційно зареєстровані в службі зайнятості. За оцінками уряду, офіційний ринок праці охоплює лише третину ринку праці країни, і тому не відображає тенденцій у різних секторах.

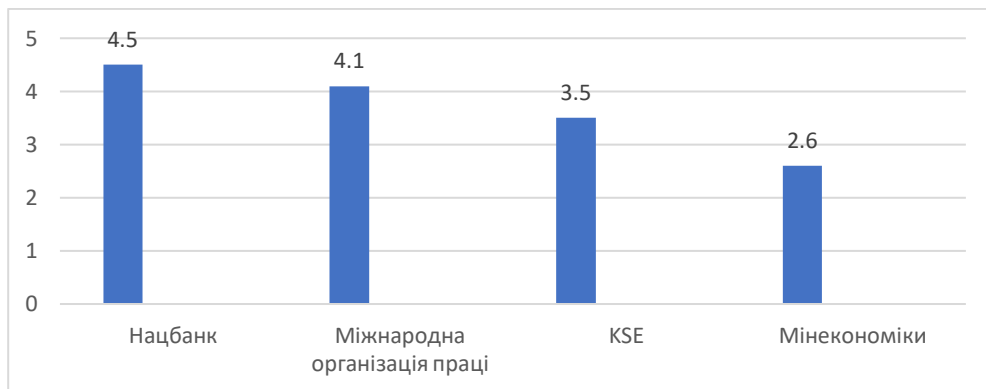


Рис.1. Кількість безробітних станом на 2022 за різними оцінками (млн осіб)

*Примітка. Складено автором.*

Внутрішні мігранти створюють додатковий тиск на ринок праці, оскільки структура зайнятості у східних регіонах значною мірою орієнтована на промисловість, порівняно із західними та центральними регіонами, куди переміщуються мігранти. Це поглиблює наявну структурну та кваліфікаційну невідповідність між попитом та пропозицією робочої сили.

Зростання безробіття певною мірою стримується такими обмежувальними факторами, як неспроможність ВПО шукати роботу, мобілізація та слабкий запас економічної міцності, що змушує членів домогосподарств активно шукати роботу, навіть на низькокваліфікованих і більш високооплачуваних робочих місцях. Зовнішня міграція також є важливим фактором. За даними мобільних операторів, близько 3,2 мільйона людей щодня виїжджали за межі України в період з квітня по вересень 2022 року. Водночас 23% тих, хто втік від війни, змогли зберегти свої робочі місця в Україні та працювати віддалено.

Війна призвела до втрати великої кількості кваліфікованої робочої сили не лише через міграцію в сусідні країни, а й через загибель людей (ІТ-спеціалістів, журналістів лікарів, юристів, вчителів, інженерів тощо).

Таблиця 1

Компанії, що мають співробітників, які фізично постраждали внаслідок війни	
17%	Компаній вказали, що мають співробітників, які загинули внаслідок повномасштабної війни на території України
11%	Компаній вказали, що мають співробітників, які зникли безвісти під час повномасштабної війни на території України
17%	Компаній вказали, що мають співробітників, які фізично постраждали під час проведення бойових дій на території України з 24 лютого 2022р.

*Примітка. Складено автором на основі джерела [3]*

Про виснаження фінансового потенціалу повідомляє звіт НБУ, показує, що малі підприємства менш спроможні фінансово підтримувати своїх працівників. У звіті НБУ про макроекономічну та монетарну політику за липень засвідчує, що малий та середній бізнес України налічували 1,07 мільйона звільнених працівників. На ринку праці відбулися такі скорочення/зміни:

1. У умовах скороченої зарплати працює – 27% персоналу;
2. Відправлені у вимушену відпустку – 20% персоналу;
3. Скорочено на даний момент – 20% персоналу [3].

Отже, в результаті проведеного дослідження можна сказати, що ринок праці зазнав значних негативних впливів. Ці впливи привели до міграції, безробіття, зменшення зарплат.

#### Література:

1. Мільйони українців втратили роботу через війну. Звідки вони беруть гроші на життя? *Економічна правда*. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>.
2. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#3>.
3. Пишуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрямки стабілізації. *Аналітична записка*. Київ, 2022. 21 с.
4. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy>.



**Семенюк Руслана Миколаївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ

Інвестиційний портфель – це збалансована комбінація інвестиційних активів з різним рівнем ризику та доходності з метою максимізації прибутку та мінімізації ризиків. Формування інвестиційного портфеля можна розглядати як процес вибору та розподілу інвестицій між різними видами активів.

Формування інвестиційного портфеля допомагає розподілити ризики між різними видами активів та забезпечити можливість отримання прибутку в умовах змін на фінансовому ринку.

Інвестори формують свій інвестиційний портфель залежно від своїх фінансових цілей, ризиків, термінів інвестування та інших особистих факторів. Для успішного формування

інвестиційного портфеля важливо мати розуміння різних видів активів, їхніх характеристик та ризиків, які пов'язані з їхнім інвестуванням.

Моніторинг та коригування інвестиційного портфеля допомагають забезпечити його ефективність та адаптацію до змін на ринку. Інвестори можуть здійснювати коригування свого портфеля шляхом додавання нових активів, продажу частини портфеля та перерозподілу активів залежно від змін на ринку та їхньої фінансової ситуації [3, с. 309].

Основні принципи формування інвестиційного портфеля включають:

1. Диверсифікацію. Для мінімізації ризиків інвестор повинен розподілити свої інвестиції між різними видами активів, такими як: акції, облігації, нерухомість, фондовий ринок тощо. Це дозволяє зменшити вплив можливих змін на ринку на весь портфель.

2. Рівновагу ризику та доходності. Інвестор повинен збалансувати свої інвестиції з урахуванням рівня ризику та доходності. Як правило, вищий рівень ризику повинен супроводжуватися вищою доходністю, але інвестор повинен вибирати такий рівень ризику, який відповідає його фінансовій міцності та меті.

3. Систематичний підхід. Формування інвестиційного портфеля повинно бути систематичним та базуватися на об'єктивних факторах, таких як: фінансові завдання, терміни інвестування та рівень ризику.

Інвестиційний портфель може містити різні види активів, такі як: акції, облігації, фонди, нерухомість та інші. Кожен тип активу має свої характеристики та ризики, що пов'язані з інвестуванням в нього. Тому перед формуванням інвестиційного портфеля важливо ознайомитись з різними видами активів та їхніми характеристиками [1, с. 273].

Етапи формування інвестиційного портфеля:

1. Визначення фінансових цілей. Інвестор повинен визначити свої фінансові цілі, такі як відкладення пенсії, покупка нерухомості, навчання дітей тощо;

2. Аналіз та оцінка ризиків. Інвестор повинен проаналізувати різні види активів та оцінити їхні ризики, які пов'язані з потенційними збитками та можливостями отримання прибутку.

3. Вибір активів. Інвестор повинен вибрати ті активи, які відповідають його фінансовим завданням та рівню ризику. Також важливо забезпечити диверсифікацію портфеля.

4. Розподіл активів. Інвестор повинен вирішити, яку частку своїх інвестицій він буде розмішувати в різних видів активів. Розподіл має бути збалансованим та враховувати рівень ризику та доходності.

5. Моніторинг та коригування. Інвестор повинен регулярно відстежувати розвиток ринку та здійснювати коригування свого портфеля залежно від змін на ринку, а також змін у його фінансових завдань та ризиках.

Ці етапи є важливими для формування успішного інвестиційного портфеля, який відповідає фінансовим цілям та ризикам інвестора [2, с. 61].

Загалом, формування та моніторинг інвестиційного портфеля вимагає від інвесторів ретельного аналізу ринку та активів, що входять до портфеля, та планування дій залежно від ситуації на ринку та особистих фінансових завдань.

### Література:

1. Гудзь О.Є. Гармонізація механізму стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. Вип. 3. С. 272–277.

2. Лупак Р. Л. Концептуальні підходи до портфельного інвестування підприємствами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 15. Ч. 2. С. 60–62.

3. Мироненко М. Ю. Проблеми формування інвестиційного портфеля. *Сталий розвиток економіки*. 2019. №4. С. 308–311.



**Стрихарчук Ростислав Модестович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

У сучасному світі перед людством виникають безпрецедентні проблеми екологічного виживання. У світі немає жодної країни, яку б не спіткали тенденції від екологічної кризи, що безпосередньо пов'язана зі станом обмежених природних ресурсів планети, населенням, соціально-економічними процесами.

Сьогодні охорона навколишнього середовища та якісне використання природних ресурсів стали однією з найважливіших глобальних проблем сучасності, основа людського суспільства. Зрозуміло, що захист навколишнього середовища може стати однією з найважливіших функцій усіх без винятку країн лише за умови спільної роботи міжнародної спільноти.

Саме тому Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку найвищого рівня, що відбулася в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) у червні 1992 року, довела, що стан навколишнього природного середовища є одним із найважливіших факторів у всьому світі в сферах регіональної та національної безпеки [3].

В Україні у наявній системі екологічного регулювання економічного механізму механізм кредитування природоохоронних заходів, податкові пільги та механізми цінового стимулювання екологічної будівельної діяльності фактично не відіграють ролі. Механізм впливу субсидій на екологічну інфраструктуру, «зелені» галузі та національний ринок екологічних послуг, зокрема екологічний аудит та екологічне страхування, не розроблений належним чином.

Для підтримки сталого розвитку український уряд має сприяти раціональному використанню природних ресурсів та охороні навколишнього середовища шляхом:

- запобігання небажаним змінам природних рослинних угруповань та негативному впливу на них господарської діяльності;
- звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;
- зупиненням (тимчасовим) господарської діяльності з метою створення умов для відновлення деградованих земель;
- надання можливості отримання природних ресурсів під заставу;
- надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових кредитів для забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
- надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідходні і ресурсоенергозберігаючі технології, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;
- передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам і громадянам;
- сприяння природному відновленню рослинного покриву [2].

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Щороку з ґрунту вноситься 11 млн т гумусу, 500 тис. т азоту, 400 тис. т фосфору і 700 тис. т калію. Еколого-економічні збитки від ерозії ґрунтів становлять еквівалент 9,1 мільярда гривень на рік [7].

Земельні ресурси зазнали серйозної екологічної шкоди через забруднення ґрунту промисловими викидами (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання хімікатів у сільськогосподарському секторі. Понад 40% органічної речовини, що виробляється великомасштабним тваринництвом і птахівництвом, перетворюється з потенційних органічних добрив на джерела забруднення навколишнього середовища [8]. Після аварії на Чорнобильській АЕС ситуація із зараженням території ускладнилася.

Для промислової розробки використовується від 40 до 75 % розвіданих запасів основних корисних копалин [6]. Подальший розвиток гірничо-сировинного комплексу України вимагає негайного вирішення на національному рівні проблем, які серйозно перешкоджають нарощуванню мінерально-сировинної бази, екологічному відновленню та раціональному використанню. Наразі бракує чіткого механізму управління та державного нагляду за використанням та охороною надр, що призвело до неналежного управління мінеральною сировиною гірничодобувними компаніями та збільшення неправомірних втрат.

Зберігаються незадовільні рішення комплексних проблем розробки підземних родовищ і втрачаються через недосконалий видобуток і переробку мінеральної сировини:

- до 25% метал;
- до 28% вугілля;
- до 50% солі;
- до 70% розвіданих запасів нафти [6].

Таким чином, невіршеними залишаються якість використання природних ресурсів та геологічні дослідження гірничих родовищ, крім того, корисні відходи та їх переробка, що ціняться в промисловості, є досі не дослідженою сферою в управлінні якістю. Загалом, в Україні їх кількість перевищує 25 мільярдів тон і займає площу більше 150 тисяч гектарів, причому спостерігається тенденція до збільшення цих показників. Варто відзначити, що в Україні утворилися сотні дрібних, середніх та великих штучних родовищ різноманітних природних ресурсів, що придатні для промислової розробки. За загальними підрахунками, оціночна вартість родовищ штучного походження оцінюється в сотні мільярдів доларів, а в розрахунку на квадратний кілометр це є величезна кількість вторинної продукції. Загальна площа вторинних ресурсів у розрахунку на квадратний кілометр України в 6 разів перевищує територію, до прикладу, США і в 3 рази країни ЄС, тому необхідним є залучення європейського досвіду та якісного управління якости використання природних ресурсів в Україні щодо управління якістю природними ресурсами та їхньою розвідкою.

#### Література:

1. László K. Learning-Centered Quality Assessment (Textbook). *Academia.edu - Share research*. URL : [https://www.academia.edu/5772863/Learning\\_Centered\\_Quality\\_Assessment\\_Textbook\\_](https://www.academia.edu/5772863/Learning_Centered_Quality_Assessment_Textbook_) (date of access: 10.03.2023).
2. Білявський Г.О., Бугченко Л.І. Основи екології: теорія та практикум : навч. посіб. К. : Лібра, 2004. 368 с.
3. В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд. Стратегія сталого розвитку: Підруч. за ред. проф. В.М.Боголюбова. К. : ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.
4. Воронов А.К. Навколишнє середовище та розвиток. Львів : Штабор, 2001. 214с.
5. Ефективність використання ресурсів. *Wikimedia*. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Ефективність\\_використання\\_ресурсів](https://uk.wikipedia.org/wiki/Ефективність_використання_ресурсів) (дата звернення: 10.03.2023).
6. Пашков А.П. Ресурсозберігаючі технології в гірництві: Підручник з курсу лекцій. К. : НТУУ «КПІ», 2008. 102 с.
7. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова ВРУ від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр#Text> (дата звернення: 10.03.2023).
8. Я.І.Мовчан, Ю.Р.Шеляг-Сосонко. Збереження біорізноманіття України. Друга національна доповідь. К. : Хімджест, 2003. 110 с.



*Хайдарі Анастасія Рахманулівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах дедалі більшої актуальності набуває потреба пошуку додаткових фінансових ресурсів домогосподарствами у зв'язку з нестабільністю власних джерел їх формування. В умовах воєнного стану в домогосподарств виникає багато проблем, які без залучення коштів вирішити неможливо. Одним із шляхів подолання недостатності фінансових ресурсів є споживче кредитування, що дозволяє задовольнити власні потреби, активізує процес реалізації і збуту товарів та послуг й загалом сприяє розвитку економічної сфери держави.

Питання споживчого кредитування домогосподарств, надання їм кредитів під час воєнного стану виклали та систематизувати такі науковці, як: Славкова А.А. [3], Кізима Т.О. [1] та інші дослідники. Незважаючи на те, що вже був зроблений вагомий внесок у вивчення цієї теми, питання споживчого кредитування домогосподарств в умовах війни є ще не достатньо вивчене та потребує дослідження.

Домогосподарства, перш за все, є важливою одиницею економічного сектору країни. З одного боку, вони є постачальниками фінансових ресурсів на фінансовий ринок, а з іншого – є основним споживачем тих фінансових ресурсів. Тому, якщо у господарства виникає брак власних коштів, вони можуть вступати у кредитні відносини з різними фінансовими установами [3]. Опираючись на дані Національного банку України, можемо виокремити три групи кредитів для домашніх господарств: 1) споживчі кредити; 2) на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості; 3) інші кредити. І серед них найбільшу частку займають саме споживчі кредити [2], що підтверджує проведений аналіз (табл. 1).

Таблиця 1

Структура споживчого кредитування домогосподарств у розрізі валют за січень-листопад  
2022 р. (млн грн)

Період	Усього	Споживчі кредити								
		Усього	Гривня		Долар		євро		Інші валюти	
			сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Січень	262 515	221 110	212 305	96,02	8 254	3,73	289	0,13	261	0,12
Лютий	268 008	226 449	218 714	96,58	7 172	3,17	300	0,13	263	0,12
Березень	262 704	221 411	213 662	96,50	7 191	3,25	295	0,13	262	0,12
Квітень	259 174	218 166	210 468	96,47	7 169	3,29	278	0,13	251	0,12
Травень	256 372	215 498	207 771	96,41	7 188	3,34	286	0,13	252	0,12
Червень	248 931	212 026	204 559	96,48	6 873	3,24	353	0,17	240	0,11
Липень	249 352	207 478	198 598	95,72	8 265	3,98	311	0,15	240	0,12
Серпень	246 156	204 890	196 062	95,69	8 237	4,02	302	0,15	241	0,12
Вересень	242 603	201 991	193 179	95,64	8 218	4,07	305	0,15	241	0,12
Жовтень	238 427	198 309	189 587	95,60	8 129	4,10	307	0,15	241	0,12
Листопад	237 057	197 034	188 446	95,64	7 973	4,05	316	0,16	241	0,12

*Примітка : розраховано за даними [2].*

Станом на листопад 2022 року залишок коштів на кінець періоду становив 237 057 млн грн, з них –197 034 млн грн (або ж 83,12%) становили саме споживчі кредити, що безпосередньо вказує на їх переважання. Починаючи з лютого місяця, спостерігається поступове зменшення надання споживчих кредитів домашнім господарствам. Порівняно з січнем, у листопаді сума споживчих кредитів зменшилася на 25 458 млн (або ж на 0,89%).



Зазначена негативна тенденція, в першу чергу, пов'язана з повномасштабним вторгненням. Багато домогосподарств, особливо на сході України, де ведуться активні бойові дії, було знищено, власники стали неплатоспроможними, оскільки втратили єдине джерело доходів.

Також спостерігається незначне зменшення частки споживчих кредитів у національній валюті (гривні). Так, якщо в січні 2022 року вона становила 96,02%, то у листопаді вже 95,64%. Однак, незважаючи на це, споживчі кредити в гривнях є домінуючими серед інших.

З початком воєнних дій активізується взяття кредитів у доларах США та євро. Відхилення в листопаді, порівняно з лютим, становить 0,88 та 0,03 відсоткових пунктів для долара та євро відповідно. Тенденція щодо взяття кредитів в інших валютах залишається майже незмінною.

Слід зауважити, що в умовах війни домогосподарства, як ніколи, потребують пом'якшувальних заходів з боку держави стосовно споживчого кредитування. Саме тому Національний банк України виокремив низку правил, яких мають дотримуватися фінансові установи щодо обслуговування споживчих кредитів під час дії воєнного стану [4]:

- під час воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення споживач не буде нести відповідальність за протерміновані платежі;
- у разі протермінування платежу особа звільняється від нарахування штрафів, сплата яких передбачена договором;
- штрафи та інші платежі, нараховані з 24 лютого 2022 р. (включно) за протермінований платіж, підлягають списанню;
- у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит, забороняється підвищення відсоткової ставки, крім випадків, якщо це передбачено договором;
- під час дії кредитних канікул не передбачене скасування відсотків за користування кредитними коштами;
- необхідно дотримуватися законодавчо встановлених вимог щодо взаємодії зі споживачами та іншими особами під час врегулювання простроченої заборгованості.

На нашу думку, такі дії з боку держави є раціональними. Здійснення господарської діяльності під час війни несе багато ризиків. Майже щодня ворог обстрілює міста України та намагається зруйнувати інфраструктуру. Такі обмеження, як: списання штрафів за протерміновані платежі, заборона підвищувати відсоткову ставку, – якщо це не передбачено договором, зменшують кредитний тиск на позичальника у такий стресовий момент.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що, незважаючи на складну політико-економічну ситуацію, домогосподарства продовжують функціонувати та брати споживчі кредити і тим самим підтримують економіку країни. З боку держави спостерігаються заходи, які полегшують обслуговування споживчого кредиту, що на сьогодні є дуже важливо.

### Література:

1. Кізіма Т.О. Кредитна поведінка домогосподарств: структурно-аналітичний аспект. *Світ фінансів*. 2017. №4. С. 77-88.
2. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим призначенням у розрізі валют. *Національний Банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx>.
3. Славкова А.А., Гордейчук Т.О. Вплив споживчого кредиту на фінансові ресурси домогосподарств. *Економіка: теорія та практика*. 2017. №1. С. 67-73.
4. Фінансовим установам рекомендовано пропонувати клієнтам-споживачам реструктуризацію заборгованості за споживчим кредитом або кредитні канікули. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansovim-ustanovam-rekomendovano-proponuvati-klijentam-spojivcham-restrukturizatsiyu-zaborgovanosti-za-spojivchim-kreditom-abo-kreditni-kanikuli>.



**Шапінко Віктор Олександрович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,  
**Помозова Оксана Вікторівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ПЕРЕБУДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протидія російській агресії та забезпечення обороноздатності України залежить від здатності держави забезпечити безпеку свого населення та територіальну цілісність, у чому важливу роль відіграє потужний промисловий комплекс. Сьогоднішня війна – це не випадкове явище, а багаторічна гібридна війна, спричинена історичними подіями та тривалою боротьбою нашої країни за право на суверенність та незалежний розвиток. Ми знову переживаємо історичне випробування жорстокими нападами, які призвели до величезних втрат – людських жертв і нищівної соціально-економічної руйнації. Війна – це випробування для націй, і в процесі його подолання реалізуються найсміливіші інноваційні проєкти у відповідь на проблеми, які викликані руйнуванням. Це також може підтверджувати досвід розвинутих країн, які подолали різноманітні історичні випробування війни та досягли високого рівня соціально-економічного розвитку завдяки ефективним інноваціям.

Сьогодні боротьба за глобальне технологічне лідерство загострюється. Лише на 10 країн припадає 90% світових патентів і близько 70% експорту сучасних цифрових технологій виробництва. Країни на периферії технологій не можуть брати участь в інноваційній роботі технологічних лідерів. На ринку високих технологій домінують розвинені країни, які обмінюються між собою новітніми технологіями. Приблизно 90% цих технологій спрямовуються у внутрішнє середовище, що дозволяє ТНК максимізувати прибуток і підтримувати технологічне лідерство [1].

Термін «екосистема» описує практичний зміст управління інноваціями як сукупність взаємопов'язаних джерел цінності, які створюють нові інноваційні пропозиції для сучасного суспільства і, у свою чергу, становлять важливе джерело конкурентних переваг для промислових компаній [2].



Рис. 1. Елементи інноваційної екосистеми

Примітка: складено авторами на основі джерела [2].

За останні п'ять років, коли концепція екосистем набула ширшого тлумачення, дослідники інноваційного розвитку прийшли до визнання спільної риси: унікальності екосистем як іншого типу багатовимірною явища. Інноваційна екосистема складається з таких елементів (рис. 1):

- учасники, що створюють попит на інновації, як правило, внутрішні та міжнародні споживачі, уряди та підприємства;
- компанії, підприємці, стартапи, державні установи та громадські організації, які є постачальниками інновацій;
- сприятливе бізнес-середовище та державна політика, включаючи наукові та освітні системи, що займаються теоретичними та прикладними дослідженнями та розробками (НДДКР). Цей елемент також включає посередників, які допомагають у комерціалізації результатів досліджень і розробок, так званих брокерів технологій та інновацій.

Війна деградувала українську інноваційну систему, цілі регіони (інноваційні центри, університети, розробники), розміщені в Харкові, Запоріжжі та інших понівечених містах, які розробляють і виробляють військову техніку, військові навчальні платформи і мають значні результати в соціально-економічному розвитку країни.

Важливо відзначити діяльність американських організацій, які підтримують Україну. Зокрема, програма USAID (Агентство США з міжнародного розвитку) виділила на проекти технічної допомоги понад \$1 млрд. Це включає низку грантових програм, які дозволять українським інноваторам вийти на міжнародний ринок [3]. Таких програм багато, а участь у програмах міжнародної допомоги дає можливість отримати досвід, знання та фінансування для успішного впровадження інноваційних бізнес-моделей, які є ключовими для відродження українського бізнесу.

Отже, агресія РФ проти України похитнула світову архітектуру оборони та безпеки та підсилила глобальне значення технологічного лідерства у визначенні геополітичної конкуренції. Зі стратегічного погляду, війна прискорює трансформацію, а технологічна взаємозалежність змінюється, оскільки країни прагнуть підвищити конкурентоспроможність і прискорити інновації за допомогою промислової політики. Зараз інновації стали важливим фактором розвитку України. Безпосереднім завданням держави є забезпечення та впровадження механізмів, які стимулюють інновації.

#### Література:

1. Кастнер А. 7 поглядів на те, як технології формуватимуть геополітику. 07.04.2021. Всесвітній економічний форум. URL : [https:// www.weforum.org/agenda/2021/04/seven-business-leaders-on-how-technology-will-shape-geopolitics/](https://www.weforum.org/agenda/2021/04/seven-business-leaders-on-how-technology-will-shape-geopolitics/)
2. Gu Yanzhang, Hu Longying, Zhang, Hongjin, Hou Chenxuan. Innovation Ecosystem Research: Emerging Trends and Future Research. Sustainability. URL : 13. 2021. 11458. 10.3390/su132011458.
3. Проект агентства США USAID з підтримки реформ в Україні [https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2022-0916\\_USG\\_Ukraine\\_Complex\\_Emergency\\_Fact\\_Sheet\\_28.pdf](https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2022-0916_USG_Ukraine_Complex_Emergency_Fact_Sheet_28.pdf).



**Якубовський Роман Романович,**  
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні економічного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У сучасних умовах особливого значення набуває формування та ефективне використання трудового потенціалу, який відіграє вирішальну роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва, а також у відтворенні трудових ресурсів.

Трудовий потенціал – це складна система, ефективність формування та використання якої має визначальний вплив на досягнення очікуваних результатів розвитку суб'єктів економічних відносин. У процесі виробничо-експлуатаційної діяльності підприємства працівники, залучені до виконання різноманітних функцій, реалізують власні здібності, уміння, знання, навички та досвід, залучаючи свій психофізіологічний, соціальний взаємодіючий та поведінковий потенціал, створюючи тим самим додану вартість та забезпечуючи реалізацію планів і цілей підприємства.

Ефективність використання трудового потенціалу – це узагальнююче поняття оцінки системи державного менеджменту в плані забезпечення повної реалізації соціально-трудова стосунків на макрорівні. На величину ефективності використання трудового потенціалу як відносну величину ступеня продуктивності активної складової виробництва матеріальних і духовних благ впливають умови і чинники.

Трудовий потенціал – це кількість та якість наявних людських ресурсів з урахуванням можливості їх збільшення при поточному рівні розвитку науки і техніки [1].

В.П. Антонюк вважає, що трудовий потенціал суспільства – це інтегральна сукупність кількісних та якісних характеристик, які формують здібності й можливості економічно активного населення до ефективної трудової діяльності в певних сферах суспільного виробництва [2].

Під трудовим потенціалом підприємства розуміють сукупну трудову дієздатність його колективу, ресурсні можливості у сфері праці облікового складу підприємства, виходячи з їхнього віку, фізичних можливостей, наявних знань і професійно-кваліфікаційних навиків [3]. Основним показником, що характеризує виробничу потужність підприємства, є духовно-моральний стан і чисельність складу трудового колективу: що цей показник більший, то більша кількість якісної продукції виробляється і стійкіший розвиток підприємства.

Трудовий потенціал регулюється на трьох рівнях – державному, регіональному та на рівні підприємства. Для збільшення ефективності цього процесу має бути максимальна злагодженість і взаємодія дій на всіх кожного рівня. На останньому рівні безпосередньо задіяний потенціал кожного працівника. Тому основою трудового потенціалу є саме трудовий потенціал організацій і підприємств.

Управління трудовим потенціалом є перетином різних суспільних інтересів, починаючи з вимог профспілок і закінчуючи рішеннями на національному рівні, а також індивідуальних побажань та інших організаційних вимог. Управління ж краще розглядати через соціально-економічні аспекти, іншими словами, як систему організаційних відносин, економічних та соціальних заходів щодо реалізації прав людини.

Ефективність використання трудового потенціалу залежить від різноманітних заходів, які вживаються для підвищення ефективності використання трудового потенціалу як на державному рівні, так і на рівні окремих підприємств:

- організаційні фактори повинні відігравати значну роль у підвищенні ефективності праці на основі розробки нормативних актів, матеріалів і рекомендацій для комплексного вирішення організаційно-технічних питань трудової діяльності у сферах науково-дослідної, виробничої та управлінської діяльності;

- методи, які спрямовані на підвищення ефективності кадрової роботи: формування системного підходу та загальної стратегії розвитку потенціалу трудового колективу, покращення кадрового забезпечення та його відповідності вимогам, раціональна мобілізація персоналу, формування ефективної системи ротації персоналу, також слід використовувати систему стандартизації та нормування зайнятості;

- визначення соціально-економічних пріоритетів структурної політики та розподілу продуктивності в частині політики зайнятості, з метою підвищення ефективності праці та ефективності господарської діяльності підприємства з урахуванням наявних трудових ресурсів, зміни їх спеціалізації, розвитку зв'язків, між галузями та регіонами, а також розвиток зовнішньоекономічних зв'язків;

- створення сприятливих економічних і соціальних умов для забезпечення ефективності системи підвищення кваліфікації всіх категорій працівників, підвищення мотивації та стимулювання до високопродуктивної праці; поліпшення соціальних умов праці і на цій основі

підвищення ефективності праці;

– підходи, спрямовані на підвищення показників продуктивності та ефективності праці, встановлення зв'язку між окремими працівниками та показниками ефективності праці підприємства в цілому, ув'язка їх із матеріальним і соціальним стимулюванням праці;

– соціальний розвиток трудового потенціалу, заснований на застосуванні соціальних чинників стимулювання праці, створенні позитивної атмосфери в колективі, мінімізації конфліктних ситуацій у процесі праці, створенні умов, що сприяють досягненню особистісних якостей працівника.

Ефективність управління трудовим потенціалом має враховувати роль соціальної інклюзії, яка передбачає перерозподіл соціальних можливостей між різними верствами населення, а також посилювати зв'язок між принципами рівності та недискримінації, розширюючи можливості для знедолених і маргіналізованих груп. Це не тільки відображає реалізацію прав людини, але й відображає соціальну відповідальність держави та підприємств. Необхідно розробити ефективну політику системи управління трудовим потенціалом за участю всіх інститутів ринку праці: установ-держав, установ-організацій, служб зайнятості та установ, діяльність яких спрямована на сприяння зайнятості та врахування потреб ринку праці.

#### Література:

1. Богиня Д. П. Грیشнова О. А. Основи економіки праці : навч. посіб. 3-тє вид. К.: Знання Прес, 2002. 387 с.

2. Антонюк В.П. Динаміка кількісних і якісних характеристик трудового потенціалу промисловості як загроза її модернізації. *Економіка і організація управління*. 2016. № 3. С. 19-28

3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. навч. посіб. К. : Центр навч. літ-ри, 2005. 352 с.



## СЕКЦІЯ 9. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

*Бучко Вікторія Андріївна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туристична галузь – це невід’ємна частина економіки кожної країни, в тому числі і України, а сам туризм напряму залежить від соціального, політичного та економічного добробуту жителів [1]. Туристична сфера в Україні включає як експедиції і подорожі з метою збагачення знань про життя, традиції і культуру країни, так і можливість активного відпочинку у горах чи на морському узбережжі.

Наша країна багата на об’єкти культурної спадщини ЮНЕСКО (Києво-Печерська лавра та інше), має багату історію і безліч цікавих місць, які варто відвідати як українцям, так і іноземцям [1]. Також у багатьох містах є аеропорти, з яких українці можуть легко дістатися омріяного місця. Все це дає змогу розвивати як внутрішній, так і зовнішній туризм, покращуючи про цьому економіку країни. Проте з початком повномасштабного вторгнення розвиток туризму в Україні значно сповільнився. Перед країною постали певні проблеми організації туристичної діяльності, і не тільки. Сім’ї мають обмежені можливості подорожувати за кордоном, а безпекова ситуація напружена не лише на сході України, але і по всій країні. Динаміка розвитку туризму досить невтішна. Україна стикнулася з деякими труднощами та викликами сучасності.

Розглядаючи цю тему та її актуальність, можна взяти за мету дослідження викликів туризму в Україні за нинішніх умов, де під туризмом варто розуміти виїзд особи з місця постійного проживання на деякий час, з певною метою і без здійснення оплачуваної діяльності у місці перебування.

Донині відомо про пошкодження та руйнування більш ніж 300 об’єктів культурної спадщини України від початку війни [2]. Це значною мірою впливає на можливості організувати туристичні маршрути. Але завдяки тому, що велика кількість туристичних агенцій змінила основний напрямок своєї діяльності з організації зовнішніх туристичних подорожей на внутрішні, розвиток туризму протягом цього року не стояв на місці, з’явилися нові автобусні тури Україною, які допоможуть популяризувати подорожі в межах держави. Люди почали пізнавати свою країну з середини. Дізнались про величезну кількість об’єктів культури та архітектури, традиції інших регіонів тощо. Україна має чим здивувати своїх громадян і гостей. Загалом, це приносить певний прибуток до бюджету країни, але завдяки програмам, які мають на меті збільшити вплив туристичної галузі на економіку країни, ці надходження будуть досить стрімко зростати. Деякі туристичні агенції доволі швидко пристосувались до подій і почали свою співпрацю з туроператорами Польщі, Німеччини тощо, які надають свої послуги українцям.

Виходячи з того, що деяким групам населення заборонено покидати межі країни, фахівці у сфері туризму розробляють і вдосконалюють плани для розвитку туристичної галузі. Основними нововведеннями за даними державного агентства розвитку туризму України стануть [3]:

1. В’їзний та внутрішній туризм визначають як пріоритетні напрями
2. Створено Єдиний туристичний реєстр, задля покращення ефективності аналізу ринку і пропозицій у туристичній сфері, а також поліпшення комунікативної взаємодії з суб’єктами туристичної діяльності.
3. Обов’язкове страхування від невіїзду.
4. Можливість фінансування програм місцевого рівня.
5. Розроблено послідовний механізм створення цільових туристичних фондів і багато іншого.

Найголовнішим з цих пунктів є обов’язкове страхування від невіїзду, бо саме під маскою подорожуючих чимало громадян мають змогу виїхати з України і не повернутися.

Отже, за нинішніх умов перед Україною та розвитком туристичної галузі постало дуже багато проблем. Проте організації, які опікуються цим питанням, активно створюють і реалізують плани щодо відновлення діяльності і пришвидшенню розвитку туризму в країні.

#### Література:

1. Туризм в Україні. URL : <http://surl.li/sgxd>
2. Повномасштабне вторгнення росії в Україну: історичний контекст. URL : <https://uinp.gov.ua/aktualni-temy/povnomasshtabne-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-istorychnyy-kontekst>
3. Державне агентство розвитку туризму України. URL : <http://tourism.gov.ua>



**Євчишин Олександр Миколайович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Україна характеризується значними запасами рекреаційних ресурсів, розмаїття яких, у першу чергу, залежить від географічного розташування. Українські географічні об'єкти повною мірою можуть забезпечити рекреантам задоволення їхніх потреб у відновленні свого фізіологічного, психічного та духовного здоров'я. Рекреаційні ресурси, як вважає Н. Фоменко, слід поділяти на дві групи: природні та соціально-економічні. Таким чином, «природні рекреаційні ресурси – це природні умови, об'єкти, явища, які сприятливі для рекреації – відновлення духовних і фізичних сил, витрачених під час праці, навчання, творчості» [1]. Природний рекреаційний ресурсний потенціал України доволі різноманітний, позаяк вся її територія географічно розташована в комфортній кліматичній смузі. Це дозволяє Україні успішно організовувати масові рекреаційні заходи по всій території залежно від рекреаційних потреб і запитів. Географічно-рекреаційні умови для організації відпочинку з лікувальною, оздоровчою, профілактичною та реабілітаційною метою можуть бути повною мірою реалізовані в період настання миру та повної деокупації України. Сюди, в першу чергу, слід віднести узбережжя та лимани Чорного й Азовського морів, річок, озер та інших водойм. Не менш важливими природними рекреаційними об'єктами України є Кримські гори та Українські Карпати.

Важливою рекреаційною перевагою України є національні природні парки, кожен з яких вирізняється своїми унікальними особливостями та здатністю сприятливого впливу на відновлення здоров'я і самопочуття рекреантів: Азово-Сиваський (Херсонська область), «Білобережжя Святослава» (Миколаївська область), Білоозерський (Київська і Черкаська області), «Бойківщина» (Львівська область), «Бузький Гард» (Миколаївська область), «Великий Луг» (Запорізька область), Верховинський (Івано-Франківська область), Вижницький (Чернівецька область), Галицький (Івано-Франківська область), Гетьманський (Сумська область), Голосіївський (Київська область), «Гомільшанські ліси» (Харківська область), «Гуцульщина» (Івано-Франківська область), Дворічанський (Харківська область), Дермансько-Острозький (Рівненська область), Деснянсько-Старогутський (Сумська область), Джарилгацький (Херсонська область), «Залісся» (Чернігівська і Київська області), «Зачарований край» (Закарпатська область), Ічнянський (Чернігівська область), «Кам'янська Січ» (Херсонська область), «Кармелюкове Поділля» (Вінницька область), Карпатський (Івано-Франківська область), «Королівські Бескиди» (Львівська область), «Кременецькі гори» (Тернопільська область), «Кремінські ліси» (Луганська область), «Мале Полісся» (Хмельницька область), Мезинський (Чернігівська область), «Меотида» (Донецька область), Нижньодніпровський (Херсонська область), Нижньодністровський (Одеська область), Нижньосульський (Черкаська і Полтавська області), Нобельський (Рівненська область), «Олешківські піски» (Херсонська область), «Північне Поділля» (Львівська область), «Подільські Товтри» (Хмельницька область), «Прип'ять-Стокід» (Волинська область), Пирятинський (Полтавська область), Приазовський (Запорізька

область), «Святі Гори» (Донецька область), «Синевир» (Закарпатська область), «Синьогора» (Івано-Франківська область), «Сколівські Бескиди» (Львівська область), Слобожанський (Харківська область), «Тузловські лимани» (Одеська область), Ужанський (Закарпатська область), Хотинський (Чернівецька область), «Цуманська Пуца» (Волинська область), «Чарівна гавань» (Автономна республіка Крим), Черемоський (Чернівецька область), Шацький (Волинська область), Яворівський (Львівська область), «Дністровський каньйон» (Тернопільська область), «Холодний Яр» (Черкаська область), та Куяльницький (Одеська область) [2]. Варто зазначити, що природні рекреаційні ресурси України не обмежуються національними природними парками, заповідниками, заказниками, ботанічними садами, горами, морями й іншими водоймами. У кожному населеному пункті та в незаселених територіях є природні об'єкти, які можуть бути організовано чи самоорганізовано використані для рекреаційних потреб. Найважливішою умовою рекреаційного природо-користування в Україні є толерантне поводження з навколишнім середовищем, його охорона й виховання національної екологічної свідомості всіх верств населення.

Іншою групою рекреаційних ресурсів є соціально-економічні, до яких відносять «культурні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії, археологічні стоянки, етнографічні музеї, місця, пов'язані з життям, перебуванням видатних учених, письменників, акторів, політичних діячів, викладачів, робітників, селян та інші» [1]. Історико-культурна спадщина України також є багатою і різноманітною, адже вона не тільки втілює цінності різних поколінь українців, але дозволяє відтворити історію розвитку суспільств і народів на території України впродовж тисяч років, які у своїй послідовності й сукупності здійснили вплив на формування сучасної Української нації та залишили безцінну культурну спадщину. Важливість відтворення історичної правди щодо формування української нації, української мови, української культури, українського побуту й української духовності дозволить створити міцне національно-ідейне осердя загальноукраїнського об'єднувачого характеру. Свідоме знищення московитами історико-культурних цінностей України здійснюється з метою позбавити українців своєї історії та права на власну національну самобутність й існування як окремого народу зі своїми традиціями, звичаями, обрядами, мовою, вірою. Саме тому, збереження і реставрація історико-культурної спадщини України повинні стати ядром національної рекреаційної стратегії. Наша думка цілком підтверджується програмою Українського культурного фонду, де зазначено, що «культурна спадщина є джерелом переформатування культурних наративів та сенсів Українського суспільства, його подальшого зростання і духовного розвитку, формування спільної історичної пам'яті. Мета програми – підтримати проекти, спрямовані на дослідження, збереження, відновлення, захист та популяризацію Української культурної спадщини, що надалі сприятиме зміцненню сучасної Української ідентичності та формуванню спільних цінностей Українського суспільства» [3].

Реалізація цих заходів дозволить створити рекреантам сприятливу ауру й атмосферу українськості, відчуті унікальність та особливості української історико-культурної спадщини і природи. За таких сприятливих умов внутрішні й іноземні рекреанти зможуть цілком реалізувати свої потреби у якісному відпочинку.

### Література:

1. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. URL: [https://tourlib.net/books\\_ukr/fomenko61.htm](https://tourlib.net/books_ukr/fomenko61.htm)
2. Національні природні парки України. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96\\_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96\\_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8\\_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8)
3. Український культурний фонд. Культурна спадщина. URL : [https://ucf.in.ua/m\\_programs/63c3dfd7552896132a37c376](https://ucf.in.ua/m_programs/63c3dfd7552896132a37c376)





**Луцишин Артем Олегович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ВІРТУАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

На сьогодні як в Україні, так і у всьому світі масово популяризуються цифрові технології. Віртуальні ігри, кіно тощо стають все більш популярними з кожним днем, і туризм від них не відстає. Віртуальна реальність у туризмі в багатьох випадках застосовується для маркетингу, щоб люди змогли побачити місце, куди вони захотять чи вже вирішили полетіти чи поїхати. Також новітні методи відтворення реальності використовуються для заспокоєння людини яка вже подорожує, або тільки збирається. Наприклад: якщо людина не знає місцевості, вона скористається віртуальною реальністю перед поїздкою, щоб заспокоїти себе і доволі детально побачити, що в місці призначення цілком безпечно. Віртуальне відвідування номерів готелю також під силу подорожуючим, завдяки розвитку віртуального туризму. Цифровий контент і онлайн-платформи допоможуть кожному мандрівнику покращити свою подорож, підвищать попит на туристичні подорожі, як у межах України, так і за її кордонами, а також дуже позитивно впливатиме на економіку країни в цілому.

Виходячи з того, що в нинішній час віртуальний туризм в Україні дуже доречний і найбезпечніший зі всіх інших варіантів подорожей, візьмо за мету дослідження перспектив його розвитку в нашій країні.

У ХХІ столітті в епоху інтернету розвиток технологій та можливостей подорожувати віртуально відкриває нові перспективи для туристичної галузі України. За нинішніх обставин деякі музеї та інші місця популярні серед туристів, можна відвідати в онлайн-режимі, побувати на екскурсії в режимі реального часу і дізнатися велику кількість нової інформації, навіть не виходячи з дому. Онлайн-слідкування за реконструкцією історичних будівель, історією ключових постатей, місцями з багатим минулим – це все віртуальний туризм. Дослідження віртуального туризму розпочалось в Україні ще з нульових років ХХІ століття через те, що з'явилась система Internet та насиченню її різною інформацією. На жаль, використання віртуального туризму в Україні на сьогодні не дуже популярне, а якщо є, то це простенькі безкоштовні реклами турів чи музеїв, які бажають привабити щонайбільше туристів для підвищення заробітку. Один з таких турів є «віртуальна екскурсія по семи Українських музеях» [1]. Цей тур був створений у 2017 році за підтримки компанії Google, яка була промотором розвитку віртуального туризму в Україні [2]. Визначення цільової аудиторії – одна з найважливіших проблем створення будь-якого підприємства, та туристичний бізнес не виняток. Потрібно знайти свого «ідеального» клієнта і намагатись догодити йому, щоб він приносив більший прибуток. Але щоб визначити, чи знайти «ідеального клієнта» потрібно зробити так, щоб віртуальний туризм був доступний будь кому чи будь якій верстві населення. Це можливо здійснити за умови протидії завищення цін на віртуальні екскурсії, що заохотить людей до відвідування таких турів. Наступний спосіб поширення серед туристів цього напрямку туризму – це професійний підхід до влаштування екскурсій, проведення їх різними мовами, що допоможе залучати не тільки українців, але й іноземців.

Отже, можливість віртуального відвідування екскурсій та навіть подорожей Україною дуже приваблива і в найближчий час обов'язково буде популяризована. Військові події сприяють появи потреби в розвитку цього напрямку, через безпекову ситуацію, тому, можливо, це буде не так вже і важко зробити. У 2021 році більше ніж 75% туристів бронювали або досліджували свої місця в готелях через цифрові платформи. Покращення технологій у цифрових платформах допомогло Україні підвищити активність туристів в 2021 році на 4% – 5%.

### **Література:**

1. Використання IT-технологій в умовах сучасного розвитку туристичної індустрії. *Онлайн-портал*. URL : <https://knute.edu.ua/file/MjIjXNw==/1e130a9a234f9c322b04f8fdbb3fb104.pdf>

2. Білецький М., Котик Л. Віртуальний туризм як можливість популяризації історико-культурних пам'яток Сколівського району Львівської області. *Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат — важливі об'єкти в розвитку туризму : матер. наук.-практ. конф.* Львів : ЛІЕТ, 2019. URL : [https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Virtual\\_turyzm\\_Skoriv\\_rayon\\_2019.pdf](https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Virtual_turyzm_Skoriv_rayon_2019.pdf)



**Петренчук Євгенія Олександрівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року туризм почав занепадати. Замість того, щоб розвивати внутрішній туризм, відбулись процеси міграції мільйонів людей усередині країни, а масовий виїзд громадян України за кордон не має нічого спільного із туристичною метою. Поступове звільнення територій України від російських військ дає надію на повернення до мирного життя в майбутньому.

Війна зруйнувала туризм, перервала фінансові, енергетичні та продовольчі ринки та спричинила інфляцію в усьому світі. Повністю туризм перестав діяти у центральній, східній та південній частині України. У світлі цих тенденцій питання відновлення туризму, особливо у післявоєнний період, набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

Через російсько-українську війну туристична галузь зазнала величезних втрат як в Україні, так і за кордоном. Експерти прогнозують, що війна найбільше вплине на туризм на Близькому Сході, у Туреччині, Німеччині та Греції. Цей наслідок пов'язаний не здебільшого з політичних причин, а через підвищення цін на природні ресурси, такі як: газ і нафта, а також зростання цін на туристичні послуги.

Війна вплинула на індустрію туризму, яка почала розвиватися лише після двох років боротьби з пандемічними обмеженнями, ще до 24 лютого 2022 року. Першим сигналом стало те, що західні авіакомпанії відмовили в польотах в Україну. Далі почалися занепокоєння, а зрештою – й заборона авіаційним страховим компаніям літати над Україною. Згодом проблему вирішили на державному рівні, але вже за тиждень почалося масштабне вторгнення.

Нині галузь туризму визначається такими характеристиками: управління туристичним бізнесом більше орієнтоване на волонтерство та перетворення туристичних центрів на гуманітарні чи волонтерські штаби; на туристичних маршрутах необхідно встановлювати бомбосховища чи інші захисні об'єкти; мінімізувати маршрути довкола важливих державних і військових об'єктів, які можуть стати мішенями ракетно-бомбових ударів російського агресора; пляжні та піші прогулянки неможливі через триваючі бойові дії та наявність мінних полів, які, як очікується, продовжуватимуть розчищати протягом багатьох років після закінчення війни.

Заразом в Україні під час війни немає абсолютно безпечної зони, що прямо і негативно впливає на дестинацію країни, яка зараз майже нульова. Іноземні туристи не мають перспективи і бажання відвідувати Україну через регулярні масштабні обстріли та ракетні бомбардування, значні руйнування інфраструктури, підвищені ризики, пов'язані з військовими діями та призупиненням авіасполучення. Внутрішній туризм наразі перебуває під серйозною загрозою, оскільки люди мігрують із небезпечних територій у більш безпечні місця замість того, щоб їхати в інші частини України з туристичною метою.

Туризм в Україні наразі втрачає значні обсяги фінансування. По-перше, загальна кількість туристів зменшується. Поки що Україна взагалі немає іноземних туристів, кількість яких у 2020 році сягнула близько 4 мільйонів, з яких близько 90000 скористалися послугами українських туроператорів. 13 із 24-ти областей України майже повністю припинили свою туристичну діяльність [2].

Однак туристична галузь продовжує функціонувати навіть у воєнний час. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) опублікувало інформацію про дозволи та обмеження, що діють під час воєнного стану в центральних та західних областях України.

Навіть за наявних обмежень (наприклад, під час відвідування лісів чи прикордонних територій) громадяни продовжують досліджувати рідний край. І це цілком зрозуміло, адже стрес постійно виснажує, а організм потребує відновлення. Поступово відновлюється також і виїзний туризм. Актуальним також залишається замовлення наземного обслуговування – громадяни, які опинились в Європі бронюють готелі й обслуговування в українських туроператорів та добираються до місця відпочинку самостійно.

З погляду бізнесу, цих замовлень достатньо лише для часткового покриття звичних обсягів подорожей. Щоб максимально використовувати свої можливості, українські туроператори шукають нові напрямки розвитку та поступово вивчають європейський ринок, а також можливості інших країн [1].

Перспективи розвитку туризму в післявоєнній Україні включають таке: можливість збільшення частки туристів з посиленням на досвід країн, які пережили війну, оскільки багато туристів мають стійкий інтерес до маршрутів пам'яті та місць, які стали символічними післявоєнними об'єктами. Такими можуть бути Хорватія, Ізраїль та ін. Освітній туризм може бути пов'язаний з «відвідуванням і побаченням на власні очі» звірств, скоєних у післявоєнних містах і селах, таких як: Маріуполь, Буча, Ірпінь і Харків; вшануванням конкретних місць в Україні, таких як: Чернобаївка та Зміїний острів, як унікальних і славних символів – української реконструкції та створення конкретних програм і стратегій відбудови, залучення коштів для цього.

Для того, щоб відновити позиції України на післявоєнному міжнародному туристичному ринку, туристичні оператори повинні знайти нові шляхи просування та збуту своїх продуктів і послуг. Одним із них є створення системи раціональних взаємовідносин для вирішення певних запланованих завдань.

Підсумовуючи, можна зазначити, що перспективними напрямками відновлення післявоєнного туризму в Україні є: 1) розвиток ділового, освітнього, спортивного, медичного, зеленого та військового туризму; 2) розробка та реалізація програм (національних і міжнародних) підтримки суб'єктів туристичної діяльності; 3) забезпечення тісної співпраці між країнами у сфері взаємної підтримки туристичної діяльності; 4) підвищення інтересу іноземних туристів до меморіальних маршрутів та символічних повоєнних об'єктів; 5) пошук нових методів та способів маркетингу туристичних послуг [2].

Загалом, Україна має потенціал для розвитку туризму під час війни та після неї, проте для цього потрібні інвестиції у безпеку, інфраструктуру та просування країни як туристичного напрямку. Також важливо розробити та підтримувати якісні туристичні послуги та діяти відповідно до етичних та екологічних стандартів.

### Література:

1. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>.

2. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. URL : <file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BERAY/Downloads/1560-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1498-1-10-20220902.pdf>.



*Поп'як Андрій-Юліан Олександрович,  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## КУРОРТНА ПРИНАДНІСТЬ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Подорожі з метою лікування, оздоровлення, профілактики й реабілітації належать до числа найактуальніших, найважливіших та найчисельніших туристичних мотивацій. Такі туристичні потреби в основному задовольняють санаторно-курортні підприємства, використовуючи для цього наявні природні лікувальні ресурси. Карпатський, Чорноморський та Азовський регіони традиційно вважаються найкращими в Україні для ведення санаторно-курортної справи. За умов цілковитої деокупації України та припинення всіх бойових дій і розмінування території – увесь національний санаторно-курортний потенціал зможе функціонувати повною мірою. З 2014 року Крим з усіма санаторно-курортними закладами був окупований московитами й таким чином Україна тимчасово втратила одну зі своїх унікальних та основних курортних принад. Внаслідок повномасштабного московитського вторгнення в лютому 2022 року й подальшої окупації території України тимчасово втрачено контроль над такими відомими курортними комплексами Приазов'я та Причорномор'я, як: Скадовськ, Лазурне, Залізний Порт, Генічеськ, Арабатська стрілка і Хорли (Херсонська область); Бердянськ, Приморськ, Степанівка Перша і Кирилівка (Запорізька область); Урзуф, Мелекіне та Білосарайська коса (Донецька область). Фактично все Приазов'я та Азовське море з багатим курортним потенціалом наразі втратило своє лікувальне, оздоровче, профілактичне й реабілітаційне призначення.

Неокуповане Причорномор'я також є доволі ризикованою курортною зоною для задоволення лікувальних, оздоровчих, профілактичних і реабілітаційних туристичних потреб. Численні тривоги і свідомі ракетні й інші руйнівні удари по цивільній інфраструктурі зробили окремі санаторно-курортні підприємства непридатними для їх безпосереднього використання за призначенням. Таким чином, два з найкращих українських регіонів ведення санаторно-курортного господарства – Чорноморський та Азовський – за умов воєнного стану повністю або частково втратили свою роль в українському рекреаційно-туристичному комплексі.

Єдиний регіон, де санаторно-курортне господарство не втратило свого основного призначення – Карпатський. Цей регіон «представлений цілющими мінеральними водами різного хімічного складу, родовищами лікувальних грязей та озокериту, чистим гірським повітрям, багатою рослинністю та різноманітністю ландшафтів. Багатий природно-ресурсний потенціал регіону в поєднанні з вигідним географічним положенням у центрі Європи, багаторічним досвідом і напрацюванням у сфері рекреації, значним трудовим потенціалом та досить розвиненою інфраструктурою є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування та оздоровлення, орієнтованою як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту» [1, с. 143].

Карпатський регіон, який охоплює Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську та Чернівецьку області, є рекреаційно-курортно-перспективним завдяки надзвичайно вигідному географічному розташуванню, багатій природно-ресурсній базі, природним лікувально-оздоровчим ресурсам, розвиненій інфраструктурі та значним трудовим ресурсам. Одним з найважливіших факторів Карпатського регіону, що позитивно сприятиме розвитку курортології, є істотні запаси мінеральних вод.

У Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року окреслено базові умови сталого розвитку курортів, а саме:

а) забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної політики розвитку санаторно-курортного господарства із застосуванням принципів державно-приватного партнерства, організації наукових досліджень, розвитку людського потенціалу;

б) концентрація всіх необхідних національних ресурсів на пріоритетних завданнях розвитку санаторно-курортної справи;

- в) створення загальнодержавної інформаційної системи щодо санаторно-курортної галузі та її інтеграція до світової інформаційної туристичної мережі;
- г) удосконалення нормативно-правового регулювання санаторно-курортної галузі;
- г) сприяння розвитку міжрегіональної та міжнародної співпраці у сфері санаторно-курортного господарювання;
- д) перманентне удосконалення бізнес-клімату на основі добросовісної конкуренції;
- е) запровадження на національному рівні інституту саморегульвних організацій у сфері санаторно-курортного господарювання;
- є) наближення й уніфікація національних стандартів у сфері санаторно-курортного господарювання до міжнародних;
- ж) популяризація українського санаторно-курортного потенціалу у світі та просування якісної національної туристично-рекреаційної продукції у світовому інформаційному просторі;
- з) розвиток санаторно-курортних та інших рекреаційних територій [2].

На нашу думку, окреслені Стратегією заходи варто доповнити такими:

- а) розроблення узгодженої національної, регіональної та місцевої програм розвитку санаторно-курортних закладів і рекреаційних територій;
- б) впровадження ефективних передових і новітніх технологій діагностування, лікування, профілактики захворювань і реабілітаційних заходів на підприємствах санаторно-курортної сфери;
- в) покращення матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів та інших рекреаційних підприємств;
- г) регулярний контроль за якістю послуг санаторно-курортних закладів та інших рекреаційних підприємств;
- г) поліпшення інфраструктури санаторно-курортної сфери;
- д) податкове й інвестиційне сприяння розвитку санаторно-курортної сфери;
- е) сприяння формуванню схвального санаторно-курортного іміджу рекреаційної території.

Усі запропоновані заходи дозволять одночасно подолати національні, регіональні, місцеві й мікроекономічні внутрішньо-причинні негативні явища і тенденції санаторно-курортного господарювання, а також створити комплексно-сприятливі умови розвитку останнього в контексті сталого економічного розвитку та підвищення добробуту населення.

#### **Література:**

1. Волкова І.І., Лось Ю.О. Розвиток санаторно-курортної діяльності в Карпатському регіоні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2017. Випуск 6. С. 143–152.
2. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.

## СЕКЦІЯ 10. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

*Ігнат Аліна Віталіївна,*

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Сьогодні міста України живуть та розвиваються у складних умовах, що зумовлено різними чинниками як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Здійснення активних воєнних дій на окремих територіях супроводжується економічними викликами, що становить зовнішні загрози для багатьох підприємств та організацій. Проте основним завданням серед таких умов залишається реалізація економічних можливостей міст і забезпечення їхнього сталого розвитку.

У цьому сенсі місцевий економічний розвиток слід розуміти як комплекс інтегрованих заходів, спрямованих на захист та підтримку реального та вже набутого потенціалу, а також всебічно можливе вдосконалення системи економічних зв'язків у поєднанні з соціальною стабільністю та екологічною безпекою. З іншого боку, важливо використовувати інструменти місцевого економічного розвитку впорядковано, що впливає із норм чинного законодавства та управлінських стратегій, та за принципом системності з метою досягнення максимального ефекту.

На різних етапах суспільного розвитку відбувається зміна підходів місцевого економічного розвитку, залежно від актуальних потреб та навколишніх умов. Система інструментів є гнучкою, адже кожен регіон володіє власними ресурсами та потенціалом економічного розвитку й залучення інвестицій, сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Варто зазначити, кожен інструмент слід правильно ідентифікувати для залучення можливих джерел фінансування, задоволення конкретної потреби та виконання завдань економічного розвитку громади. Це також зумовлено значним рівнем диверсифікації економіки, що відображається як розширення асортименту продукції, залежно від попиту, переорієнтації ринків збуту, освоєння нових технологій виробництва та сприяння розвитку зеленої економіки. Для цього потрібне партнерство активної громади, приватного сектору, місцевих органів влади різних рівнів, інших національних та іноземних організацій. Визначення місцевих пріоритетів, узгодження їх із місцевою владою, планування й об'єднання зусиль для їх утілення допомагають громадам також розбудовувати довіру між їхніми членами й усіма партнерами та спроможність до довгострокової діяльності [4, с. 12].

Розширення регіональної співпраці зумовлено значною динамікою глобалізаційних процесів, що вносить зміни до стану внутрішніх регіонів будь-якої країни. Саме тому, виділяють такі форми регіоналізації, що сприяють місцевому економічному розвитку і сьогодні в умовах війни, а саме формування внутрішніх регіонів, які чітко відокремлені на основі їх культурних, економічних, логістичних та інших зв'язках, та формування транскордонних регіонів, що об'єднують прикордонні території двох і більше держав для формування сталих економічних відносин, з метою усунення окремих бар'єрів співпраці. Та варто завжди пам'ятати основу місцевого економічного розвитку як постійну взаємодію та синергетичний ефект, що виникають між приватним сектором та органами місцевого самоврядування із територіальною громадою, з метою покращення якості життя.

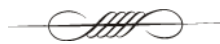
Децентралізація стала тим інструментом, який спонукає місцеву владу до фокусування на вирішенні питань місцевого значення, визначенні та використанні конкурентних переваг території та, зрештою, здійсненні стратегічного економічного вибору щодо базової моделі розвитку [1, с. 45]. Саме завдяки імплементації основних принципів децентралізації, місцевий економічний розвиток дає змогу виробити відповідні стратегії розвитку громади на основі спільного бачення економічного потенціалу з погляду громадськості, бізнесу та органів місцевого самоврядування. Наступним вагомим результатом є розширення впливу міста на основі його реальних можливостей та наявних ресурсів із подальшим утворенням ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем. Яскравим прикладом можуть бути переміщення окремих видів підприємств з Харківської та Запорізької областей на західну частину країни та здійснення експорту вже з місця нової дислокації. Також

зосередження внутрішнього потенціалу на ключових сферах економічної діяльності, що об'єднує кілька областей України, як-от: забезпечення роботи агропромислового сектору країни, що об'єднує близько десяти областей з різних точок. Спільні проекти співробітництва регіонів із залученням допомоги європейських країн чи без такої, свідчать про результативність реформ 2014 року з питань децентралізації країни та розвитку окремих регіонів з допомогою важелів у балансуванні стану економіки навіть за умов воєнного стану.

Місцевий економічний розвиток будь-якого міста певної країни неодмінно проходить через етапи залучення ззовні, підтримку наявних підприємств, стимулювання інновацій та формування мереж для забезпечення сталості розвитку та багатовекторності. Тож хоча регіони нашої країни знаходяться на рівні підтримки наявного потенціалу через вагомі зовнішні обставини, це не свідчить про втрату орієнтиру на подолання наступних етапів, адже на сьогодні відбувається численна кількість зустрічей різного формату з обміну досвідом, залучення інноваційних технологій та усвідомлення потреби у розвитку власного, національного продукту. Тож запорукою успішності місцевого економічного розвитку все ж варто виділити врахування реалій внутрішнього та світового ринку в умовах процесів глобалізації та локалізації, розуміння реальності та ефективності партнерства з приватним і громадським сектором у межах не лише одного регіону, інноваційність як сильна та конкурентна перевага, що має сталий характер та стратегічний підхід як спрямованість на вирішення питань чи проблем у довгостроковій перспективі.

#### Література:

1. Балдич Н., Гринчук Н., Чорній Л., Глібіщук Я. Практичний посібник «Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування» підготовлено Центром громадської експертизи на замовлення проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС). Федерація канадських муніципалітетів. Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст»: 2020. 104 с.
2. Вебпортал «Децентралізація». URL : <https://decentralization.gov.ua/news/13511>
3. Онлайн-платформа «Дія». Бізнес. URL: <https://business.diiia.gov.ua/idea>
4. Воробей В. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики / за ред. Келічавий Б., Юрків В. Київ : USAID DOBRE. 2021. 24 с.



**Ищенко Володимир Віталійович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ПОЛІТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Централізація та децентралізація є важливими поняттями в політиці регіонального розвитку. Централізація передбачає, що влада та ресурси зосереджені в руках державної влади, а децентралізація означає передачу влади та ресурсів до органів місцевого самоврядування [1].

У контексті регіонального розвитку централізація може призвести до того, що розвиток окремих регіонів стає менш пріоритетним для державної влади, оскільки вона фокусується на розвитку країни в цілому. Також державна влада може встановлювати правила та норми, які не завжди відповідають специфіці регіональних потреб. Централізована політика регіонального розвитку може забезпечити високий рівень стандартів та якості життя в усіх регіонах, але за рахунок загальної однотипності може втратити місцевий колорит та ідентичність окремих регіонів. Також централізація в політиці регіонального розвитку може призвести до концентрації ресурсів та влади в одних руках, що зменшує демократію та може породжувати корупцію та узурпацію влади.

Основні проблеми, пов'язані з централізацією в політиці регіонального розвитку:

1. Віддаленість владних органів від регіонів. Це може призвести до того, що рішення, прийняті центральним урядом, не відповідатимуть реальним потребам і проблемам регіонів.

2. Недостатня увага до регіональних проблем. Коли влада зосереджена на державному рівні, вона може бути зайнята багатьма іншими проблемами, які не стосуються регіонів. Це може призвести до того, що регіональні проблеми не будуть отримувати достатньої уваги та ресурсів.

3. Відсутність участі регіонів у процесі прийняття рішень. Якщо влада зосереджена лише на державному рівні, то регіони можуть не мати достатньої участі в процесі прийняття рішень, які стосуються їхнього розвитку. З іншого боку, децентралізація, яка може і повинна допомогти покращити розвиток регіонів, оскільки місцеві органи влади знають свої потреби краще, ніж державна влада.

Децентралізація може сприяти створенню комфортного середовища для підприємництва та інвестицій у регіоні, сприяти розвитку туризму та підвищенню привабливості регіону, сприяти розвитку місцевих ініціатив та інновацій, що підвищує конкурентоспроможність регіону, а також сприяти залученню громадян до управління територією та підвищенню їх відповідальності за розвиток власного регіону. Децентралізована політика регіонального розвитку дає більшу свободу та можливості регіонам у вирішенні власних проблем, але може призвести до нерівності в розвитку різних територій [2]. Також децентралізація може збільшити ефективність використання ресурсів, оскільки місцеві органи влади можуть бути більш гнучкими та швидко реагувати на потреби своїх громадян.

Таким чином, у загальному децентралізація може сприяти розвитку регіонів, але державна влада також є необхідною для забезпечення рівномірного розвитку країни в цілому. Ефективність політики регіонального розвитку залежить від грамотного поєднання централізованих та децентралізованих підходів, вони повинні доповнювати одна одну, а не конкурувати між собою. Тому важливо знаходити баланс між цими рівнями та враховувати специфіку кожного регіону, а також максимально забезпечити місцеві потреби та зберегти унікальні характеристики кожного регіону при формуванні регіонального розвитку.

#### Література:

1. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь. Київ, 2020. 153 с.

2. Ковбасюк Ю. В., Вакуленко В. М., Орлатий М. К. Регіональне управління: підручник. Київ, 2014. 739 с.



**Матійчук Надія Володимирівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ МОВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ**

Аналіз мовної ситуації завжди є важливим, особливо в періоди історичних змін, які мають місце в Україні та у світі. У сучасних реаліях мовна реальність країни зазнала значних змін. Однією з основних трансформацій у мовній реальності стала зміна ставлення до мови в цілому. Мова стала не просто засобом спілкування, а символом національного ідентитету та боротьби за свої права, одним з головних символів боротьби за незалежність та національну гідність.

Різні аспекти мовної реальності в Україні, такі як: мовний розвиток, мовна політика, мовний статус, мовна ситуація в різних регіонах – ставали предметом досліджень багатьох українських науковців: О. Авраменка, І. Андрусяк, Н. Яременко, Л. Шевчука та ін. Проте для ґрунтовного



аналізу сучасної мовної динаміки необхідне дослідження з урахуванням сучасних впливів та тенденцій.

Мовна картина України постійно змінюється й еволюціонує відповідно до суспільно-політичних змін, культурних та мовних впливів. Метою нашого дослідження є розглянути та проаналізувати основні зміни, які відбулися у мовній картині України у період 2022–2023 рр. та їх перспективи на майбутнє.

Важливі зміни простежуємо, насамперед, у мовному законодавстві. З'явилися нові закони, які сприяють захисту та розвитку української мови, а також закони, які ставлять обмеження на використання інших мов на території країни. Такі закони сприяють зміцненню позиції української мови та її статусу у суспільстві. Зміни, які відбуваються в мовному законодавстві, є важливим аспектом розвитку суспільства. Українське законодавство щодо використання української мови було дещо змінено. Нові законодавчі акти були прийняті з метою підтримки та збереження української мови як державної мови України. Однією з найважливіших змін у законодавстві стало збільшення обов'язкового обсягу української мови у сферах діяльності, які мають значний вплив на громадське життя. Наприклад, законодавчі акти передбачають збільшення кількості телевізійних та радіопрограм, які виробляються та мовлення яких здійснюється українською мовою. Крім того, у законах про кіноіндустрію, театр та інші види мистецтва також передбачено зобов'язання використовувати українську мову. Ще однією важливою зміною у законодавстві стало заборона використання російської мови в державних установах та органах влади.

Однією з найважливіших змін у мовній картині України вважаємо прийняття нової редакції Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» в липні 2022 року. Цей Закон встановлює правила використання української мови у державних установах, освітніх закладах, засобах масової інформації та інших сферах життєдіяльності. Одним з основних положень нового закону є вимога, згідно з якою українська мова повинна використовуватись як офіційна мова комунікації в усіх державних установах та на всіх рівнях управління: «Українська мова є державною мовою України і використовується в якості офіційної мови комунікації в усіх державних установах та на всіх рівнях управління в Україні» (стаття 5)» [1, с. 4]. Ця зміна сприятиме підвищенню статусу української мови як державної мови та її пріоритетному використанню в усіх сферах життя країни.

Окрім того, сучасні події призвели до зміни мовної карти країни. Внаслідок війни багато українців змушені були переїхати зі Сходу країни на Захід, що призвело до зміни мовного складу різних регіонів. Гадаємо, можна навіть говорити про певні негативні зміни мовної реальності. Однією з найбільш помітних була зміна мовного стандарту в бік використання різних діалектів та місцевих варіантів мови в різних регіонах країни.

Вважаємо за доцільне наголосити ще на одній з помітній змін мовної реальності сьогодення – зростанні популярності української мови в суспільстві. Це стосується не тільки підтримки української мови в законодавстві, але й її популяризації серед населення. У зв'язку з цим, збільшується кількість україномовних програм у медіа, освітніх закладах, культурних заходах, що сприяє популяризації та збереженню української мови.

Також зросла активність мовних активістів, які працюють над збереженням та розвитком української мови. Їх діяльність полягає в сприянні популяризації української мови, зміцненні її статусу та підтримці прав української мови.

Невід'ємною частиною сучасного світу є соціальні мережі, і вони значно вплинули на мовну культуру та мовну картину в Україні. Зараз українська мова в соцмережах використовується як офіційна мова комунікації, що забезпечує зручну та зрозумілу взаємодію між користувачами. Суттєвою зміною в мовній картині соцмереж, на якій варто наголосити, є зростання популярності української мови. Більшість користувачів віддає перевагу українській мові у своїх повідомленнях та коментарях. Також спостерігається збільшення кількості відео, блогів, які присвячені українській мові та культурі. Нещодавно фейсбук оновив свої стандарти мовного спілкування, змінивши назву української мови з «українська» на «українська (Україна)», що вказує на національну приналежність мови. Також варто зауважити, що соціальні мережі, зокрема фейсбук, стали платформою для розвитку сучасної української мови. Наприклад, відкриваються спільноти та групи, присвячені українській мові, літературі, що сприяє її просуванню та розвитку.

Ще одна позитивна зміна стосується розвитку технологій у сфері машинного перекладу. Завдяки технологічним інноваціям стало можливим автоматичне перекладання великої кількості текстів з різних мов на українську та з української на інші мови. Це покращує доступність української мови для людей з різних країн та культур, що може сприяти її популяризації.

Отже, в контексті сьогодення мовна реальність України зазнала значних змін, які стали результатом багатьох факторів. Мовна картина України постійно змінюється й еволюціонує відповідно до історичних, суспільно-політичних змін та мовних впливів.

### Література:

1. Про забезпечення функціонування української мови як державної : закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України; офіційне видання*. Київ : Вид-во Верховної Ради України, 2019. 16 с.

2. Українська мова в Україні: реалії сьогодення. URL : <https://nizhen.com.ua/uploads/files> (дата звернення : 08.03.2023).

3. Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. URL : <http://www.golos.com.ua/article/361045> (дата звернення : 08.03.2023).



**Поліщук Вікторія Борисівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У нашій країні, як і в усіх розвинених країнах світу, відбувається глобалізація. Глобалізаційні процеси спостерігаються у різних сферах суспільного життя, зокрема в економічній та інформаційних сферах, що зумовлюють розробку і впровадження нових механізмів, а також завдань розвитку територій. Впровадження у практику завдань розвитку вимагає прийняття ефективних управлінських рішень в умовах системних змін які відбуваються в Україні.

Крім того, на шляху інтеграції нашої країни до Європейського Союзу відбуваються інституційні перетворення, а саме трансформація системи публічної влади на регіональному рівні, з метою наближення до стандартів ЄС. Тому на сьогодні перетворення, які відбуваються, стають основною метою сучасного регіонального управління [1, с. 7]. Отож, враховуючи ситуацію, яка відбувається, можна вказати на те, що тема наразі є дуже актуальною та матиме важливе значення у майбутньому.

Я вважаю, що досить правильно розглядати регіональне управління як систему, яка вирішує завдання управління, адже система регіонального управління передбачає взаємну діяльність органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування із суспільством шляхом реалізації поставлених завдань, виконання яких забезпечить сталий розвиток регіону [2, с. 19–20]. Але під час виконання завдань для досягнення поставленої мети можуть виникати різні проблеми. Проблеми регіонального управління можуть бути різними, наприклад, економічні, соціальні, екологічні тощо. Вони матимуть різний характер, який впливає на шляхи їх вирішення.

На сьогодні у такий важкий час яскраво виявляється економічна проблема, тому що для того, щоб впроваджувати розвиток території, необхідні ресурси, яких є певний дефіцит. На це впливає війна, адже велика частина фінансових ресурсів йде на потреби армії. Крім цього, частина населення не зацікавлена в розвитку громади, бізнесу. Це призводить до неефективності бізнесу та зменшення доходів. Важливою проблемою є тіньова зайнятість, що впливає на зменшення кількості податків у бюджет. На нашу думку, це можливо вирішити шляхом розвитку приватного бізнесу на території громади, які будуть сплачувати податки та буде нагромаджуватися бюджет для здійснення регіонального управління територією.

Проблеми регіонального управління регіонального розвитку на сучасному етапі розвитку цивілізації закріплено і в нормативно-правовій базі. Зокрема, у Постанові Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 року» визначено основні проблеми розвитку регіонів. Головною проблемою є збройна агресія Росії проти України, яка підвищила підприємницькі та інвестиційні ризики на територіях, віддалених від зони стримування і відсічі збройній агресії російської федерації а також завдає соціально-економічної та екологічної шкоди пов'язаної з людськими жертвами. Отже, у майбутньому потрібно буде прикладати максимум зусиль для відновлення та переорієнтації економіки регіонів [3].

На нашу думку, важливою проблемою регіонального управління регіональним розвитком на сьогодні є демографічна криза, адже згідно зі статистикою кількість населення зменшується, смертність перевищує рівень народжуваності, що в кінцевому етапі впливає на старіння нації. Загалом, станом на сьогодні Інститут демографії та соціальних досліджень прогнозує скорочення чисельності населення України на 6,8 відсотка до 2031 року [3]. Така ситуація буде мати негативний вплив на економічну сферу шляхом зменшення податкових доходів та робочої сили, а також збільшить видатки на соціальне забезпечення населення у старості.

Вище вже згадувалось, що однією із проблем, є екологічна проблема. На сьогодні вчені дослідили, що вона полягає у зміні клімату та у глобальному потеплінні, що впливає на всі сфери життя, зокрема на економіку, інфраструктуру, рівень життя населення тощо. Особливо екологічні проблеми виникають у розвинених регіонах, де спостерігається найбільш забруднені водні ресурси, атмосфера, а також збільшення кількості та руйнації природних явищ. Така ситуація впливає та збільшення витрат на захист довкілля, подолання негативних наслідків природних явищ, витрат на охорону здоров'я тощо.

На нашу думку, доцільно виокремити проблему регіонального управління в сучасній Україні, що полягає у слабкості місцевих органів влади. Це полягає у відсутності ініціативи, досвіду та компетенції серед кадрів органів влади, що призводить до надання неякісних послуг, а також щодо неякісного управління розвитком, що вимагає знань, навичок та кваліфікації. Нерозв'язаною на сьогодні залишається проблема забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Так, незважаючи на наявність численних нормативних актів, що покликані сприяти подоланню гендерної нерівності, статистичні дані демонструють протилежне [3].

Проаналізувавши ситуацію, яка відбулася в останній період часу, можна сказати, що, передусім, реформування, перетворення та впровадження нововведень. Регіональне управління на цьому етапі здійснювалось на практичному та теоретичному рівнях, тобто шляхом прийняття нормативно-правової бази та реалізація основних положень на практиці, виконанням програм та планів. Процеси кардинальних соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, активізували проблеми управління розвитком. Водночас на прийняття управлінських рішень на регіональному рівні впливають зовнішні (глобалізація, тенденції сучасного світового господарства) та внутрішні фактори (встановлення довгострокових завдань, використання новітніх технологій, у тому числі в управлінні, поширення децентралізації, демократизації управлінських рішень) [4]. Процеси децентралізації теж призвели до виникнення певних проблем, які стосуються, передусім, в значних нерівностях у поділі території та населення, які в них проживають, а також наявністю ресурсів, які є у межах території. Це призвело до виникнення конфліктів та розподілу громад на громади із більшими та меншими доходами, що впливає на проведення політики щодо розвитку регіонів відповідно до можливостей та наявних ресурсів.

Отже, проаналізувавши ситуацію, яка відбувається в Україні на цьому етапі розвитку цивілізації, можна сказати, що виникає дуже багато різних проблем, які призводять до неефективного регіонального управління. Проблеми є глобальними та мають різний вплив на діяльність громад, а також масштаб проблеми, що впливає на тяжкість вирішення її.

Найбільший вплив на виникнення проблем завдала російська федерація, шляхом нанесення великих втрат на фінансові, людські та інші ресурси, що призвели до великої руйнації розвитку регіону, часткового припинення його розвитку та управління ним. Отже, зважаючи на всі проблеми, які виникають, потрібно вирішувати їх в міру можливості, а також вірити, що після закінчення війни

органи влади, громадяни та інші суб'єкти об'єднуються та будуть ефективно співпрацювати для вирішення наявних проблем та здійснення ефективного управління.

#### **Література:**

1. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К. : НАДУ, 2014. 740 с.
2. Регіональне управління : навч. посіб. / М. М. Іжа, Л. Л. Приходченко, С. Є. Саханенко та ін. ; за заг. ред. Л. Л. Приходченко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. 652с.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.



**Поліщук Єгор Едуардович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні економічного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ**

В обставинах, які оточують нас зараз, збільшується загроза виникнення міждержавних конфліктів, що переростають у неконтрольовані збройні конфлікти. Також поширюється тенденція одноосібних, нелегальних і незаконних, у рамках міжнародного права, явищ та процесів, які дестабілюють геополітичне становище, за умови абсолютної відсутньої ефективності існуючих механізмів та інструментів регулювання [2].

Не будучи членом ЄС та/або НАТО, Україна не спроможна повною мірою бути учасником побудови структури європейської, колективної безпеки. Водночас власна система безпеки не здатна ефективно виконувати функції оборони та захисту. Всі ці фактори довгий час формували так звану зону «вакууму безпеки» [2].

У реаліях сьогодення та подій, що сталися за останній рік, ми були свідками руйнування цієї зони та стикнулися з низкою загроз та викликів, які необхідно вирішити. Насамперед, головні загрози – це винищення (геноцид) українського народу, ескалація конфлікту та застосування тактичної/стратегічної ядерної зброї. Ці загрози виступають вище регіонального рівня, проте варті згадування, оскільки наслідки катастрофічні на державному і світовому рівні.

Щодо регіональних загроз, то вони такі:

1. Переведення війни у статус затяжної. Це загроза для регіонів, які не будуть підконтрольні Україні, оскільки це унеможливило їх відбудову, відновлення та обмежує розбудову та інвестування в регіони можливих бойових дій. Тобто це повтор сценарію 2014 року, що рано чи пізно призведе до повторної ескалації [4];

2. Економічний стан країни. Ще ні одна воююча країна після закінчення війни не покращила своє економічне та соціальне становище. Усі ми розуміємо, що наша економіка до повномасштабного вторгнення була не із числа сильніших, а будувати надії тільки на підтримку світових партнерів недоцільно, хоча б через те, що раніше ми вірили у Будапештський меморандум. Тому питання відбудови регіонів, які фактично повністю зруйновані, на нашу думку, є дуже гострим та складним і виступає загрозою, яка може призвести до занепаду та вимирання певних регіонів.

3. Ще однією, але не менш важливою загрозою є людський ресурс (потенціал). Прогнозувалося, що до кінця 2022 року через війну з України могло виїхати 8,3 млн осіб. Великий відсоток з цих людей уже ніколи не повернеться, а це велика втрата податків, робочої сили, людського потенціалу, і головне – що більшість із цих людей є люди із регіонів, де велися чи досі ведуться активні бойові дії.

Усі ці загрози є дуже сильно взаємозалежними, і тому для їх вирішення необхідно розглядати комплексний підхід. Це, безумовно, є виклик для нашої країни і, на превеликий жаль, він не є останній [1].

Поруч із загрозами завжди є виклики, які необхідно вирішувати. У наш час перед Україною стоїть багато викликів, але ми звернемо увагу на ключові за нашою суб'єктивною думкою.

По-перше, це переосмислення цінностей, прийняття того, що «вакуумна безпека» не працює, і необхідно шукати інші шляхи та можливості забезпечення безпеки регіонів та країни цілому.

По-друге, обрання вектора, який буде вказувати на шлях, що необхідно подолати. Вступ до НАТО та колективна безпека є одним із можливих векторів. На нашу увагу заслуговує «зернова угода», цікавий інструмент замороження ескалації через посередника, такий механізм, звичайно, не вічний, проте може бути сформований у щось більше та перерости в угоду захисту між двома країнами, наприклад, Чорноморського регіону від 3 країни.

По-третє, розвиток власної системи безпеки, реформування армії і головне її іміджу у невоєнний стан – це повинно бути престижно. Також ця війна продемонструвала сильні та слабкі сторони підготовки, все це треба взяти до уваги та враховувати при реформуванні [3].

Отже, перед країною постало багато загроз, які необхідно ліквідувати та унеможливити їх реалізацію. Ці загрози мають велике значення для майбутнього України. Також необхідно пам'ятати, що навіть після ліквідації загроз настане етап вирішення викликів, який є не менш важливим, оскільки втрачений шанс віднести себе до західної частини світу – це дарма витрачені ресурси, що вже витрачені і ще будуть витрачені під час ліквідації загроз.

#### Література:

1. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 №1702-IX. *Законодавство України* : офіц. портал. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20?lang=uk#Text>
2. Ліщинський І.О., Лизун М.В. Загрози регіональній безпеці в Європі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: [www.20.pdf](http://www.20.pdf) (mgu.od.ua)
3. Парахонський Б., Яворська Г. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України. Аналітична доповідь. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: [http://www.niss.gov.ua/public/File/2014\\_table/0625\\_dop.pdf](http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_table/0625_dop.pdf)
4. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. URL : [www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua)



**Шамара Олександра Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В Україні кожен регіон має свій унікальний економічний, соціальний та екологічний потенціал, який визначає його тенденції та перспективи розвитку. З метою запобігання відсталості окремих регіонів та її подолання в майбутньому, на сучасному етапі розвитку суспільства активно використовують механізм стимулювання сталого розвитку регіонів.

У період нестабільності та трансформації соціально-економічних, політичних та морально-духовних відносин в українській економіці проблеми сталого регіонального розвитку стали особливо актуальними. Для вирішення цих проблем необхідно проводити дослідження щодо природи соціального та економічного устрою регіональних господарських систем. Тому одним із найважливіших напрямків досліджень щодо розвитку регіонів та прогнозування їх соціально-економічного розвитку є розробка моделі сталого регіонального розвитку.

На сьогодні у сфері теоретичного знання про процеси сталого розвитку умовно можна виділити три головних підходи в конструюванні моделей сталого розвитку, що систематизують наявне різноманіття уявлень – ресурсний, біосферний, інтегративний (табл. 1) [2; 3].

Таблиця 1

Ознака	Підходи в конструюванні моделей сталого розвитку		
	Ресурсний	Біосферний	Інтегративний
Основний принцип	Біосфера для людини	Людина для біосфери	Гармонізація відносин через взаємодію людства й біосфери
Пануюча філософія	Біосфера є джерелом ресурсів для задоволення зростаючих потреб людства	Біосфера – єдина система, що самоорганізовується. Людство – частина біосфери	Розвиток людства в межах законів розвитку біосфери
Шляхи досягнення цілей розвитку	Забезпечення «процвітання» людства за рахунок технологічного й технічного прогресу	Принцип «назад до природи». Надання біосфері можливості відновлення своїх функцій шляхом відмови людини від благ цивілізації	Усвідомлені обмеження на споживання ресурсів біосфери. Задоволення потреб з урахуванням можливостей відновлення біосфери

Основними факторами, що визначають рівень сталості регіонального розвитку, є стан ресурсного забезпечення регіонального розвитку, залучені в регіон інвестиції та капіталовкладення і практичні аспекти розвитку регіонального виробничого комплексу. У цьому контексті необхідно пам'ятати, що:

а) основною метою регіонального управління є досягнення балансу використання ресурсів у системі суспільного відтворення, що максимально сприятиме задоволенню потреб населення регіону та підвищенню його життєвого рівня;

б) дослідження регіонального розвитку має системний характер та передбачає розвинені інформаційні зв'язки між моделями на всіх рівнях у процесі розробки та прийняття рішень, які формуються динамічно. Наприклад, рішення щодо розвитку виробництва пов'язані з аналізом трудових ресурсів, можливістю забезпечення виробничої інфраструктури (зокрема, енергетики та транспорту) та іншими факторами. Пов'язані зворотні зв'язки також існують з екологічною підсистемою та фінансовими відрахуваннями до бюджету. Результати аналізу моделі розглядаються з погляду забезпечення соціальної сфери [3, с. 26-28].

Таким чином, після вивчення різних підходів до розробки моделей сталого розвитку встановлено, що найбільш ефективним є інтегративний підхід, що базується на гармонійному взаємозв'язку між людиною та біосферою. За допомогою аналізу еколого-економічних моделей встановлено, що найбільш перспективні для стратегії сталого розвитку регіону є моделі, що базуються на міжгалузевому балансі та енергетичному підході. Основні завдання моделювання сталого розвитку включають оцінку та прогнозування стану регіонального розвитку, планування заходів для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіону. Оскільки головною метою будь-якої моделі є надання чіткого розуміння чи оцінки ситуації, на якій базуються управлінські рішення.

#### Література:

1. Волошин В., Трегобчук В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України. *Регіональна економіка*. 2002. №1. С. 8.
2. Реутов В.Є. Регіональний вимір трансформаційних зрушень економіки України. Сімферополь : ПП «Підприємство «Фенікс», 2010. 432 с.
3. Уманець Т.В., Лучакова О.В., Косьміна К.М. Оцінка регіонального економічного розвитку України: теорія та практика. Донецьк : «ВІК», 2010. 477 с.

## СЕКЦІЯ 11. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Богуславський Олександр Анатолійович,*

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні впровадження інформаційних технологій, частиною яких є штучний інтелект (далі ШІ), є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення [2]. Цим актом покладено основу формування державної політики щодо застосування технологій ШІ, зокрема й у правоохоронній діяльності. Застосування ШІ дозволяє значно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів і зміцнювати безпеку суспільства.

Одним з прикладів застосування ШІ є аналіз великих обсягів даних. За допомогою алгоритмів машинного навчання ШІ може опрацьовувати величезні масиви інформації, що дозволяє швидко виявляти закономірності і тренди. Таким чином, правоохоронні органи можуть швидко й ефективно аналізувати інформацію про правопорушення, виходячи із якої можна швидко розробляти стратегію боротьби з такими правопорушеннями і реалізацією такої [4].

Серед низки прикладів використання можливостей штучного інтелекту у правоохоронній діяльності варто відмітити такі, як найбільш показові, а саме автоматичне розпізнавання обличчя і систему прогнозування злочинів. За допомогою технології автоматичного розпізнавання обличчя правоохоронні органи можуть швидко й оперативно ідентифікувати підозрюваних у скоєнні правопорушень. Це дозволяє скоротити час на розслідування злочинів і збільшити вірогідність затримання осіб причетних до правопорушень [1].

Також ШІ може використовуватись для прогнозування можливих злочинів. Аналізуючи дані про правопорушення, ШІ може виявляти закономірності, які свідчать про можливі факти нових правопорушень, для яких існують умови, щоб бути скоєними у майбутньому. Це може допомагати розробляти і здійснювати превентивні заходи щодо недопущення зростання криміногенної обстановки на локальних територіях, що мають певну специфіку [3].

Очевидно, що опанування програмних інструментів, які працюють на базі алгоритмів штучного інтелекту, неможливо без якісної академічної підготовки з курсу інформаційно-комунікаційні технології у правоохоронній діяльності. У цьому курсі майбутніми фахівцями правоохоронцями вивчається базовий обсяг комп'ютерного софту, електронних сервісів, інших інструментів, які допоможуть майбутньому спеціалісту уникнути проблем при початку виконання професійних завдань із застосуванням технологій штучного інтелекту. Вивчення комп'ютерних дисциплін в інформаційному суспільстві є вкрай важливим, а місце цих навчальних дисциплін у навчальній програмі виходить на перший план і стає одним з ключових.

Очевидно, що правоохоронні органи України не залишаються осторонь сучасних технологій, активно долучаються до впровадження прогресивних рішень, зокрема в частині застосування можливостей ШІ. У зв'язку з цим, особливого значення набирає питання якісної підготовки майбутніх спеціалістів із курсу інформаційно-комунікаційних технологій для того, щоб, приступаючи до виконання професійних обов'язків, вчорашні здобувачі закладів вищої освіти мали достатній багаж знань, аби успішно долати поріг вступу до опанування технологій штучного інтелекту тих, що вже застосовуються і які ще тільки планується впроваджувати у правоохоронній діяльності.

Таким чином, використання можливостей штучного інтелекту в правоохоронній діяльності значно підвищує ефективність роботи правоохоронних органів, поліпшує і зміцнює стан суспільної безпеки і зменшує витрати на розслідування кримінальних правопорушень, що, у свою чергу, потребує спеціальної підготовки майбутніх спеціалістів-правоохоронців за академічним курсом інформаційно-комунікаційних технологій у правоохоронній діяльності.

## Література:

1. Князев С .М., Грібов М.Л. Правове регулювання досягнень сучасної науки й техніки у розкритті злочинів. Використання можливостей штучного інтелекту в кримінальному провадженні. Використання досягнень сучасної науки й техніки у розкритті злочинів : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (м.Київ, 25 лютого 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 14–17.

2. Про схвалення концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556.

3. Юртаєва К.В. Використання технологій штучного інтелекту в реалізації стратегій «predefective policing»: можливості, проблеми та перспективи для України. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м.Харків, 5 листопада 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 99–104.

4. Як штучний інтелект використовується у сфері відкритих даних? URL : <https://diia.data.gov.ua/info-center/aiod>.



**Вересюк Крістіна Василівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ЗАСТОСУВАННЯ ШАБЛОНУ GANTT CHART TEMPLATE В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

В управлінні проектами досить актуальним є питання використання відповідних інформаційних технологій та систем, з метою автоматизації процесів та прийняття ефективного управлінського рішення. З метою планування та візуалізації термінів роботи над проектом, можна використовувати шаблон в Google-Таблиці GANTT CHART TEMPLATE. У цьому шаблоні як інструмент можна використовувати діаграму Ганта: список завдань, тривалість кожного завдання, відповідальних за виконання, взаємозалежні завдання, дедлайни.

На рис.1 відображений загальний вигляд шаблону в Google-Таблиці GANTT CHART TEMPLATE.

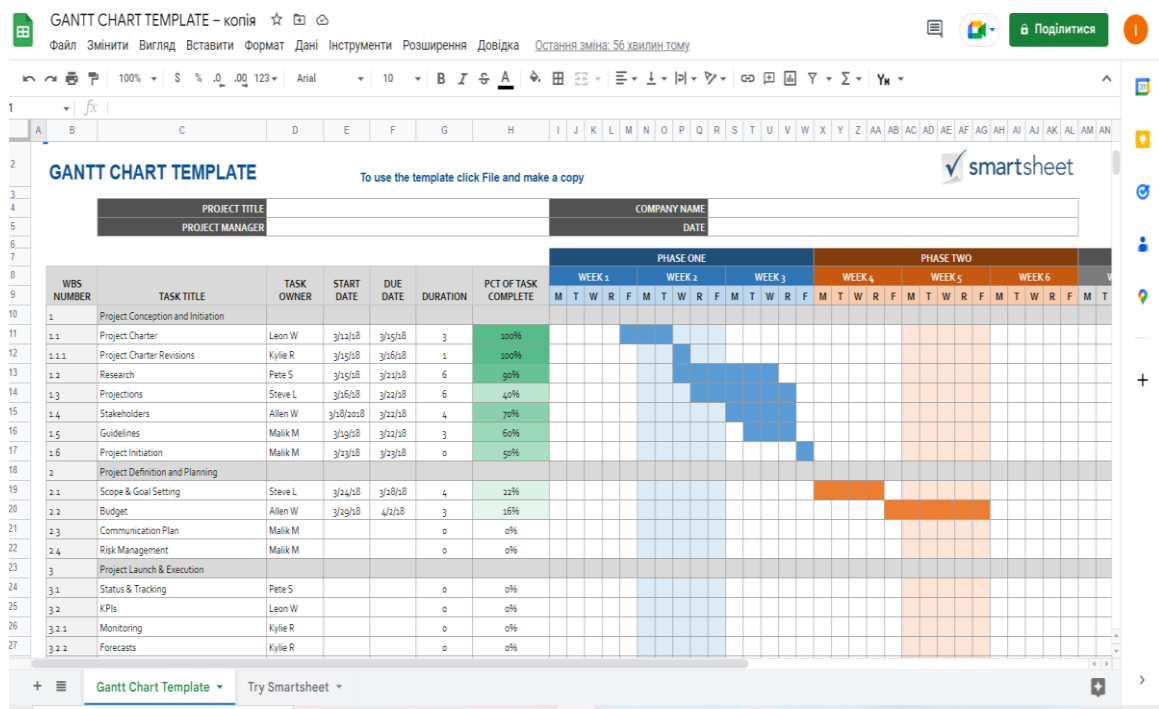


Рис.1. Загальний вигляд шаблону в Google-Таблиці GANTT CHART TEMPLATE



Цей шаблон можна з легкістю адаптувати для вашого проєкту (рис.2).

Але діаграма підходить лише для планування. Контролювати процес роботи команди в такому форматі майже неможливо. Тому далі треба зрозуміти, як зробити роботу всіх співробітників прозорішою. За основу можна взяти спринти із методології Agile. Можна розбити таблицю на такі стовпці (рис.3): 1. Беклог – всі ідеї, які є в рамках проєкту. 2. To do – що робимо в рамках цього спринту. 3. Doing – над якими завданнями працюємо. 4. Done – Виконані завдання. За допомогою коментарів можна розписати завдання детальніше. Кожне завдання в стовпці «To do» менеджера і його команди може пріоритезувати і відзначити кольором. Коли завдання беруть у роботу або завершують, то відзначають кольором у стовпцях «Doing», «Done».

Щоб вся інформація щодо клієнтів була під рукою, можна організувати базу клієнтів наступним чином (рис.4): 1. ПІП клієнта. 2. Номер телефону. 3. Тип клієнта: новачок, друга угода, постійний. 4. Менеджер/контактна особа у вашій компанії. 5. Коментар.

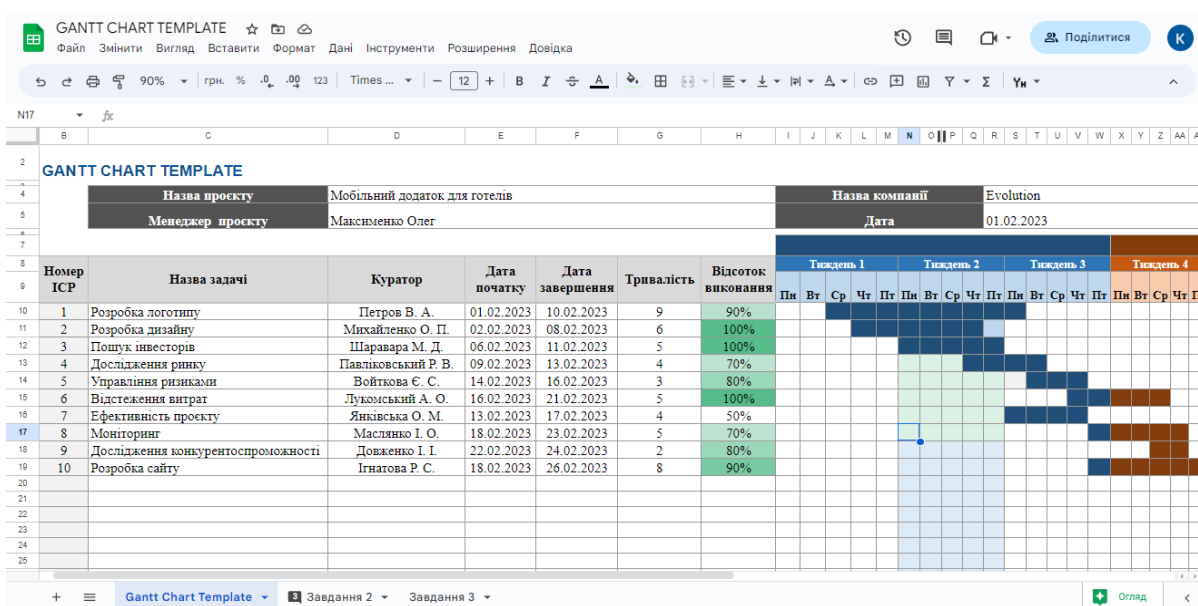


Рис.2. Адаптація шаблону в Google-Таблиці GANTT CHART TEMPLATE

	A	B	C	D	E
1	<b>Беклог</b>	<b>To do</b>	<b>Doing</b>	<b>Done</b>	
2	Перевірка додатку на справність	Розробити 2 логотипи для компанії, та обрати один			
3	Збір інформації для сайту	Перевірка кнопки оплати на сайті та в додатку			
4	Розробка дизайну сайту	Підготувати інформацію про фінансування додатку			
5	Розробити презентацію для інвесторів	Провести презентацію для інвесторів			
6	Розробити кнопку реєстрації на сайті	Перевірити додаток на конкурентоспроможність			
7					
8					
9					
10					
11	Статус				
12	Високий пріоритет				
13	Середній пріоритет				
14	Низький пріоритет				
15	Відкладено				

Рис. 3. Таблиця для управління командою

	A	B	C	D	E
1	ІПІ Клієнта	Номер телефону	Тип клієнта: новачок, друга угода, постійний	Менеджер/контактна особа у вашій компанії	Коментар
2	Зінченко Олег Олександрович	0978930265	постійний	Дмитро	Зазвичай замовляє номер люкс через додаток на одну ніч, кожного місяця. Чоловік суворий.
3	Сіверець Наталія Володимирівна	0678934562	новачок	Лілія	Замовила стандартний номер на двох на 3 дні, залишила хороший відгук.
4	Мартинюк Марія Василівна	0684578078	друга угода	Олена	Замовила тримісний номер на 4 дні, повернулася вдрузе.
5	Опаєць Дмитро Олегович	0974568826	постійний	Лілія	Замовляє люкс номер на одну особу - на тиждень, раз в пів року. Дуже привітний.
6	Шевченко Яна Григорівна	0975432257	новачок	Дмитро	Замовив економ номер на один день. Залишив хороший відгук.
7	Гимчук Лілія Володимирівна	0678736651	постійний	Олена	Замовляє люксовий номер на 2 дні, кожних три місяці.
8	Панасюк Іван Петрович	0689130452	друга угода	Дмитро	Замовив сімейний номер, на тиждень. Залишився задоволеним. Повернувся вдрузе.
9					

Рис.4. Приклад бази даних клієнтів

Отже, використання шаблону GANTT CHART TEMPLATE та формування таблиць для управління командою проекту та бази даних клієнтів дозволить полегшити процеси управління проектами.



**Гандзюк Вікторія Олександрівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ ГАЛУЗІ

За останні роки інтернет-технології дуже швидко розвиваються і впливають на багато сфер життя, включаючи банківську галузь. Завдяки цьому клієнти мають можливість здійснювати різні фінансові операції онлайн, без відвідування банку, що значно полегшує їхнє життя та економить час. Банки, у свою чергу, можуть забезпечити швидкий та надійний сервіс, знизити витрати на операційну діяльність та покращити свою конкурентоспроможність.

У праці Т. Куріпки та М. Шевченка розглянуто розвиток банківської системи за допомогою сучасних інтернет-технологій. Автори зазначають, що для нормального розвитку економіки банківська система повинна вдосконалюватися та розвиватися. Тому діяльність банків-лідерів на сучасному ринку фінансових послуг зумовлює використання ними сучасних інтернет-технологій як стратегічного інструменту, що сприяє зміцненню позицій на ринку фінансових послуг, дозволяє створювати нові фінансові продукти та освоювати нові сегменти ринку з мінімальними інвестиціями.

Характерною ознакою фінансових інтернет-послуг є використання інтернету у сферах банківської діяльності, страхування та трейдингу.

Прикладом такої послуги є інтернет-банкінг, який є діяльністю банку з надання своїм клієнтам комплексу послуг, пов'язаних з електронним керуванням їхніми рахунками через інтернет [1, с. 545].

Ширше про інтернет-банкінг розглянуто у праці В. Погляд. Вона говорить, що інтернет-банкінгові послуги використовуються з 1990-х років та банківські інтернет-технології включають програми мобільного банкінгу, кредитні та дебетові картки, безконтактні платежі, банкомати, USSD-банкінг, бездротові точки продажу (POS), SSMS-банкінг, телефонні банківські послуги тощо.

Послуги інтернет-банкінгу включають:

- виписки по рахунках;
- надання інформації з банківських продуктів (депозити, кредити, ПФ);
- заявки на відкриття депозитів, отримання кредитів, банківських карт;
- внутрішні перекази на карту банку та перекази на рахунки в інших банках;
- конвертація коштів;

– особистий кабінет для управління послугами [3, с. 36].

Банківський сектор активно використовує інформаційні технології з багатьох причин, серед яких основні:

1. Підвищення ефективності роботи;
2. Покращення якості обслуговування клієнтів;
3. Забезпечення безпеки конфіденційної інформації клієнтів та захист своїх систем від шкідливих програм та атак хакерів;
4. Розвиток нових продуктів та послуг, які забезпечують банкам конкурентну перевагу на ринку та задовольняють потреби клієнтів;
5. Підвищення транспарентності та обліковості.

Використання інтернет-банкінгу в Україні висловлює у своїй науковій роботі Т. В. Нестерчук. Вона наводить плюси і мінуси використання інтернет-технологій в українській банківській системі та наголошує, що позитивним є те, що операції проводяться швидко та зменшуються витрати на їх проведення. До негативних якостей відноситься високий ризик використання шахрайських дій. Щоб уникнути цього негативного фактора та забезпечити надійний захист персональних даних клієнтів, банк витрачає значну суму коштів для розробки та вдосконалення систем захисту [2, с. 77].

Щодо світового зростання впливу інноваційних технологій на банківську сферу, то це зрозуміло описує у своїй праці Т. Рибка. Вона розповідає про світовий досвід інноваційних банківських продуктів, який буде корисним для українських банків.

Наприклад, Американський фінансовий холдинг JP Morgan Chase пропонує проєкт іпотечного кредитування, де на рахунок повертається 1% за кожен здійснений платіж. Цей проєкт називається «1% mortgage cash back»: банк несе ці витрати лише тоді, коли позичальник дисциплінований, а клієнт отримує знижену відсоткову ставку за свою точність.

Італійська банківська група «IntesaSanPaolo» створила проєкт-кредит «Prestiti Monogata»: кілька різних кредитів від різних банків можна рефінансувати в один кредит (кожен в одній валюті та з одним терміном платежу), потенційно збільшуючи суму кредиту.

Італійський банк «CheBanca!» запустив продукт «Mutuo Risparmio», де, якщо відкрити поточний рахунок у тому ж банку (або переведете туди свою зарплату), то іпотечні платежі відповідно зменшаться. Ще більше їх можна знизити, запрошуючи родичів і друзів відкривати поточні рахунки [4, с. 310].

Також хотіла б ще зазначити, що невід'ємною частиною в банківській сфері є штучний інтелект. Автор І. В. Тейбаш у своїй праці зазначає, що технологія штучного інтелекту забезпечує банківським установам ефективний процес взаємодії з клієнтами. Такі інноваційні платформи, як: додаток «Приват24», система електронних платежів, чат-боти, системи захисту від хакерських та вірусних атак, – все це є базою систем штучного інтелекту [5, с. 78-79].

Отже, застосування інтернет-технологій у банківській галузі має вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності банків та задоволення потреб клієнтів. Інтернет-банкінг дозволяє банкам забезпечувати швидкий та зручний доступ до різних фінансових послуг, таких як: оплата рахунків, переказ коштів, відкриття рахунків, замовлення карток тощо.

### Література:

1. Куріпка Т.О., Шевченко М.М. Розвиток ринку сучасних фінансових послуг банків на основі інтернет-технологій. Збірник тез доповідей XXX Міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2022 «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». (м. Харків, 19-21 жовтня 2022 р.). Харків : НТУ «ХПІ», 2022. С. 545.

2. Нестерчук Т.В. Інтернет-банкінг в Україні: позитивні та негативні прояви. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку». (м. Миколаїв, 24–25 листопада 2022 р.). Миколаїв: МНАУ, 2022. С. 76–78.

3. Погляд В. Сучасний рівень використання інформаційних технологій у банківських продуктах. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів і

молодих вчених «Шевченківська весна 2020». (м. Київ, 10 квітня 2020 року). К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. Ч. 3 (Секція «Актуальні проблеми міжнародних фінансів»). С. 36–37.

4. Рибка Т. Світовий досвід впровадження інноваційних технологій у банківській сфері. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів». (м. Черкаси, 19 квітня 2018 р.). Черкаси : ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. С. 309–312.

5. Тейбаш І. В. Особливості здійснення банківської діяльності в умовах розвитку штучного інтелекту. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку». (м. Миколаїв, 24–25 листопада 2022 р.). Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 78–80.



**Гапич Аміна Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

У сучасних умовах глобалізації та динамічних змін у середовищі підприємства ефективно керівництво й управління ризиками стають одними з найважливіших складових успішного бізнесу. За [3], неприйняття ризику — це підприємницька діяльність, коли фірма або окремих підприємець вступає в такі господарські відносини з контрагентами, які виключають будь-яку ймовірність нанесення ним збитків. Управління ризиками є невід’ємною складовою процесу прийняття та реалізації управлінських рішень. Також це є ключовим елементом ефективного функціонування будь-якої організації, адже дозволяє зменшити вплив можливих негативних наслідків на підприємство та забезпечити стабільний розвиток.

Управління ризиками — це цілий комплекс заходів, спрямованих на аналіз, оцінку та ідентифікацію ризиків, а також на розробку та впровадження заходів для їх зменшення. Сутність ризику проявляється в його головних функціях: регулятивної, яка стимулює діяльність (конструктивний і неконструктивний ризик), і захисною, яка служить демпфером від вельми ризикованих рішень [4, с.7].

Процес управління ризиком ділиться на декілька ключових етапів:

1. Ідентифікація ризиків – процес, який при першій-ліпшій нагоді може негативно вплинути на реалізацію проєктів та досягнення цілей підприємства.
2. Оцінка ризиків – процес визначення ступеня ймовірності ризиків та можливих наслідків для підприємства.
3. Аналіз ризиків – процес оцінки ймовірності виникнення ризиків та їх наслідків.
4. Розробка стратегій управління ризиками – процес розробки та вибору методів та заходів для зменшення або усунення ризиків.
5. Реалізація заходів управління ризиками – впровадження запланованих заходів для зменшення або усунення ризиків.
6. Моніторинг та контроль – постійний процес контролю за ризиками та заходами, що були вжиті для їх зменшення або усунення.

Одним з ключових факторів успішного управління ризиком є культура відповідальності компанії. Потрібно встановити чіткі правила, норми та процедури, що регулюють взаємодію різних підрозділів компанії та відповідальність кожного з них.

Для успішного управління ризиками необхідно визначити і проаналізувати їх, оцінити ймовірність та наслідки, також врахувати можливі втрати та вигоди. Важливо відстежувати зміни,

вивчати фактори, які спричиняють небезпеку та шукати шляхи їхнього зменшення. Не існує стандартного або загальноприйнятого процесу та/або інструменту управління ризиками, які використовуються. [1, с. 8]. Один з інструментів зменшення ризиків — це розробка плану дій у разі виникнення негативних ситуацій. Плани дій повинні бути чіткі та зрозумілі всім учасникам, маючи різні варіанти дій залежно від ступеню ризику.

Управління ризиком також вимагає залучення до процесу вирішення питань більшого кола учасників, зокрема фахівців з ризик-менеджменту.

Аналітичні методи аналізу ризиків. Система ризик-менеджменту поєднує такі елементи: мету, завдання та функціональні етапи ризик-менеджменту; суб'єкти та ризик-менеджменту; інструменти ризик менеджменту [2]. Вони використовуються для визначення і оцінки ризиків та їх потенційних наслідків

До відомих аналітичних методів належить:

- метод спеціального звіту;
- метод експертних систем;
- метод оцінки ймовірності й несприятливих подій.

Метод спеціального звіту – цей метод використовується для оцінки ризиків та потенційних наслідків на основі детального аналізу відомостей про проєкт, бізнес або подію.

Метод експертних систем – цей метод використовується для оцінки ризиків та потенційних наслідків на основі думок експертів з відповідної галузі. Експертні системи можуть містити базу знань, яка містить інформацію про ризики та їх потенційний вплив, а також правила та процедури для їх управління.

Метод оцінки ймовірності та несприятливих подій – цей метод допомагає визначити, які ризики можуть мати найбільший вплив на організацію та які заходи можуть бути вжиті для їх управління.

Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, може бути використаний залежно від конкретної ситуації та специфіки організації. Важливо використовувати комплексний підхід до управління ризиками, включаючи як аналітичні методи, так і практичні заходи для зменшення впливу ризиків та підвищення стійкості організації до потенційних негативних наслідків.

Методи реагування на ризики

Існують 5 методів, а саме:

1. Уникнення – передбачає запобігання ризику шляхом уникнення дії, яка може його породити.
2. Прийняття – передбачає прийняття ризику та підготовку до можливих наслідків.
3. Попередження — попередження ризику, щоб запобігти його виникненню або зменшити наслідки.
4. Зовнішні засоби – метод передбачає перекладання ризику на іншу сторону, яка має більшу здатність його витримати.
5. Внутрішні засоби – метод передбачає прийняття заходів в межах організації для зменшення ризику.

На практиці краще використовувати комбінацію із запропонованих методів для зниження ризику, включаючи як зовнішні, так і внутрішні підходи.

Управління ризиками є складовою процесу прийняття та реалізації управлінських рішень та є ключовим елементом у діяльності підприємств. Компанії, бізнеси чи підприємства, які забезпечують належне управління ризиками, можуть знизити його втрати загальної вартості компанії та зберегти довіру споживачів та інвесторів.

### Література:

1. Войтюк Р. О. Модель управління ризиками в Agile-проєктах по розробці програмного забезпечення на основі програмних агентів : кваліфікаційна робота освітнього рівня «Магістр» «126 інформаційні системи та технології». Тернопіль : ТНТУ, 2021. 65 с.
2. Мороз В.М., Мороз С.А. Ризик-менеджмент : навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.

3. Універсальний економічний словник. Менеджмент, маркетинг, реструктуризація. К. : Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 1999. 392 с.

4. Ризикологія в маркетинговій діяльності : навч. посіб. для студ. спеціальності 075 «Маркетинг» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С. О. Лебеденко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 91 с. URL : <http://marketing.kpi.ua/files/studentam/metodichki/>



**Карбанова Діана Володимирівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Інформаційні технології з легкістю увійшли як у повсякденне життя людини, так і інші сфери людської діяльності. Вони стали не лише невід'ємною частиною життя суспільства, а й надали поштовх до розвитку усіх напрямків людської діяльності.

Інформаційні технології змінили акценти та підходи у професійній діяльності фахівців різних сфер, надавши їм значних переваг.

Медицина і правові відносини досить цікаві для майбутнього юриста, й інформаційно-комунікаційні технології відіграють тут дуже важливу роль.

Початок впровадження інформаційних технологій у сферу медичної діяльності на території незалежної України розпочався не так давно. Лише остаточно визначившись з тим, що Україна є проєвропейською державою та прагне до впровадження європейських стандартів для життя людей (а не фактичного перебування країни в так би мовити «сірій» зоні пострадянського простору), на території нашої країни розпочався технологічний бум.

Досить важливим кроком на етапі впровадження нововведень в медицині стало те, що у 2005 р. Євросоюз виступив з ініціативою, щоб кожна країна-член ЄС розробила свою національну стратегію впровадження інформаційних технологій (ІТ) в медицині, і на цій базі була розроблена загальноєвропейська програма. У більшості розвинених країн впроваджуються національні програми інформатизації охорони здоров'я, які направлені на об'єднання медичних закладів в одну мережу [1].

Сьогодні в кожному медичному закладі, куди звертається пацієнт за медичною допомогою, ведеться власна історія його звертань у цей медичний заклад (історія хвороби). У результаті в пацієнта стільки історій хвороби, у скількох медичних закладах він лікувався. Передача медичних даних пацієнта навіть в рамках одного медичного закладу забирає досить багато часу, що є критичним у випадках екстреної допомоги. Ідея інтеграції історій хвороби протягом життя людини назріла давно, однак і дотепер мало охочих здійснити таку реорганізацію медицини [2, с. 14].

17 січня 2018 року Кабінетом Міністрів України Розпорядженням №67-р було схвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [3].

Відповідно до вказаної концепції, впровадження інформаційних технологій у галузь медицини відбувається поступово та в декілька етапів.

По-перше, аналізуючи «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації», варто погодитись із наведеним у ній твердженням про те, що цифровізація медицини є життєвою необхідністю її розвитку та ефективного надання медичних послуг. Медична інформація, що міститься в медичних паперових картках, повинна залишитися в минулому [3].

Вказане вище твердження особисто я підтримую у повному обсязі, адже часи «записаних на колінах» медичних карток лишилися у далекому минулому.

По-друге, цифрова медицина повинна забезпечувати взаємодію між пацієнтами, медичними працівниками та установами за допомогою інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Перехід медичного документообігу в електронний формат – одне з головних завдань цифрової медицини. Створення повноцінної цифрової медичної платформи є важливим кроком до цифровізації медичних та супутніх послуг, а також взаємодії операторів цієї сфери. Цифрова медична платформа – це динамічний набір систематизованих електронних даних про стан здоров'я окремого пацієнта, що забезпечує інформаційний обмін між учасниками процесу виробництва та споживання медичних послуг. Важливим елементом розбудови цифрової медицини є впровадження телесистем для надання дистанційних медичних послуг громадянам та підтримки роботи лікарів, особливо в сільській місцевості [2].

Завдяки впровадженню інформаційних технологій у медицину здійснюється контроль за здоров'ям та загальним станом населення, спрощується робота лікарів, діагностика стану хворого у різних ситуаціях може здійснюватися будь-яким вузькоспеціалізованим фахівцем.

Доречним при проведенні аналізу роботи буде також дослідження питання про медичні сайти, які спрощують повсякденне життя.

Так, на території нашої країни діє система <https://helsi.me/> [7], завдяки якій можна знайти та забронювати ліки онлайн (особливо актуальним це є тоді, коли той чи той препарат є в дефіциті), записатись на прийом до лікаря (не важливо у приватний чи державний заклад, що свідчить про широку клієнтоорієнтованість). На вказаному сайті доступна також послуга страхування, що доволі зручно. Вказаний сайт є зручним та простим у користуванні, дає змогу економити час та оптимізувати усі важливі моменти.

Переваги використання інформаційних технологій у сфері медицини дозволяють забезпечити високу продуктивність роботи, підтримку віддалених медичних підрозділів в єдиному інформаційному просторі, забезпечують надійність зберігання даних.

Впровадження інформаційних технологій у сфері медицини невпинно розвивається і вдосконалюється.

#### Література:

1. Голубчиков М.В., Коваленко О.С. Осташко В.Г., Слабкий Г.О. Організаційно-управлінські аспекти створення телемедичної мережі. URL : <http://esemi.org.ua/uk/activities/publications/24-2009-06-23-09-09-39.html>
2. Корнелюк О.І., Мінцер О.П. Сучасні комп'ютерні Грід-технології та їх застосування в медичних дослідженнях. Медична інформатика та інженерія. 2008. №1. С. 23–29.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України. № 67-р від 17.01.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%25D1%2580?lang=uk#Text>
4. Stoltz C. Microsoft Health vs. Google Health. The Washington Post. Tuesday, March 11, 2008. P. 4.
5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України № 852-IV від 22.05.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
6. Про електронні довірчі послуги : Закон України 2155-VIII від 05.10.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
7. Helsi. *Інтернет-сайт*. URL : <https://helsi.me/>.



**Корнійчук Аліна Вікторівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ЦІНИ НА ОСНОВНІ ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ В 2022 РОЦІ – ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Для України 2022 рік став одним з переломних у багатьох аспектах – відбулося повномасштабне вторгнення із боку РФ. Це вторгнення створило низку причин, через які економіка держави досить сильно похитнулася. Оскільки це є досить актуальною та нагальною проблемою нашої держави, ми вирішили дослідити цю тему.

Через війну вартість продуктів харчування досить сильно зросла – цьому посприяли такі фактори:

- інфляція;
- подорожчання логістики.
- зростання рівня небезпеки [1].

Для того, щоб побачити динаміку зростання споживчих цін, у таблиці 1 ми пропонуємо розглянути індекс споживчих цін за останні 3 роки по місяцях.

Таблиця 1

Індекс споживчих цін за 2020-2022 роки

	Січ.	Лют.	Бер.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жов.	Лист.	Груд.
2020	100,2	99,9	100,7	101,5	101,8	102,0	101,4	101,2	101,7	102,7	104,1	105,0
2021	101,3	102,3	104,1	104,8	106,1	106,4	106,5	106,2	107,5	108,5	109,4	110,0
2022	101,3	102,9	107,6	110,9	113,9	117,4	118,2	119,5	121,8	124,8	125,7	126,6

Із даних показників бачимо, що за 2020 р. і 2021 р. ціни протягом місяців зростали досить плавно, різких скачків не відбувалося. Але варто відзначити, що із березня 2022 року показники стрімко збільшуються, порівняно із аналогічними місяцями попередніх років. Таке зростання відбулося внаслідок початку війни 24 лютого 2022 року. Також ми бачимо, що, починаючи із червня 2022 року, споживчі ціни зросли більш плавно. Проаналізувавши, можемо сказати, що ціни станом на грудень порівняно із січнем 2022 року зросли на 25,3%. Такий показник є досить суттєвим.

Охарактеризувавши споживчі ціни 2022 року, варто розглянути динаміку цін у 2022 році на окремі продукти. Такі дані ми наведемо у таблиці 2.

Таблиця 2

Середні споживчі ціни на товари по Україні у 2022 році

	Січ	Лют	Бер	Квіт	Трав	Черв	Лип	Серп	Верес	Жов	Лист	Груд
Хліб	27,11	28,29	29,50	29,77	30,64	31,65	32,10	32,00	32,20	32,76	32,63	33,23
Гречка	47,61	48,66	54,22	61,72	69,25	81,23	93,23	96,01	89,81	82,69	79,16	74,69
Свинина	123,95	123,5	130,6	130,85	132,26	140,24	144,35	152,84	164,29	174,45	166,87	168,56
Яйця	35,46	33,44	34,26	24,80	19,39	22,72	24,70	28,53	35,08	57,01	63,33	62,03
Молоко	28,93	29,37	30,53	31,46	31,92	32,29	32,61	32,40	32,90	33,27	33,86	34,28
Цибуля	13,93	14,52	19,42	18,61	19,02	25,70	28,60	30,54	29,35	31,23	30,55	30,63
Борошно	15,48	15,65	16,81	18,04	18,34	18,29	17,89	17,41	17,23	16,94	16,73	16,79

У таблиці ми зобразили одні з популярних продуктів споживання серед населення та можемо побачити, що продукти стрімко зростають, починаючи з березня. Найбільших змін зазнають ціни на цибулю, свинину, яйця, гречку. Основна причина – подорожчання палива, і як наслідок – зростає вартість транспортування. Таку динаміку покажемо у таблиці 3.



Таблиця 3

## Ціни на паливо протягом 2022 року в Україні

	Січ	Лют	Бер	Квіт	Трав	Черв	Лип	Серп	Верес	Жов	Лист	Груд
Бензин А92	30,52	33,19	35,45	34,11	40,87	50,38	49,06	48,44	47,88	47,65	48,23	49,96
Бензин А95	31,46	34,32	36,33	34,58	42,55	51,63	50,57	49,81	49,31	49,15	49,48	51,34
Дизельне пальне	30,32	33,38	36,65	37,84	46,26	56,58	55,44	53,57	53,06	53,30	54,03	55,00

Тут можемо побачити, що вартість наведених видів палива стрімко зросла із травня. Причиною того можемо назвати ракетні обстріли, які наносились по нафтових складах і сховищах, і як наслідок – дефіцит цього палива. Цей дефіцит спровокував вагоме зростання на продукцію, яку потрібно транспортувати. Також зросли ціни на продукти сільського господарства, оскільки засадження площ відбувалося за ціною того палива, яке піднялось у ціні в травні.

У загальному можна сказати, що основними чинниками, які впливали на ціноутворення в 2022 році, – це руйнування підприємств інфраструктури; порушення виробничих процесів і логістики; зростання витрат на ведення бізнесу; ситуативний ажітаж на окремі товари. Яскравим прикладом цього є попит на сіль. Він був зумовлений тим, що найбільше підприємство в Україні ДП «Артемсіль» припинило своє функціонування у травні 2022 року через знищення заводу внаслідок обстрілу. На момент лютого 2023 року порівняно з лютим 2022 року індекс ціни солі зріс на 100,99% [2].

Отже, проаналізувавши цю роботу, можемо зробити висновок, ще економіка України у 2022 році досить сильно сколихнулася через військове вторгнення. Динаміка індексів споживчих цін на продукти харчування та паливо досить стрімко зростала. Можемо спрогнозувати, що у 2023 році ситуація з ціноутворенням буде трішки краща, оскільки Україна дещо пристосувалась до нових умов і реалій, тому виробництво основних продуктів харчування та їх транспортування буде більш стабільним, ніж у 2022 році.

**Література:**

1. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Індекс цін на продукти. Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/wares/index/sauces-spices/salt/>
3. Як зростають ціни на харчі. 2022. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63346630>



**Мазан Дарина Анатоліївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

**РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ**

Світ, у якому ми живемо, постійно змінюється. Щодня з'являються нові технології, які допомагають адаптуватися нам до життя, помітно збільшився обсяг використання інформаційно-комунікаційних технологій, які стали невід'ємною частиною сучасного життя. За допомогою них, люди стають сучаснішими, набувають нових навичок. Зараз сучасній людині, незалежно від її професії та сфери діяльності, необхідно володіти електронними засобами, які опрацьовують і передають інформацію. Інформаційно комунікаційні технології — це передача та підготовка інформації, за допомогою комп'ютера, це технології, які потрібні кожній людині, незалежно від сфери діяльності.

Навряд чи хтось зможе заперечувати факт, що суспільство зазнає значних змін, трансформується та підлаштовується під новий стиль життя в сучасних умовах. Нині світ зіткнувся з серйозними проблемами – пандемія коронавірусу та війна змінили не тільки традиційні процеси навчання, але і наше повсякденне життя. Активну комунікативну функцію тепер забезпечують соціальні мережі. Серед людей, які потребують активного спілкування, соціальні мережі та месенджери набувають все більшої популярності та значення. Окрім того такі технології дають змогу обговорювати актуальні події, інформацію та політику в країні та світі.

Одним із важливих етапів нашого життя є навчання, здобуття освіти, отримання професії. У цих процесах інформаційно-комунікаційні технології, в силу значного потенціалу, відіграють важливу роль, забезпечують покращення викладання та навчання, допомагають студентам активізувати навчальний процес, опрацювати значні обсяги інформації.

Лідерські позиції займає дистанційне навчання та онлайн-технології комунікації. Змінилася роль спеціальних додатків для спілкування, роль телевізора зійшла на нуль. Дистанційна освіта, «хмарні технології» стали ефективним вирішенням складних ситуацій в країні.

Для забезпечення дистанційної освіти інформаційно-комунікаційні технології перетворилися з додаткового у основний навчальний ресурс. Використовуючи ІКТ в освітньому процесі, викладачам необхідно постійно вдосконалювати свої навички роботи з комп'ютером, підбирати відповідний контент, освоювати і використовувати нові мобільні додатки.

Головною перевагою дистанційного навчання є те, що можна навчатися, коли зручно, отримувати доступ до інформації в будь-який час доби – вранці, вдень, або ввечері, взимку, влітку або, восени. Потрібно просто увійти до особистого кабінету, завантажити матеріали аудіо- та відеокурсів і починати працювати. Сьогодні створено значна кількість освітніх платформ, які пропонують різноманітні освітні та професійні програми навчання. Можна обирати теми, які цікаві та важливі, і навчатися в тому темпі та порядку, який підходить особисто кожній людині.

А значним недоліком дистанційної освіти є те, що у нас нема веселого студентського життя, вечорів, дискотек, живого спілкування, студентської дружби. Ми не набуваємо важливих навичок соціалізації, живих диспутів, командної роботи. І, звичайно, серйозним недоліком такої форми навчання є відсутність спілкування з викладачами в реальному часі. Можливість поставити запитання, обговорити і проконсультуватися зі своїми викладачами на теми, що цікавлять, не може бути замінена інтернетом.

Загалом, ІКТ відкривають нові перспективи для навчання та сприяють підвищенню якості освіти. Ефективне використання ІКТ вимагає достатньої кількості навчальних програм, комп'ютерів, програмного забезпечення та доступу до Інтернету. Дуже важливо, щоб усі студенти мали доступ до цих технологій і були належним чином навчені їх використовувати. Для цього викладачі/вчителі та студенти/учні повинні володіти необхідними навичками та знаннями. Світ не стоїть на місці, щоденно люди придумують нові гаджети та технології, які полегшують наше життя.



***Наконежна Аліна Русланівна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

Кожен з нас не уявляє свого життя без інформаційних технологій, вони переслідують нас усюди. Так само і сфера управління не стоїть на місці. З розвитком технологій, технік та методів прийняття управлінських рішень стало складнішим. Інформаційні технології та їх використання в менеджменті є актуальними. Дуже багато дослідників та науковців вивчали цю тему.

О. Гора стверджує, що для ефективної роботи будь-якої системи організаційного управління, потрібна інформація про стан керованого об'єкта та управлінські рішення. Щоб забезпечити оптимальне функціонування інформаційних систем організаційного управління, необхідно визначити оптимальний обсяг інформації, що надходить від різних органів управління, та розподілити потоки інформації в часі і просторі. [4, с. 48].

А. Бондаренко говорить, що якщо органи влади України будуть прозорі у своїй діяльності та пояснюватимуть свої рішення за допомогою інформаційних технологій, то це допоможе покращити спілкування між державою та громадськістю. Також це дозволить контролювати виконання дій влади [1, с. 22].

Крім того, технології допомагають робити усі завдання швидше, точніше та ефективніше, адже людина, виконуючи завдання, може помилитись або ж довіритись інтуїції, замість того, щоб базувати свої рішення на основі наукових факторів. Наприклад, аналіз даних може допомогти зрозуміти тенденції ринку та визначити кращі стратегії ціноутворення, технології допомагають знайти шляхи оптимізації та підвищення продуктивності співробітників.

Отже, тема про використання інформаційних технологій у прийнятті управлінських рішень може допомогти управлінцям досягати більшого успіху в будь-якій сфері за умови правильного користування технологіями.

ЮНЕСКО визначає інформаційну технологію як комплекс наукових, технологічних та інженерних дисциплін, що досліджують методи організації праці людей, комп'ютерну техніку, методи взаємодії з людьми, а також проблеми, що пов'язані з усім цим [2, с. 39].

Інформаційні технології допомагають швидко та структуровано отримувати необхідні дані та інформацію. Крім того, за допомогою сучасних технологій набагато простіше шукати необхідні документи; збирати, аналізувати та обробляти великі обсяги даних, що є основою прийняття рішень.

Усі дані є в автоматизованому режимі – це зменшує кількість помилок та похибок. Також можна знайти інформацію про новий товар на ринку, зростання цін, про фірми конкурентів, знайти постачальників, запустити рекламу, створити сайт для просування своєї компанії та залучення нових клієнтів чи покупців.

Щоб ефективно управляти підприємством, інформаційні технології мають забезпечити точний облік всіх аспектів виробничо-комерційної діяльності, відбір оптимального обсягу інформації, раціоналізацію системи оціночних показників, якісний взаємозв'язок між зовнішньою та внутрішньою інформацією та ефективний процес прийняття рішень на всіх рівнях управління [3, с. 287].

Існує багато різних принципів використання інформаційних технологій саме в прийнятті управлінських рішень. Перш за все, принцип – бізнес-аналітика. Це процес виявлення та аналізу інформації, статистики та будь-яких інших даних для прийняття обґрунтованих бізнес-рішень. Бізнес-аналітика допомагає виявити потенційні можливості для бізнесу, його можливості розвитку, розширення мережі компаній, залучення нових клієнтів, нових покупців, збільшення асортименту, а також розширення цільової аудиторії.

Наступний принцип – Business Intelligence. Business Intelligence, або BI-системи – це інструменти для збору, аналізу та обробки даних, що дозволяють організації з легкістю зібрати і проаналізувати дані з різних джерел [5].

Big Data – теж дуже популяризований принцип. Його зазвичай використовують для аналізу інформації великої за обсягом. Також цей метод дозволяє виявляти статистику по продажах та зробити аналіз товарів, яким клієнти надають перевагу.

Розвиток інформаційного суспільства призводить до змін ринкових і соціальних моделей економічних відносин і створює нові ринкові структури, що викликає трансформацію умов конкуренції і виникнення нового джерела довготривалого економічного зростання через інформацію [6, с. 40].

Інформаційні технології полегшують введення бізнесу, збільшують продуктивність, оптимізують дані, але є проблеми, з якими можна зіткнутися.

По-перше, автоматичні інформаційні системи потребують перевірки даних, щоб уникнути помилок. Якщо ввести одну лиш цифру неправильно – результат хибний, а це додаткові витрати.

По-друге, недостатньо кваліфікованих користувачів ІТ, що може призвести до помилкових рішень та витрат. Рішення – підготовка курсів або використання програм з простішими інструментами.

По-третє, відсутність достатньої безпеки та порушення конфіденційності. Щоб вирішити таку проблему варто встановити надійний захист даних, регулярно оновлювати програмне забезпечення та створювати резервну копію даних.

Отже, незважаючи на недоліки, інформаційні технології – це невід’ємна складова в управлінні та в прийнятті управлінських рішень у будь-якій сфері. Але слід пам’ятати, що це не основний метод в менеджменті, а лише система, що покращує і пришвидшує роботу, яку персонал буде робити довший проміжок часу. А для успішного використання технологій слід постійно вивчати нові тенденції та вдосконалювати свої навички.

### Література:

1. Бондаренко А. Інформаційні технології як механізм взаємодії органів влади з громадськістю: зб. наук. пр. / А. Бондаренко; за ред. С. М. Серьогіна. Дніпропетровськ: Державне управління та місцеве самоврядування, 2019.
2. Юдкова К.В. Особливості визначення поняття «Інформаційна система». *Інформація і право*. № 2 (14).
3. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 349 с.
4. Гора О.Б. Інформаційні технології як засіб забезпечення виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України: наук.-техн. журн. / за ред. В. В. Петрова. Вип. 15. К., 2015.
5. Бондаренко Н.С. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. *Збірник наукових праць молодих вчених факультету менеджменту та маркетингу КПП ім. І. Сікорського «Актуальні проблеми економіки та управління»*. 2017. Вип. 11. URL : <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102586>
6. Шевчук І. Б. Інформаційні технології в бізнесі : навч. посіб. Ч. 1. Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020.



**Ніколайчук Марія Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**

В умовах сучасності розвиток та функціонування інформаційно-комунікаційних технологій посилюється, зростає їхня актуальність, використання обумовлюється світовими тенденціями.

Інформаційно-комунікаційні технології визначають як сукупність інформаційних процесів і засобів комунікації, що здійснюються із застосуванням передових технічних засобів для збору, отримання, пошуку, опрацювання, кодування, передачі та зберігання різних видів інформації, а також забезпечення процесу спілкування з метою задоволення потреб користувачів тощо [1].

Інформаційно-комунікаційні технології мають великий потенціал у покращенні ефективності та прозорості процесів здійснення публічної влади в Україні. Підвищення результативності державного управління за допомогою сучасних інформаційних технологій беззаперечно, позаяк використання автоматизованих систем підвищує якість та швидкість обробки та передачі інформації, потік якої постійно зростає у зв’язку із переходом на електронний документообіг. Варто зазначити, що будь-який державний орган чи орган місцевого самоврядування використовує електронні системи документообігу, а саме для внутрішнього та зовнішнього обігу документації, для підпису документів електронно-цифровим підписом та

надсилення адресату тощо [2]. Визначений механізм сприяє як економії часу службовців так і збереженню ресурсів, необхідних для реалізації повноважень.

Використання ІКТ також забезпечує постійну та рівноправну участь України у процесах інформаційної та економічної інтеграції разом з іншими державами.

Для повноти розуміння залучення інформаційно-комунікаційних технологій до публічної влади нині слід зазначити кілька прикладів їх застосування:

Електронне урядування: Україна активно впроваджує системи електронного урядування (далі – ЕУ), що дозволяють громадянам та бізнесу отримувати послуги державних органів через мережу Інтернет. До прикладу, система «Дія» дозволяє отримувати більш ніж 300 електронних послуг, в тому числі зареєструвати бізнес, подати звіти та отримати паспорт;

Електронні закупівлі. Уряд України активно використовує електронні системи закупівель, такі як «ProZorro», щоб забезпечити прозорість та ефективність державних закупівель. Система «ProZorro» дозволяє громадянам та бізнесу відслідковувати закупівлі державних органів та перевіряти їх вартість;

Системи електронної звітності. Державні органи в Україні використовують системи електронної звітності, щоб забезпечити точність та швидкість обробки даних. Наприклад, система «Єдиний державний реєстр фізичних осіб-підприємців та суб'єктів малого підприємництва» дозволяє фізичним особам-підприємцям подавати звіти та сплачувати податки через інтернет;

На рівні державних органів влади в Україні запроваджено електронне голосування на виборах. Проведено експеримент з електронним голосуванням під час місцевих виборів у деяких регіонах країни. Проте, у зв'язку із технічними проблемами експеримент припинили.

На рівні місцевої влади в Україні електронна демократія застосовується на різних рівнях. До прикладу, у деяких містах запроваджено електронне голосування на місцевих виборах, а також електронні платформи для збору пропозицій та ідей від громадян, їх можна побачити навіть у громадському транспорті.

В Україні існує електронна платформа «Електронна демократія», що надає можливість громадянам країни звертатися до органів влади із питаннями або ж пропозиціями.

Також в Україні діє електронна система декларування доходів державних службовців та інших осіб, які займають важливі посади. Ця система дає можливість суспільству відслідковувати доходи високопосадовців та їх сім'ї.

Для найбільш вдалого та результативного впровадження ІКТ у діяльність державних органів необхідна відповідна державна політика, спрямована на створення належних умов для технологій [1].

Нормативно-правову базу з питання використання інформаційно-комунікаційних технологій при публічному здійсненні влади складають Конституція України, Закон України «Про адміністративні послуги», Закон України «Про звернення громадян», Закон України «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про інформацію», Концепція розвитку електронного урядування в Україні, Постанова «Деякі питання підготовки проектів актів законодавства в електронній формі», Концепція створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет», ЗУ «Про відкритість використання публічних коштів» тощо [3].

Однак нормативним актом, який для України загалом визначає необхідність переходити на онлайн-систему управління містами, є Закон України «Про національну програму інформатизації». Програма інформатизації «визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення».

Таким чином, сучасні інформаційні технології здатні трансформувати вищезгадані державні органи та установи, сприяти реалізації нової моделі державного управління, що змінює комунікативний складник громадян і влади, насамперед, передбачаючи партнерство, забезпечує чесність, прозорість, відкритість, контроль влади, сприяє подоланню корупції.

### Література:

1. Ведмідь П.В. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у забезпеченні ефективності державного управління. 2020.
2. Система електронного документообігу АСКОД. URL: <https://askod.online/terms-of-use.ua.html>
3. Голобородько Т. В., Дубіна О. Д. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та європейські орієнтири. *Державне управління: удосконалення та розвиток*.
4. Каретна О.О., Милосердна І.М., Ігнат'єва І.І. Роль та особливості інформаційно-комунікаційних технологій у взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством: науковий журнал «ПОЛІТИКУС», 2020 р.
5. Швачич Г.Г., Толстой В.В., Петречук Л.М., Іващенко Ю.С., Гуляєва О.А., Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ, 2017.



**Овсяннікова Ірина Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Інформаційні технології та цифровізація є невід'ємною частиною сучасного суспільства. Ми користуємось електронними приладами повсякденно та використовуємо технології набагато частіше, ніж здається.

Неможливо уявити сучасну установу або організацію без комп'ютерного обладнання, використання якого спрощує та автоматизує процес прийому та обробки даних громадян. Цифровізація документів також вирішує значну кількість питань. Для надання юридичної сили електронним документам, які створюються в процесі управлінської діяльності підприємств, установ, організацій використовують електронний цифровий підпис, який набув значного поширення в останні роки. Створення та засвідчення електронних документів сприяє зменшенню паперового документообігу.

Процес навчання в XIX столітті завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій кардинально змінив методи навчання, процеси створення та донесення до студентів навчального контенту.

Значного поширення дистанційне (онлайн) навчання набуло під час пандемії COVID-19. Викладачі та студенти опанували багато програм, різних платформ для навчання. Удосконалення цих сервісів продовжується, а процес отримання та передачі інформації змінюється, стає зручнішим для викладачів і студентів. Дуже зручними є сервіси Google. Google Meet надзвичайно зручна платформа для організації та проведення конференцій. Google Classroom спрощує процес дистанційного навчання: він надає змогу створити окремі «курси» для кожної дисципліни та розмістити не тільки завдання для студентів, але й теоретичний (лекційний) матеріал до кожної теми, завдання для самостійної роботи, перелік запитань до екзамену, довідкові матеріали тощо.

Нам, молодим громадянам держави, з особливою гордістю хочеться презентувати справжнє досягнення України в цифровому світі – державу в смартфоні. Станом на травень 2022 року мобільний застосунок «Дія» налічував понад 17 мільйонів користувачів. Сервіс було вперше презентовано у 2019 році й офіційно запущено у 2020 році. У світі Україна стала першою державою з цифровізованими документами, які мають таку ж юридичну силу як і паперові. Також державні послуги доступні у додатку. Це просто та офіційно. На момент офіційного запуску порталу 02 квітня 2020 року на ньому вже можна було отримати 27 державних послуг. Зокрема, були доступні такі послуги як реєстрація підприємницької діяльності, оформлення довідки про несудимість та

допомоги при народженні дитини, подача позову до суду, реєстрація авто тощо. Перелік послуг розширюється та оновлюється з часом. Наприклад, внутрішньо переміщеним особам було дуже зручно отримати необхідні документи просто в смартфоні, адже це значно зекономить час та спростить усі процедури без величезної кількості паперових документів.

Інформаційні технології роблять наше життя кращим. Зараз на будь-яке питання можна знайти відповідь в інтернеті.

Як представник сучасної молоді, можна стверджувати, що ми не можемо уявити своє життя без сучасних гаджетів, без них воно буде сірим та без потужного потенціалу розвитку.

Підсумовуючи, можна зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології – це не просто спілкування в соціальних мережах, а невід’ємна частина всіх сфер життя сучасної людини.



**Палига Анастасія В'ячеславівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **МАТЕМАТИЧНИЙ АПАРАТ ФІНАНСОВОЇ ГАЛУЗІ**

Фінансова галузь є однією з найбільш складних і важливих галузей, які суттєво впливають на розвиток економіки країни та благополуччя її громадян. Однак для забезпечення ефективної роботи фінансової галузі, необхідно мати належний математичний апарат, який дозволяє аналізувати, прогнозувати та оптимізувати фінансові процеси. У зв'язку з цим, математичний апарат стає невід'ємною складовою фінансової галузі. Він дозволяє визначити ризики та можливості, оцінювати доцільність інвестицій, розробляти стратегії управління ризиками, а також визначати оптимальні цінові пропозиції. Таким чином, використання математичного апарату в фінансовій галузі є ключовим елементом, який допомагає забезпечити ефективність та стабільність фінансових процесів.

Математичний апарат є невід'ємною складовою фінансової галузі, оскільки він дозволяє вирішувати складні завдання, що стосуються розрахунку доходів та витрат, управління активами та пасивами, розрахунку ризиків та багатьох інших процесів, які відбуваються у фінансовій галузі. За його допомогою можна сформулювати економічні теорії та моделі, які допоможуть зробити прогнози та розрахувати наслідки різних економічних рішень. Наприклад, економетричні моделі можуть допомогти у встановленні залежності між різними економічними факторами та прогнозуванні їхнього впливу на економіку в цілому. Науковець С. С. Колбанський систематизував у 6 груп ці моделі та методи в розрізі питання моделювання і прогнозування щодо макроекономічних показників. Прикладом є нормативно-балансові методи, які виражають у системі лінійних рівнянь і дають спрощену модель дійсності.

Математичні методи також допомагають у дослідженні макроекономічних тенденцій та процесів, таких як інфляція, безробіття, зростання ВВП, бюджетний дефіцит та інших. Прикладами моделей економічного зростання та розвитку є Солоу- модель та модель Ромера. Модель Солоу – це економічна модель, яка використовується для пояснення причин зростання національного доходу та ВВП в довгостроковій перспективі. Основні припущення моделі Солоу полягають у тому, що капітал та праця є основними факторами виробництва, а технологічний прогрес є головним джерелом економічного зростання. За допомогою математичних методів Солоу визначив, що економічне зростання може бути пояснене збільшенням капіталу та технологічного прогресу. Модель Ромера відрізняється від моделі Солоу тим, що вона більше орієнтована на короткострокову економічну політику. Основні припущення моделі Ромера полягають у тому, що технологічний прогрес залежить від інновацій та знань і що держава може стимулювати інноваційну діяльність через інвестиції в науку та освіту, а також захист прав на інтелектуальну власність.

До математичного апарату у фінансовій галузі можна ще віднести фінансову математику. Фінансова математика – основа кількісного аналізу фінансових операцій [1, с. 6]. Вона використовує

математичні методи та моделі для аналізу та вирішення проблем фінансової галузі, а також дозволяє економістам та фінансистам проводити прогнозування ризиків, оцінювати цінні папери, розробляти стратегії управління ризиками та вивчати інші фінансові питання. Основними складовими фінансової математики є теорія ймовірностей, математична статистика, диференціальні рівняння та інші математичні методи. Ці методи застосовуються для розв'язання таких завдань, як оцінка фінансових ризиків, моделювання фінансових процесів, вивчення опціонів та інших похідних фінансових інструментів. С.С. Колбанський у своїй роботі систематизував завдання фінансової математики. Це розробка планів щодо фінансових операцій; прогнозування їх кінцевих результатів для всіх учасників, що були задіяні; активізування портфелю активів; співставлення кінцевого результату з прогнозами та проведення між ними паралель [2, с. 6].

У висновку до теми «Математичний апарат фінансової галузі» можна сказати, що математичні моделі та методи дослідження є невід'ємною складовою сучасної фінансової галузі. Вони дозволяють аналізувати складні економічні процеси та приймати обґрунтовані рішення на основі обчислювальних алгоритмів та статистичних методів. Загалом, використання математичного апарату в фінансовій галузі дозволяє покращувати якість прийнятих рішень та знижувати ризики фінансових операцій.

### Література:

1. Березька К.М., Неміш В.М., Савчук С. В. Фінансова математика: навчальний посібник. Тернопіль. 2018. 192 с.
2. Колбасинський, С. С. Аналіз економіко-математичного апарату для моделювання і прогнозування показників виконання державного бюджету та макроекономічних показників. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019.



**Попадюк Анна Леонідівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління і економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Сучасний світ весь час несе зміни і потребує їх приймати, незважаючи на бажання суспільства. Хоча, з іншого боку, людство, навпаки, провадить зміни, не цурається інновацій. Це стосується і будь-якої сфери людського життя та існування. Загалом, для людей потрібен лідер, організатор, який буде їх направляти в потрібне русло, окреслювати рамки потрібного, термінового та другорядного. З цього і бере початок потреба у державній службі.

Відповідно до Закону України «Про державну службу», державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів тощо [1].

Щодо ознак державної служби:

- публічність: інформаційна відкритість, прозорість, добросовісність;
  - професійність: а) державна служба є основним родом трудової діяльності особи;
- б) державна служба здійснюється на основі встановленого рівня знань та навичок;
- політична неупередженість – недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця;
  - практичне виконання завдань і функцій держави щодо забезпечення формування та реалізації державної політики, надання адміністративних послуг, управління фінансовими та



майновими ресурсами держави, нагляду та контролю за персоналом державних установ;

- державна служба є оплачуваною діяльністю і заробітна плата виплачується «за рахунок коштів державного бюджету»;

- служба пов'язана з виконанням службових обов'язків на посаді в державній установі, іншому державному органі чи апараті.

Уточнюючи, державна влада в Україні має три гілки влади:

- законодавча – головний орган – Верховна Рада України;
- виконавча – головний орган – Кабінет Міністрів України;
- судова – головний орган – Верховний Суд України.

Варто зауважити, що головні органи та загалом гілки влади не підпорядковуються одна одній, але тісно взаємопов'язані у своїй діяльності.

Управлінське рішення — це результат творчого цілеспрямованого аналізу проблемної ситуації, вибору шляхів, методів і засобів її вирішення у відповідності з ціллю системи менеджменту [2]. Слід зауважити, що прийняття рішень є основою управління. Важливість полягає у швидкості, тобто у своєчасності та влучності прийнятого рішення, тому що протилежні показники можуть завдати значної шкоди або звести до нуля. Управлінські рішення у сфері державної служби є важливою ланкою, що пов'язує в ланцюгу «держава – державна влада – державне управління – державно-управлінські відносини – державно-управлінські рішення – державно-управлінські впливи (дії) – суспільство» весь спектр суспільної життєдіяльності.

Слід зауважити, що прийняття будь-яких рішень, не лише управлінських, у сфері державної служби є запорукою настання бажаних наслідків. Є низка певних умов для прийняття ефективних управлінських рішень:

- права прийняття рішень визначають сферу дій певних експертів щодо прийняття відповідних рішень. Усі експерти мають певні права на прийняття рішень, але кожен експерт або група експертів може приймати лише певні рішення;

- права прийняття рішень експертів визначають межі між групами експертів;

- обов'язковість прийняття рішень – це здатність об'єктивно визнати необхідність прийняття рішення, виходячи з поточної ситуації. Вона вимагає від компетентної особи прийняття неминучого рішення, якщо цього вимагають обставини;

- компетентність – це здатність особи приймати відповідні, кваліфіковані та обґрунтовані рішення;

- відповідальність за прийняття рішень визначається як зобов'язання, яке накладає або бере на себе особа, відповідальна за певну сферу роботи, діяльність або поведінку; вона визначає покарання, які можуть бути накладені на керівника в разі прийняття неправильного рішення. У сфері державної служби використання інформаційних технологій є надзвичайно важливим для забезпечення швидкого та точного аналізу даних та прийняття рішень. Наприклад, системи електронного документообігу та електронного голосування дозволяють прискорити процес прийняття рішень та зменшити кількість помилок. Також прийняття ефективних управлінських рішень у сфері державної служби вимагає наявності комплексної системи аналітики та збору даних. Це особливо важливо в контексті прийняття стратегічних рішень, пов'язаних з розвитком економіки та соціальної сфери держави. Окрім того, важливою складовою прийняття управлінських рішень в сфері державної служби є розробка та використання ключових показників ефективності (КПІ). Ці показники дозволяють оцінювати результативність роботи державних служб та посадових осіб діяльності посадових осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сформулювати власне визначення, що прийняття рішень у державному управлінні є результатом діяльності його суб'єктів, спрямованої на вирішення конкретних проблем на національному рівні, які, у свою чергу, пов'язані з відповідними управлінськими ситуаціями. Тому необхідно забезпечувати наявність комплексної системи аналітики та збору даних, використання інформаційних технологій для швидкого та точного аналізу даних, а також розробку та використання ключових показників ефективності для оцінювання результативності роботи державних служб та посадових осіб.

## Література:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII : станом на 01 січня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 27.03.2023).
2. Бабій І. Управлінське рішення в антикризовому менеджменті підприємства. *Економічна наука*. 2015. *Інвестиції: практика та досвід*, № 5.
3. Управлінські рішення. URL : [https://arm.naiu.kiev.ua/books/osnovu\\_menedjmentu/files/Tema\\_3.pdf](https://arm.naiu.kiev.ua/books/osnovu_menedjmentu/files/Tema_3.pdf)



**Соловей Марія Іванівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОФЕСОРА О.І. КУЛИНИЧА**

Метод комплексних статистичних коефіцієнтів, розроблений українським вченим-статистиком доктором економічних наук, професором Омеляном Івановичем Кулиничем, успішно застосовуються в науково-педагогічній і практичній діяльності. Розглянемо застосування в практичній площині застосування цього методу з погляду законодавчого забезпечення в історичному контексті. З метою одержання аналітичної інформації про соціально-економічний розвиток регіонів держави та здійснення впливу місцевих органів виконавчої влади на покращення стану справ в економіці та соціальній сфері Кабінетом Міністрів України 04.02.2004 року затверджено «Методику визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів» [1].

На підставі статей 6, 17, 31 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та постанови КМУ від 04 лютого 2004 року №113 «Про затвердження Методики визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів», обласні державні адміністрації затверджують Методику визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку районів та міст обласного значення [2]. Цією Постановою було запропоновано використовувати для визначення рейтингу регіонів країни систему показників [1]. Ця методика використовувалась тільки протягом 2004 року. Її було скасовано відповідно до Постанови КМУ від 6 квітня 2005 року №263 «Про затвердження моніторингу результатів діяльності КМУ та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій» [3].

Моніторинг результатів соціально-економічного розвитку регіонів за показниками, вміщеними у додатках 1 і 2, без їх комплексної оцінки та визначення місць конкретного регіону у їх сукупності (державі чи області) значно звужував обсяг аналітичної інформації. Тому Постановою КМУ від 31 серпня 2005 р. №835 «Про внесення змін до постанови КМУ від 6 квітня 2005 р. №263» введено новий Перелік показників соціально-економічного розвитку регіонів країни та повністю поновлено застосування у моніторингу з метою удосконалення системи оцінки Постановою КМУ від 3 липня 2006 року № 916 внесено зміни до додатку 3 щодо показників соціально-економічного розвитку [4].

Зокрема, у 2007 році КМУ прийняв Постанову від 20 червня №833 «Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя», в якій передбачалось Головному управлінню державної служби і Міністерству регіонального розвитку та будівництва розробити за участю інших заінтересованих органів виконавчої влади проект Методики оцінки ефективності управлінської діяльності Ради міністрів АРК, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та подати

його КМУ [5]. У 2008 році до цієї постанови було внесено зміни до Порядку проведення комплексної оцінки соціально-економічного розвитку АРК, областей, м. Києва та Севастополя, які затверджені постановою КМУ від 30 липня 2008 р. №683 [6]. Постановою КМУ № 755 від 18 серпня 2010 р. було внесено низку змін до системи показників комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя [7].

Постановою від 09 червня 2011 р. № 650 «Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій» КМУ ввів досконалішу систему оцінки діяльності. Ця система пропрацювала до 2014 року і втратила чинність.

КМУ встановив єдині підходи до підготовки щорічних звітів від голів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій про результати діяльності цих органів. Це висвітлено в Постанові КМУ від 21 грудня 2016 р. № 987 «Про щорічні звіти голів обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій» [8]. На даний момент дію цієї постанови зупинено згідно з Постановою КМУ від 24 червня 2022 р. № 726 «Про реалізацію експериментального проекту щодо моніторингу завданих пошкоджень та руйнувань за регіонами України внаслідок збройної агресії російської федерації на основі геоінформаційної системи». Цією ж постановою було зупинено в дії Постанову КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [9].

При детальному розгляді цих законодавчих документів стає очевидним, що застосування методу комплексних статистичних коефіцієнтів та підходи до використання залишилися незмінними, хоча систематично змінювалися системи досліджуваних показників.

### Література:

1. Про затвердження Методики визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів : постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004р. №113. *Офіційний вісник України*. 2004. № 5. Ст. 234.
2. Розпорядження голови Хмельницької облдержадміністрації від 26 квітня 2004 року №147 / 2004р. Окреме видання.
3. Про затвердження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005 року №263. *Офіційний вісник України*. 2005. №14. Ст. 719.
4. Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005р. №263 : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2005 р. №835. *Офіційний вісник України*. 2005. №36. Ст. 2176.
5. Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 833. *Офіційний вісник України*. 2007. №46. Ст. 1872.
6. Про внесення змін до Порядку проведення комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 липня 2008 р. № 683. *Офіційний вісник України*. 2008. №57. Ст. 1911.
7. Про внесення змін у додаток 1 до Порядку проведення комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя: постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2010 р. № 755. *Офіційний вісник України*. 2010. №65. Ст. 2269.
8. Про щорічні звіти голів обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій : постанова Кабінету Міністрів України від 21.12.2016 № 987.
9. Про реалізацію експериментального проекту щодо моніторингу завданих пошкоджень та руйнувань за регіонами України внаслідок збройної агресії російської федерації на основі геоінформаційної системи від 24 червня 2022 р. № 726 : постанова КМУ.

## СЕКЦІЯ 12. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ

*Бабчинська Анастасія Олександрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПСИХОЛОГІЯ ЕМОЦІЙ

У сучасному технологічно та інформаційно розвиненому суспільстві проблема поширення психологічного знання щодо природи і ролі емоцій, розвитку здатності особистості до усвідомлення та регуляції емоційних станів набуває дедалі більшої актуальності. Виклики сьогодення вимагають як однієї з основних компетентностей психологічно зрілої особистості конструктивного переживання нею емоційних станів як однієї з ключових умов запобігання порушень психічного та соматичного здоров'я. Що і визначає актуальність теми дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: проаналізувати психологічні особливості емоцій та запропонувати прийоми їх контролю.

Емоції людей на різних етапах еволюції розцінювались по-різному, інколи зовсім протилежним чином. У часи Середньовічної Європи вважалося, що емоції є проявом слабкості і не контрольованості, тому з ними намагалися боротися. У Великобританії популяризували культ контролю емоцій, адже саме ця чеснота була притаманна аристократам. У епоху фрейдизму було переглянуто роль емоцій у житті людей. Завдяки своїм дослідженням К. Юнг і З. Фрейд дослідили, що всі проблеми родом із дитинства, а емоції стали предметом вивчення [1]. Емоції визнали важливою складовою особистості, від розуміння і управління ними може залежати успіх у багатьох сферах.

Вміння керувати емоціями дуже важливі для будь-якої людини. Перш за все вони виникають невчасно і не в потрібному місці. Наші емоції можуть зачепити оточуючих, а їх надлишок заважає сконцентруватися, розслабитися і відпочити. Уміння контролювати емоції – ознака вихованої і розвинутої особистості, яка навіть у складній ситуації залишається непохитною.

Важливо знати, як управляти своїми емоціями, адже вони здатні не тільки зробити наше життя яскравим, а й можуть зруйнувати здоров'я і психіку. Негативні емоції, зменшуючи чутливість до інших, сприяють погіршенню відносин між людьми. Саме вони є причиною різних захворювань як фізичного, так і психологічного характеру.

У психології емоції – це процеси, які здатні оцінити зовнішні і внутрішні ситуації в житті людини. Переживання, почуття, емоції відображають суб'єктивне ставлення особи до навколишнього середовища і до самої себе. Ч. Дарвін стверджував, що емоції виникли в процесі еволюції і стали засобом встановлення значимості різних умов для задоволення актуальних проблем. Вони підтримують життєвий процес в оптимальних межах, попереджаючи руйнуючий характер [1].

Найпростіша і найстаріша форма емоційних переживань – це задоволення, яке отримується в процесі забезпечення органічних потреб. Невдоволення спричинене неможливістю зробити це, адже певна потреба загострюється.

Найбільш потужною емоційною реакцією вважається афект. Це сильне, короткочасне, бурхливе емоційне переживання, яке повністю захоплює психіку людини, створює загальну реакцію на ситуацію. Афекти перешкоджають розуму, нормальній організації людської поведінки, залишаючи стійкі і сильні сліди в довгостроковій пам'яті. Накопичується і виникає емоційна напруженість, яка призводить до потужної емоційної розрядки. Після цього людина може відчувати пригніченість, депресію, втому [1].

Настрій є одним із найбільш тривалих емоційних станів, який формує поведінку людини. Він здатний підвищувати і знижувати життєву діяльність особи. Вияв емоцій взаємопов'язаний з роботою кори мозку, вегетативною нервовою системою, диханням, роботою серця та м'язів. Надлишок негативних емоцій може стати причиною низки захворювань та погіршення самопочуття людини.

Кожна людина, яка прагне насичено і продуктивно проводити своє життя, має навчитися керувати своїми емоціями, не дозволяючи настрою і страхам завадити виконанню створених планів. Особливо важливо те, що потрібно контролювати емоції, і в жодному разі не пригнічувати їх, адже це може проявитися у формі психологічних і фізіологічних проблем.

Аналіз психологічних джерел, дозволяє запропонувати наступні прийоми, використання яких дозволить сформувати емоційний самоконтроль:

«Відволікаючий маневр». Суть його полягає в тому, що при виникненні негативної думки потрібно відволіктися, зайняти мозок чимось іншим, щоб йому не було коли думати про погане. Можна це зробити, увімкнувши музику або аудіо книгу;

«Управління емоціями за допомогою тригерів» – підхід, який побудований на мінімізації тригерів, які негативно впливають на людину, замінюючи їх позитивними «спусковими гачками». Наприклад, на неприємній роботі поставити речі, які навіюють милі спогади;

«Техніка м'язової розрядки» – допомагає позбутися напруги шляхом інтенсивних тренувань, пробіжки. Найбільш актуальним є цей підхід в ті моменти, коли людина відчуває злість.

Отже, позитивні емоції вказують на те, що ми рухаємось в правильному напрямку. Вони сприяють поповненню нашої життєвої енергії і сили. Для покращення свого самопочуття, збереження молодості не варто виходити з душевної рівноваги через дрібниці, потрібно знаходити якомога більше позитиву. Рекомендується підтримувати емоційний баланс, щоб досягти успіху у всіх сферах життя, уникати негативних емоцій, які є джерелом багатьох захворювань.

### Література:

1. Як керувати емоціями, класифікація емоцій. Інтернет-ресурс: URL : <https://alexus.com.ua/yak-keruvati-emociyami-klasifikaciya-emocij/>.
2. Управління емоціями: ефективні вправи. Інтернет-ресурс: URL : <https://eko.org.ua/upravlinnya-emociyami-trening/>.
3. Як навчитися контролювати свої емоції? Інтернет-ресурс: URL : <https://www.ufmm.org.ua/stati/yak-navchitisya-kontrolyuvati-svoji-emotsiyi/>.



**Бачинський Артём Анатолійович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОДИСЦИПЛІНИ ТА МОТИВАЦІЇ

У сучасному світі зі зростанням конкуренції та потреби у саморозвитку стає все важливіше розвивати психологічну складову особистості, зокрема самодисципліну та мотивацію. Самодисципліна та мотивація є ключовими аспектами успіху в будь-якій галузі життя. Відсутність цих рис може призвести до втрати впевненості в собі, падіння продуктивності та навіть до депресії. Однак знання та розвиток цих навичок можуть допомогти у досягненні бажаних результатів та забезпеченні здорового психічного стану.

Метою дослідження є розуміння процесів, які зумовлюють успіх у досягненні поставлених цілей та виявлення можливостей для підвищення самодисципліни та мотивації людей в різних сферах життя. Крім того є визначення способів підвищення ефективності навчання та роботи.

Психологічні аспекти особистості відіграють величезну роль у нашому житті. Вони є причинами психосоматичних захворювань та факторами багатьох позитивних подій і перетворень, які здатні змінити життя людини, допомогти впоратися з труднощами і навіть витерпіти нелюдський біль [1].

Самодисципліна – це вміння і звичка керувати собою, слідування тому, що сам вибрав для себе як справи і спосіб життя. Як правило, сюди входить відмова від порожніх розваг (наприклад, посидіти в Інтернеті, замість того, щоб прибратися), концентрація на меті і усвідомленість у підході до справ, особливо складним.

У самодисципліни існує багато внутрішніх і зовнішніх перешкод, які її заважають. Основними ворогами самодисципліни є імпульсивність та відволіканість, які живуть у кожній людині. Невідомо, коли імпульс може захопити контроль над діями та рішеннями, а відволікання може відвести увагу від головної мети. Зовнішні прояви відсутності самодисципліни включають неповний контроль над тілом, такі як розхлябана хода, метушливі рухи та мельтешащий погляд. Відсутність контролю над мовою також може бути зовнішньою проявою не дисциплінованості, включаючи спонтанні зміни теми та розмов про страхи [2].

Мотивація – це внутрішня сила, яка підштовхує людину до певної дії чи досягнення певної мети. Вона може бути викликана зовнішніми чинниками (наприклад, нагородою) або внутрішніми (наприклад, задоволенням від виконання завдання). Вона може бути зовнішньою або внутрішньою. Зовнішня мотивація зазвичай залежить від нагороди або покарання, тоді як внутрішня мотивація виникає з потреби задоволення або внутрішньої мотивації людини. Мотивація може впливати на рівень продуктивності, ставлення до роботи та досягнення мети. Існує багато теорій мотивації, включаючи теорії таких людей як Абрахам Маслоу, Віктор Врума, Едвін Деккера [3].

Одна з найбільш відомих теорій – теорія саморегуляції – стверджує, що людина може контролювати свої дії та реакції, регулюючи свої внутрішні процеси, такі як увага, емоції та мислення. Ця теорія дає важливі вказівки про те, як можна навчитися здійснювати самоконтроль та вчитися контролювати свої дії та реакції на подразники. Наприклад, вона може допомогти в боротьбі зі шкідливими звичками, такими як куріння або переїдання, а також вдосконалити навички роботи над собою, що є корисним у багатьох аспектах життя [1].

Поняття цінностей, переконань, мети, очікувань та психологічного комфорту є важливими компонентами психологічної мотивації та самоконтролю. Коли людина має важливу для неї мету, вірить у свої можливості та очікує позитивний результат, вона більш мотивована до її досягнення. Самодисципліна вимагає від людини контролювати свої дії та поведінку, щоб досягти цієї мети, що може бути викликом, особливо в присутності багатьох різних подразників, що можуть відволікти від мети.

Вивчення психологічних аспектів мотивації та самодисципліни допомагає людям краще розуміти, як контролювати свої дії та досягати своєї мети. Це допомагає розвивати ефективні стратегії саморозвитку та управління життям. Людина більш схильна до виконання завдань, які вона вважає цікавими та важливими, що сприяє мотивації та підвищує ефективність самодисципліни. Важливо, щоб завдання були узгоджені зі значущими завданнями людини та відповідали її особистісним потребам, щоб мотивація була стійкою.

Успішна мотивація та самодисципліна можуть залежати від очікувань та комфорту людини. Якщо людина очікує позитивного результату від своїх зусиль, то це може підсилити її мотивацію. Зокрема, якщо людина відчуває комфорт та задоволення від своїх досягнень, вона буде більш налаштована на продовження зусиль та відчуватиме більшу готовність до подальших викликів. Це може стати важливим фактором у збереженні мотивації та самодисципліни на тривалий термін.

Отже, розуміння психологічних аспектів самодисципліни та мотивації є дуже важливим для кожної людини, яка прагне досягти успіху в будь-якій сфері життя. Незважаючи на те, що ці процеси є внутрішніми та складними, можна розвивати ці навички шляхом правильного підходу та тренувань. Для отримання більш глибокого розуміння цих процесів необхідно продовжувати дослідження та вивчати різні підходи, що допоможе в розвитку та вдосконаленні власних навичок самодисципліни та мотивації.

### Література:

1. Чалдині Р. Психологія впливу. К., 2022. 608 с.
2. Козлов Н.І. Самодисципліна. Психологія. *Енциклопедія практичної психології*. URL : <http://psychologis.com.ua/samodisciplina.html>.
3. Литвинова Л.В. Психологічні аспекти мотивації до успіху. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 3. С. 216–221. URL : [https://www.nbuu.gov.ua/index.php/old\\_journals/lduvs/issue/view/2305](https://www.nbuu.gov.ua/index.php/old_journals/lduvs/issue/view/2305).

**Бачмага Діана Андріївна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## САМОРОЗВИТОК І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі все більшою популярністю користується ідея саморозвитку та самовдосконалення особистості. Це пов'язано з тим, що більшість з нас чітко усвідомлює, що зможе досягти більшої гармонії та щастя у житті, якщо зосередиться на своєму особистому розвитку. Особистість може самостійно визначати свою мету, розвивати свої здібності та вміння, покращувати якість свого життя. Для цього потрібно постійно вчитися, досліджувати світ, розвивати свою креативність, емоційну інтелектуальну компетентність.

Зважаючи на важливість цієї теми, можна визначити *мету дослідження*: визначення процесу особистісного зростання та розвитку, виявлення чинників, що впливають на цей процес.

Саморозвиток особистості є важливим етапом життя, який дозволяє розвиватися та ставати досконалішим відтворенням себе. Внутрішньою умовою розвитку особистості є постійна «незавершеність» як характерна генетична риса організації індивіда, як його потенційна можливість до безмежного розвитку. При цьому пройдені особистістю стадії розвитку, точніше характерні для цих стадій особистісні новоутворення, «насичуючи» одне одного своїм змістом, перетворюються у синергійно працюючі рівні цілісної особистісної організації. Саме ці рівні, проходячи через усвідомлення, рефлексію, критичні оцінки, продуманий вибір, вироблення оптимальних систем дій, поступово стають психологічними основами особистості, її фундаментом і феноменологічно виявляють себе в естетичних смаках, інтуїції, передчуттях, моральній поведінці тощо.

Однією з вирішальних особливостей є розвиток різних аспектів особистості, таких як інтелектуальний, емоційний, фізичний та соціальний. Це може включати в себе вивчення нових знань та навичок, розвиток самоконтролю та управління емоціями, підвищення фізичної активності та сприяння здоровому способу життя, а також покращення комунікативних навичок та взаємодії з оточуючими.

Видатний американський психолог, засновник індивідуальної психології А. Маслоу вважав, що саморозвиток особистості є важливим компонентом її щастя та задоволеності життям. Він підкреслював важливість самореалізації, щоб людина могла стати більш самостійною, креативною та задоволеною своїм життям. У своїй книзі «Мотивація та особистість» Маслоу детально розглядав питання саморозвитку, надаючи поради та інструменти для досягнення цієї мети. Він наголошував на важливості постійного навчання, розвитку особистісних цінностей та ставлення до життя, а також на необхідності зосередитися на своїх сильних сторонах та здібностях.

Специфіка самовдосконалення особистості полягає в тому, що цей процес найбільшою мірою спирається на індивідуальні особливості людини, її нахили та потреби. Завдяки цьому людині вдається виявити для самої себе домінуючі задатки, які у майбутньому можуть суттєво визначити весь її життєвий шлях, забезпечити розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних якостей [2].

Самовдосконалення це поєднання взаємопов'язаних і взаємозалежних процесів: самовиховання як цілеспрямована активна діяльність, що зорієнтована на формування і вдосконалення у себе позитивних і усунення негативних якостей, та самоосвіти як цілеспрямованої роботи щодо розширення і поглиблення своїх знань, удосконалення та набуття відповідних навичок та умінь. Воно відбувається завдяки самопізнанню, мотивації, самопримусу, саморегулюванню. Усвідомлюючи свої досягнення і недоліки, особистість виявляє прагнення до самовдосконалення, до самоосвіти і самовиховання [3].

Отже, особистість, яка займається саморозвитком та самовдосконаленням, має більше можливостей для професійного росту та успіху в житті. Це пов'язано з тим, що вона стає більш комунікабельною, творчою та продуктивною, вміє розв'язувати складні завдання та знаходити нові шляхи досягнення своїх цілей. Загалом саморозвиток та самовдосконалення особистості – це процес, який потребує постійної роботи над собою, але який може принести багато задоволення та успіху в житті.

### Література:

1. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Харків, 2005. 20 с.
2. Діденко О.В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. канд. пед.наук: 13. 00. 04. Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2003. 201с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л М. Проколієнко. К., 1991. 608 с.



**Гавриш Аліна Володимирівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний суспільний розвиток має критичні та суперечливі характеристики: політичні, економічні та ідеологічні протиріччя дезорганізували його саме існування. Для подолання кризових переживань, питання спонукання до рефлексії набуває особливого значення і є особливо актуальним. У нинішніх умовах перед людиною постає вибір: рефлексувати життєві протиріччя або піти від них, тоді ж її рефлексивна поведінка не буде мати компульсивного змісту. Водночас В. Франкл описував гіперрефлексію як надмірну зосередженість особистості на власних переживаннях, що гальмує поведінку та сприяє виникненню неврозів.

Документування наявних суперечностей суб'єктів у суспільному розвитку, їх осмислення та переосмислення належить до сфери індивідуального рефлексивного самовираження і є тим механізмом, який обумовлює актуальність теми.

Беручи до уваги актуальність теми, нами визначена мета дослідження – запропонувати принципи пробудження рефлексивних виявів особистості та їх врівноваження, які можуть бути використані як у професійній психологічній діяльності, так і самими суб'єктами рефлексування.

Рефлексія (reflexio – звернення назад) означає принципи людського мислення, що спрямовують людину на осмислення й усвідомлення власних форм свідомості з метою предметного розгляду самого знання, критичного аналізу його змісту й методів пізнання, а також аналізу особистістю своєї діяльності з метою глибокого самопізнання, що розкриває внутрішню будову й специфіку духовного світу людини [1].

Існують емпіричні докази того, що рефлексія є найважливішим елементом для саморозвитку особистості в соціальних відносинах, вона має етичний вимір і тому понижено рефлексію потрібно стимулювати [2].

Водночас надмірна рефлексія призводить до зниження рівня організації системи саморозвитку. Зокрема, вона гальмує творчий процес і не дозволяє людині пробувати нові методи та способи поведінки.

О. І. Зімовін виділяє два головних принципи, що сприяють виробленню рефлексії [2].

Перший принцип – рефлексія при спілкуванні з іншими – означає, що люди діляться досвідом з іншими та враховують їхні погляди на те, що сталося. Наприклад, однією з конкретних технік, яка використовує цей принцип, є рефлексивний контроль, який був розроблений для використання у вищих навчальних закладах. Ця техніка відбувається у формі обміну думками між студентами та викладачами у рівноправному діалозі. Цей принцип також використовується в так званих техніках командної або групової рефлексії, де процес рефлексії розподіляється між різними учасниками. Кожен може висловити свою позицію щодо формулювання проблеми та надати необхідні ресурси для її вирішення, виявити можливі труднощі, поставити завдання, які потрібно реалізувати та визначити цілі, яких потрібно досягти.



Звичайно, що принцип спілкування з іншими задля пробудження рефлексивних проявів має також власну повсякденну, дещо наївну форму. Прикладом може слугувати таке: коли одна людина розповідає іншій про свої переживання, думки, що її турбують, про те, як пройшов у неї день, можливо, просить поради, як вчинити у складній ситуації. Важливо, аби усвідомивши негаразди у власному житті, людина мала можливість почути думку іншого, адже саме це й буде стимулювати її до процесу рефлексії.

Другим важливим принципом є опрідметнення рефлексивних виявів особистості. Процеси рефлексії пов'язані з найбільш суб'єктивними сферами психічного, вони нерідко викривляються несвідомими мотивами, емоціями. Саме тому для удосконалення проявів рефлексії потрібно використовувати техніки опрідметнення. Їх суть полягає в тому, що внутрішні (за своєю природою) рефлексивні процеси необхідно викрити у зовнішньому виявленні. Для цієї техніки можуть бути задіяні самооцінні шкали, що зроблені за прикладом тесту Дембо-Рубінштейн. Видозміною особливістю є те, що людина власноруч задає ті критерії, які вона бажає оцінювати.

Не менш важливими від принципів пробудження та стимулювання рефлексивних виявів О.С. Штепа визначає принципи балансування та врівноваження [3].

Принцип стимулювання креативності реалізується у застосуванні прийомів «мозкового штурму», арт-методів (малюнки почуттів, думок, перешкод у житті, прописування розповідей про себе, також у третій особі, віршування, спів). Ще як прийом, який може стимулювати креативність і тим самим врівноважити рефлексію, можна взяти до уваги фантазування.

Принцип занурення в дію надає перевагу фізичній активності над інтелектуальною діяльністю, адже переключення уваги на практичну діяльність є ефективним виявленням врівноваження рефлексії. Оскільки він активізує діяльність мозку, який, як відомо, відповідає за енергозабезпечення та ефективність роботи психічної системи в цілому.

Отже, таким чином, ми можемо виділити два загальні принципи появи рефлексії (спілкування з іншими і опрідметнення) та два принципи врівноваження рефлексії (стимулювання креативності та занурення у дію). Розвиток рефлексії є важливим, оскільки людина, що володіє подібною здатністю, може звертатися до підсвідомості, вміє організувати свій бурхливий потік хаотичних думок у правильну течію, направивши його на усвідомлення внутрішнього світу, психічного і духовного, власної особистості. Саме рефлексія дозволяє людині критично ставитися до себе та своєї діяльності, робить особистість суб'єктом власної активності. Це підкреслює велике значення рефлексії для розвитку особистісних якостей, оволодіння повноцінними знаннями, освоєння нових видів діяльності.

### Література:

1. Рефлексія як механізм формування індивідуальної свідомості та діяльності особистості. URL : [http://umo.edu.ua/images/content/nashi\\_vydanya/visnyk\\_PO/8\\_37\\_2019/Bulletin\\_8\\_37\\_Social\\_and\\_behavioral\\_sciences\\_Roman\\_Pavelkiv\\_UA.pdf](http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/8_37_2019/Bulletin_8_37_Social_and_behavioral_sciences_Roman_Pavelkiv_UA.pdf).
2. Зімовін О. І. Рефлексія та креативність як чинники саморозвитку особистості. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 32. С. 142–160.
3. Штепа О. С. Особистісна зрілість. Модель. Опитувальник. Тренінг. Монографія. Львів : Вид.центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 210 с.
4. Шафрановський В. В., Дудник С. В. Психічне здоров'я населення України: стан, проблеми та шляхи вирішення. Україна. Здоров'я нації. 2016. № 3 (39). С. 12–18.



**Корнійчук Аліна Вікторівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## РОЛЬ ХАРИЗМИ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Повсякчас людина перебуває у суспільстві та вирішує різноманітні питання, починаючи від оплати проїзду і закінчуючи придбанням квартири. Проте, яка б це справа та ситуація не була, при взаємодії з іншими людьми слід знати деякі прийоми та правила, які впливатимуть на співрозмовника та допоможуть бути більш переконливим та сподобатись йому. В буденних справах людина може не задуматись про харизму, але при вирішенні важливих питань чи ситуацій вона буде досить доречною і дієвою. Тому в цій роботі ми вирішили дослідити, як впливає харизма на наше ділове спілкування, і надати декілька простих правил, які можна використати у своєму житті.

Різні автори та дослідники трактують харизму по-своєму. Кабейн Олівія трактує харизму, як результат особливої невербальної поведінки, якій можна навчитись. Тобто на її думку це не вроджена якість, а результат праці людини [1, с. 11]. Макс Вебер відносив до харизматичних особливостей магичні навички, пророчий дар та незвичайну силу духу та слова [2, с. 80]. Мескон зазначав, що харизма – якості особистості, які зумовлюють велику повагу до неї як до лідера та вміння повести за собою [3, с. 236]. За сучасним словником з етики харизму трактують як обдарування та винятковість особистості, завдяки якій вона здобуває надзвичайно високу популярність та захоплення [5, с. 381]. Отже, думки щодо харизми та її виникнення дещо розходяться.

У діловому спілкуванні така навичка, як харизма, є досить важливою. Завдяки ній можна впливати на людей навіть у тих ситуаціях, коли точки зору не збігаються. Розпізнати харизматичну людину досить просто – такі люди більш впевнені у собі та своїх діях, мають душевну рівновагу і їх важко «вбити з колії», уміють мотивувати себе та інших людей їх жести та рухи доречні та впевнені. Н. Енкельман писав так: «Король повинен виглядати як король». Розтрактувавши цей вислів, можна сказати, що людина повинна піклуватися про свій зовнішній вигляд та виглядати відповідно своєму статусу, оскільки важко довіряти директору великої компанії, який прийде на ділову зустріч чи виступ у домашньому одязі. Але й разом з цим він виділив ще деякі правила:

- Ключ до оточуючих лежить в самій людині. Тобто будь-які зміни настрою будуть передаватись оточуючим через міміку та жести.
- Своє ім'я слід вимовляти голосно та виразно, щоб оточуючі його запам'ятали.
- Окремій людині важко досягти успіху. Потрібно проявляти ініціативу та, використовуючи свою харизму, робити людей своїми друзями та партнерами.
- Необхідно вміти звернути на себе увагу. Якщо людина чимось занепокоєна, то співрозмовник це обов'язково визначить за жестами чи мімікою. Слід бути більш сконцентрованим та не дати прочитати негативні емоції.
- Якщо людина достатньо спокійна, то всю свою енергію вона спрямовує на мислення та розмову. Важливим правилом є спочатку думати, а тоді говорити.
- Потрібно дякувати людям. Відчувши вдячність за свої дії, вони намагатимуться повторно робити позитивні дії [3, с. 102–105]. Такі правила є загальними. Їх можна використовувати як при щоденному, так і при офіційному спілкуванні. Олівія Фокс Кабейн у своїй книзі [1] також виділяла такі правила, які описано вище. Але також вона розділяла 4 стилі харизми. Пропонуємо їх розглянути.

**Зосереджена харизма.** Вона базується на ефекті присутності. Тобто людині важливо відчувати, що її слухають і вона важлива саме в цей момент. В такому випадку дуже важливо вміти концентруватися та бути присутнім при розмові. Такий стиль універсальний та підійде для будь-яких ситуацій.

**Надихаюча харизма.** Нині життя стабільності важко досягти, але якщо людина при переговорах вірить в те, що говорить та надихає повірити у це свого співрозмовника, то співрозмовник серйозно зацікавиться угодою, оскільки буде вважати, що те, що її пропонують – є

чесним та надійним. Слід вміти подати правильно свої думки та місію, але у правильних цілях. Оскільки надихаючою харизмою часто користуються шахраї, тому потрібно бути більш уважними.

**Доброзичлива харизма.** Варто дати відчутти співрозмовнику, що він особливий та наділити його любов'ю та теплом. Такий тип харизми найбільше проявляється у погляді. Слід уникати напругу у словах та жестах та встановити зоровий контакт. До такого стилю доречно додати трішки сили, щоб оточуючим не здавалось, що людина дуже хоче догодити та сподобатись. Такий тип харизми є досить впливовим та сильним, але недоліком є те, що надавши багато тепла та уваги співрозмовнику, в наступні рази він буде ображатись, що цього йому не надали і буде відчувати себе дещо обділеним.

**Владна харизма.** З даним стилем слід бути дуже обережним, оскільки, перейшовши межу, можна змусити опонентів боятись, а не поважати. Необхідно демонструвати впевнені жести, дуже велику роль грає одяг, який показує статус. Перевагою такого стилю харизми є те, що до людини будуть часто дослухатись та погоджуватись. Але великим недоліком можна вважати:

- придушення критичного мислення інших людей;
- провокування гордині;
- відсутність зворотного зв'язку. При потребі можна не отримати відгук про інформацію, в якій є потреба.

Тут приходиться на допомогу виявлення тепла, яке трішки пом'якшить недоліки владної харизми, або в окремих ситуаціях потрібно використовувати надихаючу чи доброзичливу харизму. Вони допоможуть пом'якшити деякі неприємні ситуації, які може спровокувати владний стиль харизми [1, с. 123–140].

При діловому спілкуванні все ж таки доречно буде виділити поєднання зосередженої та надихаючої харизми. Такі стилі допоможуть найкраще привертати до себе людей та доносити до них потрібну інформацію з доречним тоном та поведінкою.

Ми розглянули деякі правила та стилі харизми та дослідили їхній вплив на людину та доречність використання у тій чи іншій ситуації. Харизма – досить сильний інструмент, який людина може використовувати повсякчас. Думки авторів розходяться щодо розвитку харизми у людині, але ми схилиємось до думки, що це все ж набутий навик і його можна повсякчас вдосконалювати. Остаточної думки не існує, який тип або стиль харизми правильний чи універсальний, але при діловому спілкуванні краще використовувати такі інструменти, які забезпечать максимальну увагу та концентрацію до інформації людини та до самої її особистості і викликать довіру.

#### **Література:**

1. Вебер М. Государство і суспільство. М.: Видавничий дім Вищої школи економіки, 2016. 272 с.
2. Енкельман Н. Харизма. М. : ВАТ «Інтерексперт», 2002. 272 с.
3. Кабейн О.Ф. Харизма. Як впливати, переконувати та надихати. 2012. 307 с.
4. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоурі Ф. Основи менеджменту. М.: Діло, 1992. 702 с.
5. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.



***Кравчук Анжела Геннадіївна,***

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СТОСУНКИ МІЖ ЛЮДЬМИ**

За даними досліджень, більше половини населення планети користується соціальними мережами, і ця цифра зростає щороку. *Актуальність дослідження* впливу соціальних мереж на людські відносини полягає у тому, що соціальні мережі стали неодмінною частиною життя сучасної людини та мають великий вплив на її спілкування та взаємодії з іншими людьми. Оскільки соціальні

мережі продовжують набувати популярності та впливу, дослідження їх впливу на міжособистісні взаємодії стає надзвичайно важливим для розуміння того, як вони можуть впливати на якість та кількість наших соціальних взаємодій, а також для пошуку шляхів підвищення ефективності та якості спілкування в епоху цифрових комунікацій.

Мета дослідження полягає у виявленні позитивних і негативних наслідків використання соціальних мереж для спілкування та взаємодії між людьми, а також в розробленні рекомендацій щодо ефективного використання соціальних мереж для покращення якості міжособистісних відносин.

Багато вчених досліджують вплив соціальних мереж на різні аспекти людського життя, щоб зрозуміти, як технології впливають на наші взаємини та спілкування, а саме: Ш. Брейзертон, Н. Юнг, С. Шеффер, І. Калиніна, О. Харченко, С. Трент, А. Ванг, Д. Ріцер, С. Робертс, А. Аріель та інші.

Соціальні мережі змінили спосіб, яким люди взаємодіють один з одним, тому не дивно, що вони мають значний вплив на наші відносини з іншими людьми. Один з головних позитивних аспектів соціальних мереж – це забезпечення доступу до інформації та зв'язку з людьми з усього світу.

Завдяки соціальним мережам ми можемо підтримувати зв'язки з друзями та родичами, які знаходяться далеко від нас, а також знайомитися з новими людьми та знаходити спільну мову з ними. Крім того, соціальні мережі можуть стимулювати взаємодію та обмін ідеями між людьми з різних соціальних та культурних середовищ, сприяючи розумінню та толерантності [1].

Соціальні мережі можуть стати для людей майданчиком, де вони можуть створити образ, який відповідає їх бажанням, та знайти себе в соціумі з однаковими правилами для всіх. Відповідно до цих правил, вони навчаються підкорятися інструкціям та зобов'язанням, що може допомогти їм адаптуватися до реального світу.

Традиційні способи відпочинку, такі як концерти, прогулянки та виїзди з друзями, можуть бути недоступними для людей з обмеженими можливостями. У таких випадках соціальні мережі можуть замінити ці звичні активності, дозволяючи користувачам переглядати відео, слухати музику та спілкуватися з друзями без необхідності виходити з дому.

Проте соціальні мережі можуть також негативно впливати на наші відносини з іншими людьми. Один з головних недоліків – це зміна характеру спілкування. Відсутність безпосереднього контакту може призвести до втрати нюансів мовлення, тону голосу та жестів, які можуть бути важливими у визначенні настроїв та почуттів людини. Крім того, у соціальних мережах може відбуватися широке поширення фейкових новин та спекуляцій, що може призвести до зниження довіри між людьми [2].

Залежність від соціальних мереж може зменшити нашу здатність до реального спілкування з людьми в офлайн, а також знизити якість наших відносин з тими, з ким ми спілкуємося в інтернеті. Іноді ми можемо неправильно сприймати та інтерпретувати повідомлення, що призводить до конфліктів та непорозумінь.

Щоб використовувати їх ефективно, необхідно дотримуватися деяких рекомендацій: обирати позитивний тон комунікації, бути обачними щодо розміщення особистої інформації, не використовувати соціальні мережі для заміни реальних контактів і взаємодій, але використовувати їх для збереження і поглиблення наявних стосунків. Здійснюючи свою діяльність в соціальних мережах з урахуванням цих рекомендацій, ми можемо забезпечити позитивний вплив соціальних мереж на наші міжособистісні відносини [3].

Маючи на увазі вплив соціальних мереж на наші відносини, ми повинні бути обережними та розуміти наслідки наших дій в інтернеті. Нам потрібно пам'ятати, що спілкування та взаємодія в соціальних мережах може бути корисним, але важливо зберігати баланс між онлайн та офлайн-життям. Ми не повинні забувати про важливість особистих контактів та комунікації в реальному житті.

Крім того, ми повинні розуміти, що те, що ми публікуємо в соціальних мережах, може мати наслідки на наші відносини з іншими людьми. Ми повинні бути уважними до того, яку інформацію ми ділимося та як ми представляємо себе в Інтернеті. Наших дій в інтернеті може бути важко

виправити в реальному житті, тому важливо зберігати розумний підхід до використання соціальних мереж.

Отже, ми повинні бути свідомими про наші дії та взаємодії в соціальних мережах, та використовувати їх як інструмент для збереження та розвитку наших стосунків у реальному житті.

### Література:

1. Пархоменко Л.М. Соціальні мережі: вплив на міжособистісні відносини. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 240 с.
2. Симоненко Л. Соціальні мережі і міжособистісні відносини. Соціальна психологія. 2021. URL : <http://www.social-psychology.com.ua/?p=231>.
3. Литвиненко О.В., Петренко Ю.С. Соціальні мережі та міжособистісні відносини: теорія та практика. К. : Видавництво «Наш формат», 2018. 320 с.



**Кравчук Анжела Геннадіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ

Реалії сьогодення свідчать про те, що задля досягнення життєвого успіху будь-яка особистість перебуває у конкурентному середовищі. Зважаючи на це, надзвичайно важливою є побудова ефективної системи мотивації та її застосування на практиці. У зв'язку з цим, одним з найголовніших завдань є пошук методів і способів, які б сприяли підвищенню ефективності внутрішньої мотивації, адже саме від мотивації залежить наше ставлення до оточення, рівень досягнень, емоційний стан та інші аспекти життя. Вони визначають те, як ми поведимося, на що звертаємо увагу, що вважаємо важливим, і що робимо для досягнення своєї мети. Окреслені тенденції визначають *актуальність теми* дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: проаналізувати психологічні особливості мотивації, її вплив на розвиток особистості.

Питання значення мотивації у розвитку особистості розглядали у своїх роботах такі науковці, як: А. Сміт, Ф. Тейлор, А. Маслоу, К. Альдерфер, Д. Мак-Клелланд, Ф. Герцберг, Д. Мак-Грегор, Д. Богиня, В. Гриньова, М. Дороніна, Г. Костюк, Л. Карамушка, В. Ковальов, М. Сирникова, О. Козлова, І. Кузнецов та інші.

У психології, мотивація розглядається як діяльність зі створення умов для виникнення у людини потреби здійснювати ті чи інші дії в задля досягнення мети незалежно від прямого або непрямого зв'язку з будь-якою винагородою. При цьому в людини повинен бути внутрішній мотив – конкретна ціль, притаманна стосовно мотивації [1].

На думку В. Дуліби, І. Степанова та І. Гасюка, одна з властивостей мотивації полягає в тому, що її джерела можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми [1]. Зовнішня мотивація, як правило, пов'язана з прагненням отримати зовнішню винагороду або уникнути негативних наслідків. Це мотивація, яка виникає всередині людини, на основі її особистих цінностей, інтересів та бажань. Наприклад, людина може працювати важко, щоб заробити більше грошей або отримати похвалу від свого керівника. З іншого боку, внутрішня мотивація – це те, що призводить до діяльності, тому що воно саме по собі є цікавим або викликає в нас приємні емоції. Наприклад, людина може займатися спортом, тому що це приносить їй задоволення і задовольняє її потреби в активності та взаємодії з іншими людьми.

Розуміння того, що впливає на нашу мотивацію, може допомогти нам бути більш ефективними в досягненні своєї мети та розвитку своєї особистості.

Люди, які нас оточують можуть мати значний вплив на те, що мотивує нас робити, тому що ми як соціальні істоти дуже залежимо від взаємодії з іншими людьми. Наше оточення може

стимулювати наші потреби та бажання, вносити свої переконання і настанови, що може приводити до зміни наших цінностей та мотивів.

Одним із широко досліджених феноменів у цій галузі є ефект соціального порівняння. Цей ефект пояснює, як люди порівнюють себе з іншими для визначення того, що є «нормою» або «прийнятним» у певній ситуації. Якщо ми помічаємо, що більшість людей в певній групі роблять певну річ, ми можемо бути більш схильні до того, щоб і ми це зробили. Це може використовуватися в рекламі, де рекламодавці можуть створювати враження, що більшість людей вже використовують їхні продукти [2].

Суспільство може стимулювати нас до досягнення цілей через ефект соціальної підтримки. Коли ми відчуваємо підтримку від інших, ми можемо відчувати більшу впевненість у собі, бути більш відкритими до нових ідей та навіть бути більш продуктивними. Це може бути особливо корисним в робочому оточенні, де групова динаміка може стимулювати досягнення спільної мети.

Мотивація може впливати на те, як ми ставимось до нашої роботи, нашої продуктивності та якість виконаної роботи. Якщо ми маємо високу мотивацію до певної діяльності, то ми зазвичай знаходимо більше енергії та витрачаємо більше часу на її виконання, збільшуючи наші шанси на успіх. Але якщо ми не маємо достатньої мотивації, то ми можемо відкладати роботу на потім або виконувати її з меншою увагою, що може призвести до погіршення результатів.

Існує кілька підходів до розуміння мотивації, які допомагають зрозуміти, як люди знаходять мотивацію для досягнення своїх цілей.

Теорії потреб стверджують, що люди мають різні потреби, які приводять їх до дій, що мають на меті задоволення цих потреб. Це може бути потреба в їжі, воді, сні, зв'язку, дружбі, успіху та ін. Таким чином, якщо людина має потребу у визнанні та повагу, то ці потреби можуть підштовхнути її до досягнення успіху в професійній сфері.

Теорії очікувань стверджують, що люди орієнтують свої дії на очікувані наслідки. Люди зазвичай вибирають дії, які за їхніми очікуваннями призведуть до бажаного наслідку та відсторонюються від дій, які можуть призвести до небажаних наслідків. Наприклад, якщо людина очікує, що робота над новим проектом принесе їй успіх, то вона може бути більш мотивованою для виконання цієї задачі [3].

Також існують теорії самореалізації, які стверджують, що люди постійно розвиваються та прагнуть досягти свого повного потенціалу. Це може стати мотивацією для людей, які прагнуть досягти більш високих цілей та розвинути професіоналізм.

Отже, мотивація відіграє важливу роль у формуванні нашої особистості та досягненні успіху в житті. Важливо розвивати внутрішню мотивацію та шукати мотивацію в речах, які ми любимо і відчуваємо важливими, щоб забезпечити стійкий і задовільний прогрес у певній діяльності.

### Література:

1. Психологія мотивації: основні теорії та способи розвитку мотивації. URL : <https://psycholog.org.ua/psihologiya-motivaciyi-osnovni-teoriyi-ta-sposobi-rozvitku-motivaciyi.html>.
2. Дуліба В.М., Степанов І.М., Гасюк І.І. Психологія мотивації: уавчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2015.
3. Психологія мотивації: основні теорії та способи розвитку мотивації URL : <https://psycholog.org.ua/psihologiya-motivaciyi-osnovni-teoriyi-ta-sposobi-rozvitku-motivaciyi.html>.



*Кухарчук Дарія Володимирівна,  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ВИБОРИ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ

Вибори в Україні є основною формою народного волевиявлення, способом безпосереднього здійснення влади Українським народом. Провідні країни світу та й переважна більшість держав використовують інститут виборів органів влади як єдиний шлях формування та оновлення легітимних органів влади [1].

Інститут виборів – сукупність правових норм, виборчих систем, організаційних структур, політичних традицій. Це один з інститутів народовладдя і спосіб реалізації політичної правосуб'єктності громадян. А саме поняття вибори несе в собі такий зміст: це встановлена законодавством державно-правова процедура, під час якої громадяни віддають свої голоси за партію чи кандидата, в результаті чого формується представницький орган влади або обирається певна посадова особа – президент чи мер тощо. Для повноцінності та реальності виборів необхідною ознакою є змагальність: в конкурентному змаганні беруть участь два чи більше кандидата або декілька партій.

Справедливе проведення виборів, а також, безумовне визнання результатів усіма зацікавленими сторонами перетворює вибори в інструмент досягнення стабільності та згоди в суспільстві, нівелюючи усі конфронтації між різними силами, дестабілізацію ситуації в державі. Зазвичай слово «вибори» асоціюється в людей з обранням керівника держави та складу народних депутатів. Проте, вибори можуть проводитися в різних організаціях, таких як: профспілках, партіях, добровільних асоціаціях, кооперативах тощо. Особливостями політичних виборів є те, що це процес формування керівних органів державної влади всіх рівнів.

Ефективність виборів в практичному значенні залежить від низки економічних, соціальних, правових, культурних умов:

- у політико-правовій сфері – це наявність чіткої законодавчої бази, яка створює умови для цивілізованої конкурентної боротьби претендентів на виборні посади; розвинута багатопартійність, що відстоює різні політичні інтереси народу; незалежне ЗМІ;

- в економічній сфері – це сформовані відносини власності, які передбачають наявність ринкових механізмів і волю до підприємництва;

- у соціальній сфері – це наявність як званого середнього класу, що виступає як орієнтир формування політики держави; таким чином формується суспільна стабільність по відношенню до управлінського апарату держави;

- у соціально-культурній сфері – це сформованість демократичних традицій як основи політичної культури демократичного типу; повага до закону і почуття державної відповідальності кожного громадянина. [2, с.499].

- Вибори як значний політичний інститут виконують ряд важливих функцій:

- легітимація та стабілізація політичної системи, парламенту, уряду та президента;

- налагодження функціонуючої представницької системи, завдяки якій відбувається артикуляція, агрегація широкого спектру інтересів суспільства;

- мобілізація населення на вирішення нагальних суспільних завдань та досягнення поставленої мети;

- подолання конфліктів, які виникають шляхом інституційного врегулювання;

- поєднання різних думок і формування загальної волі суспільства, адже саме вибори виступають інструментом згуртування населення щодо відповідної політичної платформи і лідерів, які є представниками цієї платформи;

- вибори являють собою своєрідний і один з вагомих каналів входження громадян до складу політичної еліти, здійснення політичної кар'єри нових лідерів держави;

- як результат виборчої діяльності, оновлюється склад правлячої та опозиційної еліт [3].

Структуру інституту виборів можна розділити на певні складові: це, передусім, виборче право, виборчі системи та тип партійної системи. Окрім цього, варто виокремити такі складові, як: історичні традиції виборності влад, і суспільні уявлення про таке явище, як вибори, виборчі технології; та електоральна культура, яка в сучасному суспільстві набирає неабияких обертів [3].

Можемо зробити висновок, що голоси виборців є волевиявленням політичної спрямованості народу і головного критерію при здійсненні виборів кандидатів. За допомогою виборів легітимізується не тільки діяльність окремих органів влади, а й вся політична система. Проте, існує багато недосконалостей в цьому питанні. До прикладу, в державах, яким характерний авторитарний режим вибори досить часто виступають прикриттям одноосібного чи олігархічного правління. В такому випадку вони втрачають свою основну ознаку змагальності, а набувають ознаку безальтернативності, а також зникає сама суть проведення заходів такого характеру. Тобто, з такий важливий інститут виборів перетворюється на муляж.

### Література:

1. Виборчий кодекс України: Закон від 15.03.2022 №396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
2. Політологія / за ред А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко. К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. Кн. 1: Політика і суспільство. 664 с.
3. Посібник з розробки виборчих систем / за ред. Е.Рейнолдс, Б.Рейллі / Міжнародний інститут демократії та сприянням виборам [Переклад з англ. М.Селіванової та ін.]. К. : «Проект «Вибори та політичні процеси», 2003. 130 с.



**Макартецька Валентина Сергіївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

## ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасних умовах все більшого і більшого значення набувають питання вивчення іноземної мови, особливо англійської. Ця мова є міжнародною, виступає в якості провідного засобу міжкультурної та міжмовної комунікації, служить засобом конструювання глобальної ідентичності і є самим досліджуваним іноземною мовою в усьому світі. Не дивно, що в таких умовах іноземна мова як дисципліна вивчається як в школі, в коледжі, так і в вузі. Тим часом неодноразово зазначалося, що вивчають іноземну мову багато людей, а по-справжньому добре володіють нею одиниці. Не викликає сумнівів, що сучасний фахівець, що має вищу освіту, з будь-якою спеціалізацією (психологічною, соціологічною, юридичною) повинен володіти іноземною мовою на побутовому рівні чи на більш високому. Окреслені тенденції обумовлюють актуальність теми дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: охарактеризувати психологічні особливості механізмів вивчення іноземної мови.

Ключове місце в системі інтенсивного навчання займає термін «активізація» процес, який спрямований на досягнення людиною активності і стабілізацію цього стану. У своїй споконвічній інтерпретації поняття «інтенсивність» розглядається як «напруженість», а саме: стан активності в конкретний момент часу. Воно повинно розумітися як динамізм, активна взаємодія педагогів і групи студентів, студентів один з одним, активізація процесів пізнання, ресурсів пам'яті, уяви та уваги.

Серед основних психологічних аспектів вивчення іноземної мови найбільш важливими представляються наступні: 1) мотивація і інтерес до вивчення мови; 2) активна робота пам'яті та мислення; 3) здатності до вивчення мови; 4) співвідношення мови і мовлення при вивченні; 5) мовний бар'єр [1]. Мотивація є домінуючим чинником у вивченні мови. Для людей, які вивчають іноземну мову, важливим мотиваційним чинником є затребуваність фахівця зі знанням іноземної



мови на ринку праці. Справа в тому, що в умовах кризи жорстка конкуренція на ринку праці робить базові знання іноземної для фахівців немовного профілю вже не конкурентною перевагою, а поступово обов'язковим вимогам. Дійсно, в умовах глобалізації економіки відбувається зростання торгових і ділових контактів між країнами. Це обумовлює динамічний розвиток міжнародних фірм по всьому світу, в тому числі і в Україні, вони активно розвивають бізнес, розширюються, відкривають нові підрозділи і представництва, створюючи, таким чином, нові робочі місця. Робота в таких фірмах, як правило, більш перспективна для фахівця, як з фінансового, так і з кар'єрного поглядів, тоді як вона висуває більше вимог щодо володіння мовою.

Володіння співробітників іноземною мовою є важливим чинником для економічної конкурентоспроможності організації, тобто є частиною її інтелектуального капіталу. Незважаючи на очевидність наведених вище аргументів, багато людей, добре почавши вивчати мову, все ж не доводять справу до кінця. Для цього потрібні певні вольові зусилля, які в розрахунок зазвичай не бралися. Ще однією особливістю володіння іноземною мовою є те, що в повсякденному житті, воно не здається необхідним. Дійсно, якщо вся інформація використовується на рівні державної мови, якщо ти знаходишся в рідній мовному середовищі і комфортно відчуваєш себе в ній, то потрібні вольові зусилля, щоб створювати собі штучну іншомовну середу.

Треба зазначити, що постійна практика вивчення мови є запорукою успіху. Навіть експерти у галузі іноземних мов визнають, що почуваються дещо невпевнено, якщо кілька місяців без тренувань – це як спад форми для спортсмена. Використання мови в класі не повинно бути відокремленим від реальності. В іншомовному спілкуванні об'єктом навчання є не тільки конкретні знання, уміння та навички, а також уміння спілкуватися, які дають змогу людині ефективно взаємодіяти в ситуаціях мовного спілкування іноземними мовами.

Вона інтерпретується Радою Європи як одиниця, що складається з кількох елементів, або майстерність. Комунікативна методика не позбавлена недоліків, основним з яких є можливість її реалізації тільки при досить великій кількості мовної практики, тобто при частих заняттях [2].

Проте в сучасних умовах, коли все більше наших громадян вступає в комунікацію з носіями іноземної мови вільно говорять на неї, важливість мовної практики не піддається сумніву. Її ніщо не може замінити для подолання, так званого мовного або комунікативного бар'єру, тобто психологічної боязні говорити іноземною мовою. Мовні бар'єри – це те, що найчастіше заважає дорослій людині успішно оволодіти іноземною мовою, причому вони можуть бути як внутрішні, так і зовнішні [3]. Зовнішні бар'єри – об'єктивні, виникають перед людиною незалежно від її бажання, вони пов'язані з умовами вивчення мови, залежать від її викладача, що використовує певну методику. Перешкоди мають суб'єктивний характер, їх важче подолати, оскільки вони створюються індивідуально-психологічними особливостями учня. Перш за все необхідний бар'єр подолати, почавши вивчати іноземну мову, це подолати початковий страх зіткнулися з таким, здавалося б, важким завданням. Як правило, такі перешкоди виникають у людини, які починають вивчати іноземні мови в дорослому віці. Цей страх можна пов'язати, наприклад, з можливістю невдачі та втрати впевненості.

Головний страх у часі розмовляючи іноземною мовою, багато людей все ще бояться зробити граматичні помилки. У цьому сенсі потрібно відійти від граматико-перекладної системи, де на чільне місце ставилася формальна правильність, а не комунікативна цінність фрази. Для вирішення цієї проблеми необхідно, щоб вивчення іноземної мови в нашій країні відбувалось на комунікативній основі, і було орієнтоване на реальне повсякденне спілкування, яке має на увазі обмін не тільки інформацією за допомогою мови, але ще і емоціями. Це досить складно здійснити практично, оскільки таке спілкування має на увазі розкутість і орієнтацію на сам процес, на отримання задоволення від нього. Наші студенти та педагоги в освітніх установах заганяні в рамки стандартів і програм, що по суті має на увазі орієнтацію на певний результат, який до того ж ще не завжди досягається.

Підводячи підсумок, варто зазначити що неможливо недооцінювати важливість психологічного компонента в даному навчальному процесі. Іноземні мови як дуже специфічний предмет навчання, всі науки і все, що з ними пов'язано галузь людського знання, тому що не може бути знання без мови. Ось чому ми спостерігаємо великий вплив вивчення мови на особистісний,

інтелектуальний і культурний розвиток людей, ще раз підкреслюючи важливу роль, яку психологія відіграє в цьому процесі.

### Література:

1. Зеленін Г.І. Когнітивні механізми засвоєння іншомовних текстів як чинник розвитку професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.03. Харків, 2009. 20 с.
2. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26404/1/Boklag.pdf>.
3. Актуальність вивчення іноземних мов. URL : <https://school3-kolegium.com.ua/novosti/620-aktualnist-vivchennya-inozemnih-mov>.
4. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі. Турецька мова у глобалізованому просторі. URL : <https://nubip.edu.ua/node/88171>.



*Мельничук Мар'яна Миколаївна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Фізична культура і спорт мають важливе значення для здоров'я та добробуту нації, а також для розвитку суспільства в цілому. Конституція України визнає право громадян на здоровий спосіб життя та забезпечення фізичної культури і спорту, а також визначає обов'язки держави щодо розвитку цієї сфери.

1. Конституційні положення щодо фізичної культури і спорту мають велике значення для забезпечення здоров'я та добробуту громадян України. Вони гарантують право на здоровий спосіб життя, підтримують фізичну форму та сприяють розвитку морально-етичних якостей.

2. Законодавство України у сфері фізичної культури і спорту є досить розвиненим та включає низку норм, які сприяють забезпеченню реалізації конституційних положень. Проте, необхідні додаткові заходи для підвищення ефективності та якості їх реалізації.

3. Держава відіграє велику роль у забезпеченні реалізації конституційних положень щодо фізичної культури і спорту. Для цього потрібне фінансування, створення та розвиток інфраструктури, підтримка спортивних заходів та подій, а також підвищення рівня професійної підготовки фахівців у цій сфері.

4. Політика влади має великий вплив на розвиток фізичної культури та спорту в Україні. Позитивними наслідками є збільшення фінансування та розвитку спортивної інфраструктури, створення умов для проведення масових заходів та підтримка спортивних команд та спортсменів. Однак, важливо забезпечити стабільність інвестицій у фізичну культуру та спорт, щоб не допустити різких знижень рівня розвитку в цій сфері.

5. Реалізація конституційних положень щодо фізичної культури і спорту може бути досягнута через залучення громадськості до сприяння цій справі. Зокрема, важливо підвищувати інтерес громадськості до спорту та фізичної активності, організовувати спортивні заходи та змагання на різних рівнях, підтримувати спортивні клуби та спортсменів.

6. Для забезпечення реалізації конституційних положень у сфері фізичної культури і спорту, важливо забезпечити дотримання принципу доступності до спортивних заходів та можливості займатися спортом для всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу, статі, віку та фізичних можливостей.

7. Розвиток фізичної культури та спорту має важливе значення для виховання здорової, активної та позитивної молоді. Для досягнення цього, важливо забезпечити розвиток спортивної освіти та виховання у дітей та молоді любові до спорту та здорового способу життя [1].

Становлення нової держави України вимагало удосконалення регуляції діяльності у всіх сферах суспільного життя, в тому числі і в галузі фізичної культури та спорту. Згідно з Конституцією України (ст. 3), людина, її життя та здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю. Основним обов'язком держави є захист та забезпечення прав та свобод людини. Спорт є важливим суспільним явищем, яке не може існувати поза соціально-економічним та політичним контекстом. Тому держава повинна забезпечувати контроль за розвитком спорту через відповідні механізми такі, як представництво спорту в органах державної влади, законне лобювання його інтересів та нагляд за використанням засобів масової інформації.

Фізична культура та спорт відіграють важливу роль в оборонній функції держави, оскільки забезпечують розвиток фізично підготовлених захисників. Організаційно-правове оформлення цієї сфери діяльності є необхідним, оскільки забезпечує наукову, методичну, технічну та нормативну єдність, раціональну, кадрову та фінансову політику. Управління фізичною культурою та спортом є частиною загальної системи суспільного управління, і в Україні можна виділити кілька рівнів управління в цій галузі [2].

Органи загальної компетенції, такі як Кабінет Міністрів України, забезпечують проведення державної політики в галузі фізичної культури та спорту, розробляють основні напрями розвитку цієї галузі та спрямовують діяльність підпорядкованих їм органів на виконання законів та програм.

Органи галузевої компетенції у сфері фізичної культури та спорту, такі як Міністерство у справах молоді та спорту, здійснюють більш прямий контроль у цій галузі, виконуючи завдання, передбачені законодавством та програмами розвитку спорту.

Органи місцевого самоврядування також забезпечують контроль у сфері фізичної культури та спорту на своїй території, підготовлюючи та виконуючи відповідні бюджети та забезпечуючи виконання законів та програм на місцевому рівні [3].

Реалізація конституційних положень щодо фізичної культури і спорту має велике значення для здоров'я та добробуту громадян України, а також для розвитку суспільства в цілому. Для досягнення успіху в цій справі необхідно забезпечити підтримку державних органів, залучення інвестицій у фізичну культуру та спорт, підвищення інтересу громадськості до спорту та фізичної активності, забезпечення доступності до спортивних заходів та розвиток спортивної освіти. Тільки таким чином можна створити сприятливе середовище для розвитку фізичної культури і спорту в Україні, що, в свою чергу, сприятиме зміцненню здоров'я та підвищенню якості життя громадян [4].

#### Література:

1. Про фізичну культуру і спорт | від 24.12.1993 № 3808-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
2. Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про місцеві державні адміністрації : від 09.04.1999 № 586-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>.
4. Фізична культура і спорт | Міністерство оборони України. URL : <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/sport/>.



**Михайловський Олександр Миколайович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА

Сучасний світ зі становленням нових технологій та підходів до управління змінюється дуже швидко, тому виникає потреба в нових лідерах, які зможуть ефективно управляти цими змінами. В цьому контексті психологічний аспект лідерства стає все більш важливим, оскільки він дозволяє розуміти та вирішувати питання, пов'язані зі змінами в організації, мотивацією співробітників, комунікацією та керуванням конфліктами.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити роль психології у лідерстві та визначити, які конкретні психологічні фактори впливають на успішне лідерство.

Ефективне лідерство є однією з найважливіших складових успіху в будь-якій сфері діяльності. Але що саме формує ефективного лідера? Як він розвивається та досягає своїх цілей? Один з важливих факторів, які впливають на це, є психологія.

З давніх-давен мислителі та науковці відмічали, що лідерам притаманні особливі психологічні риси, що забезпечують здатність до впливу на інших. На сьогодні існує безліч підходів та класифікацій, що мають на меті визначення саме тих якостей, які мають найбільше значення для лідера. Психологія відіграє важливу роль у формуванні та розвитку ефективного лідерства, допомагаючи лідерам розуміти себе та інших, керувати емоціями, розвивати комунікаційні та міжособистісні навички, виявляти та вирішувати конфлікти та інші складні завдання [1].

Розуміння психологічних процесів, таких як мотивація, емоції та сприйняття, дозволяє лідерам виявляти та розвивати потенціал своїх співробітників, створювати сприятливу робочу атмосферу та ефективно взаємодіяти з ними. Психологічні знання можуть бути дуже корисними для лідерів в будь-якій сфері діяльності. Знання про мотивацію, стилі керівництва, комунікацію та спілкування, психологічні процеси в групі та інші психологічні аспекти можуть допомогти лідерам ефективно керувати своєю командою

Наприклад, знання про основні принципи мотивації можуть допомогти лідерам зрозуміти, що стимулює їх співробітників до досягнення кращих результатів. Лідери можуть використовувати ці знання, щоб підібрати індивідуальний підхід до кожного співробітника, який відповідатиме їхнім потребам та мотивації

Комунікаційні навички, що базуються на психологічних знаннях, також є необхідними для ефективного лідерства, оскільки вони дозволяють лідерам налагоджувати спілкування з різними людьми та впливати на них відповідно до їхніх потреб.

Крім того, знання про основні принципи комунікації та взаємодії можуть допомогти лідерам покращити спілкування зі своїми співробітниками та встановити ефективні зв'язки в команді. Лідери можуть використовувати ці знання для зменшення конфліктів та підвищення рівня співпраці в команді. Знання про принципи та методи психологічного оцінювання можуть допомогти лідерам здійснювати більш об'єктивну оцінку роботи своїх співробітників та команди в цілому. Лідери можуть використовувати ці знання для виявлення сильних та слабких сторін співробітників та команди в цілому, а також для планування розвитку та підвищення ефективності роботи команди [2].

Психологія лідерства закладається в нас ще в самому ранньому дитинстві, і якщо багато років тому наших батьків, а тим більше бабусь і дідусів вчили, перш за все, бути стриманими і скромними, то на сьогоднішній день підходи до виховання дітей кардинально змінилися.

Психологія лідерства – це те, що повинно культивуватися в підсвідомості з самого раннього віку, адже, харизматичні, з задатками лідера люди виростають тільки з тих малюків, яких з самого дитинства хвалили за успіхи, підтримували в моменти невдач, кому довіряли і дозволяли практикуватися в нових знаннях і вміннях, всіляко підбадьорюючи при зустрічі з перешкодами.

Хочете підвищити свої шанси стати лідером? Навчіться приймати себе і своїх оточуючих різними: і переможеними, і переможцями, і слабкими, і сильними. Насолоджуватися перемогами завжди приємно, але цього безумовно мало, потрібно подужати і задачку складніше: навчитися програвати, причому робити це гідно, не відчуваючи при цьому ні трагедії, ні провалу [3].

Отже, можна стверджувати, що психологія грає ключову роль у формуванні та розвитку лідерських якостей, що робить її невід'ємною складовою ефективного лідерства. Лідер, який розуміє психологію людей, може краще прогнозувати їхні реакції на різні ситуації та взаємодіяти з ними ефективніше. Психологія допомагає лідерам розвивати свої комунікаційні та міжособистісні навички, що є ключовими для успішного лідерства.

### Література:

1. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш, В.В. Бондаренко. Харків, 2017 р. 327 с.
2. Психологія лідера. Антоніо Менегетті. ННБФ Онтопсихологія. 2019 р.
3. Що таке психологія лідерства і яка її роль у сучасному світі. URL : <https://presa.com.ua/psykholohiia/shcho-take-psykholohiya-liderstva-i-yaka-ji-rol-u-suchasnomu-sviti.html>.



**Рогожа Аріна Олегівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ**

Вплив війни на громадянське суспільство та публічне управління в Україні є значним і багатогранним. Війна призвела до серйозних змін у соціально-політичній сфері, зокрема у суспільних відносинах, системі цінностей, стандартах поведінки, політичних установах тощо. Збройний конфлікт є серйозним викликом для будь-якої держави та її суспільства, і Україна не є винятком. Проте наша держава та її громадяни щодня доводять ворогу та усьому світу що ми витривалі, стійкі та сильні, а отже, обов'язково переможемо.

Враховуючи актуальність теми, можна визначити мету дослідження: дослідити та проаналізувати вплив війни на громадянське суспільство та публічне управління в Україні.

Багато вітчизняних соціологів цікавились та досліджували це питання, ось деякі з них: Л. Бевзенко, О. Беленок, Н. Бойко, В. Бурлачук, Є. Головаха, А. Горбачик, С. Дембіцький, О. Жуленьова, О. Іваненко, О. Іващенко, М. Касянчук, Н. Костенко, Т. Любива, С. Макеєв, О. Максименко, Л. Малиш, І. Мацко-Демиденко, Н. Отрешко, М. Паращевін, О. Рахманов, О. Резнік, О. Симончук, В. Смакота, В. Соколовський, Н. Соболева, А. Соболев, С. Солодько, І. Степаненко, О. Стегній, Н. Толстих, Г. Чепурко, С. Шевченко, М. Шульга тощо.

Зазначену мету може бути досліджено з різних соціологічних підходів та методів. Ось кілька можливих аспектів, які можуть бути враховані в такому аналізі:

1. Мобілізація суспільства: війна призводить до мобілізації громадянського суспільства, оскільки вона вимагає від людей активної участі в різних сферах життя, таких як військова служба, благодійність, волонтерство та інше. Соціологічний аналіз може дослідити, наскільки мобілізація суспільства залежить від соціальних, економічних та політичних факторів.

2. Відносини між населенням та владою: війна може змінити відносини між населенням та владою. Дослідження можуть оцінити, наскільки ефективно влада управляє воєнними діями, які механізми взаємодії між владою та населенням були використані, які були результати цих дій тощо.

3. Економічний вплив: війна має значний економічний вплив на суспільство, наприклад, через зниження виробництва, погіршення здоров'я, руйнування майна та інше. Соціологічні

дослідження вивчають, наскільки сильними були ці ефекти в Україні та які групи населення найбільше постраждали від війни.

4. Соціальна підтримка: війна впливає на рівень соціальної підтримки в Україні, зокрема, підтримка воїнів та їхніх сімей, допомога внутрішньо переміщеним особам, медична допомога та інше. Соціологічний аналіз вивчає, які форми підтримки були доступні для різних груп населення, як вони були сприйняті та наскільки ефективними вони були в рамках умов війни.

5. Міжнаціональні відносини: війна може також вплинути на міжнаціональні відносини в Україні, оскільки вона може змінити динаміку відносин між різними національними групами. Соціологічні дослідження вивчають, які відносини були налагоджені між різними національними групами в рамках війни, наскільки успішними вони були та як вони вплинули на суспільну динаміку в Україні.

Війна – це час важких випробувань для громадян і держави. Водночас війна надзвичайно посилила громадянську та патріотичну консолідацію українського суспільства. Звичайно, зовнішня воєнна агресія – це природний фактор консолідації будь-якого суспільства. Але у випадку України це має особливе значення, адже передумовою російського вторгнення було хибне уявлення про фундаментальні регіональні та ідентифікаційні розколи України, зокрема поміж переважно українськомовним заходом, північчю та центром країни, включаючи Київ, та її переважно російськомовними півднем і сходом [1, с. 25].

У контексті публічного управління, війна має великий вплив. Вона призвела до зростання ролі держави в житті суспільства, змін у структурі влади, політичних установах та механізмах прийняття рішень. Крім того, війна змінила підходи до формування та реалізації державної політики, що відображається у введенні нових законів та нормативно-правових актів.

Одним із найбільш важливих впливів війни на публічне управління є зміна механізмів взаємодії держави з громадянським суспільством. завдяки чому, у зв'язку зі збільшенням ролі громадських організацій та волонтерських рухів у допомозі військовим та постраждалим, держава стала більш відкритою та спроможною. Громадські організації стали активно втручатися у вирішення проблем, пов'язаних з війною, надавати гуманітарну та медичну допомогу, підтримувати ветеранів та їх родини. Це сприяє зміцненню громадянського суспільства та демократії в країні.

Також важливим ефектом війни на громадянське суспільство та публічне управління в Україні є зміна національної ідентичності. Війна стала каталізатором для зміни у свідомості українців, допомогла формуванню нової ідентичності, що базується на принципах патріотизму, віри в успіх, підтримки військових дій та прагненні до миру. Це позитивно впливатиме на подальший розвиток громадянського суспільства та демократії в Україні. Ще одним важливим аспектом є вплив війни на економіку України та її розвиток. Війна призвела до значного зниження ВВП країни, зростання безробіття та зниження рівня життя громадян. Крім того, в Україні може мати вплив на інвестиційний клімат в державі та призвести до зменшення обсягу іноземних інвестицій. Все це може затримати розвиток країни та вплинути на її місце в світі.

Отже, можна зробити висновок, що війна має комплексний вплив на громадянське суспільство та публічне управління в Україні, а також на економіку, міжнародні відносини, тощо. Хоч вона допомагає змінам у багатьох сферах життя країни: збільшує роль громадських (волонтерських) організацій, підтримує створення нових програм та проєктів, спрямованих на підтримку бійців, ветеранів, їх родин, внутрішньо переміщених осіб, тощо. Водночас, це страшно жахливе негативне соціальне явище, яке призводить до трагічних наслідків, тому що наша держава втрачає найцінніше – людські життя. (життя українців) У зв'язку з цим, важливо продовжувати підтримувати міжнародний тиск на стороні конфлікту з плановим забезпеченням світу та стабільності в регіонах.

### Література:

1. Дембіцький С., Злобіна О., Костенко Н. та ін. Українське суспільство в умовах війни : монографія / За ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д.соц.н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

2. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. URL : [http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2\\_2022/5.pdf](http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf)

3. Гришко В. Квадрат ефективності публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 81-84.



**Рогожа Аріна Олегівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА**

У наш час комунікація загалом, а психологічні особливості комунікативного потенціалу зокрема, є одними з найважливіших навичок для будь-якого керівника. Саме управлінці, керуючі, начальники, голови, шефи, патрони повинні бути ефективними комунікаторами, оскільки вони взаємодіють зі своїми співробітниками, клієнтами, постачальниками та іншими зацікавленими сторонами. На жаль, наразі, не всі керівники наділені комунікативними навичками та потенціалом тому, це питання є досить актуальним.

Враховуючи актуальність теми, можна визначити мету дослідження: проаналізувати та сформулювати психологічні особливості комунікативного потенціалу керівника.

Багато (зарубіжних) психологів цікавились та досліджували це питання, ось деякі з них: Абрахам Маслоу (Abraham Maslow); Фредерік Герцберг (Frederick Herzberg); Кріс Аргайс (Chris Argyris); Кеннет Бланшард (Kenneth Blanchard); Деніел Гоулмен (Daniel Goleman). Серед вітчизняних спеціалістів у галузі психології варто зазначити (згадати): Ірину Беліченко, Юрія Коломійця, Лева Емільовича Орбан-Лембрика, Ларису Шкуратівську, Ольгу Лавріненко, Наталію Білоус, Вікторію Жуковську, Ірину Рибачук, Олександру Гуцал.

Однією з найважливіших умов успішності керівника є його комунікативна компетентність, яка визначається тим, як він вміє приваблювати до себе інших людей, викликати у них симпатію; зацікавлювати їх своєчасною і корисною інформацією; аргументовано переко-нувати у важливості тих чи інших дій; впливати на інших з метою спрямування їхніх зусиль на виконання поставленої мети; завойовувати та підтримувати своїми діями довіру [1].

Психологічні особливості комунікативного потенціалу керівника включають ряд характеристик, які допомагають їм ефективно спілкуватися зі своїми співробітниками та іншими зацікавленими сторонами. Ось деякі з них:

1. Емпатія – це вміння сприймати та розуміти емоції, думки та переживання інших людей. Керівники, які мають цю якість, є більш чутливими до потреб та бажань своїх співробітників, що допомагає покращити комунікацію та збільшити рівень довіри між керівником та підлеглими.

2. Повага – це особливість, яка полягає у вияві поваги до думок, переконань та інтересів інших людей. Керівники, які мають цю якість, демонструють відкритість та готовність вислухати своїх співробітників, що знову ж таки сприяє покращенню комунікації та збільшенню довіри.

3. Навички впливу: це вміння переконувати та впливати на інших людей. Керівники, які володіють цими навичками, можуть бути більш компетентними у виконанні своїх обов'язків, оскільки вони можуть переконувати та мотивувати своїх підлеглих до досягнення спільних цілей.

4. Аналітичні навички: це вміння аналізувати та розуміти складні ситуації та інформацію. Керівники, які мають цю якість, зазвичай, є більш ефективними у прийнятті рішень та управлінні складними ситуаціями, що може покращити їх комунікативну ефективність.

5. Гнучкість – це здатність адаптуватися до різних ситуацій та потреб своїх співробітників. Керівники, які володіють цією якістю, більш продуктивні у взаємодії зі своїми підлеглими та іншими стейкхолдерами, оскільки вони можуть пристосовуватися до різних стилів спілкування та вимог.

6. Ефективність у різних формах комунікації: це вміння ефективно спілкуватися у письмовій та усній формах, а також вміння використовувати різні засоби комунікації, такі як електронна пошта, телефонні дзвінки, відеоконференції тощо.

7. Інтуїція – це вміння сприймати та розуміти складні ситуації, не маючи достатньої інформації. Керівники, які мають цю якість, більш продуктивні (ефективні) у прийнятті швидких рішень та вирішенні проблем, що може покращити їх комунікативну ефективність та збільшити довіру своїх підлеглих.

Усі ці характеристики є важливими для успішної комунікації та лідерства. Наприклад, якщо керівник має високий рівень емпатії, він може краще зрозуміти потреби та проблеми своїх підлеглих та знайти ефективні способи спілкування з ними. Якщо керівник має хорошу гнучкість, він може адаптуватися до різних стилів спілкування та потреб своїх співробітників, що може поліпшити їхні стосунки та співпрацю. Якщо керівник ефективно використовує різні форми комунікації, він може бути більш доступним для своїх підлеглих та стейкхолдерів, що може збільшити довіру та сприяти успіху команди.

Недосконалість комунікації можуть призвести до конфліктів та непорозумінь, що впливають на продуктивність та ефективність роботи команди (трудоного колективу). Тому дослідження психологічних особливостей комунікативного потенціалу керівника допоможе покращити комунікацію в організації та забезпечити успішний розвиток бізнесу, державної установи, підприємства, тощо.

Отже, психологічні особливості комунікативного потенціалу керівника є надзвичайно важливими для його успішної діяльності як лідера. Розвиток цих особливостей може підвищити ефективність комунікації, збільшити мотивацію та досягнення команди, забезпечити оптимальні умови для розвитку та успіху всіх учасників комунікації. Керівники можуть розвивати ці характеристики шляхом навчання, практики та рефлексії, що допоможе їм стати більш ефективними у спілкуванні та досягненні спільної мети. Крім того, психологічні особливості комунікативного потенціалу керівника також впливають на створення позитивної робочої атмосфери та забезпечення ефективної співпраці всередині команди. Керівник, який володіє емоційним інтелектом, здатністю до співпраці та високим рівнем комунікативних навичок, може забезпечувати оптимальні умови для розвитку та успіху своїх підлеглих.

### Література:

1. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації. URL : [https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/lesko\\_psiholog\\_upravlin\\_organizaciyi/342.html](https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/lesko_psiholog_upravlin_organizaciyi/342.html).
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : посібник. К. : Академвидав, 2003. 568 с.
3. Мурадова Л.А. Розвиток комунікативної компетентності керівника. URL : <http://repository.hneu.edu.ua/>.



**Смаліцька Олена Антонівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### СУЧАСНІ ДІТИ ТА ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ

У сучасному світі побачити дитину на спортивному майданчику, велика рідкість. Це обумовлено тим, що майже кожен у наш час обирає різні гаджети для проведення вільного часу. І ми все частіше помічаємо маленьких дітей, які грають у мобільні ігри сидячи годинами на місці.



Це все призводить до проблем з серцево-судинною системою, опорно-руховим апаратом, хребтом, кишечником та іншим. Тому дуже важливо підтримувати своє тіло в тонусі змалечку. А отже, перед нами постає питання: як зацікавити дітей до занять спортом? Та чи можливо переконати, що спорт це насамперед турбота про власне здоров'я?

На жаль, у сучасних реаліях, заняття спортом не є актуальними для молоді. Це створює величезну проблему у заохоченні дитини до спортивних занять. Але це все ж таки можливо змінити.

Перш за все, варто зрозуміти, що маленькі діти найбільше цікавляться незвичайними речами, які зазвичай представляють собою різноманітні ігри. Таким чином, спортові заняття для дітей краще подавати у формі цікавих ігор, які викликають позитивні емоції. Це важливо, тому що у кожній людини позитивні емоції асоціюються з чимось добрим та корисним на підсвідомому рівні. Тому, що більше позитивних емоцій дитина отримує під час занять спортом, то швидше вона сама захоче цим займатися [2].

Дуже важливо також враховувати вподобання самої дитини та заохочувати займатися тим видом спорту, який їй подобається. Не потрібно змушувати дитину займатися футболом, якщо їй подобаються танці. Це може призвести до непорозумінь та негативних емоцій. Спортивні заняття, особливо в такому віці, мають приносити радість та задоволення. Коли дитина займається тим, що їй подобається, це покращує її емоційний стан та загартовує її духом [1].

Також потрібно звернути увагу на те, щоб заняття спортом були безпечними для дитини. Необхідно вибирати спортивні заняття, які відповідають віковим та фізичним можливостям дитини, а також забезпечувати належний рівень безпеки під час тренувань та змагань.

Не менш важливим є підтримка та заохочення батьків. Батьки повинні бути зацікавлені у заняттях спортом своєї дитини та підтримувати її в цьому напрямку. Вони можуть допомогти вибрати відповідні тренування та змагання, а також стежити за прогресом своєї дитини та підтримувати її у важких моментах.

Узагалі, заняття спортом є важливою складовою здорового та щасливого дитинства. Воно може надати дітям не лише фізичні переваги, а й позитивний вплив на їхній емоційний та соціальний розвиток. Тому, якщо ваша дитина виявляє інтерес до певного виду спорту, варто дати їй можливість спробувати себе в цьому напрямку і підтримувати її у виборі.

Значення спорту полягає не лише в тому, що він робить дітей здоровішими та зміцнює їхню імунну систему, але й допомагає їм набути впевненості в собі, покращити силу волі та дисципліну. Тому спортивні заняття можуть бути важливою складовою розвитку дитини і сприяти її психологічному благополуччю [3].

### Література:

1. Середюк Н. Як зацікавити дитину у спорті. Поради для батьків. *Твоє Місто – твоє телебачення*. 2015. URL : [https://tvoemisto.tv/news/yak\\_zatsikavyty\\_dytnu\\_u\\_sporti\\_porady\\_dlya\\_batkiv\\_73870.html](https://tvoemisto.tv/news/yak_zatsikavyty_dytnu_u_sporti_porady_dlya_batkiv_73870.html)
2. Сучасні діти та спорт. Як мотивувати дітей відкласти гаджети. *INTBOARD*. URL : <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/suchasn-dti-ta-sport-iaak-motivuvati-dtei-vdklasti-gadzheti/>
3. Спорт – запорука здоров'я вашої дитини! URL : <https://dity.zp.ua/articles/sport---zaporuka-zdorova-vasoi-ditini>



**Стрихарчук Ростислав Модестович,**  
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## РОЗВИТОК НАУКОВИХ РЕФОРМ ЯК СПОСІБ РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ

За сучасних умов, якщо будь-яка країна не розширює свою участь у процесі міжнародного поділу праці та кооперації, вона не може забезпечити стійкий економічний розвиток, інакше така країна тоне в масштабному дефіциті. У цих умовах профіцитними є лише ті країни, чия політика щодо підприємництва спирається на досягнення і розвиток системи наук із міжнародної економіки. Лише за умови наукового супроводу всіх рішень у сфері міжнародної діяльності, стратегічного вибору напрямку європейської інтеграції в Україні можна забезпечити формування розвинутих економічних відносин, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій, повну зайнятість населення та гідну оплату праці. При цьому особливо важливим чинником для України є міжнародний рух робочої сили, в основному це трудова міграція з країни (як приклад трудова міграція з країни у 2021 р. яка сягала 3 млн осіб) [1]. Водночас українська діаспора має велике значення для розвитку національної економіки та міжнародних відносин, чисельність якої сягає від 11 млн до 13 млн осіб [2].

Як одна з найбільших і найбільш густонаселених країн Європи Україна не має наукової установи яка б спеціалізувалася на питаннях міжнародної економіки. Крім того, загальноукраїнської узгодженої програми таких досліджень та цільових державних закупівель як такої також немає. Найчастіше ми не обираємо наших національних і міжнародних партнерів для досліджень і бізнесу, так би мовити, обирають нас. Прикладами можуть бути програші на ринку нафти і газу, в авіаційній і космічній галузі, втрати ринку й виробництва в автомобільній промисловості, обмеженість експорту аграрної продукції переважно сировинними пропозиціями. Натомість країна втрачає місце у виробництві продукції з високою доданою вартістю. Так, ще у 2008 р. виробництво автомобілів Україною становило 425,7 тис. од., а у 2019 – лише 7,2 тис. [3].

На мою думку, в Україні підготовка якісних наукових кадрів економістів-міжнародників розвивається дуже повільно. Переважна більшість докторів наук працюють у системі вищої освіти, переважно у викладацькій діяльності, без постійних наукових відносин із зарубіжними колегами та фінансових ресурсів для творчих контактів. Йдеться не про підтримку дружніх стосунків та обмін інформацією, а про співпрацю з масштабними результатами для влади, місцевого самоврядування та бізнесу.

Перш за все, я підтримую думку науковців про необхідність створення при НАНУ таких інститутів, як Інститут міжнародних економічних відносин, Інститут США і Канади, Інститут європейських досліджень України. Для розвитку економічного співробітництва у вищих навчальних закладах мають бути створені окремі галузеві центри та лабораторії з постійним персоналом та наближеними до європейських рівнів оплати праці.

Економічна трансформація за нової ситуації має інтегрувати вертикальні та горизонтальні процеси виробництва для створення більш ефективних продуктів та послуг. До прикладу, можливості «Industry 4.0» дозволяють підвищити ефективність у всіх сферах життя та діяльності [5].

Ера досліджень від міжнародної економіки до Індустрії 4.0 має базуватися на сфері ІТ, тому що:

- 1) цей напрямок визначає майбутній розвиток та результати галузі;
- 2) за останні роки (до війни) Україна досягла найбільших успіхів у цій сфері виробництва та послуг.

За 2020 рік експорт ІТ-послуг України склав 5,03 млрд доларів. У країні працюють дослідницькі центри понад 100 світових компаній, у тому числі Google, Samsung, Siemens і Huawei. Загалом над розробкою програмного забезпечення працюють від 3000 до 5000 ІТ-компаній із понад 205 000 технологів, що робить Україну другою за кількістю розробників у Східній Європі.

Завдяки відкриттю 13 технічних коледжів по всій країні посилюється тенденція створення технічних спільнот у містах середнього розміру, серед яких Полтава, Житомир, Івано-Франківськ, Тернопіль, Вінниця, Кременчук, Рівне, Бориспіль. У гео економічному контексті ІТ є другою за привабливістю українською галуззю для іноземних інвестицій. Серед інших досягнень варто додати, що Україна посідає перше місце із 163 в Індексі хороших країн за обсягом науково-технічного внеску; входить до трійки найкращих країн світу з сертифікованими ІТ-спеціалістами, країна номер один у Східній Європі у сфері аутсорсингу ІТ та розробки програмного забезпечення [4].

Україна має сприятливі передумови для того, щоб після закінчення війни зайняти позицію глобального розробника програмного забезпечення Industry 4.0 у світовій економіці, спочатку подолати інфляцію та явище національного дефіциту, а в майбутньому брати участь у створенні бізнес-середовища, здатного зацікавити світ та бізнес-лідерів зі значним капіталом, щоб повністю забезпечити внутрішній ринок і створити міжнародний промисловий центр на власній території. У цьому контексті завданням дослідників-міжнародників економіки є обґрунтування механізмів поглиблення та розширення присутності національних фірм на світових ринках. Отже, для України є важливим підсилення економічної співпраці з ЄС, зосередившись на використанні Індустрії 4.0.

### Література:

1. Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019–2021 роках. *Слово і діло*. 2021. 18 берез. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografi ka/suspilstvo/trudovamihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax>.
2. Українська діаспора. Вікіпедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1>.
3. Автомобільна промисловість. Вікіпедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.
4. Гурков А. Як Східна Німеччина перетворюється в автомобільний центр Європи? *Deutsche Welle*. 2021. 09 квітня. URL : <https://www.dw.com/uk/skhidna-nimechchyna-elektromobilnyi-tsentr-yevropy/a-57135291>.
5. Szabo S. Transition to Industry 4.0 in the Visegrád Countries. *Economic Brief*. 2020. No. 052. URL : [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/eb052\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/eb052_en.pdf).



**Струнь Анастасія Олегівна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІТК) у сферах публічної влади з кожним роком набирають популярності і стають все актуальнішим і затребуваним інструментом управління. Вважаємо, що з плином часом ІТК стануть необхідністю, адже за їх допомогою управління стає оперативнішим, ефективнішим та спрощує процедуру спілкування органів влади між громадянами. Загалом, прослідкуймо далі перспективи та перешкоди застосування ІТК для здійснення публічної влади.

Інноваційні технології, темп розвитку науки, комп'ютеризація та масова роботизація нашого життя не може пройти повз такої сфери як публічна влада. Тому що традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом стають недостатньо ефективними. Система публічного управління мусить відповідати реаліям інформаційного суспільства й адаптуватися під них.

Великою перевагою є створення електронного уряду, що забезпечує відкритість діяльності органів державної влади та реалізацію громадянами конституційних прав на участь в управлінні, підвищує ефективність діяльності органів державної влади всіх рівнів.

Електронний уряд представлений трьома складовими: громадяни, бізнес та держава. Всі ці компоненти взаємодіють між собою [1].

Законодавство України, що безпосередньо пов'язане з впровадженням та використанням технологій електронного урядування, нараховує кілька десятків нормативно-правових актів, причому електронне урядування розглядається здебільшого не як окрема сфера, як цього вимагає розвиток сучасного суспільства, а як складова сфери інформатизації.

Основну нормативно правову базу з питання використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні складають: Закон України «Про адміністративні послуги»; Закон України «Про звернення громадян»; Закон України «Про доступ до публічної інформації»; концепція розвитку електронного урядування в Україні від 20 вересня 2017 р.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні зазначає, що електронне урядування — форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [2].

Ця Концепція повинна реформувати публічну службу на основі впровадження повноцінної системи електронного уряду, яка надаватиме суб'єктам інформаційної взаємодії, зокрема громадянам, більше прав участі в обговоренні питань, що стосуються економічного і соціального розвитку місцевості їх проживання, та здійснення громадського контролю за виконанням Урядом відповідної роботи.

ІТК спростують процедуру верифікації осіб, до прикладу такі сервіси, як: електронний цифровий підпис, Bank ID, Mobile ID. Це значно полегшує авторизацію в державні сайти. До речі, державні сайти, які полегшують отримання державних послуг. Кожному доступний вхід на офіційний сайт, де можна ознайомитися з необхідною інформацією, а також відправити особисте звернення. А також існує ряд електронних сервісів уряду, що однозначно полегшує взаємодію між громадянами і державою. Наприклад, веб портал E-Data, Єдиний державний портал адміністративних послуг, онлайн будинок юстиції, Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Також варто згадати за додаток «Дія», в якому з'являються опитування громадян, інформація для них, та багато функцій, до прикладу подача заяв на шлюб.

У країнах Європи також використовується система електронного уряду. Європейський Союз склав та описав 20 послуг, які повинні бути впроваджені в цифровому вигляді. Це директива ЄС і її повинні дотримуватися усі країни [3].

Таким чином підкреслимо переваги:

- забезпечення конституційних прав громадян на інформацію;
- підвищення узгодженості рішень, які приймають органи державної влади;
- підвищення рівня правової свідомості громадян шляхом надання їм вільного доступу до інформації;
- надання можливості контролю діяльності органів державної влади з боку громадських організацій;
- підвищення активності громадян шляхом надання їм рівної з державними структурами можливості користуватись відкритою науково-технічною, соціально-економічною інформацією, інформаційними фондами;
- інтеграція зі світовим інформаційним простором [4].

Щодо перешкод впровадження електронних державних послуг, варто зазначити, що це фінансово затратно і складно реалізувати транзакційні послуги.

Бракує великої кількості висококласних фахівців-державних службовців в державних установах, адже багато не розуміється на нових технологіях. Передумовою чого є недостатній рівень заробітної плати державних службовців, який не створює мотивації досконалого володіння комп'ютерними технологіями.

А також уряд повинен удосконалити реалізування заходів з плану введених Концепцій, ефективніше запобігати корупції в органах публічної влади, забезпечити інформаційну безпеку держави, збільшити бюджет на оновлення технологій та підвищити кваліфікацію персоналу в органах публічної влади.

#### Література:

1. Електронний уряд для початківців. URL : <https://24tv.ua/special/egovernment/>.
2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.
3. Голобородько Т. В. Використання інформаційних технологій в публічному адмініструванні: досвід України та європейські орієнтири. *Електронний журнал*. URL : [http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6\\_2018/39.pdf](http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/39.pdf).
4. Ліпінська А. В. Інформаційно-комунікаційні технології в організації інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління. *Електронний журнал*. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=908>.



**Сухомлин Єлизавета Юрївна,**

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### УПРАВЛІННЯ ЕМОЦІЯМИ

Кожній людині, як індивіду, притаманно відчувати певний спектр емоцій, проте описати їх ми здатні не завжди. Будь-яке рішення чи вчинки здійснюються під їхнім впливом. Головне завдання – вміння контролювати та управляти ними. Контроль емоцій сприяє уникненню конфліктних ситуацій, стресів та надає можливість адекватно та раціонально розуміти те, що відбувається навколо. Бути підвладним самому собі і змогти взяти контроль над іншим – характерна риса емоційного інтелекту. Що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: проаналізувати особливості прояву та управління емоціями в умовах сьогодення.

У психології під емоціями розуміють сильні почуття, переживання людини, що визначаються обставинами, настроєм або стосунками з іншими. Як визначає М.Й. Варій, емоції – це особливий клас психічних станів, які відображають ставлення людини до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе та до результатів своєї діяльності [1].

Основними видами емоцій є примітивні (переживання, пов'язані із задоволенням або незадоволенням фізіологічних потреб), вищі (переживання, які виникають на ґрунті задоволення духовних потреб), позитивні (емоції, що пов'язані із задоволенням потреб), негативні (викликають почуття незадоволення і вимагають зміни ситуації), стеничні (підвищують життєдіяльність людини, посилюють активність) і астенічні (пригнічують життєдіяльність організму, знижують енергію суб'єкта) [2].

Емоції як і психічні процеси, забезпечують відображення та пізнання навколишнього світу. Але, на відміну від сприймання, пам'яті, мислення, емоції і почуття відбивають реальну дійсність у формі переживань.

Емоційність відіграє одну з провідних ролей в нашому житті. Буденність кожної людини, яка наповнена безліччю проблем та перешкод потребує їх вирішення. Проблема – це подразник, який спонукає до збудження емоції, що, у свою чергу, перетворюється в емоційну реакцію. Вона може бути за певних умов оперативною, і поточною, і перманентною. Алгоритм усунення проблеми базується на розсудливості та сміливості.

Сьогодення демонструє важливість наявності цих двох компонентів. Після повномасштабного вторгнення нелюдів в Україну більшість громадян відчувають підвищену

тривожність і страх. Тривога з'являється в людини в результаті незавершених ситуацій, що не дає змоги розрядити обстановку. Першорядною емоцією в момент тривоги є страх. Стан страху є характерним для людини, а саме в екстремальних умовах життя, незнайомих та незрозумілих ситуацій тощо. На тлі цього втрачається дієвість сміливості і з'являється невпевненість, неясність, що буде далі.

У перші місяці війни психологи надали рекомендації і поради як боротися з викликаними відчуттями. Всім знайоме відчуття паніки. Вона прирівнюється до найінтенсивнішої форми вираження страху. Можна сказати, що в цьому випадку боротьба це також управління своїми емоціями, спроба взяти під контроль себе.

Приємно спостерігати за тим як з кожним днем, місяцем українці загартовуються і стають більш стресостійкими. Не є виключенням, скільки всього і чого саме треба пройти аби досягти позитивного результату у виробленні рефлексивної реакції на те, що відбувається на рідній землі. Важливим моментом є не піддатись емоції розпачу. Розпач – це криза сподівання або повної безнадії [3].

Війна – це стресове навантаження на психіку дорослого. У різному віці проявляються всілякі страхи, в залежності від віку та розвитку дитини. Маленькі хлопчики й дівчатка проживають своє життя в умовах, які зовсім не притаманні дитинству. Шукають спокій і рівновагу, впевненість і турботу від дорослих. Наділення дітей «Щасливою миттю» – мета старшої людини. Всім відомий факт, що дорослі є прикладом для молодшого покоління. У багатьох випадках діти сприймають не слова, вони дивляться на вчинки. Вміння керувати своїми емоціями на очах дітей - це дієвий спосіб донести здорову політику вибору правильної емоційної реакції.

Але певна вікова категорія, а саме від 13–14 до 17 років, важко підлеглий тип молоді. Своєрідний погляд на життя, в додаток війна, можуть спричинити неочікувані прояви бурних емоцій і, на жаль, не всі дорослі знають як правильно діяти в подібних ситуаціях. Молодь не розуміє значимості буття у сучасному потоці подій. Поки людина жива, значить спроможна вирішити проблему. Фахівці не залишили без уваги і це питання. Бути другом своїй дитині, це запорука результативних дискусій і бесід. Важливо наділяти підліткам комунікативними емоціями. Такі як радість, веселощі, сміх тощо. Розмова та обговорення – це шлях бути почутим. Тут діє принцип «Скажи і поясни».

Підлітковий вік вважається періодом підвищеного емоційного відчуття, дорослі мають бути поруч і виступати суб'єктом підтримки. На цьому етапі треба дати можливість проявити емоції зовні. Після активної фази поведінкових реакцій доречно перевести увагу підлітка на щось інше. Варто продемонструвати не тільки зацікавленість, а ще й виразити глибину переживання емоцій, тобто показати на скільки близько до серця ви сприймаєте проблему. Важливим чинником є емоційна стійкість у батьків, чіткий контроль своїх емоцій та нівелювання активних емоційних реакцій в сторону підлітка.

Отже, емоції керують нашими вчинками. Іноді, незалежно від бажання, в нас може виявлятися певний перелік емоцій, які призводять до розладу діяльності людини. Проаналізувавши вищенаведені факти, можна дійти висновку, що в будь-якій сфері людської діяльності контроль і вміння управляти емоціями є повним розумінням того, що відбувається навколо нас.

### Література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія : навч. посібник / для студ. психол. і педагог. спеціальностей. Львів: Край, 2015. 326 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 394 с.
3. Корольчук М.С. Психологія: схеми, опорні конспекти, методика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Ельга Ніка-ентр, 2018. 146 с.
4. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Либідь, 2018. 216 с.



**Царук Іванна В'ячеславівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ЕФЕКТ ПЛАЦЕБО

Тема ефекту плацебо є досить актуальною в наш час, оскільки вона має важливе значення в медицині, психології та інших науках, які вивчають людське здоров'я і поведінку. Вивчення ефекту плацебо є важливим для розуміння того, які фактори впливають на здоров'я людини, а також для розробки більш ефективних терапевтичних стратегій. Дослідження цієї теми можуть допомогти лікарям та психологам зрозуміти, як максимально використовувати плацебо для ефекту поліпшення здоров'я пацієнтів. Окрім того, дослідження ефекту плацебо мають важливе значення в контексті етики медичної практики, оскільки вони допомагають зрозуміти, як забезпечувати найкращі результати для пацієнтів та як уникнути надмірного використання плацебо в лікуванні.

Відповідно метою дослідження є визначення психологічних особливостей та характеристика ефекту плацебо.

Ефект плацебо – це явище, коли людина відчуває поліпшення свого стану після отримання інертної речовини або іншого засобу, який не має прямого лікувального ефекту. Наприклад, якщо пацієнт отримує пілу з цукром замість ліків, але він переконаний, що це сильний ліки, то він може відчути поліпшення свого стану через психологічний ефект [1].

Ноцебо – це протилежне явище, коли людина відчуває погіршення свого стану після отримання інертної речовини або іншого засобу, який не має прямого негативного впливу. Наприклад, якщо пацієнт отримує воду з цукром замість ліків, але він переконаний, що це може призвести до погіршення його стану, то він може відчути негативний ефект [2].

Обидва ці явища пов'язані з психологічними віруваннями і очікуваннями людини щодо ефекту лікування. Вони можуть мати значний вплив на результати клінічних досліджень та лікування. Тому врахування цих ефектів є важливим при проектуванні клінічних досліджень та плануванні лікування пацієнтів.

Ефект плацебо в психології відображається у тому, що вірування й очікування людини можуть впливати на її психічний стан та поведінку. Наприклад, якщо людина вірить у дієвість певного методу психотерапії або медитації, то вона може відчути покращення свого емоційного стану, незалежно від того, чи цей метод є насправді ефективним.

Дослідження ефекту плацебо в психології проводяться з метою вивчення взаємозв'язку між психічним станом і віруваннями людини. Наприклад, дослідження показали, що вірування у властивості певних препаратів можуть впливати на ефективність їх застосування в лікуванні психічних захворювань.

Крім того, ефект плацебо в психології вивчають у контексті вірувань та очікувань, що пов'язані з власним здоров'ям та благополуччям. Дослідження показали, що люди, які мають позитивні вірування та очікування стосовно свого здоров'я, мають більш високий рівень задоволеності життям та менш вразливі до стресу. Ефект плацебо в психології є важливим психологічним явищем, яке може впливати на психічний стан та поведінку людини. Врахування цього явища є важливим при проектуванні психотерапевтичних програм та плануванні лікування пацієнтів [3].

Історія відкриття плацебо починається з досліджень французького лікаря і фармацевта Клода Бернара у XIX столітті. Він виявив, що нервова система може впливати на фізіологічні процеси організму, і вперше довів ефект плацебо в лікуванні. Проте історія відкриття плацебо сягає набагато раніше. Відомо, що вже в Середньовіччі лікарі використовували звичайні та безпечні речовини для лікування, названі плацебо (лат. «я зробив це, щоб тобі сподобалося»). Переважно це були цукерки або невеликі порції води з додаванням солі. Їхній вплив на психологічний стан пацієнтів був досить великим, і лікарі відзначали покращення симптомів багатьох хворих. У XX столітті інтерес до ефекту плацебо знову підвищився, коли стали проводитися контрольовані клінічні дослідження лікарських препаратів. Для порівняння ефективності нових препаратів звичайно використовують

плацебо-контроль – це означає, що частина пацієнтів отримує не новий препарат, а замість нього – плацебо. Такі дослідження дозволяють визначити реальну ефективність препарату [3].

У медицині ефект плацебо може призводити до зниження симптомів хвороб, навіть якщо людина отримує тільки психологічну підтримку або звичайну цукерку. Такий ефект може виникати через сприйняття пацієнтом того, що йому було надано «ліки», а тому він вірить, що відчуває поліпшення. Це дозволяє лікарям зменшувати дозу реальних ліків і тим самим зменшувати ризик побічних ефектів, що може бути корисним для пацієнтів.

Окрім медицини, ефект плацебо може впливати на різні аспекти життя людини. Наприклад, він може допомогти підвищити самооцінку та зменшити вплив стресу, якщо людина вірить в успіх своїх зусиль. Також ефект плацебо може бути важливим у спорті, коли спортсмени, що вірять у свої можливості, здатні досягати кращих результатів [4].

Отже, вплив ефекту плацебо на людину є реальним, і варто враховувати його при проведенні досліджень та лікуванні, однак він не може бути єдиним методом лікування і не повинен замінювати професійну медичну допомогу.

### Література:

1. Велика психологічна енциклопедія. Плацебо-ефект (2007). М : Ексмо. С. 544.
2. Великий тлумачний психологічний словник Т. 1 (А-О) (2003) / пер.з англ. Артур Ребер. ТОВ «Видав-во АСТ». «Видав-во «Віче». С. 592.
3. Диспенза,Джо (2018) Сам собі плацебо: як використовувати силу підсвідомості для здоров'я та процвітання. С. 416.
4. Аронсон Е., Вілсон Р., Акерт Р. (1997), Соціальна психологія. ZYSK і S-KA, Познань.
5. Психологія. Словник. Плацебо-ефект (1990) /за заг. ред. А. В. Петровський, М.Г.Ярошевский.2-е вид. Політвидав. С. 494.



*Шароварська Катерина Дмитрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ВІЙНА І ДЕПРЕСІЯ

Уже рік триває повномасштабна війна росії проти нашої країни, яка так чи інакше вплинула на життя кожного українця, незважаючи навіть на перебування у безпечному за кордоном і відносно безпечному регіоні держави. Багато людей безпосередньо стикнулися з наслідками війни – це втрата близьких і рідних, житла, домашніх улюбленців або опосередковано – співпереживанням за загиблими, руйнуванням міст, містечок і селищ, і це так чи інакше вплинуло на їхнє здоров'я, особливо – психічне. Мирне населення під час війни може загинути чи зазнати важких поранень від артилерійських/ракетних обстрілів або нападів ворожої бомбардувальної авіації. Проте, психічні розлади можуть часто розвиватися і у людей, які не перебували у зоні бойових дій. Вказаними ознаками обумовлена досліджуваної актуальність теми.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити як війна впливає на психологічне здоров'я людини та визначити способи самопомоги при депресії.

Очевидно, що війна потрясла людей. У мирний час люди керують своїм життям, забезпечують безперервність подій, обирають, як будувати своє життя. Війна порушує це все. Іноді може здатися, що ми не можемо керувати своїм життям, що ми безпорадні об'єкти в цій величезній катастрофі. Але насправді це не так.

Депресія по-різному впливає на людей і спричиняє різні симптоми: від тривалого поганого настрою та почуття безнадії, до втрати інтересу до всього, що вам колись подобалось. Також можуть бути й фізичні симптоми, такі як відчуття втоми, поганий сон, втрата апетиту, болі.



Симптоми депресії можуть варіюватися від легких до важких. Більшість людей час від часу відчувають стрес, тривогу або зниження настрою, тому поганий настрій може не бути ознакою депресії, якщо він покращується через короткий час.

Як зазначають багато фахівців із психіатрії, особливістю практично всіх випадків психічних розладів під час війни є те, що вони зазвичай розвиваються на тлі психічної травми. Примітно, що коморбідність посттравматичного стресового розладу (найчастішого захворювання у мирного населення під час бойових дій) і депресії призводить до тяжчого стану хворих, ніж у тих, що мають лише один із таких розладів [3].

Депресія, пов'язана з війною, може вражати людей будь-якого віку, включаючи дітей. Однак клінічні симптоми депресії, навіть якщо вони тяжкі, зазвичай покращуються завдяки психологічному консультуванню, прийому антидепресантів або їхній комбінації. Отже, як і при будь-якому іншому захворюванні, вчасна діагностика депресії у жертв війни має першочергове значення для покращення їхнього стану.

Проте є багато речей, які можуть зробити самі пацієнти для покращення свого здоров'я після постановки діагнозу та складання курсу лікування (такі дії обов'язково попередньо повинні бути узгоджені з лікарем).

Варто зазначити, що депресія може змусити людину почуватися виснаженою, нікчемною, безпорадною, безнадійною та сумною. Ці відчуття можуть викликати у пацієнтів відчуття, що їм ніколи не стане краще. Він може навіть подумати, що йому слід «змиритися з долею». Крім того, деякі симптоми депресії, такі як втома або апатія, відсутність бажання щось робити, також можуть перешкодити пацієнтам звернутися за медичною допомогою.

Однак важливо розуміти, що ці негативні думки та почуття є частиною депресії. Якщо людина думає, що у неї депресія, незалежно від того, що вона відчуває, їй слід звернутися до лікаря. Необхідно усвідомлювати і очікувати, що негативні емоції зміняться, коли лікування почне діяти.

Самодопомога при депресії:

- перш за все, треба відверто обговорити всі проблеми з лікарем;
- у багатьох випадках полегшення може настати після відвертої бесіди з родиною та друзями;
- варто проводити більше часу з іншими людьми та отримувати від них підтримку, не слід замикатися у собі, фіксуватися на власних думках і емоціях;
- треба брати участь у заходах, які можуть покращити самопочуття. Слід знову почати робити те, що людині подобалося до того, як вона почала відчувати депресію (спорт, танці, співи, прогулянки на природі, хобі тощо). Навіть якщо спершу зовсім не хочеться щось робити з попередніх захоплень, все одно варто почати. Швидше за все, після цього хворому стане краще;
- неоціненне значення при депресії мають регулярні фізичні навантаження;
- треба навчитися ставити перед собою реалістичну мету.

Отже, щоб уникнути апатії та депресії, щодня слід займатися трьома сферами життя – соціальною, фізичною та когнітивною. Це забезпечується спілкуванням з близькими, фізичною активністю, навчанням, хобі тощо. У жодному разі не дозволяйте собі цілий день валятися в ліжку, занурившись у власні думки.

Пам'ятайте, що ви сильніші і стійкіші, ніж ви про себе думали!

#### Література :

1. Війна і депресія: що варто знати, 2022. URL : <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliorafichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf>.
2. Олександра Журахівська, Депресія через війну – як зрозуміти, що це вона і як її лікувати, 2022. URL : <https://www.enableme.com.ua/ua/article/depresia-cerez-vijnu-ak-zrozumiti-so-ce-vona-i-ak-ii-likuvati-8943>.
3. Війна і депресія: що варто знати. URL : <https://mozok.ua/depressiya/article/3746-vjna--depresya-sho-var-to-znati>.



## СЕКЦІЯ 13. МОВОЗНАВСТВО

*Бабчинська Анастасія Олександрівна,*

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### НЕОЛЕКСЕМИ ЯК МОВНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ

Однією з найважливіших умов існування мови є її безперервний розвиток. Потужну динаміку мови зумовлює насамперед нова номінація. Словник сучасної української мови поповнився новими словами, що з'явилися під впливом історичних подій. Так, через війну в Україні спостерігається надзвичайно стрімкий процес виникнення нової лексики і введення її у активний лексичний фонд. Процес неологізації лексичної системи обумовлено тим, що люди стикаються із зовсім новими предметами, подіями, явищами, які потребують номінації та лінгвістичного вивчення.

Неологізми, утворені під час війни, набули такого поширення, що їх почали активно фіксувати іншомовні ресурси. Так, англійська, німецька, польська та багато інших мов поповнюються новими лексемами, що сприяє знайомству з іншою культурою, усвідомленню ситуації, яка відбувається в країні.

Процес лексичного оновлення постійно потрапляє у поле зору науковців. Лексичні новотвори, утворені на тлі війни, стали об'єктом мовознавчих досліджень К. Городенської, Є. Карпіловської, О. Стишова, А. Годованої, Д. Мазурик, Л. Туровської, Я. Пузиренко та ін. Проте процес неологізації відбувається настільки інтенсивно, що його вивчення не втрачає актуальності.

Предметом нашого дослідження є лексичні новотвори, що увійшли в активний ужиток сучасної української мови впродовж 2022–2023 рр. Пропонуємо дослідити особливості суспільно-політичних неологізмів які виникли на тлі розв'язаної росією війни проти України. Джерельною базою для аналізу слугував електронний словник неологізмів української мови інформаційного агентства «АрміяInform». Обсяг вибірки становить 50 мовних одиниць.

Оглядаючи сучасний процес творення неологізмів, приходимо до думки, що такі мовні одиниці умовно можна поділити на дві групи:

1. Штучні неолексеми, або неосеманти – це існуючі у мові лексеми, які розвивають нову семантику. Неосеманти отримують так би мовити штучно надані нові значення. Як слушно зауважує Л. Струганець, «труднощі дослідження семантичних неологізмів зумовлені тим, що не завжди зрозуміло, чи нове значення вже сформоване, чи йдеться про розширення лексичної сполучуваності слів» [4, с. 129].

Розвиток семантичного значення лексичних одиниць найпродуктивніше відбувається за допомогою метафоризації або метонімізації – мовних явищ, що полягають у перенесенні назви на нове поняття на основі їх подібності чи суміжності. До метафоризованих неосемантів можемо віднести неологізми: «кіборг» – воїн ЗСУ, «орк» – російський військовий, нелюдська істота, «бавовна» – вибух у росії, «град» – російська реактивна система залпового вогню, «дискотека» – бойові дії, «мордор» – росія та ін.

Відоме слово «гауляйтер» (синонімом може бути німецьке слово *Polizei*), яке використовувалося для нацистських чиновників під час Другої світової війни, набуло нового значення в умовах повномасштабної війни, котра триває. Тепер ним зневажливо позначають колабораціоністів, яких призначають керівниками окупованих територій України.

Штучні семантичні новотвори властиві насамперед для військового жаргону. Саме військові найчастіше вживають нові лексеми, які згодом переходять до так званої «цивільної мови». До найбільш популярних неосемантів можемо віднести: «зеленка» – кущі, чагарники, лісиста місцевість; «ленточка» – колона військової техніки, «мамкувати» – не виконувати простих дій для збереження життя, «дзеркальна тиша» – бойові дії, «завести трактор» – застосувати найбільш неочікуваний аргумент, найнесподіваніший засіб для боротьби.

Метонімічних неолексем у сучасній лексиці набагато менше. Перенесення назви з місця на подію і її учасників спостерігаємо на прикладі лексеми «ватник» з лексико-семантичним значенням

«малоосвічена особа, для якої характерні ностальгія за СРСР, рабський менталітет, ксенофобія, ненависть до всього неросійського» [2]. Сукупність ватників часто позначають збірним іменником «вата», що також є яскравим прикладом процесу метонімії у неологізації понять.

«Путлернет» слово-портманто, що поєднує три слова: путін+гітлер+інтернет для опису суверенного Інтернету, який Росія намагається створити як альтернативу глобальному Інтернету та російському сегменту Інтернету загалом. Такий неосемант демонструє поєднання розширення семантики змінами, зумовленими різним стилістичним статусом вже наявного і нового значення.

2. Рефлексивні неологізми – новотвори, які утворюються мимовільно, несвідомо. Такі лексичні інновації виникають внаслідок природної реакції користувачів мови, поширюються переважно через інтернет-мережу, у дописах та коментарях до них. Найбільш переконливими прикладами рефлексивних новотворів вважаємо: «рашизм» – форма фашизму, відмінною рисою якого є ненависть до ліберальної демократії (неологізм утворено шляхом поєднання слів «russia» та «фашизм»); «рашист» (російський фашист); «Домбас»; «заукраїнити» (це слово навіть внесли до онлайн-словника англomовного сленгу. «Коли ти Росія і ти вдираєшся в країну, а у відповідь отримуєш приниження на глобальному рівні», – таке пояснення знаходимо у словнику неологізмів Urban Dictionary [1]).

Заслуговують на окрему увагу новотвори, які створила війна, які є похідними від назв зброї: «байрактарити», «енлоїти», «стінгерити», «джавелініти». Усі вони означають «знищити ворога». Так, як це роблять українці за допомогою американських та турецьких «Байрактарів», «Стінгерів», «Джавелінів».

Отже, здійснене дослідження дає підстави стверджувати, що інтенсивні процеси неологізації у воєнному дискурсі зумовлені потребою найменування предметів, понять, явищ, що з'явилися через сучасні реалії, та свідчить про тісний зв'язок між лексичними змінами та війною. Поява численних неологізмів у сучасній лексичній системі відбувається шляхом розширення синтагматичних та семантичних зв'язків. Здебільшого неосеманти виникли внаслідок метафоризації, рідше – метонімізації. Результати проведеного дослідження демонструють високопродуктивність української мови на тлі історичних потрясінь, її здатність віддзеркалювати основні лексичні зміни.

### Література:

1. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term>
2. Неологізми війни росії проти України. URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/zhargon-ta-neologizmi-k-viyna-zbagatila-slovnikoviy-1676393294.html>
3. Неологізми війни – які слова з'явилися після 24 лютого. URL : [https://24tv.ua/education/neologizmi-viyni-yaki-slova-zyavilisya-pislya-24-lyutogo-2022\\_n2273888](https://24tv.ua/education/neologizmi-viyni-yaki-slova-zyavilisya-pislya-24-lyutogo-2022_n2273888)
4. Струганець Л. Поняття «мовна особистість» в україністиці. *Культура слова*. 2012. Вип. 77. С. 127-133.



**Дикий В'ячеслав Володимирович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СУГЕСТІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ ОЛЕНИ ЗЕЛЕНСЬКОЇ)

Мова – невід'ємний компонент суспільно-політичного життя будь-якої нації, держави та спільноти. Ще з часів античної Греції саме мова вважалась потужним інструментом навіювання, котре здійснює емоційний вплив і може пробуджувати до відповідного відгуку або навіть певної форми поведінки. Беззаперечно, мова є важливим засобом впливу у сфері політичного дискурсу, що зумовлює посилення ролі політики у світі та її першочергове місце у засобах масової інформації.

Реалії сьогодення змушують використовувати явище навіювання або сугестії, щоб протистояти пропаганді та поширенню недостовірної інформації серед населення, переконувати лідерів країн займати чітку позицію у творенні нового політичного устрою ХХІ ст. на земній кулі. Політичний світ неможливо уявити без таких публічних промов: «Ми будемо битися на пляжах» (В. Черчилль) – про обов’язок захищати світ та впевненість у силах задля перемоги; «Я маю мрію» (Мартін Лютер Кінг) – заклик покласти край расизму; промова Д. Ф. Кеннеді, де він закликає громадян бути активнішими у розвитку власної держави. Усі вищезгадані промови мають яскраво виражені елементи сугестії задля впливу на аудиторію, який буде спонукати до певної дії. Історія твориться сьогодні з появою нових промов у політичному дискурсі, що змінюють світ.

Метою дослідження є виявити механізми вербалізації сугестії у політичному дискурсі на матеріалі промови першої леді України Олени Зеленської у Конгресі Сполучених Штатів Америки 20 липня 2022 року.

Сугестія – вплив на волю і почуття людини; навіювання [1, с. 821]. Явище сугестії є частиною повсякденного життя людей, а саме спілкування, навчання та виховання. Під дією сугестії формуються вподобання, віра, релігійні упередження та посилюється ефективність пропаганди. Як слушно зазначає О. Плотнікова, «навіювання здійснюється для створення певного настрою або спонукання до певної дії. Суть сугестії складається з впливу на почуття людини, а через них – на його розум та волю» [2, с. 42]. Засоби сугестії поділяють на текстові (зміст та форма подачі тексту (графіка, шрифти) та мовленнєві, які в свою чергу діляться на вербальні (фрази, слова, наголоси та інтонації), паралінгвістичні (висота, тон, тембр голосу), невербальні (міміка, жести) [3, с. 206]. Вербальна сугестія як форма мовно-психологічного впливу спрямована на генерування в реципієнтові передбачуваних дій за допомогою арсеналу словесних засобів. Мовець вербально впливає на бачення проблеми реципієнтом у свою користь, здійснюючи переконання за допомогою мовних засобів та психолого-лінгвістичних сугестивних технологій, а саме: гіперболізація; засоби мови, що впливають на емоції – епітети, метафори тощо; маніпулятивне емфазування, тобто надання виразності, акцентування на чомусь; інформаційне перенавантаження, яке має на меті позбавити змогу критично мислити; риторичні питання; порівняння. Однією з найбільш часто використовуваних можна вважати технологію акцентування уваги на потрібній інформації, яка ґрунтується на частому повторюванні інформації та спрямована на програмування реципієнта. Ефективність сугестії характеризується трьома елементами: властивістю сугестора, рівнем навіюваності сугеренда, особистими відносинами між сугестором та сугерендом, способом формування сугестивної інформації. Властивість сугестора базується на привабливості, соціальному статусі, естетичній, інтелектуальній та вольовій перевазі. У особистих відносинах між сугестором і сугерендом може панувати довіра, авторитетність, залежність. Спосіб формування сугестивної інформації характеризується аргументованістю, балансом логічних та емоційних компонентів, посиленнями інших впливів. Варто зазначити, що сила навіювання прямо залежить від стану свідомості аудиторії.

Детально осмисливши промови Олени Зеленської, приходимо до думки, що сугестія доповідочки реалізувалась головню у таких методах:

- гіперболізація;
- емфазування;
- порівняння;
- риторичні фігури.

Вважаємо за доцільне розглянути кожен з сугестивних методів детальніше. Перша леді влучно використовує гіперболізацію, наголошуючи, що кожна сім’я – цілий світ: «Ми маємо у своїй родині цілий світ. Робимо все, щоб зберегти його. І щасливі, коли це вдається, і плачемо, коли не можемо його зберегти, і залишаємось повністю розбитими, коли наш світ руйнує війна. Десятки тисяч таких світів уже зруйновано в Україні». Такий прийом дієво маніфестує значимість кожної української сім’ї, яка має бути захищеною.

Ще одним важливим сугестивним методом О. Зеленської вважаємо емфазування, яке виявляється у повторях «Росія випустила по Україні, по моїй країні, уже більше, ніж три тисячі різних крилатих ракет...». Прийом акцентування було використано для наголошення трагедії, яка

відбувається в Україні. Влучно застосовані і риторичні фігури, які надають промові більшого емоційного навантаження, що в свою чергу посилює вплив на аудиторію: «Скільки ще родин, які можуть бути зруйнованими цією війною?». Промовиця порівняла російську збройну агресію проти України із сагою фантастичних фільмів «Голодні ігри», щоб показати всю жорстокість війни: «Це такі голодні ігри Росії – полювання на мирних людей, у мирних містах України».

Звертаючись до Конгресу Сполучених Штатів, перша пані України застосовує кілька мовних стратегій, щоб встановити психологічний і емоційний зв'язок з політиками, для досягнення мети виступу. Починаючи свій виступ, О. Зеленська наголошує, що це відбувається вперше, коли дружина президента іншої країни звертається до Конгресу. Це позначає візит першої леді України надзвичайно важливим та певною мірою історичним, неабияк впливає на позитивне ставлення конгресменів до даної події. Під час своєї промови О. Зеленська неодноразово використовувала різні соціальні ролі, аби зблизити усіх присутніх у залі до вирішення спільної проблеми: «І сьогодні я хочу звернутись до Вас як до політиків і представників партії, а також як до мам і тат, бабусь і дідусів, доньок та синів. Хочу звернутись до Вас не як перша леді, а як донька і як мама.». Саме такі фрази створюють у свідомості людей певні асоціації і зв'язки, які допомагають ідентифікуватись і поєднуватись з іншими представниками соціальної групи чи національності. Наприкінці своєї розповіді для закріплення розуміння один одного як нації, перша леді стверджує, що США також знає, що таке терористичні атаки і прагне перемогти терор. Тому вона закликає допомогти перемогти терор в Україні проти українців «і це буде нашою спільною великою перемогою». Показник успішності цих стратегій репрезентує покращення особистих відносин між сугестором і сугерендом. Виступ О. Зеленської має високий показник сугестивної інформації, а саме аргументацію та баланс логічних і емоційних компонентів.

Отже, вербалізація сугестії слугує інструментом впливу до рушійних дій. Використання психолого-лінгвістичних сугестивних технологій виводить намір оратора спроектувати вплив на реципієнтів для досягнення мети. Відтворення сугестії у промові О. Зеленської реалізується переважно такими засобами виразності: гіперболізація, емпфазування, риторичні фігури, порівняння, що несуть важливу сугестивність тексту для реципієнтів.

### **Література:**

1. Словник української мови : у 11 т. 1970-1980. Т.9.
2. Плотнікова О., Кравченко В. Вербалізація сугестії у британському та грецькому рекламному дискурсі. URL : <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/8280>.
3. Харицька С., Глушанська Н. Роль мовної сугестії у політичному дискурсі. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/344934631.pdf>.



**Мельничук Мар'яна Миколаївна,**

*здобувачки вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Побудова правової держави потребує не лише глобальних змін, зокрема трансформації правової системи України, але і менших, але не менш фундаментальних змін, таких як: усунення колізій у праві та забезпечення точності та вивірності юридичних термінів. Це необхідно для створення системи ефективного вітчизняного законодавства.

Досі реформування законодавства супроводжується вирішенням проблем щодо функціонування юридичної термінології у правовій сфері. Це зумовлено потребою забезпечення уніфікованої мови у всіх галузях права згідно із сучасними методологічними засадами кодифікації термінів у законодавчих актах. Якість понятійно-категоріального апарату певної науки визначає ефективність вирішення поставлених перед нею завдань.

Низька якість цього апарату може стати перешкодою для об'єктивного розуміння явищ, що досліджуються, знизити рівень їхнього предметного сприйняття та позбавити вченого можливості адекватно їх відобразити у відповідних мовних формулюваннях. Тому необхідно звернути увагу на якість понятійно-категоріального апарату в законодавстві, щоб забезпечити правильне розуміння законів та їх ефективне застосування [1].

Правниче мовознавство є галуззю мовознавства, яка вивчає мову, використовувану у професійній діяльності правників. Це охоплює правничу лексикологію та фразеологію, правничу граматику (включаючи правничу морфологію та синтаксис) та правничу стилістику, а також інші галузеві термінології, що стосуються діяльності правника. Правова мова, або мова права, стосується самого права і включає правову термінологію. Юридичний термін — це слово або словосполучення, що виражає поняття із правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі, законодавчих актах, науково-правових працях. Юридичний термін є знаковою моделлю правового поняття, репрезентованою у звуковій та літерній формах.

Особливість правової термінології полягає в тому, що вона повинна бути максимально точною, чіткою та однозначною, оскільки недостатня або неправильна інтерпретація термінів може призвести до серйозних наслідків у правовій практиці.

Окрім того, правова термінологія є досить стабільною та консервативною, оскільки нові терміни з'являються досить рідко, а старі зберігають своє значення протягом тривалого часу. Це пов'язано з тим, що правова термінологія є частиною загальної термінологічної системи мови, яка ґрунтується на сталій лексико-семантичній базі.

У сучасному правотворенні та правозастосуванні використовуються як загальноююрисдикційні, так і спеціальні терміни, які відображають особливості конкретної галузі права або певного правового явища. Водночас використання правових термінів є необхідною умовою для забезпечення зрозумілості та однозначності правової мови та правової практики [2].

Отже, правова термінологія є важливою складовою правової мови та правової практики, яка відображає особливості та специфіку правового регулювання. Вона має бути максимально точною та чіткою, щоб забезпечити правильне розуміння та інтерпретацію правових норм та понять.

Юридична термінологія має свої особливості як спеціалізована система правових понять. Перша особливість – це однозначність, яка вимагає, щоб кожен термін мав лише одне правове поняття, а останньому відповідав лише один правовий термін. Друга особливість – це системність, що означає, що кожен правовий термін є елементом певної правової терміносистеми, а певне значення правового терміна зафіксоване та підтримується саме в цій системі. Третя особливість – це дефінітивність, яка вимагає, щоб кожен правовий термін мав своє визначення (правову дефініцію) – нормативно-правове або наукове. Четверта особливість – це сфера застосування правового терміна, яка включає мову правотворчості, правотлумачення, правозастосування, правореалізації, професійну правничу мову та мову правничої науки (правознавства) [3].

Понятійно-категоріальний апарат є невід'ємним атрибутом будь-якої галузі юридичної науки, оскільки сукупність понять, термінів, категорій формує основу для застосування норм прав. Однак відсутність єдиних підходів у правозастосовній практиці в разі потреби їх тлумачення з боку відповідних суб'єктів може призвести до розбіжностей у тлумаченні одного й того ж терміна, поняття, категорії в нормативно-правових актах різних галузей права або навіть у межах однієї галузі [4].

### Література:

1. Юридична енциклопедія: у 6 т. Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко. 672 с.
2. Артикуца Н.В. Мова права у її функціональних різновидах. Сьогодення українського мовного середовища. Київ, 2008. С. 23–32.
3. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ: Укр. енцикл., 2003.

4. Рабінович П.М., Дудаш Т.І. Правнична мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 17–29.



**Сидорук Олександра Василівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ У МОВНОМУ ДИСКУРСІ ДМИТРА ДОНЦОВА (НА МАТЕРІАЛІ МОНОГРАФІЇ «НЕЗРИМІ СКРИЖАЛІ КОБЗАРЯ»)**

Національні ідеї кожної нації самобутні. Вони формуються під впливом історичних, соціально-економічних, політичних та культурних чинників, що визначають ідентичність, свідомість та єдність конкретного суспільства. Національна ідея відображає розвиток, в якому сформувались певні цінності, що перетворили несформовану групу людей в консолідовану націю зі світлим та спільним баченням майбутнього.

Національні ідеї українського народу в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну перейшли в нову фазу та набули ще більшої важливості. Вони зміцнили нашу державу та національний дух. Сьогодні актуалізує та підкреслює важливість багатьох ідей засновника українського націоналізму Дмитра Донцова. Впродовж тривалого періоду, що налічує більше століття, постать та ідеї Д. Донцова залишаються цікавими для українських вчених. Феномен Д. Донцова є ключовим в історії формування національних ідей України ХХ століття. Він був об'єктом постійної нищівної критики радянських пропагандистів, яким не подобалась його проукраїнська позиція. Попри це, він постійно залишався тим, хто ніс ідеологію українського націоналізму протягом всього свого життя аж до смерті [2, с. 10].

Усі праці Д. Донцова наповнені ідеєю самостійної та незалежної української нації. Їх орієнтація насамперед повинна бути спрямована на власні сили, гідність, героїчне минуле, збереження традицій, миру та цінностей набутих державою історично, так і націлених на прийняття західноєвропейських. У своїх дослідженнях Д. Донцов аналізував творчість багатьох українських письменників, серед яких є й така видатна постать як Тарас Шевченко. У монографії «Незримі скрижалі Кобзаря (містика лицарства запорозького)» він дослідив творчість пророка України з позиції українського націоналізму.

Наше дослідження має на меті докладне осмислення засобів мовної презентації концепту українська нація, представлений у Д. Донцова. Основним об'єктом дослідження є мовний дискурс монографії «Незримі скрижалі Кобзаря (містика лицарства запорозького)», предметом дослідження є його лінгвокогнітивні характеристики.

Концепт «українська нація» є складним поняттям, що охоплює різні соціальні, культурні та історичні аспекти та може бути представлений різними способами в мовному дискурсі, залежно від того, які аспекти цієї ідентичності підкреслюються. Наприклад, українська нація може бути представлена як мультикультурна, зі своїми регіональними та етнічними відмінностями, або як єдина нація зі спільними цінностями та традиціями. Д. Донцов, надихаючись постаттю та творчістю Тараса Шевченка, писав: «Прийшов він, щоб своїм вогненным словом громовим збудити приспану тяжким сном «лукавими» жерцями фальшивих божків, Україну. Щоб вогнем тим випалити в душах «дядьків отечества чужого» дух рабів, чи «плебеїв-гречкосіїв», лакеїв привати та ідилії» [3, с. 19]. Цими словами він возвеличує Кобзаря, який постійно стояв на захисті України, її народу, що потерпав від гніту ворожих загарбників. Він вселяв в українців почуття єдності та важливості. Тобто створював той національний дух, що бореться за свою землю, свободу, правду та майбутнє.

Вербалізація є важливим способом аналізу вираження тих чи інших понять, що описують певні думки, переживання, спогади та почуття за допомогою певних формулювань. Для представлення національних ідей українського народу у творі Д. Донцова «Незримі скрижалі Кобзаря» велике значення мають такі поняття: «Україна», «матір», «дівчина», «сирота», «могила»

та інші. Адже саме вони показують історичні аспекти життя українців, їх цінності, позицію, любов та повагу до сім'ї та рідного краю.

Для розкриття концепту «українська нація» у монографії «Незримі скрижалі Кобзаря (містика лицарства запорозького)» використовуються різні мовні засоби та мовні одиниці, серед яких можна виділити найважливіші:

1. Слова та вислови, які відображають національну ідентичність та національну свідомість, наприклад: «український», «національний», «батьківщина», «рідна мова», «народна культура». «Рідна мова – не тільки засіб спілкування, але й духовна спадщина, яку ми повинні берегти і розвивати» [3, с. 211].

2. Іменники та прикметники, які характеризують національну приналежність, національний характер чи національні риси, наприклад: «українець», «українка», «український народ», «українська культура», «українська мова». «Українська культура – це величезний культурний потенціал, який на жаль, ще не був повністю розкритий» [3, с. 88].

3. Фразеологізми та вирази, які відображають національний дух та менталітет, наприклад: «українська душа», «українська гостинність», «українська праця». «Українська душа є глибокою мудрістю і сильною духом» [3, с. 64].

4. Етнографічні назви, які відображають етнічні особливості та традиції, наприклад: «гуцули», «бойки», «козаки».

5. Метафори та порівняння, які порівнюють українську націю зі звірями, птахами або природними явищами, наприклад: «український лев», «український орел», «українська хвиля».

Окрім того, гадаємо, що вербалізація концепту «Україна» є головним у визначенні національної ідеї української нації. Д. Донцов, досліджуючи творче надбання Т. Шевченка, виділяв такі формулювання концепту держави:

– «поет виворожував в своїй «хаті», в своїй душі, видиво своєї буйної, знадливої і прекрасної України, її природи, історії, блискучого минулого й понурого сучасного»;

– «не мрійником про ідилію мирного життя і економічного добробуту, а провісником великого історичного завдання України — нести стяг боротьби проти всіх сил диявола, якого слуги на землі хочуть опанувати її ...»;

– «прийшов, щоб показати небезпеку страшного майбутнього нашої Землі, коли вона не знайде в собі давньої сили героїзму, старої раси велетнів. Щоб показати їй блискуче завтра, коли вона дасть себе надихнути тим вогнем негасимим, що Бог заложив у її серці в хвилині її народження».

Отже, проаналізувавши українські національні ідеї та цінності, репрезентовані у мовному дискурсі Д. Донцова, ми дійшли висновку, що автор вербалізує концепт «українська нація» через використання системи мовних засобів. Він намагається передати сутність української нації через мовні засоби, щоб привернути увагу до важливості збереження та розвитку української ідентичності. У монографії «Незримі скрижалі Кобзаря (містика лицарства запорозького)» Д. Донцов акцентує увагу на національних символах, які стали складовою частиною української культури та історії. Автор також показує важливість української мови як мови нації, яка має важливе значення для збереження та розвитку української культури та ідентичності.

### Література:

1. Вознюк, Б. І. Внесок Т. Зіньківського та Д. Донцова у формування національної свідомості українців. *Дослідження проблем гуманітарних наук*. Київський національний університет технологій та дизайну. 2020. URL: [https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17156/1/DPGN\\_2020\\_P009-011.pdf](https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17156/1/DPGN_2020_P009-011.pdf)

2. Ситник О. Ідеологія Д. Донцова як визначне джерело розвою Української нації та держави. *Донцовський збірник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. Вип. 1. С. 65-76. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9937/1>

3. Донцов Д. Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства Запорозького). Торонто: Гомін України, 1961. 230 с.



**Царук Іванна В'ячеславівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## СЕМАНТИКО-ДЕРИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ, УТВОРЕНИХ НА ТЛІ ВІЙНИ

Оновлення лексичного складу мови залежить від психологічних та розумових процесів людської свідомості, потреби людини в спілкуванні та оцінці об'єктів дійсності. Динамічні процеси на лексичному рівні є найбільш помітними та зрозумілими, оскільки вони здебільшого пов'язані з соціокультурними змінами у суспільстві. Лексико-семантичний рівень сучасної української літературної мови характеризується швидкими темпами розвитку. Особливе місце в цьому розвитку займають лексико-семантичні неологізми, значимість яких очевидна. Динамічність та відкритість як лексичні ознаки мови завжди цікавили лінгвістів, але особлива імпульсивність неологізації української мови в XXI столітті спричинена насамперед повномасштабною агресією росії проти України, що призвело до актуалізації проблем, пов'язаних з аналізом лінгвістичних інновацій.

Лексичні інновації стали предметом уваги багатьох вітчизняних дослідників (О. Потебня, О. Муромцева, А. Нелюба, К. Городенська, Е. Карпіловська, Ж. Колоїз, С. Лук'яненко, О. Стишов) та зарубіжних науковців (О. Шахматов, І. О. Бодуан де Куртене, І. Срезневський, Л. Щерба, В. Виноградов, О. Земська, В. Гак, В. Костомаров, І. Улучанов, Н. Янко-Триницька, М. Шанський, Т. Попова). Проте гадаємо, що процеси неологізації сучасного словникового складу української мови потребують цілісного осмислення з урахуванням усього дискурсивного процесу історичного періоду, позаяк це мовне явище досі залишається малодослідженим.

У сучасному мовознавстві існує кілька термінів для позначення лінгвістичних новотворів. Термін «інновація» узагальнює появу всього нового в житті людини як результат інтелектуальної діяльності, науково-технічного прогресу, змін у всіх сферах суспільної діяльності завдяки новим винаходам та явищам. Терміном, що описує нове явище в мові, називають «інновація» [1, с. 9]. Лексична інновація – це нове у всіх значеннях слово, словосполучення чи зворот із словника неологізмів. Семантичні інновації – це нові значення слів, які вже існували у системі мови. Поява таких інновацій часто викликана потребою в чомусь новому. Оновлення вже наявних форм зумовлене потребою нового поняття або ж зміною форми слова. Інноваційні зміни зустрічаються на всіх мовних рівнях, а лексичні новотвори є результатом неологізації. Небезпідставно з цього приводу мовознавець О. Стишов наводить тезу про те, що у сучасному світі суспільство весь час перебуває в стані змін і нових відкриттів, які стають передумовою виникнення номінації цих явищ. Нові лексеми називаються інноваціями, неологізмами або новотворами [2, с. 86].

Варто зазначити, що універсального підходу до розділення цих термінів не існує. Деякі вчені вважають інновації більш стійкими, ніж неологізми, оскільки інновації є єдиними назвами для нових явищ. Натомість інші дослідники називають неологізмами нові поняття, яких раніше не було, наголошуючи на тому, що новотвором можна вважати навіть появу нової назви вже існуючого явища чи поняття. Нові слова, авторство яких належить конкретній особі, ми називаємо оказіоналізмами. Як справедливо зазначав Л. Чумак, від неологізмів вони відрізняються тим, що «переважно утворюються з порушенням логіки сполучуваності і зазвичай використовуються одним автором для формування стилю у тій чи іншій ситуації» [3, с. 45]. У дослідженні послуговуємось терміном «неологізми» для позначення нових лексичних одиниць, що з'явилися в засобах масової комунікації після повномасштабного вторгнення. Такі інноваційні лексеми представлені переважно в розмовному та публіцистичному стилі.

У військово-політичній лексиці неологізми утворюються під впливом багатьох чинників: збройні конфлікти, поява нових явищ, впровадження нових технологій, лінгвістична економія тощо.

Серед виявлених у медіатекстах неологізмів виокремлюємо два типи лексичних новотворів:

1) неолексеми – це нові слова, що виникли у мові як запозичення, наприклад: натівець, загарпунити, нагостомелити, відирпенити, шойгувати, макронити, байрактарити, джавелініти, кадирити, іхтамнетити, путлер.

2) неофраземи – нові фразеологізми або стійкі сполуки слів, наприклад: Бучанська різанина, рашистська авіація, путлерівський режим, байрактарівський ярмарок.

Вважаємо за доцільне виокремити три основні способами творення неологізмів в українськомовних медіатекстах, а саме: морфологічний, семантичний та запозичення.

Словотвірний аналіз засвідчив, що найпродуктивнішим для неолексем виявився морфологічний спосіб словотворення дієслів та віддієслівних іменників. Похідні дієслівні неологізми «байрактарити», «джавелініти», «стінгерити», «хаймарсити» (знищувати ворога) утворені від назв сучасної зброї. За такою ж моделлю виникли новотвори «україніти», «мамкувати», «могилити» та інші.

Серед неолексем, утворених способом основокладання, виокремимо неодеривати «бандеромобіль» (бойовий автомобіль ЗСУ), «задвохсотити» (знищувати ворога), «дебахнуло» (людина, яка через свій інтерес чи стурбованість може спричинити багато шкоди), «термоточка» (пожежа в росії), «літакопад» (безперервне збивання російських літаків).

До контамінаційних дериваційних процесів (поєднання із семантикою, що дорівнює сумі значень компонентів) можна віднести пейоратив «путлер», який утворився на основі злиття двох прізвищ: російського президента В. Путіна й німецького деспота А. Гітлера, та носить негативну конотацію.

Відабrevіатурна неолексема «зсуїст(-ка)» називає українців, що неспростовно вірять у перемогу української армії. Утворений цей іменник поєднанням абревіатури ЗСУ (Збройні сили України) + суфікс –іст (-ка).

Варто зазначити, що під час воєнного стану в Україні з'явилася низка інноваційних сталих словесних формул, наприклад: «Кропивницькі паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля Укрзалізниці»; «Клара для Карла вкрала байрактара»; «Чорної ночі червона калина хилилась хилилась під Хлівнюка, та не схилилась, а розвеселилась».

Отже, підсумовуючи, констатуємо таке: лексичний склад сучасної української мови у період війни в Україні збагатився низкою інноваційних понять, що увійшли в активний вжиток. Аналіз словотвірних особливостей лексичних інновацій у сучасних медіатекстах засвідчив про тісний зв'язок між війною та лексичними перетвореннями у мові, а також про стійку тенденцію до морфологічного складника у процесі утворення нової лексики.

### Література:

1. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. К. : ВД Дмитра Бураго, 2008. 336 с.

2. Стишов О. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі засобів масової інформації). Київ : Пугач, 2005. 388 с

3. Чумак Л. М. Лексичні інновації в англomовному медійному дискурсі початку ХХІ століття: структурний і лінгвопрагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Житомирський державний ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2018. 269 с.



**Шпраха Андрій Ігорович,**

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МОВИ**

Кожна війна має значний вплив на розвиток мови, особливо, якщо вона тривала протягом довгого часу. Опираючись на історію, можна сказати, що війни призводили до появи нових термінів та слів, які формували мовну культуру та лексику мови.

Під час війни велика кількість нових технологій була розроблена з військовою метою, і ці технології часто відображалися в термінах, які використовуються в наукових, технічних та інших галузях, описують нові предмети та процеси, що виникають у зв'язку з конфліктом між різними державами. Наприклад, у роки Першої світової війни спостерігалася поява великої кількості нових термінів, які були пов'язані саме з новим видом зброї, транспортом та комунікаціями. Згодом ці фрази та терміни використовували не тільки військові, а й цивільні.

Так, під час війни в Україні з'явилося багато нових слів, таких як: байрактар, джавелін, які зараз використовують не тільки військові. Війна може призвести до змін у граматиці та лексиці мови. У період Другої світової війни в США став популярним термін «rosie the riveter», який стосувався жінок, які працювали на заводах та фабриках, на виробництві зброї. Такі терміни стали прикладом того, як війна може впливати на гендерні стереотипи та роль жінок у суспільстві. Крім того, війна може формувати специфічну мовну культуру. Наприклад, військова термінологія та сленг, які використовують військові, можуть стати частиною культури, пов'язаної з війною. Це може призвести до формування специфічної мовної ідентичності серед військових. Під час громадянської війни в Іспанії (1936-1939) іспанська мова була використана як засіб масової комунікації та пропаганди. Обидві сторони використовували іспанську мову для пропаганди своїх ідей та переконань, і в результаті війни виникли нові вирази та терміни [3, с.73].

Зміна мовного складу. Велика кількість людей була виселена або змушена переселитися внаслідок війни, що призвело до міжмовної комунікації та зміни мовного складу в деяких регіонах. Відбувався розвиток міжнародної мови. Війна призвела до необхідності встановлення контактів між різними країнами, що прискорило розвиток міжнародної мови, такої як англійська мова, яка стала домінуючою мовою у багатьох.

Також відбулася зміна літературної мови. Війна також привела до зміни літературної мови в деяких країнах. Наприклад, Німеччина після Другої світової війни. Після закінчення війни німецька мова зазнала впливу, особливо в Східній Німеччині, де радянські війська спалювали і руйнували багато населених пунктів. Це призвело до значної зміни мовних традицій та лексики, оскільки багато регіональних діалектів були витіснені, а вживання багатьох слів змінилося. Було створено «нову німецьку мову», що була спрямована на поширення націонал-соціалістичної ідеології та заборону вживання деяких слів та виразів. Наприклад, деякі російські слова та фрази, такі як: «нует» (ні), «спасибо» (дякую) та «до свиданіа» (до побачення) – стали досить поширеними серед населення Східної Німеччини, яка була під впливом Радянського Союзу.

У більшості мовних змін в Німеччині після війни відображалися політичні та соціальні зміни, що відбувалися в країні. Наприклад, внаслідок обмежень нацистського режиму у вживанні багатьох слів деякі слова, які були заборонені, повернулися в уживання. У 1950-х роках було започатковано спроби зробити німецьку мову більш демократичною та доступною, що мало вияв у збільшенні кількості слів, які пов'язані з соціальними змінами.

Під час війни відбувається втрата мовних навичок, особливо серед тих, хто був примусово переселений або втратив зв'язок з родиною та спільнотою. Це може призвести до зміни, вимирання мови народу або діалекту на певній території. Також тут варто зауважити і про появу діалектів. Війна може спричинити появу нових мовних варіантів, особливо, якщо народ переміщується на нову територію та вступає в контакт з іншими народами. У загальному, війна може мати значний вплив на мову народу, змінюючи її граматику, лексику та фонетику, а також створюючи нові мовні та культурні взаємодії.

Слід зауважити і про ситуацію в Україні під час війни. Українська мова є мовою, яка плекає український народ, як код своєї держави. Це не просто мова спілкування, це національний код. Якщо згадати радянський період, то нам увесь час нав'язували код двомовності, а насправді – витіснили українську мову з культурного та освітнього простору і перетворювали її в декорацію. Тому вивчення рідної мови дуже важливе через її вплив на культурне і політичне життя суспільства. Вона є невід'ємним складником у формуванні менталітету народу, його національної свідомості. Проте розвиток нашої мови постійно гальмувала Російська імперія. Її мовна політика – це найпотужніша технологія впливу російського шовінізму на український народ.

Вважаємо, що повномасштабний наступ росії вплинув на свідомість громадян України та сприяв утвердженню української мови як державної, оскільки до війни не кожен громадянин усвідомлював значення української мови. Нинішня проблема захисту української мови в Україні від російських загарбників буде залежати тільки від усвідомлення всіма громадянами суті національних цінностей. Необхідно, щоб у всіх українських вищих і середніх навчальних закладах студенти здобували освіту саме державною мовою.

Війна значно вплинула на ставлення до української мови та її захист протягом всього часу російсько-українського протистояння, підштовхнула мільйони українців до переосмислення свого коріння та своєї національної ідентичності. На тлі російської агресії ми почали більше розуміти значення захисту державної мови як фактору безпеки держави. Абсолютна більшість українців нині виступають за єдину державну мову – українську, відгороджується від всього того, що пов'язувало нас з країною-агресоркою. В Україні та за кордоном спостерігається стійка динаміка зростання кількості тих, хто вважає українську мову рідною. Якщо в 2012 році ця кількість складала 57%, то в 2022 році – 76%. Останні опитування переконують, що 83% українців визнають рідною саме українську мову [1, с. 46].

На противагу цьому, нині в Україні широко проходить дерусифікація та деколонізація – позбавлення від імперського, постімперського, радянського символізму в культурі, освіті, архітектурі, засобах масової інформації (медіа). У Києві планують демонтувати 60 пам'ятних знаків, серед яких – пам'ятники, меморіальні об'єкти, меморіальні дошки, пов'язані з російською федерацією та колоніальною спадщиною. Ось як війна може вплинути не тільки на мову, а й на інші сфери суспільного життя людей.

Війна, як і інші суспільно-політичні події, впливає на мову. Мова стає інструментом рефлексії над травматичним досвідом, водночас зміни у мовній системі є результатом цієї рефлексії [2, с. 3].

Під час війни відбувається активізація словотворчих процесів, розширення або навпаки – звуження значення окремих лексем, набуття ними конотативного значення в контексті. Змін можуть зазнавати не лише окремі лексичні групи, а й сприйняття їх носіями мови, що призводить до розширення або обмеження їхнього функціонування.

### Література:

1. Двірня К.П. Мовний фронт боротьби в умовах російсько-української війни. *Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні та світі*. 2022. С. 46.
2. Іваницька О.П. Солідарність світової спільноти з Україною у війні проти РФ. *Наукові рефлексії війни*. 2022. № 2. С. 3-4.
3. Скляр О.О. Інвектива і війна. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2022. № 57. С. 73.



**Янюк Світлана Іванівна,**  
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МОВИ, МОВНИХ ЯВИЩ

У лютому 2022 року духовний світ кожного українця змінив свій напрям. Усі почали замислюватися про те, чи має місце мова у середовищі, яке настало? Чи вона, взагалі відіграє якусь роль у тому, що відбувається навкруги?

Відповідей на ці питання є безліч. Тому ми також вирішили обґрунтувати власну думку щодо цих питань та подій, які відбуваються в нашому сьогодні.

Існує багато версій нападу росії на Україну. Одна з них стосується нашої теми, мовляв: «Ми прийшли захищати російськомовний народ, який потерпає утиски від української влади та україномовного народу». Звичайно, що це тільки виправдання тих кривавих вчинків, які вони зробили на території нашої держави. Проте виникає питання: «Звідки на території України стільки людей, які розмовляють російською мовою і чому вони взагалі є?». Адже росіяни не розмовляють українською мовою, ні французи, ні німці не розмовляють українською. Кожен народ розмовляє рідною мовою. Чому українці за стільки років незалежності не вивчили її?

Насправді, це важке питання, тому що, щоб розмовляти нею, вчити її, потрібно любити свою мову. Деяким людям, як виявилось, легше спілкуватися мовою агресора, і вони не хочуть вчити державної мови, бо це важко. Як відомо, Україна є багатонаціональною країною, і влада намагається нікого не образити, захищати права всіх меншин і не спричинити утиски над ними і їхньою мовою, проте меншини також дотримуються законів і живуть в мирі та злагоді. Але рф чомусь здалося, що права її національної меншини порушені, й вони вирішили це «виправити».

Безсумнівно, що на долю української мови припали нелегкі часи. Постійні війни, поневолення з боку рф. Влада агресора завжди забороняла українську мову. Але ми вистояли, мова «вистояла».

Незважаючи на тих людей, яким «важко» розмовляти рідною мовою, українська мова залишається в пріоритеті, і так буде завжди. Мова є великою зброєю проти агресора, хоча не всі це розуміють, тому що ми ворога розуміємо, а він нас – ні. Так історично склалося, що всі ми розуміємо росіян, прот, вони нас ніколи не зрозуміють. Завдяки знанням, наші воїни-захисники можуть влаштувати будь-яку пастку ворогу. Таким чином і виявляється розвиток і вплив мови на війну, а воєнні дії зміцнили роль української мови у нашому суспільстві.

Хоча й страшно розуміти, за яких реалій піднявся розвиток державної мови, проте це, все таки, сталося. Зважаючи на воєнні дії, більшість українців почала вивчати і розмовляти рідною мовою. Блоги, кіно, серіали, музика, телепередачі виходять в ефірі українською мовою і не соромляться цього. Зміни відбуваються й в освіті. У словниковий запас повертаються забуті, через росіян, слова, вирази, словосполучення, наголоси. Мова розвивається і набуває нових аспектів світогляду.

Проте розвиток мови повинен відображатися ще й у правильності її використання. На жаль, нашу мову заповнили суржиком, кальками, нецензурна лексика, яка розповсюджується скрізь, особливо серед молоді.

На сьогодні в державі та кожного українця є завдання щодо української мови, для її покращення та розвитку в кращий бік. Для висвітлення цього завдання скористаємось думкою Павла Гриценка, відомого мовознавця: «Поведінка влади має бути, по перше, чітка, прозора і цілеспрямована на україноцентризм. Цього немає. Навпаки, маємо реставрацію повзучого впливу російської мови. Мову потрібно винести за дужки політичних ігор. Мову зробили політичним товаром і це є злочин. На мову треба дивитись інакше. Насамперед, мова була і є засобом порозуміння, інтеграції соціуму, лікування соціуму. Насичення текстів матюками це є отруєння психологічне. Якщо дбаємо про свій народ, то мусимо його уберегти від цього, не давати цього у просторі. Тому мова, як інтегратор, як такий супер терапевт, як засіб розвитку інтелекту і творчості

має бути під гіперохороною, має бути у центрі плекання. Не може бути такого – абияк. Щоби абияк говорили урядовці, щоби у медіа один ведучий говорив українською, другий – російською.

Великий обсяг роботи. Вилікувати мовні хвороби можна доволі легко: заберіть ліцензію на мовлення у тих, хто допускає постійно мовні огріхи. Держава має важелі. Чи хоче керівництво держави саме такого? Чи, можливо, має свої розрахунки? Думаю, певні розрахунки є, що вдасться приласкати тих неукраїнців, які проголосують на наступних виборах президента» [1].

Отже, зважаючи на все вищесказане, можна дійти висновку про те, що мова відіграє величезну роль у створенні етносу, незалежної країни та нації. Розвиток мови не стоїть на місці і війна, безсумнівно, пришвидшила його. Коли кожен громадянин України зрозуміє для чого йому українська мова, тоді Україна більше ніколи не буде піддаватися збройним нападам.

#### Література:

1. Гриценко П. Українська мова злить Росію. Кремль знає, що мова є ідеологічним інструментом. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-viy-na-zaboronavbyvstvo/32115335.html> .

2. Коць Т.А. Онтологія війни й миру в мовно-інформаційному просторі сьогодення. *Збірник «Культура слова»*. 2019. №90. URL : <https://ks.iul-nasu.org.ua/vypusky-zhurnalu/2019-2/zbirnykkultura-slova-90-2019/lingvosofiya-vijny-i-myru-v-informatsijnomu-prostori-sogodennya.html> .

3. Ажнюк Б., Гриценко П. Українська мова в сучасних умовах державотворення в Україні. *Національна академія наук України*. URL : <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9617> .



<b>ЗМІСТ</b>		
<b>Вітальне слово ректора .....</b>		<b>3</b>
<b>СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА</b>		
1.	<b>УКРАЇНСЬКІ РАДЯНСЬКІ КВАЗІРЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ 1917–1920 РР.: ІСТОРИЧНІ УРОКИ</b>	
	<i>Андрієвська О.О.</i> .....	4
2.	<b>ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ</b>	
	<i>Більовський В.С.</i> .....	5
3.	<b>ПРОБЛЕМА ВІДНОСИН КНР (КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ) І ТАЙВАНЮ</b>	
	<i>Головко П.В.</i> .....	7
4.	<b>ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ДЕРЖАВНІЙ ВЛАДІ В СУЧАСНІЙ ІНДІЇ</b>	
	<i>Голощук Д.І.</i> .....	8
5.	<b>ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК ЯПОНІЇ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ</b>	
	<i>Димкевич О.Л.</i> .....	9
6.	<b>ЧЕЧНЯ ТА РОСІЯ: ІСТОРІЯ ПРОТИСТОЯННЯ</b>	
	<i>Ільчишена А.О.</i> .....	10
7.	<b>ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ СИСТЕМИ НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ СВІТУ</b>	
	<i>Коваль Я.С.</i> .....	12
8.	<b>РАШИЗМ ЯК ПРИКЛАД АНТИГУМАНІЗМУ В ХХІ СТОЛІТТІ</b>	
	<i>Койда О.О.</i> .....	13
9.	<b>КОРЕЯ: ДВА ШЛЯХИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ</b>	
	<i>Конончук Б.Р.</i> .....	15
10.	<b>ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ІСЛАМІ</b>	
	<i>Мазан Д.А.</i> .....	17
11.	<b>ПРОБЛЕМАТИКА ПРОКУРАТУРИ США</b>	
	<i>Ороховський Я.О.</i> .....	18
12.	<b>ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (УЙГУРІВ) У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ</b>	
	<i>Сінкевич А.О.</i> .....	20
13.	<b>ПРАВА ТА СВОБОДИ ЖІНОК В ІРАНЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ</b>	
	<i>Шевчук А.А.</i> .....	21
<b>СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО</b>		
14.	<b>МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ</b>	
	<i>Григор'єва М.С.</i> .....	24
15.	<b>ЗРАЗКОВІ ТА ТИПОВІ СПРАВИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ</b>	
	<i>Капелюшок С.В.</i> .....	26
16.	<b>ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ</b>	
	<i>Мартинюк А.М.</i> .....	27
17.	<b>ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОМУ ПЛАГІАТУ В ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ</b>	
	<i>Міхалець А.В.</i> .....	29
18.	<b>АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Савіцька А.М.</i> .....	31
19.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Чубатий Ю.С.</i> .....	32

<b>СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС</b>		
20.	<b>СІМ'Я В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ТА ЮРИДИЧНОМУ ЗНАЧЕННІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ</b>	
	<i>Візняк А.В.</i> .....	34
21.	<b>АЛІМЕНТИ ЯК СІМЕЙНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ</b>	
	<i>Данилюк Ю.О.</i> .....	35
22.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПРО ЦІЛІСНІСТЬ ОРГАНІЗМУ ПРИ ЖИТТІ ТА ПІСЛЯ СМЕРТІ</b>	
	<i>Івановська Є. Д.</i> .....	37
23.	<b>ПРАВО СПОЖИВАЧА НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПРОДУКЦІЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Корольчук Д.Р.</i> .....	39
24.	<b>ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ</b>	
	<i>Кушнір А.А.</i> .....	41
25.	<b>ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ</b>	
	<i>Мартинюк А.М.</i> .....	42
26.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ</b>	
	<i>Мартинюк Ю.С.</i> .....	44
27.	<b>ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ</b>	
	<i>Нянько В.В.</i> .....	46
28.	<b>АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН</b>	
	<i>Осадчук К.В.</i> .....	48
29.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПАТРОНАТУ НАД ДІТЬМИ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ</b>	
	<i>Осієвська Н.В.</i> .....	50
30.	<b>ДОГОВІР ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ ТА БАГАЖУ: ПОНЯТТЯ Й ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА</b>	
	<i>Петяк А.І.</i> .....	52
31.	<b>ПІДСТАВИ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ</b>	
	<i>Петяк А.І.</i> .....	53
32.	<b>ПРАВО СПАДКОЄМЦЯ НА ВІДМОВУ ВІД СПАДЩИНИ</b>	
	<i>Савчук Р.В.</i> .....	55
33.	<b>ПОДІЛ МАЙНА, ЩО Є У СПІЛЬНІЙ СУМІСНІЙ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ</b>	
	<i>Самолук В.І.</i> .....	57
34.	<b>ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄДАТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ</b>	
	<i>Самолук К.В.</i> .....	58
<b>СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС</b>		
35.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ</b>	
	<i>Боднар А.В.</i> .....	60
36.	<b>ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ</b>	
	<i>Бойко В.С.</i> .....	62
37.	<b>ВИПРАВДУВАЛЬНИЙ ВИРОК: ПОНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ</b>	
	<i>Бондар Д.І.</i> .....	65
38.	<b>ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДУ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ</b>	
	<i>Борозенна А.М.</i> .....	67
39.	<b>ДО ПИТАННЯ ПРО ОБ'ЄКТИВНУ СТОРОНУ НЕЗАКОННОГО ПОМІЩЕННЯ В ЗАКЛАД З НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ</b>	
	<i>Гаврилюк Т.І.</i> .....	68



40.	<b>ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Галкін Н.В.</i> .....	70
41.	<b>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА СТРОКОВУ ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ, ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА ПРИЗОВОМ ОСІБ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ</b>	
	<i>Гандзюк Б.О.</i> .....	72
42.	<b>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ШЛЯХОМ САМОКАЛЧЕННЯ АБО ІНШИМ СПОСОБОМ</b>	
	<i>Гончар І.М.</i> .....	74
43.	<b>РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ</b>	
	<i>Горох А.І.</i> .....	76
44.	<b>ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ</b>	
	<i>Горох А.І.</i> .....	77
45.	<b>РОЛЬ СУДОВИХ ДЕБАТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ</b>	
	<i>Давиденко А.А.</i> .....	79
46.	<b>ФОНОВІ ЯВИЩА ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ</b>	
	<i>Данилюк Ю.О.</i> .....	80
47.	<b>ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КАТУВАННЯ</b>	
	<i>Демчук В.М.</i> .....	82
48.	<b>ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТА НАЙМАНСТВА</b>	
	<i>Дорошук О.О.</i> .....	84
49.	<b>ВЧЕННЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ НА ПРИКЛАДІ ДЖЕКА РІЗНИКА</b>	
	<i>Івановська Є.Д.</i> .....	86
50.	<b>ДЕРЖАВНА ЗРАДА</b>	
	<i>Ігнатенко М.С.</i> .....	88
51.	<b>ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ</b>	
	<i>Іщук А.О.</i> .....	91
52.	<b>ІНФОРМАЦІЙНА ВІКТИМІЗАЦІЯ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ З 2022 РОКУ</b>	
	<i>Крилова Я.В.</i> .....	93
53.	<b>ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОВЕДЕННЯ ВИДОВИЩНОГО ЗАХОДУ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ З УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ (СТ. 301-2 КК УКРАЇНИ)</b>	
	<i>Кухарчук Д.В.</i> .....	95
54.	<b>ДО ПИТАННЯ ПРО СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Лемешова К.Д.</i> .....	96
55.	<b>ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Набенюк Л.В.</i> .....	98
56.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ</b>	
	<i>Ніколайчук М.С.</i> .....	100
57.	<b>ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ</b>	
	<i>Олійник А.О.</i> .....	102
58.	<b>ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ, ВЧИНЕНА З МОТИВІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ</b>	
	<i>Осадчук К.В.</i> .....	103

59.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК-ЖЕРТВ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ</b>	
	<i>Петришина А.В.</i> .....	105
60.	<b>СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ</b>	
	<i>Попсуй Л.Ю.</i> .....	107
61.	<b>ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ТА ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ</b>	
	<i>Прокопишина Д.Л.</i> .....	109
62.	<b>ПРАВОВІ ВЛАСТИВОСТІ ВИРОКУ ЯК НАЙВАЖЛИВІШОГО АКТА ПРАВОСУДДЯ</b>	
	<i>Суходольський Б.Ю.</i> .....	111
63.	<b>ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТИВНУ СТОРОНУ ВБИВСТВА ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ</b>	
	<i>Туз В.Ю.</i> .....	113
64.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ</b>	
	<i>Ткачук К.В.</i> .....	114
65.	<b>СМЕРТНА КАРА: ДОЦІЛЬНІСТЬ ВВЕДЕННЯ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ ЗА ОСОБЛИВО ТЯЖКІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Чайковська А.В.</i> .....	116
66.	<b>ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО</b>	
	<i>Чорноус Б.О.</i> .....	118
67.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Швець А.М.</i> .....	120
68.	<b>АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА НАСЛІДКИ ЇЇ ПОРУШЕННЯ</b>	
	<i>Шевчук А.О.</i> .....	122
69.	<b>ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ</b>	
	<i>Шокур Є.А.</i> .....	123
70.	<b>ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗІВАЛТУВАННЯ ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СПІЛЬНІ ТА РОЗМЕЖУВАЛЬНІ ОЗНАКИ</b>	
	<i>Юрчик А.</i> .....	126
71.	<b>КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ, ЩО ЗНИЖУЮТЬ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ</b>	
	<i>Янюк С.І.</i> .....	127
72.	<b>ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Ястремська В.В.</i> .....	129
<b>СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ</b>		
73.	<b>НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМАТИКА В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД</b>	
	<i>Бекас Я.А.</i> .....	131
<b>СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО</b>		
74.	<b>ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Акопян О.В.</i> .....	133

75.	<b>ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Боднар Т.А.</i> .....	135
76.	<b>ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Гошта В.Ю.</i> .....	137
77.	<b>ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Григор'єва М.С.</i> .....	139
78.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НА УМОВАХ РЕНТИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Зінчук Д.М.</i> .....	141
79.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ НА ДОНБАСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Зінчук Д. М.</i> .....	142
80.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Гльїнська Ж.С.</i> .....	144
81.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИМИ ОРГАНІЗМАМИ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Мигас К.І.</i> .....	146
82.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЛІСІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Недоборська К.Л.</i> .....	148
83.	<b>ПРОБЛЕМИ «КОДИФІКАЦІЇ» АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ</b>	
	<i>Недоборська К.Л.</i> .....	149
84.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОХОРОНИ ДЕГРАДОВАНИХ ТА ЗАБРУДНЕНИХ ҐРУНТІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Николайчук Л.Г.</i> .....	151
85.	<b>ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Петраш А. О.</i> .....	153
86.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ВИДАМИ ДИКОЇ ФЛОРИ ТА ФАУНИ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ ЗНИКНЕННЯ</b>	
	<i>Удот Д.С.</i> .....	154
87.	<b>ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Шандра С.В.</i> .....	156
88.	<b>ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНОВИЩА ЧОРНОГО ТА АЗОВСЬКОГО МОРІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Швець А.М.</i> .....	158
<b>СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО</b>		
89.	<b>ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В РИМСЬКОМУ ПРАВОНАВСТВІ</b>	
	<i>Анур'єв В.О.</i> .....	160
90.	<b>СЕРВІТУТНІ ВІДНОСИНИ ТА ПРОБЛЕМА ВЛАСНОСТІ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ</b>	
	<i>Бурдельна С.С.</i> .....	162
91.	<b>ДОКТРИНА ДЕРЖАВНОГО ІНТЕРЕСУ І ПОЛІТИЧНОЇ РІВНОВАГИ У ВЧЕННІ Н. МАКІАВЕЛЛІ</b>	
	<i>Завадська У.О.</i> .....	164
92.	<b>ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ</b>	
	<i>Костишина Р.Л.</i> .....	165

93.	<b>ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ ТА КІБЕРАТАКАМИ</b>	
	<i>Коцман П.І.</i> .....	167
94.	<b>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМСЬКОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ</b>	
	<i>Ліневич А.М.</i> .....	169
95.	<b>ОСОБЛИВОСТІ СУДДІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ</b>	
	<i>Ліневич А.М.</i> .....	171
96.	<b>ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ВІРУВАНЬ НА ХАРАКТЕРИСТИКУ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА</b>	
	<i>Мурава В.О.</i> .....	173
97.	<b>МОЖЛИВІСТЬ ДЕРЖАВИ ВТРУЧАТИСЯ В ПРАВА, ЯКІ ГАРАНТОВАНІ КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД</b>	
	<i>Садовець В.В.</i> .....	174
98.	<b>ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ МЕТОД КОМПАРАТИВІСТИКИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЯПОНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ</b>	
	<i>Сапожнікова Р.В.</i> .....	176
99.	<b>ФЕНОМЕН СМЕРТНОЇ КАРИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЛУМАЧЕННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ</b>	
	<i>Стоянова В.О.</i> .....	178
100.	<b>ГЕНЕЗА ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОСОЛЬСЬКОГО ПРАВА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА</b>	
	<i>Шутюк А.Є.</i> .....	180
<b>СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ</b>		
101.	<b>ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІКУ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА</b>	
	<i>Бачинський А.А.</i> .....	182
102.	<b>СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ</b>	
	<i>Бачинський Д.В.</i> .....	184
103.	<b>БЕЗРОБІТТЯ ЯК ВИЯВ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ</b>	
	<i>Бачмага Д.А.</i> .....	186
104.	<b>ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</b>	
	<i>Висоцька А.Ю.</i> .....	188
105.	<b>ЗАВДАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ</b>	
	<i>Гавриш А.В.</i> .....	189
106.	<b>СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН</b>	
	<i>Галянт А.М.</i> .....	191
107.	<b>ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ</b>	
	<i>Гандзюк В.О.</i> .....	193
108.	<b>КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ</b>	
	<i>Ксьондз А.Ю.</i> .....	194
109.	<b>БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН І ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ</b>	
	<i>Кубіна А.П.</i> .....	196
110.	<b>ЗОВНІШНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ</b>	
	<i>Куцелалова К.Ю.</i> .....	198

111.	<b>СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ</b>	
	<i>Кучерук А.В.</i> .....	200
112.	<b>ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ БЕЗРОБІТТЯ</b>	
	<i>Кушнір А. Ю.</i> .....	202
113.	<b>ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ</b>	
	<i>Лащук Т.Р.</i> .....	204
114.	<b>МАГІЧНИЙ ЧОТИРИКУТНИК ЗАВДАНЬ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Макартецька В.С.</i> .....	206
115.	<b>ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ІНФЛЯЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН СВІТУ</b>	
	<i>Михайловський О.М.</i> .....	207
116.	<b>ВПЛИВ ВІЙНИ НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Огородня В.С.</i> .....	210
117.	<b>ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ</b>	
	<i>Семенюк Р.М.</i> .....	211
118.	<b>УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Стрихарчук Р.М.</i> .....	213
119.	<b>СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Хайдарі А.Р.</i> .....	215
120.	<b>ПЕРЕБУДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</b>	
	<i>Шапінко В.О., Помозова О.В.</i> .....	217
121.	<b>ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ</b>	
	<i>Якубовський Р.Р.</i> .....	218
<b>СЕКЦІЯ 9. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ</b>		
122.	<b>СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Бучко В.А.</i> .....	221
123.	<b>СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Євчишин О.М.</i> .....	222
124.	<b>ВІРТУАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ</b>	
	<i>Луцишин А.О.</i> .....	224
125.	<b>СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Петренчук Є.О.</i> .....	225
126.	<b>КУРОРТНА ПРИНАДНІСТЬ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ</b>	
	<i>Поп'як А.-Ю. О.</i> .....	227
<b>СЕКЦІЯ 10. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ</b>		
127.	<b>ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ</b>	
	<i>Ігнат А.В.</i> .....	229
128.	<b>ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В ПОЛІТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ</b>	
	<i>Іщенко В.В.</i> .....	230
129.	<b>ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ МОВНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ</b>	
	<i>Матійчук Н.В.</i> .....	231
130.	<b>ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ</b>	
	<i>Поліщук В.Б.</i> .....	233

131.	<b>АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ</b>	
	<i>Поліщук Є.Е.</i> .....	235
132.	<b>МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ</b>	
	<i>Шамара О.О.</i> .....	236
<b>СЕКЦІЯ 11. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ</b>		
133.	<b>ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ</b>	
	<i>Богуславський О.А.</i> .....	238
134.	<b>ЗАСТОСУВАННЯ ШАБЛОНУ GANTT CHART TEMPLATE В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ</b>	
	<i>Вересюк К.В.</i> .....	239
135.	<b>ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ ГАЛУЗІ</b>	
	<i>Гандзюк В.О.</i> .....	241
136.	<b>УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ</b>	
	<i>Гапич А.О.</i> .....	243
137.	<b>ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ</b>	
	<i>Карабанова Д.В.</i> .....	245
138.	<b>ЦІНИ НА ОСНОВНІ ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ В 2022 РОЦІ – ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЇХ ФОРМУВАННЯ</b>	
	<i>Корнійчук А.В.</i> .....	247
139.	<b>РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ</b>	
	<i>Мазан Д.А.</i> .....	248
140.	<b>ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ</b>	
	<i>Наконечна А.Р.</i> .....	249
141.	<b>ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ</b>	
	<i>Ніколайчук М.С.</i> .....	251
142.	<b>РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ЖИТТІ</b>	
	<i>Овсяннікова І.О.</i> .....	253
143.	<b>МАТЕМАТИЧНИЙ АПАРАТ ФІНАНСОВОЇ ГАЛУЗІ</b>	
	<i>Палига А. В.</i> .....	254
144.	<b>ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ</b>	
	<i>Попадюк А.Л.</i> .....	255
145.	<b>ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОФЕСОРА О.І. КУЛИНИЧА</b>	
	<i>Соловей М.І.</i> .....	257
<b>СЕКЦІЯ 12. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ</b>		
146.	<b>ПСИХОЛОГІЯ ЕМОЦІЙ</b>	
	<i>Бабчинська А.О.</i> .....	259
147.	<b>ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОДИСЦИПЛІНИ ТА МОТИВАЦІЇ</b>	
	<i>Бачинський А. А.</i> .....	260
148.	<b>САМОРОЗВИТОК І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ</b>	
	<i>Бачмага Д. А.</i> .....	262
149.	<b>РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ</b>	
	<i>Гавриш А. В.</i> .....	263
150.	<b>РОЛЬ ХАРИЗМИ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ</b>	
	<i>Корнійчук А.В.</i> .....	265
151.	<b>ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СТОСУНКИ МІЖ ЛЮДЬМИ</b>	
	<i>Кравчук А.Г.</i> .....	266
152.	<b>ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ</b>	
	<i>Кравчук А.Г.</i> .....	268

153.	<b>ВИБОРИ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ</b>	
	<i>Кухарчук Д.В.</i> .....	270
154.	<b>ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ</b>	
	<i>Макартецька В.С.</i> .....	271
155.	<b>РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ</b>	
	<i>Мельничук М.М.</i> .....	273
156.	<b>ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА</b>	
	<i>Михайловський О.М.</i> .....	275
157.	<b>СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ</b>	
	<i>Рогожа А.О.</i> .....	276
158.	<b>ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА</b>	
	<i>Рогожа А.О.</i> .....	278
159.	<b>СУЧАСНІ ДІТИ ТА ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ</b>	
	<i>Смаліцька О.А.</i> .....	279
160.	<b>РОЗВИТОК НАУКОВИХ РЕФОРМ ЯК СПОСІБ РОЗШИРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ</b>	
	<i>Стрихарчук Р.М.</i> .....	281
161.	<b>ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ</b>	
	<i>Струнь А.О.</i> .....	282
162.	<b>УПРАВЛІННЯ ЕМОЦІЯМИ</b>	
	<i>Сухомлин Є.Ю.</i> .....	284
163.	<b>ЕФЕКТ ПЛАЦЕБО</b>	
	<i>Царук І.В.</i> .....	286
164.	<b>ВІЙНА І ДЕПРЕСІЯ</b>	
	<i>Шароварська К.Д.</i> .....	287
<b>СЕКЦІЯ 13. МОВОЗНАВСТВО</b>		
165.	<b>НЕОЛЕКСЕМИ ЯК МОВНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ</b>	
	<i>Бабчинська А.О.</i> .....	289
166.	<b>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СУГЕСТІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ ОЛЕНИ ЗЕЛЕНСЬКОЇ)</b>	
	<i>Дикий В.В.</i> .....	290
167.	<b>ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ</b>	
	<i>Мельничук М.М.</i> .....	292
168.	<b>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ У МОВНОМУ ДИСКУРСІ ДМИТРА ДОНЦОВА (НА МАТЕРІАЛІ МОНОГРАФІЇ «НЕЗРИМІ СКРИЖАЛІ КОБЗАРЯ»)</b>	
	<i>Сидорук О.В.</i> .....	294
169.	<b>СЕМАНТИКО-ДЕРИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ, УТВОРЕНИХ НА ТЛІ ВІЙНИ</b>	
	<i>Царук І.В.</i> .....	296
170.	<b>ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МОВИ</b>	
	<i>Шпраха А.І.</i> .....	298
171.	<b>ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МОВИ, МОВНИХ ЯВИЩ</b>	
	<i>Янюк С.І.</i> .....	300

Наукове видання

ЗБІРНИК ТЕЗ

**ЩОРІЧНОЇ ЗВІТНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ  
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ УПРАВЛІННЯ ТА  
ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

(м. Хмельницький, 20 квітня 2023 року)

*Відповідальний редактор – Шевчук І.В.*

*Комп'ютерний набір – Данілова А.В.*

*Коректор – Подолянчук О.В.*

Ум. друк. арк. 19,25. Зам. № 25.

Видано у Хмельницькому університеті управління та права  
імені Леоніда Юзькова.

29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, буд. 8

Тел.: (382) 71-75-91, (382) 71-80-80 [www.univer.km.ua](http://www.univer.km.ua)

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення  
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів  
видавничої продукції Серія ДК № 6982 від 19.11.19 р.